

ILJA I L F • JEVGENI PETROV_KAKSTEIST TOOLI_KULDVASIKAS

19 6 2
EESTI RIIKLIK KIRJASTUS ' TALLINN

1-23

Originaali tiitel: Илья Ильф, Евгений Петров ДВЕНАДЦАТЬ СТУЛЬЕВ ЗОЛОТОЙ ТЕЛЁНОК
Государственное Издательство Художественной Литературы Москва, 1959

Tõlkinud H. Haug ja V. Pirson Värsid tõlkinud U. Laht Kunstiliselt kujundanud H. Valk

EESSÕNA

Ilja Ilfi ja Jevgeni Petrovi esimene romaan «Kaksteist tooli» ilmus kolmkümmend kaks aastat tagasi. «Kuldvasika» avaldamise ajast on möödunud kakskümmend kaheksa aastat. Paljugi sellest, mis neis romaanides välja naerdi, on läinud minevikku, mõned seal kujutatud tüübid on välja surnud, kuid Ilfi ja Fetrovi raamatud ise pole vananenud ega kaotanud oma jõudu ja veetlust. Kasutades kriitika-alast terminoloogiat, võib öelda, et nad on sooritanud katse, mille korraldas aeg, kuid võib öelda ka lihtsamalt: neid loetakse ja armastatakse nagu varemgi.

Lugejatel on küllalt põhjust neid raamatuid armastada. Kõigepealt kirjutasid neid inimesed, kes armastasid kõike seda, mida armastame meie, ja vihkasid seda, mida vihkame meie. Neid kirjutasid inimesed, kes sügavalt uskusid, et helge ja arukas sotsiälismimaailm saavutab võidu loomuvastase ja pehkinud kapitalismimaailma üle. Peale selle on need raamatud kirjutatud andekalt, ja lõpuks on nad väga lõbusad.

Ilja Ilf ja Jevgeni Petrov kirjutasid oma esimest romaani õhtuti ajalehe «Gudok» toimetuses, kus nad noil aastail töötasid lugejate kirjade, tööliskirjasaatjate sõnumite ja följetonide osakonna kirjanduslike kaastöölistena. Nende kirjanduslik tee kirjasaatjate rikkaliku materjali põhjal «Gudokis» avaldatud satiirilistest kirjutistest kuni «Kaheteistkümne tooli» ja «Kuldvasikani» ning nendest romaanidest «Pravdas» avaldatud kümnete vormilt hiilgavate ja löögijõult täiekaaluliste följetonideni — see oli loomulik, sihikindel tee. Ükskõik, mida Ilf ja Petrov ka kirjutasid — kogu nende satiirilise ande jõud oli pühendatud võitlusele minevikuigandite vastu, võitlusele totruse, rutiini ja ahnitsemise maailma vastu.

Selleks et kirjutada niisuguseid romaane, nagu «Kaksteist tooli» ja «Kuldvasikas», oli vaja omada suuri aja-kirjanikukogemusi ning hoida mälus värskena tuhandeid kohtumisi, mis olid seotud kõigist toimetuse töödest kõige mitmekülgsema ja vaevanõudvamaga — toimetusele saabuvate kirjade ümbertöötamisega. Ilfi ja Petrovi romaanide sisu ei ärata kahtlust selle kohta, mis põhjustas autorite sisemise vajaduse nende kirjutamiseks. Tööliskirja-saatjate sõnumid ja kirjad ning lugejate kaebused, mida post toimetusele tõi, paljastasid kõike halba, absurdset, vana korra aegset, väikekodanlikku, labast ja totrat, mida tol ajal oli ümbritsevas elus alles rohkem kui küllalt. Faktide taga seisid pahede elavad kandjad oma nimede ja aadressidega — nõukogude korda avalikult vihkavad «endised inimesed», uude maailma ronida püüdvad kodanluse sabarakud, iga liiki tšinovnikud, bürokraadid ja renegaadid. Otsesed ja sagedased kokkupõrked kogu selle rämpsuga andsidki nähtavasti Ilfile ja Petrovile tõuke proovida oma jõudu suures kirjanduses ning väljendada oma tundeid ja mõtteid mitte lühikestes ajalehekirjutis-tes, vaid põhjalikult, mahlakalt ja, mis peaasi, laiahaardeliselt. Arvatavasti tekkis autoritel see vajadus varem kui neile pähe tuli nende esimese romaani süžee, mille õiguspärasuse üle on kriitikas palju vaieldud.

«Kaheteistkümne tooli» süžee pole muidugi vaieldamatu kas või juba sellepärast, et ta on traditsiooniline ja üpris tinglik. Kuid autorid ei püüdnudki seda tinglikkust varjata. Lugu kahest sulist, kes kihutasid mööda maad ringi, otsides ühe vana-režiimi daami poolt tooli polstrisse peidetud briljante, oli väga sobiv eeskätt sellepärast, et see võimaldas

autoritel sundimatult ja loomulikult üle minna ühelt kohtumiselt teisele ja teiselt kolmandale, õiendades iga kohtumise puhul terava satiirilise sule abil arveid vana elulaadi avaldustega. Kui romaan oleks kirjutatud lihtsalt selleks, et tutvustada lugejale briljantide tagaajamise lugu, mis oleks lõppenud õnnelikult, s. o. aferistid oleksid varanduse kätte saanud, siis selline raamat ei oleks lugejate mälus üle elanud oma ilmumise aastatki. Kuid «Kaheteistkümne tooli» süžee on kogu oma teravmeelsuse ja hoolika töötluse juures vaid niit, millega on omavahel seotud raamatu tõelise tuuma moodustavad satiirilised episoodid. Kui aga rääkida õnnelikust lõpust, siis ükskõik kui huvitav meil olekski teada saada, millega

6

lõpevad Benderi ja Vorobjaninovi otsingud, kuid selline finaal, mille puhul madam Petuhhova briljandid satuksid sulide kätte, ei tunduks meile õnnelikuna, vaid pigem õn-netuna. Ja vastupidi, kui endine aadlipealik Vorobjani-nov, kes on kaotanud inimese palge, on oma kompanjonil kõri läbi lõiganud, tuleb uue töölisklubi juurde ja saab teada, et klubi on ehitatud vana valvuri poolt leitud briljantide eest, siis selles mõlemale romaani kangelasele tingimata õnnetus lõpus näevad lugejad õnnelikku, seaduspärast ja isegi sümboolset lõppu.

«Kaheteistkümne tooli» tegevustik hargneb selsamal 1927. aastal, millal romaan kirjutati. Siin esitatud rikkalikus negatiivsete tüüpide kollektsioonis leidub tegelasi, kes eriti selgesti kannavad tolle aja pitserit. Kuid nende kõrval on ka niisuguseid, kes on elanud meie päevini, on väga vähe muutunud, kinnitades juba enda olemasoluga, et kapitalismi igandeid võita pole kuigi kerge.

Esimesse kategooriasse kuuluvad «Mõõga ja Saha» tegelased, alates tigetseva lobamoka ja päevavarga Polesso-viga ning lõpetades «Odessa pagariartelli» esimehe nep-man Kisljarskiga, kes nõustus ohverdama üsna suure summa kapitalismi restaureerimiseks, kuid oli sealsamas, esimese paljastamisohu puhul, valmis reetma oma kamba-mehi Benderi poolt organiseeritud «Mõõga ja Saha Liidust». Nende tüüpide galeriisse kuulub ka endine linna-ülema kantselei ametnik Korobeinikov, kes oma kodus säilitab revolutsiooni algul rekvireeritud mööbli orderite koopiaid, oodates päeva, millal härrased tagasi tulevad ja temalt vastava tasu eest teada saavad, kus nende korteri-sisustus asub. Nendesamade tüüpide hulka kuulub endastmõistetavalt ka Vorobjaninov ise, kes loodab, et tal õnnestub ämma briljandid maha prassida välismaa kõrtsides ja lõbumajades, mida ta revolutsioonieelsest ajast saadik ei suuda unustada.

"Muidugi, tänapäeva lugeja, eriti aga noor lugeja, ei leia isegi siis, kui ta mälus tuhnima hakkab, sealt ei arhivaari, kes loodab restauratsiooni puhul tulusalt sahkerdada rek-vireeritud mööbli orderitega, ega nepmanit, kes selle restauratsiooni heaks ohverdab kolmsada rubla. Kuid need tüübid, kes meie kujutluses on kõige rohkem seotud esimese revolutsioonijärgse aastakümnega, on romaanis kirjeldatud sellise vihaga, sellise pilkega vana maailma kohta, et praegugi tahtmatult tõmbad mõttes niidi nende «Kahe-

7

teistkümnest toolist» päritolevate närukaelte juurest mingisuguste peast nõdraks jäänud kerenskite juurde, kes ikka veel kolavad Euroopas ja Ameerikas ringi ning lobisevad sellest, kui hea kõik oleks olnud, kui pärast Veebruarirevolutsiooni poleks Oktoobrirevolutsiooni tulnud. Meenuvad ka Leonovi «Kallaletungis» jõuliselt kujutatud pahaendelised fajuninid ja kokorõškinid — armetud ja tigedad vana korra jätised, kes fašistliku okupatsiooni perioodil meie linnades ja külades politseinike ja bürgermeistri-

tena uuesti pead tõstsid. Kõik need «Kaheteistkümnes toolis» kujutatud tüübid, kellel siis, 1927. aastal, oli elus arvukaid ja reaalseid prototüüpe, on naeruväärsed oma jõuetuses ja eemaletõukavad oma lootustes. Tänu autorite poolt antud löökide tabavusele ei ole need mineviku varjudeks muutunud kujud ka praegu kaotanud lugejate huvi.

Romaanis on ka teistsuguste tüüpide galerii. Sün on «inimsööja» Ellotška oma kolmekümnest sõnast koosneva linnuleksikoniga, oma fantastilise ja naeruväärse maa-niaga matkida Ameerika miljonäritütarde moode ning oma täiesti praktilise inimsoo j aliku haardega, kui tegemist on ligimestelt raha väljapressimisega. Siia kuulub häbelik «õrnahingeline näppaja» Alchen — väike, julm parasiit, kes on trüginud sotsiaalkindlustuse organitesse ja varastab abitutele eidekestele määratud kraami, selleks et toita oma suurt täissöönud päevavarastest koosnevat suguseltsi. Sellesse galeriisse kuulub ka «lambasoenguga ja jultunud pilguga noormees», haltuuratsev poeet Niki-for Trubetskoi-Ljapis oma alaliste luuletustega Gavriilast, kes oli kordamööda pagar, metsatööline, postiljon, kütt — olenevalt sellest, millise ametkonna ajakirja jaoks järje-kordne «luuleteos» oli määratud. Ükskõik kui palju kirjanduslike paroodiate autorid hiljem vaeva on näinud, ei ole neist vist küll keegi pärast Ilfi ja Petrovi nii kurjalt ja naeruvääristavalt kirjandusliku haltuura ja muganemise häbiväärsust paljastanud.

Sedasama võib öelda ka romaani nende lehekülgede kohta, kus kirjeldatakse Gogoli «Naisevõtu» lavastust «Kolumbuse» teatris. Siin ei esita autorid Ljapise-taolisi tüüpe, kuid see ei takista neil äärmiselt tabavalt välja naermast teatrikunstis esinevat trikitsemist ja formalismi, mida üksvahe suure kisa ja käraga püüti pakkuda millegi eesrindliku ja ülirevolutsioonilise pähe.

Kuid see kõik ei ammenda veel romaani sisu. See on märksa laiem. Isegi neis episoodides, kus on ülekaalus puhtakujuline huumor, leidub teravaid satiirilisi jooni. Meenutame kas või lõputuid kõnesid rahvusvahelisest olukorrast, mida Stargorodi trammi avamisel peavad need, kes on küll hästi töötanud, kuid absurdse iriertsi mõjul rikuvad pikkade kõnedega ära pidupäeva nii enestel kui ka teistel. Või näiteks episood, kus Bender võtab maksu Kuristiku vaatamise eest Pjatigorskis: see on suli-temp, mille edu on psühholoogiliselt rajatud sellele, et ekskursandid on harjunud linnavõimude inetu korraldusega võtta igal pool maksu ükskõik mille vaatamise eest.

Satiirilised pildid on romaanis ülekaalus, kuid pole tarvis patustada tõe vastu, kujutades asja nii, nagu oleks «Kaksteist tooli» puhtal kujul satiiriline romaan. Kõrvuti satiiriliste peatükkide ja episoodidega, mis on alati koomilised, leidub romaanis peatükke, mis ei sisalda satiiri elemente. Asjatu oleks neid otsida näiteks sellises peatükis nagu «Planeetidevaheline malekongress» või Avessa-lom Iznurenkovi iseloomu kirjelduses. Romaanis on palju nooruslikku, trotsivat ja ülekeevat huumorit. Mõnes kohas läheb see mark-tveenlikult terve ja ohter huumor liialduseni, kuid ei ületa siiski usutavuse piiri. Välja arvatud vähesed erandid, ei jäta mõõdutunne autoreid peaaegu kunagi maha ning nende mitmeplaaniline, kirev romaan jääb kogu oma keerukas satiiriliste ja koomiliste elementide põimingus terviklikuks teoseks, mis on kirjutatud ühetaolise käekirja ja ühetaolise hingusega.

Ilfi ja Petrovi teine romaan «Kuldvasikas» ilmus 1931. aastal, neli aastat pärast «Kahtteistkümmend tooli». Üks «Kaheteistkümne tooli» peategelasi, «suur kombinaator», suli ja avantürist Ostap Bender sattus ka uue romaani lehekülgedele, kus ta

kolme teise väiksemakaliibrilise suliga peab jahti miljonile rublale, mille omandamise puhul ta loodab igas olukorras õnnelikuks saada.

«Kaheteistkümnes toolis» on jaht madam Petuhhova briljantidele eelkõige süžeeliseks motiveeringuks, mis võimaldab viia lugejat läbi kogu satiiriliselt joonistatud tüüpide galerii. See süžee pöördub alles lõpus oma teravikuga aardeotsijate eneste vastu. Nende otsingute täielik tarbetus saab põrutavalt ilmseks alles kõige viimastel lehekülgedel, kui jahmunud Vorobjaninovi silmade ette

9

kerkivad madam Petuhhova briljandid, mis on muundunud töölisklubi toredaks hooneks. Romaanis «Kuldvasikas», erinevalt «Kaheteistkümnest toolist», on šüžee peaaegu algusest peale ehitatud nii, et lugejatele saab palju varem kui Benderile endale selgeks, kui asjatud on tema lootused tulevasele karjäärile miljoni rublaga taskus.

Bender loodab saada õnnelikuks, võttes väljapressimise abil miljoni ära teiselt kelmilt, kuid see teine pole mitte üheainsa, vaid tervelt kümne ebaausal teel saadud miljoni omanik — põrandaalune miljonär Aleksandr Ivanovitš Koreiko, kes on ehitatava sotsialismi tingimustes ise õnnetu inimene. Tema olukorra absurdsus seisab selles, et ta saab oma raha säilitada ainult siis, kui ta oma rikkust varjab ega tee märgatavaid kulutusi, mis võiksid kaasa tuua tema paljastamise. Koreiko elab sotsialismi tingimuste suletud ringis. Ta saab oma raha säilitada ja selle kiskjalikku hankimist jätkata ainult tagasihoidliku, jõukohaselt elava kontoriametniku kestas, ja ta mõistab, et tema selline olukord ei saa muutuda seni, kui eksisteerib nõukogude võim.

Pidades jahti ihaldatud miljonile, ei mõtle Bender sellele, et miljoni omanikuks saades tabab teda Koreiko saatus. Uskumatu visadusega taotleb Bender miljonäriks saamist, samal ajal kui lugejale on juba täielikult selgunud Koreiko saatus, kes saab 40 rubla palka ja kellel on kümme miljonit kulunud kohvris, mille ta annab kord ühe, kord teise vaksali hoiuruumi.

Siin peitub satiiriline tuum juba romaani idees, selle ülesehituses endas. Kui «Kaheteistkümne tooli» suhtes võib rääkida satiiriliste piltide domineerimisest, siis «Kuldvasikas» on kavandatud ja üles ehitatud kui tervenisti satiiriline teos, ja seal, kus autorid oma plaanist taanduvad, tundub see nõrkusena.

Satiirilise paljastuse objektid on «Kuldvasikas» suuremad kui «Kaheteistkümnes toolis» ja neid tulistatakse raskemaist kahureist. Esimesena tuleb siin nimetada põ-randaalust miljonäri Koreikot — pleekinud silmade ja ilmetu näoga ning suure kapitalistliku röövlooma haardega inimest, kes alustas oma kiskjakarjääri otsese mõrvaga (ta röövib mitu ešeloni viljaga, mis sõidavad nälgivale Volgamaale). See pole juhus, et autorid valisid tema karjäärile just sellise, mitte aga teistsuguse alguse. Nad tõid

10

täielikult päevavalgele selle kapitalistliku ahnitsemise julmuse, mis iseloomustab Koreikot — roimarit mitte ainult oma eluloo, vaid ka mõtteviisi poolest, sest selleks, et saada kõike seda, mida võivad talle anda kiskja kombel hangitud miljonid, ei piisa talle vähemast kui kapitalismi restaureerimisest. See on tema unistus ja selles peitub tema ainus lootus õnnele.

Kõrvuti Koreikoga on romaanis kujutatud neid, kes aitavad tal oma rikkust suurendada. Need on bürokraat ja renegaat, «Herculese» ülem Polõhhajev, tema käsikud Skumbrijevitš, Berlaga ja suur hulk teisi mitmest liigist ja mitmesuguse kaliibriga sulisid ja tallalakkujaid, kes olid endid riigiaparaadi külge imenud ning olid valmis kas või

hullumajja peitu pugema, et neid ei puudutaks neile nii kohutav nõukogude aparaadi «puhastus».

Seda pilti täiendab sümboolne «Kaarnaküla» — kom-munaalkorter, kuhu autorid paigutasid kõige võikamad vana maailma jäänuste kehastused, alates talupoeglikku-sega edvistavast ekskammerhärrast Mitritšist, kes tema enda jutu järgi «gümnaasiumis polnud käinud» (mis oli sula tõsi, sest ta õppis Paažidekorpuses), ja lõpetades gümnaasiumi kolmandast klassist väljaheidetud Vassissuali Lohhankiniga. Viimases kujus on halastamatult välja naerdud kogu see pseudoharitlaslik rämps, kes püüdis pretendeerida intellektuaalsele üleolekule, omades gümnaasiumi kolme klassi haridust ja kümneid kuldseljaga pakse köiteid raamaturiiulil ning sealjuures hüsteeriliselt karjudes «vene intelligentsi hukkumisest» ja bolševike kallale-kippumisest « kultuuripühadustele ».

«Kaarnaküla» kujutades näitavad Ilf ja Petrov, et just sealt, vana maailma rüpest, roomavad välja inimesevae-nulikkuse, väikekodanlikkuse, filisterliku rumaluse ja nurjatuse miasmid. Tulekahju «Kaarnakülas», mille kõik tema elanikud korraga igast otsast olid süüdanud, olles enne seda oma varanduse kindlustanud, on sügavalt süm-boolne finaal.

Pildid tööst «Herculeses», asutuses, mis ammu enam ei tegelnud oma otseste ülesannetega, vaid oma õiguste kaitsmisega ebaseaduslikult saadud ruumidesse jäämiseks, on klassikaline satiir bürokratismi ja kantseleilikkuse pihta. Sealjuures on romaanis oivaliselt ära näidatud, et säärane bürokratism ja kantseleilikkus sobib loomupäraselt ühte afääride ja riigivargusega; veel rohkemgi — vastastikuse

külgetõmbejõu seaduse kohaselt neid otsekui tõmmatakse teineteise poole.

«Herculese» elu ja tegevuse ning «Kaarnaküla» eluolu pildid on võib-olla kõige kestvama väärtusega kõigest, mis Ilf ja Petrov on kirjutanud. Raske on kirjandusest leida koomilisemat ja mürgisemat, mis tänapäevani eksisteerivaid vana maailma igandeid nii täpselt lööksid, kui need romaani hiilgavad leheküljed.

Bender, keda kütkestab idee miljonist rublast «helesinise äärega taldrikul», teeb kindlaks kontoriametnik Koreiko tõelise eluloo, paljastab möödaminnes «Herculese» tegevuse saladuse ja pressib tohutust hulgast raskustest jagu saades Koreikolt välja ihaldatud miljoni. Sellest momendist, kui Bender saab selle miljoni omanikuks, algab romaani viimane, kokkuvõtlik osa, millega seoses tuleb tagasi pöörduda Benderi kuju kui terviku juurde, seda enam, et see kuju on põhjendatult kutsunud ja kutsub kriitikas esile vaidlusi.

Kes on Ostap Bender, kui ta esmakordselt ilmub meie ette «Kaheteistkümne tooli» lehekülgedel? Ta on kelm, kes on harjunud hankima endale ülalpidamist mitte ausa töö, vaid igasuguste sulitempudega, mis enamasti otseselt ei käi Kriminaalkoodeksi ühe või teise paragrahvi alla. Ta on aferist, kelle peamised omadused — osavus ja leidlikkus — avalduvad inimliku kergeusklikkuse ja lihtsameelsuse, veelgi sagedamini aga ahnuse, rutiini ja nürimeelsuse pinnal. Ta on vana maailma sünnitis, kes teostab oma mahhinatsioone eriti meisterlikult ja edukalt seal, kus ta puutub kpkku sellesama formatsiooni inimestega.

Kuid tegutsedes mõlemas romaanis nelja aasta vältel, põrkab Bender kokku üha suuremate raskustega, mille põhjuseks on uue sotsiaalse korra tugevnemine, mis ei soodusta seda liiki tegelinskite õitsengut. Püüdes harvemini panna oma pea õigusemõistmise karistava mõõga alla, hoidub Bender ühiskondlikule omandile

kallalekip-pumisest — ta tegeleb eraomandiga, mille hankimise katsed ei näi talle nii ohtlikena. Just sellele omandile suu-nabki ta oma peatähelepanu.

«Kaheteistkümnes toolis» kirjeldatud aegadel olid Benderi võimalused selles suhtes üsna laialdased. Siin on endine linnavolinik, «nõukogude töötaja» Tšarušnikov, kellelt võib salaja ja täiesti ohutult välja petta mitukümmend

rubla olematu emigrantliku keskuse vajadusteks; siin on nepman Kisljarski, keda pärast seda, kui ta kord on hakanud sellesama õnge otsa, saab hõlpsasti šantažeerida; siin on lõpuks ka madam Petuhhova briljandid, millele käibki peamine jaht.

«Kuldvasikas» hakkab pilt muutuma. Minevikku on läinud nepi jäänused. Kisljarski ja Djadjev püüdsid juba ammu müüjate ja varustusagentide hulka pugeda ning sellesse massi ära sulada. Nende reaalsete, igapäevasest elust võetud kujude asemel kerkib esiplaanile salamiljonär Koreiko pahaendeline ja omamoodi sümboolne kuju, milles autorite kavatsuse kohaselt on kontsentreeritud vana maailma kõige sügavam põrandaalune.

Koreiko elulugu on roimari elulugu. Benderi elulugu on aga mitmekülgse ja lõbusa suli elulugu, kellel ei puudu heasüdamlikkus ega isegi omamoodi seltsimehelikkuse printsiibid endasugustega suhtlemises. Kui Bender võtab õnge raevunud tobu Vorobjaninovi või tüssab väikest spekulanti Gritsatsujevat, kui ta veab ninapidi inimsööjat Ellotškat või müüb ajaleheartiklite kirjutamise juhendi haltuuratsejale Uhhudšanskile, lõpuks, kui ta petab raha välja Kisljarskilt, ühesõnaga, kui see osav aferist põrkab kokku temast veelgi ilgemate vana maailma esindajatega, kalduvad autorid kui just mitte Benderi poolele asuma, siis igal juhul vaatlema teatud mõnuga tema mahhinat-sioone.

Veelgi suuremal määral käib see kokkupõrke kohta, mis toimub «Kuldvasikas» Benderi ja Koreiko vahel. Mis juhtub Benderiga, kui ta saab lõpuks kätte oma miljoni, jääb teatud ajani uduseks. Koreiko elulugu on aga algusest peale kirjutatud sellise varjamatu antipaatiaga, et mida edasi, seda rohkem tahab lugeja, et Koreiko saaks Benderiga kokku põrgates lüüa.

See, mis romaanis sünnib, mahub täiesti kõnekäändu «Varas varastab varga tagant». Bender paneb oma otsingute käigus kirja põrandaaluse miljonäri hirmsa eluloo, kuid hävitab oma kirjandi miljoni rubla eest, jättes Koreiko karistamatult üheksa miljoni omanikuks. Panna Benderit talitama teisiti, s. o. Koreiko omakasupüüdmatu paljastamise nimel miljonist keelduma, tähendaks loomulikult selle kuju terviklikkuse purustamist. Koreiko küm-nemiljonilise varanduse saamise lugu on niivõrd jälk, et meid paratamatult kurvastab see heasüdamlikkus, millega

autorid suhtuvad Benderisse, kui ta laseb Koreikol rahuga minna ning jääb ise õnnelikuks miljoni omanikuks. Koreikole kuulunud miljon pole madam Petuhhova bril-jandid, vaid tõesti koletu raha. Meil on see meeles kogu aeg, niikaua kui raha on Koreiko käes, ent unustame autorite tahtel kõik, niipea kui see läheb Benderi kätte. Koreiko käes on see koletu miljon, Benderi käes aga lihtsalt miljon, õnnelik leid, raha ilma eluloota.

Niisiis saab Bender «Kuldvasika» viimastes peatükkides «rikkaks meheks». Kuid selgub, et nõukogude ühiskonna tingimustes, vastupidi kodanlikule ühiskonnale, ei ava miljoni omamine iseenesest piiramatuid võimalusi, ei anna õigust austusele või kummardamisele, vaid vastupidi: seab kapitali «õnneliku» omaniku alatasa rumalasse ja

naeruväärsesse olukorda. Tuleb välja, et isegi toa saamiseks täistuubitud võõrastemajas pole raha hoopiski küllaldane. Värske miljonär peab selleks, et endale tuba saada, esinema kord insenerina, kord arstina, kord kirjanikuna, kord, vana mälestuse järgi, isegi leitnant Smidti pojana. . «Ja see on siis miljonäri tee.. .» mõtiskleb Bender kibedusega. «Kus on lugupidamine, au, kuulsus, võim?» Ja kui ta lõpuks vihale aetuna ebaõnnestumistest, piinatuna sellest, et ta ei saa rahuldada oma auahnust, võtab «uhkusest kahvatuna» järsku südame rindu ning vastab oma teekaaslastest üliõpilaste küsimusele, kas ta ei teeni pangas: «Ei, ei teeni. Ma olen miljonär!» — siis on tulemus täiesti ootamatu. Noored, kes olid valmis temaga sõbrustama, jätavad tema otsekohe maha, kiirustades talle tagasi andma raha tee eest, millega ta neid äsja oli kosutanud. «Ma naljatasin, ma olen töötaja,» pomiseb Bender ähmi sattunult, püüdes üliõpilasi kinni pidada. Just sellesse repliiki on kätketud suur sarkasmi jõud, lõikav pilge niisuguse inimese tragikomöödia üle, kes nõukogude korra tingimustes püüdis oma rikkusest rääkimisega panna teisi ennast austama.

Peatükid, milles kirjeldatakse, kuidas miljonär Bender ebaõnnestumiste käes viskleb ja kannatab, on oma satiirilise idee poolest suurepärased, ja oleks vale otsida seal tõepärasust elu-olulistes pisiasjades. Ilfi ja Petrovi satiir on siin hüperboolne; selles pole pisiasjalist tõepärasust, kuid on olemas suur sotsiaalne tõde.

Ometi sisaldub nendessamades peatükkides tõe kõrval ka ebatõde — karakteri arenemise ebatõde. Vana maailma

esindajana, kes on kätte saanud kauaoodatud miljoni ja järsku veendub, et see miljon ei anna talle nõukogude ühiskonnas mitte mingisuguseid võimalusi, oleks Bender pidanud raevuma ning tigestuma kõige ümbritseva vastu, ja see oleks olnud tema tõepärane karakter, milles heasüdamlikkus ja lõbusus on lõppude lõpuks vaid kest, ahnus rikkuse järele aga loomus. Ent «Kuldvasika» viimastes peatükkides juhtus vastupidi: Benderi loomus justkui lahustus, kest aga omandas peaaegu iseseisva, omaette tähenduse. Hajameelsus ja pehmus, heasüdamlikkus ja heldus võitsid temas hundiloomuse sedavõrd, et ta kahel korral otsustab oma miljonist loobuda, kord jättes selle tühjale puiesteele, kord andes selle Rahanduse Rahvakomissariaadile adresseeritud saadetisena postile. Siin satub karakteri arenemise ebatõde vastuollu romaani üldise satiirilise idee ja selle halastamatult mürgise finaaliga, kus kuldkelli, ordeneid, portsigare ja kuldvaagnat tassiv Bender läheb üle Dnestri ja püüab pääseda oma Rio de Janeirosse, kuid satub Rumeenia sigurantsa[1] küüsi. See finaal on seaduspärasuselt otse vaimustav! Kuid just Benderi põgenemine kapitalistlikule tõotatud maale kriipsutab oma loomulikkusega alla, kui ebaloomulik on nukrameelsusesse langenud suli varasem katse anda oma vaevaga saadud miljon ära Rahanduse Rahvakomissariaadile.

Juhtub seda, et meil kriitikas satiiriliste teoste analüüsimisel pühendatakse küllaltki palju tähelepanu negatiivsete ja positiivsete tegelaste hulga võrdlevale arvestamisele ning selle alusel tehakse mõnikord järeldusi, mis on asja tuumast seda kaugemal, mida ulatuslikumad nad on. Satiiriliste võtete mitmekesisus on ju ammendamatu, asja tuum — satiiri teravus, suunitlus ja jõud — ei sõltu aga tema loomiseks tarvitatud musta ja valge värvi kogusest, vaid eelkõige autoripoolsest suhtumisest raamatus kirjeldatud asjadesse ja inimestesse.

«Kaheteistkümne tooli» ja «Kuldvasika» autorid asuvad oma romaanides selgel ja mittekahemõttelisel positsioonil. Nad ei deklareeri igal leheküljel oma armastust

nõukogude korra ja nõukogude eluviisi vastu, kuid nende raamatute iga lehekülg on läbi imbunud sellest armastusest. Selle üle, mis on naeruväärne, meie kasvuga seotud

1 Poliitiline politsei kodanlikus Rumeenias. Tõlk.

nõrkuste, puuduste ja kulude üle naeravad nad peremehelikult, kuid vana ühiskonna sünnimärkidele tungivad nad kallale kogu oma satiirilise raevuga, ja siin ei tunne nad kunagi kompromisse ega halastust.

Enamik Ilfi ja Petrovi romaanide tegelasi on polüübid, kes on endid mitmest kandist külge haakinud sotsialistlikku tulevikku liikuvale laevale. See sotsiaalselt hukkumisele määratud polüüpide maailmake ongi satiirikute tähelepanu peaobjekt. Sealjuures näitavad nad ka neid kohti, neid urge ja pragusid, kus parasiitide kolooniad kõige hõlpsamini pesitseda võivad. Kuid me tunneme kogu aeg, et see polüüpide maailmake on just maa-ilmake ja et eksisteerib suur, tõeline maailm, millega kokku põrgates polüüpide maailmake kannab kaotusi ning saab paratamatult lüüa. Palavas ja pimedas kaubavagu-nis, kus õhk «oli tihke ja läpastanud nagu vanas saapas», kauplevad kaks miljonäri — «tabelipidaja» Koreiko ja «Türgi alama poeg» Bender — viimast korda; vaguni seina taga aga kohtuvad pidulikult ja kärarikkalt Tur-kestani—Siberi raudtee Lõuna- ja Põhja-ehituslaagrid, madam Petuhhova briljantide eest ehitatakse uus töölis-klubi; toimub puhastus bürokratismi- ja altkäemaksukoi-dest läbiuuristatud «Herculeses»; võimsalt unnates lendab peitupugenud sulidest ja nende poollagunenud «Antiloo-bist» mööda autotähesõidu kolonn . ..

Kuid anname sõna autoreile endile:

«Petised varjasid end teeäärses rohus ja, kaotanud ootamatult oma hariliku jultumuse, vahtisid vait olles neist möödasõitvat kolonni.

Pimestava valguse nooled kompasid teed. Pehmelt rägisesid masinad. Rataste alt tõusid tolmusambad. Huilgasid pikalt pasunad. Igasse külge tuhises tuul. Hetke pärast oli kõik kadunud ja ainult viimase masina rubiinlatern väreles ja kõikus veel kaua pimeduses.

Mööda lendas tõeline elu, rõõmsalt pasundades ja lakeeritud tiibade särades.»

Kas saab selgemini kui nendes sümboolsetes ridades väljendada autorite seisukohta ja nende satiiri mõtet, kas saab selgemini väljä\öelda eesmärki, mille nimel on kirjutatud iga rida nende lõbusates ja andekates raamatutes.

Konstantin Simonov

ESIMENE JAGU STARGORODILÕVI

I peatükk BEZENTŠUK JA «NÜMFID»

N. maakonnalinnas oli nii palju juukselõikamisettevõtteid ja matusebüroosid, et näis, nagu sünniksid linna elanikud vaid selleks, et lasta endal habet ajada, juukseid lõigata, vežetaaliga pead pesta ja otsekohe surra. Tegelikult aga N. maakonnalinnas sündis ja suri inimesi ning aeti habet väga harva. N. linna elu oli vaiksemast vaiksem. Kevadõhtud olid joobnustavad, muda helkis kuupaistel nagu antratsiit ja kogu linna noormehed olid nii

kõvasti armunud kommunaaltööliste ametiühingu kohaliku komitee naissekretärisse, et see segas tal liikmemaksude kogumist.

Armastuse ja surma küsimused ei erutanud Ippolit Matvejevitš Vorobjaninovi, ehkki ta tegeles nende küsimustega oma ameti poolest iga päev kella üheksast hommikul kella viieni õhtul pooletunnilise vaheajaga pruukostiks.

Hommikuti, joonud külmalilledega kirjatud klaasist oma portsjoni tulist piima, mida serveeris Klavdia Ivanovna, astus ta poolhämarast majakesest avarale, imepärasest kevadisest valgusest sädelevale seltsimees Gubernski nimelisele tänavale. See' oli meeldivaim kõigist tänavaist, mida võib leida maakonnalinnades. Pahemat kätt paistsid lainjate rohekate klaaside taga matusebüroo «Nümf» hõbedakarva puusärgid. Paremal, väikeste, pudenenud kitiga akende taga lebasid süngelt puusärgimeister Bezentšuki tolmunud ja igavad tammepuust kirstud. Edasi tõotas «Frisöörmeister Pierre ja Konstantin» oma klientidele «küünte eest hoolitsemist» ja «kodus onduleerimist». Veel edasi olid võõrastemaja ja juuksuriäri, selle taga asuval suurel lagedal maa-alal seisis aga kollane vasikas, kes õrnalt lakkus üksildaselt tolknevale väravale nõjatuvat roostetanud silti:

MATUSEKONTOR
«Tere tulemast»

Matmisettevõtteid oli rohkesti, kuid klientuur oli neil kasin. «Tere tulemast» oli pankrotti läinud juba kolm aastat enne seda, kui Ippolit Matvejevitš N. linna elama asus, meister Bezentšuk aga rüüpas kibedat ja püüdis isegi kord oma parimat reklaamkirstu lombardisse panti panna.

Inimesi suri N. linnas harva, ja Ippolit Matvejevitš teadis seda paremini kui keegi teine, sest ta teenis perekonnaseisuaktide büroos, kus ta oli surmajuhtumite ja abielude registreerimise laua juhataja.

Laud, mille taga Ippolit Matvejevitš töötas, sarnanes vana hauaplaadiga. Laua vasakpoolse nurga olid hävitanud rotid. Tema kidurad jalakesed tudisesid kõhukate tu-bakavärvi toimikute raskuse all, milledest võis ammutada kõik andmed N. linna elanike genealoogia ja kehvast maakondlikust pinnast võrsunud sugupuude kohta.

Reedel, 15. aprillil 1927 ärkas Ippolit Matvejevitš nagu tavaliselt kell pool kaheksa ja torkas kohe ette vanamoelised kuldloogaga näpitsprillid. Sangadega prille ta ei kandnud. Jõudes kunagi otsusele, et näpitsaid kanda pole hügieeniline, läks Ippolit Matvejevitš optiku juurde ja ostis ilma raamideta, kuldsangadega prillid. Need hakkasid talle korrapealt meeldima, kuid naine (see oli vähe aega enne naise surma) leidis, et nendes prillides on ta Miljukovi täpne teisik, ja Ippolit Matvejevitš kinkis prillid kojamehele. Kojamees ei olnud küll lühinägelik, kuid harjus prillidega ära ja kandis neid meelsasti.

«Bonjour!» ütles Ippolit Matvejevitš iseendale, lastes jalad voodist maha. «Bonjour» viitas seTMe, et Ippolit Matvejevitš ärkas heas tujus. Ärgates lausutud «gut morgen» tähendas tavaliselt, et maks teeb haiget, et viiskümmend keks eluaastat pole naljaasi ja et ilm on täna rõske.

Ippolit Matvejevitš torkas kõhnavõitu sääred ennesõjaaegsetesse valmisriieteärist ostetud pükstesse, sidus need luupekse kohalt paeltega kinni ja puges pehmetesse mada-latesse kandiliste ninadega säärikutesse. Viie minuti pärast oli Ippolit Matvejevitš

hõbetähekestega kuukarva vestis ja sillerdavas lüstriinpintsakus. Äiates juustelt maha pesemise ajal sinna jäänud piisad, liigutas Ippolit Matvejevitš

metslooma kombel vuntse, puudutas kõheldes käega karedavõitu lõuga, tõmbas korra harjaga üle lühikeseks lõigatud alumiiniumivärvi juuste ja läks aupaklikult naeratades vastu tuppaastuvale ämmale Klavdia Ivanovnale.

«Eppole-et,» kõmistas ämm, «ma nägin täna halba und.»

Sõna «und» oli lausutud prantsuspäraselt läbi nina.

Ippolit Matvejevitš vaatas ämmale ülalt alla. Tema kasv ulatus saja kaheksakümne viie sentimeetrini, ja selliselt kõrguselt polnud tal raske suhtuda ämmasse teatud üleolekuga.

Klavdia Ivanovna jätkas:

«Ma nägin kadunud Mariid lahtiste juuste ja kuldse vööga.»

Klavdia Ivanovna hääle kahuripaukudest võppus tolmuste klaasilustustega laualamp.

«Ma olen väga rahutu. Ma kardan, kas järsku midagi ei juhtu.»

Viimased sõnad olid öeldud sellise jõuga, et juuste-karree Ippolit Matvejevitši pealael õõtsus mitmele poole. Ta krimpsutas nägu ja lausus, iga sõna rõhutades:

«Mitte midagi ei juhtu, maman. Kas te vee eest ära maksite?»

Selgus, et on maksmata. Ka kalossid olid pesemata. Ippolit Matvejevitš ei armastanud oma ämma. Klavdia Ivanovna oli rumal, ja tema soliidne iga ei lubanud loota, et ta millalgi targemaks muutub. Ta oli äärmiselt ihne, ja ainult Ippolit Matvejevitši vaesuse tõttu ei leidnud see võimas tunne endale küllaldast tegevusvälja. Hääl oli tal nii vali ja sügav, et teda oleks kadestanud Richard Lõvisüda, keÜe hääle kõuekärgatusest teatavasti hobused istukile langesid. Ja peale selle (see oli kõige õudsem) nägi Klavdia Ivanovna unenägusid. Ta nägi neid alati. Talle ilmusid vöödega tütarlapsed, kollase tragunikandiga kaunistatud hobused, harfidel mängivad kojamehed, öövahitulupites peainglid, kes öösiti lokulaudadega ringi käisid, ja kudumisvardad, mis iseenesest mööda tuba karglesid ning ebameeldivat kõlinat tekitasid. Tühine eit oli Klavdia Ivanovna. Lisaks kõigele muule kasvasid tal nina all vuntsid, suured nagu vahupintslid.

Ippolit Matvejevitš väljus majast veidi ärritatuna.

Oma allakäinud ettevõtte sissekäigu juures seisis uksepiidale nõjatudes, käed vaheliti rinnal, puusärgimeister Bezentšuk. Oma kommertsürituste süstemaatilistest krah-

hidest ja vana kibeda kauaaegsest seespidisest tarvitamisest olid meistri silmad erekollased nagu kassil ning põlesid kustumatu tulega.

«Minu lugupidamine kallile külalisele!» hüüdis ta kiirkõnes, märgates Ippolit Matvejevitši. «Tere hommikut!»

Ippolit Matvejevitš kergitas viisakalt oma määrdunud kastorkaabut.

«Lubage küsida, kuidas on ämmakese tervis?»

«Mr-mr-mr,» vastas Ippolit Matvejevitš ebamääraselt ja sammus oma nurgelisi õlgu kehitades edasi.

«Noh, andku jumal tervist,» lausus Bezentšuk kibedusega. «Kui palju puhast kahju tuleb kanda, sõitku ta seenele!»

Ja pannes käed vaheliti rinnale, nõjatus taas vastu uksepiita.

Matusebüroo «Nümf» ukse juures peatati Ippolit Matvejevitši uuesti.

«Nümfi» omanikke oli kolm. Nad tegid Ippolit Matvejevitšile ühise kummarduse ja pärisid kooris ämma tervise järele.

«Terve, terve,» vastas Ippolit Matvejevitš. «Mis tal viga peaks olema! Täna nägi unes lahtiste juustega kuldset tütarlast.»

Kolm «nümfi» vaatasid üksteisele otsa ja ainult ohkasid valjusti.

Kõik need jutuajamised pidasid Ippolit Matvejevitši teel kinni ja tööle jõudis ta ebatavaliselt hilja — loosungi «Kui asi aetud, siis lahku» kohal asetsev kell oli juba viis minutit kümne peal.

Asutuses kutsuti Ippolit Matvejevitši tema pika kasvu, eriti aga vuntside pärast Macisteks', ehkki tõelisel Macis-tel mingeid vuntse ei olnud.

Ippolit Matvejevitš võttis laualaekast välja sinise vilt-padjakese, asetas selle toolile, andis vuntsidele õige suuna (laua servaga rööbiti) ja istus padjakesele, asudes oma kolmest kaasteenijast veidi kõrgemal. Ippolit Matvejevitš ei kartnud hemorroide, ta kartis ära nühkida oma pükse ja kasutas sellepärast sinist vilti.

Nõukogude teenistuja kõiki manipulatsioone jälgisid arglikult kaks noort inimest — noormees ja neiu. Vateeritud villase kuuega noormees oli täiesti rusutud amet-

24

likust miljööst, alisariintindi lõhnast, tihti ja raskesti hingavast kellast, eriti aga rangest plakatist «Kui asi aetud, siis lahku». Ehkki vateeritud kuuega mees ei olnud oma asja veel alustanudki, oli tal tahtmine juba lahkuda. Talle näis, et asi, mille pärast ta oli tulnud, on niivõrd tühine, et sellega ei tihka tülitadagi nii tähtsat hallipäist kodanikku, nagu seda oli Ippolit Matvejevitš. Ippolit Matvejevitš sai ise ka aru, et külalisel on tühine asi ajada, et sellega on aega, ja sellepärast avas ta kiirköitja nr. 2, krimpsutas nägu ning süvenes paberitesse. Neiu, kellel oli' seljas musta läikiva paelaga kandituð pikk jakk, sosistas noormehega ja hakkas piinlikkusest õhetades pikkamisi Ippolit Matvejevitšile lähenema.

«Seltsimees,» ütles ta, «kus siin saab. ..»

Vateeritud kuuega mees tõmbas rõõmsalt hinge ja kraaksatas iseendalegi ootamatult:

«Abielluda!»

Ippolit Matvejevitš silmitses tähelepanelikult võret, mille taga paarike seisis. «Sünd? Surm?»

«Abielluda,» kordas vateeritud kuuega mees ja vaatas nõutult kahele poole.

Neiu turtsatas. Edasi läks kõik nagu lepase reega. Ippolit Matvejevitš asus asja kallale mustkunstniku osavusega. Vanaeideliku käekirjaga kandis ta abiellujate nimed pak-sudesse raamatutesse, küsitles rangelt tunnistajaid, kelle järele mõrsjal tuli joosta õue, kaua ja õrnalt puhus ta pitsatitele ning ennast kergitades surus need räbaldunud passidele. Võtnud noorpaarilt kaks rubla ja andnud vastu kviitungi, ütles Ippolit Matvejevitš muheldes: «See on sakramendi toimetamise eest.» Siis tõusis ta kogu oma aukartust äratavas pikkuses ning ajas harjumuse kohaselt rinna ette (omal ajal kandis ta korsetti). Laiad kollased päikeselaigud langesid tema õlgadele nagu epoletid. Tal oli-veidi

koomiline, kuid ebatavaliselt pidulik väljanägemine. Näpitsprillide kaksiknõgusad klaasid helkisid pro-žektoritena. Noored seisid nagu tallekesed.

«Noored inimesed,» ütles Ippolit Matvejevitš paatosega, «lubage teid õnnitleda, nagu varem öeldi, seaduslikku abiellu astumise puhul. Väga, vä-äga meeldiv on näha niisuguseid noori inimesi nagu teie, kes käsikäes sammuvad igaveste ideaalide poole. Väga, vä-äga meeldiv!»

[1] **Kangelane kahekümnendate aastate itaalia filmidest. *Tõlk*.**

Pärast selle tiraadi ettekandmist surus Ippolit Matve-jevitš noorpaaril käsi, istus ja jätkas enesega väga rahul olles paberite lugemist kiirköitjas nr. 2.

Naaberlaua taga köhatasid ametnikud tindipottidesse.

Algas tööpäeva rahulik kulg. Keegi ei häirinud surmajuhtumite ja abielude registreerimise lauda. Aknast oli näha, kuidas kodanikud kevadisest külmast küüru kisku-des oma kodudesse ruttasid. Täpselt keskpäeval laulis kukk kooperatiivis «Sahk ja Vasar». See ei imestanud kedagi. Siis hakkas kostma mootori metalset turtsumist ja ragi-nat. Seltsimees Gubernski nimelisest tänavast veeres välja tihe violetne suitsupilv. Turtsumine kõvenes. Suitsupilve tagant tulid varsti nähtavale maakonna täitevkomitee til-lukese radiaatori ja kohmaka kerega auto Gos. nr. 1 kontuurid. Poris ukerdades läbis auto Staropanskaja väljaku ja kadus õõtsudes mürgisesse suitsu. Teenistujad seisid veel kaua akna juures, kommenteerides juhtunut ja seades selle ühendusse võimaliku koosseisude koondamisega. Mõne aja pärast möödus ettevaatlikult purretel astudes meister Bezentšuk. Terved päevad läbi hulkus ta mööda linna, kuulatledes, kas keegi pole ära surnud.

Tööpäev hakkas lõpule jõudma. Naabruses asuvas kollast ja valget värvi kellatornis taoti kõigest jõust kelli. Aknaklaasid klirisesid. Kellatornist paiskus välja parv hakke, kes pidasid väljaku kohal maha miitingu ja lendasid siis laiali. Õhtutaevas tarretus tühjunud väljaku kohal.

Ippolit Matvejevitšil oli aeg lahkuda. Kõik, mis pidi sel päeval sündima, oli sündinud ja paksudesse raamatutesse sisse kantud. Kõik abiellumishimulised olid paari pandud ja samuti paksudesse raamatutesse sisse kantud. Polnud ainult puusärgitegijate ilmseks laostamiseks mitte ainsatki surmajuhtumit. Ippolit Matvejevitš pani toimikud kokku, peitis viltpadjakese laualaekasse, kohendas kammiga vuntse ja oli, unistades tulikuumast supist, juba valmis lahkuma, kui kantselei uks avanes ning lävele ilmus puu-särgimeister Bezentšuk.

«Minu lugupidamine kallile külalisele,» naeratas Ippolit Matvejevitš. «Noh, mis sa pajatad?»

Meistri metsik lõust säras küll ehapunas, kuid sõna tal suust ei tulnud.

«Noh?» küsis Ippolit Matvejevitš rangemalt.

«Kas siis «Nümfil», sõitku ta seenele, kellegi kaup on?» ütles puusärgimeister uduselt. «Kas ta saarb ostjat rahuldada?

Puusärk — kui palju selle peale üksi laudu läheb...»

«Mis asja?» küsis Ippolit Matvejevitš.

«Ma räägin «Nümfist»... Neil elab kolm perekonda ühest poest. Neil ei ole õiget materjaligi ja töö on kehv ja tutid hõredad, sõitku ta seenele. Aga minul on vana firma. Asutatud tuhande üheksasaja seitsmendal aastal. Mul on puusärk nagu pupe, ekstra, asjatundjate kaup. . .»

«Mis sa jamad, peast oled segi läinud või?» küsis Ippolit Matvejevitš lühidalt ja hakkas ukse poole minema. «Lähed oma puusärkide vahel ogaraks.»

Bezentšuk tõmbas teenistusvalmilt ukse lahti, laskis Ippolit Matvejevitši mööda, ise aga astus talle kannule, värisedes kannatamatusest.

«Kui veel «Tere tulemast» alles oli, siis muidugi! Nende glassee vastu ei saanud ükski firma, isegi Tveri omad ei saanud, sõitku nad seenele. Aga see, mis ma nüüd räägin, on sulatõsi: minu kaubast paremat ei ole. Ärge parem otsigegi.»

Ippolit Matvejevitš pöördus südametäiega ümber, vaatas korraks Bezentšukile tigedalt otsa ja hakkas veidi kiiremini astuma. Ehkki tal töö juures täna ebameeldivusi ei olnud, tundis ta ennast kaunis räbalasti.

«Nümfi» kolm omanikku seisid oma ettevõtte juures nendessamades poosides, milles Ippolit Matvejevitš neid hommikul oli näinud. Paistis, et nad selle aja sees polnud üksteisele ainsatki sõna öelnud, kuid hämmastav muutus nägudes, salapärane rahulolu, mis nende silmades tumedalt väreles, näitas, et nad teavad midagi tähtsat.

Oma ärialaseid vaenlasi silmates lõi Bezentšuk meeleheitlikult käega, jäi seisma ja sosistas Vorobjaninovile:

«Kolmekümne kahe rublaga annan ära.»

Ippolit Matvejevitš krimpsutas nägu ja kiirendas sammu.

«Võib ka võlgu,» lisas Bezentšuk juurde.

«Nümfi» kolm omanikku ei öelnud midagi. Vaikides ruttasid nad Vorobjaninovile järele, käigu peal vahetpidamata mütse kergitades ja viisakaid kummardusi tehes.

Puusärgitegijate rumalast külgekleepumisest lõplikult vihale aetud Ippolit Matvejevitš jooksis trepile, kraapis ärritatult vastu trepi äärt saabastelt pori ja astus esikusse, tundes kõige ägedamaid söögineelusid. Toast tuli talle vastu õhetav isa Fjodor, Froli ja Lavri kiriku vaimulik.

Parema käega rjassat kergitades väljus isa Fjodor ega pannud Ippolit Matvejevitši tähelegi.

Ippolit Matvejevitš märkas kohe ebatavalist puhtust ja uut, silmale valusat korratust vähese mööbli paigutuses ning tundis ninas kõdi, mida tekitas tugev arstimite lõhn. Esimeses toas võttis Ippolit Matvejevitši vastu naabrieit, agronoom Kuznetsovi naine, kes hakkas kätega vehkima ja sosistama:

«Tal on halvem, just praegu võeti pihile. Ärge tram-pige.»

«Ma ei trambigi,» vastas Ippolit Matvejevitš alandlikult. «Mis siis juhtunud on?»

Madam Kuznetsova seadis suu ilusaks ja näitas käega teise toa ukse poole.

«Väga raske südameatakk.»

Ja korrates ilmselt võõraid sõnu, mis oma imposantsusega olid talle meeldima hakanud, lisas:

«Võib eeldada surmaga lõppemise võimalust. Ma olen kogu päeva jalul olnud. Tulin hommikul lihamasina järele, vaatan: uks lahti, köögis pole hingegi, selles toas ka pole. Noh, arvasin, et Klavdia Ivanovna on läinud kulitšide jaoks jahu tooma. Ta tahtis seda juba ammugi teha. Teate isegi, kui praegu jahu aegsasti valmis ei muretse.. .»

Madam Kuznetsova oleks veel kaua rääkinud jahust, elukallidusest ja sellest, kuidas ta leidis Klavdia Ivanovna täiesti elutuna kahhelkivist ahju juures põrandal lamamas, kuid kõrvaltoast kostis oigamist, mis valusalt Ippolit Matvejevitšile kõrvu lõikas. Ta lõi natuke kangestunud käega kergelt risti ette ja astus ämma tuppa.

II peatükk MADAM PETUHHOVA SURM

Klavdia Ivanovna lamas selili, käsi pea all. Peas oli tal ere aprikoosivärvi tanu, mis oli olnud mingil määral moes mingisugusel aastal, kui daamid kandsid «šantekläări» ja alles hakati tantsima argentiina tantsu tangot.

Klavdia Ivanovna nägu oli majesteetlik, kuid ei väljendanud sõna otseses mõttes mitte midagi. Silmad vaatasid lakke.

«Klavdia Ivanovna!» hüüatas Vorobjaninov.

28

Ämm hakkas kiiresti huuli liigutama, kuid pasunahäälte asemel, millega Ippolit Matvejevitši kõrv oli harjunud, kuulis ta vaid tasast, peent ja nii kaeblikku oigamist, et tal hakkas hale. Ootamatult kiiresti langes silmast läikiv pisar ja veeres elavhõbedaterakesena mööda põske alla.

«Klavdia Ivanovna,» kordas Vorobjaninov, «mis teiega on juhtunud?»

Kuid seegi kord jäi tal vastus saamata. Vanaeit sulges silmad ja langes kergelt küljele.

Tuppa astus tasa agronoominaine ja vedas Ippolit Matvejevitši kättpidi välja nagu poisikese, keda pesema viiakse.

«Teie ämm jäi magama. Arst ei lubanud teda tülitada. Teate, tuvike, käige õige apteegis ära. Siin on rohutäht, ja küsige, mis jääkotid maksavad.»

Ippolit Matvejevitš alistus igas asjas madam Kuznetsovale, tundes tema vaieldamatut üleolekut taolistes küsimustes.

Apteek polnud kaugel. Koolipoisi moodi, rohutäht pihus, tõttas Ippolit Matvejevitš tänavale.

Oli juba peaaegu pime. Kustuva ehavalguse taustal oli näha puusärgimeister Bezentšuki kõhetu kogu, kes kuusepuust väravale nõjatudes sõi leiba ja sibulat. Sealsamas kõrval kükitasid kolm «nümfi» ja sõid lusikaid lakkudes malmpotist tatraputru. Ippolit Matvejevitši märgates tõmbusid puusärgimeistrid soldatitena sirgu. Bezentšuk kehitas solvunult õlgu ja torises, näidates käega konkurentide poole:

«Tolknevad, sõitku nad seenele, teistel jalus.»

Keset Staropanskaja väljakut, poeet Zukovskijtfüsti juures, mille alusesse oli raiutud kiri «Poeesia on jumal maa puhis unistusis», toimus elav vestlus, mille oli esile kutsunud Klavdia Ivanovna raske haigus. Kogunenud linnaelanike üldist arvamust võis kokku võtta sõnades «seda teed peame me kõik käima» ning «jumal on andnud, jumal on võtnud».

Juukselõikaja «Pierre ja Konstantin», kes muide meelsasti vastas, kui teda Andrei Ivanovitšiks nimetati, ei lasknud ka nüüd juhust mööda, et ilmutada oma arstiteaduslikku eruditsiooni, mille ta oli ammutanud Moskva ajakirjast «Ogonjok».

«Tänapäeva teadus», ütles Andrei Ivanovitš, «on jõudnud võimatuni. Võtame kas või niisuguse näite: kundel

29

tekkis lõua peale vistrik. Varem võis tulla veremürgitus, aga nüüd, nagu räägitakse, — ma ei tea, kas see on õige või vale, — on Moskvas iga kunde jaoks eraldi ette nähtud steriliseeritud vahupintsel.»

Kodanikud tõmbasid sügavalt hinge.

«Sellega sa, Andrei, soolasid natuke üle ...»

«Kus seda enne on nähtud, et iga inimese jaoks on eraldi pintsel? Küll aga mõtlevad välja!»

Endine vaimse töö proletaarlane ja praegune putka-kaupmees Prussis muutus isegi närviliseks:

«Lubage, Andrei Ivanovitš. Moskvas on viimase rahvaloenduse andmetel üle kahe miljoni elaniku? Tähendab, on tarvis üle kahe miljoni pintsli? Väga originaalne!»

Vestlus omandas üha tulisemad vormid ja oleks läinud kurat teab milleni, kui Ossõpnaja tänava lõpus poleks nähtavale ilmunud Ippolit Matvejevitš.

«Jälle jooksis apteeki. Tähendab, asjad on halvad.»

«Jah, vanamutt sureb maha. Ega siis Bezentšuk ilmaaegu ähmis näoga linna mööda ringi lippa.»

«Aga mis tohter ütleb?»

«Mis tohter! Kas haigekassas on mõned tohtrid? Need teevad tervegi inimese sandiks!»

«Pierre ja Konstantin», kes juba ammu kibeles, et esineda sõnavõtuga arstiteaduslikul teemal, ütles kartlikult ringi vaadates:

«Nüüd seisab kogu jõud hemoglobiinis.»

Pärast seda jäi «Pierre ja Konstantin» jälle vait.

Vaikisid ka linnaelanikud, mõtiskledes igaüks omamoodi hemoglobiini salapärasest jõust.

Kui tõusis kuu ja heitis oma rohekat valgust Zukovski miniatuursele kujukesele, võis selle vasksel seljal selgesti lugeda kriidiga kirjutatud lühikest roppu sõna.

Esmakordselt ilmus see kiri Zukovski büstile 1897. aasta 15. juunil, ööl pärast monumendi avamist. Ja kuidas ka politsei, hiljem aga miilitsa esindajad ei püüdnud ulakaid tabada, ilmus teotav kiri täpselt iga päev uuesti.

Puumajakeste aknad olid juba luukidega suletud, tubades laulsid samovarid. Oli õhtusöögi aeg. Kodanikud ei hakanud asjatult oma aega raiskama ja läksid laiali. Tõusis tuul.

Klavdia Ivanovna aga oli suremas. Kord palus ta juua, kord rääkis, et tal on vaja üles tõusta ja Ippolit Matvejevitši pühapäevakamassid ära tuua, mis olid parandada

viidud, kord kaebas ta tolmu üle, millest tema jutu järgi võis lämbuda, kord palus ta kõik lambid süüdata.

Erutustest väsinud Ippolit Matvejevitš käis aina mööda tuba ringi. Tema pähe tikkusid ebameeldivad majanduslikud mõtted. Ta mõtles sellest, et tuleb võtta vastastikuse abistamise kassast laenu, joosta papi järele ja vastata sugulaste kaastundekirjadele. Et veidi meelt lahutada, läks Ippolit Matvejevitš välja trepile. Kuu rohekas valguses seisis puusärgimeister Bezentšuk.

«Kuidas siis käsite, härra Vorobjaninov?» küsis meister, surudes mütsi vastu rinda.

«Mis siis ikka,» vastas Ippolit Matvejevitš süngelt.

«Aga «Nümf», sõitku ta seenele, on sel ka mõni kaup!» vatras Bezentšuk ärritatult.

«Kuule, käi põrgu! Oled juba ära tüüdanud!»

«Ega ma midagi ütlegi, ma räägin ainult tuttidest ja glasseest. Kuidas teha, sõitku ta seenele? Kas esimene sort, priima? Või kuidas?»

«Ilma igasuguste tuttide ja glasseedeta. Lihtne puust kirst. Männipuust. On arusaadav?»

Bezentšuk litsus sõrme suule, näidates sellega, et ta saab kõigest aru, pöördus ringi ja läks mütsiga balansseerides, kuid sellele vaatamata kõikudes oma teed. Alles nüüd märkas Ippolit Matvejevitš, et meister on surmani täis.

Ippolit Matvejevitši südamesse puges jälle ebatavaliselt räbal tunne. Ta ei kujutlenud, kuidas ta hakkab elama tühjaksjäänud, kraamimata korteris. Talle näis, et ämma surmaga kaovad needki väikesed mõnud ja harjumused, mida ta jõupingutustega oli endale loonud pärast revolutsiooni, mis oli talt röövinud suured mõnud ja laiad harjumused.
«Abielluda?» mõtles Ippolit Matvejevitš. «Kellega? Miilitsaülema sugulase, Prussise õe Varvara Stepa-novnaga? Või võtta teenija? Ei tule välja! Hakkab veel kohtuidpidi vedama. Ja kulukas pealegi.»

Elu muutus Ippolit Matvejevitši silmis väga süngeks. Täis põlgust ja vastikust kõige vastu maailmas, tuli ta tuppa tagasi.

Klavdia Ivanovna ei soninud enam. Lamades kõrgete patjade najal, vaatas ta sisseastuvat Ippolit Matvejevitši selge "ja, nagu sellele näis, isegi karmi pilguga.

«Ippolit,» sosistas ta kuuldavalt, «istuge minu juurde. Ma pean teile midagi ütlema ...»

31

Ippolit Matvejevitš istus vastu tahtmist, vahtides ämma kõhnunud vurrukat nägu. Ta püüdis naeratada ja öelda midagi julgustavat. Kuid naeratus tuli välja metsik, julgustavaid sõnu aga ei leidunud üldse. Ippolit Matveje-vitši kurgust tungis välja vaid hädine piiksumine.

«Ippolit,» kordas ämm,» «kas te mäletate meie saali-garnituuri?»

«Missugust?» küsis Ippolit Matvejevitš sellise delikaatsusega, mis on mõeldav vaid väga haigete inimestega rääkides.

«See .. . Inglise sitsiga ületõmmatud ...» «Ah see, mis minu majas oli?» «Seesama, Stargorodis...»

«Mäletan, väga hästi mäletan... Diivan, tosin toole ja kuue jalaga ümmargune laud. Suurepärane mööbel. Gambsi töö... Aga kuidas see teile meelde tuli?»

Kuid Klavdia Ivanovna ei suutnud vastata. Tema nägu hakkas aegamööda vasevitrioli värvust võtma. Ka Ippolit Matvejevitšil jäi millegipärast hing kinni. Ta mäletas selgesti saali oma villas, painutatud jalgadega sümmeetriliselt paigutatud pähklipuust mööblit, läikivat vahakollast põrandat, pruuni vanaaegset klaverit ja seintel rippuvaid ovaalseid musti raame kõrgete sugulaste dagerrotüüpia-tega.

Äkki ütles Klavdia Ivanovna puise, ükskõikse häälega:

«Ma õmblesin oma briljandid tooli polstrisse.»

Ippolit Matvejevitš jäi vanaeidele otsa vahtima.

«Missugused briljandid?» küsis ta masinlikult, kuid järsku taipas. «Kas neid siis tookord, läbiotsimise ajal, ära ei võetud?»

«Ma peitsin briljandid tooli sisse,» kordas vanaeit kangekaelselt.

Ippolit Matvejevitš kargas püsti, vaatas Klavdia Ivanovna kivistunud näkku, mida valgustas petrooleumilamp, ja sai aru, et ämm ei soni.

«Teie briljandid!» karjus ta, jahmatades oma hääle tugevusest. «Tooli sisse! Kust te selle tarkuse võtsite? Miks te neid minu kätte ei andnud?»

«Kuidas võis briljante teie kätte anda, kui te mu tütre varanduse läbi prassisite?» küsis vanaeit rahulikult ja tigedalt.

Ippolit Matvejevitš istus maha ja tõusis kohe jälle püsti.

32

Tema süda saatis kohinal verelaineid üle kogu keha laiab. Kõrvus hakkas kumisema.
«Te võtsite nad sealt ometi ära? Nad on siin?» Vanaeit raputas eitavalt pead.
«Ma ei jõudnud. Te ju mäletate, kui ruttu ja ülepeakaela meil põgeneda tuli. Nad jäid tooli sisse, mis seisis lerrakotalambi ja kamina vahel.»
«See on ju hullumeelsus! Te olete just samasugune nagu teie tütargi!» kisendas Ippolit Matvejevitš täie,^häälega.
Ja pööramata nüüd vähimatki tähelepanu sellele, et ta viibib surivoodi ääres, lükkas ta mürinal tooli eemale ja hakkas mööda tuba ringi käima. Vanaeit jäi osavõtmatult Ippolit Matvejevitši tegevust jälgima.
«Kas teil vähemalt aimugi on, kuhu need toolid võisid sattuda? Või arvate ehk, et nad seisavad rahulikult minu maja saalis ja ootavad, millal te oma regaalidele järele tulete?»
Vanaeit ei vastanud midagi.
Perekonnaseisuaktide büroo asjaajajal kukkusid vihahoos näpitsad ninalt ja lartsatasid põrandale, välgatades enne korraks põlvede kohal oma kuldloogaga.
«Kuidas? Panna tooli sisse seitsmekümne tuhande eest bril jante! Tooli sisse, millel istub ei tea kes! ...»
Klavdia Ivanovna nuuksatas ja sirutas end kogu kehaga voodi äärele. Tema käsi tegi poolkaare ja püüdis Ippolit Matvejevitšist kinni haarata, kuid langes kohe lillale vati-tekile.
Ippolit Matvejevitš tormas hirmust vingudes naabrieite kutsuma.
«Vist hakkab surema!»
Agronoominaine lõi asjalikult risti ette ja jooksis uudishimu varjamata koos oma mehe, habemiku agronoomiga, Ippolit Matvejevitši korterisse. Vorobjaninov ise läks segi-löödult linnaparki.
Seni kui agronoomide abielupaar koos oma teenijaga koolnu toas õiendas, hulkus Ippolit Matvejevitš pargis, komistades pinkide otsa ja pidades varakevadisest armastusest kangestunud paarikesi põõsasteks.
Ippolit Matvejevitši peas toimus kurat teab mis. Kõlas mustlaslaul, rinnakad naisorkestrandid mängisid vahetpidamatult «Tango-amapat», talle viirastus Moskva talv ja suur must traavel, kes põlglikult jalakäijatele vahtu näkku

puristas. Ippolit Matvejevitši vaimusilma ette kerkis veel paljugi: hurmavalt kallis Orange'i pesu, ustavad teenrid, võimalik reis Cannes'i.
Ippolit Matvejevitš aeglustas sammu ja komistas äkki puusärgimeister Bezentšukile. Meister magas põigiti pargiteel, tulup seljas. Tõuke peale ärkas ta üles, aevastas ja tõusis kähku püsti.
«Ärge muretsege, härra Vorobjaninov,» ütles ta tuliselt, justkui ammualustatud vestlust jätkates. «Puusärk armastab head tööd.»
«Klavdia Ivanovna on surnud,» teatas tellija.
«Noh, rahu tema põrmule,» oli Bezentšuk nõus. «Tähendab mutike läks jumala palge ette.. . Nemad lähevad alati palge ette . . . Või annavad hinge issandale, see oleneb sellest, missugune mutike on. Näituseks teie oma oli kasvult pisike; tähendab, läks palge ette. Aga näituseks see, kes on pikem ja kõhnem, see annab, nagu öeldakse, hinge issandale...»
«Kuidasmoodi öeldakse? Kes ütleb?»
«Meie ütleme. Meistrid. Teie näituseks olete silmapaistev mees, pikka kasvu, kuigi kõhnavõitu. Kui teie, jumal hoidku selle eest, peaksite ära surema, siis öeldakse, et

pugesite puusärki. Aga kes oli äriinimene, endisest kaupmeeste gildist, see, tähendab, heitis hinge. Aga väiksema inimese, näituseks kojamehe või taluinimese kohta öeldakse: kärvas maha või viskas vedru välja. Aga kui kõige kangemad mehed, näituseks raudteekonduktorid või mõned ülemad ära surevad, siis öeldakse, et saavad endile tammelaudadest maja. Nende kohta räägitakse nõnda: «Kas olete kuulnud, meie oma sai endale tammelaudadest maja?»»

Vapustatuna sellest veidrast inimsurmade klassifikatsioonist, küsis Ippolit Matvejevitš:

«Noh, aga kui sina ära sured, mis meistrid siis ütlevad?»

«Mina olen väike inimene. Ütlevad: «Bezentšuk kõnges ära.» Rohkem ei öelda midagi.» Ja lisas rangelt:

«Minul tammelaudadest maja saada või puusärki pugeda ei ole võimalik: ma olen nigel mehike... Aga kuidas ämmakese puusärgiga jääb, härra Vorobjaninov? Kas ikka tõesti lasete teha ilma tuttideta ja glasseeta?»

Kuid Ippolit Matvejevitš oli jälle säravatesse unistustesse

sukeldunud; ta ei lausunud sõnagi, vaid hakkas minema. Tema kannul astus Bezentšuk, midagi sõrmedel arvutades ja harjumuse kohaselt pomisedes.

Kuu oli ammugi kadunud. Ilm talviselt külm. Loigud olid uuesti hapra vahvelkirmetisega kattunud. Seltsimees Gubernski nimelisel tänaval, kuhu teekäijad välja jõudsid, sõdis tuul siltidega. Staropanskaja väljaku poolt sõitis allalastava ruloo moodi kääksudes kõhnade hobustega tuletõrjevoor.

Pritsimehed istusid platvormil, kõlgutasid presentsaa-bastes jalgu, õõtsutasid kiivrites päid ja laulsid nimme koleda häälega:

Au ja kuulsus kallile pritsmeistrile, seltsimees Nassossovile, hur-ra-ah!

«Nad peavad pealiku poja Kolka pulmi,» ütles Bezentšuk ükskõikselt ja sügas tulupi all rinda. «Kas siis ikka tõesti teha ilma glasseeta ja ilma kõigeta?»

Just selleks ajaks oli Ippolit Matvejevitš otsusele jõudnud. «Sõidan,» otsustas ta, «ja leian üles. Siis aga vaatame.» Briljantsetes unistustes paistis isegi kadunud ämm talle armsamana kui muidu. Ta pöördus Bezentšuki poole:

«Kurat sinuga! Tee ära! Glasseekirst! Tuttidega!»

III peatükk PATUSE PEEGEL

Pärast sureva Klavdia Ivanovna pihilevõtmist lahkus Froli ja Lavri kiriku papp isa Fjodor Vostrikov Vorobja-ninovi majast täielikus ažiotaažis ning käis kogu tee kuni oma korterini hajameelselt ringi vaadates ja hämmeldunult naeratades. Teekonna lõpul jõudis tema hajameelsus sellise astmeni, et ta oleks äärepealt maakonna täitevkomitee auto Gos. nr. 1 rataste alla sattunud. Kui papp oli põrgumasina poolt tekitatud violetsest udust välja rabelnud, läks ta hoopis segi ning jätkas oma auväärsele ametile ja keskmistele eluaastatele vaatamata ülejäänud osa teekonnast frivoolse poolgalopiga.

Emake Kateriina Aleksandrovna kattis õhtulauda. Isa Fjodor armastas õhtusest jumalateenistusest vabadel päevadel vara õhtust süüa. Kuid seekord hüppas isake, kui

oli mütsi ja sooja vateeritud rjassa maha võtnud, emakese imestuseks kiiresti magamistuppa, lukustas ukse ja hakkas seal kõmiseva häälega laulma koraali «Auväärne on . . .».

Emake istus toolile ja sosistas hirmunult:

«Nüüd on mingi uue asja välja mõtelnud...»

Isa Fjodori impulsiivne hing ei leidnud rahu. Ta ei olnud seda kunagi tundnud. Ei siis, kui ta oli vaimuliku kooli õpilane Fedja, ega siis, kui ta oli vuntsidega seminarist Fjodor Ivanõtš. Vostrikov oli seminarist ülikooli üle läinud ja kolm aastat õigusteaduskonnas õppinud, kuid 1915. aastal hakkas ta kartma võimalikku mobiliseerimist ning jätkas taas vaimuliku karjääri. Algul pandi diakoniks, siis aga pühitseti N. maakonnalinna preestriks. Kuid alati, nii vaimuliku kui tsiviilkarjääri kõigil etappidel, jäi isa Fjodor ahnitsejaks.

Isa Vostrikov unistas omaenda küünlavabrikust. Kiusatuna nägemusest, kuidas suured vabrikutrumlid jämedaid vahaköisi kerivad, leiutas isa Fjodor mitmesuguseid projekte, mille elluviimine pidi talle andma põhi- ja käibekapitali Samaaras ammu valmisvaadatud väikese vabriku ostmiseks.

Ideed vallutasid isa Fjodori ootamatult, ja ta võttis asja otsekohe käsile. Isa Fjodor hakkas kirjut pesuseepi keetma; ta tegi seda puudade viisi, kuid seep, millel oli küll tohutu rasvaprotsent, ei vahutanud ja maksis pealegi kolm korda rohkem kui «Saha ja Vasara» oma. Pärast ligunes ja lagunes see seep kaua aega eeskojas, nii et Kate-riina Aleksandrovna temast mööda käies isegi nuttis. Aga hiljem viskasid nad seebi solgiauku.

Kui isa Fjodor oli kord mingist loomakasvatusajakir-jast lugenud, et küülikul on õrri liha nagu kanapojal, et nad siginevad suurel hulgal ja et nende pidamine võib hoolikale peremehele suurt tulu anda, muretses ta kiires korras pooltosinat sugulooma, ja juba kahe kuu pärast jooksis teadmata suunas kodunt ära koer Nerka, kellele see koletu hulk pikakõrvalisi olendeid, kes maja ja hoovi täitsid, oli hirmu nahka ajanud. N. linna neetud filistrid osutusid äärmiselt konservatiivseiks ja keeldusid harukordse üksmeelega Vostrikovi küülikuid ostmast. Siis leppis isa Fjodor oma emandaga kokku ja otsustas kaunistada omaenda menüüd küülikutega, kelle liha on maitsvam kui kanapoegadel. Küülikutest tehti praadi, pikkpoissi,

kotlette, frikadelle; küülikuid keedeti supiks, neid
anti külmalt õhtusöögi juurde ja neist tehti pirukaid. See kõik ei aidanud. Isa Fjodor arvestas välja, et kui perekond tarvitab toiduks ainult küülikuid, ei suuda ta kuu jooksul üle neljakümne looma ära süüa, samal ajal kui igakuune juurdekasv on üheksakümmend tükki, kus-
juures see arv iga kuuga kasvab geomeetrilises progressioonis.

Siis otsustasid Vostrikovid hakata koduseid lõunaid andma. Kogu õhtu kirjutas isa Fjodor korralikult lõigatud ruudulise paberi lehekestele tindipliiatsiga kuulutusi maitsvatest kodustest lõunatest, mida valmistatakse ainult värske koorevõiga. Kuulutus algas sõnadega «Odav ja maitsev». Papiemand tegi emailkausi täie kliistrit, ja isa Fjodor kleepis hilja õhtul kuulutused kõigile telegraafipostidele nõukogude asutuste lähedusse üles.

Uuel ideel oli suur menu. Juba esimesel päeval tuli seitse lõunatajat, sealhulgas Sõjakomissariaadi asjaajaja Bendin ja heakorra-allosakonna ülem Kozlov, kelle püüd-likkuse tõttu hiljuti oli lammutatud linna ainus vana aja mälestusmärk — Jelizaveta-aegne Võiduvärav, mis tema jutu järgi takistas tänavaliiklust. Lõuna oli kõigile väga

meelepärane. Järgmisel päeval tuli neliteist inimest. Küülikuid ei jõutud enam nülgida. Nädalapäevad õitses äri suurepäraselt, ja isa Fjodor mõtles juba väikese, ilma mootorita köösneriettevõtte avamisele, kui juhtus midagi täiesti ettenägematut.

Kooperatiiv «Sahk ja Vasar», mis inventuuri tõttu oli juba kolm nädalat suletud, tehti lahti, ja müüjad veeretasid ähkides tagaõuele, mis oli isa Fjodori õuega ühine, tünni mädanema läinud kapsaid ning ajasid need solgiauku. Pikantsest lõhnast meelitatud küülikud jooksid augu juurde, ja juba järgmisel hommikul puhkes õrnade näriliste hulgas taud. See märatses ainult kolm tundi, kuid pani sirevile kakssada nelikümmend sugulooma ja äraarvamata hulga järglasi.

Vapustatud isa Fjodor elas tervelt kaks kuud vaikselt ning ärkas uuele elule alles nüüd, kui ta Vorobjaninovi majast tagasi tuli ja emakese imestuseks ennast magamistuppa luku taha pani. Kõik rääkis sellest, et isa Fjodorit valgustab uus idee, mis on haaranud kogu tema hinge.

Kateriina Aleksandrovna koputas sõrmenukiga magamistoa uksele. Vastust ei tulnud, ainult laul kõvenes.

37

Minuti pärast tehti uks paokile ja sealt ilmus nähtavale isa Fjodori nägu, millel mängles tütarlapselik puna.

«Ema, anna mulle ruttu käärid,» ütles isa Fjodor tõtates.

«Aga kuidas siis õhtusöögiga saab?» «Las olla. Pärastpoole.»

Isa Fjodor haaras käärid, pani ukse uuesti lukku ja astus kriimustatud musta raamiga seinapeegli ette.

Peegli kõrval rippus vanaaegne vasetrükis rahvapilt «Patuse peegel», mis oli käsitsi ilusti üle maalitud. «Patuse peegel» lohutas isa Fjodorit eriti pärast küülikutega toimunud õnnetust. See gravüür näitas selgesti kõige maise kaduvust. Tema ülemises reas oli neli joonistust, millel olid tähendusrikkad ja hingeülendavad slaavi tähtedega allkirjad «Sem palveid hüüab, Ham nisu külvab, Jevet võimu hoiab, Surm kõiki võidab». Surmal oli vikat õlal ja tiibadega liivakell käes. Ta oli tehtud nagu proteesidest ja ortopeedilistest detailidest ning seisis harkisjalu tühjal künklikul maal. Surma ilme ütles selgesti, et õnnetus küülikutega on tühine asi.

Praegu meeldis isa Fjodorile rohkem pilt «Jevet võimu hoiab». Tüse rikas habemik istus väikeses saalis troonil.

Isa Fjodor naeratas ja hakkas peegli ees hoolega oma auväärset habet kärpima. Karvad langesid põrandale, käärid kriiksusid ja viie minuti pärast jõudis isa Fjodor äratundmisele, et ta üldse ei oska habet piirata. Tema habe oli ühele poole viltu ning näis ebaviisakana ja isegi kahtlustäratavana.

Isa Fjodor jändas peegli ees veel natuke aega, kuid siis läks tal süda täis. Ta kutsus naise, ulatas sellele käärid ja ütles ärritatult:

«Kui sinagi, emake, appi tuleksid! Näe, mitte kuidagi ei saa oma karvadega hakkama.»

Emake suutis üllatusest vaid käsi laiutada. «Mis sa oled endaga teinud?» sai ta lõpuks sõna suust. «Mitte midagi ei ole teinud. Karvu kärbin. Ole hea, aita! Näe, siit on nagu viltu läinud . ..»

«Issand,» ütles emake isa Fjodori habeme kallale asudes, «ega sa, Fedjake, ometi uuenduslaste poole hakka üle minema?»

Niisuguse jutusuuna üle tundis isa Fjodor heameelt. «Aga mispärast, ema, siis mina ei või uuenduslaste poole üle minna? Kas nemad ei olegi inimesed?»

«On küll, muidugi on,» nõustus emake sapiselt. «Kuidas siis: käivad mööda lõbustuskohtasid, maksavad alimente ...»

«Noh, ma hakkan ka lõbustuskohtasid mööda jooksma.» «Ole hea, jookse.» «Ja jooksengi.»

«Jooksed peaga vastu posti. Vaata peeglist, misuke sa oled.»

Ja tõesti, peeglist vaatas isa Fjodorile vastu südi musta-silmaline nägu väikese metsiku habeme ja ebaloomulikult pikkade vuntsidega.

Hakati kärpima vuntse ja viidi need proportsionaalsete mõõtmeteni.

See, mis edasi juhtus, hämmastas emakest veelgi rohkem. Isa Fjodor teatas, et ta peab juba selsamal õhtul asjaõienduste pärast ära sõitma, ja palus, et Kateriina Aleksandrovna käiks ära pagarist venna pool ning laenaks sellelt mõneks ajaks karakullkraega palitu ja pardinokaga pruuni mütsi.

«Mitte kuhugi ma ei lähe,» ütles emake ja puhkes nutma.

Pool tundi kõndis isa Fjodor mööda tuba ringi, heidutades naist oma moondunud näoga, ja ajas jama. Emake sai ainult ühest asjast aru: isa Fjodor pügas asja ees, teist taga oma habeme maha ja tahab selles lollis mütsis ei tea kuhu sõita, teda aga maha jätta.

«Ma ei jäta sind maha,» kinnitas isa Fjodor, <ei jäta. Nädala aja pärast olen tagasi. Inimesel võib ju asjaõien-dusi olla. Kas võib või ei või?»

«Ei või,» vastas emand.

Isa Fjodoril, ligimestega ümberkäimises tasase loomuga inimesel, tuli isegi rusikaga vastu lauda põrutada. Kuigi ta põrutas ettevaatlikult ja oskamatult, sest ta polnud seda kunagi varem teinud, ehmus papiemand kangesti ära ja jooksis rätikut ümber võttes venna poole tsivülriiete järele.

Üksi jäädes vajus isa Fjodor minutiks mõttesse ja ütles: «Naistel pole ka kerge.» Siis tõmbas ta voodi alt välja plekiga ülelöödud kohvri. Niisuguseid kohvreid näeme enamasti punaarmeelastel. Need on seestpoolt üle kleebitud triibulise tapeediga, millele on kinnitatud Budjonnõi portree või paberosside «Plaaž» karbi kaas kolme Batumi kivisel rannal lesiva kaunitariga. Ka Vostrikovide kohver

oli isa Fjodori meelepahaks piltidega ehitud, kuid seal polnud ei Budjonnõid ega Batumi kaunitare. Papiemand oli kohvri seestpoolt üleni täis kleepinud «1914. aasta sõja ajaloost» väljalõigatud fotodega. Siin oli «Peremõšli vallutamine» ja «Soojade asjade jagamine alamväelastele tuleliinil» ja paljugi, mis seal veel oli.

Ladunud põrandale pealpool asuvad raamatud — ajakirja «Vene palverändaja» 1903. aasta komplekti, hiiglapaksu «Kirikulõhe ajaloo» ja brošüüri «Venelane Itaalias», mille kaanele oli joonistatud suitsev Vesuuv, — ajas isa Fjodor käe päris kohvri põhja ning kiskus sealt välja naise vana, räbaldunud talvemütsi. Kastist vastulööva naftaliinihaisu tõttu nina kirtsutades rebis isa Fjodor mõned pitsid ja paelad katki ning tõmbas mütsist välja raske linase vorstikese. See sisaldas kakskümmend kuld-kümnerublalist — kõik, mis isa Fjodori kommertsavan-tüüridest oli järele jäänud.

Harjunud käeliigutusega tõstis ta rjassahõlma üles ja torkas vorstikese triibuliste pükste tasku. Seejärel astus ta kummuti juurde ja võttis kompvekikarbist viiskümmend rubla kolme- ja viierublastes paberites. Karpi jäi veel kolmkümmend rubla.

«Majapidamise jaoks jätkub,» otsustas isa Fjodor.

IV peatükk

KAUGETE RÄNNAKUTE MUUSA

Tund aega enne õhtuse postirongi saabumist seisis isa Fjodor, lühike, veidi allapoole põlvi ulatuv palitu seljas, vitstest korv käes, kassa juures sabas ning piilus kartlikult ukse poole. Ta kartis, et emake tuleb keelust hoolimata teda vaksali saatma, ja putkakaupmees Prussis, kes istus puhvetis ning kostitas õllega rahandusagenti, tunneb tema otsekohe ära. Isa Fjodor vaatles imestuse ja häbiga pma triibulisi pükse, mis olid kõigi ilmalike inimeste pilkudele avatud.

Platskaardita rongile pealesaamisel oli skandaalne iseloom nagu alati. Tohutute kottide raskuse all küürus inimesed jooksid rongi ühest otsast teise ja tagasi. Ähmi täis isa Fjodor ruttas kõigiga kaasa. Nii nagu kõik, rääkis ka tema vagunisaatjaga pugeval toonil, nii nagu kõik, kartis

ka tema, et kassiir andis talle «vale» pileti, ja alles vagunisse pääsedes sai ta tagasi oma tavalise rahu ning muutus isegi lõbusaks.

Vedur röögatas täiest kõrist, ja rong hakkas liikuma, viies teadmatusse kaugusse isa Fjodori, kellel oli ajada salapärane, kuid nähtavasti suuri kasusid tõotav asi.

Huvitav asi on võõrandusvöönd. Kõige tavalisem kodanik tunneb sellesse sattudes endas teatud tegevuskihkii ja muutub kiiresti kas reisijaks või kaubasaajaks või lihtsalt piletita tüübiks, kes teeb konduktorite ja perroonikontro-löride elu ning teenistuse hapuks.

Sellest silmapilgust peale, kui kodanik astub võõrandus-vööndisse, mida ta diletantlikult nimetab vaksaliks või jaamaks, muutub tema elu järsult. Otsekohe hüppavad tema juurde valgetes põlledes Jermak Timofejevitšid, nikeldatud number südame kohal, ja haaravad teenistus-valmilt pagasi. Sellest silmapilgust peale ei kuulu kodanik enam iseendale. Ta on reisija ning hakkab täitma kõiki reisija kohustusi. Need kohustused on üsna keerulised, kuid meeldivad.

Reisija sööb väga palju. Lihtsurelikud öösiti ei söö, reisija aga sööb ka öösel. Ta sööb praetud kanapoegi, mis on tema jaoks liiga kallid, kõvu mune, mis on seedimisele kahjulikud, ja oliive. Kui rong ületab pöörangut, siis pläri-sevad riiulitel rohkearvulised teekannud ja hüplevad ajalehepaberisse mässitud praetud kanapojad, kelle koivad on reisijate poolt juurtega välja rebitud.

Kuid reisijad ei märka midagi. Nad jutustavad anekdoote. Regulaarselt iga kolme minuti tagant vappub kogu vagun naerust. Siis tuleb vaikus, ja sametine hääl esitab järgmise anekdoodi:

«Vana juut on suremas. Tema ümber seisavad naine ja lapsed. «Kas Monja on siin?» küsib juut vaevu-vaevu. «Siin.» — «Aga kas tädi Brana tuli?» — «Tuli.» — «Aga kus' on vanaema? Ma ei näe teda.» — «Näe, ta seisab siin.» — «Aga Iisak?» — «Iisak on siin.» — «Aga lapsed?» — «Kõik lapsed on siin.» — «Aga kes siis poes on?!»»

Selsamal sekundil hakkavad teekannud plärisema ja naerulaginast hirmutatud kanapojad ülemistel riiulitel lendama. Kuid reisijad ei pane seda tähele. Igaühel on südamel kõige armsam anekdoot, mis kannatamatult oma järjekorda ootab. Uus interpreet, kes naabrit küünarnukiga

müksib ja anuvalt hüüab «aga mulle räägiti», vallutab suure vaevaga kuulajate tähelepanu ning alustab:

«Juut tuleb koju ja heidab oma naise kõrvale magama. Äkki kuuleb ta, et voodi all keegi krõbistab. Juut pistab käe voodi alla ja küsib: «Kas see oled sina, Džek?» Džek aga limpsab tal kätt ja vastab: «Mina jah!»»

Reisijad on naerust suremas. Pime öö katab välju, vedurikorstnast lendab tantsisklevaid sädemeid ja helendavate roheliste prillidega sihvakad semaforid jooksevad mööda, vaadates rongile upsakalt ülalt alla.

Huvitav asi on võõrandusvöönd! Maa kõigisse nurkadesse kihutavad pikad, rasked kaugesõidurongid. Igal pool on tee lahti. Kõikjal põleb roheline tuli: tee on vaba. Polaarekspress tõuseb Murmanskisse. Pöörangul vääneldes ja küüru tõmbudes kihutab Kurski vaksalist välia «Esimene — K», rajades teed Tiflisi. Kaug-Ida kiirrong teeb Baikali juures käänu ja läheneb täiel käigul Vaiksele ookeanile.

Kaugete rännakute muusa ahvatleb iga inimest. Juba on ta isa Fjodori välja kiskunud tema vaiksest maakondlikust pesast ja paisanud jumal teab missugusesse kubermangu. Juba on ka endise aadlipealiku ja praeguse perekonnaseisuaktide büroo asjaajaja Ippolit Matvejevitš Vorobjaninovi kogu sisemaailm segi löödud, ja ta on endale pähe võtnud kurat teab mida.

Inimesi rändab kõigis paigus. Üks leiab kümme tuhat kilomeetrit töökohast eemal endale toreda pruudi. Teine hülgab aaretejahil posti- ja telegraafijaoskonna ning jookseb koolipoisina Aidani jõele. Kolmas aga jääbki koju istuma, paitades hellalt oma küpset songa ja lugedes krahv Saliase teoseid, mis on ostetud rubla asemel viie kopika eest.

Järgmisel päeval pärast matuseid, mille korraldamise puusärgimeister Bezentšuk armastusväärselt enda peale võttis, läks Ippolit Matvejevitš tööle ja täitis temale pandud kohustuse, registreerides omaenda käega, et on surnud Klavdia Ivanovna Petuhhova, viiekümne üheksa aastane koduperenaine, parteitu, kelle elukoht oli N. maakonnalinnas ja kes põlvnes Stargorodi kubermangu aadlikest. Seejärel nõutas Ippolit Matvejevitš endale seadusega ettenähtud kahenädalase puhkuse, sai kätte nelikümmend

üks rubla puhkuseraha, jättis kaasteenijatega jumalaga ja tuli koju. Tee peal astus ta korraks apteeki.

Proviisor Leopold Grigorjevitš, keda kodused ja sõbrad Lipaks kutsusid, seisis punaseks lakeeritud leti taga, ümbritsetuna mürgiga täidetud piimapurkidest, ja püüdis när-vitsedes müüa tuletõrjepealiku naiseõele päevituse- ja tedretähtede vastast «Ängo» kreemi, mis teeb naha' erakordselt valgeks. Tuletõrjepealiku naiseõde nõudis aga kuldse tooniga puudrit «Rachel», mis annab ihule ühtlase, looduses saavutamatu päevitusjume. Kuid apteegis oli ainult päevitusevastast «Ango» kreemi, ja võitlus vastandlike parfümeeriasaaduste vahel kestis pool tundi. Võitjaks jäi siiski Lipa, kes müüs tuletõrjepealiku naiseõele huulepulga ja lutikakeetja, mis oli tehtud samovari põhimõttel, kuid sarnanes kastmiskannuga. «Mida teie soovite?» « Juuste vahendit.»

«Kasvatamiseks, kaotamiseks, värvimiseks?» «Mis kasvatamiseks!» ütles Ippolit Matvejevitš. «Värvimiseks.»

«Värvimiseks on suurepärane vahend «Titanic». Tolli pealt saadud. Salakaup. Seda ei võta maha ei külm ega kuum vesi, ei seebivaht ega petrooleum. Radikaalne vahend. Pudelikene pooleks aastaks maksab kolm rubla kaksteist kopikat. Soovitan nagu heale tuttavale.»

Ippolit Matvejevitš veeretas neljakandilist «Titanicu» pudelikest käes, vaatas etiketti ja ladus ohates raha letile.

Ippolit Matvejevitš tuli koju ja hakkas vastikust tundes juukseid ja. vuntse «Titanicuga» võidma. Korter täitus jõleda haisuga.

Pärast lõunat hakkas hais kaduma, vuntsid kuivasid ära ja kleepusid kokku, nii et neid sai ainult suure vaevaga lahti kammida. Selgus, et radikaalne must värv on veidi roheka tooniga, kuid teist korda üle värvida polnud enam aega.

Ippolit Matvejevitš võttis ämma laekast väärisasjade nimekirja, mille ta ennist oli leidnud, luges kogu oma raha üle, lukustas korteri, pani võtme tagataskusse, istus kiirrongile nr. 7 ja sõitis Stargorodisse.

V peatükk SUUR KOMBINAATOR

Kella poole kaheteistkümne ajal lähenes loodest, Tšma-rovka küla poolt, Stargorodile umbes kahekümne kaheksa aastane noormees. Tema järel jooksis kodutu poisike.

«Onu,» karjus rüblik lõbusalt, «anna kümme kopikat!»

Noormees võttis taskust soojaksläinud õuna ja andis selle kodutule, kuid poiss ei jäänud maha. Siis jäi teekäija seisma, vaatas irooniliselt poisile otsa ja ütles tasa:

«Võib-olla anda sulle veel selle korteri võti, kus raha seisab?»

Räbaldunud kodutu sai oma pretensioonide täielikust alusetusest aru ja jäi maha.

Noormees luiskas: tal polnud ei raha, ei korterit, kus see raha võiks olla, ega võtit, millega korteri ust avada. Tal polnud isegi palitut. Linna tuli noormees rohelises taljesseõmmeldud pintsakus. Tema võimsa kaela ümber oli mitmes keerus vana villane sall, jalas aga apelsinivärvi seemispealsetega lakknahast kamassid. Sokke tal ei olnud. Käes hoidis noormees astrolaabi.

«Oo, bajadeer, tiririm, tiriraa!» laulis ta turu juurde jõudes.

Siin oli tal palju tegemist. Ta trügis vanakraamikaupmeeste ritta, kes müüsid oma kaupa otse maast, seadis astrolaabi enda ette ja hakkas tõsise häälega karjuma:

«Kellele on vaja astrolaabi? Odavalt annan ära astrolaabi. Delegatsioonidele ja naisosakondadele hinnaalandus. »

Ootamatu pakkumine ei tekitanud kaua aega nõudmist. Koduperenaiste delegatsioone huvitasid rohkem defitsiitsed kaubad ja nad tunglesid riideputkade juures. Astrolaabi müüjast möödus kaks korda Stargorodi kubermangu miilitsa kriminaaljälitusosakonna agent. Kuna aga astro-laab mitte kuidagi moodi ei sarnanenud eile õlitööstus-keskuse kantseleist varastatud kirjutusmasinaga, lakkas agent noormeest silmadega magnetiseerimast ja läks ära.

Lõunaajaks oli astrolaab kolme rubla eest maha müüdud ühele lukussepale.

«Ise mõõdab,» ütles noormees astrolaabi ostjale üle andes. «Oleks ainult, mida mõõta.»

Kui lõbus noormees oli kavalast riistapuust lahti saanud,

lõunatas ta sööklas «Maitsenurgake» ja läks linna vaatama. Ta jalutas Nõukogude tänava lõpuni, tuli välja Punaarmee tänavale (endine Suur-Puškini tänav), läbis siis Kooperatiivi tänava ja sattus jälle Nõukogude tänavale. Kuid see polnud enam see Nõukogude tänav, kus ta enne oli olnud: linnas oli kaks Nõukogude tänavat. Seejärel

sattus sellest asjaolust väga üllatatud noormees Leena sündmuste tänavale (endine Denissovi tänav). , Ilusa kahekordse maja nr. 28 ees, millel oli silt

NSVL, VNFSV Starkubkindi 2. vanadekodu,

jäi noormees peatuma, et värava juures kivipingikesel istuva kojamehe käest suitsu peale tuld võtta.

«Kuidas on, papi,» küsis noormees, kui ta suitsu oli põlema saanud, «kas teie linnas pruute on?»

Kojamees ei imestanud põrmugi.

«Mõnele on mära ka pruut,» vastas ta, olles meelsasti valmis juttu ajama.

«Rohkem mul küsimusi ei ole,» ütles noormees ruttu.

Kuid esitas otsekohe uue küsimuse:

«Kas siis niisugune maja saab ilma pruutideta olla?»

«Meie pruute,» pareeris kojamees, «otsitakse juba ammu sealilmas laternatulega taga. Meil on siin riigi vaestemaja: vanamutid elavad täie pensioni peal.»

«Saan aru. Need on need, kes sündisid enne ajaloolist materialismi.»

«Vot see on õigus. Siis kui sündisid, siis sündisidki.»

«Aga mis selles majas enne ajaloolist materialismi oli?»

«Kunas?»

«Noh, vana korra ajal.»

«Ah soo, vana korra ajal elas siin minu härra.» «Pursui?»

«Ise oled sa pursui! Sulle räägitakse, et aadlipealik.» «Tähendab, proletaarlane?»

«Ise oled sa proletaarlane! Sulle juba öeldi, et aadlipealik.»

Vestlus targa kojamehega, kes ei orienteerunud kuigi hästi ühiskonna klassistruktuuris, oleks veel jumal teab mis aega kestnud, kui noormees poleks resoluutselt asja kallale asunud.

«Tead, vanaisa,» sõnas ta, «võiks õige natuke viina võtta.»

45

«Noh, tee välja.»

Mõlemad kadusid tunnikeseks, ja kui nad tagasi tulid, oli kojamees juba noormehe ustavaim sõber.

«Nii et ma jään siis ööseks sinu juurde,» ütles uus sõber.

«Minu pärast ela või terve eluaeg, kui hea inimene oled.»

Noormees, kes nii ruttu oma eesmärgi oli saavutanud, astus kärmesti kojamehe juurde sisse, võttis apelsinivärvi kamassid jalast, sirutas enese pingile ja hakkas homset tegevusplaani koostama.

Noormehe nimi oli Ostap Bender. Oma eluloost teatas ta tavaliselt vaid ühe detaili: «Minu isa,» ütles ta, «oli Türgi alam.» Türgi alama poeg oli oma elus palju ameteid vahetanud. Püsimatu iseloom, mis takistas tal mingisugusele tegevusalale pühendumast, kihutas teda alalõpmata maad mööda ringi ja tõi ta nüüd ilma sokkideta, ilma võtmeta, ilma korterita ja ilma rahata Stargorodisse.

Pikutades lämmatavalt palavas kojamehekambris, lihvis Ostap Bender mõttes oma karjääri kaht võimalikku varianti.

Võiks hakata mitmenaisepidajaks ja reisida rahulikult linnast linna, võttes kaasa uue kohvri viimaselt valve-korranaiselt näpatud paremate asjadega.

Kuid võiks ka juba homme minna Stargorodi lastetöö-komisjoni ja pakkuda ennast levitama seni veel maalimata, kuid geniaalselt väljamõeldud pilti «Bolševikud kirjutavad

[1] **RVKA (v. k. AXPP) — Revolutsioonilise Venemaa Knnstnike Assotsiatsioon.**
Tolk.

Chamberlainile kirja», tehtud Repini populaarse maali «Zaporoožlased kirjutavad sultanile kirja» järgi, õnnestumise korral võiks see variant sisse tuua rublat nelisada.

Mõlemad variandid oli Ostap valmis mõelnud oma viimase Moskvas viibimise ajal. Mitmenaisepidamise variant oli sündinud ühe õhtulehest loetud kohtuprotsessi kirjelduse mõjul, kus oli selgesti öeldud, et keegi mitmenaise-pidaja sai kõigest kaks aastat ilma range isolatsioonita. Variant nr. 2 sündis Benderi peas siis, kui ta kontramar-giga RVKA [1] näitust külastas.

Kuid kummalgi projektil olid omad puudused. Mitme-naisepidaja karjääri oli võimatu alustada ilma elegantse

46

tähnilise halli ülikonnata. Pealegi oli tarvis kas või kümme rublagi esindus- ja meelituskuludeks. Muidugi võis abielluda ka rohelises reisiülikonnas, sest Benderi mehelikule jõule ja ilule ei oleks meheleminekuealised provintsi-Margareetad absoluutselt suutnud vastu seista, kuid see oleks olnud, nagu Ostap ütles, «madalam sort, kirvetöö». Pildiga oli samuti peamurdmist: võis; ette tulla puhttehnilisi raskusi. Kas on sünnis kujutada sm. Kalininit papaahas ja valges burkas, sm. Tšitšerinit aga vööni paljana? Muidugi, hädakorral võiks ju kõiki tegelasi maalida ka tavalistes ülikondades, kuid see poleks enam see.

«Ei oleks seda efekti!» lausus Ostap kuuldavalt.

Äkki märkas ta, et kojamees räägib juba ammu millestki suure õhinaga. Selgus, et kojamees oli andunud mälestustele maja endisest omanikust:

«Politseiülem ise andis talle tänaval au .. . Tuled tema juurde, ütleme, uueks aastaks õnne soovima — viskab kolmelise. . . Tuled, ütleme, lihavõtte ajal — jälle kolme-line. Või soovid, ütleme, nimepäeva puhul õnne.. . Näh, juba õnnesoovide eest tuleb aastas oma viisteist rubla ära . .. Isegi medali lubas mulle muretseda. Ütles, et mina tahan, et mul oleks medaliga kojamees. Just niiviisi ütleski: «Sa, Tihhon, loe, et sul on juba medal käes. . .»»

«Noh, kas said siis?»

«Kannata nüüd . . . Ütles, et mulle pole ilma medalita kojameest vaja. Sankt-Peterburgi sõitis medali järele. Noh, esimene kord ei tulnud asjast midagi välja. Ametni-kuhärrad ei olnud nõus. Ütles, et praegu ei ole võimalik, tsaar on. väljamaale sõitnud. Käskis siis oodata. Ütles: «Oota, Tihhon, sina mul ilma medalita ei jää.»»

«Mis su härraga siis juhtus? Kas koksati ära?» küsis Ostap äkki.

«Keegi ei koksanud. Ise sõitis minema. Mis ta siin matside seas pidi tegema . .. Aga kas praegu antakse kojamehe töö eest medaleid?»

«Antakse. Ma võin sulle muretseda.»

Kojamees vaatas Benderit aukartusega.

«Mina ilma medalita toime ei tule. Mul on nisuke amet.»

«Kuhu su härra siis sõitis?»

«Kes seda teab! Inimesed rääkisid, et Pariisi.»

«Aaa! . .. Valged akaatsiad, välismaa graatsiad .. . Tähendab ta on siis emigrant ?»

47

«Ise oled sa emigrant. . . Pariisi sõitis, nagu rahvas räägib. Aga majja pandi elama vanamutid . . . Nendele käi või iga päev õnne soovimas, kopikatki ei näe! . . . Jah, oli alles härra!...»

Samal silmapilgul tõmmati ukse kohal rippuvat roostetanud kella. Kojamees loivas ähkides ukse juurde, avas selle ja taganes suurimas segaduses.

Ülemisel trepiastmel seisis mustavuntsiline ja mustajuukseline Ippolit Matvejevitš Vorobjamnov. Tema silmad kiirgasid näpitsprillide tagant ennesõjaaegse helgiga.

«Härra!» mökitas Tihhon. «Pariisist!»

Ippolit Matvejevitš sattus segadusse, et kojamehekambris viibis kõrvaline isik, kelle paljaid lillakaid pakki ta alles nüüd laua all märkas, ja tahtis põgeneda, kuid Ostap Bender hüppas kärmesti püsti ja tegi Ippolit Matvejevitši ees sügava kummarduse.

«Meil pole küll Pariis, kuid palume alandlikult oma onni sisse astuda.»

«Tere, Tihhon,» ütles Ippolit Matvejevitš sunnitult. «Ma ei tule sugugi Pariisist. Kust sa selle võtsid?»

Kuid Ostap Bender, kelle õilis nina selgesti tundis prae-lõhna, ei lasknud kojamehel piiksatadagi.

«Suurepärane,» ütles ta kõõrdi vaadates, «te ei tule Pariisist. Loomulikult sõitsite te Kologrivist oma kadunud vanaemale külla.»

Nõnda rääkides võttis ta hämmastunud kojamehe ümbert õrnalt kinni ja lükkas selle uksest välja enne, kui see aru sai, mis oli juhtunud. Kui kojamees lõpuks meelemärkusele tuli, suutis ta taibata vaid seda, et Pariisist oli saabunud härra, et tema, Tihhon, oli toast välja tõstetud ja et tema vasakusse pihku oli pistetud paberrubla.

Bender lukustas kojamehe järel hoolikalt ukse, pöördus Vorobjaninovi poole, kes ikka alles keset tuba seisis, ja ütles:

«Rahulikult, kõik on korras. Minu nimi on Bender. Võib-olla olete kuulnud?»

«Ei ole kuulnud,» vastas Ippolit Matvejevitš närviliselt.

«No muidugi, kus siis Pariisis saabki tunda Ostap Benderi nime! Kas Pariisis on praegu soe? Tore linn. Mul on täditütar Pariisis mehel. Hiljaaegu saatis mulle tähitud kirjas siidrätiku ...»

«Mis jama te ajate!» hüüatas Ippolit Matvejevitš. «Mis rätiku? Ma ei sõitnud Pariisist, vaid ...»

48

«Oivaline! Te tulite Moršanskist.»

Ippolit Matvejevitšil polnud kunagi varem tulnud tegemist teha sellise temperamentse noormehega nagu Bender, ja ta tundis ennast halvasti.

«Noh, teate, ma lähen nüüd ära,» ütles ta.

«Kuhu te siis lähete? Teil pole kuhugi rutata. GPU tuleb ise teie juurde.»

Ippolit Matvejevitš ei teadnud, mis vastata, nööpis oma kulunud sametkraega palitu lahti ja istus pingile, jäädes Benderit ebasõbralikult vaatama.

«Ma ei mõista teid,» ütles ta hädise häälega.

«Pole viga. Kohe mõistate. Üks silmapilk.»

Ostap tõmbas apelsinivärvi kamassid paljaste jalgade otsa, tegi toas mõned sammud ja alustas:

«Missugusest piirist te üle tulite? Poola? Soome? Rumeenia? See on vist kallis lõbu. Mul üks tuttav käis hiljuti teisel pool piiri. Ta elab Slavutis, meie poolel, aga naise-vanemad on sealpool piiri. Tal tuli naisega perekonnatüli, naine aga on kergesti haavuv inimene, sülitas mehele näkku ja silkas üle piiri isa-ema juurde. See minu tuttav istus mõne päeva üksi ja vaatas, et asi on halb: lõunat ei ole, tuba on koristamata. Otsustas siis

ära leppida ja läks öösel üle piiri äia poole. Piirivalvurid nabisid mehe kinni, tegid protokolli ja panid kuueks kuuks istuma, pärast heideti ametiühingustki välja. Räägitakse, et naine, tobu, tuli nüüd tagasi, mees aga istub kinni. Naine tassib talle pakke... Kas teie ka tulite üle Poola piiri?»

«Ausõna,» pomises Ippolit Matvejevitš, tundes järsku enda sõltuvust jutukast noormehest, kes talle briljantide otsimisel oli jalgu jäänud. «Ausõna, ma olen Vene NFSV kodanik. Lõppude lõpuks ma võin näidata ka passi...»

«Lääne trükiasjanduse praeguse taseme juures on Nõukogude passi tegemine nii tühine asi, et naeruväärt on sellest rääkidagi.. . Uks minu tuttav läks nii kaugele, et trükkis isegi dollareid. Aga kas teate, kui raske on Ameerika dollareid järele teha? Seal on, teate, niisugune mitmevärvilise joontevõrguga paber. Tehnikat peab hästi tundma. Ta laskis nad Moskva mustal börsil õnnelikult käiku, aga pärast selgus, et tema vanaisa, tuntud valuutaga hangeldaja, ostis neid Kiievis kokku ja kõrbes täitsa põhja, sest dollarid olid ikkagi valed. Nii et oma passiga võite ka vahele jääda.»

Ippolit Matvejevitši ajas vihale see, et energilise bril-

jantide otsimise asemel peab ta istuma haisvas kojamehe-kambris ja kuulama jultunud noormehe loba tema tuttavate tumedatest asjadest, kuid ometi ei julgenud ta lahkuda. Ta tundis suurt argust mõtte juures, et tundmatu noormees laseb kogu linnas jutu lahti, et endine aadlipealik on tagasi tulnud. Siis on kõigel lõpp, panevad võib-olla istumagi.»

«Te ärge siiski kellelegi rääkige, et mind nägite,» ütles Ippolit Matvejevitš paluvalt. «Võidakse tõepoolest arvata, et ma olen emigrant.»

«Just nimelt! See on kongeniaalne! Kõigepealt aktiva: on olemas kodulinna tagasitulnud emigrant. Passiva: ta kardab, et teda tiritakse GPU-sse.»

«Ma olen ju teile tuhat korda öelnud, et ma ei ole emigrant. »

«Kes te siis olete? Miks te siia sõitsite?» «Noh, ma sõitsin N. linnast siia asju ajama.» «Missuguseid asju?» «Noh, isiklikke asju.»

«Ja pärast seda te räägite, et te pole emigrant. Üks minu tuttav sõitis ka...»

Ippolit Matvejevitš, keda need lood Benderi tuttavatest olid juba meeleheitele viinud, nägi ära, et Benderit rööpast välja lüüa ei saa, ja andis alla.

«Hea küll,» ütles ta, «ma räägin teile kõik ära.»

«Lõppude lõpuks on ilma abiliseta raske,» arutas Ippolit Matvejevitš, «aga suli on ta nähtavasti suur. Niisugusest võib kasu olla.»

VI peatükk BRILJANTNE VINE

Ippolit Matvejevitš võttis peast vana kastorkübara, kammis vuntse, millest kammiga kokkupuutumisel lendas välja tihe parv elektrisädemeid, köhatas otsusele jõudnult ja jutustas Ostap Benderile, esimesele ettejuhtunud aferistile, ära kõik, mida ta sureva ämma sõnade järgi briljantidest teadis.

Jutuajamise ajal hüppas Ostap mitu korda püsti ja hüüdis raudahju poole pöördudes vaimustatult:

«Jää hakkas liikuma, härrad vannutatud mehed! Jää hakkas liikuma.»

Aga juba tunni aja pärast istusid nad, pead vastamisi, kõikuva lauakese ääres ja lugesid pikka nimestikku väärtasjadest, mis kunagi olid ehtinud ämma sõrmi, kaela, kõrvu, rinda ja juukseid.

Ippolit Matvejevitš, kohendades kogu aeg ninalt maha-libisevaid näpitsaid, rääkis rõhutatult:

«Kolm pärlikeed . . . Mäletan hästi. Kaks keed neljakümne pärliga ja üks suur saja kümnega. Üks briljant-kaelaehe . . . Klavdia Ivanovna rääkis, et see maksab neli tuhat, vanaaegne töö...»

Edasi tulid sõrmused: mitte paksud, rumalad ja odavad laulatussõrmused, vaid peened, kerged, sissejoodetud puhaste, vesiselgete briljantidega; rasked, pimestavad kõrvarõngad, mis heidavad väikesele naisekõrvale mitmevärvilist tuld; teemantsoomustega madusid kujutavad käevõrud; kaelakee, mis maksis viiesaja tiinu viljasaagi; pärlikee, mis oleks jõukohane vaid kuulsale operetiprimadonnale; kõigele krooniks oli neljakümnetuhandeline dia-deem.

Ippolit Matvejevitš vaatas ringi. Räpase kojamehekambri pimedates nurkades helkles ja väreles teemantne kevad-valgus. Lae all hõljus briljantne vine. Pärlid veeresid laual ja hüplesid põrandal. Tuba oli täis kalliskivide kangastust.

Erutatud Ippolit Matvejevitš ärkas alles Ostapi hääle peale.

«Kollektsioon pole paha. Kivid, nagu ma näen, olid valitud maitsega. Palju see muusika maksis?»

«Tuhandet seitsekümmend või seitsekümmend viis.»

«Mnjaa. .. Tähendab nüüd on selle hind sada viiskümmend tuhat.»

«Kas tõesti nii palju?» küsis Vorobjaninov rõõmustu-des.

«Mitte vähem. Ainult teie, kallis seltsimees Pariisist, sülitage kõigele sellele.» «Kuidas sülitada?»

«Süljega,» vastas Ostap, «nii, nagu sülitati enne ajaloolise materialismi epohhi. Midagi ei tule välja.»

«Kuidas siis nii?»

«Aga just nii. Kui palju neid toole oli?»

«Tosin. Saali garnituur.»

«Ammugi vist on teie saali garnituur ahjus ära põletatud.»

Vorobjaninov ehmus sedavõrd, et hüppas püsti.

«Rahulikult, rahulikult. Selle asja võtan ma enda ajada. Istung jätkub. Muide, meil tuleb omavahel pisike leping sõlmida.»

Raskelt hingeldav Ippolit Matvejevitš noogutas nõusoleku märgiks pead. Siis alustas Ostap Bender tingimuste esitamist.

«Aarde realiseerimise korral saan mina kui vahetu kontsessionäär, osavõtja ja ettevõtte tehniline juht kuuskümmend protsenti, sotsiaalkindlustuse maksu aga pole teil vaja minu eest maksta. Mul on see ükspuha.»

Ippolit Matvejevitš läks näost halliks.

«See on röövimine päise päeva ajal.»

«Kui palju siis teie kavatsesite mulle pakkuda?»

«N-n-noh, viis protsenti, noh, olgu siis kümme. Saage aru, see on ju viisteist tuhat rubla!»

«Kas te midagi muud enam ei taha?»

«E-ei.»
«Aga vast te tahate, et ma töötaksin jumalamuidu ja annaksin teile veel selle korteri võtme, kus asub raha?»
«Kui asi nii on, siis vabandage,» ütles Vorobjaninov läbi nina. «Mul on täielik alus arvata, et ma tulen ka üksipäini oma asjaga toime.»
«Ahaa! Kui asi nii on, siis vabandage,» kostis oivaline Ostap. «Mul pole vähem alust arvata, nagu ütles Andy Tucker, et ka mina üksipäini suudan teie asjaga toime tulla.»
«Kelm!» karjus Ippolit Matvejevitš värisedes. Ostap jäi külmavereliseks.
«Kuulge, härra Pariisist, kas te teate ka, et teie briljandid on juba peaaegu minu taskus! Ja teie huvitate mind ainult niivõrd, kuivõrd ma tahan teile muretuid vanaduspäevi kindlustada.»
Alles nüüd taipas Ippolit Matvejevitš, millised raudsed käpad olid tema kõrist kinni haaranud.
«Kakskümmend protsenti,» ütles ta süngelt.
«Ja minu lobi?» küsis Ostap irooniliselt.
«Kakskümmend viis.»
«Ja korteri võti?»
«See on ju kolmkümmend seitse ja pool tuhat!»
«Milleks selline täpsus? Noh, olgu siis viiskümmend protsenti. Pool teile, pool mulle.»
Tingimine jätkus. Ostap jättis veel alla. Lugupidamisest
52
Vorobjaninovi isiku vastu nõustus ta töötama neljakümne protsendi eest.
«Kuuskümmend tuhat!» karjus Vorobjaninov.
«Te olete üsna labane inimene,» ütles Bender. «Te armastate raha rohkem kui tarvis.»
«Kas teie ei armasta raha?» ulus Ippolit Matvejevitš nagu flööt.
«Ei armasta.»
«Milleks siis teile see kuuskümmend tuhat?»
«Põhimõtte pärast!»
Ippolit Matvejevitš ainult ohkas sügavasti. «Noh, kuidas on, kas jää hakkas juba liikuma?» pressis Ostap edasi.
Vorobjaninov hakkas ähkima ja ütles alistunult: «Hakkas liikuma.»
«Noh, lööme siis käed, maakonna komantšide pealik! Jää hakkas liikuma! Jää hakkas liikuma, härrad vannutatud mehed!»
Pärast seda, kui «komantšide pealiku» nimetusest solvunud Ippolit Matvejevitš oli vabandamist nõudnud ja Ostap oli teda vabanduskõnes feldmarssaliks tituleerinud, asuti sõjaplaani väljatöötamisele.
Keskööl tuikus koju, oma keldrissse, kojamees Tihhon, kahmates tasakaalu säilitamiseks kinni kõigist teeäärsetest hekkidest ja puhates kaua postide najal. Tema õnnetuseks oli noorkuu aeg.
«Aa! Vaimse töö proletaarlane! Luuaasjanduse eriteadlane!» hüüdis Ostap, nähes kägarasse vajunud kojameest.
Kojamees kukkus jämeda ja kirgliku häälega mõmisema, nagu vahel keset öövaikust hakkab järsku hoogsalt ja agaralt häälitsema valamu. -
«See on kongeniaalne,» ütles Ostap Ippolit Matvejevit-šile, «aga teie kojamees on ikkagi väga labane inimene. Kas võib rubla eest ennast nii täis lakkuda?»
«V-võib,» lausus kojamees ootamatult.

«Kuule, Tihhon,» alustas Ippolit Matvejevitš, «kas sa, sõbrakene, ei tea, mis mu mööblist on saanud?»
Ostap toetas ettevaatlikult Tihhonit, et kõne selle ammuli suust võiks vabalt voolama hakata. Ippolit Matvejevitš ootas hinge kinni pidades. Kuid kojamehe suust, kus hambad ei kasvanud järjest, vaid üle ühe, tungis välja vaid kõrvulukustav kisa:
«Ka-ko-kord ooolid rõõõmsad pääävad mmeil...»
53
Kojamehekamber täitus lärmi ja üürgamisega. Tihhori kandis laulu ette armastuse ja innuga, jätmata vahele ainsatki sõna. Ta möirgas toas ringi tammudes, kord hullu peaga laua alla pugedes, kord mütsinokaga vastu seinakella vaskpommi põrgates, kord ühele põlvele laskudes. Ta oli pööraselt lõbusas tujus.
Ippolit Matvejevitš jäi hoopis nõutuks.
«Tunnistajate ülekuulamine tuleb hommikuni edasi lükata,» ütles Ostap. «Lähme magama.»
Kojamees, kes oli magades raske nagu kummut, tassiti pingile.
Vorobjaninov ja Ostap otsustasid heita kahekesi kojamehe voodisse. Ostapil oli pintsaku all punase- ja musta-ruuduline kauboisärk, selle all aga polnud enam midagi. Ippolit Matvejevitšil oli see-eest lugejale juba tuttava kuu-karva vesti all veel helesinine villane kampsun.
«See on nagu müügiks loodud,» lausus Ostap kadestades. «Ta on mulle just paras. Müüge ära.»
Ippolit Matvejevitšil ei sobirud oma värskele kompanjonile ja vahetule kontsessionäärile ära öelda. Nägu krimpsutades nõustus ta kampsuni ära müüma oma hinnaga kaheksa rubla eest.
«Raha saate pärast meie aarde realiseerimist,» teatas Bender, võttes Vorobjaninovilt vastu alles sooja kampsuni.
«Ei, nii ma ei või,» ütles Ippolit Matvejevitš näost puns seks minnes. «Lubage kampsun tagasi.»
Ostapi delikaatne loomus tõstis mässu.
«See on ju vürtspoodniku komme!» karjus ta. «Alustada saja viiekümne tuhandelist ettevõtet ja minna riidu kaheksa rubla pärast! Õppige laialt elama!»
Ippolit Matvejevitš läks veelgi punasemaks, tõmbas taskust väikese bloknoodi ja märkis sinna kalligraafilise käekirjaga:
25. IV 27. a.
Välja antud sm. Benderile rbl. 8.—

Ostap kiikas märkmikku.
«Ohoo! Kui te juba avate mulle isikliku arve, sus tehke seda vähemalt õieti. Pange deebet, pange kreedit. Deebetisse ärge unustage sisse kanda kuutkümmend tuhandet, mis te mulle võlgnete, kreeditisse aga kampsunit. Saldo
54
minu kasuks on viiskümmend üheksa tuhat üheksasada üheksakümmend kaks rubla. Võib veel elada!»
Pärast seda vajus Ostap hääletusse lapseunne. Ippolit Matvejevitš aga võttis maha villased kätised ja parunisaapad ning ronis nõelutud jäägripesu väel nohisedes teki alla.

Tal oli väga ebamugav olla. Välimine külg, millele ei jätkunud tekki, külmetas, teiselt poolt aga põletas teda suure kombinaatori noor, ideedest pulbitsev keha. M

Kõik kolm nägid und.

Vorobjaninovi kiusasid sünged unenäod: mikroobid, kriminaalmiilits, sametist tolstovkad ja puusärgimeister Bezentšuk smokingis, kuid raseerimata.

Ostap nägi Fudžijamat, õlitööstuse trusti juhatajat ja Tarass Bulbat, kes müütas Dneprostroi vaadetega piltpostkaarte.

Kojamees aga nägi, et hobune oli tallist ära jooksnud. Hommikuni otsis ta unes hobust ja ärkas teda leidmata lööduna ja tusasena. Kaua ja imestusega vahtis ta oma voodis magavaid inimesi. Midagi mõistmata võttis ta luua ja läks tänavale oma otseseid kohustusi täitma: hobuse-pabulaid koristama ja vanadekodu muttidega riidlema.

VII peatükk «TITANICU» JÄLJED

Ippolit Matvejevitš ärkas harjumuse kohaselt kell pool kaheksa, kõmistas «gut morgen» ja astus pesukausi juurde. Ta pesi end mõnuga: puristas, nuuskas ja raputas pead, et kõrva läinud veest lahti saada. Oli meeldiv end kuivatada, kuid pärast käterätikut silmitsedes nägi Ippolit Matvejevitš, et see oli ära määritud sellesama radikaalse musta värviga, millega üleeilsest saadik olid värvitud tema horisontaalsed vuntsid. Ippolit Matvejevitši süda hakkas värisema. Ta haaras taskust peeglikese. Sealt vahtis vastu suur nina ja vasakpoolne vunts, haljas nagu noor rohi. Ippolit Matvejevitš nihutas peegli ruttu paremale. Parempoolne vunts oli sedasama jälki värvi. Pead alla painutades, just nagu kavatsedes peeglit puskima hakata, nägi õnnetu, et radikaalne must värv valitses veel juustekarree keskpaigas, kuid ääred olid palistatud sellesama helerohelisega.

Ippolit Matvejevitš oigas nii valjusti, et Ostap Bender avas silmad.

«Te olete hulluks läinud!» hüüdis Bender ja sulges jälle otsekohe oma unised laud.

«Seltsimees Bender,» sosistas «Titanicu» ohver anuvalt.

Ostap ärkas pärast pikka raputamist ja keelitamist. Ta jäi Ippolit Matvejevitši tähelepanelikult silmitsema ja pahvatas rõõmsalt naerma. Pöörates kontsessiooni asuta j a-direktorile selja, vappus tööde peajuhataja ja tehniline direktor naerust, haaras voodi otsalauast kinni, karjus «ma ei jõua enam» ja hakkas jälle naerust väänlema.

«See pole teist ilus, seltsimees Bender,» ütles Ippolit Matvejevitš rohelisi vuntse väristades.

See andis naerust nõrkevale Ostapile uut jõudu juurde. Tema puhtast südamest tulev naer kestis veel minutit kümme, siis tõmbas ta veidi hinge ja muutus järsku väga tõsiseks.

«Mis te vahite mind sihukeste tigedate silmadega nagu soldat täid? Te vaadake parem iseennast!»

«Apteeker ütles ju mulle, et see on radikaalne must värv, mida ei võta maha ei külm ega kuum vesi, ei seebivaht ega petrooleum . .. Salakaup!»

«Salakaup? Kogu seda salakaupa tehakse Odessas, Väike-Arnauudi tänavas. Näidake pudelit.:. Ja nüüd vaadake. Kas te seda lugesite?»

«Lugesin.»

«Aga seda, väikeste tähtedega? Siin on selgesti öeldud, et pärast kuuma või külma veega, seebivahuga või petrooleumiga pesemist ei tule üldse hõõruda, vaid päikese käes

või priimuse kohal kuivatada. . . Mispärast te ei teinud nii? Kuhu te nüüd lähete selle rohelise «ersatsiga»?»

Ippolit Matvejevitš oli rusutud. Sisse astus Tihhon. Nähes roheliste vuntsidega härrat, lõi ta risti ette ja palus peaparandust.

«Andke töökangelasele rubla,» soovitas Ostap. «Kuid palun ärge kirjutage seda minu arvele. See on teie isiklik vahekord endise kaasteenijaga. . . Oota, papi, ära mine veel, siin on üks väike asi rihtida.»

Ostap alustas kojamehega juttu mööblist, ja juba viie minuti pärast oli kontsessionääridel kõik teada. Kogu mööbel oli 1919. aastal üle antud korteriosakonnale, väljaarvatud üks saalitool. See oli algul Tihhoni käes olnud, siis

56

aga oli 2. vanadekodu majandusjuhataja selle temalt ära võtnud.

«Nii et see on siin, sellessamas majas?» «Siinsamas ta ongi.»

«Aga ütle, sõbrakene,» küsis Vorobjaninov ärevalt, «kas sa siis, kui tool sinu juures oli, teda... ei parandanud?»

«Seda parandada polnud vaja. Vanasti tehti head tööd. Nisuke tool võib veel kolmkümmend aastat vastu pidada.»

«Noh, sõbrakene, võta veel rubla ja mine, aga vaata, et sa kellelegi ei räägi, et ma siia sõitsin.»

«Vait kui haud, kodanik Vorobjaninov.»

Kui Ostap Bender oli kojamehe välja saatnud ja hüüdnud «jää hakkas liikuma», asus ta uuesti Ippolit Matvejevitši vuntside küsimust arutama.

«Tuleb uuesti üle värvida. Andke raha, ma lähen apteeki. Teie «Titanic» ei kõlba kuradilegi, sellega võib ainult koeri värvida ... Vaat vanasti oli alles värv! . .. Uks hipodroomiprofessor jutustas mulle põrutava loo. Kas te olete traavivõistluste vastu huvi tundnud? Ei ole? Kahju. Vapustav asi. Tähendab oli üks kuulus kombinaator krahv Drutski. Ta mängis totalisaatoril maha viissada tuhat. Kaotuste kuningas! Ja siis, kui tal peale võlgade enam midagi ei olnud ja kui ta enesetapmise plaane pidas, andis üks aferist talle viiekümne rubla eest suurepärast nõu. Krahv sõitis ära. Aasta pärast tuli ta tagasi kolmeaastase orlovi traavli omanikuna. Pärast seda võitis krahv oma raha tagasi ja peale selle veel tuhandet kolmsada. Tema eeskujuliku atestaadiga orlovlane Maakler finišeeris alati esimesena. Derbil jõudis ta Mac-Mahonist terve korpuse võrra ette. Sensatsioon! . . . Aga siis märkas Kurotškin (olete vast kuulnud?), et kõik orlovi traavlid hakkavad värvi vahetama, ainult Maakler üksipäini jääb nagu pupe endist karva. Skandaal oli kohutav! Krahvile anti kolm aastat. Selgus, et Maakler ei ole orlovi tõugu, vaid ülevärvitud segavereline, need on aga orlovlastest palju väledamad ja ei lase neid versta maa pealegi ligidale. Mis te selle peale ütlete? . . . Vaat see oli alles värv! Mitte niisugune nagu teie oma!...»

«Aga atestaat? Tal oli ju eeskujulik atestaat?»

«Niisamasugune nagu teie «Titanicu» etikett, võltsitud! Andke raha värvi jaoks.»

Ostap tuli tagasi uue mikstuuriga.

57

««Najada». Võib-olla on see teie «Titanicust» parem. Võtke pintsak maha!»

Algas ülevärvimise rituaal. Kuid «oivaline kastanpruun värv, mis teeb juuksed õrnaks ja kohevaks», andis «Titanicu» rohelisega segunedes Ippolit Matvejevitši juustele ja vuntsidele ootamatult päikesespektri värvid.

Hommikust saadik söömata Vorobjaninov kirus tigedalt kõiki parfümeeriatehaseid, niihästi riiklikke kui ka põrandaaluseid, mis asuvad Odessas Väike-Arnauudi tänavas.

«Selliseid vuntse ei ole vist küll Aristide Briandilgi,» tähendas Ostap reipalt. «Kuid Nõukogude Venemaal selliste ultraviolett karvadega elada ei ole soovitav. Tuleb maha ajada.»

«Ma ei saa,» vastas Ippolit Matvejevitš nukralt, «see on võimatu.»

«Miks, kas vuntsid on teile kallid kui mälestus?»

«Ma ei saa,» kordas Vorobjaninov pead norgu lastes.

«Siis istute kogu oma elu kojamehekambris, mina aga lähen toolide järele. Muide, esimene tool on meie pea kohal.»

«Ajage maha!»

Bender otsis üles käärid ja lõikas ühe ropsuga vuntsid maha. Need langesid tasa põrandale. Kui tehniline direktor oli selle operatsiooniga lõpule jõudnud, võttis ta taskust žileti ja rahakotist tagavaratera ning hakkas peaaegu nutvat Ippolit Matvejevitši raseerima.

«Viimase tera raiskan teie peale ära. Ärge unustage kandmast minu deebetisse kaks rubla habemeajamise ja juukselõikamise eest.»

Vabisedes meeleheitest, küsis Ippolit Matvejevitš siiski:

«Mispärast nii palju? Igal pool maksab nelikümmend kopikat.»

«Konspiratsiooni eest, seltsimees feldmarssal,» vastas Bender kähku.

Inimese kannatused, kellel raseeritakse pead žiletiga, on uskumatud. Sellest sai Ippolit Matvejevitš aru operatsiooni algusest peale.

Kuid lõpp, mis tuleb igale asjale, tuli ka siin.

«Valmis. Istung jätkub. Nõrganärvilisi palutakse lahkuda! Nüüd sarnanete te Boborõkiniga, tuntud kupleede autoriga.»

Ippolit Matvejevitš raputas endalt maha jõledad salgud,

58

mis alles äsja olid kujutanud endast ilusaid halle juukseid, pesi ennast ja, tundes kogu peas kanget kõrvetust, suunas oma pilgu täna juba sajandat korda peeglisse. See, mida ta nägi, hakkas talle ootamatult meeldima. Talle vaatas vastu piinadest moonutatud, kuid üsna noor töötu näitleja nägu.

«Noh, edasi marss, sõjasarv kutsub!» hüüdis Ostap. «Mina lähen jälgi ajama korteriosakonda või õigemini sellesse majja, kus ta kunagi asus, teie aga lähete vana-eitede juurde.»

«Ma ei saa,» ütles Ippolit Matvejevitš, «mul on väga raske minna omaenda majja.»

«Ah nii, nojah!. .. Erutav lugu! Väljaaetud parun! Hea küll. Minge korteriosakonda, mina hakkan aga siin tööle. Kogunemispunkt on kojamehekambris. Pärade — allez!»

VIII peatükk ÕRNAHINGELINE NÄPPAJA

Stargorodi 2. vanadekodu majandusjuhataja oli häbelik näppaja. Kogu tema olemus protesteeris varguste vastu, kuid ta ei saanud jätta varastamata. Ta varastas, ja tal oli häbi. Ta varastas pidevalt ja tundis pidevalt häbi, ja sellepärast hõõgusidki tema puhtusest säravad põsed alati piinlikkusest, häbitundest ja patukahetsusest. Majandusjuhatajat hüüti Aleksandr Jakovlevitšiks, tema naist aga Aleksandra Jakovlevnaks. Ta kutsus naist Sascheniks, naine teda aga Alcheniks. Maailm polnud veel näinud sellist õrnahingelist näppajat nagu Aleksandr Jakovlevitš. .

Ta oli mitte üksnes majandusjuhataja, vaid ka üldse juhataja. Endine vallandati hoolealuste toore kohtlemise pärast ja määrati sümfooniaorkestri kapellmeistriks. Alchen ei meenutanud millegagi oma kasvatamatut ülemust. Tihendatud tööpäeva korras võttis ta vanadekodu juhatamise enda peale ja käitus pensionäridega alati viisakalt, teostades majas tähtsaid reforme ja uuendusi.

Ostap Bender avas Vorobjaninovi villa raske tammepuust ukse ja sattus vestibüüli. Siin haises põhjakõrbenud pudru järgi. Ülemistest ruumidest kostis mitmehäälset kisa, mis sarnanes kauge «hurraaga» sõdurite ahelikus. All kedagi ei olnud ning keegi välja ei tulnud. Üles viis

59

vaheplatvormiga tammepuust trepp, mille astmed olid olnud kunagi värvitud. Nüüd tolknesid selles ainult rõngad, kuid vaskvardad, mis omal ajal vaipa vastu astmeid surusid, olid kadunud.

«Komantšide pealik armastas labast luksust,» mõtles Ostap trepist üles sammudes.

Kohe esimeses toas, valges ja avaras, istus ringis poolteistkümmend hallipäist eidekest, kõigil odavast hiirekarva lualdenoorist kleidikesed seljas. Pingutatult kaelu õieli ajades vahtisid nad endi keskel seisvat õitsvat meest ja laulsid:

Aisakelluke he-eliseb tasa,
troikat ju-uhivad saatuse käed.
Aga valgete kauguste taga
särab sätendav lu-umi ja jää.

Sellestsamast tualdenoorist tehtud hallis tolstovkas ja tualdenoorpükstes koorijuht lõi mõlema käega takti ja hüüdis siia-sinna pöörates:

«Sopranid, tasem! Kokuškina, vaiksemalt!»

Ta märkas Ostap Benderit, kuid suutmata pidurdada taktilöömist, heitis vaid sissetungijale ebasõbraliku pilgu ja jätkas juhatamist. Koor kaagutas pingutatult, nagu läbi padja:

Ta-ta-ta, ta-ta-ta, ta-ta-ta,
Ta-ra-ram, ti-ra-ram, tram-tram ...

«Öelge, kus siin võib näha seltsimees majandusjuhatajat?» küsis Ostap, kasutades esimest pausi. «Milles asi seisab, seltsimees?»

Ostap ulatas dirigendile käe ja küsis sõbralikult: «Rahvaste laulud? Väga huvitav. Ma olen tuletõrje-inspektor.»

Majandusjuhatajal hakkas piinlik.

«Jaa, jaa,» ütles ta segadusse sattudes, «te tulite just parajal ajal. Ma kavatsesin juba raportit kirjutada.»

«Ärge muretsege,» lausus Ostap suuremeelselt, «ma ise kirjutan raporti. Noh, kaeme siis ruumid ule.»

Käeviipega saatis Alchen koori laiali, ja eidekesed tät-sasid rõõmsalt minema.

«Palun tulge kaasa,» kutsus majandusjuhataja.

Enne kui minema hakati, silmitses Ostap toa mööblit. Siin seisid laud, kaks raudjalgadega aiapinki (ühe-pingi seljatoele oli sügavalt sisse lõigatud nimi «Kolja») ja punakat värvi harmoonium.

60

«Kas selles toas priimuseid ei kasutata? Või plekkahje ja muud selletaolist?»

«Ei, ei. Siin harjutavad meil ringid: koor, näitering, kujutava kunsti ring, muusikaring ...»

Jõudes «muusikaringini», Aleksandr Jakovlevitš punastas. Algul lõi leekima lõug, siis laup ja põsed. Alchenil oli väga häbi. Ta oli juba ammu kõik puhkpilliorkestri instrumendid maha müünud. Eidekeste nõrgad kopsud suutsid ju neist vaid kutsika kiunatusi välja puhuda. Oli naeruväärne näha seda metallihunnikut säärases abitus seisundis. Alchen ei saanud neid varastamata jätta. Ja nüüd oli tal väga häbi.

Seinal oli ühest aknast teiseni ulatuvale hiirekarva tuai-denooriribale valgete tähtedega maalitud loosung:

«Puhkpilliorkester on tee kollektiivsele loomingule.»

«Väga hea,» ütles Ostap. «Ringide harjutustuba endast tuleohu mõttes midagi lubamatut ei kujuta. Lähme edasi.»

Läbides kiirmaršiga Vorobjaninovi villa tänavapoolseid tube, ei märganud Ostap kuskil painutatud jalgadega ja heleda lillelise inglise sitsiga ületõmmatud pähklipuust tooli. Lihvitud marmorist seintele olid kleebitud 2. vanadekodu kohta antud käskkirjad. Ostap luges neid, küsides aeg-ajalt energiliselt: «Kas suitsulõõre puhastatakse regulaarselt? Kas ahjud on korras?» Saanud ammendavad vastused, liikus ta edasi.

Tuletõrjeinspektor otsis innukalt majas kas või ainustki tuleohtlikku nurgakest, kuid selles suhtes oli kõik korras. Tooli otsimine ei andnud tulemusi. Ostap läks magamis-tubadesse. Eidekesed tõusid tema ilmumisel püsti ja kummardasid sügavalt. Voodid olid kaetud karedate, koera karva meenutavate tekkidega, mille ühte otsa oli juba vabrikus sisse kootud sõna «Jalad». Voodite all seisid kastikesed, mis sõjaväelist korda armastava Aleksandr Jakov-levitši initsiatiivil olid täpselt ühe kolmandiku võrra välja tõmmatud.

Kõik hämmastas siin oma erakordse tagasihoidlikkusega: sisustus koosnes Aleksandri (nüüdselt Proletaarsete laupäevakute nimeliselt) puiesteelt toodud aiapinkidest, valgustus primitiivsetest petrooleumilampidest, vooditekid ajasid hirmu peale sõnaga «Jalad». Ja ainult üks asi selles majas oli tehtud tugevalt ja luksuslikult — uksevedrud.

Uksesulgurid olid Aleksandr Jakovlevitši kirg. Ta oli kulutanud palju energiat, et varustada kõik, eranditult

61

kõik uksed kõige erinevamat süsteemi ja fassongi vedrudega. Oli lihtsaimaid, metallvardaid kujutavaid vedrusid. Oli ka vasksete silinderpumpadega õhksulgureid. Oli raskete haavlikottidega plokkseadiseid. Oli ka nii keerulise konstruktsiooniga vedrusid, et sotsiaalkindlustuse osakonna lukussepp vaid hämmastunult pead vangutas. Kõigil neil silindritel, vedrudel ja plokkidel oli tohutu jõud. Uksed sulgusid samasuguse kiirusega nagu hiirelõksud. Mehhanismide paukumisest värises kogu maja. Eidekesed põgenesid neile pealesööstvate uste eest haleda vingumisega, kuid mitte alati ei õnnestunud neil eest ära joosta. Uks sai põgeniku kätte ja tõukas teda selga, ülalt aga langes juba kurja käginaga raskuspomm, lennates kõrva äärest mööda nagu mürsk.

Kui Bender majandusjuhatajaga majas ringi käis, salu-teerisid uksed neile kohutavate mürtsudega.

Kogu selle kindlusetoreduse taga ei leidnud Bender midagi — tooli ei olnud. Seda otsides sattus tuletõrje-inspektor kööki. Seal kees suures pesuköögikatlas puder, mille haisu suur kombinaator oli tundnud juba vestibüülis. Ostap kirtsutas nina ja küsis:

«Seda putru valmistatakse vist masinaõliga?»

«Jumala eest, puhta võiga!» ütles Alchen, ise pisarateni punastades. «Me ostame seda farmist.» Tal oli väga häbi.

«Muide, tuleohtu see endast ei kujuta,» mainis Ostap.

Ka köögis polnud tooli. Oli vaid taburet, millel istus tualdenoorpõlle ja tualdenoormütsiga kokk.

«Mispärast teil kogu riietus on halli värvi, ja riie on ka sihuke, et sellega võib ainult aknaid pesta?»

Häbelikul Alchenil hakkas veelgi rohkem häbi.

«Meile ei anta küllaldasel määral krediiti.»

Ta oli iseendalegi vastik.

Ostap vaatas talle kahtlaselt otsa ja ütles:

«Tuletõrjesse, keda ma käesoleval momendil esindan, see ei puutu.»

Alchen kohkus.

«Tuleohu vastu,» teatas ta, «on meil kõik abinõud tarvitusele võetud. On olemas isegi vahuga tulekustutaja «Eck-ler».»

Inspektor heitis mööda minnes pilgu sahvrisse ja astus vastu tahtmist tulekustutaja juurde. Ehkki see punane plekk-koonus oli majas ainuke ese, millel oli midagi ühist

tuletõrjega, kutsus ta inspektoris esiie iseäraliku ärrituse.

«Ostsite täikalt?»

Aleksandr Jakovlevitš oli nagu välgust rabatud. Vastust ootamata võttis Bender roostetanud naela otsast «Eckleri», lõi ilma hoiatamata kapsli puruks ja pööras koonuse kiiresti ülespidi. Kuid oodatava vahu j oa asemel kostis koonusest ainult peent vilistamist, mis meenutas vanaaegset viisi «Võta nüüd issandat, vägevat kuningat kiita».

«Muidugi täikalt,» kinnitas Ostap oma esialgset arvamust ja riputas laulu jätkava tulekustutaja endisele kohale naela otsa.

Vilina saatel sammusid nad edasi.

«Kus ta võiks olla?» mõtles Ostap. «See asi hakkab juba ebameeldivaks muutuma.» Kuid ta otsustas tualde-noorpaleest mitte enne lahkuda, kui kõik on selge.

Sel ajal, kui inspektor ja majandusjuhataja mööda pööninguid kolasid, süvenedes kõigisse tuletõrjealastesse detailidesse ja suitsulõõridesse, käis 2. vanadekodus iga-päevane elu edasi.

Lõuna oli valmis. Põhjakõrbenud pudru hais oli märksa kangemaks muutunud ja mattis enda alla kõik teised majas leiduvad hapud haisud. Koridoridest kostis sahinat. Vanaeided tulid köögist, hoides plekist pudrukausse ettevaatlikult mõlema käega, ja istusid üldlauda lõunatama, pöörates pilgu kõrvale söögituppa ülesriputatud loosun-geist, mis olid koostatud isiklikult Aleksandr Jakovlevitši poolt ja kunstipäraselt valmistatud Aleksandra Jakovlevna poolt. Loosungid olid järgmised:

«Toit on tervise allikas»

«Üks muna sisaldab niisama palju rasvainet kui '/2 naela liha»

«Hoolikalt toitu läbi närides abistad sa ühiskonda»

ja
«Liha süüa on kahjulik»
Kõik need kuldsed sõnad äratasid eidekestes mälestusi juba enne revolutsiooni väljalangenud hammastest, munadest, mis kadusid umbes samal ajal, lihast, mis rasvasisalduse poolest jääb alla munadele, ja võib-olla ka ühis-
63
konnast, keda nad toidu hoolika läbinärimisega ei saanud kuidagi abistada.
Peale vanaeitede istusid lauas Issidor Jakovlevitš, Afa-nassi Jakovlevitš, Kirill Jakovlevitš, Oleg Jakovlevitš ja Pasa Emiljevitš. Ei ea ega soo poolest harmoneerunud need noormehed sotsiaalkindlustuse ülesannetega, kuid see-eest olid neli Jakovlevitšit Alcheni nooremad vennad, Pasa Emiljevitš aga Aleksandra Jakovlevna õepoeg. Noor-mehed, kellest 32-aastane Pasa Emiljevitš oli kõige vanem, ei pidanud oma elu vanadekodus mitte millegi poolest ebaloomulikuks. Nad elasid siin vanaeitede õigustes, neil olid samuti kroonuvoodid tekkidega, mis kandsid märkust — «Jalad», ja neil oli nagu vanaeitedelgi seljas hiirekarva tualdenoor, kuid tänu oma noorusele ja jõule said nad paremat toitu kui naiskasvandikud. Nad varastasid majast seda, mida Alchen polnud jõudnud varastada. Pasa Emiljevitš võis ühe jutiga kaks kilo silke nahka panna, mida ta kord tegigi, jättes kogu maja ilma lõunata.
Eidekesed ei jõudnud putru veel õieti maitstagi, kui Jakovlevitšid koos Emiljevitšiga olid oma portsjonid juba ära õginud, tõusid rohitsedes püsti ja läksid kööki midagi suupärasemat otsima.
Lõuna jätkus. Vanaeided hakkasid kädistama:
«Nüüd virutavad kered täis ja löövad laulu lahti!»
«Pasa Emiljevitš müüs täna hommikul punanurgast tooli maha. Tagaukse kaudu viis ülesostjale.»
«Pange tähele, täna tuleb ta purjuspäi tagasi...»
Sel hetkel katkestas kasvandike jutuajamise reproduk-torist tulev nuuskamine, mis lämmatas isegi tulekustutaja üha jätkuva laulu, ja lehmahääl alustas:
«... leiutis...»
Kössis vanaeided ei vaadanudki nurgas pestud parketil seisva valjuhääldaja poole, vaid jätkasid söömist, lootes, et see karikas neist mööda läheb. Kuid valjuhääldaja jätkas reipalt:
«Ekrrrahhh origina. . . väärtusliku leiutise. Murmanski raudtee teemeister seltsimees Sokutski — Samaara, Orjol, Kleopatra, Ustinja, Tambov, Saraatov, Klementi, Ifige-nia, — So-kuts-ki...»
Toru tõmbas endasse kähinal õhku ja jätkas nohuse häälega ülekannet:
«... leiutas valgussignalisatsiooni lumepuhastajate
64
jaoks. Leiutise on heaks kiitnud Dorizul — Darja, Onega, Raimond ...»
Eidekesed ujusid hallide partidena oma tubadesse. Toru, hüpeldes omaenda võimsusest, māratses tühjas toas edasi:
«.. . Nüüd aga kuulake Novgorodi tšastuškasid . . .»
Kaugel-kaugel, päris maakera sisemuses, puudutas keegi balalaika keeli ja mustmullavöondi Battistini hakkas laulma:

Päikse paistel seina peal

oli lutikatel põli hea.
Nägid nemad maksuinspektorit
ja kärvasid kõik, trit-tere-rit...

Maakera sisemuses kutsusid need tšastuškad esile tormi. Torust kostis kohutav ragin. Ei saanud aru, kas oli tegemist mürisevate kiiduavaldustega või hakkasid tööle maa-alused vulkaanid.

Samal ajal laskus süngestunud tulelõrjeinspektor tagurpidi pööningutrepist alla ja sattus jälle kööki; ta nägi seal viit kodanikku, kes sõrmedega tünnist hapukapsaid koukisid ja õgisid. Nad sõid vaikides. Ainult Pasa Emiljevitš vangutas asjatundlikult pead ja ütles punnis suuga, korjates vurrudest kapsanarmaid:

«Niisuguseid kapsaid ilma viinata süüa on patuasi.»

«Vist uus partii vanaeitesid?» küsis Ostap.

«Need on orvud,» vastas Alchen, inspektorit õlaga köögist välja surudes ja orbusid salamahti rusikaga ähvardades.

«Volgamaa lapsed?» Alchen hakkas mämmutama. «Tsaarirežiimi raske pärand?»

Alchen laiutas käsi: jah, midagi pole parata, kui kord selline pärand on olemas.

«Mõlemate sugupoolte ühine kasvatamine kompleksmeetodil?»

Häbelik Aleksandr Jakovlevitš kutsus tuletõrjeinspek-tori otsekohe, aega viitmata, maitsma seda, mis jumal on andnud.

Sel päeval oli jumal Aleksandr Jakovlevitšile lõunaks andnud pudeli subrovkat, kodus sissetehtud seeni, heeringast eelroa, esimese sordi lihast keedetud ukraina borši, kana riisiga ja kompoti kuivatatud õuntest.

«Saschen,» ütles Aleksandr Jakovlevitš, «saa tuttavaks seltsimehega kubermangu tuletõrjevalitsusest.»

65

Ostap tegi majaperenaisele artistliku kummarduse ja nii pika ning kahemõttelise komplimendi, et ei suutnud seda isegi lõpetada. Saschen, korpulentne daam, kelle veet-lust mõnevõrra kahandas nikolailik poolpõskhabe, hakkas tasa naerma ja võttis meestega koos viina.

«Joon teie kommunaalrnajandi terviseks!» hüüdis Ostap.

Lõuna möödus lõbusalt ja alles pärast kompotti tuli Ostapile meelde tema külaskäigu eesmärk.

«Millest see tuleb,» päris ta, «et teie kefiiribaaris nii vilets inventar on?»

«Kuidas nii?» erutus Alchen. «Aga harmoonium?»

«Tean, tean, vox humanum. Kuid mugavalt istuda pole siin absoluutselt mitte millelgi. Aina pargipingid.»

«Punanurgas on tool,» solvus Alchen, «inglise stiilis. Räägitakse, et see on veel vanast sisustusest pärit.»

«Aga mina, muide, pole teie punanurka näinudki. Kuidas seal on tuleohu mõttes? Kas alt ei vea? Tuleb järele vaadata.»

«Olge nii lahke.»

Ostap tänas perenaist lõuna eest ja lahkus.

Punanurgas priimuseid ei kasutatud, plekkahje ei olnud, suitsulõõrid olid korras ja neid puhastati regulaarselt, kuid tooli seal Alcheni äärmiseks üllatuseks ei olnud. Seda hakati otsima. Vaadati voodite ja pinkide alla, nihutati millegipärast kohalt harmoonium,

küsitleti eidekesi, kes arglikult piilusid Pasa Emiljevitši poole, kuid tool jäigi kadunuks. Pasa Emiljevitš ilmutas tooli otsimisel suurt agarust. Kõik olid juba rahunenud. Pasa Emiljevitš hulkus aga ikka veel tube mööda ringi, vahtis karahvinide alla, liigutas plekist teekruuse ühest kohast teise ja pomises:

«Kus ta küll võiks olla? Alles täna oli siin, oma silmaga nägin. Lihtsalt veider.»

«Kurb lugu, neitsikesed,» lausus Ostap jäise häälega.

«See on lihtsalt veider!» kordas Pasa Emiljevitš jultunult.

Kuid sel silmapilgul võttis kogu aeg laulnud vahttule-kustutaja «Eckler» kõige ülemise fa, mida suudab võtta ainult vabariigi rahvakunstnik Neždanova, vaikis hetke ja heitis kiljatades välja esimese vahujoa, mis ujutas üle lae ning viis kokal peast tema tualdenoormütsi. Esimese joa järel laskis tulekustutaja välja teise tualdenoorvärvi joa, mis lõi jalust maha alaealise Issidor Jakovlevitši. Pärast seda muutus «Eckleri» töö pidevaks.

66

Sündmuskohale tormasid Pasa Emiljevitš, Alchen ja kõik terveksjäänud Jakovlevitšid.

«Puhas töö!» ütles Ostap. «Idiootlik väljamõeldis!»

Vanaeided, kes olid jäänud Ostapiga omaette, ilma ülemusteta, hakkasid otsekohe pretensioone esitama:

«Oma sugulased tõi siia elama. Õgivad meie toitu.»

«Põrsaid söödab piimaga, aga meile topib putru.»

«Kõik on ta majast ära tassinud.»

«Rahulikult, neitsid,» sõnas Ostap taganedes, «selles asjas tullakse siia Töökaitseinspektsioonist. Mind ei ole senat volitanud.»

Vanaeided ei kuulanud.

«Aga see Paska Melentjevitš, tema viis täna selle tooli ära ja müüs maha. Ma ise nägin.»

«Kellele?» karjus Ostap.

«Müüs maha ja kõik. Minu tekki tahtis ka maha müüa.»

Koridoris käis äge võitlus tulekustutajaga. Lõpuks jäi võitjaks inimgeenius. Pasa Emiljevitši raudsete jalgadega lömmitallatud «Eckler» laskis välja viimase laisa joa ning vaikis igaveseks.

Vanaeided saadeti põrandat pesema. Tuletõrjeinspektor läks altkulmu põrnitsedes ja kergelt puusi hööritades Pasa Emiljevitši juurde.

«Uks minu tuttav,» ütles Ostap kaalukalt, «müüs ka riigi mööblit. Nüüd läks ta mungaks, istub parandusmajas.»

«Mulle on teie alusetud süüdistused veidrad,» lausus Pasa Emiljevitš, kellel oli kange vahujoa lehk juures.

«Kellele sa tooli müüsid?» küsis Ostap heliseva sosinaga.

Pasa Emiljevitš, kellel oli üleloomulik haistmismeel, sai aru, et teda hakatakse kohe taguma, võib-olla isegi jalg? dega.

«Ülesostjale,» vastas ta. «Aadress?»

«Ma nägin teda esimest korda elus.» «Esimest korda elus?» «Jumala eest.»

«Ma lööksin sul molu segi,» ütles Ostap unistavalt, «ainult Zarathustra ei luba. Hea küll, käi põrgu!»

Pasa Emiljevitš naeratas pugevalt ja nakkas ära minema.

«Kuule, abordi ohver,» käratas Ostap kõrgilt, «ära poe kuhugi! Kas see ülesostja oli blond või brünett?»

67

Pasa Emiljevitš hakkas üksikasjaliselt selgitama. Ostap kuulas tähelepanelikult ja lõpetas intervjuu sõnadega:

«See muidugi tuletõrjesse ei puutu.»

Koridoris astus lahkuva Benderi juurde häbelik Alchen ja andis talle kümme rubla.

«See on Kriminaalkoodeksi saja neljateistkümnes paragrahv,» lausus Ostap, «altkäemaksu andmine ametiisikule teenistuskohuste täitmisel.»

Kuid raha võttis ta siiski vastu ja sammus, Aleksandr Jakovlevitšiga jumalaga jätmata, uksest välja. Vägeva seadeldisega varustatud uks avanes vaevaliselt ja andis Ostapile poolteisetunnise hoobi vastu tagumikku.

«Löök toimus,» ütles Ostap haigetsaanud kohta masseerides, «istung jätkub!»

IX peatükk KUS ON TEIE LOKID?

Sel ajal kui Ostap Stargorodi 2. vanadekodu külastas, lahkus Ippolit Matvejevitš kojamehekambrist ja sammus paljaks aetud peas külma tundes läbi kodulinna.

Rentslites vulisesid helkjad kevadveed. Kostis katustelt langevate briljantsete piiskade lakkamatut ladinat ja podinat. Varblased pidasid jahti sõnnikule. Päike kükitas kõigil katustel. Kullakarvalised voorimehehobused tagusid kapjadega paljastunud sillutisel nimme valjusti ja kuulatasid kõrvu liigutades naudinguga oma kapjade plaginat. Märgadel telegraafitulpadel turritasid ligunenud kuulutused laialivalgunud tähtedega «Õpetan kitarrimängu numbrisüsteemil» ja «Annan rahvakonservatoo-riumi astujaile ühiskonnaõpetuse tunde». Rühm talvemütsides punaarmeelasi marssis läbi lombi, mis algas Star-giko kaupluse juurest ja ulatus kubermangu plaanikomis-joni majani, mille frontooni kroonisid kipsist tiigrid, võidukujud ja kobrad.

Ippolit Matvejevitš jalutas ja vahtis huviga vastutulijaid ning möödaminejaid. Tema, kes oli kogu eluaja Venemaal viibinud ja siin ka revolutsiooni läbi elanud, nägi, kuidas elulaad murdus, muutus ja kujunes. Ta oli sellega harjunud, kuid selgus, et ta oli sellega harjunud vaid ühesainsas maakera punktis — N. maakonnalinnas.

68

Kodulinna jõudes nägi ta, et ta ei saa millestki aru. Tal oli niisama ebamugav ja veider tunne, nagu oleks ta tõepoolest emigrant olnud ja alles äsja Pariisist saabunud. Endisel ajal kohtas ta linnas kalessiga sõites alati tuttavaid või vähemalt nägupidi tuntud inimesi. Nüüd oli ta Leena sündmuste tänaval läbinud juba neli kvartalit, kuid tuttavaid polnud. Need olid kadunud, kuid võib-olla ka niivõrd vananenud, et neid ei olnud võimalik ära tunda, võib-olla aga muutunud tundmatuks sellepärast, et nad kandsid teisi rõivaid ja teisi peakatteid. Võib-olla olid nad muutnud kõnnakut. Igatahes neid ei olnud.

Ippolit Matvejevitš sammus kahvatuna, külmana, abituna. Ta oli täiesti unustanud, et tal on vaja korteriosakond üles otsida. Ta läks üle kõnniteelt kõnniteele ja pöördus põiktänavasse, kus ülekäteläinud voorimehehobused juba päris sihilikult kapjadega tümistasid. Põik-tänavais oli talve rohkem, ja siin võis kohati näha pehkinud jääd. Kogu linn oli teist värvi. Sinised majad olid muutunud rohelisteks, kollased hallideks, pritsimaja tornist olid kadunud pommid, tuletõrjujat seal enam valves ei olnud ja tänavad olid palju kärarikkamad kui Ippolit Matvejevitš seda varemast ajast mäletas.

Suur-Puškini tänaval üllatasid Ippolit Matvejevitši trammiröörpad ja juhtmetega postid, mida ta Stargorodis kunagi varem polnud näinud. Ippolit Matvejevitš polnud lugenud ajalehti ega teadnud, et Stargorodis kavatsetakse avada 1. maiks kaks trammiliini:

Vaksaliliin ja Juurdeveo-liin. Kord näis Ippolit Matvejevitšile, et ta polnud Stargo-rodist kunagi lahkunud, kord paistis Stargorod talle täiesti tundmatuna.
Selliste mõtetega jõudis ta Marxi ja Engelsi tänavale. Siin valdas teda lapselik tunne, et just nüüd peab pika rõduga kahekorruselise maja nurga tagant tingimata välja tulema tuttav inimene. Ippolit Matvejevitš jäi teda oodates: isegi seisma. Kuid tuttavat ei ilmunud. Algul tuli nurga tagant nähtavale klaassepp böömi klaasi kasti ja vasekarva kitipätsiga. Siis ilmus nurga tagant keigar, kollane nahknokaga seemismüts peas. Tema järel jooksid välja algklasside koolilapsed, rihmaga seotud raamatu-pambud käes.
Äkki tundis Ippolit Matvejevitš peopesades palavust, kõht läks aga külmaks. Talle tuli vastu heasüdamliku näoga tundmatu mees, kandes käes tooli, nagu kantakse

tšellot. Ippolit Matvejevitš, kes hakkas järsku luksuma, vaatas tähelepanelikult ja tundis kohe ära oma tooli.
Jah! See oli tema tool, üle tõmmatud revolutsioonitormides.tumenenud lillelise inglise sitsiga, see oli painutatud jalgadega pähklipuust tool. Ippolit Matvejevitš tundis ennast nõnda, nagu oleks tema kõrva ääres püssi lastud,
«Nuge ja kääre teritada, habejnenuge lubata!» kisendas lähedal baritonaalne bass.
Ja kohe kostis peen kaja:
«Joota, tinutada! ...»
«Moskva a-ajaleht «Zvestije», a-ajakiri «Smehhatš», «Krasnaja Niiva»! ...»
Kuskil ülal purunes klirinal aken. Linna vappuma pannes sõitis mööda «Melstroi» veoauto. Militsionäär vilistas. Elu kees ja kobrutas. Aega polnud raisata.
Ippolit Matvejevitš tormas nagu leopard tundmatu juurde, kes oli teda keema ajanud, ja rapsas sõnagi lausumata toolist kinni. Tundmatu sikutas tooli enda poole., Siis hakkas Ippolit Matvejevitš, vasaku käega toolijalast kinni hoides, tundmatu pakse sõrmi jõuga tooli küljest lahti murdma.
«Röövitakse,» ütles tundmatu sosinal, toolist veelgi kõvemini kinni hoides.
«Lubage, lubage,» mökitas Ippolit Matvejevitš, jätkates tundmatu sõrmede lahtimurdmist.
Hakkas kogunema rahvast. Läheduses seisis juba inimest kolm, kes elavaima huviga konflikti arenemist jälgisid.
Siis piilusid mõlemad kartlikult ringi ja hakkasid teineteisele vaatamata, kuid toolist kramplikult kinni hoides kiiresti edasi minema, nagu poleks midagi juhtunud.
«Mis see siis tähendab?» mõtles Ippolit Matvejevitš meeleheitlikult.
Mida mõtles tundmatu, sellest oli võimatu aru saada, kuid tema kõnnak oli kõige resoluutsem.
Nad hakkasid üha kiiremini astuma, ja nähes vaikses põiktänavas tühja platsi, kuhu oli veetud killustikku ning ehitusmaterjale, pöördusid nagu komando järgi sinna. Ippolit Matvejevitsi jõud kasvas nüüd mitmekordseks.
«Lubage ometi!» röökis ta täiest kõrist.
«Karauul!» hüüatas tundmatu vaevalt kuuldavalt.
Kuna nad kätega toolist kinni hoidsid, siis hakkasid nad teineteist jalgadega kostitama. Tundmatul olid rautatud

saapad, ja Ippolit Matvejevitsi olukord oli algul üsna täbar. Kuid ta kohanes kiiresti, ja kord paremale, kord vasakule karates, nagu krakovjakki tantsides põikles ta vastase

löökide eest kõrvale ning püüdis ise vaenlasele kõhtu lüüa. Kõhtu tabada tal ei õnnestunud, sest tool segas, kuid see-eest trehvas ta vastase põlvesilma, misjärel too suutis raiuda ainult vasaku jalaga.

«Oh issand!» sosistas tundmatu. V

Ja alles nüüd märkas Ippolit Matvejevitš, et tundmatu, kes kõige häbematumal kombel on varastanud tema tooli, pole keegi muu kui Froli ja Lavri kiriku vaimulik — isa Fjodor Vostrikov.

Ippolit Matvejevitš jahmatas.

«Isake!» hüüdis ta, lastes üllatusest käed tooli küljest lahti.

Isa Vostrikov muutus näost lillaks ja laskis ka lõpuks sõrmed lahti. Tool, mida kumbki enam kinni ei hoidnud, langes purunenud tellistele.

«Kuhu on jäänud teie vuntsid, lugupeetud Ippolit Matvejevitš?» küsis vaimulik isik nii mürgiselt kui vähegi võimalik.

«Aga kus on teie lokid? Teil olid ju ometi pikad juuksed?»

Ippolit Matvejevitsi sõnadest kõlas kirjeldamatu põlgus. Ta heitis isa Fjodorile ebatavaliselt suursuguse pilgu, võttis tooli kaenlasse ja pöördus ringi, et ära minna. Kuid isa Fjodor, kes oli kohmetusest juba toibunud, ei kinkinud Vorobjaninovile nii kerget võitu. Hüüdega «Ei, ma palun teid!» haaras ta uuesti toolist kinni. Jälle taastus esialgne positsioon. Vastased seisid tooli jalgadest kinni hoides nagu vanad isakassid või poksijad, mõõtsid teineteist pilkudega ning tammusid ühele ja teisele poole.

Ängistav paus kestis terve minuti.

«Ah siis teie, püha isa,» kiristas Ippolit Matvejevitš, «peate jahti minu varandusele?»

Nende sõnadega andis Ippolit Matvejevitš pühale isale jalaga obaduse vastu puusa.

Isa Fjodor tabas paraja momendi ja virutas aadlipealikule tigedalt kubemesse, nii et see looka tõmbus.

«See pole teie varandus.»

«Aga kelle oma siis?»

«Mitte teie oma.»

71

«Aga kelle oma siis?» «Mitte teie oma, mitte teie oma.» «Aga kelle oma siis, kelle oma?» «Mitte teie oma.»

Nii sisistades tagusid nad raevukalt teineteist jalgadega.

«Kelle oma see varandus siis on?» karjus aadlipealik, leides jalaga üles püha isa kõhu. ' Valu välja kannatades ütles püha isa kindlalt: «See on natsionaliseeritud varandus.» «Natsionaliseeritud?» «Jaa, muidugi natsionaliseeritud.»

Nad rääkisid sellise ebatavalise kiirusega, et sõnad sulasid ühte.

«Kes natsionaliseeris?» «Nõukogude võim! Nõukogude võim!» «Missugune võim?» «Töörahva võim.»

«A-a-a! ...» ütles Ippolit Matvejevitš kangestudes. «Tööliste ja talupoegade võim?»

«Ja-a-a!»

«M-m-m! . . . Siis võib-olla olete teie, püha isa, parteilanegi?»

«V-võib-olla!»

Nüüd ei pidanud Ippolit Matvejevitš enam vastu ja röö-gatusega «võib-olla!» sülitas ta mahlakalt isa Fjodorile tema heasüdamlikku näkku. Isa Fjodor sülitas jalamaid omakorda Ippolit Matvejevitšile näkku ja tabas samuti märki. Sülge ära pühkida ei saanud: käed olid tooli küljes kinni. Ippolit Matvejevitš laskis kuuldavale hääle, mis sarnanes avatava

ukse kriiksumisega, ja tõukas vaenlast kõigest jõust tooliga. Vaenlane kukkus, tõmmates endaga kaasa Vorobjaninovi, kellel hing oli kinni jäämas. Võitlus jätkus parteris.

Äkki kostis raksatus: toolil murdusid korraga mõlemad esijalad. Teineteist unustades hakkasid vastased lõhkuma pähklipuust aardelaegast. Kajaka kurva kisaga rebenes lilleline inglise sits. Nagu võimas tormi-iil oleks paisanud eemale seljatoe. Aardeotsijad rebisid maha roguski koos vasknööbikestega ja toppisid sõrmed täitevilla sisse, krii-mustades neid vedrude otsa. Ärevusse sattunud vedrud helisesid. Viie minuti pärast oli tool paljaks näsitud. Temast olid järele jäänud ainult sõrad ja sarved. Ümberringi

veeresid vedrud. Tuul kandis pehkinud villa. Painutatud jalad lebasid augus. Briljante ei olnud.

«Noh, kas leidsite?» küsis Ippolit Matvejevitš hingeldades.

Üleni villatortidega kaetud isa Fjodor lõõtsutas ega vastanud midagi.

«Te olete aferist!» karjus Ippolit Matvejevitš. «Ma taon teil näo segi, isa Fjodor!»

«Käed on lühikesed,» vastas isake.

«Kuhu te lähete niimoodi, üleni villadega koos?»

«Mis see teie asi on?» ,

«Häbi, isake! Te olete lihtne varas!» «Ma pole teilt midagi varastanud!»

«Kust te seda teada saite? Te kasutasite oma huvides pihisaladust? Väga kena! Väga ilus!»

Põlastava «ptüiga» lahkus Ippolit Matvejevitš lahinguväljalt ja hakkas käigu peal palitu varrukat puhastades kodu poole sammuma. Leena sündmuste tänava ja Jero-fejevi põiktänava nurgal nägi Vorobjaninov oma kompanjoni. Kontsessiooni tehniline direktor ja juhataja seisis ühe jala peal poolküljetsi: tal puhastati kanaarivärvi kreemiga kamasside seemispealseid. Ippolit Matvejevitš jooksis juurde. Tehniline direktor ümises muretult «šimmit»:

Vanasti vantsisid nõnda vaid kaamelid,
vanasti aadamad üürgasid aamenit,
aga praegu tantsib šimmit kogu ilm ...

«Noh, kuidas teil korteriosakonnas läks?» küsis Bender asjalikult ja lisas kohe juurde: «Oodake, ärge jutustage, te olete liiga erutatud, jahtuge!»

Ostap andis saapapuhastajale seitse kopikat, võttis Vo-robjaninovil käe alt kinni ja hakkas temaga koos edasi minema. Kõike, mida erutatud Ippolit Matvejevitš jutustas, kuulas Ostap väga tähelepanelikult.

«Ahaa! Väike must habe? Õigus! Karakullkraega palitu? Saan aru. See tool oli vanadekodust. Osteti täna hommikul kolme rubla eest.»

«Oodake ometi...»

Ja Ippolit Matvejevitš teatas peakontsessionäärile kõigist isa Fjodori alatustest. Ostap muutus süngeks.

«Hapu värk,» ütles ta, «Leichtweisi koobas. Saladuslik

võistleja. Peame temast ette jõudma, lõusta sondeerida jõuame tal aga alati.»

Kuni sõbrad õllepoes «Stenka Razin» keha kinnitasid ja Ostap välja uuris, millises majas korteriosakond varem oli asunud ja missugune asutus seal praegu on, jõudis päev lõpule.

Kullakarvalised voorimehehobused muutusid jälle kõrbideks. Briljantsed veepiisakesed jäätusid lennul ja langesid kõlinal vastu maad. Õllepoodides ja restoranis «Fönix» tõsteti õlle hinda: oli saabunud õhtu. Suur-Puškini tänaval süttisid elektrilambid ja marssis trummipõrina saatel pioneerirühm, kes tuli koju esimeselt kevadmatkalt.

Linna kohale tõusis kuu, heites salapärast valgust kubermangu plaanikomisjoni tiigritele, võidukujudele ja kobradele.

Minnes järsku vaikseks jäänud Ostapi seltsis koju, vaatles Ippolit Matvejevitš plaanikomisjoni tiigreid ja kobrasid. Tema ajal asus siin kubermangu semstvovalitsus, ja kodanikud olid väga uhked kobradele, pidades neid Star-gorodi vaatamisväärsuseks.

«Leian üles,» mõtles Ippolit Matvejevitš, silmitsedes kipsist võidukuju.

Tiigrid liputasid sõbralikult saba, kobrad tõmbusid rõõmsalt kerra ja Ippolit Matvejevitši hinge asus kindel lootus.

X peatükk LUKUSSEPP, PAPAGOI JA KAARDIMOOR

Maja nr. 7 Perelešinski põiktänavas ei kuulunud Star-gorodi parimate hoonete hulka. Tema kaks Teise impeeriumi stiilis ehitatud korrust olid kaunistatud purunenud lõvipeadega, mis hämmastavalt sarnanesid omal ajal tuntud kirjaniku Artsõbaševiga. Artsõbaševi maske oli täpselt kaheksa — niisama palju kui tänavapoolseid aknaid. Need lõvilõustad asusid akende päiskividel.

Majal oli veel kaks kaunistust, kuid neil oli juba puhtäriline iseloom. Ühel pool rippus asuurne silt:

Odessa PAGARIARTELL Moskva Barankad

74

Sildil oli kujutatud lipsu ja lühikeste prantsuse pükstega noormees. Ta hoidis oma väljaväänatud käes muinasjutulist küllusesarve, millest laviinina tulvas ooker-kollaseid moskva barankasid, mida hädaga pakuti ka odessa saiade pähe. Sealjuures oli noormehe näol himur naeratus. Teisel pool andis pakkimiskontor «Kiirpakkija» oma olemasolust lugupeetud kodanikele-tellijaile-4eada ümarate kuldtähtedega musta sildi abil.

Vaatamata oma siltide ja käibekapitali suuruse ilmsele erinevusele tegelesid mõlemad ettevõtted ühe ja sellesama asjaga: nad spekuleerisid iga liiki riidekaubaga — jämevillase, peenvillase ja puuvillase riidega, kui aga kätte juhtus hea värvi ja mustriga siid, siis ka siidiga.

Läbides väravaaluse, mida kattis tunnelihämarus ja vihmavesi, ning pöördudes paremale, tsementkaevuga hoovi, võis näha kaht välistrepita ust, mis avanesid otse õue te-ravaile kividele. Parempoolsel uksel oli tuhmunud vask-plaadike sisselõigatud nimega:

V. M. Polessov

Vasakpoolne uks oli varustatud valge plekksildikesega:

Moed ja kübarad

Ka see oli paljas näilikkus.

Moe- ja kübaratöökojas polnud ei kangaid ega pitse-satse, ei ohyitserirühiga peatuid mannekeene ega peakaid kübara vorme elegantsete daamikübarate jaoks. Kogu selle võltshiilguse asemel elas kolmetoalises korteris vooruslikku elu punaste pükstega valge papagoi. Papagoi oli kirpe täis, kuid ta ei saanud kellelegi kaevata, sest inimkeelt ta ei osanud. Tervete päevade viisi näris papagoi päevalilleseemneid ja sülitas kestad puurivarbade vahelt vaibale. Tal puudusid vaid lõõtspill ja uued kriuksuvad kalossid, et sarnaneda vintis kodukäsitöölisega. Akende ees õõtsusid tumepruunid tupsudega kardinad. Korteris valitsesid tumepruunid toonid. Pianiino kohal rippus tumerohelisest poleeritud tammest fantasiiraamis klaasi all Böcklini maali «Surnute saar» reproduktsioon. Klaasi üks nurk oli ammu katki läinud ja kärbsed olid pildi paljaks

75

jäänud osa nii ära mustanud, et see raamiga täiesti ühte sulas. Mis surnute saare selles osas sündis, seda polnud enam võimalik teada saada.

Magamistoas voodi veerel istus perenaine ise; ta oli küünarnukid määrdunud rišeljöölinaga kaetud kaheksakandilisele lauakesele toetanud ja pani kaarte välja. Tema ees istus lesknaine Gritsatsujeva, paks pehme sall õlgadel.

«Ma pean teid hoiatama, tütarlaps, minu seanss maksab vähemalt viiskümmend kopikat,» ütles perenaine.

Lesk, kelle iha uue mehe leidmiseks ei tundnud piire, oli nõus maksma niipalju kui tarvis.

«Ainult kuulutage, palun, tulevikku ka,» nurus ta.

«Teile tuleb ennustada ristiemanda pealt.»

Lesk vaidles vastu:

«Ma olen alati olnud ärtuemand.»

Perenaine nõustus ükskõikselt ja hakkas kaarte kombineerima. Lese saatus määrati üldjoontes juba mõne minuti jooksul kindlaks. Teda ootasid suured ja väikesed ebameeldivused, tema südames aga asus ristikuningas, kellega sõbrustas ruutuemand.

Üksikasjalisemalt ennustati käe järgi. Madam Gritsatsujeva käejooned olid puhtad, võimsad ja laitmatud. Elujoon kulges nii kaugele, et selle ots kadus pulssi, ja kui joon tõtt rääkis, siis oleks lesk pidanud elama viimsepäevani. Tarkuse- ja kunstijoon andsid õiguse oletada, et lesk loobub koloniaalkaupadega äritsemisest ja kingib inimkonnale ületamatuid šedöövreid mis tahes kunstialal, teadusharus või ühiskonnateaduse valdkonnas. Veenusemõhnad sarnanesid lesel Mandžuuria sopkadega ning viitasid imetlusväärseile armastuse ja õrnuse varudele.

Kõike seda lesele selgitades kasutas kaardimoor niisuguseid sõnu ja termineid, mis on käibel grafoloogide, hi-romantide ja hobuseparisnike hulgas.

«Suur tänu teile, madam,» ütles lesk. «Nüüd ma siis tean, kes see ristikuningas on. Ja seda ruutuemandat tunnen ma ka väga hästi. Aga kas see kuningas ikka abielu tähendab?»

«Tähendab, tähendab, tütarlaps.»

Lootusrikkalt hakkas lesk koju minema. Kaardimoor aga viskas kaardid laekasse, haigutas, näidates viiekümneaastase naise suukoobast, ja läks kööki. Ta õiendas seal

lõunasöögiga, mis soojenes petrooleumipriimusel «Grez», pühkis köögitüdruku kombel käed põlle külge kuivaks,

76

võttis ämbri, millelt email oli tükkidena maha tulnud, ja läks õue vee järele.

Vaevaliselt komberdas ta õues oma lampjalgadel. Ülevärvitud pluusis hüples laisalt tema poolvarisenud rinnapartii. Pead ehtis hallinev juustevihake. Ta oli vana, oli räpasevõitu, kahtlustas kõiki ja armastas magusat. Ja kui Ippolit Matvejevitš teda praegu oleks näinud, ei oleks ta ilmaski ära tundnud Jelena Bouri, oma vana kallimat, kellest kohtusekretär kord värssides ütles, et ta on «suudlema meelitav, pilkusid hellitav». Kaevu juures tervitas madam Bouri tema naaber Viktor Mihhailovitš Polessov, lukussepp-intelligent, kes tühja bensiiniplaskusse vett võttis. Polessovil oli ooperikuradi nägu, mida enne lavale laskmist on hoolikalt tahmaga määritud.

Pärast vastastikuseid tervitusi alustasid naabrid juttu sellest, mis oli kogu Stargorodi tähelepanu keskpunktis.

«Vaat kuhu oleme jõudnud,» ütles Polessov irooniliselt, «eile jooksin kogu linna läbi, aga kolme kaheksandiku tolliseid keermepakke ei leidnud. Ei ole. Netu! Aga trammi tahavad käima panna.»

Jelena Stanislavovna, kellel kolme kaheksandiku tollistest keermepakkudest oli samasugune ettekujutus nagu Leonardo da Vinci nimeliste koreograafiakursuste naisõpi-lasel põllumajandusest, kes arvab, et kohupiima tehakse korpidest, tundis ikkagi kaasa:

«Kas nüüd on mõned kauplused! Nüüd on ainult sabad, aga kauplusi ei ole. Ja nimed on neil kauplustel ka lihtsalt jubedad. Stargiko! ...»

«Ei, teate, Jelena Stanislavovna, see pole veel midagi! Neil on neli «AEG» mootorit alles jäänud. Noh, need veel kuidagi kõlbavad, aga kered on vagunitel i-igavene rämps! ... Klaasid on ilma kummirantideta. Oma silmaga nägin. Kõik hakkab plärisema... Sünge lugu! Aga ülejäänud mootorid on Harkovi omad. Puha riiklik värviline metallurgia. Need ei sõida versta maadki. Ma vaatasin neid ...»

Lukussepp jäi ärritatult vait. Tema must nägu läikis päikese käes. Silmavalged olid kollakad. Mootorit omavate käsitööliste seas, kelledest Stargorod puudust ei tundnud, oli Viktor Mihhailovitš Polessov kõige saamatum ja sattus teistest sagedamini pigisse. Selle põhjuseks oli tema liiga kärsitu loomus. Ta oli keevaline looder. Alatasa oli ta vahutamas. Töökojast, mis asus Perelešinski

77

põiktänavas, maja rir. 7 tagahoovis, polnud teda kunagi võimalik kätte saada. Kustunud ääs seisis orvuna keset kivist kuuri, mille nurkades vedelesid katkised jalgratta õhu- ja väliskummid, roostetanud tabalukud — nii vägevad, et need oleksid kõlvanud linnaväravatele, bensiinipaagid pealkirjadega «Indian» ja «Wanderer», vedrudega lapsevanker, igavesti uinunud dünamo, pehkinud nahkrihmad, õlised takud, kulunud liivapaber, austria tääk ja suur hulk rebenenud, paindunud ja lössiläinud koli. Tellijad Viktor Mihhailovitši kätte ei saanud. Viktor Mihhai-lovitš andis juba kuskil korraldusi. Tal polnud mahti töötada. Ta ei saanud rahulikult vaadata, kui veovoorimees oma või võõrasse õue sõitis. Polessov tuli silmapilk õue, pani käed selja taha ja vahtis üleolevalt voorimehe tegevust. Lõpuks ei kannatanud ta enam välja.

«Kes siis niimoodi sõidab?» karjus ta nördinult. «Keera kõrvale!»

Kohkunud voorimees keeraski kõrvale.

«No kuhu sa, loll, keerad?» kurjustas Viktor Mihhailo-vitš ja sööstis hobuse juurde. «Oleks sulle vanal ajal vastu kõrvu antud, siis oskaks keerata.»

Kui Polessov oli pool tundi nõnda kamandanud ja tahtis juba töökotta tagasi minna, kus teda ootas parandamata jalgrattapump, häiris jälle linna rahulikku elu mõni uus arusaamatus. Kas jäid vankrid tänaval assipidi kokku, ja Viktor Mihhailovitš õpetas, kuidas neid kõige hõlpsamini ja kiiremini lahti päästa, või vahetati telegraafiposti, ja Polessov mõõtis selle perpendikulaarsust maa suhtes oma isikliku spetsiaalselt töökojast toodud loodiga või sõitis lõpuks mööda tuletõrjevoor, ja sireenidest erutatud ning rahutusest leegitsev Polessov jooksis sellele järele.

Kuid aeg-ajalt valdas Viktor Mihhailovitši tõelise tegevuse stiihia. Mitmeks päevaks sulgus ta töökotta ja töötas vaikides. Lapsed jooksid vabalt õues ringi ja karjusid kuidas tahtsid, veovoorimehed joonistasid õues ükskõik missuguseid poognaid, vankrid ei jäänud tänaval üldse enam üksteise külge kinni ja tuletõrjekomandod sõitsid üksipäini tulekahjukohale — Viktor Mihhailovitš töötas. Pärast ühte niisugust töökampaaniat tõi ta kord õue mootorratta, seda nagu oinast sarvist kinni hoides; mootorratta oli ta kokku monteerinud autode, tulekustutajate, jalgrataste ja kirjutusmasinate osakestest. Poolteisejõuline mootor oli pärit «Wandererilt» ja rattad «Davidsonilt», teised

olulised osad olid juba ammu kaotanud oma firmatunnused. Sadula küljes rippus nööri otsas papist silt — «Proov». Juurde kogunes rahvast. Kellelegi pilku heitmata hakkas Viktor Mihhailovitš käega pedaali väntama. Minutit kümme nolnud sädet. Siis kostis metalset turtsumist, aparaat hakkas värisema ja mattus hirmsasse suitsupilve. Viktor Mihhailovitš kargas sadulasse, ia mootorratas kandis ta meeletu kiirusega läbi tunneli tänava keskpaika ning peatus siis järsku nagu kuulist tabatu. Viktor Mihhailovitš kavatses juba maha ronida ja oma mõistatuslikku masinat uurima hakata, kuid see andis äkki tagasikäigu, sõidutas oma looia sellesama tunneli kaudu tagasi, peatus stardipaigas — keset õue, turtsatas kapriisselt ia lendas õhku. Viktor Mihhailovitš iäi imekombel terveks ja meisterdas mootorratta jäänustest iärgmisel töövai-mustuse perioodil statsionaarse iõumasina, mis oli väga sarnane päris masinaga, kuid ei töötanud.

Intelligendist lukussepa akadeemilise tegevuse krooniks sai aga epopöa naabermaja nr. 5 väravaga. Selle maia korteriühistu sõlmis Viktor Mihhailovitšiga leninffu, mill^ iärgi Polessov kohustus maia raudvärava täielikult V.orda seadma ja oma äranägemisel mingi sobiva värviga üle võõpama. Teiselt poolt kohustus korteriühistu V. M. Polessovile pärast seda, kui erikomision on töö vastu võtnud, maksma kakskümmend üks rubla ja seitsekümmend viis kopikat. Tempelmargid kanti tööettevõtje arvele.

Viktor Mihhailovitš tassis värava ära nagu Simson. Töö-koias asus ta innukalt töö kallale. Värava lahtimonteeri-miseks kulus kaks päeva. See lahutati koostisosadeks. Malmspiraalid lebasid lapsevankris, raudvarvad ia piigid olid pandud tööpingi alla. Veel mõned päevad läksid vigastuste ülevaatamiseks. Siis aga sündis linnas suur eba-meeldivus: Drovianaia tänavas lõhkes magistraalveetoru, ia Viktor Mihhailovitš veetis nädala üleiäänud osa avariikohal irooniliselt naeratades, tööliste peale karjudes ja iga minut kaevandisse vaadates.

Kui Viktor Mihhailovitši organisaatorlik kihk veidi oli lahtunud, asus ta uuesti värava kallale, kuid oli hilja: nende õue lapsed mängisid iuba maja nr. 5 värava malm-spiraalide ja piikidega. Nähes marruläinud lukusseppa. viskasid lapsed hirmuga oma mänguasiad maha ja panid plehku. Pooled spiraalid olid kadunud ja neid ei õnnestu-

79

nudki leida. Pärast seda kaotas Viktor Mihhailovitš värava vastu igasuguse huvi.

Kuid majas nr. 5, mis oli kõigile avatud, toimusid kohutavad sündmused. Pööningult varastati ära märg pesu ja ükskord õhtul viidi minema isegi õuel keev samovar. Viktor Mihhailovitš võttis isiklikult varga tagaajamisest osa. Sellest hoolimata, et varas hoidis väljasirutatud kätes keevat samovari, mille plekktorust ajas välja tuld ja suitsu, lippas ta uskumatult kiiresti ja teotas taha vahtides roppude sõnadega Viktor Mihhailovitši, kes jooksis teistest eespool. Kõige rohkem sai aga kannatada maja nr. 5 kojamees. Ta kaotas igaöösise sissetuleku: väravat ei olnud, midagi polnud tarvis avada ja hiljaks jäänud elanikel polnud millegi eest temale jootraha maksta. Esialgu käis kojamees järele parimas, kas värav varsti valmis saab, siis hakkas jumalakeeli paluma, lõpuks aga võttis appi mitmesugused ebamäärased ähvardused. Korteriühistu saatis Viktor Mihhailovitšile kirjalikke meeldetuletusi. Asi lõhnas kohtu järgi. Olukord muutus üha pinevamaks.

Kaevu juures seistes jätkasid kaardimoor ja lukussepp-entusiast alustatud vestlust.

«Immutatud liiprite olemasolu puudumisel,» karjus Viktor Mihhailovitš üle kogu õue, «ei tule sellest välja tramm, vaid naljanumber!»

«Millal see küll ükskord lõpeb!» ütles Jelena Stanis-lavovna. «Elame nagu metsinimesed.»

«Sellele lõppu ei tulegi. . . Ah-jaa! Teate, keda ma täna nägin? Vorobjaninovi.»

Jelena Stanislavovna toetus kaevu najale ega märganud üllatusest isegi täisämbrit käest maha panna.

«Astun kommunaalosakonda töökoja rendilepingut pikendama ja lähen mööda koridori. Järsku tulevad mulle vastu kaks meest. Ma vaatan, et üks oleks nagu tuttav. Nagu Vorobjaninovi nägu. Ja küsivad: «Ütelge, mis asutus selles majas varem oli?» Ma ütlen, et varem oli siin naisgümnaasium, aga pärast oli korteriosakond. Küsin siis, et milleks teil seda vaja teada on. Aga nemad ütlevad «aitäh» ja lähevad edasi. Siis ma nägin selgesti, et see oli Vorobjaninov, ainult ilma vuntsideta. Kuidas ta siia sai? Aga see teine, kes temaga kaasas oli, see on ilus mees. Näha, et endine ohvitser. Ja siis tuli mul mõte...»

Sel silmapilgul märkas Viktor Mihhailovitš midagi ebameeldivat.

80

Ta jättis jutu pooleli, haaras oma plasku ja puges kiiresti prügikasti taha peitu. Õue astus aeglasel sammul maja nr. 5 kojamees, peatus kaevu juures ja hakkas õues ringi vaatama. Kui Viktor Mihhailovitši polnud kuskil näha, muutus ta nukraks.

«Vitka-lukusseppa ei ole jällegi?» küsis ta Jelena Stanislavovnalt.

«Ah, ma ei tea midagi,» ütles kaardimoor, «ma ei tea midagi!» Ja tõttas ebatavaliselt erutatuna, vett ämbrist maha loksutades, oma korterisse.

Kojamees silitas tsemendist kaevurakkeid ja läks töökoja juurde. Kaks sammu edasi sildist

Sissekäik lukussepatöökott

ilutses silt

Lukussepatöökoda ja priimuste parandamine

Sildi all rippus raske taba. Kojamees virutas tabale jalaga ja ütles südametäiega: «Äh, gangreen!»
Ta seisis töökoja juures veel minutit kolm, tundes hirmsa viha tõusu, rebis siis sildi raginal maha, viis selle keset õue kaevu juurde, hüppas sildile jaluli otsa ja hakkas märatsema.
«Vargad elavad teil number seitsmendas!» röökis kojamees. «Igasugused tõprad! Äraneetud madu! Endal on tal keskkooliharidus! ... Mulle su keskkooliharidus ei loe!... Kuradi gangreen! ...»
Keskkooliharidusega äraneetud madu istus sel ajal nukralt prügikasti taga oma plaskul.
Kraaksudes avanesid aknad, ja majaelanikud hakkasid seda lõbusat lugu pealt vaatama. Tänavaltki kogunes õue uudishimulikke. Säärast auditooriumi nähes süttis kojamees veelgi rohkem.
«Lukussepp! Mehaanik!» karjus kojamees. «Koera tõugu aristokraat!»
Parlamentlike väljenduste hulka puistas ta rikkalikult ebatsensuurseid sõnu, andes viimastele isegi eesõiguse. Õrnatundeline naissugu, kes tihedalt aknalaudu täitis, aval-
81
das kojamehe käitumise üle äärmist pahameelt, kuid akende juurest ära ei läinud.
«Larhvi löön segamini!» raevutses kojamees. «Haritlane!»
Kui skandaal oli haripunktis, ilmus militsionäär ia hakkas lärmitseiat sõna lausumata rajooni tirima. Miilitsat abistasid «Kiiroakküa» poisid.
Koiamees võttis alandlikult miilitsamehel kaela ümbert kinni ia hakkas nutma.
Hädaoht oli möödas.
Nüüd kargas prügikasti tagant välja maruvihane Viktor Mihhailovitš. Auditoorium reageeris elavalt.
«Lurjus!» kisendas Viktor Mihhailovitš protsessioonile järele. «Lurjus! Ma sulle näitan! Kaabakas!»
Kibedasti nuttev koiamees neid sõnu ei kuulnud. Kätel kanti ta jaoskonda. Sinnasamasse viidi asitõendina silt «Lukussenatöökoda ia priimuste parandamine».
Viktor Mihhailovitš kemples veel kaua.
«Koerapoiad,» ütles ta publiku poole pöördudes, «mis te endast õiPe arvate! Matsid!»
«Aitab küll, Viktor Mihhailovitš!» hõikas oma aknast Jelena Stanislavovna. «Tulge minutiks minu poole.»
Ta pani Viktor Mihhailovitši ette tassi kompotti js hakkas toas ringi tatsutades pärima.
«Ma ju ütlesin teile, et see on tema. Ilma vuntsideta, aea tema,» karjus Viktor Mihhailovitš naffu harilikult. «Ma iu tunnen teda väf?a hästi! Tän^elt Vorobianinov!»
«Jumala pärast, rääkige tasem! Milleks ta siia sõitis, mis te arvate?»
Viktor Mihhailovitši mustale näole tekkis irooniline muie.
«Noh, aga mis teie arvate?» Ta muigas veelgi iroonilisemalt.
«Igal juhul mitte bolševikega lepinguid alla kirjutama.»
«Te arvate, et teda ähvardab hädaoht?»
Viktor Mihhailovitši poolt kümne revolutsiooniaasta jooksul kosutud irooniavarud olid ammendamatud. Tema näol mänglesid mitmesuguse tugevusega muiete ja skepsise seeriad.
«Keda Nõukogude Venemaal hädaoht ei ähvarda, eriti veel Vorobianinovi-taolist inimest? Vuntse, Jelena Stanislavovna, naljapärast maha ei aeta.»

82

«Kas ta saadeti siia välismaalt?» küsis Jelena Stanislavovna peaaegu lämbudes.

«Tingimata,» vastas geniaalne lukussepp. «Mis eesmärgil ta siis siia tuli?» «Ärge olge tita.»

«Ükskõik! Ma pean teda nägema!»

«Aga kas te teate ka, millega te riskeerite?»

«Ah, ükskõik! Pärast kümneaastast lahusolekut pean ma tingimata Ippolit Matvejevitši nägema.»

Talle näis tõepoolest, et saatus lahutas nad just siis; kui nad teineteist armastasid.

«Ma vannutan teid, otsige ta üles! Uurige välja, kus ta on! Te käite ju igal pool! Teil on see kerge! öelge talle, et ma tahan teda näha. Kuulete?»

Punastes pükstes pagagoi, kes õrrel tukkus, ehmus valjust jutust, pöördus peaga alaspidi ja tardus sellesse poosi.

«Jelena Stanislavovna,» ütles lukussepp-mehaanik tõustes ja käsi rinnale surudes, «ma otsin ta üles ja loon temaga sidemed.»

«Vast te tahate veel kompotti?» heldis kaardimoor.

Viktor Mihhailovitš sõi kompoti ära, pidas vihase loengu papagoipuuri valest konstruktsioonist ja jättis Jelena Stanislavovnaga jumalaga, soovitades tal kõik rangeimas saladuses hoida.

XI peatükk ALFABEET «ELU PEEGEL»

Kompanjonid tulid juba järgmisel päeval veendumusele, et kojamehekambris kauem elada ei kõlba. Tihhon torises. Pärast seda, kui ta oli härrat näinud algul mustade vuntsidega, siis roheliste vuntsidega ja lõpuks päris ilma vuntsideta, oli ta täitsa juhmiks muutunud. Magada polnud kuskil. Kojamehekambrit täitis mädaneva sõnniku hais, mida levitasid Tihhoni uued vildid. Nurgas vedelesid vanad vildid ja needki ei rikastanud õhku osooniga.

«Kuulutan mälestuste õhtu lõppenuks,» ütles Ostap. «Tuleb üle kolida võõrastemajja.» Ippolit Matvejevitš võpatas.

«Seda ei tohi.»

«Miks mitte?»

83

«Seal tuleb sisse kirjutada.»

«Kas pass pole korras?»

«Ei, pass on korras, aga siin linnas on mu nimi väga tuttav. Kõmu läheb laiali.»

Kontsessionäärid jäid mõttesse ja vaikisid.

«Aga kas teile Michelsoni nimi meeldib?» küsis oivaline Ostap ootamatult.

«Missugune Michelson? Senaator?»

«Ei. Nõukogude kaubandustööliste ametiühingu liige.»

«Ma ei mõista teid.»

«See tuleb tehniliste kogemuste puudumisest. Ärge olge lepatriinu!»

Bender võttis rohelise pintsaku taskust ametiühingu liikmekaardi ja ulatas selle Ippolit Matvejevitšile.

«Konrad Karlovitš Michelson, nelikümmend kaheksa aastat vana, parteitu, vallaline, ametiühingu liige 1921. aastast, ülimal määral kõlbeline isiksus, minu hea tuttav, laste sõber, kui ma ei eksi... Kuid teil lastega sõbrustada ei pruugi: seda teilt miilits ei nõua.»

Ippolit Matvejevitš punastas.
«Kas see on ikka sünnis?»
«Meie kontsessiooniga võrreldes kujutab see tegu, kuigi teda on Kriminaalkoodeksis meenutatud, siiski vaid süütut liiki «kassi ja hiire» mängu.»
Vorobjaninov kõhkles ikkagi.
«Te olete idealist, Konrad Karlovitš. Teil vedas veel, sest kujutage ette, et teil tuleks järsku hakata mingiks Papa-Hristosopuloks või Zlovunoviks.»
Järgnes kiire kokkulepe, ja kontsessionäärid lahkusid, ilma et oleksid Tihhoniga hüvastigi jätnud.
Nad peatusid möbleeritud tubades «Sorbonne». Ostap pani kihama kogu hotelli väikese teenijaskonna. Algul tutvus ta seitsmerublaste tubadega, kuid ei jäänud nende sisustusega rahule. Viierublaste tubade sisseseade meeldis talle rohkem, kuid siin olid mingisugused kulunud vaibad ja vastik hais. Kolmerublastes tubades oli kõik hästi peale piltide.
«Ma ei saa elada ühes toas maastikkudega,» ütles Ostap.
Tuli elama asuda tuppa, mis maksis rubla kaheksakümmend kopikat. Seal polnud maastikke ega vaipu, mööbel oli aga rangelt asjalik: kaks voodit ja öölauake.
«Kiviaja stiil,» märkis Ostap kiitvalt. «Kas eelajaloolisi elukaid madratsites ei pesitse?»
84
«See oleneb sesoonist,» vastas kavala loomuga teenija. «Kui on näiteks mingisugune kubermangu nõupidamine, siis neid muidugi ei ole, sest on palju sissesõitjaid ja nende jaoks tehakse suur puhastus. Aga muul ajal juhtub tõesti, et neid sigineb. Tulevad «Livaadiast», kõrvalt võõrastemajast.»
Selsamal päeval külastasid kontsessionäärid Stargorodi kommunaalmajanduse osakonda, kus nad said kõik vajalikud andmed. Selgus, et korteriosakond oli 1921. aastal likvideeritud ja tema suur arhiiv liidetud kommunaalmajanduse osakonna arhiiviga.
Asja kallale asus suur kombinaator. Õhtuks oli kompanjonidel juba teada, kus elab arhiivi juhataja Varfolo-mei Korobeinikov — endine linnaülema kantselei ametnik, nüüdne kontoritöötaja.
Ostap tõmbas selga villase kampsuni, kloppis pintsaku vastu voodi otsalauda puhtaks, nõudis Ippolit Matveje-vitšilt rubla kakskümmend kopikat esinduskuludeks ja suundus visiidiga arhivaari juurde. Ippolit Matvejevitš jäi «Sorbonne!» ja hakkas kahe voodi vahelises pilus erutatult jalutama. Sellel kargel ja külmal õhtul oli mängus kogu ettevõtte saatus. Kui õnnestub hankida koopiad nendest orderitest, mille järgi jaotati Vorobjaninovi majast rekvireeritud mööbel, võib üritust poolenisti õnnestunuks pidada. Ees seisis muidugi veel kujuteldamatuid raskusi, kuid niit oleks olnud peos.
«Kui saaks aga orderid kätte,» sosistas Ippolit Matvejevitš voodis väherdades. «Ainult orderid! ...»
Katkise madratsi vedrud hammustasid teda nagu kirbud. Ta ei tundnud seda. Ta ei kujutanud endale veel selgesti ette, mis saab siis, kui orderid käes on, kuid oli kindel, et siis läheb kõik nagu rasvaga määritult. «Aga rasv putru ei riku,» keerles tal millegipärast peas.
Keemas oli muide vägev puder. Roosilistest lootustest haaratud Ippolit Matvejevitš keeras voodis kord üht, kord teist külge. Vedrud külje all kräunusid.
Ostapil tuli tervest linnast läbi marssida. Korobeinikov elas Gussištšes — Stargorodi äärelinnas.

Seal elasid peamiselt raudteelased. Kõrgel, õhukese betoonmüüriga eraldatud raudteetammil sõitis aeg-ajalt ähkides manöövrivedur. Sekundiks valgustas vedurikoldes lõõmav tuli majade katuseid. Vahel veeresid mööda tüh-

jad vagunid, vahel lõhkesid petardid.[1] Hurtsikute ja ajutiste barakkide vahel kulgesid verivastsete kooperatiiv-majade pikad telliskorpused.

Ostap möödus helendavast hoonest — raudteelaste klubist, kontrollis sedeli järgi aadressi ja peatus arhivaari majakese juures. Ta keeras korra uksekella, mis kandis reljeefkirja «Palun keerata».

Pärast pikemat usutlemist, et «kelle juurde» ja «mis asjus», avati uks ja ta sattus pimedasse, kappe täistuubitud esikusse. Pimeduses hingas talle keegi näkku, kuid ei lausunud sõnagi.

«Kus siin elab kodanik Korobeinikov?» küsis Bender.

Näkku hingav inimene võttis Ostapil käest kinni ja viis ta söögituppa, mida valgustas rippuv petrooleumilamp. Ostap nägi enda ees väikesekasvulist, pedantselt puhast ja ebatavaliselt painduva seljaga vanameest. Polnud kahtlust, et see vanamees on kodanik Korobeinikov ise. Ostap ei oodanud palumist, tõmbas tooli ligemale ja võttis istet.

Vanamees jäi omavolitsejale julgelt otsa vahtima, kuid vaikis. Ostap alustas armastusväärselt esimesena vestlust:

«Ma tulin teie juurde asja pärast. Te töötate Stargo-rodi kommunaalmajanduse osakonna arhiivis?»

Vanamehe selg hakkas liikuma ja kooldus jaatavalt.

«Aga varem töötasite te korteriosakonnas?»

«Ma olen igal pool töötanud,» vastas vanamees lõbusalt.

«Isegi linnaülema kantseleis?»

Nende sõnade juures naeratas Ostap peenelt. Vanamehe selg väänles kaua ja peatus lõpuks poosis, mis tõendas, et teenistus linnaülema kantseleis on ammumöödunud asi ja et kõike meeles pidada on absoluutselt võimatu.

«Lubage siiski küsida, mis asi on teid minu juurde toonud?» küsis peremees külalist uudistades.

«Luban küll,» vastas külaline. «Ma olen Vorobjaninovi poeg.»

«Missuguse Vorobjaninovi? Aadlipealiku?»

«Tema enda.»

«On ta veel elus?»

«Surnud, kodanik Korobeinikov. Läks puhkama.»

«Jah,» ütles vanamees erilise nukruseta, «kurb sündmus. Aga tal ju minu teada lapsi ei olnud.»

1 Petard — raudteerööbastele asetatav pauksignaal rongi peatamiseks. Tõlk.

«Ei olnud,» kinnitas Ostap armastusväärselt.

«Aga kuidas siis? ...»

«Ma olen sündinud morganaatilisest abielust.»

«Te olete ehk Jelena Stanislavovna pojake?»

«Jah. nimelt.»

«Kuidas siis tema tervis ka on?»

«.Maman on iuba ammugi maamullas.»

«Nii. nii, oh kui kurb!»
Vanamees vaatas veel kaua Ostapile kaastundepisaratega otsa, ehkki ta oli alles täna näinud Jelena Stanislavovnat turul lihalaudade juures.
«Kõik surevad.» ütles ta. «Aga lubage küsida, mis asjus lugupeetud. . . näh, ma ei tea teie nime ...»
«Voldemar,» teatas OstaD kähku.
«Vladimir Ippolitovitš? Väga hea. Nõndaviisi. Ma kuulan teid, Vladimir Ippolitovitš.»
Vanamees istus mustrilise vahariidega kaetud laua äärde ning vaatas Ostapile otse silma sisse.
Ostap väljendas valitud sõnadega oma kurbust vanemate pärast. Tal on väga kahiu, et tungis nii hilja kõrgesti austatud arhivaari korterisse ja tekitas talle oma visiidiga tüli, kuid ta loodab, et kõrgesti austatud arhivaar andestab, kui teada saab, millised tunded teda sundisid seda sammu astuma.
«Ma tahaksin,» lõüetas Ostan kirjeldamatu poialiku armastusega, «leida midagi Dapakese mööbli hulgast, et säilitada temast mälestust. Kas te ei tea, kellele papakese maia mööbel on antud?»
«Keeruline asi,» vastas vanamees pärast lühikest mõtlemist. «See on ainult rahakale inimesele jõukohane ... Aga millega teie, vabandage, tegelete?»
«Ma olen vabakutseline. Mul on Samaaras oma tapa-maja, ametlikult kooperatiivettevõte.»
Vanamees heitis noore Vorobjaninovi rohelisele mundrile kahtleva pilgu, kuid vastu vaidlema ei hakanud.
«Hakkaja poiss,» mõtles ta.
Ostap, kes samuti selleks aiaks oli lõpetanud Korobeini-kovi takseerimise, tuli otsusele, et «vanamees on tüüpiline lojus».
«Niisiis,» ütles Ostap.
«Niisiis,» ütles arhivaar. «See on raske asi, aga annab seada...»
«Nõuab kulusid?» aitas tapamaja omanik takka.
87
«Väike summa...»
«Ihule lähemale, nagu ütleb Maupassant. Andmete eest tasutakse.»
«Noh, olgu pealegi, see läheb maksma seitsekümmend rubla.»
«Mispärast nii palju? Kas kaerad on tänavu kallid?» Vanamees hakkas selgroogu väänates kägisema. «Te teete nalja...»
«Hea küll, papi. Raha orderite vastu. Millal teie poole võib sisse astuda?»
«On teil raha kaasas?»
Ostap patsutas jaatavalt tasku pihta.
«Sel juhul, palun kas või kohe,» kuulutas Korobeinikov pidulikult.
Ta süütas küünla ja viis Ostapi kõrvaltuppa. Peale voodi, kus nähtavasti magas peremees ise, oli siin raamatu-pidamiskaustadega ülekuhjatud kiriutuslaud ia lahtiste riiulitega pikk kontorikapp. Riiulite ribidele olid kleebitud trükitähed A, B. C ja edasi, kuni tähestiku lõpuni. Riiulitel lebasid korraliku nööriga ümberseotud orderipakid.
«Ohoo!» hüüdis vaimustatud Ostap. «Täielik kodune arhiiv!»
«Absoluutselt täielik,» vastas arhivaar tagasihoidlikult. «Ma seadsin, teate, igaks iuhuks .. . Kommunaalmajanduse osakonnale pole ta vaialik, aga mulle võib vanas põlves tarvis tulla . .. Me iu elame, teate, nagu vulkaanil. .. Kõik võib juhtuda... Siis tormavad inimesed

oma mööblit otsima, aga kus ta on, see mööbel? Vaat kus ta on! Siin! Kapis. Aga kes hoidis, kes säilitas? Korobeinikov. Härrad ütlevad vanataadile aitäh, pistavad mustadeks päevadeks pihku . . . Ega mulle palju tarvis ole, annavad orderikese eest kümnerublase, ja aitab küll.. . Aga muidu mine proovi, aja välja peal tuult taga. Ilma minuta ei leia nad midagi!»

Ostap vahtis vanameest vaimustusega.

«Fantastiline kantselei.» ütles ta. «täielikult mehhaniseeritud. Te olete päris töökangelane!»

Meelitatud arhivaar hakkas külalist oma lemmikette-võtte üksikasjadesse pühendama. Ta avas paksud arvestus- ia jaotusraamatud.

«Siin on kõik,» ütles ta, «kogu Stargorod! Kogu mööbel! Kellelt ja millal võetud, kellele ja millal antud. Aga see, näete, on alfabeetraamat, elu peegel! Kelle mööbel teid

huvitab? Esimese gildi kaupmehe Angelovi oma? Pa-alun. Võtame tähe A. Täht A, Ak, Am, An, Angelov . .. Number? Olge lahked, 82 742. Nüüd võtame arvestusraamatu. Lehekülg 142. Kus on Angelov? Siin ta ongi. Angelovilt ära võetud 1918. aasta 18. detsembril: «Beckeri» klaver nr. 97 012, selle juurde pehme taburet, kaks büroolauda, neli riidekappi (neist kaks punasest puust), üks väike kapike ja nõnda edasi. . . Aga kellele see on antud? . . . Vaatame jaotusraamatust järele. Seesama number 82 742 . . . Antud: kapike linna Sõjakomissariaadile, kolm riidekappi lasteinternaat «Lõokesele» ... Veel üks riidekapp — Star-gorodi kubermangu toitluskomitee sekretäri isiklikku val-dusesse. Aga kuhu läks klaver? Klaver läks 2. vanadekodusse. Ja on seal praegugi...»

«Ma nagu ei näinud seal sihukest klaverit,» mõtles Ostap, meenutades Alcheni häbelikku näokest.

«Või võtame näiteks linnavalitsuse kantseleiülema Murini... Tähendab M tähe alt ongi tarvis otsida. Siin on kõik. Terve linn. Siin on klaverid, kušetid, trümood, tugitoolid, diivanid, taburetid, kroonlühtrid . .. Isegi serviisid ...»

«Jah,» lausus Ostap, «teile tuleb püstitada monument, mis pole tehtud käega. Aga asume asjale lähemale. Võtame näiteks V tähe.»

«Võtame V tähe,» oli Korobeinikov meeleldi nõus. «Otsekohe. Vm, Vn, Voritski, nr. 48 238 Vorobjaninov, Ippolit Matvejevitš, teie isake, olgu muld talle kerge, oli südamlik inimene. . . «Beckeri» klaver nr. 54 809, hiina vaasid, markeeritud, prantsuse vabrikust «Sevres» — neli tükki, obüssooni vaipu mitmesuguses suuruses — 8 tükki, gobelään «Karjaplika», gobelään «Karjapoiss», tekiini vaipu — kaks, horezmi vaipu — üks, täistopitud karu vaagnaga — üks.magamistoagarnituur — 12 kohta, söögitoagarnituur — 16 kohta, saaligarnituur — 14 kohta, pähklipuust, meister Gambsi töö...»

«Aga kellele see on antud?» küsis Ostap kannatamatult.

«Kohe vaatame. Täistopitud karu vaagnaga — 2. miilitsa rajooni. Gobelään «Karjapoiss» — kunstiväärtuste fondi. Gobelään «Karjaplika» — jõelaevanduse klubisse. Obüssooni, tekiini ja horezmi vaibad — Väliskaubanduse Rahvakomissariaati. Magamistoagarnituur — jahimeeste seltsi, söögitoagarnituur — Glavtšai Stargorodi osakonda.

Pähklipuust saaligarnituur — osade viisi. Ümmargune laud ja üks tool — 2. vanadekodusse, kõvera seljatoega diivan — korteriosakonda (see seisab seal tänini, üleni teise ära reostanud, tõprad), ja veel üks tool — seltsimees Gritsatsujevile kui

imperialistliku sõja invaliidile, tema avalduse ja korteriosakonna juhataja sm. Burkini resolutsiooni põhjal. Kümme tooli Moskvasse, mööblikunsti muuseumi, vastavalt Hariduse Rahvakomissariaadi ringkirjale ... Hiina vaasid, markeeritud ...»
«Avaldan kiitust,» hüüdis Ostap juubeldades, «see on kongeniaalne! Tore oleks ka ordereid vaadata.»
«Kohe, kohe jõuame ka orderiteni. Number 48 238, täht V.»
Arhivaar astus kapi juurde ja võttis kikivarvule tõustes vajaliku pakikese.
«Olge lahked. Kogu teie isakese mööbel on siin. Kas te soovite kõiki ordereid?»
«Mis ma kõigiga teen ... Nii.. . Lapsepõlve mälestused — saaligarnituur... Mäletan, kuidas ma mängisin saalis horezmi vaibal ja vaatasin gobelääni «Karjaplika» . .. See oli ilus aeg, kuldne lapsepõli! ... Nii et olgu siis, papi, pealegi ainult saaligarnituur.»
Arhivaar hakkas armastusega rohelist kontsude pakki lehitsema ja sealt nõutavaid ordereid välja otsima. Koro-beinikov võttis neid välja viis tükki. Üks order kümnele toolile, kaks orderit kumbki ühele toolile, üks ümmargusele lauale ja üks gobeläänile «Karjaplika».
«Kas soovite vaadata? Kõik on korras. Kus mis asub — kõik on teada. Kontsudele on kirjutatud kõik aadressid ja vastuvõtja isiklik allkiri. Nii et mitte keegi ei saa vastu punnida, kui midagi peaks juhtuma. Võib-olla soovite ehk kindraliproua Popova garnituuri? Väga hea. Samuti Gambsi töö.»
Kuid Ostap, kelle tegevust ajendas üksnes armastus vanemate vastu, haaras orderid ja toppis need sügavale tasku põhja, kindraliproua garnituurist aga loobus.
«Kas võib kirjutada kviitungi?» küsis arhivaar osavalt looka tõmbudes.
«Võib,» ütles Ostap armastusväärselt, «kirjutage, idee eest võitleja!»
«Ma siis ikka kirjutan.»
«Laske käia!»
Mindi esimesse tuppa. Korobeinikov kirjutas kalligraafilise

käekirjaga kviitungi ja andis selle naeratades külalisele. Peakontsessionäär võttis parem'a käe kahe sõrmega paberikese väga aupaklikult vastu ja pani selle samasse taskusse, kus juba olid kallihinnalised orderid.
«Noh, hüvasti,» ütles ta silmi vidutades. «Ma valmistasin teile palju tüli. Ma ei julge teid oma siinviibimisega enam koormata. Lubage oma käsi, kantseleiülem.»
Hämmastunud arhivaar surus lõdvalt talle sirutatud kätt.
«Hüvasti,» kordas Ostap. .
Ta hakkas ukse poole minema.
Korobeinikov ei saanud millestki aru. Ta. vaatas isegi lauale, et kas külaline ei jätnud raha sinna, kuid ka laual polnud raha. Siis küsis arhivaar väga tasa:
«Aga raha?»
«Missugune raha?» küsis Ostap ust avades. «Te pärisite vist mingisuguse raha kohta?»
«No kuidas siis? Mööbli eest! Orderite eest!» «Tuvikene,» siristas Ostap, «jumala eest, vannun oma kadunud isa au nimel. Annaksin suurima rõõmuga, aga pole, unustasin jooksvalt arvelt võtmata.»
Vanamees hakkas värisema ja sirutas välja oma kidura käe, et öist külalist kinni pidada.
«Tasem, tobu,» ütles Ostap ähvardavalt. «Kui sulle on selge sõnaga öeldud, et homme, siis tähendab homme. Noh, hüvasti! Kirjutage! ...»

Uks prantsatas kinni. Korobeinikov avas selle uuesti ja jooksis tänavale, kuid Ostap oli juba kadunud. Ta möödus kiiresti sillast. Viaduktist ülesõitev vedur valgustas teda oma tuledega ja mähkis suitsusse.

«Jää hakkas liikuma!» kisendas Ostap vedurijuhile. «Jää hakkas liikuma, härrad vannutatud mehed!»

Vedurijuht ei kuulnud tema sõnu, kuid viipas käega. Väntade terasliikmed keerutasid rattaid järjest kiiremini ja vedur kadus kaugusse.

Korobeinikov seisis paar minutit jäises tuules ja pöördus siis ropult vandudes oma tuppa tagasi. Teda haaras talumatu ahastus. Ta jäi keset tuba seisma ja kukkus metsikus vihas lauda jalaga taguma. Kalossikujuline tuhatoos, rdllel oli punane kiri «Treugolnik», hakkas kepsutama ja klaas lõi karahviniga kõlinal kokku.

Veel kunagi ei olnud Korobeinikovi nii alatult alt veetud. Ta võis petta keda tahes, kuid nüüd tüssati teda

sellise geniaalse lihtsusega, et ta ei osanud muud, kui seista ja söögilaua jämedaid jalgu tümitada.

Gussištšes kutsuti Korobeinikovi Vrfolomeitšiks. Tema poole pöörduti ainult äärmises hädas. Varfolomeitš võttis asju panti ja määras inimsööjalikke protsente. Ta tegeles sellega juba aastaid ja polnud veel kordagi sisse kukkunud. Nüüd aga kõrbes ta põhja oma parima kommerts-üritusega, mis talle suurt tulu ja muretuid vanaduspäevi tõotas.

«Lõpp naljale!» röögatas ta, meenutades kadunud ordereid. «Nüüdsest peale raha ainult ette Ja kuidas ma ometi säärane tola olin? Oma käega andsin ära pähklipuust saaligarnituuri! . . . Juba gobelään «Knrjaplika» on hindamatu väärtusega! Käsitöö! ...»

Kellegi ebakindel käsi väntas juba ammu kella «Palun keerata». Varfolomeitš ei suutnud veel meenutadagi, et välisuks jäi lahti, kui esikust kostis suurt kolinat ja kappide labürinti äraeksinud inimese häält:

«Kust siit sisse pääseb?»

Varfolomeitš läks esikusse. Talle sattus pihku kellegi palitusiil (käega katsudes näis oleva: drapp), ja ta talutas söögituppa isa Fjodori.

«Palun lahkesti vabandada,» ütles isa Fjodor.

Pärast kümneminutilist vastastikust sõnakeerutamist ja kavaldamist selgus, et kodanik Korsbeinikovil on tõepoolest mõningaid andmeid Vorobjanir.ovi mööbli kohta, isa Fjodor aga ei keeldu nende andmet; eest maksmast. Peale selle selgus arhivaari suurimaks rahuloluks, et külaline on endise aadlipealiku lihane vene ja ihkab pähklipuust saaligarnituuri omandamisega tera mälestust säilitada. Selle garnituuriga oli Vorobjaninri vennal seotud kõige soojemaid mälestusi poisikesepõlves:.

Varfolomeitš küsis sada rubla, külastaja hindas venna mälestust märksa odavamaks, rublat kolmkümmend. Kokku lepiti viiekümnele rublale.

«Raha paluksin ette,» teatas arhivaar, «see on minu reegel.»

«Ega sellest pole midagi, et ma maksan kuldkümnelis-tega?» küsis isa Fjodor tõtlikul; karistades lahti oma kuuevoodri.

«Võtan kursi järgi. Üheksa ja pool rubla tükk. Tänane kurss.»

Vostrikov raputas vorstikeses; välja viis kuldmünti,

puistas neile juurde kaks ja pool rubla hõbedat ning lükkas selle kuhjakese arhivaari ette. Varfolomeitš luges mündid kaks korda üle, kraapis nad pihku, palus külalist veidi

oodata ja läks orderite järele. Oma salakantseleis ei hakanud Varfolomeitš kaua pead murdma, lõi alfabeetraa-matu — elu peegli — P tähe kohalt lahti, leidis kiiresti nõutava numbri ja võttis riiulilt pakikese kindraliproua Popova ordereid. Avanud pakikese, võttis Varfolomeitš sellest välja ühe orderi kaheteistkümnele Gambsi vabriku pähklipuust toolile, mis olid antud sm. Brunsile, elukoht Vinogradnaja tän. 34. Varfolomeitš muigas, imestades oma taipu ja väljarabelemise oskust, ning viis orderid ostjale. «Kõik ühes kohas?» hüüatas ostja.

«Täitsa üheskoos. Kõik on seal. Garnituur on suurepärane. Lihtsalt kompvek. Aga teile pole ju vaja seletada! Teie teate isegi!»

Vaimustatult ja kaua raputas isa Fjodor arhivaari kätt ning kadus ööpimedusse, olles ennast enne esikus lugematuid kordi vastu kappe ära löönud.

Varfolomeitš itsitas veel hulk aega haneksvõetud ostja üle. Ta pani kuldmündid lauale ritta ja istus kaua, vahtides uniselt viit heledat kettakest.

«Ja misjaoks nad seda Vorobjaninovi mööblit küll nii kangesti taga ajavad?» mõtles ta. «Lolliks on läinud.»

Ta võttis end riidest lahti, luges hajameelselt õhtupalve, heitis kitsasse koikusse ja uinus keeruliste mõtete kaoses.

XII peatükk HÕÕGUV NAINE — POEEDI UNISTUS

öö jooksul oli külm täiesti järele andnud. Ilm oli nii soojaks muutunud, et varajastel jalakäijatel jalad pakitsesid. Varblased ajasid igasugust loba. Isegi kana, kes oli köögist võõrastemaja õuele tulnud, tundis jõu juurdevoolu ja püüdis lendu tõusta. Taevas oli üleni pilveklimbikesi täis puistatud, prügikastist uhkas kannikese- ning supilõhna. Tuul puhkas karniisi all. Kassid olid katusel sirakil ja vaatasid leebelt silmi vidutades alla, kus koridoriteenija Aleksandr musta pesu pambuga parajasti üle õue lippas.

«Sorbonne!» koridorides tõusis kära. Maakondadest olid

kokku sõitnud delegaadid trammi avamisele. Võõrastemaja tõllast, millel oli silt «Sorbonne», tuli neid välja terve trobikond.

Päike lõõmutas kõigest väest. Kaupluseakende raudsed rihvelkatted lendasid üles. Vateeritud palitutes tööle-minevad nõukogude töötajad lõõtsutasid ja lõid lahti palituhõlmad, tundes kevade raskust.

Kooperatiivi tänaval oli «Melstroi» ülekoormatud veoautol kandevedru katki läinud, ja sündmuskohale jõudnud Viktor Mihhailovitš Polessov jagas nõuandeid.

Asjaliku luksusega sisustatud numbritoas, kus mööbliks oli ainult kaks voodit ja öölauake, kajas hobuse hirnumine ja puristamine: Ippolit Matvejevitš pesi nägu ja rookis nina. Suur kombinaator lesis voodis ja takseeris oma kamasside vigastusi.

«Muuseas,» ütles ta, «palun likvideerida oma võlgnevus. »

Ippolit Matvejevitš võttis käteräti näo eest, jäädes kompanjonile ilma näpitsprillideta pungis silmadega otsa vahtima.

«Mis te mind vahite nagu soldat täid? Mis teid üllatas? Võlgnevus? Jah! Te võlgnete mulle raha. Ma unustasin teile eile öelda, et ma maksin orderite eest, vastavalt teie volitustele, seitsekümmend rubla, mille kohta esitan teile kviitungi. Laduge välja kolmkümmend viis rubla. Ma loodan, et kontsessionäärid võtavad kõigist kuludest osa võrdsetel alustel?»

Ippolit Matvejevitš pani näpitsprillid ette, luges kviitungi läbi ja andis raha ära, kuigi raske südamega. Ent isegi see ei suutnud tema rõõmu tumestada. Varandus oli käes. Kolmekümnerublane tolmukübe haihtus pärlimäe kiirguses.

Ippolit Matvejevitš läks säravalt naeratades koridori, et veidi jalutada. Vääriskividest vundamendile rajatud uue elu plaanid valmistasid talle suurt heameelt. «Aga püha isa?» kahjurõõmutses ta eneses. «See jäi tolade tolaks. Ei näe ta toole nagu oma kõrvu.»

Koridori lõpus pöördus Vorobjaninov ümber. Avanes 13. numbritoa valge pragunenud uks ja talle tuli otse vastu isa Fjodor sinises vene särgis, mida vöökohalt hoidis koos kulunud koheva tutiga must nöör. Tema heasüdamlik nägu hiilgas õnnest. Ka tema oli tulnud koridori jalutama. Võistlejad kohtusid mitu korda, vaatasid teineteisele

94

võidukalt otsa ja möödusid. Koridori otstes pöördusid mõlemad korraga ringi ja lähenesid jälle . .. Ippolit Matvejevitši rinnus kees vaimustus. Seesama tunne oli vallutanud ka isa Fjodori. Neid mõlemaid haaras kaastunne võidetud vaenlast nähes. Lõpuks, viiendal kohtumisel, ei pidanud Ippolit Matvejevitš enam vastu.

«Tere, isake!» ütles ta ärarääkimata magusalt.

Isa Fjodor võttis kokku kogu sarkasmi, mis jumalast lubatud, ja vastas:

«Tere hommikut, Ippolit Matvejevitš!»

Vaenlased läksid lahku. Kui nende teed uuesti ühinesid, küsis Vorobjaninov:

«Ega ma teile viimasel kokkusaamisel haiget ei teinud?»

«Ei, mismoodi? Väga meeldiv kohtumine oli,» vastas triumfeeriv isa Fjodor.

Nad läksid jälle lahku. Isa Fjodori ilme hakkas Ippolit Matvejevitši ärritama.

«Jumalateenistust te vist enam ei pea?» küsis ta järgmisel kohtumisel.

«Kus sa enam pead! Koguduse liikmed on mööda linnu laiali sõitnud, otsivad varandusi.»

«Pidage meeles, et oma varandust! Oma!»

«Mina ei tea kelle oma, aga muudkui otsivad.»

Ippolit Matvejevitš tahtis öelda midagi krõbedat ja tegi selleks isegi suu lahti, kuid ei suutnud midagi välja mõelda ja läks tigedalt oma tuppa. Minuti pärast tuli sealt välja Türgi alama poeg Ostap Bender helesinises kampsunis ja astus oma kamassinööridele komistades Vostrikovi juurde. Roosid isa Fjodori põskedel närtsisid ja muutusid tuhaks.

«Ostate vanu asju?» küsis Ostap ähvardavalt. «Toole? Rupskeid? Tühje viksikarpe?»

«Mis te soovite?» sosistas isa Fjodor.

«Ma soovin teile vanad püksid maha müüa.»

Vaimulik mees kangestus ja nihkus eemale.

«Miks te siis vaikite nagu peapiiskop audientsil?»

Isa Fjodor liikus tasapisi oma toa poole.

«Vanu asju ostame, uusi varastame!» hõikas Ostap talle järele.

Vostrikov tõmbas pea õlgade vahele ja peatus oma ukse juures. Ostap jätkas mõnitamist:

«Kuidas siis pükstega jääb, lugupeetud jumalasulane? Kas ostate ära? Peale selle on veel vesti varrukad, kringli

95

augud ja surnud eesli kõrvad. Terve partii pealt hinnaalandus. Ja need pole toolide sees, neid pole vaja otsida! Noh, kuidas on?!»

Uks jumalasulase järel sulgus.

Ostap jäi rahule ja läks saapanööre vaipa mööda lohistades aeglaselt tagasi. Kui tema massiivne kogu oli juba küllalt kaugele jõudnud, pistis isa Fjodor pea ukse vahelt välja ja piiksus kaua vaoshoitud nördimusega:

«Sa ise oled loll!»

«Mis?» röögatas Ostap ja tormas tagasi, kuid uks oli juba kinni ja ainult lukk lõksatas.

Ostap kummardus lukuaugu juurde, pani peopesad toruna suu ette ja küsis:

«Palju maksab oopium rahvale?»

Ukse taga oli vaikus.

«Papi, te olete labane inimene!» hüüdis Ostap.

Selsamal silmapilgul hüppas lukuaugust välja pliiats, mille teravikuga isa Fjodor tahtis oma vaenlast tabada. Kontsessionäär põikas õigel ajal kõrvale ja haaras pliiatsist kinni. Vaenlased, keda uks teineteisest lahutas, hakkasid vaikides pliiatsit kumbki enda poole sikutama. Võitis noorus, ja pliiats venis puigeldes lukuaugust välja. Selle trofeega tuli Ostap oma tuppa tagasi. Kompanjonid said sel puhul tublisti naerda.

«Vaenlane lidub, lidub, lidub!» laulis Ostap.

Ta lõikas taskunoaga pliiatsisse solvava sõna, jooksis koridori, pistis pliiatsi lukuaugust sisse ja tuli jälle tagasi.

Sõbrad ladusid rohelised orderikontsud lauale ning hakkasid neid hoolikalt uurima.

«Order gobeläänile «Karjaplika»,» lausus Ippolit Matvejevitš unistavalt. «Ma ostsin selle gobelääni Peterburi antikvaarilt.»

«Karjaplika käigu kuradile!» hüüdis Ostap, rebides orderi pudiks.

«Ümmargune laud ... Paistab, et garnituurist...»

«Andke see laud siia. Mingu ta põrgu!»

Järele jäi kaks orderit: üks — kümnele toolile, mis olid läinud Mööblikunsti Muuseumile Moskvas ja teine — ühele toolile, mis oli antud sm. Gritsatsujevile Stargorodis, Plehhanovi tän. 15.

«Pange raha valmis,» ütles Ostap, «võib-olla tuleb sõita Moskvasse.»

«Aga siin on ju ka tool?»

«Üks šanss kümne vastu. Puhas matemaatika. Ja sedagi ainult sel juhul, kui kodanik Gritsatsujev pole sellega ahju kütnud.»

«Ärge tehke niisugust nalja, seda ei ole tarvis.»

«Pole viga, pole viga, lieber Vater Konrad Karlovitš Michelson, küll me kätte saame! õilis üritus! Me hakkame batistjalarätte kandma, šokolaadikreemi sööma.»

«Mulle näib millegipärast,» märkis Ippolit Matvejevitš, «et väärtasjad on just selle tooli sees.»

«Ah nii! Teile näib? Mis teile veel näib? Mitte midagi? Hea küll. Hakkame töötama marksistlikult. Jätame taevaaluse lindudele, ise aga asume toolide kallale. Mind piinab soov kiiremini kokku saada imperialistliku sõja invaliidi kodanik Gritsatsujeviga Plehhanovi tänavast number viisteist. Ärge jääge maha, Konrad Karlovitš. Plaani koostame tee peal.»

Möödudes isa Fjodori uksest, andis kättemaksuhimuline Türgi alama poeg sellele tubli jalahoobi. Toast kostis tagakiusatud konkurendi tasast jauramist.

«Kui ta hakkab meil järsku taga kõndima!» kohkus Ippolit Matvejevitš.

«Pärast tänast ministrite kohtumist jahtlaeval pole mingisugune lähenemine võimalik. Ta kardab mind.»

Sõbrad tulid tagasi alles õhtul. Ippolit Matvejevitš oli murelik ja mõttes. Ostap säras. Tal olid uued ümmarguste kummist kontsaplekkidega vaarikavärvi kingad, malelaua-mustriga rohelise- ja mustaruudulised sokid, kreemikas soni ja poolsiidist rumeenia sall.

«Olemas ta ju on,» ütles Ippolit Matvejevitš, meenutades lesknaise Gritsatsujeva poole tehtud visiiti. «Aga kuidas seda tooli kätte saada? Kui õige ära osta?»

«Ei klapi,» vastas Ostap. «Rääkimata juba täiesti eba-tootlikest kuludest, võib see kõmu tekitada. Misjaoks ühteainsat tooli ostma hakata? Miks just seda tooli? ...»

«Mis siis teha?»

Ostap vaatas armunult oma uute kingade kontsakappe.

«Sikk-modern,» ütles ta. «Mis teha? Ärge ärrituge, esimees, ma võtan operatsiooni enda peale. Nende kingakeste ees ei pea vastu ükski tool.»

«Ei, teate,» elustus Ippolit Matvejevitš, «kui te proua Gritsatsujevaga rääkisite veeuputusest, istusin ma meie toolile ja, ausõna, tundsin tagumiku all midagi kõva. Nad

97

on seal, jumala eest, seal. . . Nõnda et, jumala eest, ma tunnen.»

«Ärge ärrituge, kodanik Michelson.»

«See tool tuleb öösi ära varastada! Jumala eest, tuleb ära varastada!»

«Aadlipealiku kohta on teil liiga väikesed mastaabid. Aga kas te selle töö tehnikat tunnete? Võib-olla on teil kohvris muukraudade komplekt? Ajage see jama peast välja! See on tüüpiline alatus — röövida vaest lesknaist.»

Ippolit Matvejevitš kainenes.

«Tahaks ju kiiremini,» ütles ta anuvalt.

«Ainult kassid sünnivad kiiresti,» lausus Ostap õpetliku tooniga. «Ma abiellun temaga.»

«Kellega?»

«Madam Gritsatsujevaga.»

«Aga milleks?»

«Selleks et rahulikult, ilma kärata tool läbi tuhnida.»

«Kuid te seote ennast ju kogu eluajaks!»

«Mida kõike ei tule ära teha kontsessiooni heaks!»

«Kogu eluajaks!» sosistas Ippolit Matvejevitš.

Ippolit Matvejevitš laiutas äärmises imestuses käsi. Tema raseeritud pastorinägu virildus. Avanes suu, näidates sinakaid hambaid, mis N. linnast ärasõidust saadik olid puhastamata.

«Kogu eluajaks!» sosistas Ippolit Matvejevitš. «See on suur ohver.»

«Elu!» ütles Ostap. «Ohver! Mida te teate elust ja ohvritest? Te arvate, et kui teid on majast välja tõstetud, siis te tunnete elu? Ja kui teilt on rekvireeritud hiina vaasi imitatsioon, siis see on ohver? Elu, härrad vannutatud mehed, on keeruline asi, kuid see keeruline asi, härrad vannutatud mehed, avaneb niisama lihtsalt nagu lauasahtel. Tuleb ainult osata lahti teha. Kes seda ei oska, iääb omadega vahele. Kas te olete kuulnud lugu husaarist, kes mungaks läks?»

Ippolit Matvejevitš polnud kuulnud.

«Bulanovist! Ei ole kuulnud? Aristokraatliku Peterburi kangelasest? Kohe kuulete.»

Ja Ostap Bender jutustas Ippolit Matvejevitšile loo, mille hämmastav algus oli pannud kihama kogu Peterburi, kuid mille veelgi hämmastavam lõpp jäi teadmatuks ja katkes viimastel aastatel, ilma et ükski hing oleks seda märganud.

Lugu husaarist-eremiidist

Hiilgav husaar, krahv Aleksei Bulanov, nagu Bender õigesti teatas, oli tõepoolest aristokraatliku Peterburi kangelane. Selle suurepärase ratsaväelase ja pummeldaja nimi ei lahkunud Inglise kaldapealset kaunistavate paleede nooblite elanike huultelt ega suurilma kroonika veergudelt. Väga tihti ilutses pildiajakirjade lehekülgedel toreda husaari foto — kardnööriga kirjatud ja sõmerja karakul-liga ääristatud munder, kõrged siledaks kammitud meele-kohad ja lühike võitev nina.

Krahv Bulanov oli kuulus oma osavõtuga paljudest saatuslikult lõppenud salajastest duellidest, ilmsetest romaanidest ilusaimate ja ligipääsmatuimate suurilmadaamidega, meeletutest vempudest seltskonnas lugupeetud isikute vastu ja ehtsatest prassingutest, mis tingimata lõppesid mõne tsiviilkodaniku läbipeksmisega.

Krahv oli ilus, noor, rikas, tal oli õnne nii armastuses kui ka kaardimängus ning päranduse suhtes. Tal oli rikkaid sugulasi, kes surid ja veelgi suurendasid tema tohutut varandust.

Krahv oli energiline ja julge. Ta aitas Abessiinia nee-gust Meneliki sõjas itaallaste vastu. Valgesse burnusesse mässituna istus ta suurte Abessiinia tähtede all, uurides ümbruse kolmeverstalist kaarti. Tema jalgade ees kükitas uus sõber, abessiinia poisike Vaska.

Pärast Itaalia kuninga vägede purustamist tuli krahv koos abessiinlase Vaskaga Peterburi tagasi. Peterburi võttis kangelast vastu lillede ja šampanjaga. Krahv Aleksei su-keldus jälle põhjatusse naudingutekeerisesse, nagu kirjutatakse suurilma elule pühendatud romaanides. Temast räägiti suurima vaimustusega, naised mürgitasid end tema pärast ja mehed kadestasid teda. Mööda Millionnajat kihutava krahvi tõlla tagapukis seisis alati abessiinlane, kes oma pigimusta naha ja peene taljega pani möödujaid imestama.

Ja järsku lõppes kõik. Krahv Aleksei Bulanov kadus. Vürstinna Belorussko-Baltiiskaja, krahvi viimane kallike, oli lohutamatu. Krahvi kadumine tekitas palju kõmu. Ajalehed kubisesid oletustest. Nuuskurid jooksid jalad rakku. Kuid kõik oli asjata. Krahvi jälgi ei leitud.

Kui kõmu juba vaibuma hakkas, tuli Averkijevi kloostrist kiri, mis selgitas kõik. Hiilgav krahv, aristokraatliku

99

Peterburi kangelane, XIX sajandi Balthasar oli mungaks läinud. Suust suhu käisid õudsed üksikasjad. Räägiti, et krahvist munk kannab mitmepuudaseid ahelaid, et tema, kes on harjunud peene prantsuse köögiga, sööb nüüd paljaid kartulikoori. Levis tohutu hulk oletusi. Räägiti, et krahvile oli end ilmutanud tema surnud ema. Naised nutsid. Vürstinna Belorussko-Baltiiskaja ukse ees seisid tõldade read. Vürstinna koos mehega võttis vastu kaastundeavalduse Tekkisid uued kuuldused. Krahvi oodati tagasi. Räägiti, et see on ajutine meeltesegadus usulisel pinnal. Kinnitati, et krahv olevat pagenud võlgade eest. Tõendati, et kõiges olnud süüdi õnnetu armastus.

Tegelikult aga oli husaar mungaks läinud selleks, et otsida elu mõtet. Tagasi ta ei tulnud. Tasapisi ununes kõik. Vürstinna Baltiiskaja sai tuttavaks itaalia lauljaga, abessiinlane Vaska sõitis kodumaale tagasi.

Krahv Aleksei Bulanov, kes oli võtnud endale nimeks Jevpl, suretas kloostris sangarlikult oma liha. Ta kandis tõepoolest ahelaid, kuid talle näis, et sellest ei piisa elu mõtte leidmiseks. Siis leiutas ta enda jaoks erilise munga-vormi: kogu nägu katva sirmiga

mütsi ja liikumist takistava rüü. Kloostriülema õnnistusega riietus ta oma uude mundrisse. Kuid ka sellest näis olevat vähe. Kõrkusest tagaaetuna läks ta metsa muldonni ja hakkas seal elama tammepuust kirstus.

Eremiit Jevpli sangarlus pani kogu kloostri imestama. Ta sõi ainult kuivikuid, mille tagavara täiendati iga kolme kuu tagant.

Nii möödus kakskümmend aastat. Jevpl pidas oma elu targaks ja ainuõigeks. Tal oli nüüd ebatavaliselt kerge elada ja tema mõtted olid kristalsed. Krahv oli leidnud elu mõtte ja saanud aru, et teisiti elada ei tohi.

Kord märkas ta hämmastunult, et panipaik, kust ta kahekümne aasta jooksul oli harjunud kuivikuid võtma, oli tühi. Ta oli neli päeva söömata. Viiendal päeval ilmus tema juurde tundmatu viiskudes vanamees ja ütles, et bol-ševikud kihutasid mungad kloostrist välja ning rajasid sinna sovhoosi. Vanamees jättis talle pisut kuivikuid ja läks nuttes ära. Eremiit ei saanud vanamehest aru. Pühana ja vaiksena lamas ta puusärgis ning tundis rõõmu, et oli leidnud elu mõtte. Vana talupoeg jätkas talle kuivikute tassimist.

Nii möödus veel mitu aastat, mida keegi ei häirinud.

Ükskord aga avanes muldonni uks ja sisse tulid küürutades mõned mehed. Nad astusid puusärgi juurde ning hakkasid vaikides eremiiti silmitsema. Need olid kogukad mehed, kes kandsid kannustega säärikuid, tohutult laiu kalifeesid ja poleeritud puukabuurides mausreid. Pühamees lamas puusärgis, käed välja sirutatud, ja vahtis tulnukatele oma säravate silmadega otsa. Pikk ja kerge hall habe kattis poolt puusärki. Tundmatud täristasid kannustega, kehitasid õlgu ja lahkusid, sulgedes hoolikalt enda järel ukse.

Aeg möödus. Elu avanes eremiidi ees kogu oma täiuses ja magususes, ööl pärast seda, millal eremiit oli lõplikult aru saanud, et tema peas on kõik kristallselgeks muutunud, ärkas ta täitsa ootamatult üles. See hämmastas teda. Ta polnud kunagi öösiti ärganud. Mõeldes selle üle, mis teda oli äratanud, uinus ta uuesti ja ärkas jälle otsekohe, tundes seljal kihelust. Murdes pead selle kiheluse põhjuse üle, püüdis ta uinuda, kuid ei suutnud. Miski segas teda. Ta oli\ärkvel hommikuni. Järgmisel ööl äratas keegi teda jällegi. Ta vähkres hommikuni, tasa soigudes ja eneselegi märkamatult käsi kratsides. Päeval, kui ta oli üles tõusnud, vaatas ta juhtumisi puusärki. Nüüd mõistis ta kõik: tema sünge voodi nurkades sibasid lutikad, suured nagu kirsimarjad. Eremiidil hakkas paha.

Selsamal päeval tuli vanamees kuivikutega. Ja usuvägi-lane, kes kakskümmend viis aastat oli vaikinud, hakkas rääkima. Ta palus endale tuua veidi petrooleumi. Vanamees jahmus, kuuldes suure vaikija häält. Häbenedes ja pudelit peites tõi ta siiski petrooleumi. Niipea kui vanamees oli ära läinud, määris erak väriseva käega kõik puusärgi nurgad ja praod petrooleumiga üle. Esimesed kolm päeva magas Jevpl rahulikult. Teda ei häirinud miski. Ta määris puusärki petrooleumiga ka järgnevail päevil. Kuid kahe kuu pärast taipas ta, et petrooleumiga on võimatu lutikaid hävitada, öösiti siples ta ägedalt ja palvetas valjusti, kuid palved aitasid veel vähem kui petrooleum.

Möödus pool aastat kirjeldamatuis piinades, enne kui munk uuesti vanamehe poole pöördus. Teine palve rabas vanameest veelgi rohkem. Eremiit palus endale tuua linnast lutikapulbrit «Aragats». Kuid seegi ei aidanud. Lutikad paljunesid uskumatu kiirusega. Eremiidi tugev tervis, mida polnud suutnud murda kakskümmend viis aastat paastumist, hakkas üles ütlema. Algas sünge elu täis meeleheidet.

Puusärgis lamamine paistis eremiit Jevplile nüüd vastikuna ja ebamugavana, öösiti kõrvetas ta talumehe nõuandel lutikaid peerutulega. Lutikaid kärvas hulgana, kuid nad ei alistunud.

Prooviti ära viimane vahend: vennad Glückide toode — mädanenud persiku haisuga roosa vedelik «Lutiin». Kuid seegi ei aidanud. Olukord halvenes. Kui oli möödunud kaks aastat suure võitluse algusest, märkas erak juhuslikult, et ta oli täiesti lakanud arutlemast elu mõtte üle, kuna ta ööd ja päevad pidas lutikajahti.

Nüüd sai mees aru, et oli eksinud. Elu oli samuti nagu kakskümmend viis aastat tagasi tume ja mõistatuslik. Maailma muredest pääseda ei õnnestunud. Elada ihuga maa peal ja hingega taevas osutus täiesti võimatuks.

Siis tõusis pühamees üles ja tuli kärmesti muldonnist välja. Ta seisis kesk tumedat rohelist metsa. Oli varane kuiv sügis. Otse muldonni kõrval oli mulla alt välja pugenud terve pesakond paksukõhulisi puravikke. Mingisugune tundmatu linnuke istus oksal ja vilistas soolot. Kostis mööduva rongi mürinat. Maa hakkas värisema. Elu oli imeilus. Pühamees hakkas pilkugi selja taha heitmata minema.

Praegu töötab ta Moskva kommunaalmajandi hobubaa-sis kutsarina.

Jutustanud Ippolit Matvejevitšile selle ülimal määral õpetliku loo, nühkis Ostap kuuevarrukaga oma vaarika-värvi kingadelt maha tolmu, mängis suuga tušši ja lahkus toast.

Hommiku eel vajus ta numbrituppa, võttis jalad lahti, pani vaarikavärvi jalatsid öölauale ja hakkas nende läikivat nahka silitama, ise õrnalt ja kirglikult rääkides:

«Mu väikesed sõbrad.»

«Kus te olite?» küsis Ippolit Matvejevitš unesegaselt.

«Lese juures,» vastas Ostap tumedalt.

«Noh?»

Ippolit Matvejevitš ajas enese küünarnuki najale. «Ja te abiellute temaga?» Ostapi silmad lõid särama.

«Nüüd ma juba pean abielluma, kui tahan aus inimene olla.»

Ippolit Matvejevitš köhatas kohmetult.

«Hõõguv naine — poeedi unistus,» ütles Ostap.

«Provintslik siirus. Pealinnas pole enam ammu selliseid sub-troopilisi lillekesi, aga perifeerias leidub neid ikka veel.» «Millal te siis pulmad teete?»

«Ülehomme. Homme ei saa: esimesel mail on kõik asutused kinni.»

«Kuidas siis meie ettevõttega jääb? Te abiellute.. ...Aga meil tuleb võib-olla Moskvasse sõita.» «Mis te kardate? Istung jätkub.» «Aga naine?»

«Naine? Briljantidega leseke? See on kõige lihtsam asi! Ootamatu ärasõit keskusest saabunud väljakutse peale. Ettekandeke Väikeses Rahvakomissaride Nõukogus. Jumalagajätustseen ja ^kanapoeg reisi peale kaasa. Sõidame kõigi mugavustega. Magage. Homme on meil vaba päev.»

XIII peatükk HINGAKE SÜGAVAMALT — TE OLETE ERUTATUD!

Esimese mai hommikul hüppas Viktor Mihhailovitš Polessov, keda tavaline tegevusjanu piinas, tänavale ja traavis keskuse poole. Esialgu ei suutnud tema mitmekülgne talent endale vajalikku rakendust leida, sest rahvast oli alles vähe ja ratsamiilitsa poolt valvatavad peotribüünid olid tühjad. Kuid kella üheksaks hakkasid

kõigis linnajagudes orkestrid mürtsuma ja üürgama. Väravatest jooksid välja kodupere-naised.

Pehmete mahapööratud kraedega muusikamehed sattusid oma kolonniga raudteelaste rongkäigu keskele, jäid kõigile jalgu ia segasid kõiki.

Vineeri abil roheliseks «Štš»-seeria veduriks ümberehitatud veoauto trügis kogu aeg moosekantidele tagant peale. Sealiuures kanuu oboe- ja flöödipuhuiatele veduri kõhust:

«Kus teie kolonni juht on? Te ei pidanud ju Punaarmee tänavat mööda tulema?! Ronisite siia ja nüüd on kõik puntras!»

Seal segas muusikameeste hirmuks ennast asjasse Viktor Mihhailovitš.

«Muidugi, oli teil vaja siia tupikusse pugeda! Isegi pühi ei osata organiseerida!» ägetses Polessov. «Siia! Siia! Küll on korralagedus!»

Linna kommunaalosakonna ja «Melstroi» veoautod

103

sõidutasid lapsi. Kõige pisemad seisid äärepool, pikemad — keskel. See alaealiste malev lehvitas paberist lipukesi ja lõbutses mis kole.

Põrisesid pioneeride trummid. Kutsealused ajasid rinna ette ja püüdsid käia õiget jalga. Oli kitsas, lärmikas ja palav. Iga hetk tekkisid ummistused ja hajusid jälle kiiresti. Et ummistuses aeg kiiremini mööduks, pilluti vana-taate ja aktiviste õhku. Taadid itkesid vananaise häälega. Aktivistid lendasid vaikides, tõsiste nägudega. Ühes lõbusas kolonnis peeti teisele poole tänavat trügivat Viktor Mihhailovitši korraldajaks ja hakati ka teda õhku pilduma. Polessov siputas jalgu nagu hampelmann.

Kanti Inglise ministrit Chamberlaini kujutavat nukku, keda anatoomilise muskulatuuriga tööline tagus papist vasaraga vastu silindrit. Autos sõitsid mööda kolm kommunistlikku noort, frakid seljas ja valged kindad käes. Kohmetult vahtisid nad rahvahulka.

«Vaska!» karjuti kõnniteelt. «Pursui! Anna mu traksid tagasi!»

Tütarlapsed laulsid. Sotsiaalkindlustuse osakonna teenistujate hulgas marssis Alchen suure punase lindiga rinnas ja inises mõtlikult:

Taigadest sinna, kus Briti veed, tugevam kõigist on Punaarmee!...

Kehakultuurlased hüüdsid käskluse järgi midagi arusaamatut.

Kõik läksid, sõitsid või marssisid uue trammidepoo poole, kust täpselt kell üks päeval pidi väljuma esimene Stargorodi elektritrammi vagun.

Keegi ei teadnud täpselt, millal Stargorodi trammi ehitama hakati.

Kunagi, kahekümnendal aastal, kui algasid laupäevakud, läksid depoo ja köievabriku töölised muusikaga Gussištšesse ja kaevasid kogu päeva mingisuguseid auke.

Kaevati väga palju sügavaid ja suuri auke.

Töötajate hulgas jooksis ringi insenerimütsiga seltsimees. Tema järel käisid mitmevärviliste ritvadega küm-nikud. Järgmisel laupäevakul töötati sellessamas kohas. Kaks auku, mis olid kaevatud vale kohta, tuli uuesti kinni ajada. Insenerimütsiga seltsimees sööstis kümnikutele kallale ja nõudis seletusi. Uued augud kaevati veel sügavamad ja laiemad.

104

Pärast veeti kohale tellised ja ilmusid tõelised ehitustöölised. Nad hakkasid vundamenti laduma. Siis jäi kõik vaikseks. Insenerimütsiga seltsimees käis veel mõne korra tühjaksjäänud ehitustandril ja jalutas kaua tellistega ääristatud augus, pomisedes omaette:

«Isemajandamine.»

Ta koputas paar korda kepiga vastu vundamenti, ja jooksis koju, linna, kattes kätega külmast näpistatud kõrvu. v

Inseneri nimi oli Treuhhov.

Trammijaam, mille ehitamine jäi seekord toppama vundamendile, oli Treuhhovi ammune idee, projekt valmis tal juba 1912. aastal, kuid tolleaegne linnavalitsus lükkas selle tagasi. Kaks aastat hiljem ründas Treuhhov linnavalitsust uuesti, aga siis tuli sõda vahele. Pärast sõda takistas revolutsioon. Nüüd segasid nep, isemajandamine ja rentaablus. Vundament kasvas suveks lilli täis, talvel aga ehitasid lapsed sinna jääkindlusi.

Treuhhovil olid suured plaanid. Ta oli tüdinenud Stargorodi kommunaalmajanduse osakonna heakorrakontoris teenimisest, kõnniteede servade parandamisest ja kuulutus-tulpade ülesseadmise eelarvete koostamisest. Suuremaid üritusi ei olnud. Uuesti läbivaatamisele saadetud trammi-pro^ekt ringles kubermangu kõrgemates instantsides; see kiideti kord heaks, kord lükati tagasi, läks läbivaatamiseks keskusesse, kuid heakskiitmisest või tagasilükkamisest olenemata kattus tolmukorraga, sest raha ei antud ei ühel ega teisel juhul.

«See kõik on barbaarsus!» karjus Treuhhov kodus naisele. «Ei ole raha? Aga selleks on raha, et veoäride omanikkudele ilmaaegu maksta hingehinda kaupade hobustega jaama vedamise eest? Stargorodi voorimehed nöörivad elavat ja surnut! Teadagi, marodööride monopol! Eks sa katsu pakkidega viis versta jala vaksali minna! !.. Tramm teeb enese kuue aastaga tasa!»

Tema valkjad vurrud langesid tigedalt sorgu. Nösuni-naline nägu hakkas tõmblema. Ta võttis lauasahtlist ko-peerimisraamil sinisele paberile kantud joonised ja näitas neid vihaselt juba tuhandendat korda oma naisele. Siin olid jaama, depoo ja kaheteistkümne trammiliini plaanid.

«Kurat võtku neid kahtteistkümmend! Nendega on aega. Aga kolm, kolm liini on hädavajalikud! Stargorod lämbub ilma nendeta.»

Treuhhov sülitas ja läks kööki puid saagima.

Kõik majapidamistööd tegi ta kodus ise. Ta konstrueeris ja valmistas lapsehälli ja pesupesemismasina. Algul pesi ta pesu ise, selgitades naisele, kuidas masinat tuleb käsitseda. Vähemalt viiendik Treuhhovi palgast läks välismaise tehnilise kirjanduse tellimiseks. Kokkuhoiu mõttes jättis ta isegi suitsetamise maha.

Ta käis oma projektiga ka kommunaalmajandi uue juhataja Gavrilini juures, kes oli Stargorodisse üle toodud Samarkandist. Turkestani päikese käes neegriks muutunud uus juhataja kuulas Treuhhovit kaua, kuid ilma erilise tähelepanuta, vaatas pealiskaudselt läbi kõik joonised ja ütles lõpuks:

«Aga näe, Samarkandis pole vaja mingit trammi. Seal sõidavad kõik eeslitega. Eesel maksab kolm rubla — see pole kõne väärtki. Aga kannab oma kümme puuda! ... Ise sihuke pisikene, lihtsalt imeasi!»

«See on Aasia!» pahvatas Treuhhov südametäiega. «Eesel maksab kolm rubla, aga sööta tuleb teda aastas kolmekümne rubla eest.»

«Aga kas te oma trammiga kolmekümne rubla eest palju sõita saate? Kolmsada korda. Isegi mitte iga päev aastas.»

«Noh, tellige siis endale eesleid!» karjus Treuhhov, tormas kabinetist välja ning lõi ukse mürtsudes kinni.
Sellest ajast peale sai uuel juhatajal harjumuseks Treuhhovit kohates esitada talle nöökavaid küsimusi:
«Noh, kuidas on? Kas hakkame eesleid tellima või trammi ehitama?»
Gavrilini nägu sarnanes kooritud naeriga. Silmis oli tal kaval säde.
Paari kuu pärast kutsus Gavrilin inseneri enda juurde ja ütles talle tõsiselt:
«Ma tegin siin väikese plaanikese. Mulle on selge ainult see, et raha ei ole, tramm aga pole eesel — seda kolme rublaga ei osta. Vaja on luua materiaalne baas. Missugune on praktiline lahendus? Aktsiaselts! Ja veel missugune? Laen! Protsentidega. Mitme aastaga tramm peab enese tasa teenima?»
«Esimese kolme liini ekspluatatsiooni andmise päevast arvates kuue aastaga.»
«Noh, ütleme, et kümne aastaga. Nüüd võtame aktsiaseltsi küsimuse. Kes sinna võiksid astuda? Toitlustrust,

õlitööstuskeskus. Kas köietegijad on trammist huvitatud"? On! Me paneme vaksalini käima kaubavagunid. Tähendab köietegijad ka! Teede Rahvakomissariaat toetab ehk natuke. ^Kubermangu täitevkomiteelt saame tingimata. Kui me äga alustame, annavad Riigipank ja Kommunaal-pank laenu. Niisugune on siis minu plaanikene. Reedel tuleb sellest kubermangu täitevkomitee presiidiume jutuajamine. Kui me ära otsustame, jääb see asi teie teha.»
Treuhhov pesi erutatult hilisööni pesu ja selgitas naisele trammitranspordi eeliseid, võrreldes hobutranspor-diga.
Reedel otsustati küsimus soodsalt. Ja siis algasid kannatused. Aktsiaselts loodi suurte ponnistustega. Teede Rahvakomissariaat kord astus, kord ei astunud aktsionäride hulka. Toitlustrust püüdis vägisi viieteistkümne protsendi asemel ainult kümme protsenti aktsiaid võtta. Lõpuks oli kogu aktsiate pakk jaotatud, ehkki see ei läinud ilma kokkupõrgeteta. Gavrilin kutsuti surve avaldamise eest kubermangu kontrollkomisjoni. Muide, kõik lõppes õnnelikult. Jäi vaid alustada.
«Noh, seltsimees Treuhhov,» ütles Gavrilin, «hakka peale! Kas sa tunned, et suudad ehitada? See'p see ongi. See pole eesli ostmine.»
Treuhhov uppus töösse. Oli saabunud suure ürituse aeg, millest ta palju aastaid oli unistanud. Koostati eelarveid, tehti plaane, anti tellimusi. Raskused tekkisid seal, kus neid kõige vähem oodati. Selgus, et linnas ei ole betoonitööde spetsialiste, ja neid tuli kutsuda Leningradist. Gavrilin kiirustas, kuid tehased lubasid masinaid anda alles poolteise aasta pärast. Tarvis oli neid aga hiljemalt aasta pärast. Mõjus ainult ähvardus tellida need välismaalt. Hiljem tulid väiksemad ebameeldivused. Kord ei suudetud leida vajalike mõõtmetega profiilrauda, kord pakuti immutatud liiprite asemel immutamatuid. Lõpuks anti need, mida oli vaja, kuid Treuhhov, kes sõitis ise immutustehasesse, praakis liipreist kuuskümmend protsenti välja. Malmosades leidus õhumulle. Metsamaterjal oli toores. Rööpad olid head, kuid saabusid kuuajalise hilinemisega. Gavrilin sõitis sageli vana tõbise «Fiatiga» jaama ehitustöödele. Siin puhkesid tema ja Treuhhovi vahel sõnelused.
Seni kui trammijaama ja depood ehitati ja monteeriti, lasksid Stargorodi elanikud lendu mitmesuguseid nalju.
«Stargorodi Pravdas» tegeles trammiküsimusega kogu

linnas tuntud följetonist Taani Prints, kes kirjutas nüüd Mahhoviku varjunime all. Vähemalt kolm korda nädalas sai Mahhovik maha suure olukirjeldusega ehitustööde käigust. Ajalehe kolmas külg, mis oli täis skeptiliste pealkirjadega sõnumeid — «Vähe lõhnab klubi järgi», «Mööda nõrku punkte», «Ülevaatused on vajalikud, kuid mis puutuvad siia hiilgus ja pikad sabad», «Hästi ja. .. halvasti», «Mis meid rõõmustab ja mis mitte», «Hariduse kahjustajad tuleb käsile võtta» ja «Paberiuputusele on vaja teha lõpp» — hakkas nüüd lugejaid õnnestama Mahhoviku päikeseliste ja südide pealkirjadega varustatud olukirjeldustega: «Kuidas ehitame, kuidas elame», «Gigant hakkab varsti tööle», «Tagasihoidlik ehitaja» ja nii edasi sellessamas vaimus.

Treuhhov avas värisedes ajalehe ja luges kirjameestest vennikeste vastu tülgastust tundes oma persooni kohta reipaid ridu:

... Ronin kõrgel mööda talasid. Kõrvus ulub tuul.

Üleval on tema, meie võimsa trammijaama väliselt silmapaistmatu ehitaja, see kõhn nösu-ninaga mees lihtsas nokkmütsis, millel vasaramärk ees.

Mulle meenub: «Pilk tühjal lainetaval veel, täis võimsaid kavatsusi meel, ta seisis kaldal.»

Astun juurde. Pole tuule-õhkugi. Talad ei värise.

Küsin:

«Kuidas on lugu ülesande täitmisega?»

Ehitaja, insener Treuhhovi inetu nägu elavneb .. .

Ta surub mu kätt. Ta ütleb:

«Seitsekümmend protsenti ülesandest on juba täidetud.»

Artikkel lõppes nii:

Ta surub hüvastijätuks mu kätt. .. Minu taga undavad talad.

Siin ja seal askeldavad töölised.

Kes saab unustada seda töö-lisehituse pulbitsevat elu, seda meie ehitaja silmatorkamatut kuju?

MAHHOVIK

Treuhhovile sai päästjaks ainult see, et tal polnud^ajalehe lugemiseks aega ja mõnikord õnnestus tal sm. Mahhoviku loomingust mööduda.

Ükskord ei kannatanud Treuhhov välja ja kirjutas hoolikalt läbimõeldud sapise ümberlükkamise.

«Muidugi,» kirjutas ta, «polte võib nimetada transmissioomks, kuid seda teevad inimesed, kel pole aimugi ehitusasjandusest. Ja edasi tahaksin ma öelda sm. Mahhoyikule. et talad un-

davad vaid siis, kui ehitus hakkab kokku varisema. Taladest niimoodi rääkida on seesama mis kinnitada, nagu võiksid tšellod lapsi sünnitada. Võtke vastu minu jne.»

108

Pärast seda väsimatu Prints enam ehitusele ei ilmunud, kuid olukirjeldused ehtisid endiselt ajalehe kolmandat külge, tõustes tavaliste materjalide — «15 000 rubla roostetab», «Häda elamispinnaga», «Materjal nutab» ning «Nali ja pisarad» — taustal teravalt esile.

Ehitustööd olid lõpule jõudmas. Rööpad keevitati .kokku termiitmeetodil ja nad kulgesid katkestamatult otse vaksali juurest tapamajani ja turuplatsilt surnuaiani.

Algul taheti tramm avada Oktoobrirevolutsiooni üheksandaks aastapäevaks, kuid vaguniehitustehas, kes vabandas ennast «armatuuri» puudumisega, ei andnud tähtajaks vaguneid. Avamine tuli edasi lükata 1. maini. Selleks päevaks oli kõik täielikult valmis.

Kontsessionäärid läksid koos demonstrantidega Gussištšeni. Sinna oli kokku tulnud terve Stargorod. Uus depoohoone oli kuusevanikutega ehitud, lipud plaksusid, tuul jooksis mööda loosungeid. Ratsamilitsionäär ajas galopis taga. esimest jäätisemüüjat, kes oli jumal teab kuidas trammitöötajatest piiratud tühja ringi sattunud. Depoo kahe värava vahel asus nigel, alles tühi tribüün mikrofoni ja valjuhääldajaga. Tribüüni juurde kogunesid delegaadid. Kommunaaltöötajate ja köiemeistrite koondorkester proovis oma kopsude jõudu. Trumm külitas maas.

Valges depoosaalis, kus seisis kümme helerohelist vagunit numbritega 701—710, lonkis Moskva korrespondent karvases sonimütsis. Tema rinnal rippus peeglike, millesse ta alatasa murelikke pilke heitis. Korrespondent otsis peainseneri, et esitada talle mõni küsimus trammiteemadel. Ehkki trammi avamise olukirjeldus, kaasa arvatud veel pidamata kõnede konspekt, oli korrespondendi peas juba valmis, jätkas ta kohusetruult otsinguid, leides ainult selle olevat laiduväärse, et einelaud puudus.

Rahva hulgas lauldi, karjuti ja näriti päevalilleseem-neid, oodates trammi käikulaskmist.

Tribüünile tuli kubermangu täitevkomitee presiidium. Taani Prints vahetas kokutades oma kolleegiga mõtteid. Oodati Moskva kinokroonika meeste saabumist.

«Seltsimehed!» ütles Gavrilin. «Pidulik miiting, mis on pühendatud Stargorodi trammi avamisele, lubage kuulutada avatuks.»

Vasktorud hakkasid liikuma, tõmbasid õhku sisse ja mängisid kolm korda järjest «Internatsionaali».

109

«Sõna ettekandeks oh seltsimees Gavrilinil!» hüüdis Gavrilin.

Taani Prints — Mahhovik — ja Moskvast saabunud külaline kirjutasid ilma kokku rääkimata oma märkmikesse:

«Pidulik miiting algas Stargorodi Kommunaalmai andi juhataja sm. Gavrilini ettekandega. Rahvahulk kuulas määratu suure tähelepanuga.»

Korrespondendid olid täiesti erinevad inimesed. Moskvalane oli vallaline ja noor. Prints-Mahhovik, kelle kukil istus suur perekond, oli juba ammu neljanda aastakümne seljataha jätnud. Üks elas kogu aeg Moskvas, teine polnud jalagagi Moskvasse saanud. Moskvalane armastas õlut, Mahhovik ei võtnud midagi peale vodka suu sisse. Kuid vaatamata sellisele erinevusele iseloomudes, vanaduses, harjumustes ja kasvatuses, kehastusid mõlema ajakirjaniku muljed ühtedes ja nendessamades kulunud, äranühi-tud, tolmunud väljendustes. Nende pliiatsid hakkasid välkuma ja märkmikesse ilmus uus fraas: «Pidupäeval muutusid Stargorodi tänavad nagu laiemaks. . .» Gavrilin alustas oma

kõnet hästi ja lihtsalt: «Trammiehitamine,» ütles ta, «pole eesliostmine.» Rahva hulgast kõlas Ostap Benderi vali naer. Ta hindas seda väljendust. Vastuvõtust julgustatud Gavrilin hakkas järsku — isegi teadmata miks — rääkima rahvusvahelisest olukorrast. Mitu korda püüdis ta oma ettekannet juhtida trammirööbastele, kuid märkas kohkudes, et ta pole võimeline seda tegema. Vastu oraatori tahtmist veeresid iseenesest üle huulte mingisugused rahvusvahelised sõnad. Pärast Chamberlaini, kellele Gavrilin pühendas pool tundi, tuli rahvusvahelisele areenile Ameerika senaator Borah. Publik muutus loiuks. Korrespondendid kirjutasid ühekorraga: «Kujukates väljendustes andis oraator pildi meie Liidu rahvusvahelisest olukorrast...» Hoogusattunud Gavrilin ütles mõned sandid sõnad Rumeenia bojaaride aadressil ja võttis siis käsile Mussolini. Ja alles kõne lõpul sai ta jagu oma teisest, rahvusvahelisest loomusest ning hakkas rääkima head, asjalikku juttu:

«Ja ma küsin, seltsimehed, kellele me oleme tänu võlgu, et see tramm, mis praegu depoost välja tuleb, on valmis saanud? Muidugi tänu teile, seltsimehed, tänu kõigile töölistele, kes ei töötanud kopika pärast, vaid kellele see töö oli südamelähedane. Ja veel, seltsimehed, tänu

ausale nõukogude spetsialistile, peainsener Treuhhovile. Ka temale aitäh! ...»

Hakati otsima Treuhhovit, kuid ei leitud: Õlitööstus-keskuse esindaja, kes juba ammu kibeles, trügis tribüüni balustraadi juurde, viipas käega ja hakkas valjusti rääkima rahvusvahelisest olukorrast. Pärast tema kõne lõppu kirjutasid mõlemad korrespondendid, kuulates hõredat käteplaksutamist, kiiresti oma märkmikesse: «Tormilised kiiduavaldused, mis muutusid ovatsiooniks ...» Pärast hakkasid nad mõtlema, et «mis muutusid ovatsiooniks ...» on ehk liiga kõvasti öeldud. Moskvalane võttis südame rindu ja kriipsutas ovatsioonid maha. Mahhovik ohkas ja jättis alles.

Päike veeres kiiresti mööda kaldpinda allapoole. Tribüünidelt kostsid tervitused. Orkester mängis iga minut tušši. Maale laskusid sinendavad õhtuvarjud, kuid miitingule ei tulnud lõppu. Kõnelejad ja kuulajad tundsid juba ammu, et midagi on liimist lahti, et miiting venib liiga pikale, et tarvis on nii kiiresti kui võimalik tramm liikuma panna. Kuid kõik olid harjunud nii kõnelema, et ei saanud peatuda.

Lõpuks leiti üles Treuhhov. Ta oli enese, ära määrinud ja pesi enne tribüünile minekut kaua aega kontoris nägu ja käsi.

«Sõna on peainseneril seltsimees Treuhhovil!» teatas Gavrilin rõõmsalt. «Noh, räägi siis, mina ei rääkinud hoopiski seda, mis vaja,» lisas ta sosinal juurde.

Treuhhov tahtis kõnelda paljustki: laupäevakutest, raskest tööst, kõigest, mis on ära tehtud ja mida veel oleks tarvis teha. Aga teha oleks palju: vabastada linn nakkushaiguste pesast — turuplatsist, ehitada klaaskatusega turuhoone, ehitada alaline sild ajutise asemele, mille jääminek iga aasta ära viib, lõpuks ellu viia tohutu tapamaja ehitamise projekt.

Treuhhov avas suu ja hakkas tokerdudes kõnelema:

«Seltsimehed! Meie riigi rahvusvaheline olukord...»

Ja edasi mammutas ta selliseid aabitsatõdesid, et rahvahulk, kes kuulas juba kuuendat rahvusvahelist kõnet, muutus täitsa külmaks. Alles siis, kui ta oli lõpetanud, sai ta aru, et ka tema ei öelnud sõnagi trammi kohta. «Lihtsalt häbi,» mõtles ta, «me absoluutselt ei oska rääkida, absoluutselt!»

Ja talle meenus prantsuse kommunisti kõne, mida ta

Moskvas ühel koosolekul oli kuulnud. Prantslane rääkis kodanlikust ajakirjandusest. «Need suleakrobaadid,» hüüdis ta, «need farsivirtuoosid, need rotatsioonmasinate šaakalid...» Oma kõne esimese osa pidas prantslane la-too-nis, teise osa do-toonis ja viimase, pateetilise osa mi-toonis. Tema žestid olid mõõdukad ja kaunid.

«Aga meie ajame ainult möga,» otsustas Treuhhov. «Parem oleks, kui me üldse ei kõneleks.»

Oli juba päris pime, kui kubermangu täitevkomitee esimees punase lindi depoo ukse ees kääridega läbi lõikas. Töölised ja ühiskondlike organisatsioonide esindajad hakkasid sumisedes vagunitesse minema. Kõlas hele kellahelin, ja esimene trammivagun, mida juhtis Treuhhov ise, veeres rahvahulga kõrvulukustava kisa ja orkestrihelide saatel depoost välja. Valgustatud vagunid näisid veel pimestavamatena kui päeval. Kõik nad ujusid reastikku mööda Gussištšet; raudteesilla alt läbi jõudnud, tõusid nad kergelt linna ja pöördusid Suur-Puškini tänavasse. Teises vagunis sõitis orkester ja mängis pasunaid aknast välja sirutades Budionnõi marssi. •

Gavrilin, kellel oli konduktori vormikuub seljas ja paun üle õla, hüppas vagunist vagunisse, naeratas õrnalt, andis vale kohal kella ja jagas reisijatele kutsekaarte:

! ;	Pidulik koosviibimine Kommunaaltöötajate Ametiühingu klubis järgmise kavaga:
1. mail	1, Sm. Mossini ettekanne
kell 9 õhtul	2. Kommunaaltöötajate Ametiühingu au- kirja kätteandmine
	3. Mitteametlik osa: suur kontsert, pere- kondlik õhtusöök einelauaga.

Viimase vaguni platvormil seisis teadmata kuidas aukülaliste hulka sattunud Viktor Mihhailovitš. Ta takseeris mootorit. Polessovi äärmiseks imestuseks nägi mootor välja korralik ja töötas nähtavasti laitmatult. Aknaklaasid ei plärisenud. Neid lähemalt uurides veendus Viktor Mihhailovitš, et nad on siiski kummirantidega. Ta tegi trammijuhile juba mitu märkust, ja teda peeti publiku hulgas lääne trammiasjanduse eriteadlaseks.

112

«Õhkpidur töötab kehvasti,» teatas Polessov, vaadates võiduka ilmega teiste reisijate poole, «ei ime sisse!»

«Sinu käest pole küsitud,» vastas trammijuht, «küll ta hakkab imema.»

Pärast linnas tehtud paraadreisi sõitsid vagunid tagasi depoosse, kus neid ootas rahvahulk. Treuhhovit pilluti õhku juba täielikus elektrilampide säras. Kiigutati ka Gavrilinit, kuid et ta kaalus tubli kuus puuda ja kõrgele ei lennanud, siis lasti ta varsti priiks. Pilluti õhku sm. Mos-sinit, tehnikuid ja töölisi. Teist korda sel päeval kiigutati Viktor Mihhailovitši. Nüüd ta enam jalgu ei siputanüd, vaid lendas ja hõljus ööpimeduses, vaadates rangelt ja tõsiselt tähistaevasse. Viimase liuglennu ajal märkas Polessov, et teda hoiab jalast kinni ei keegi muu kui endine aadlipealik Ippolit Matvejevitš Vorobjaninov ning naerab oma ilget naeru. Polessov tegi enda viisakalt

vabaks, astus veidi kõrvale, kuid aadlipealikut enam silmist ei lasknud. Märgates, et Ippolit Matvejevitš koos noore tundmatuga, ilmselt endise ohvitseriga, hakkab ära minema, jäi Viktor Mihhailovitš neid ettevaatlikult jälitama.

Kui kõik oli juba lõppenud ja Gavrilin oma lillas «Fia-tis» ootas viimaseid korraldusi andvat Treuhhovit, et temaga koos klubisse sõita, veeres depoo väravate ette «Ford» poolveoauto kinokroonika tegelastega.

Esimesena hüppas autost osavalt välja kaheteistkümne-kandiliste sarvraamideg£ prillides ja elegantses nahkves-tis mees. Pikk terav habe sai sel mehel alguse otse aada-maõunast. Teine mees tassis filmiaparaati, takerdudes säärases pikas sallis, mida Ostap Bender tavaliselt «šikk-moderniks» nimetas. Seejärel ronisid «Fordist» välja assistendid, jupiterid ja tütarlapsed.

Kogu grupp tormas lärmitsedes depoosse.

«Tähelepanu!» hüüdis vestiga habemik. «Kolja! Pane jupiterid üles!»

Treuhhov astus punastades öiste külaliste juurde.

«Te olete filmimehed?» küsis ta. «No miks te siis päeval ei sõitnud?»

«Mis ajaks trammi avamine on määratud?»

«Tramm on juba avatud.»

«Jaa-jah, me jäime natuke hiljaks. Hea loodus juhtus ette. Tööd oli rängalt. Päikese loojang! Muide, me saame niigi hakkama! Kolia! Anna valgust! Pöörlev ratas! Suurelt! Rahva liikuvad jalad — suurelt! Ljuda! Milotška!

Minge mööda! Kolja, alustame! Algas! Hakake astuma! Minge, minge, minge . . . Aitab. Tänan. Nüüd pildistame ehitajat. Seltsimees Treuhhov? Olge nii lahke, seltsimees Treuhhov. Ei, mitte nii. Kolm neljandikku . . . Vaat nii, originaalsemalt, trammi foonil... Kolja! Alustame! Rääkige midagi! ...»

«Oh, teate, mul on päris piinlik!...»

«Suurepärane! .'. . Hästi! . . . Rääkige veel! .. . Nüüd te räägite esimese naisreisijaga.. . Ljuda! Astuge raami. Nõnda. Hingake sügavamalt: te olete erutatud. Kolja! Jalad suurelt! . . . Alustame! . . . Nõnda, nõnda . .. Suur tänu . .. Stopp! ...»

Ammugi võbisevast «Fiatist» ronis raskelt välja Gavri-lin ja tuli mahajäänud sõpra ära kutsuma. Karvase aadamaõunaga režissöör elavnes.

«Kolja! Siia! Suurepärane tüüp! Tööline! Trammireisija! Hingake sügavamalt. Te olete erutatud. Te pole kunagi varem trammiga sõitnud. Alustame! Hingake!»

Gavrilin hakkas tigedalt nohisema.

«Suurepärane!. . . Milotška!, .. Tule siia! Tervitus komsomolilt! . . . Hingake sügavamalt. Te olete erutatud . . . Nõnda .. . Suurepärane. Kolja, lõpetame.»

«Kas te trammi ei pildistagi?» küsis Treuhhov arglikult.

«Teate,» pomises nahkvestiga režissöör, «valgustustin-gimused ei võimalda. Tuleb Moskvas võtted lõpule viia. Suudlen teid!»

Kinokroonika kadus välgukiirusel.

«Noh, sõbrake, sõidame puhkama,» ütles Gavrilin. «Mis, oled sa suitsetama hakanud?»

«Hakkasin,» tunnistas Treuhhov, «ei pidanud vastu.»

Perekondlikul õhtul jõi näljane]a kõvasti suitsetanud Treuhhov kolm pitsi viina ning jäi täitsa purju. Ta suudles kõiki ja kõik suudlesid teda. Ta tahtis öelda oma naise kohta midagi head, kuid hakkas ainult naerma. Pärast raputas ta kaua Gavrilini kätt ja rääkis:

«Sa oled imelik inimene! Sa peaksid õppima raudtee-sildu projekteerima! See on tore teadus. Aga peaasi — absoluutselt lihtne värk. Hudsoni sild ...»

Poole tunni pärast oli ta lõplikult purjus ning pidas maha ägeda filipika [1] kodanliku ajakirjanduse vastu:

114

«Need farsiakrobaadid, need sulehüäänid! Need rotatsioonimasinate virtuoosid!» kisendas ta. Naine viis ta voorimehega koju.

«Ma tahan sõita trammiga,» rääkis ta naisele. «No kuidas sa ometi sellest aru ei saa? Kui on juba tramm, siis tähendab, et tuleb temaga sõita. Mispärast? Esiteks sellepärast, et see on kasulik ...»

Polessov kõndis kontsessionääride kannul ja kõhkles kaua. Lõpuks, kui kedagi läheduses ei olnud, söandas ta Vorobjaninovile juurde minna.

«Tere õhtut, härra Ippolit Matvejevitš!» ütles ta aupaklikult.

Vorobjaninovil hakkas kõhe.

«Mul ei ole au teid tunda,» pomises ta.

Ostap lükkas oma parema õla ette ja astus lukussepale-intelligendile nina alla.

«Nonoh,» käratas ta, «mis te tahate mu sõbrale öelda?»

«Teil ei maksa ärrituda,» sosistas Polessov ringi piiludes. «Ma räägin Jelena Stanislavovna nimel.»

«Kuidas? Kas ta on siin?»

«Siin. Ta tahab väga teid näha. »

«Milleks?» küsis Ostap. «Ja kes teie olete?»

«Mina. . . Ippolit Matvejevitš, ärge mõtelge midagi niisugust. Teie mind ei tunne, aga mina mäletan teid väga hästi.»

«Ma tahaksin ka Jelena Stanislavovna pool ära käia,» lausus Vorobjaninov kõheldes. «Ta palus väga teid tulla.» «Jah, aga kust ta teada sai?»

«Ma nägin teid kommunaalosakonna koridoris ja mõtlesin kaua, et tuttav nägu. Pärast tuli meelde. Ärge tundke millegi üle muret, Ippolit Matvejevitš! Kõik jääb täiesti saladusse.»

«Tuttav naisterahvas?» päris Ostap asjalikult.

«Ee . . . Jah, vana tuttav ...»

«Siis lähme vast selle vana tuttava poole õhtut sööma? Minul on ka kere kole hele, ja kõik kohad on kinni.» «Võiks küll.»

«Lähme siis. Juhatage meid, salapärane tundmatu.» Ja Viktor Mihhailovitš, ise iga hetk ringi piiludes, viis kompanjonid läbi hoovide kaardimoori maja juurde, Pere-lešinski põiktänavasse.

115

XIV peatükk «MÕÕGA JA SAHA LIIT»

Kui naisterahvas vananeb, võib temaga toimuda palju ebameeldivusi: hambad võivad välja langeda, juuksed võivad halliks ja hõredaks muutuda, ta võib hingeldama hakata, tüsedaks minna või kole kõhnaks jääda, kuid tema hääl ei muutu. See jääb samasuguseks, nagu tal oli kooliplikana, mõrsjana või noore päevavarga armukesena.

---

[1] Filipikad — Demosthenese kõned Makedoonia kuninga Philippos II vastu.

Just sellepärast Vorobjaninov võpataski, kui Polessov uksele koputas ja Jelena Stanislavovna küsis: «Kes seal on?» Tema armukese hääl oli samasugune, nagu üheksakümne üheksandal aastal, enne Pariisi näituse avamist. Kuid tuppa astudes ja valguse käes silmi kissitades nägi Ippolit Matvejevitš, et endisest ilust polnud järele jäänud jälgegi.

«Küll te olete muutunud!» tuli tal tahtmatult suust. Vanaeit viskus talle kaela.

«Aitäh,» ütles ta. «Ma tean, millega te minu juurde tulles riskeerisite. Te olete ikka seesama suuremeelne rüütel. Ma ei küsi teilt', milleks te Pariisist siia sõitsite. Näete, ma ei ole uudishimulik.»

«Kuid ma ei sõitnud ju sugugi Pariisist,» pomises Vorobjaninov segadusse sattudes.

«Me saabusime kolleegiga Berliinist,» parandas Ostap, pigistades Ippolit Matvejevitši küünarnukist. «Kuid sellest pole soovitav kõvasti rääkida.»

«Oh, ma olen nii rõõmus, et teid näha sain!» kädistas kaardimoor. «Astuge siia, sellesse tuppa . . . Aga teie, Viktor Mihhailovitš, andke andeks, kas te ei tuleks poole tunni pärast tagasi?»

«Oo!» märkis Ostap. «Esimene kohtumine! Rasked hetked! Lubage ka minul lahkuda. Kas te suvatsete mind kaasa võtta, lugupeetud Viktor Mihhailovitš?»

Lukussepp värises rõõmust. Mõlemad läksid Polessovi korterisse, kus Ostap, istudes Perelešinski põiktänava maja nr. 5 värava Jaanustel, hakkas mootoriga töötavale kooperеerumata käsitöölisele, kes oli jahmatusest segane, selgitama fantasmagoorilisi ideesid, mille eesmärgiks on kodumaa päästmine.

Tunni aja pärast tulid nad tagasi ja leidsid vanapaari heldimusest täiesti nõrkenuna.

116

«Kas te mäletate, Jelena Stanislavovna?» küsis Ippolit Matvejevitš.

«Aga kas te mäletate, Ippolit Matvejevitš?» päris omakorda Jelena Stanislavovna.

«Näib, et on saabunud psühholoogiline moment õhtusöögiks,» mõtles Ostap. Ta katkestas Ippolit Matvejevitši, kes meenutas linnavolikogu valimisi, ja lausus:

«Berliinis on väga naljakas komme: seal süüakse nii hilja, et ei saa aru, kas see on varane õhtusöök või hiline lõuna.»

Jelena Stanislavovna virgus mälestustest, kiskus oma küülikupilgu Vorobjaninovi küljest lahti ja tõttas kööki.

«Nüüd on vaja tegutseda, tegutseda ja tegutseda!» ütles Ostap, madaldades oma hääle täieliku illegaalsuse tasemeni.

Ta võttis Polessovil käest kinni.

«Kas vanaeit alt ei vea? On ta usaldusväärne?»

Polessov pani käed nagu palvuseks kokku.

«Teie poliitiline kreedo?»

«Igavesti!» vastas Polessov vaimustatult.

«Ma loodan, et te olete Kirilli pooldaja?»

«Just nii!»

Polessov tõmbus pingule nagu pillikeel.

«Venemaa ei unusta teid!» röögatas Ostap.

Ippolit Matvejevitš kuulas magusat pirukat käes hoides Ostapi juttu ega saanud millestki aru, kuid teda pidurdada oli võimatu. Ta oli hoogu sattunud. Suur kombinaator tundis vaimustust ja joobumust kõrgemat sorti šantaaži puhul. Ta jalutas toas edasi-tagasi nagu panter.

Sellises erutatud seisundis leidis teda Jelena Stanislavovna, kes suure vaevaga samovari köögist tuppa tassis. Ostap hüppas galantselt juurde, võttis samovari käigu peal enda kätte ja pani lauale. Samovar vilistas. Ostap otsustas tegutseda.

«Madam,» ütles ta, «meil on rõõm näha teie isikus . . .»

Ta ei teadnud, keda tal on rõõm näha Jelena Stanislavovna isikus. Tuli hakata otsast peale. Kõigist tsaariaegsetest ülespuhutud fraasidest keerles peas ainult mingisugune «suvatses armulikult käskida». See aga antud juhul ei sobinud. Sellepärast alustas ta asjalikult:

«Kõige rangem konspiratsioon! Riiklik saladus!»

Ostap näitas käega Vorobjaninovi suunas.

«Kes on teie arvates see võimas vanamees? Ärge öelge,

117

teil pole võimalik seda teada. See on mõttehiiglane, vene demokraatia isa ja imperaatorile lähedane isik.»

Ippolit Matvejevitš tõusis kogu oma aukartustäratavas pikkuses püsti ja vahtis segaselt ringi. Ta ei saanud millestki aru, kuid oli siiski vait, sest kogemuste järgi teadis ta, et Ostap Bender ei räägi ilmaaegu. Kõik see, mis toimus, pani Polessovi värisema. Ta seisis, lõug püsti, nagu mees, kes valmistub tseremoniaalmarsiks. Jelena Stanis-lavovna vajus toolile, vaadates hirmunult Ostapi poole.

«Kas meie inimesi on linnas palju?» esitas Ostap otsese küsimuse. «Kuidas on meeleolu?»

«Olemasolu puudumise puhul. . .» ütles Viktor Mihhai-lovitš ja hakkas uduselt oma hädasid seletama. Ta rääkis maja nr. 5 kojamehest, upsakast matsist, ja kolme ka-heksandiku tollistest keermepakkudest, trammist ja nii edasi.

«Hästi!» müristas Ostap. «Jelena Stanislavovna! Teie abiga tahame me luua sideme linna parimate inimestega, keda kuri saatus on põranda alla ajanud. Keda neist võiks teie juurde kutsuda?»

«Keda võiks kutsuda! Vast ehk Maksim Petrovitš oma naisega?»

«Ilma naiseta,» parandas Ostap. «Ilma naiseta! Teie jääte ainsaks meeldivaks erandiks. Keda veel?»

Arutluse käigus, millest aktiivselt osa võttis ka Viktor Mihhailovitš, selgus, et kutsuda võib sellesama Maksim Petrovitš Tšarušnikovi — endise linnavoliniku ja nüüd imekombel nõukogude töötajate hulka arvatud isiku, «Kiir-pakkija» peremehe Djadjevi, Odessa pagariartelli «Moskva Barankad» esimehe Kisljarski ja kaks nimetut, kuid täiesti usaldusväärset noormeest.

«Sel juhul palun kutsuda nad kohe väikesele nõupidamisele. Suurima saladuskatte all.»

Polessov hakkas rääkima:

«Ma jooksen Maksim Petrovitši, Nikeša ja Vladja järele, aga teie, Jelena Stanislavovna, võtke vaevaks ja käige ära «Kiirpakkija» ja Kisljarski juures.»

Polessov traavis minema. Kaardimoor vaatas harda austusega Ippolit Matvejevitšile otsa ja lahkus samuti.

«Mis see tähendab?» küsis Ippolit Matvejevitš.

«See tähendab seda,» vastas Ostap, «et te olete mahajäänud inimene.»

«Kuidas nii?»

118

«Aga vaat nii! Vabandage mu labast küsimust: palju teil raha on?»

«Missugust raha?»
«Igasugust. Kaasa arvatud hõbe ja vask.»
«Kolmkümmend viis rubla.»
«Ja selle rahaga kavatsete te katta kõik meie ettevõtte väljaminekud?»
Ippolit Matvejevitš vaikis.
«Teate mis, kallis patroon. Ma arvan, te mõistate mind. Teil tuleb teeselda tunnikene mõttehiiglast ja imperaatorile lähedast isikut.»
«Misjaoks?»
«Selleks, et meile on vaja käibekapitali. Homme on minu pulmad. Ma pole kerjus. Ma tahan sel tähtsal päeval pidutseda.»
«Mis ma pean siis tegema?» oigas Ippolit Matvejevitš. «Te peate vaikima. Vahetevahel ajage tähtsuse mõttes põsed pungi.»
«Kuid see on ju . . . pettus.»
«Kes seda ütleb? Kas seda ütleb krahv Tolstoi? Või Darwin? Ei! Ma kuulen seda selle inimese suust, kes alles eile kavatses öösel Gritsatsujeva korterisse tungida ja vaeselt leselt tema mööbli ära varastada. Ärge targutage. Olge vait. Ja ärge unustage põski pungi ajamast.»
«Milleks niisugust ohtlikku mängu tarvis on? Nad võivad meid ju üles anda.»
«Selle pärast ärge muretsege. Halbade šanssidega ma ei riskeeri. Asi aetakse nii ära, et keegi millestki aru ei saa. Hakkame teed jooma.»
Seni kui kontsessionäärid jõid ja sõid, papagoi aga päeva-lilleseemneidragistas, tulid korterisse külalised.
Nikeša ja Vladja tulid koos Polessoviga. Viktor Mihhailovitš ei söandanud noormehi mõttehiiglasele esitleda. Nad istusid nurka ning jäid vaatama, kuidas vene demokraatia isa külma vasikapraadi õgib. Nikeša ja Vladja olid mõlemad täiesti küpsed käpardid. Kumbki võis aastatelt olla nii kolmekümne lähedal. Nad näisid väga meelitatud olevat, et ka neid on istungile kutsutud.
Endine linnavolinik Tšarušnikov, paks vanamees, raputas kaua Ippolit Matvejevitši kätt ja vaatas talle silma. Ostap istus ja kuulas, kui linna põliselanikud mälestusi vahetavad. Ta laskis neil jutuhoogu sattuda ja pöördus siis Tšarušnikovi poole;
119
«Kus polgus te teenisite?» Tšarušnikov hakkas ähkima.
«Mina ... mina nii-öelda ei teeninud üleüldse, sellepärast, et mulle sai osaks seltskonna usaldus ja mina sain valimistel linnavolinikuks valitud.»
«Kas te olete aadlik?»
«Jah! Olin!»
«Ma loodan, et te olete selleks jäänud ka praegu. Olge vapper. Teie abi on vajalik. Kas Polessov rääkis teile? Välismaa aitab meid. Asi seisab nüüd avalikus arvamuses. Organisatsioon on täiesti salajane. Tähelepanu!»
Ostap kutsus Nikeša ja Vladja Polessovi juurest ära ning küsis ehtsa karmusega:
«Kus polgus te teenisite? Tuleb isamaa teenistusse astuda. Te olete aadlikud? Väga hea. Läänemaailm aitab meid. Olge vaprad. Sissemaksud, see tähendab organisatsioon on täiesti salajane. Tähelepanu!»
Ostap sattus hoogu. Asi hakkas susisema. Ostap viis «Kiirpakkija» omaniku, keda Jelena Stanislavovna talle oli tutvustanud, veidi eemale, soovitas tal olla vapper, kuulas järele, missuguses polgus ta oli teeninud, ja tõotas välismaa abi ning organisatsiooni

täielikus saladuses hoidmist. Esimese valuga haaras «Kiirpakkija» omanikku soov vandeseltslaste korterist võimalikult kiiresti jalga lasta. Ta pidas oma firmat selleks liiga soliidseks, et riskantsesse ettevõttesse astuda. Kuid Ostapi osavat kuju uurides hakkas ta kõhklema ja arutama: «Aga järsku! . .. Muide, kõik oleneb sellest, missuguse soustiga seda serveeritakse.»

Teelauas sõbralik vestlus elavnes. Asjasse pühendatud hoidsid rangelt saladust ja rääkisid linna uudistest.

Viimasena tuli kodanik Kisljarski, kes polnud aadlik ega olnud kunagi teeninud kaardiväepolkudes. Lühikesest jutuajamisest Ostapiga sai ta kohe selge pildi.

«Olge vapper,» ütles Ostap manitsevalt.

Kisljarski andis tõotuse.

«Teie kui erakapitali esindaja ei tohi jääda kurdiks rahva oiete vastu.»

Kisljarski muutus kaastundlikult nukraks.

«Kas teate, kes siin istub?» küsis Ostap, näidates Ippo-lit Matvejevitši peale.

«Kuidas siis,» kostis Kisljarski, «see on härra Vorobjaninov.»

«See,» ütles Ostap, «on mõttehiiglane, Vene demokraatia isa, imperaatorile lähedane isik.»

«Parimal juhul — kaks aastat ranget isolatsiooni,» mõtles Kisljarski, hakates vabisema. «Miks ma küll siia tulin?»

«Salajane «Mõõga ja Saha Liit»!» sosistas Ostap kurjaendeliselt.

«Kümme aastat,» vilksatas Kisljarskil peas. «Muide, te võite lahkuda, kuid ma hoiatan: meil on pikad käed!»

«Ma sulle näitan, koerapoeg,» mõtles Ostap. «Vähema kui saja rubla eest ma sind ära ei lase.»

Kisljarski kahvatas. Alles täna oli ta nii maitsvalt ja rahulikult lõunatanud, söönud kanapugu ja rammuleent pähklitega ning ei teadnud midagi kohutavast «Mõõga ja Saha Liidust». Ta jäi paigale: «pikad käed» olid talle ebasoodsat mõju avaldanud.

«Kodanikud!» ütles Ostap istungit avades. «Elu dikteerib oma seadused, oma karmid seadused. Ma ei hakka teile rääkima meie koosoleku eesmärgist — see on teil teada. See eesmärk on püha. Me kuuleme igalt poolt oigeid. Kõigist meie suure maa nurkadest hüütakse meid appi. Me peame sirutama abistava käe, ja me sirutame selle. Ühed teist teenivad ja söövad leiba võiga, teised tegelevad vabakutselistena ja söövad võileibu kaaviariga. Nii ühed kui teised magavad oma voodites soojade vaipade all. Ainult väikesed lapsed, kodutud lapsed on ilma hoolitsuseta. Need tänava lapsed ehk, nagu väljenduvad vaimse töö proletaarlased, lilled asfaldil, väärivad paremat elu. Meie, härrad vannutatud mehed, peame neid abistama. Ja meie, härrad vannutatud mehed, abistame neid.»

Suure kombinaatori kõne kutsus kuulajate hulgas esile mitmesuguseid tundeid.

Polessov ei mõistnud üldse oma uut sõpra — noort kaardiväelast.

«Missugused lapsed?» arutas ta. «Mispärast lapsed?»

Ippolit Matvejevitš ei püüdnudki midagi mõista. Ta oli juba ammu kõigele käega löönud, istus vaikides ja ajas põski pungi.

Jelena Stanislavovna oli kuidagi nukraks jäänud. Nikeša ja Vladja vahtisid ustava pilguga Ostapi helesinist kampsunit.

«Kiirpakkija» omanik oli kõigega äärmiselt rahul.

«Toredasti välja mõeldud,» otsustas ta. «Niisuguse sousti

all võib raha anda. Õnnestumise korral — au! Kui supist ka midagi välja ei tule, olen mina ikkagi väike vend. Aitasin lapsi, ja asi vask!»

Tšarušnikov vahetas Djadjeviga tähendusrikka pilgu ja jätkas laual leivakuulikeste veeretamist; ka tema oli kõne-pidaja konspiratiivsest osavusest heas arvamuses.

Kisljarski oli seitsmendas taevas.

«Kuldne pea,» mõtles ta. Talle näis, et ta polnud kodutuid lapsi veel kunagi nii armastanud kui sel õhtul.

«Seltsimehed!» jätkas Ostap. «On vajalik kiire abi. Me peame lapsed välja kiskuma tänava kurjade küünte vahelt, ja me teeme seda. Aitame lapsi. Peame meeles, et lapsed on elu õied. Ma kutsun teid aega viitmata andma oma panused ja aitama lapsi, ainult lapsi ja mitte kedagi muud. Te mõistate mind?»

Ostap võttis taskust kviitungiraamatu.

«Palun teha sissemaksud. Ippolit Matvejevitš tõendab minu volitusi.»

Ippolit Matvejevitš ajas põsed pungi ja noogutas pead. Nüüd taipasid isegi lühikese aruga Nikeša ja Vladja ning agar lukussepp Ostapi mõistukõne salajast tagamõtet.

«Vanuse järgi, härrased,» ütles Ostap, «alustame lugupeetud Maksim Petrovitšist.»

Maksim Petrovitš hakkas nihelema ja andis vastu tahtmist kolmkümmend rubla.

«Parematel aegadel annan rohkem,» ütles ta.

«Paremad ajad tulevad varsti,» lausus Ostap. «Muide, kodututesse lastesse, keda ma käesoleval juhul esindan, see ei puutu.»

Nikeša ja Vladja andsid kaheksa rubla.

«Vähe, noormehed!»

Noormehed punastasid.

Polessov jooksis koju ja tõi viiskümmend.

«Braavo, husaar!» ütles Ostap. «Mootoriga töötava husaari-eremiidi kohta on esimeseks korraks küllalt. Mis ütleb kaupmeeskond?»

Djadjev ja Kisljarski tingisid kaua ja kurtsid suurte maksude üle. Ostap oli kõigutamatu.

«Ippolit Matvejevitši juuresolekul pean ma neid jutte ülearusteks.»

Ippolit Matvejevitš kallutas pea alla. Kaupmehed ohverdasid lapsukeste heaks kumbki kakssada rubla.

«Kokku,» kuulutas Ostap, «on nelisada kaheksakümmend

kaheksa rubla. Äh, kaksteist rubla jäi ümmargusest arvust puudu.»

Jelena Stanislavovna, kes oli kaua endaga võidelnud, läks magamistuppa ja tõi ridikülis puuduolevad kaksteist rubla.

Ülejäänud osa istungist ei olnud enam nii piduliku iseloomuga. Ostap hakkas vallatama. Jelena Stanislavovna heldis lõplikult. Külalised läksid tasapisi laiali, jättes organisaatoritega aupaklikult hüvasti.

«Järgmise' istungi päev tehakse teile eraldi teatavaks,» ütles Ostap lahkujatele. «Kõige rangem konspiratsioon! Laste abistamise üritus peab jääma saladuseks. .. See on muuseas teie endi huvides.»

Nende sõnade juures tuli Kisljarskil tahtmine anda veel viiskümmend rubla, kuid tulevikus mitte enam ühelegi istungile tulla. Ta suutis ennast vaevalt tagasi hoida sellest, sammust.

«Noh,» lausus Ostap, «hakkame liikuma. Teie, Ippolit Matvejevitš, kasutate loodetavasti Jelena Stanislavovna külalislahkust ja ööbite siin. Muide, ka konspiratsiooni huvides on meil kasulik ajutiseks lahku minna. Aga mina lähen ära.»

Ippolit Matvejevitš pilgutas Ostapile meeleheitlikult silma, kuid see tegi näo, nagu ei märkaks ta seda, ja väljus.

Kui ta oli läbinud kvartali, meenus talle, et taskus on ausalt teenitud viissada rubla.

«Voorimees!» hõikas ta. «Vii mind «Fönixisse»!» «Seda võib,» ütles voorimees.

Ruttamata sõidutas ta Ostapi suletud restorani juurde. «Mis see tähendab? Kinni?» «Esimese mai puhul.»

«Ah, et neid . . . Raha on küll, aga pummeldada pole kuskil! Noh, lase siis Plehhanovi tänavasse. Kas tead, kus see asub?»

Ostap otsustas sõita oma pruudi poole.

«Aga kuidas selle tänava nimi enne oli?» küsis voorimees.

«Ei tea.»

«Kuhu siis sõita? Mina kah ei tea.» Ostap käskis sõita ja otsida.

Tundi poolteist kolasid nad mööda tühja öist linna, küsitledes öövahte ja militsionääre. Üks miilitsamees mõtles

kaua ja teatas lõpuks, et Plehhanovi tänav ei saa olla muu kui endine Kuberneri tänav.

«Noo, või Kuberneri! Kuberneri tänavat tunnen ma hästi. Kakskümmend viis aastat olen inimesi Kuberneri tänavasse vedanud.»

«Noh, sõida siis!»

Sõideti Kuberneri tänavasse, kuid selgus, et see pole Plehhanovi, vaid Karl Marxi tänav.

Tigestunud Ostap jätkas ärakadunud Plehhanovi-nimelise tänava otsimist, kuid ei leidnudki seda üles.

Koit valgustas kahvatult rikka kannataja nägu, kellel ei õnnestunud lõbutseda.

«Vii «Sorbonne'i»!» hüüdis ta. «Kah voorimees! Ei tunne Plehhanovit!»

Leskproua Gritsatsujeva palee oli täis hiilgust. Pulma-laua ülemises otsas istus ristikuningas — Türgi alama poeg. Ta oli elegantne ja purjus. Külalised käratsesid.

Noorik polnud enam noor. Ta oli vähemalt kolmekümne viie aastane. Loodus oli tema vastu helde olnud. Siin oli kõike: arbuusitaolised rinnad, nina nagu kirvesilm, värvikad põsed ja võimas kukal. Ta jumaldas oma uut meest ja ühtlasi kartis teda. Sellepärast ei kutsunud ta teda nime ega isanime järgi, mis tal jäidki teadmatuks, vaid perekonnanime järgi: seltsimees Bender.

Ippolit Matvejevitš istus jälle ihaldusväärsel toolil. Kogu pulmasöögi aja kehitas ta ennast toolil, et tunda midagi kõva. Mõnikord läkski see tal korda. Siis meeldisid talle kõik koosolijad ja ta hakkas pööraselt karjuma «kibe».

Ostap pidas kogu aeg lauakõnesid. Joodi rahvahariduse ja Usbekistani niisutussüsteemide terviseks. Pärast seda nakkasid külalised laiali minema. Ippolit Matvejevitš ootas esikus Benderit ja sosistas talle:

«Ärge siis venitage. Nad on seal.»

«Te olete ahnepäits,» vastas purjus Ostap. «Oodake mind võõrastemajas. Ärge kuhugi minge. Ma võin tulla iga minut. Makske võõrastemajas arve ära. Et kõik oleks valmis. Adjöö, feldmarssal! Soovige mulle head ööd.»

Ippolit Matvejevitš sooviski ja läks «Sorbonne'i» närvitsema.

Kell viis hommikul ilmus Ostap tooliga. Ippolit Matvejevitš jäi tummaks. Ostap pani tooli keset tuba ja istus peale.

124

«Kuidas see teil õnnestus?» sai Vorobjaninov lõpuks sõna suust.

«Väga lihtsalt, perekondlikult. Lesekene magab ja näeb alles und. Kahju oli teda äratada. «Sa ära häiri tema koiduund!» Kurb! Tuli jätta armsamale kirjake: «Sõidan ettekandega Novohopjorskisse. Lõunale ära oota. Sinu Rotike.» Aga tooli võtsin söögitoast kaasa. Tramm neil hommikutundidel ei käi — istusin tee peal toolil ja puhkasin jalgu.»

Ippolit Matvejevitš sööstis urisedes tooli kallale.

«Tasa,»-hoiatas Ostap, «tuleb tegutseda ilma lärmita.»

Ta võttis taskust näpitstangid ja alustas tööd.

«Kas te ukse lukku keerasite?» küsis Ostap.

Lükates läbematu Vorobjaninovi kõrvale, hakkas Ostap ettevaatlikult tooli põhja avama, püüdes mitte rikkuda lillelist inglise sitsi.

«Niisugust materjali nüüd ei ole, seda tuleb hoida. Kaubanälg, midagi pole parata.»

Säärane käitumine tegi Ippolit Matvejevitši äärmiselt närviliseks.

«Valmis,» ütles Ostap tasa.

Ta tõstis katteriided üles ja hakkas vedrude vahel sorima. Tema laubal paisus suur veresoon.

«Noh?» kordas Ippolit Matvejevitš mitmel toonil. «Noh? Noh?»

«Noh ja noh,» vastas Ostap ärritatult. «Üks šanss üheteistkümne vastu. Ja see šanss...»

Ta urgitses põhjalikult tooli sisemuses ja lõpetas: «Ja see šanss pole seni meie oma.»

Ta tõusis kogu oma pikkuses ja hakkas põlvi puhastama. Ippolit Matvejevitš sööstis ise tooli juurde.

Briljante ei olnud. Ippolit Matvejevitši käed langesid lõdvalt alla. Ostap aga iäi endiselt reipaks:

«Nüüd on meie šansid suuremad.»

Ta jalutas toas ringi.

«Pole midagi! See tool läks lesekesele kallimaks kui meile.»

Ostap tõmbas pintsakutaskust välja võltsbriljantidega kuldprossi, uuskullast käevõru, pooltosinat kullatud teelusikaid ja teesõola.

Ippolit Matvejevitš oma kurvastuses ei taibanudki, et ta oli saanud tavalise varguse kaasosaliseks.

«Labane lugu,» märkis Ostap, «kuid te peate minuga

125

nõustuma. Ma ei saanud lahkuda armastatud naisest, võtmata temalt mõnda mälestuseset. Kuid aeg on raha. See on alles algus. Lõpp on Moskvas. Aga mööblimuuseum pole see mis lesk; seal on raskusi rohkem!»

Kompanjonid lükkasid tooli jäänused voodi alla, lugesid üle oma raha (seda oli koos laste heaks ohverdatud summaga viissada kolmkümmend viis rubla) ja sõitsid vaksalisse Moskva rongile.

Tuli sõita voorimehega linna teise serva.
Kooperatiivi tänaval nägid nad Polessovit, kes jooksis mööda kõnniteed nagu hirmunud antiloop. Tema järel kihutas Perelešinski põiktänava maja nr. 5 kojamees. Ümber nurga pöörates jõudsid kontsessionäärid veel näha, et kojamees sai Viktor Mihhailovitši kätte ja hakkas teda nüpeldama. Polessov kisendas «karauul» ja «mats».
Rongi väljumiseni istuti käimlas, kartes kohtumist armastatud naisega.
Rong viis sõpru kärarikka keskuse poole. Sõbrad vahtisid aknast välja.
Vagunid veeresid Gussištše kohal.
Äkki hakkas Ostap möirgama ja haaras Vorobjanino-vil käsivarrest kinni.
«Vaadake, vaadake!» karjus ta. «Kiiremini! Alchen, koerapoegi ...»
Ippolit Matvejevitš vaatas alla. Raudteetammi all vedas rässakas vurrudega noormees käru, millele olid laaditud punakas harmoonium ja viis aknaraami. Tagant tõukas käru häbeliku olekuga kodanik hiirekarva tolstovkas.
Läbi pilvede piilus päike. Kirikute ristid sätendasid.
Ostap pistis naeru lagistades pea aknast välja ja karjus:
«Paska! Kas sõidad täikale?»
Pasa Emiljevitš tõstis pea üles, kuid nägi vaid viimase vaguni puhvreid ja hakkas veel nobedamalt jalgadega töötama.
«Kas nägite?» küsis Ostap rõõmsalt. «Peenike värk!
Näe, kuidas inimesed elavad!»
Ostap patsutas nukraks jäänud Vorobjaninovile õlale: «Pole viga, papi! Ärge norutage! Istung jätkub. Homme
õhtul oleme Moskvas!»

TEINE JAGU MOSKVAS

XV peatükk KESET TOOLIDE OOKEANI

Statistika teab kõik.
Täpselt on arvele võetud NSV Liidu põllumaa hulk, kusjuures see on jaotatud mustmullaks, saviliivadeks, lõssiks. Kõik mõlemast soost kodanikud on kirja pandud korralikkudesse paksudesse raamatutesse, mida Ippolit Matvejevitš nii hästi tunneb — perekonnaseisuaktide büroode raamatutesse. On teada, kui palju mingit toitu keskmine vabariigi kodanik aastas tarvitab. On teada, kui palju see keskmine kodanik keskmiselt viina joob, kusjuures on ära näidatud ka tarvitatava suupiste umbkaudne kogus. On teada, kui palju riigis on jahimehi, baleriine, revolver-tööpinke, iga tõugu koeri, jalgrattaid, mälestussambaid, tütarlapsi, tuletorne ja õmblusmasinaid.
Kui palju elu, täis hoogu, kirgi ja mõtteid, vaatab meile vastu statistilistest tabelitest!
Kes ta on, see punapõskne indiviid, kes istub, salvrätik rinnal, laua ääres ja isuga hävitab auravaid roogi? Tema ümber lamavad miniatuursed veisekarjad. Rammusad sead on pugenud tabeli nurka. Spetsiaalses statistilises basseinis löövad laksu arvutud sammakalad, lutsud ja säinad.^ Indiviidi õlgadel, kätel ja pea peal istuvad kanad. Sulepilvedes lendavad koduhaned, pardid ja kalkunid. Laua all on peidus kaks küülikut. Taamal kõrguvad leibadest püramiidid ja paabelitornid. Väikest keedisekind-lust uhavad piimajõe vood. Silmapiiril seisab Pisa torni suurune kurk. Soolast ja piprast kindlusemüüride taga marsivad poolroodude kaupa veini-, viina- ja likööripude-lid.

Nende sabas sörgivad haleda jõuguna alkoholivabad joogid: rivitud narsaani- ja limonaadipudelid ning traat-võrkudes sifoonid.

127

Kes see punapõskne indiviid — õgard, joomar ja maiasmokk — siis õieti on? Kas Gargantua, dipsoodide kuningas? Või legendaarne soldat Jaška Punasärk? Või Lucul-lus?

See pole Lucullus. See on Ivan Ivanovitš Sidorov või Sidor Sidorovitš Ivanov, keskmine kodanik, kes sööb keskmiselt oma elu jooksul ära kogu selle tabelil kujutatud toiduhulga. See on normaalne kalorite ja vitamiinide tarbija, vaikne neljakümneaastane vanapoiss, kes teenib riiklikus galanterii- ja trikookaupade äris.

Statistika eest ei saa ennast kuhugi peita. Tal on täpsed andmed mitte ainult selle kohta, kui palju on hambaarste, vorstikauplusi, süstlaid, kojamehi, kinorežissööre, prostituute, õlgkatuseid, lesknaisi, voorimehi ja kirikukelli, vaid ta teab isegi seda, kui palju on riigis statistikuid.

Kuid ühte asja ta ei tea.

Ta ei tea, kui palju on Nõukogude Liidus toole. Toole on väga palju.

Viimane rahvaloendus tegi kindlaks, et liiduvabariikide elanikkond moodustab sada nelikümmend kolm miljonit inimest. Kui kõrvale heita üheksakümmend miljonit talu-poega, kes toolide asemel tarvitavad pinke, lavatseid ja muldrikke, Idas aga kulunud vaipu ja matte, siis jääb ikkagi viiskümmend miljonit inimest, kelle koduses elus toolid on esmajärgulise tähtsusega mööbliesemed. Kui aga arvestame võimalikke arvutusvigu ja mõnede Liidu kodanike harjumust istuda kahe tooli vahel ning vähendame nende üldarvu igaks juhuks poole võrra, siis leiame, et meie maal peab olema vähemalt kakskümmend kuus ja pool miljonit tooli. Tõepärasuse huvides loobume veel kuuest ja poolest miljonist. Järelejäänud kakskümmend miljonit on minimaalne arv.

Kesk seda ookeani toole, mis on tehtud pähklist, tammest, saarest, palisandrist, punasest puust ja karjala kasest, kesk kuuse- ja männitoole peavad romaani kangelased leidma painutatud jalgadega pähklipuust Gambsi tooli, mille inglise sitsiga ületõmmatud kõhus on peidus madam Petuhhova aarded.

Kontsessionäärid lamasid ülemistel naridel ja magasid alles, kui rong ettevaatlikult üle Okaa sõitis ja käiku kiirendades Moskvale lähenema hakkas.

128

XVI peatükk MUNK BERTHOLD SCHWARZI NIMELINE ÜHISELAMU

Ippolit Matvejevitš ja Ostap seisid teineteist trügides kõvaistmelise vaguni avatud akna juures ja vahtisid tähelepanelikult raudteetammilt pikkamööda allalaskuvaid lehmi, metsaalust risu ja suvituskohtade peatuste laud- k platvorme.

Kõik reisianekdoodid olid juba ära räägitud. Teisipäevane «Stargorodi Pravda» oli kuulutusteni läbi loetud ja rasvaplekke täis. Kõik kanapojad, munad ja oliivid olid ära söödud.

Oli jäänud veel kõige tüütum teeosa — viimane tund enne Moskvat.

Hõredatest metsatukkadest hüppasid raudteetammi äärde lõbusad suvilakesed. Nende hulgas oli puust paleesid helkivate verandaklaaside ja värskel tvärvitud plekk-katustega. Oli ka lihtsaid palkmaju tillukeste aknakestega — tõelisi lõkse suvitajate jaoks.

Sel ajal kui reisijad asjatundlikul ilmel horisonti silmitsesid ning üksteisele Moskva minevikust ja olevikust lugusid jutustasid, vassides kunagi õpitud üksikasju Kalka lahingust, püüdis Ippolit Matvejevitš visalt endale ette kujutada mööblimuuseumi.

Muuseum kerkis tema vaimusilma ette mitmeverstalise koridorina, mille seinte ääres seisid spaleeridena toolid. Ning Vorobjaninov nägi end nende vahel kiiresti edasi sammumas.

«Kuidas selle mööblimuuseumiga läheb, on veel teadmata. Kas õnnestub?» küsis ta erutatult.

«Teil, aadlipealik, on juba aeg hakata elektriravi võtma. Ärge sattuge -enneaegselt hüsteerikasse. Kui te just tingimata närveerima peate, siis tehke seda ilma jututa.»

Rong hüples pöörangutel. Teda vaadates ajasid semaforid suud ammuli. Teed tihenesid. Oli tunda tohutu raud-teesõlme lähenemist. Rohi kadus, seda asendas šlakk. Vilistasid manöövrivedurid. Rööpaseadjad puhusid pasunat. Äkki mürin kõvenes. Rong tormas kahe tühja koosseadu vahelisse koridori ja hakkas möödavilksatavaid vaguneid loendama.

Teed hargnesid.

Rong kargas koridorist välja. Läigatas päike. Madalas,

otse maapinna ligidal jooksid laiali kirvetaolised pöörangulaternad. Kõikjal oli suitsu. Vedur laskis ähkides välja lumivalgeid bakenbarde. Pöörmeringist kostis kära. De-poomehed ajasid vedurit pöörangusse.

Järsust pidurdamisest naksatasid rongi liikmekohad. Kõik hakkas kriiksuma, ja Ippolit Matvejevitšile näis, et ta on sattunud hambavalu kuningriiki. Rong randus asfalteeritud perrooni ääres.

See oli Moskva. See oli Rjazani vaksal — kõige värskem ja uuem kõigist Moskva vaksalitest.

Mitte üheski ülejäänud kaheksas Moskva vaksalis pole nii avaraid ja kõrgeid ruume kui Rjazani vaksalis. Kogu Jaroslavli vaksal oma pseudovenelike kammitaoliste katuste ja heraldikaliste kanakestega mahub kergesti ära Rjazani vaksali suurde einelauaruumi.

Moskva vaksalid — need on linna väravad. Iga päev lasevad nad sisse ja välja kolmkümmend tuhat reisijat. Aleksandri vaksali kaudu tuleb Moskvasse kautšuktalda-dega välismaalane golfiülikonnas, Kurski vaksalist satub Moskvasse kaukaaslane, pruun tallenahast Õhuaukudega müts peas, ja kanepise habemega turske volgamaalane. Oktoobrivaksalist kargab välja vastutav töötaja uhke seanahast portfelliga. Ta sõitis siia Leningradist koordineerimise, kooskõlastamise ja konkreetse täpsustamise küsimustes. Kiievi ja Odessa esindajad pääsevad pealinna läbi Brjanski vaksali. Juba Tihhonovi Pustõni jaamas hakkavad kiievlased põlglikult naeratama. Nad teavad ülihästi, et parim tänav maailmas on Kreštšatik. Odessa-lased toovad endaga kaasa korve ja lamedaid karpe suitsutatud skumbriaga. Ka nemad tunnevad maailma parimat tänavat. Kuid see pole muidugi Kreštšatik, vaid Las-salle'i tänav, endine Deribassovskaja. Saraatovist, Atkars-kist, Tambovist, Rtištševost ja Kozlovist sõidetakse Moskvasse Paveletski vaksali kaudu. Kõige väiksem arv reisijaid saabub Moskvasse Savelovski vaksali kaudu. Need on Taldomi kingsepad, Dmitrovi väikelinna elanikud, Jah-roma manufaktuuri töölised või melanhoolne suvitaja, kes veedab nii suve kui ka talve Hlebnikovo jaama ümbruses. Sealt pole Moskvasse palju maad. Kõige pikem distants sellel liinil on sada kolmkümmend versta. Jaroslavli vaksalist satuvad pealinna need kodanikud, kes sõidavad Vladivostokist, Habarovskist, Tšitaast, kaugetest ja suurtest linnadest.

Kõige kummalisemaid reisijaid näed aga Rjazani vaksalis. Need on valgetes turbanites ja lillelistes halattides usbekid, punahabemelised tadžikid, turkmeenid, hiivala-sed ja buhhaaralased, kelle vabariikide kohal särab igavene päike.

Kontsessionäärid trügisid väljapääsu poole ja sattusid Kalantševskaja väljakule. Neist paremat kätt kõrgusid Jaroslavli vaksali heraldikalised kanakesed. Otse nende vastas helkis tuhmilt Oktoobrivaksal, mis oli õlivärviga kahevärviliseks võõbatud. Kell tema fassaadil käis vüs minutit üheteistkümnel. Jaroslavli vaksali kell oli täpselt kümme. Rjazani vaksali kella sodiaagimärkidega kaunistatud tumesinist numbrilauda vaadates aga märkasid reisijad, et kell on alles viie minuti pärast kümme.

«Väga hea paik kohtamiseks!» ütles Ostap. «Alati on kümme minutit tagavaraks.»

Voorimees muisutas hobust. Sõideti silla alt läbi, ja reisikaaslaste silmade ees avanes pealinna majesteetlik panoraam.

«Aga kuhu me sõidame?» küsis Ippolit Matvejevitš. «Heade inimeste juurde,» vastas Ostap. «Moskvas on häid inimesi väga palju. Ja kõik nad on minu tuttavad.» «Ja me peatume nende pool?»

«Jah, ühiselamus. Kui ei saa ühe juurde, siis teisel leidub alati kohake.»

Ohhotnõi Rjadil oli mingi segadus. Patendita tänava-kaupmehed jooksid, kandekastid pea peal, nagu haned laiali. Nende järel sörkis laisalt militsionäär. Tänavapoisid istusid asfaldikatla juures ja nautisid mõnuga keeva asfaldi lõhna..

Sõideti üle Arbati väljaku, läbiti Pretšistenski bulvar, pöörduti paremale ja peatuti siis Sivtsev Vražekil.

«Mis maja see on?» küsis Ippolit Matvejevitš. Qstap vaatas roosat ärklikorrusega majakest ja vastas:

«Munk Berthold Schwarzi nimeline keemiateaduskonna üliõpilaste ühiselamu.»

«Kas ikka tõesti munga-nimeline?»

«Ei, ma tegin nalja. Semaško-nimeline.» Nagu see tavalisele üliõpilaste ühiselamule Moskvas kohane, elasid keemiateaduskonna üliõpilaste maias juba ammust ajast inimesed, kellel keemiaga oli üsna vähe pistmist. Üliõpilased olid laiali valgunud. Osa neist oli ülikooli lõpetanud ja töökohale sõitnud, osa aga oli akadeemilise

131

võlgnevuse pärast eksmatrikuleeritud. Just see teine osa, mis aasta-aastalt kasvas, kujutas endast roosas majakeses midagi korteriühistu ja feodaalasula vahepealset. Asjatult püüdsid uute üliõpilaste read ühiselamusse tungida. Ekskeemikud olid ebatavaliselt leidlikud ja lõid kõik rünnakud tagasi. Majakesele löödi käega. See tunnistati metsikuks ja tõmmati maha kõigist ülikooli elamute nimekirjadest. Teda nagu poleks olnudki. Kuid ta oli siiski olemas, ja temas elasid inimesed.

Kontsessionäärid läksid trepist üles teisele korrusele ja sattusid täitsa pimedasse koridori.

«Valgus ja õhk,» märkis Ostap.

Äkki hakkas pimeduses, just Ippolit Matvejevitši küünarnuki juures, keegi nohisema.

«Ärge kartke,» ütles Ostap, «see pole koridoris, see on teisel pool seina. Vineer, nagu me füüsikast teame, on parim helijuht. Ettevaatlikumalt! Tulge minu järel! Siin kuskil peab olema raudkapp.»

Karjatus, mille praegu kuuldavale laskis Vorobjaninov, kes rinnaga vastu teravat raudkapi nurka oli põrganud, tõendas, et kapp tõepoolest siin kuskil seisab.

«Kas on valus?» päris Ostap. «See pole veel midagi. See on ainult füüsiline piin. Aga kui palju on siin olnud moraalseid piinu — lihtsalt jube mõelda. Just siinsamas seisis luukere, üliõpilase Ivanopulo omandus. Ta ostis selle Suharevi turult, aga toas hoida kartis. Nii et külalised jooksid enne kapile otsa ja siis langes neile luukere selga. Rasedad naised polnud sellega sugugi rahul.»

Kompanjonid läksid keerdtreppi mööda ärklikorrusele, mille suur tuba oli vineerist vaheseintega jaotatud pikkadeks kahe arssina laiusteks viilukateks. Toad sarnanesid pinalitega, ainult selle vahega, et siin asusid peale pliiatsite ja sulepeade inimesed ja priimused.

«Kolja, kas sa oled kodus?» küsis Ostap tasakesi, peatudes keskmise ukse juures.

Sellele vastuseks algas kõigis viies pinalis liikumine ja kära.

«Kodus,» vastati ukse tagant.

«Juba jälle tulid selle lolli juurde külalised,» sosistas naisehääl äärmisest vasakpoolsest pinalist.

«Laske ometi inimesel magada!» torises pinal nr. 2.

Kolmandas pinalis kahjurõõmutseti:

«Kolka juurde tuldi miilitsast. Eilse aknaklaasi pärast.»

Viiendas pinalis oldi vait. Seal kahises priimus ja suu-deldi.

Ostap tõukas jalaga ust. Kogu vineerehitus hakkas värisema, ja kontsessionäärid astusid Koljale kuuluvasse pinalisse. Pilt, mis Ostapi silmadele avanes, oli kogu oma välise süütuse juures õudne. Toas oli mööblist ainult punasetriibuline madrats, mis seisis neljal telliskivil. Kuid mitte see polnud Ostapi rahutuse põhjuseks. Kolja mööbel oli talle juba ammu tuttav. Teda ei üllatanud ka Kolja ise, kes istus jaluli madratsil. Kuid tema kõrval istus selline taevalik olend, et Ostap muutus jalamaid süngeks. Niisugused tütarlapsed ei saa kunagi olla asjalikud tuttavad — selleks on neil liiga sinised silmad ja puhas kael. Need on armukesed või, mis veelgi hullem — naised, ja sealjuures armastatud naised. Ja tõepoolest, Kolja nimetas olendit Liisaks, ütles talle sina ja tegi talle näovi-gureid.

Ippolit Matvejevitš võttis kastorkaabu peast. Ostap kutsus Kolja koridori. Nad sosistasid seal kaua.

«Suurepärane hommik on täna, armuline proua,» mainis Ippolit Matvejevitš.

Sinisilmne proua puhkes naerma ja hakkas vadistama sellest, millised tobud elavad naaberpinalis, kuigi sel polnud mingit nähtavat seost Ippolit Matvejevitši märkusega.

«Nad panevad nimme priimuse üles, et poleks kuulda, kuidas nad suudlevad. Kuid see on ju rumal. Me kuuleme kõik. Aga nemad ise tõesti ei kuule oma priimuse pärast mitte kui midagi. Tahate, ma näitan teile kohe? Kuulake!»

Ja Kolja naine, kes tundis kõiki priimuse saladusi, hüüdis valjusti:

«Zverevid on tobud!»

Seina tagant kostis põrgulikku priimuselaulu ja suudluste helisid.

«Kas nägite? Nad ei kuule midagi. Zverevid on tobud, ahvid ja vaimuhaiged! Näete nüüd! ...» «Jah,» nõustus Ippolit Matvejevitš.

«Aga meie priimust ei tarvita. Milleks? Me käime lõunat söömas taimetoitlaste sööklas, kuigi mina olen taimetoitlaste söökla vastu. Aga kui me Koljaga abiellusime, siis unistas ta sellest, kuidas me hakkame koos seal söömas käima. Ja nii me käimegi. Ma armastan väga liha. Seal

aga on kotletid nuudlitest. Ainult palun ärge Koljale midagi rääkige...»
Sel ajal tulid Kolja ja Ostap tagasi.
«Noh, mis seal ikka. Kui sinu juurde tõesti kuidagi öömajale jääda ei saa, siis läheme Pantelei poole.»
«Õigus, poisid!» karjus Kolja. «Minge Ivanopulo poole. See on oma poiss.»
«Tulge meile külla,» ütles Kolja naine. «Meil mehega
oleks väga hea meel.»
«Jälle kutsuvad külalisi!» pahandati äärmises pinalis. «Neil on külalisi veel vähe!»
«Aga teil, tobud, ahvid ja vaimuhaiged, pole sellega pistmist!» vastas Kolja naine häält tõstmata.
«Kas kuuled, Ivan Andrejevitš,» satuti äärmises pinalis ärevusse. «Sinu naist solvatakse, aga sina oled vait.»
Oma häält tõstsid nähtamatud kommentaatorid ka teistes pinalites. Sõnasõda kasvas. Kompanjonid läksid alla, Ivanopulo juurde.
Üliõpilast polnud kodus. Ippolit Matvejevitš tõmbas tikust tuld. Uksel oli lipakas: «Tulen pärast kl. 9. Pantelei.»
«Pole viga,» ütles Ostap, «ma tean, kus võti on.» Ta kobas raudkapi all, sai võtme kätte ja tegi ukse lahti.
Üliõpilase Ivanopulo tuba oli täpselt samasuguste mõõtmetega nagu Koljagi oma, kuid see-eest nurgapealne. Toa üks sein oli kivist, mille üle tudeng tõelist uhkust tundis. Ippolit Matvejevitš märkis kurvastusega, et üliõpilasel pole isegi madratsit.
«Me seame ennast uhkesti sisse,» rahustas Ostap. «Moskva jaoks on see viisakas kubatuur. Kui me kõik kolmekesi põrandale heidame, jääb natuke ruumi veel ülegi. Aga Pantelei on ikka pärdik kah! Huvitav, kuhu ta madratsi on pannud?»
Aken avanes põiktänavasse. Seal kõndis militsionäär. Vastas, gooti torni moodi majakeses, asus ühe kääbusriigi saatkond. Raudvõre taga mängiti tennist. Lendas valge pallike. Kuuldus lühikesi hüüatusi.
«Aut,» ütles Ostap, «mänguklass on madal. Aga nüüd heidame puhkama.»
Kontsessionäärid laotasid ajalehti põrandale. Ippolit Matvejevitš võttis välja padjakese, mida ta endaga kaasas vedas.

Ostap heitis telegrammidele ja uinus. Ippolit Matvejevitš magas juba ammu.

XVII peatükk HINNAKE MADRATSEID, KODANIKUD!

«Liisa, lähme lõunat sööma!» «Ei taha. Ma eile juba sõin.» «Ma ei mõista sind.» «Ma ei lähe valejänest sööma.» «No see on ju rumalus!»
«Mul ei lähe need ilma lihata viinerid kurgust alla.»
«Täna saad õunakooki.»
«Ma millegipärast ei taha.»
«Räägi tasem. Kõik on kuulda.»
Ja noorpaar läks üle dramaatilisele sosinale.
Kahe minuti pärast sai Kolja esimest korda kolme abi-elukuu jooksul aru, et tema armastatud naisele meeldivad porgandi-, kartuli- ja herneviinerid hoopis vähem kui, talle endale.

«Tähendab, sa eelistad koeraliha dieettoidule!?» kisendas Kolja, unustades ägedushoos pealtkuulavad naabrid.

«Räägi ometi tasem!» karjus Liisa valjusti. «Ja üldse suhtud sa minusse halvasti. Jah! Ma armastan liha! Mõnikord. Mis selles siis halba on?»

Kolja jäi üllatunult vait. Selline pööre oli talle ootamatu. Liha oleks Kolja eelarvesse löönud määratu suure, täitmatu augu. Jalutades madratsi kõrval, millel kägarasse-tõmbunult istus hõõguva näoga Liisa, tegeles noor abielumees meeleheitlike arvutustega.

Kalkale kopeerimine joonestusbüroos «Tehnosila» ei andnud Kolja Kalatšovile isegi parimatel kuudel kuidagi üle neljakümne rubla. Korteri eest Kolja ei maksnud. Metsikus asulas ei olnud majavalitsejat, ja korteriüür oli seal abstraktne mõiste. Kümme rubla läks Liisa õppemaksuks juurdelõikus- ja õmbluskursustel, millel olid ehitus-tehnikumi õigused. Kahe inimese lõunasöök (esimene roog kloostriborš ja teine roog — .valejänes või harilik lapšaa), mis söödi ausalt pooleks taimetoitlaste sööklas «Ära Varasta», rebis abikaasade kuueelarvest välja kolmteist rubla. Ülejäänud raha kulus ei tea kuhu. See häiris

Koljat kõige rohkem. «Kuhu see raha küll läheb?» arutas ta, tõmmates reissfeedriga taevakarva kalkale pikka ja peent joont. Niisugustes tingimustes oleks lihasöömisele üleminek tähendanud hukkumist. Sellepärast rääkiski Kolja õhinal:

«Mõtle ometi: õgida tapetud loomade laipu! Kannibalism kultuuri maski all! Kõik haigused tulevad lihast.»

«Muidugi,» ütles Liisa argliku irooniaga, «näiteks angiin.»

«Jah, jah, ka angiin! Aga mis sa õige arvad? Igavese lihasöömisega nõrgestatud organismil ei ole jõudu, et infektsioonile vastu panna.»

«Kui rumal see on!»

«Mitte see pole rumal. Rumal on see, kes püüab ainult oma kõhtu täis toppida ega hoolitse vitamiinide hulga eest.»

Kolja jäi järsku vait. Tõrjudes ikka rohkem ja rohkem kõrvale magedatest ja lahjadest nuudliroogadest, putrudest ning kartulisodist koosnevat fooni, kerkis Kolja vaimusilma ette suur seakarbonaad. Näis, nagu oleks ta just praegu pannilt karanud. Ta alles särises ja lõhnas vürtsikalt. Karbonaadist paistis välja kont nagu duelli-püstol.

«Saa ometi aru,» karjus Kolja, «et üksainus seakarbonaad võtab inimese elust ära terve nädala!»

«Võtku!» oigas Liisa. «Valejänes võtab ära pool aastat. Eile, kui me sõime porgandipraadi, tundsin, et suren. Ma ei tahtnud sulle ainult öelda.»

«Miks sa siis ei tahtnud öelda?»

«Mul ei olnud jõudu. Ma kartsin, et hakkan nutma.»

«Aga nüüd sa ei karda?»

«Nüüd on mul juba ükstapuha.»

Liisa hakkas töinama.

«Lev Tolstoi,» ütles Kolja väriseva häälega, «ei söönud ka liha.»

«Ja-aa,» vastas Liisa pisaratest luksudes, «krahv sõi spargleid.»

«Spargel ei ole liha.»

«Aga kui ta «Sõda ja rahu» kirjutas, siis ta sõi liha! Sõi, sõi, sõi! Ja kui ta «Anna Kareninat» kirjutas, siis ta õgis, õgis, õgis!»

«Ah, ole vait!»

«Õgis, õgis, õgis!»
136
«Aga kas ta siis ka õgis, kui ta «Kreutzeri sonaati» kirjutas?» küsis Kolja mürgiselt.
««Kreutzeri sonaat» on pisikene. Las ta oleks proovinud «Sõda ja rahu» kirjutada kartuliviinerite peal istudes!»
«Ja mis sa mulle üldse hõõrud seda oma Tolstoid nina alla?»
«Mina hõõrun sulle Tolstoid nina alla? Mina? Mina hõõrun teile Tolstoid nina alla?»
Kolia läks samuti üle teie peale. Pinalites juubeldati vaüusti. Liisa tõmbas helesinise kootud mütsikese kiiresti kuklast laubale.
«Kuhu sa lähed?»
«Jäta mind rahule. Mul on tarvis minna.» Ja Liisa jooksis minema.
«Kuhu ta võis minna?» mõtles Kolja ning jäi kuulatama.
«Liiga paliu voli on teiesugustele antud nõukogude võimu aial,» öeldi vasakult äärmises pinalis.
«Uputama läks!» otsustati kolmandas pinalis.
Viies pinal pani priimuse üles ja hakkas peale igapäevaste suudlustega.
Liisa jooksis erutatult mööda tänavaid.
Oli paraiasti see pühaDäevane tund, kus õnneseened toovad Arbati tänavat mööda turult madratseid.
Noorpaarid ja nõukogude keskmikud — need on peamised vedrumadratsite ostiad. Nad tassivad madratsit süles, emmates teda mõlema käega. Ja kuidas nad saaksidki teisiti kohelda seda helesinist, säravate lillekestega aaret, oma õnne alust.
Kodanikud! Hinnake helesiniste lillekestega vedrumad-ratsit! See on kodukolle, toasisustuse alfa ja oomega, koduse hubasulse kehastus, armastuse baas, priimuse isa! Kui ma piis on magada tema vedrude demokraatliku helina saatel! Missuguseid imeilusaid unenägusid näeb inimene kes uinub tema helesinisel lõuendil! Missuguse lugupidamise osaliseks saab iga madratsiomanik!
Inimene, kel pole madratsit, on haletsusväärne. Ta ei eksisteeri. Ta ei maksa makse, tal pole naist, tuttavad ei anna talle «kesknädalani» laenu, taksoiuhid hüüavad talle järele solvavaid sõnu, tütarlapsed naeravad tema üle: nad ei armasta idealiste.
Inimene, kel pole madratsit, kirjutab enamasti värsse:
137
Kui kesköötundi lööb Bure, on voodis mõnus lesida.
On õued hanges, umbes teed ja mõtted peas kui mesilas.

Ta kirjutab neid postkontori kõrge puldi ääres, takistades asjalikke madratsiomanikke, kes on tulnud telegramme saatma.
Madrats lööb inimese elu segamini. Tema kattes ja vedrudes peitub mingi külgetõmbejõud, mida siiamaani pole uuritud. Tema vedrude kutsuva helina peale tulevad ligi inimesed ja asjad. Tulevad rahandusagent ja tütarlapsed. Nad tahavad sõbrustada madratsiomanikega. Rahandusagent teeb seda fiskaalsetel eesmärkidel, pidades silmas riigi kasu, tütarlapsed aga teevad seda omakasupüüdmatult, alludes looduse seadustele.
Algab nooruse õitseaeg. Rahandusagent, kes on maksud kokku saanud, lendab nagu mesilind kevadise meesaagiga rõõmsalt sumisedes oma jaoskonna-mesipuu poole. Eemaldunud tütarlapsi aga asendavad naine ja priimus «Ju-veel nr. 1».

Madrats on täitmatu. Ta nõuab ohvritoomist. öösiti laseb ta kuuldavale langeva palli häält. Talle on vaja riiulit. Talle on vaja rumalate kappidega lauda. Vedrudega pläristades nõuab ta kardinaid, eesriideid ja kööginõusid. Ta tõukab inimest ja ütleb talle:

«Mine! Osta lihaiaud ja pudrunui!»

«Inimene, mul on sinu pärast häbi, et sul pole seniajani vaipa!»

«Tööta! Ma toon sulle varsti lapsi! On vaja koguda raha mähkmete ja lapsevankri jaoks.»

Madrats peab kõik meeles ja teeb kõik omamoodi.

Isegi poeet ei saa vältida üldist saatust. Näete, seal ta tulebki turult madratsiga, surudes end hirmuga vastu tema pehmet vatsa.

«Ma murran su kangekaelsuse, poeet!» ütleb madrats. «Sul pole enam vaja joosta postkontorisse värsse kirjutama. Ja kas neid üldse on vaja kirjutada? Teeni! Ja saldo on alati sinu kasuks. Mõtle naisele ja lastele!»

«Mul ei ole naist!» karjatab poeet, taganedes eemale oma vedrudega õpetajast.

«Sa saad naise. Kuid ma ei või pead anda, et ta on kõige kaunim tütarlaps maailmas. Ma ei tea isegi seda, kas tal on hea süda. Ole valmis kõigeks. Sulle sünnivad lapsed.»

«Ma ei armasta lapsi!»

«Sa hakkad neid armastama!»

138

«Te hirmutate mind, kodanik madrats!»

«Ole vait, lollpea! Sa ei tea veel pooli asjugi! Sa teed veel laenu mööbli muretsemiseks.»

«Ma tapan su, madrats!»

«Kutsikas! Kui sa julged seda teha, siis kaebavad naabrid sinu peale majavalitsusele.»

Ja niimoodi tsirkuleerivad õnneseened iga pühapäev madratsite rõõmsa helina saatel mööda Moskvat.

Kuid Moskva pühapäev pole muidugi üksnes selle poolest tähelepanuväärne. Pühapäev on muuseumipäev.

Moskvas on eriline kategooria inimesi. Ta ei taipa midagi maalikunstist, ta ei tunne huvi arhitektuuri vastu ega armasta mineviku mälestusmärke. See kategooria külastab muuseume ainult sellepärast, et need asuvad toredates hoonetes. Need inimesed longivad mööda pimestavaid saale, kadedalt vahtides maalitud lagesid, puudutavad kätega seda, mida on keelatud puudutada, ja pomisevad alalõpmata:

«Äh! Oli alles inimestel elu!»

Neile pole tähtis, et seinad on maalinud prantslane Püvis de Chavannes. Neile on tähtis teada saada, mis see lossi endisele omanikule maksma läks. Nad kõnnivad mööda . marrnorkujudega kaunistatud treppe ja kujutlevad, kui palju lakeisid siin seisis ja kui palju iga lakei palka ning jootraha sai. Kaminal seisab portselan, kuid nemad ei pööra sellele tähelepanu, vaid otsustavad, et kamin pole kasulik asi: puid läheb liiga palju. Söögitoas, mille seinad on kaetud tammepaneelidega, ei vaata nad suurepäraseid nikerdusi. Neid piinab vaid üks mõte: mida siin endine omanik-kaupmees sõi ja kui palju see praeguse elukalliduse juures maksaks?

Niisuguseid inimesi võib kohata igas muuseumis. Sel ajal kui ekskursioonid reipalt ühe šedöövri juurest teise juurde marsivad, seisab säärane tüüp keset saali ja iniseb kellelegi vaatamata kaeblikult:

«Äh! Oli alles inimestel elu!»

Liisa jooksis pisaraid neelates mööda tänavat. Mõtted kihutasid teda tagant. Ta mõtles oma õnnelikust ja vaesest elust.

«Kui meil oleks veel laud ja kaks tooli, siis oleks kõik kohe päris hästi. Ja priimus on ka ikkagi vaja muretseda. Tarvis on elu kuidagi sisse seada.»

139

Tema samm jäi aeglasemaks, sest talle meenus järsku tüli Koljaga. Pealegi tahtis ta hirmsasti süüa. Temas lõi uuesti lõkkele viha mehe vastu.

«See on lihtsalt sigadus!» ütles ta kuuldavalt.

Nälg muutus veelgi kõrvetavamaks.

«Hea küll, hea küll! Ma ise tean, mis ma teen.»

Ja Liisa, näost punane, ostis kaubaeidelt vorstiga võileiva. Nii näljane kui ta oligi, kuid uulitsal söömine näis ebasündsana. Ta oli ikkagi madratsiomanik ja orienteerus elus peenelt. Ta vaatas ringi ning astus kahekorruselise villa trepikotta. Seal asus ta suurt naudingut tundes võileiva kallale. Vorst oli jumalik. Suur ekskursioon tuli trepikotta. Seina ääres seisvast Liisast möödudes vaatasid ekskursandid tema poole.

«Nähku!» otsustas tigedaks muutunud Liisa.

XVIII peatükk MÖÖBLIMUUSEUM

Liisa pühkis taskurätikuga suu puhtaks ja äigas pluusilt leivapuru maha. Tema tuju paranes. Ta seisis sildi all:

Mööblikunsti muuseum

Koju pöörduda ei sobinud. Kellegi poole minna ei olnud. Taskus oli kakskümmend kopikat. Ja Liisa otsustas muuseumi külastamisega iseseisvat elu alustada. Ta kontrollis oma rahatagavara ning astus vestibüüli.

Seal kohtas ta kohe sassis habemega meest, kes raske pilguga malahhiitsammast puurides läbi vurrude pomises:

«Rikkalt elasid inimesed!»

Liisa vaatas aukartusega sammast ja läks üles.

Väikestes ruudukujulistes tubades, mille laed olid nii madalad, et iga sisseastunud inimene näis hiiglasena, hulkus Liisa minutit kümme.

Need toad olid sisustatud Pauli-aegses ampiirstiilis, punase puu ja karjala kasega — range, oivalise ja sõjaka mööbliga. Kirjutuslaua vastas seisid kaks kvadraatset kappi, mille klaasuksi ehtisid ristamisi pandud odad. Laud ise oli ääretu. Selle taga istuda oleks olnud seesama mis

140

Teatriväljaku taha istet võtta, kusjuures lauagarnituuriks oleks olnud Suur Teater oma kolonnaadi ja nelja pronks-hobusega, kes Apollot «Punase mooni» esietendusele sõidutavad. Nii paistis vähemalt Liisale, keda kasvatati porgandite varal nagu küülikut. Nurkades seisid tugitoolid kõrgete seljatugedega, mille ülemised otsad olid oinasarvedena keerdu käänatud. Tugitoolide persikuvärvi katetel puhkas päike.

Jalamaid oleks tahtnud sellisesse tugitooli istuda, kuid istumine oli keelatud.

Liisa arutas mõttes, kuidas hindamatus Pauli-aegses ampiirstiilis tugitool kõrvuti tema punasetriibulise madratsiga välja näeks. Selgus, et poleks vigagi. Ta luges läbi seinal rippuva sildi Pauli-aegse ampiiri teadusliku ja ideoloogilise põhjendusega ning kurvastades selle üle, et temal Koljaga pole selles lossis tube, sattus ootamatult koridori.

Vasakut kätt, otse põrandalt, algasid madalad poolüma-rikud aknad. Läbi nende akende nägi Liisa oma jalgade all määratu suurt valget sammassaali. Ka saalis oli mööbel ja uitasid külastajad. Liisa peatus. Ta polnud veel kunagi näinud saali oma jalgade all.

Imestuse ja vaimustusega vahtis ta kaua alla. Äkki märkas ta, et seal kõnnivad tugitoolide juurest büroolaudade juurde tema tänased tuttavad — Bender ja selle kaaslane, paljaksaetud peaga esinduslik vanamees.

«Ah kui kena!» ütles Liisa. «Nüüd pole enam nii igav.

Ta oli väga rõõmus, jooksis alla ja eksis otsekohe ära. Ta sattus punasesse võõrastetuppa, kus oli neljakümne mööblieseme ümber. See oli painutatud jalgadega pähklipuust mööbel. Võõrastetoast polnud väljapääsu. Tuli joosta tagasi läbi laevalgustusega ümmarguse toa, mis oli määratud, nagu näis, ainult lilleliste padjakeste jaoks.

Joostes möödus ta itaalia renessansi stiilis brokaat-tugi-toolidest, hollandi kappidest, suurest mustadel keerdsam-mastel seisva baldahhiiniga gooti voodist. Inimene poleks selles voodis paistnud suurem kui pähkel.

Lõpuks kuulis Liisa ekskursantide suminat, kes kuigi tähelepanelikult ei kuulanud oma juhti. Viimane paljastas Katariina II imperialistlikke tagamõtteid seoses kadunud keisrinna armastusega Louis XVI stiilis mööbli vastu.

See oligi suur sammassaal. Liisa läks saali teise otsa, kus tuttav seltsimees Bender õhinal oma paljaksaetud peaga kaaslasega vestles.

141

Lähenedes kuulis Liisa tema kõlavat häält:

«Sikk-modern stiilis mööbel. Aga see pole siiski vist see, mida meie vajame.»

«Jah, aga siin on kindlasti veel teisigi saale. .Me peame kõik süstemaatiliselt läbi vaatama.»

«Tere,» ütles Liisa.

Mõlemad mehed pöördusid ümber ja krimpsutasid nägu.

«Tere, seltsimees Bender. Tore, et ma teid leidsin. Uksi oli nii igav. Hakkame nüüd seltsis vaatama.»

Kontsessionäärid vaatasid teineteisele otsa. Ippolit Mat-vejevitš ajas enese sirgemaks, ehkki talle ei meeldinud, et Liisa võib neid segada briljantmööbli otsimise tähtsas ette-võttes.

«Meie oleme tüüpilised provintslased,» ütles Bender läbematult. « Aga kuidas teie, moskvalanna, siia sattusite?»

«Täitsa juhuslikult. Ma läksin Koljaga riidu.»

«Kuidas siis see juhtus?» ühmas Ippolit Matvejevitš.

«Noh, lähme sellest saalist ära,» kiirustas Ostap.

«Ma pole seda veel vaadanudki. See on nii kena.»

«Hakkab peale!» sosistas Ostap Ippolit Matvejevitšile kõrva ja lisas Liisa poole pöördudes: «Siin pole midagi vaadata. Dekadentlik stiil. Kerenski ajastu.»

«Mulle räägiti, et siin kuskil on meister Gambsi mööbel,» mainis Ippolit Matvejevitš. «Lähme vast sinna.»

Liisa oli nõus, võttis Vorobjaninovil käe alt kinni (Ippolit Matvejevitš tundus talle imestamisväärt armsa teadusemehena) ja suundus ukse poole. Sellele vaatamata, et olukord oli väga tõsine ja oli saabunud otsustav silmapilk aarde otsimisel, naeris paarikese kannul astuv Bender vallatult. Talle tegi nalja komantšide pealik kavaleri osas.
Liisa piiras kõvasti kontsessionääride tegevusvabadust. Sel ajal kui nemad üheainsa pilguga kindlaks tegid, et toas vajalikku mööblit ei ole, ja instinktiivselt järgmisse kippusid, oli Liisal igas osakonnas palju tegemist. Ta luges valjusti läbi kõik mööbli kohta kirjutatud kriitika, tegi külastajate aadressil taravaid märkusi ja seisis kaua iga eksponaadi juures. Tahtmatult ja endale täiesti märkamatult kohandas ta nähtud mööblit oma toakesele ja vajadustele. Gooti voodi ei meeldinud talle üldse. See oli liiga suur. Isegi sel juhul, kui Kolja saaks mingisuguse ime läbi kolme ruutsülla suuruse toa, ei mahuks see keskaegne ase nende tuppa ära. Kuid Liisa käis ikkagi kaua ümber voodi ja mõõtis sammudega selle tõelist pindala. Tal oli

väga lõbus. Ta ei märganud oma kaaslaste haput ilmet, kelle rüütellikud iseloomud ei lubanud neil ülepeakaela meister Gambsi tuppa tormata.
«Kannatame ära,» sosistas Ostap, «ega mööbel eest põgene; aga teie, aadlipealik, ärge pigistage tütarlast. Ma olen armukade.»
Vorobjaninov naeratas rahulolevalt.
Saalid venisid ja venisid. Neil polnud lõppu. Aleksandri ajastu mööbel oli esindatud arvukate komplektidena., Selle võrdlemisi väikesed gabariidid viisid Liisa vaimus-* tusse.
«Vaadake, vaadake!» kilkas ta usalduslikult, haarates Vorobjaninovil varrukast kinni. «Kas te näete seda bürood? See sobiks imehästi meie tuppa, eks ole?»
«Suurepärane mööbel!» ütles Ostap tigedalt. «Ainult dekadentlik.»
«Aga siin ma juba olin,» kuulutas Liisa, kui nad punasesse võõrastetuppa astusid. «Ma arvan, et siin ei maksa peatuda.»
Tema hämmastuseks jäid mööbli vastu seni ükskõiksed kaaslased äkki tunnimeestena ukse juurde seisma.
«Mis te siis nüüd seisate? Lähme! Ma olen juba väsinud. »
«Oodake,» palus Ippolit Matvejevitš, vabastades ennast tema käevangust, «üks silmapilk.»
Suur tuba oli mööblit täis tuubitud. Gambsi toolid asetsesid seina ääres ja laua ümber. Nurgas asuv diivan oli samuti toolidest ümbritsetud. Nende painutatud jalad ja mugavad seljatoed olid Ippolit Matvejevitšile vaimustavalt tuttavad. Ostap silmitses kõike uurivalt. Ippolit Matvejevitš läks näost punaseks.
«Te olete väsinud, preili,» ütles ta Liisale. «Istuge siia ja puhake, aga meie temaga jalutame natuke. See paistab olevat huvitav saal.»
Liisa pandi istuma.
Kontsessionäärid läksid akna juurde.
«Kas on need?» küsis Ostap.
«Nagu oleks. Tarvis lähemalt vaadata.»
«Kas kõik toolid on siin?»
«Ma loen kohe üle. Oodake, oodake . ..»
Vorobjaninovi pilk hakkas rändama toolilt toolile.

«Lubage,» lausus ta lõpuks, «kakskümmend tooli. Ei yõi olla. Neid peab ju olema ainult kümme.»

143

«Aga vaadake hästi järele. Võib-olla need polegi teie toolid.»

Nad hakkasid käima toolide vahel. «Noh,» kiirustas Ostap.

«Seljatugi oleks nagu teistsugune kui minu omadel.» «Tähendab pole need?» «Ei ole.»

«Paistab, et ilmaaegu sidusin ennast teiega.»

Ippolit Matvejevitš oli täiesti löödud.

«Hea küll,» ütles Ostap, «istung jätkub. Tool pole nööpnõel. Leiame üles. Andke orderid siia. Tuleb astuda ebameeldivasse kontakti muuseumi administratsiooniga. Istuge plika kõrvale ja oodake. Ma tulen kohe.»

«Miks te nii nukker olete?» küsis Liisa. «Kas te olete väsinud?»

Ippolit Matvejevitš vastas vaikimisega. «Kas teil pea valutab?»

«Jah, natuke. Mured, teate. Naisterahva helluse puudumine annab ennast elus tunda.»

Liisa algul imestas, kuid pärast, kui oli oma paljaksaetud peaga vestluskaaslast silmitsenud, hakkas tal vanamehest kahju. Vorobjaninovil olid kannata j asilmad. Näpitsprillid ei varjanud teravalt esiletungivaid kotikesi silmade all. Kiire üleminek maakonna perekonnaseisuaktide büroo asjaajaja rahulikult elult briljantideküti ja avantüristi ebamugavale ja askeldusrikkale eluviisile ei jätnud oma mõju avaldamata. Ippolit Matvejevitš oli kõvasti alla võtnud, ja ka maks oli valu tegema hakanud. Benderi karmi järelevalve all oli Ippolit Matvejevitš kaotanud omaenda palge ja kiiresti lahustunud Türgi alama poja võimsas intellektis. Nüüd, kus ta oli võluva nais-kodaniku Kalatšovaga hetkeks kahekesi jäänud, oleks ta tahtnud sellele jutustada kõigist muredest ja erutustest, kuid ei julgenud seda teha.

«Jah,» ütles ta, heites õrna pilgu oma vestluskaaslasele, «nii on lood. Ja kuidas teie elate, Jelizaveta...»

«Petrovna. Aga kuidas teid hüütakse?»

Tehti vastastikku teatavaks ees- ja isanimed.

«Kalli armastuse muinasjutt,» mõtles Ippolit Matvejevitš, silmitsedes Liisa lihtsat näokest. Nii kirglikult, nii vastupandamatult igatses vana aadlipealik naisterahva hellust, mille puudumine ennast elus tunda annab, et ta viibimatult võttis Liisa käekese oma kortsuliste käppade

144

vahele ja hakkas tuliselt jutustama Pariisist. Ta oleks tahtnud olla rikas, pillaja ja vallutaja. Ta oleks tahtnud ahvatleda, juua orkestrite lärmi saatel omaette kabinetis naisorkestri kaunitariga rödereri. Millest oli rääkida selie plikaga, kes kahtlemata ei tea midagi ei rödererist ega naisorkestritest ja kes oma loomu poolest ei suuda isegi mõista selle žanri kõiki võlusid. Aga nii väga oleks, tahtnud olla ahvatlev! Ja Ippolit Matvejevitš võrgutas Liisat juttudega Pariisi elust.

«Kas te olete teaduslik töötaja?» uuris Liisa.

«Jah, teatud määral,» vastas Ippolit Matvejevitš, tundes, et ta Benderiga tutvumisest saadik on taas omandanud talle viimastel aastatel mitteomase jultumuse.

«Andestage mu ebadelikaatsus, aga kui vana te olete?»

«Teadusse, mida ma käesoleval momendil esindan, see ei puutu.»

Selle kiire ja tabava vastusega oli Liisa võidetud. «Aga siiski? Kolmkümmend? Nelikümmend? Viiskümmend?»

«Peaaegu kolmkümmend kaheksa.»
«Oo! Te näete välja palju noorem.»
Ippolit Matvejevitš tundis ennast õnnelikuna.
«Millal te lubate mulle õnne teid jälle näha?» küsis Ippolit Matvejevitš läbi nina.
Liisal oli kangesti häbi. Ta hakkas tugitoolis nihelema ja nukrutsema.
«Kuhu siis seltsimees Bender kadus?» halises ta peenikese häälega.
«No millal siis?» päris Vorobjaninov kannatamatult. «Kus ja millal me kohtume?»
«Oh, ma e"i tea. Siis, kui te tahate.» «Kas täna võib?»
«Täna?»
«Ma palun teid väga.»
«Noh, hästi. Olgu siis täna. Tulge meile.»
«Ei, kohtume parem värskes õhus. Praegu on nii ilusad ilmad. Kas te teate luuletust: «Sel vallatul mail, sel võluril mail on värskendav lehvik ju käes.»»
«See on vist Zarovi luuletus?»
«M-m. . . Vist küll. Nii et täna. Aga kus?»
«Küll te olete naljakas! Seal, kus soovite. Kas tahate raudkapi juures? Te teate seda? Kui pimedaks läheb ...»
145
Vaevalt oli Ippolit Matvejevitš jõudnud suudelda Liisa kätt, mida ta tegi väga pidulikult, kolmes järgus, kui Ostap tagasi tuli. Ostap oli väga asjalik.
«Vabandage, madmuasell,» ütles ta ruttu, «kuid meil sõbraga ei ole võimalik teid saata. Tuli ette pisike, kuid väga tähtis toimetus. Meil on tarvis kiiresti ühte kohta sõita.»
Ippolit Matvejevitšil jäi hing kinni.
«Nägemiseni, Jelizaveta Petrovna,» lausus ta tõtates, «vabandage, vabandage, vabandage, kuid meil on hirmus kiire.»
Ja kompanjonid lasksid jalga, jättes hämmastunud Liisa tuppa, mis oli rikkalikult sisustatud Gambsi mööbliga.
«Ilma minuta,» deklareeris Ostap, kui nad trepist alla läksid, «ei tuleks sellest asjast tuhkagi välja. Palvetage minu poole! Palvetage, palvetage, ärge kartke, pea otsast ära ei tule! Kuulake! Teie mööblil muuseumiväärtust ei ole. Tema koht pole muuseumis, vaid trahvipataljoni kasarmus. Kas te olete rahul selle situatsiooniga?»
«Mis mõnitamine see on!» hüüdis Vorobjaninov, kes oli Türgi alama poja võimsa intellekti ikke alt vabanema hakanud.
«Vait,» ütles Ostap külmalt. «Te ei tea, mis sünnib. Kui me jalamaid ei päästa oma mööblit, siis on kõigel lõpp. Siis ei näe me teda iialgi. Mul oli just praegu selle ajaloo prügimäe juhatajaga kontoris raske jutuajamine.»
«Noh, ja siis?» karjus Ippolit Matvejevitš. «Mis see juhataja siis ütles?»
«Ütles kõik, mis vaja. Ärge ärrituge! Ma küsisin temalt: «Millega seda seletada, et teile Stargorodist orderi järgi saadetud mööblit ei ole siin olemas?» Küsisin seda muidugi armastusväärselt, seltsimehelikult. «Mis mööbel see on?» küsib ta minult. «Minul muuseumis niisuguseid fakte ei esine.» Ma torkasin talle kohe orderid nina alla. Hakkas raamatuid tuhnima. Otsis pool tundi ja tuli siis lõpuks tagasi. Noh, mis te arvate? Kus see mööbel on?»
«Kadunud?» piiksatas Vorobjaninov.
«Kujutage endale ette, et see pole nii. Kujutage endale ette, et mööbel on selles surimuris terveks jäänud. Ma juba ütlesin teile, et muuseumiväärtust tal ei ole. Ta visati

lattu, ja alles eile, pange tähele, eile, seitsme aasta pärast (ta vedeles laos seitse aastat!) saadeti ta oksjonile mahamüümiseks. Glavnauka oksjon. Ja kui teda eile või

146

täna hommikul pole ära müüdud, siis on ta meie oma! Kas te olete rahul?»

«Kiiremini!» karjus Ippolit Matvejevitš. «Voorimees!» hõikas Ostap.

Nad istusid peale ega tinginud isegi sõiduhinna üle. «Palvetage minu poole, palvetage! Ärge kartke, õue-marssal! Viin, naised ja kaardid on meile garanteeritud. Siis teeme ka kampsuni eest arve klaariks.»

Petrovka passaaži oksjonisaali jooksid kontsessionäärid erksalt sisse nagu noored täkud.

Juba esimeses oksjoniruumis nägid nad seda, mida nad nii kaua olid otsinud. Kõik kümme Ippolit Matvejevitši tooli seisid oma kõveratel jalgadel seina ääres. Isegi nende katteriie polnud tumenenud, pleekinud ega rikutud. Toolid olid värsked ja puhtad, nagu oleksid nad alles praegu Klavdia Ivanovna perenaiseliku hoolitsuse alt saabunud.

«Nemad?» küsis Ostap.

«Jumala eest,» kinnitas Ippolit Matvejevitš. «Nemad, nemad! Nemad ise. Seekord pole mingit kahtlust.»

«Igaks juhuks kontrollime,» ütles Ostap, püüdes jääda rahulikuks.

Ta astus müüja juurde:

«Need toolid on arvatavasti mööblimuuseumist?» «Need? Jah, on küll.» «Aga kas nad on müüa?» «Müüa.»

«Mis nende hind on?»

«Hinda veel ei ole. Need müüakse oksjonil.» «Ah nii. Kas täna?»

«Ei. Täna on müük juba lõppenud. Homme kella viiest.»

«Ja praegu neid ei müüda?» «Ei. Homme kella viiest peale.»

Nad ei raatsinud kuidagi oma toolide juurest lahkuda. «Lubage vaadata,» kogeles Ippolit Matvejevitš. «Kas tohib?»

Kontsessionäärid uurisid toole kaua, istusid neil ja vaatasid viisakuse pärast ka teisi asju. Vorobjaninov nohises ja müksis oma kompanjoni kogu aeg küünarnukiga.

«Palvetage minu poole!» sosistas Ostap. «Palvetage, aadlipealik.»

Ippolit Matvejevitš oli valmis mitte ainult palvetama

147

Ostapi poole, vaid isegi suudlema tema vaarikavärvi kingade taldu.

«Homme,» juubeldas ta, «homme, homme, homme!»

Ta oleks tahtnud laulda.

«Mis on halb, see on halb,» ütles ta. «See on loomulik.» Kauplustes sünnitas Avessalom Vladimirovitš suurt segadust, ta ilmus ja kadus hämmastunud müüjate silmist nii kiiresti, ostis karbi šokolaadi nii ekspansiivselt, et kassapreili lootis temalt saada vähemalt kolmkümmend rubla. Kuid Iznurenkov, tantsiskledes kassa juures ja rebides kaelasidet, nagu oleks see teda kägistanud, viskas kassa-letile kägardatud kolmerublase ja lippas minema, ise tänulikult mökitades.

Kui see inimene oleks suutnud kas või kaks tundigi paigal püsida, siis oleksid toimunud kõige ootamatumad sündmused.

Võib-olla oleks Iznurenkov istunud laua taha ja kirjutanud toreda jutustuse, aga võib-olla ka avalduse vastastikuse abistamise kassale tagastamatu laenu saamiseks või uue punkti elamispinna kasutamise seadusse või raamatu «Kuidas hästi riietuda ja seltskonnas käituda».

Kuid ta ei suutnud seda teha. Metsikult töötavad jalad kandsid teda ühest kohast teise, pliiats lendas tema rabe-levaist kätest noolena minema, mõtted karglesid sinna-tänna.

Iznurenkov jooksis toas ringi, ja pitsatid mööbli küljes tilbendasid nagu tantsiva mustlanna kõrvarõngad. Toolil istus naeruhimuline agulineiu.

«Ah, ah,» hüüatles Avessalom Vladimirovitš, «jumalik! Tsaarinna enda hääl ja ilme toob pidusaali elevust... Ah, ah! Kõrgem klass! ... Te olete kuninganna Margot.»

Agulikuninganna, kes sellest midagi aru ei saanud, naeris lugupidavalt.

«Sööge ometi šokolaadi, noh, ma palun teid! . . . Ah, ah! . .. Jumalik!»

Iga minut suudles ta kuninganna käsi, imetles tema tagasihoidlikku tualetti, toppis talle kassi sülle ja küsis lipitsevalt:

«Eks ole, ta sarnaneb papagoiga? Lõvi! Lõvi! Tõeline lõvi! Eks ole, ta on tõesti erakordselt koheva karvaga? .. . Aga saba? Saba! Eks ole, tal on tõesti suur saba? Ah!»

Siis lendas kass nurka ja Avessalom Vladimirovitš hakkas käsi vastu oma ümarpehmet naiselikku rinda surudes kellelegi läbi akna kummardusi tegema. Korraga lõksatas tema püsimatus peas mingi klapp, ja ta hakkas oma külalise füüsiliste ja hingeliste omaduste üle väljakutsuvalt teravmeelitsema:

«Öelge, kas see pross on tõesti klaasist? Ah! Ah! Milline sära! ... Te pimestasite mind, ausõna! . .. Aga öelge, kas Pariis on tõesti suur linn? Kas seal on tõesti Eiffeli torn? ... Ah! Ah!... Millised käed!... Milline nina! .. . Ah!»

Ta ei emmanud tütarlast. Talle piisas sellest, et sai komplimente öelda. Ja ta pildus neid vahetpidamata. Komplimentide voolu katkestas Ostapi ootamatu ilmumine.

Suur kombinaator keerutas käes paberitükki ja küsis karmilt:

«Kas Iznurenkov elab siin? Kas teie oletegi Iznuren-kov?»

Avessalom Vladimirovitš vaatas kohkunult külalise kivistunud nägu, püüdes selle silmist välja lugeda, milliseid pretensioone talle hakatakse nüüd esitama: kas see on trahv trammis toimunud vestluse ajal purunenud akna eest või kutse rahvakohtusse maksmata korteriüüri eest või tellimuste vastuvõtt pimedate ajakirjale?

«Mis see siis peab tähendama, seltsimees?» küsis Ostap karmilt. «See ei kõlba kuhugi — ametiisikut, käskjalga välja ajada.»

«Missugust käskjalga?» kohkus Iznurenkov.

«Te ise teate, missugust. Ma viin nüüd mööbli ära. Palun teid, naiskodanik, tool vabastada,» ütles Ostap rangelt.

Naiskodanik, kellele alles äsja kõige lüürilisemate poeetide luuletusi loeti, tõusis püsti.

«Ei! Istuge!» karjus Iznurenkov, varjates tooli oma kehaga. «Neil pole õigust.»

«Õiguste suhtes võiksite parem vait olla, kodanik. On tarvis olla teadlikum. Vabastage mööbel! Seadusest on tarvis kinni pidada!»

Nende sõnadega haaras Ostap tooli ja raputas seda õhus.

«Ma viin mööbli ära!» teatas Bender resoluutselt. «Ei, te ei vii seda ära!»

«Kuidas ma siis ei vii,» naeris Ostap, astudes tooliga koridori, «kui ma just viin.»

Avessalom suudles kuninganna kätt ja jooksis rangele kohtunikule kummargil järele. Too läks juba trepist alla.

«Ma ütlen teile, et teil pole õigust! Seaduse järgi võib mööbel seista kaks nädalat, aga see on seisnud ainult kolm päeva! Võib-olla ma maksan ära!»

206

Iznurenkov keerles Ostapi ümber nagu mesilane. Niiviisi jõudsid nad tänavale. Avessalom Vladimirovitš jooksis kuni tänavanurgani toolile järele. Siin nägi ta sõnniku-hunniku ümber keksivaid Varblasi. Ta vaatas neid särasilmil, hakkas pomisema, lõi käed laksatades kokku ja hüüdis naerma puhkedes:

«Kõrgem klass! Ah! Ah!... Kuidas küll teema võib muutuda!»

Uue teema läbitöötamisest haaratud Iznurenkov pöördus rõõmsalt tagasi ja ruttas kareldes koju. Tool meenus talle alles kodus, kus ta leidis agulineiu kesk tuba seismas.

Ostap võttis voorimehe ja viis tooli koju.

«õppige asju võtma paljaste kätega,» ütles ta Ippolit Matvejevitšile. «Jumalamuidu. Kas te saate sellest aru?»

Pärast tooli läbipuistamist jäi Ippolit Matvejevitš kurvaks.

«Šansid aina kasvavad,» ütles Ostap, «aga raha pole kopikatki, öelge, kas teie kadunud ämm ei armastanud naljatada?»

«Mis see peab tähendama?»

«Võib-olla ei ole mingeid briljante olemaski?»

Ippolit Matvejevitš hakkas nii energiliselt kätega vehkima, et ta kitsas kuub üles kerkis.

«Sel juhul on kõik kõige paremas korras. Loodame, et Ivanopulo varandus suureneb veel ainult ühe tooli võrra.»

«Teist, seltsimees Bender, kirjutati täna lehtedes,» ütles Ippolit Matvejevitš lipitsevalt.

Ostap tõmbas kulmu kortsu.

Talle ei meeldinud, kui ajakirjandus tema nime ümber lärmi tõstis.

«Mis te iahvatate! Missuguses lehes?»

Ippolit Matvejevitš lõi võidutsedes lahti «Stanoki».

«Näete, siin. Rubriigis «Mis päeva jooksul juhtus».»

Ostap iäi veidi rahulikumaks; ta kartis sõnumeid ainult paljastavates rubriikides: «Meie torked» ja «Kurjategijad kohtu alla». '

Rubriigis «Mis päeva jooksul juhtus» oli tõepoolest non-parellkirjas trükitud:

Sattus hobuse alla

Eile sattus Sverdlovi väljakul voorimehe nr. 8974 hobuse pila kod. O. Bender. Kannatadasaanu pääses kerge ehmatusega. «Mitte mina, vaid voorimees pääses kerge ehmatusega,» torises O. Bender. «Idioodid! Kirjutavad, kirjutavad, aga

207

ise ei tea, mida. Ah! See on ju «Stanok». Väga, väga meeldiv. Kas te teate, Vorobjaninov, et see sõnum on võibolla kirjutatud meie toolil istudes? Lõbus lugu!»

Suur kombinaator jäi mõttesse.

Ettekääne toimetuse külastamiseks oli leitud.

Uurinud sekretäri käest välja, et kogu koridori pikkuses kõigis tubades paremal ja vasakul asub toimetus, võttis Ostap lihtsameelse ilme ja alustas toimetuseruumide kont-rollimist: tal oli tarvis teada saada, kus tool asub.

Ta astus ametiühingukomiteesse, kus käis juba noorte autohuviliste koosolek, ja kuna ta kohe nägi, et tooli seal ei olnud, astus edasi naabertuppa. Kontoris tegi ta näo, et ootab resolutsiooni; tööliskirjasaatjate osakonnas päris ta, kus siin müüakse makulatuuri, nagu

kuulutuses oli lugeda; sekretariaadis tundis ta huvi tellimistingimuste vastu, följetonistide toas küsis ta, kus võetakse vastu kuulutusi dokumentide kaotamise kohta.
Sel viisil jõudis ta toimetaja toani. Toimetaja pasundas telefonitorusse, istudes kontsessioonilisel toolil.
Ostap viitis aega, et keskkonda tähelepanelikult tundma õppida.
«Siin, seltsimees toimetaja, on minu kohta avaldatud täielikku laimu,» ütles Bender.
«Missugust laimu?» küsis toimetaja.
Ostap harutas aeglaselt «Stanoki» eksemplari lahti. Ust silmitsedes nägi ta sellel snepperlukku. Kui ukseklaasist tükk välja lõigata, võib hõlpsasti käe sisse pista ja ukse seestpoolt avada.
Toimetaja luges Ostapi poolt näidatud sõnumi läbi.
«Milles te, seltsimees, siin laimu näete?»
«Kuidas milles? Aga mis see on?» Ta näitas lauset:
Kannatadasaanu pääses kerge ehmatusega. «Ma ei saa aru.»
Ostap heitis hella pilgu toimetajale ja siis toolile.
«Kas ma tõesti hakkan mingisugust voorimeest kartma?! Te blameerisite mind terve ilma ees, ja teil tuleb avaldada õiendus.»
«Teate, kodanik,» ütles toimetaja, «keegi pole teid bla-meerinud, ja niisuguste pisiasjade kohta me õiendusi ei avalda.»
«Noh, ükskõik, nii ma seda asja ei jäta,» ütles Ostap kabinetist lahkudes.
Ta oli juba näinud kõik, mis tarvis.
208

XXVII peatükk TÄHELEPANUVÄÄRNE VANGLAKORV

Üürikese «Mõõga ja Saha» salaühingu Stargorodi osakond koos «Kiirpakkija» poistega rivistus ülipikka sabasse «Leivasaaduste» jahukaupluse ette.
Möödaminejad jäid peatuma.
«Mis saba siin on?» küsisid kodanikud.
Kaupluse juures seisvas igavas järjekorras leidub alati inimene, kelle jutukus on seda suurem, mida kaugemal ta kaupluseuksest seisab. Kõige kaugemal seisis aga Poles-sov.
«Vaat kuhu oleme jõudnud,» ütles tuletõrjepealik. «Varsti läheme kõik aganate peale üle. Isegi üheksateistkümnendal aastal oli lahedam. Jahu on linnas ainult neljaks päevaks.»
Kodanikud keerutasid umbusklikult vuntse, astusid Po-lessoviga vaidlusse ja viitasid «Stargorodi Pravdale».
Tõestanud Polessovile nagu kaks korda kaks on neli, et jahu on linnas nii palju kui kulub ja et ei maksa paanikat teha, jooksid kodanikud koju, otsisid kogu oma rahataga-vara välja ja jooksid jahusabasse.
«Kiirpakkija» poisid läksid pärast seda, kui nad jahu-poest olid kogu jahu ära ostnud, koloniaalkaupade peale üle ning moodustasid tee- ja suhkrusaba.
Kolme päevaga oli Stargorod haaratud toiduainete ja muude kaupade kriisist. Kooperatsiooni ja riikliku kaubanduse esindajad tegid ettepaneku piirata kuni teelolevate toiduainete kohalejõudmiseni ühele isikule müüdavat kaubahulka naela suhkru ja viie naela jahuga.
Järgmisel päeval leiutati sellele vastumürk.

Esimesena .seisis suhkrusabas Alchen. Tema järel — tema ne-ine Saschen, Pasa Emiljevitš, neli Jakovlevitšit ja kõik viisteistkümmend tualdenoorkleitides hoolealust. Pärast seda, kui ta oli Stargiko kauplusest pool puuda suhkrut välja pumbanud, viis Alchen oma saba teise kooperatiivi ette, siunates teel Pasa Emilievitši, kes oli naela peen-suhkrut jõudnud juba nahka panna. Pasa oli suhkru peopesale puistanud ja oma põhjatusse kurku saatnud. Alchen askeldas kogu päeva. Kaubakadude vältimiseks eemaldas ta Pasa Emiljevitši sabast ja määras ta kokkuostetud kraami turule tassijaks. Seal müüs Alchen, ise piinlikkust tundes,

209

hangitud suhkru, jahu, tee ja markiseti erapoodnikele maha.

Polessov seisis sabades peaasjalikult põhimõtte pärast. Raha tal ei olnud ja osta poleks ta niikuinii midagi saanud. Ta rändas sabast sabasse, kuulas jutte, tegi omapoolseid lõikavaid märkusi, kergitas tähendusrikkalt kulme ja mängis prohvetit. Tema vihjamisi öeldud sõnade tagajärjeks oli see, et linna täitsid kuuldused mingisuguse põrandaaluse organisatsiooni saabumisest Metsist ja Uraalist2.

Kuberner Djadjev teenis ühe päevaga kümme tuhat. Kuipalju teenis börsikomitee esimees Kisljarski, ei teadnud isegi tema enda naine.

Mõte sellest, et ta on salaühingu liige, ei andnud Kisl-jarskile rahu. Linnas ringilükuvad kuuldused ajasid talle lõplikult hirmu nahka. Pärast unetult veedetud ööd otsustas börsikomitee esimees, et ainult puhtsüdamlik ülestunnistamine võib lühendada tema tulevast vanglakaristust.

«Kuule, Henrietta,» ütles ta naisele, «on juba aeg riide-kaup sinu venna poole viia.»

«Mis on, kas juba tullakse?» küsis Henrietta Kisljars-kaja.

«Võidakse tulla. Kui riigis ei ole enam kauplemisvaba-dust, siis mä pean ju ükskord ikka kinni minema.»

«Nii et pesu juba valmis panna? Oh mu õnnetut elu! Igavesti pakke tassida. Ja miks sa ei hakka nõukogude teenistujaks? Näe, minu vend on ametiühingu liige ja pole karta midagi! Aga sina pead tingimata olema punane kaupmees!»

Henrietta ei teadnudki, et saatus oli tema mehe tõstnud börsikomitee esimeheks. Sellepärast oli ta rahulik.

«Võib-olla ma ei tule ööseks koju,» ütles Kisljarski. «Siis tule homme pakiga. Ainult ära sa, jumala päkast, vareenikuid too. Mis lõbu see mulle pakub — süüa külmi vareenikuid.»

«Vast võtad priimuse kaasa?»

«Eks sul jah lubatakse kongi priimust! Anna mu korv siia.»

Kisliarskil oli vanglasse mineku puhuks spetsiaalne korv. See oli tehtud eritellimuse järgi ja täiesti universaalne. Avatuna kujutas ta endast voodit, poolavatuna — lauda;

210

peale selle asendas ta kappi: siin olid riiulid, konksud ja sahtlid. Naine pani universaalsesse korvi külma õhtusöögi ja puhta pesu.

[1] **Vene keeles on «Mõõga ja Saha Liidu» nimetuseks «Sojuz metsa**

«Saata pole mind tarvis,» ütles kogenud mees. «Kui Rubens tuleb raha järele, siis ütle, et raha ei ole. Nägemiseni! Rubens võib oodata.»

2orala». TÕLK.

Ja Kisljarski astus väärikalt tänavale, hoides käes vanglakorvi.
«Kuhu te lähete, kodanik Kisljarski?» hüüdis Polessov.
Ta seisis telegraafiposti juures ja ergutas hüüetega side-töölist, kes raudküüsi posti külge haakides isolaatorite juurde ronis,
«Üles tunnistama,» vastas Kisljarski.
«Mida?»
«Mõõka ja sahka.»
Viktor Mihhailovitš jäi keeletuks. Kisljarski aga ajas oma munataolise kõhukese, mida ümbritses lai kellatas-kuga suvine püksirihm, õieli ja suundus ruttamata kubermangu prokuratuuri poole.
Viktor Mihhailovitš tõmbas saba selga ja kihutas Djad-jevi juurde.
«Kisljarski on provokaator!» karjus tuletõrjepealik. «Just praegu läks meid üles andma. Teda on veel näha.»
«Mis? Ja korv on tal kaasas?» kohkus Stargorodi kuberner.
«Kaasas.»
Djadjev suudles naist, hüüdis, et kui Rubens tuleb, siis ei maksa talle raha anda, ja tormas tulisi jalu tänavale. Viktor Mihhailovitš rabeles ja oigas nagu munas kana ning jooksis Vladja ja Nikeša poole.
Sel ajal lähenes kodanik Kisljarski pikkamisi jalutades kubermangu prokuratuurile. Teel kohtas ta Rubensit ja ajas sellega pikka juttu.
«Aga kuidas rahaga on?» küsis Rubens.
«Raha saate mu naise käest.»
«Aga miks te korviga käite?» küsis Rubens kahtlustavalt.
«Sauna lähen.»
«Noh, soovin teile siis kerget leili.»
Seejärel läks Kisljarski Stargorodi Tarbijate Kooperatiivide Liidu kondiitriärisse, endisesse «Bombon de Var-sovie», jõi klaasi kohvi ja sõi ära ühe koogi. Oli aeg minna pattu kahetsema. Börsikomitee esimees astus kubermangu

prokuratuuri vastuvõturuumi. Seal polnud, hingegi. Kisl-jarski läks ukse juurde, millel oli silt «Kubermangu prokurör», ja koputas viisakalt.
«Sisse!» vastas Kisljarskile väga tuttav hääl.
Kisljarski astus sisse ja peatus üllatunult. Tema munakujuline kõhuke langes kohe alla ja tõmbus kortsu nagu dattel. See, mis ta nägi, oli talle täielikuks ootamatuseks.
Kirjutuslauda, mille taga istus prokurör, ümbritsesid võimsa «Mõõga ja Saha» organisatsiooni liikmed. Nende žestide ja nutuste häälte järgi otsustades tunnistasid nad kõik oma patud üles.
«Seal ta on,» hüüdis Djadjev, «see kõige tähtsam oktob-rist.»
«Esiteks,» ütles Kisljarski oma korvi põrandale asetades ja lauale lähenedes, «efeiteks ei ole ma oktobrist, teiseks olen ma nõukogude võimu alati pooldanud ja kolmandaks ei ole kõige tähtsam mina, vaid seltsimees Tša-rušnikov, kelle aadress on . . .»
«Krasnoarmeiskaja tänav!» karjus Djadjev.
«Number kolm!» teatasid Vladja ja Nikeša kooris.
«Üle õue, vasakut kätt,» lisas Viktor Mihhailovita. «Ma võin näidata.»

Kahekümne minuti pärast toodi Tšarušnikov, kes kõigepealt teatas, et ta kedagi kabinetis viibijaist kunagi elus pole näinud. Kohe selle järel, ilma mingisugust pausi tegemata, andis ta üles Jelena Stanislavovna.

Alles kongis, vahetanud pesu ning tõmmanud ennast korvile sirgu, tundis börsikomitee esimees, et ta süda on kerge ja rahulik.

Madam Gritsatsujeva-Bender oli kriisi jooksul jõudnud oma poekese jaoks varuda toiduaineid ja tööstuskaupu vähemalt neljaks kuuks. Kui ta rahunenud oli, tundis ta jälle kurba igatsust oma noore abikaasa järele, kes vaevles Väikese Rahvakomissaride Nõukogu istungitel. Visiit kaardimoori juurde ei rahustanud teda.

Jelena Stanislavovna, keda kogu Stargorodi areopaagi kadumine ärevusse ajas, ladus kaarte lubamatu hoolimatusega. Kaardid ennustasid kord maailma lõppu, kord palgakõrgendust, kord mehega kohtumist kroonu majas pahasoovija — padakuninga — juuresolekul.

Ka ennustamine ise lõppes kuidagi veidralt. Tulid agendid — padakuningad — ja viisid selgeltnägija kroonu majja, prokuröri juurde.

212

Jäänud papagoiga kahekesi, tahtis segadusse sattunud leskproua lahkuda, kui papagoi järsku nokaga vastu puuri lõi ja esimest korda elus inimhäälega rääkima hakkas.

«Vaat kuhu oleme jõudnud!» ütles ta sardooniliselt, kattis pea tiivaga ja tõmbas kaenla alt sule välja.

Madam Gritsatsujeva-Bender põgenes hirmuga ukse poole.

Talle järele kostis äge segane jutt. Igivana lind oli agentide visiidist ja perenaise kroonu majja viimisest nii rabatud, et hakkas karjuma kõiki tuttavaid sõnu. Kõige suurem osa tema repertuaaris kuulus Viktor Mihhailovitš Polessovile.

«Olemasolu puudumisel,» ütles lind ärritatult.

Ja pöördunud õrrel peaga alaspidi, pilgutas ta ukse juurde tardunud lesele silma, nagu öeldes: «Noh, prouakene, kuidas see teile meeldib?»

«Issand jumal!» oigas Gritsatsujeva.

«Kus polgus te teenisite?» küsis papagoi Benderi häälega. «Kr-r-r-r-rahh .. . Euroopa aitab meid.»

Pärast lese põgenemist kohendas papagoi maniskit ja ütles need sõnad, mida inimesed asjatult olid püüdnud talt kolmekümne aasta jooksul välja pressida:

«Papagoi on loll!»

Leskproua jooksis uludes mööda tänavat. Kodus aga ootas teda väänlev vanamees. See oli Varfolomeitš.

«Ma tulin kuulutuse peale,» ütles Varfolomeitš. «Juba kaks tundi ootan, preilikene.»

Gritsatsujeva südant tabas eelaimuse raske kabjahoop.

«Oh!» kõõksatas vaene lesk. «Mu hing on juba ära vaevatud!»

«Kodanik Bender läks ära arvatavasti teie juurest? Kas teie panite kuulutuse lehte?»

Leskproua kukkus jahukottidele.

«Küll teil on nõrgad organismid,» ütles Varfolomeitš mesiselt. «Ma tahaksin kõigepealt vaevatasu kohta selgust saada ...»

«Oh!... Võtke kõik! Mul pole enam millestki kahju!» halises tundeline lesk.

«Nõndaks. Mul on teada teie pojakese O. Benderi asukoht. Missugune on vaevatasu?»

«Võtke kõik!» kordas lesk.

«Kakskümmend rubla,» ütles Vorfolomeitš kuivalt.

213

Lesk tõusis kottidelt üles. Ta oli üleni jahuga koos ja pilgutas energiliselt oma jahuseid ripsmeid. «Kuipalju?» küsis ta.

«Viisteist rubla,» alandas Varfolomeitš hinda.

Ta tundis, et sellelt õnnetult naiselt on isegi kolme rubla raske välja pressida.

Lesk hurjutas vanameest ägedalt, kutsus taevasi vägesid tunnistajaks ja saavutas nende abiga kindla hinna.

«Noh, olgu siis, jumal teiega, andke viis rubla. Ainult raha palun ette. Mul on niisugune reegel.»

Varfolomeitš võttis taskuraamatu vahelt kaks ajaleheväljalõiget ja hakkas neid käest andmata lugema:

«Olge lahked, siin on järjekorras. Te kirjutasite, tähendab: «Palun südamest... Lahkus kodunt seltsimees Ben-der... roheline ülikond, kollased kamassid ja helesinine kampsun...» Õige, eks ole? Siin, tähendab, on «Stargo-rodi Pravda». Aga vaadake, mis teie pojakesest pealinna lehtedes kirjutatakse. Vaadake. . . «Sattus hobuse alla ...» Ärge nüüd meelt heitke, madam, kuulake edasi. . . «Sattus hobuse alla...» Jah, elus, elus! Ma ütlen teile, et elus. Ega ma siis ometi surnu eest hakkaks raha võtma! Nii et kuulake: «Sattus hobuse alla. Eile sattus Sverdlovi väljakul voorimehe nr. 8974 hobuse alla kodanik O. Bender. Kannatadasaanu pääses kerge ehmatusega...» Nii et ma annan need paberikesed teile, aga teie annate mulle raha ette. Mul on niisugune reegel.»

Lesk andis nuttes raha ära. Mees, tema armas koLaste kamassidega mees lamas kauge Moskva kividel ja tuld-purskav voorimehehobune tagus kabjaga tema helesinises kampsunis rinda.

Varfolomeitši tundeline süda oli helde vaevatasuga rahul, ja ta lahkus, olles lesele seletanud, et täiendavaid andmeid tema mehe kohta võib tingimata leida ajalehe «Stanok» toimetusest, kus loomulikult teatakse kõike, mis maailmas sünnib.

Isa Fjodori kiri, kirjutatud Rostovi teemajas «Linnutee» tema naisele N. maakonnalinna

Minu armas Katja! Mind tabas uus pettumus, kuid sellest räägin pärast. Raha sain päris õigeks ajaks ja olen Sulle selle eest väga tänulik. Rostovisse jõudes jooksin ma otsekohe selle aadressi järgi, mis ma sain. «Novorostsement»

214

on väga suur asutus, keegi seal insener Brunsi ei tundnud. Ma pidin juba meelt heitma, aga mulle anti head nõu, kästi minna kaadriosakonda. Läksingi. «Jah,» öeldi mulle, «meil oli küll niisugune mees, töötas vastutaval kohal, aga mineval aastal läks ta meilt ära. Ta laskis enda meelitada Bakuusse «Azneiti» teenistusse ohutustehnika aial.»

Näed, mu tuvike, ei ole mu reis nii lühike nagu me arvasime. Sa kirjutad, et raha hakkab otsa saama. Midagi pole parata, Kateriina Aleksandrovna. Lõppu ei tule kaua oodata. Ole kannatlik, palu jumalat ja müü ära minu dia-gonaalriidest .üükoolimunder. Ja kulusid tuleb veel hullemaidki. Ole valmis kõigeks.

Elukallidus Rostovis on hirmus. Võõrastemajas maksin toa eest 2 rbl. 25 kop. Bakuuni raha jätkub. Õnnestumise korral saadan sealt telegrammi.

Ilmad on siin palavad. Palitut kannan käe peal. Võõ-rastemajja kardan jätta, löövad viimaks üle. Rahvas on siin jultunud.

Ei meeldi mulle Rostovi linn. Rahvaarvu ja oma geograafilise asukoha poolest jääb ta Harkovile kõvasti alla. Aga pole miskit, emake, kui jumal tahab, sõidame veel koos

Moskvassegi. Siis näed, et päris Lääne-Euroopa linn. Pärast aga hakkame elama Samaaras, oma vabriku lähedal.

Kas Vorobjaninov ei ole tagasi tulnud? Kus ta nüüd peaks tuhnima? Kas Jevstignejev käib veel lõunat söömas? Kuidas mu rjassa pärast puhastamist välja näeb9 Toeta kõigi tuttavate arvamist, et ma viibin tädi surivoodi juures. Gulenkale kirjuta.,sedasama.

Ahjah! Oleksin peaaegu unustanud Sulle rääkida hirmsast loost, mis minuga täna juhtus.

Seisin silla peal, tundes rõõmu vaikse Doni ilust ja unistades" meie jõukast tulevikust. Äkki tõusis tuul ja viis Sinu pagarist venna mütsi mu peast jõkke. Niipaljukest ma teda nägingi. Tuli teha uus kulutus: ostsin 2 rbl. 50 kop. eest inglise soni. Oma pagarist vennale sellest ära räägi. Tee talle selgeks, et ma olen Voronežis.

Tead, pesuga on häda. Õhtul pesen, ja kui ära ei kuiva, anen hommikul märjalt selga. Praeguse palavuse juures on see isegi mõnus. Suudlen ja kallistan.

Igavesti Sinu mees F e d j a.

215

XXVIII peatükk KANAKE JA VAIKSE OOKEANI KUKEKE

Reporter Persidski valmistus energiliselt suure matemaatiku Isaac Newtoni kahesaja aasta juubeliks.

Kui töö oli parimas hoos, astus sisse Stjopa «Teaduse ja elu» osakonnast. Tema järel tuli tüse naiskodanik.

«Kuulge, Persidski,» ütles Stjopa, «teie juurde tuli see naiskodanik ühe asja pärast. Tulge siia, naiskodanik, see seltsimees selgitab teile.»

Stjopa lippas naerdes minema.

«Noh?» küsis Persidski. «Mis asjus teie tulite?»

Madam Gritsatsujeva (see oli tema) tõstis reporteri poole oma rauge pilgu ja ulatas talle vaikides sedeli.

«Nõnda,» ütles Persidski. ««...Sattus hobuse alla... pääses kerge ehmatusega...» Milles siis asi seisab?»

«Aadress,» sõnas lesk anuvalt, «kas ei saaks aadressi teada?»

«Kelle aadressi?»

«O. Benderi.»

«Kust siis mina seda tean?»

«Aga seltsimees ütles, et teie teate.»

«Midagi ma ei tea. Minge aadressbüroosse.»

«Aga võib-olla te tuletate meelde, seltsimees? Kollaste kamassidega.»

«Mul endal on kollased kamassid. Moskvas kannab kollaseid kamasse veel kakssada tuhat inimest. Võib-olla on teil tarvis nende kõikide aadresse teada saada? Siis palun. Ma viskan igasuguse töö kõrvale ja võtan selle asja käsile. Poole aasta pärast on need teil käes. Mul pole aega, naiskodanik!»

Kuid lesk, tundes Persidski vastu suurt aukartust, käis veel koridoriski tema kannul ja kordas oma palveid, kallistades tärgeldatud alusseelikuga.

«See Stjopa on tõbras,» mõtles Persidski. «Noh, pole viga, ma sokutan perpeiuum mobile leiutaja temale kaela, nii et ta mul veel tantsib.»

«No mis ma saan teha?» küsis Persidski ärritatult, peatudes lese ees. «Kust ma võin teada kodanik O. Benderi aadressi? Kes ma olen — kas hobune, kes talle otsa sõitis? Või voorimees, kellele ta minu nähes vastu selga virutas? ...»

216

Lesk vastas segase pominaga, milles võis aru saada ainult sõnadest «seltsimees» ja «teid väga».

Töö Rahvaste Majas oli juba lõppenud. Kantseleid ja koridorid olid tühjenenud. Ainult üksik kirjutusmasin plõ-gistas kuskil viimast lehekülge.

«Pardon, madam, te näete, et mul pole aega!»

Nende sõnadega kadus Persidski käimlasse. Olles veetnud seal kümme minutit, tuli ta rõõmsalt välja. Kuid Gritsatsujeva polnud lahkunud, ta seisis kahe koridori ristumiskohal ja kähistas oma seelikuid. Persidski lähenedes alustas ta uuesti oma palveid.

Reporterit haaras raev.

«Noh, olgu siis, tädikene,» lausus ta, «ma ütlen, kus teie O. Bender asub. Minge otse mööda koridori, siis pöörake paremale ja minge jälle otse. Seal on uks. Küsige Tšere-pennikovi. Tema peab teadma.»

Ja Persidski, kes oli oma väljamõeldisega rahul, kadus nii kiiresti, et tärgeldatud lesekene ei jõudnud enam täiendavaid andmeid küsida.

Madam Gritsatsujeva kohendas oma seelikuid ja hakkas mööda koridori minema.

Rahvaste Maja koridorid olid nii pikad ja kitsad, et seal sammujad pidid tahtmatult oma käiku kiirendama. Iga mööduja kohta võis täpselt ära öelda, kui kaua ta on mööda koridore rännanud. Kui ta astus ainult pisut kiirema sammuga, siis tähendas, see seda, et tema rännak on alles alanud.. Kaks või kolm koridori läbinud inimesed lasksid juba parajat sörki. Vahel võis aga näha inimest, kes jooksis kõigest jõust: ta asus nii-öelda viienda koridori staadiumis. Kaheksa koridori maha vihtunud kodanik võis aga kiiruses võistelda linnu, traavli või pikamaajooksu maailmameistri Nurmiga.

Paremale pöörates hakkas ka madam Gritsatsujeva jooksma. Parkett ragises.

Talle tuli kiirel sammul vastu helesinise kampsuni ja vaarikavärvi kingadega brünett mees. Ostapi näost oli näha, et Rahvaste Maja külastamine nii hilisel tunnil oli ingitud kontsessiooni puutuvatest erakorralistest küsi-ustest. Armsamaga kohtumine ei kuulunud ilmselt tehnilise juhataja plaanidesse.

Lesekest märgates pöördus Bender ümber ja läks pilku taha heitmata piki seina äärt tagasi.

217

«Seltsimees Bender,» karjus lesk vaimustusega, «kuhu te ruttate?»

Suur kombinaator kiirendas käiku. Ka lesk pani auru juurde. «Oodake, mis ma ütlen,» anus ta.

Kuid sõnad ei jõudnud Ostapini. Tema kõrvades laulis ja vilistas tuul. Ta kihutas mööda neljandat koridori, jooksis üles treppidest, jättes oma armsamale ainult kaja, mida veel kaua kordasid trepikojad.

«Aitäh,» ümahtas Ostap, istudes viiendal korrusel. «Leidis ka aja randevuuks. Kes selle hõõguva daamikese küll siia saatis? On juba aeg likvideerida kontsessiooni osakond Moskvas. Muidu külastab mind veel järsku mootoriga töötav husaar-üksiklane.»

Madam Gritsatsujeva, keda Ostapist lahutasid kolm ma-jakorrust, tuhat ust ja tosin koridore, pühkis sel ajal alus-seeliku äärega oma õhetavat nägu ja alustas otsinguid. Ta tahtis ruttu oma mehe üles leida ja asjad klaariks teha. Koridorides süttisid tuhmid

lambid. Kõik lambid, kõik koridorid ja kõik uksed olid ühesugused. Lesel hakkas õudne. Ta tahtis siit ära.'

Alludes koridoride arvu progresseeruvale kasvule, liikus ta edasi üha suureneva kiirusega. Poole tunni pärast oli juba võimatu peatuda. Presiidiumide, sekretariaatide, ametiühingukomiteede, organiseerimisosakondade ja toimetuste uksed lendasid mõlemat kätt tema priskest kogust vihinal mööda. Jooksu peal ajas ta oma plekkseeli-kutega ümber prügінõusid. Kastrulitena kolisedes veeresid need talle järele. Koridorinurkades moodustusid tuule-ja tolmukeerised. Avanenud õhuaknad lartsusid. Šablooni abil seintele maalitud juhtnooled tungisid vaesele rändurile kehasse.

Lõpuks sattus Gritsatsujeva peatrepi platvormile. Trepp oli pime, kuid lesk sai hirmust jagu, jooksis alla ja katsus ust. See oli lukus. Lesk tormas tagasi. Kuid ka selle ukse, kust ta just praegu oli tulnud, oli kellegi hoolikas käsi vahepeal lukustanud.

Moskvas armastatakse uksi lukustada.

Tuhanded paraaduksed on seestpoolt laudadega kinni löödud, ja sajad tuhanded kodanikud poevad oma korteritesse köögiustest. Ammu on möödunud kaheksateist-kümnes aasta, juba ammu on uduseks muutunud mõiste «röövkallaletung korterile», on kadunud elanike poolt

oma julgeoleku kindlustamiseks organiseeritud maja-kaitse, laheneb tänavaliikluse probleem, ehitatakse tohutuid elektrijaamu, tehakse suurimaid teaduslikke avastusi, kuid pole inimest, kes oleks pühendanud oma elu suletud uste probleemi lahendamisele.

Kes on see inimene, kes lahendab kinode, teatrite ja tsirkuste mõistatuse?

Kolm tuhat inimest peab kümne minutiga tsirkusesse pääsema läbi üheainsa ukse, millel on avatud ainult üks pool. Ülejäänud kümme ust, mis on spetsiaalselt kohandatud suure rahvasumma läbilaskmiseks, on suletud. Kes teab, miks nad on suletud? Võimalik, et aastat kakskümmend tagasi varastati tsirkuse tallist õpetatud eesel, ja sellest ajast peale hoiab direktsioon mugavaid sisse- ja väljapääse hirmuga kinni. Aga võib olla ka, et kunagi jäi tõmbetuulest haigeks kuulus õhuakrobaatide kuningas, ja suletud uksed pole muud kui tema poolt korraldatud skandaali järelkaja.

Teatrites ja kinodes lastakse publikut välja väikeste. partiidena. See olevat tungi vältimiseks. Tungi vältida on väga kerge: maksab vaid avada külluses leiduvad väljapääsud. Kuid selle asemel tegutseb administratsioon jõudu kasutades. Üksteise käest kinni hoidvad valvurid moodustavad elava barjääri ning peavad publikut vähemalt pool tundi piiramisseisukorras. Uksed aga, ihaldusväärsed uksed, mis suleti juba Paul Esimese ajal, on tänapäevani lukus.

Viisteist tuhat jalgpallihaiget, kes on vaimustuses Moskva koondmeeskonna toredast mängust, pääsevad trammi juurde läbi kitsa pilu, nii kitsa, et üks vähese relvastusega sõjamees suudaks siin kinni pidada nelikümmend tuhat barbarit, kelle käsutuses on kaks piiramis-torni.

Staadionil ei ole katust, kuid väravaid on tal mitu. Avatud on ainult jalgvärav. Välja pääseda saab ainult väravaid maha murdes. Pärast iga suurt võistlust on need maha lõhutud. Kuid püha traditsiooni- täitmise eest muretsedes parandatakse väravad iga kord hoolikalt ära ja pannakse kõvasti lukku.

Kui enam ei ole mingisugust võimalust ust ette panna (see juhtub siis, kui teda pole millegi külge kinnitada), siis lastakse käiku iga liiki asendajad:

1. Võred.

219

2. Tõkkepuud.
3. Kummulikeeratud pingid.
4. Keelusildid-
5. Nöörid.

Võred'on väga populaarsed ametiasutustes.

Nendega tõkestatakse vajaliku töötaja juurde pääsemine.

Külastaja käib tiigrina piki võret, püüdes märkide abil endale tähelepanu tõmmata. See aga alati ei õnnestu. Võib-olla tõi külastaja kasuliku leiutise! Võib-olla tahab ta lihtsalt ära maksta oma tulumaksu! Kuid võre segab, ja leiutis jääb tundmatuks ning maks maksmata.

Tõkkepuid tarvitatakse tänaval.

Tõkkepuu pannakse kevadel liiklusrohkele magistraalile just nagu selleks, et kaitsta käsilolevat kõnnitee remonti. Ja kärarikas tänav muutub silmapilkselt mahajäetuks. Kodanikud trügivad neile vajalikesse kohtadesse teiste tänavate kaudu. Neil tuleb iga päev teha liigne kilomeeter, kuid rõõmus lootus ei jäta neid maha. Suvi möödub. Lehed koltuvad. Aga tõkkepuu seisab ikka. Remont on tegemata. Ja tänav on tühi.

Kummulikeeratud aiapinkidega tõkestatakse sissepääse Moskva skvääridele, mis ehitajate lubamatu hooletuse tõttu on jäänud ilma tugevate väravateta.

Keelusiltidest võiks kirjutada terve raamatu, kuid see ei kuulu hetkel autorite plaanidesse.

Neid keelusilte on kahesuguseid: otseseid ja kaudseid.

Otsesteks võib pidada:

Sisseminek keelatud

Kõrvalistele isikutele sissemir.ek keelatud

Sissekäiku ei ole

Selliseid keelusilte riputatakse mõnikord nende asutuste ustele, mida rahvas eriti palju külastab.

Kõige hukatuslikumad on kaudsed hoiatussildid. Need ei keela sisseminekut, kuid ometi riskib vaid mõni üksik julge mees seda õigust kasutada. Siin nad on, need häbiväärsed sildid:

220

Ilma ette teatamata mitte sisse minna

Vastuvõttu ei ole

Oma külastusega segsd sa teiste tööd

Seal, kus pole võimalik püstitada võresid või tõkkepuid, kummuli keerata pinke või üles riputada keelusi],ti, seal tõmmatakse ette nöör. Neid veetakse inspiratsiooni järgi, kõige ootamatumaisse kohtadesse. Kui nad on ette tõmmatud rinna kõrgusel, siis piirdub asi kerge ehmatuse ja veidi närvilise naeruga. Pahkluu kõrgusele asetatud nöör võib aga inimese sandiks teha.

Käigu kuradile uksed! Käigu kuradile sabad teatriuste juures! Lubage sisse astuda ilma ette teatamata! Palume ära koristada tõkkepuu, mille saamatu majavalitseja on seadnud oma katkise kõnnitee juurde! Minema kummulikeeratud pingid! Pange nad oma kohale! Iluaias on meeldiv istuda just öösel. Õhk on puhas, ja pähe kipuvad targad mõtted!

Madam Gritsatsujeva, kes istus lukustatud klaasukse taga trepil Rahvaste Maja keskpaigas, mõtles oma lese-põlvest, tukkus ajuti ja ootas hommikut.

Valgustatud koridorist langes läbi klaasukse lesele lae-lampide kollast valgust. Trepikoja akna kaudu tungis sisse tuhkjas hommik.

Oli vaikne tund, mil hommik on alles noor ja puhas. Sel tunnil kuulis "Gritsatsujeva koridoris samme. Lesk tõusis kähku püsti ja surus näo vastu ukseklaasi. Koridori lõpus välgatas helesinine kampsun. Vaarikavärvi kingad olid krohvipuruga koos. Türgi alama kergemeelne poeg lähenes pintsakult tolmu ropsides klaasuksele.

«Suslik!» hõikas lesk. «Su-u-uslik!»

Ta hingas kirjeldamatu õrnusega vastu klaasi. Klaas muutus uduseks ja kattus vikerkaarevärviliste laikudega. Udus ja vikerkaartes sillerdasid helesinised ja siiruviiru-lised kangastused.

Ostap ei kuulnud lese häälitsemist. Ta sügas selga ja vangutas murelikult pead. Veel hetk — ja ta oleks koridori käänu taha kadunud.

221

«Seltsimees Bender!» oigas vaene abikaasa ia trummeldas vastu klaasi. Suur kombinaator pöördus ümber.

«Aa,» ütles ta, nähes, et teda eraldab lesest klaasuks, «teie ka siin?»

«Siin, siin,» kinnitas lesk rõõmsalt.

«Emba siis mind, mu rõõm, me pole ju nii kaua teineteist näinud,» kutsus tehniline direktor.

Leseke hakkas rabelema. Ta kargles ukse taga nagu linnuke puuris, öö jooksul vaikseks jäänud seelikud hakkasid jälle krabisema. Ostap avas oma embuse.

«Miks sa siis ei tule, mu kanake? Sinu Vaikse ookeani kukeke väsis Väikese Rahvakomissaride Nõukogu istungil nii ära.»

Lesel puudus fantaasia.

«Suslik,» ütles ta viiendat korda. «Avage mulle uks, seltsimees Bender.»

«Tasem, neiuke! Naisterahva ehteks on tagasihoidlikkus.

Milleks karelda?»

Lesk oli nagu piinapingil.

«No mis te ennast punate?» küsis Ostap. «Kes teil takistab elada?»

«Ise sõitis minema, aga küsib veel!» Ja lesk puhkes nutma.

«Pühkige oma silmakesed kuivaks, naiskodanik. Iga .teie pisar on vaid molekul kosmoses.»

«Aga ma ootasin, ootasin, poe panin kinni. Ma sõitsin teile järele, seltsimees Bender ...»

«Noh, ja kuidas nüüd elu trepi peal meeldib? Kas tuul ei tõmba?»

Lesk hakkas aegamööda keema nagu suur kloostrisa-movar.

«Truudusemurdja,» ütles ta võpatades. Ostapil oli veel natuke vaba aega. Ta plõksutas sõrmi ja laulis rütmiliselt õõtsudes:

Jah, kuigi üpris piskult,
üks kurat meites istub!
Kui õrnem sugu pole muld,
ta süütab rinnus patutuld ...

«Et sa lõhki läheksid!» soovis lesk, kui tants oli lõppenud. « Käevõru varastasid ära, see oli mehe kingitus. Ja mistarvis sa tooli kaasa võtsid?»

222

«Te muutute, nagu näib, isiklikuks?» mainis Ostap külmalt.

«Varastasid jah, varastasid jah!» kinnitas lesk. «Teate, noorik, pange endale hästi kõrva taha, et Ostap Bender ei ole kunagi midagi varastanud.» «Aga kes sõelakese võttis?»

«Ah teesõela! Teie mittelikviidsest fondist? Ja seda loete te varguseks? Siin on meie maailmavaated diametraalselt vastandlikud.»

«Viisid jah ära,» kaagutas lesk.

«Tähendab kui noor terve mees laenab ühelt provint-sivanaemalt köögiriista, mida sellele tema nõrga tervise pärast tarvis ei lähe, siis on ta varas? Te käsite endast nii aru saada?»

«Varas, varas!»

«Sel juhul tuleb meil teineteisest lahkuda. Ma olen lahutusega nõus.»

Lesk kargas ukse kallale. Klaasid värisesid. Ostap taipas, et aeg on kaduda.

«Mul pole aega sind kallistada,» ütles ta, «jumalaga, armsam! Me läheme lahku nagu laevad merel.» «Karauul!» röökis lesk.

Kuid Ostap oli juba koridori lõpus. Ta astus aknalauale, hüppas raskelt öisest vihmast niiskele maapinnale ja kadus helkivate kehakultuuriparkide vahele.

Lese karjumise peale ilmus ärganud valvur. Ta laskis vangi vabadusse, ähvardades enne veel trahviga.

XXIX peatükk «GAVRILIAADI» AUTOR

Vaevalt oli madam Gritsatsujeva lahkunud Rahvaste Maja mitte just külalislahkest kantseleide pesast, kui sinna hakkas juba voolama ametiredeli kõige alumistel pulkadel asuvaid teenistujaid: käskjalgu, kontori- ja telefonipreilisid, noorukesi arveametnike abisid ja teisi.

Nende hulgas sammus ka Nikifor Ljapis — lambasoenguga ja jultunud pilguga väga noor mees.

Kasvatamatud, põikpäised ja esmakordsed külastajad läksid Rahvaste Majja peauksest. Nikifor Liapis sisenes hoonesse ambulatooriumi kaudu. Ta oli Rahvaste Majas

223

oma inimene ja tundis lühimaid teid oaaside juurde, kus voolasid selged honorariallikad ametkondlike ajakirjade leherikka varju all.

Kõigepealt astus Nikifor Ljapis einelauda. Nikeldatud kassa mängis maha tantsuloo ning sülitas välja kolm tšekki. Nikifor avas paberkattega kefiiriklaasi, jõi selle tühjaks ja sõi ära lillepeenraga sarnaneva koogi. Peale jõi ta klaasi teed. Seejärel hakkas ta ruttamata oma valdusi läbi käima.

Esimese visiidi tegi ta jahindusajakirja «Gerassim ja Mumuu» toimetusse. Seltsimees Napernikovi polnud veel kohal, ja Nikifor Ljapis liikus edasi «Hügroskoopilisse Teatajasse» — iganädalasse ruuporisse, mille abil farmaat-siatöötajad suhtlesid välismaailmaga.

«Tere hommikut,» ütles Nikifor. «Ma kirjutasin toreda luuletuse.»

«Millest?» küsis kirjandusliku lehekülje juhataja. «Mis teemal? Te ju teate, Trubetskoi, eL meie ajakiri...»

«Hügroskoopüise Teataja» olemuse täpsemaks defineerimiseks liigutas juhataja sõrmi.

Trubetskoi-Ljapis vaatas oma valgest lõuendist pükse, ajas enese hästi sirgu ja ütles laulva häälega:

«Ballaad gangreenist.»

«See on huvitav,» märkis hügroskoopiline tegelane. «Juba ammu on aeg populaarsel kujul propageerida profülaktika ideesid.»

Ljapis hakkas viivitamatult deklameerima:

Gavriila haigestus gangreeni,
gangreenist maha jäi Gavriila .. .

Edasi jutustati sellessamas uljas neljajalalises jambis Gavriilast, kes oma harimatuses ei läinud õigel ajal apteeki ja hukkus sellepärast, et ei määrinud haavakest joodiga.

«Te teete edusamme, Trubetskoi,» kiitis toimetaja, «kuid tahaks veel rohkem ... Te mõistate?»

Ta liigutas sõrmi, kuid võttis hirmuäratava ballaadi ikkagi vastu ja lubas maksta teisipäeval.

Ajakirjas «Telegrafisti Argipäev» võeti Ljapis vastu külalislahkelt.

«Tore, et tulite, Trubetskoi. Meil on just värsse tarvis. Aga need olgu ainult elu-olust, elu-olust, elu-olust. Mitte mingisugust lüürikat. Kas kuulete, Trubetskoi? Midagi

224

posti- ja telegraafitöötajate elust ja ühtlasi, te mõistate? ...»

«Eile ma just mõtlesingi posti- ja telegraafitöötajate elu-olust. Ja mul sündis niisugune poeem. Tema nimetus on «Viimne kiri». Olge lahked...»

Gavriila oli postiljoniks,
kõik kirjad kätte viis Gavriila ...

Lugu Gavriilast võttis enda alla seitsekümmend kaks rida. Poeemi lõpul viib fašisti kuulist tabatud Gavriila kirja ikkagi adressaadile kätte.

«Kus see lugu siis juhtus?» küsiti Ljapiselt.

Küsimus oli õigustatud. Nõukogude Liidus pole fašiste, välismaal aga ei ole Gavriilasid, sidetööliste ametiühingu liikmeid.

«Mis siin siis lahti on?» küsis Ljapis. «See sünnib loomulikult meil, fašist aga oli ümberriietatud välismaalane.»

«Teate, Trubetskoi, kirjutage meile parem midagi raadiojaama kohta.»

«Aga miks te postiljoni ei taha?»

«Las seisab. Me võtame ta tingimisi.»

Nukraks muutunud Nikifor Ljapis-Trubetskoi läks uuesti «Gerassimi ja Mumuu» toimetusse. Napernikov istus juba oma laua taga. Seinal rippus tugevasti suurendatud pilt Turgenevist näpitsprillides, jahisaabastes, kaheraudne püss õlal. Napernikovi kõrval seisis Ljapise konkurent — poeet linna lähedalt maalt.

Algas vana laul Gavriilast, kuid juba jahindusliku kallakuga. Luuletuse pealkirjaks oli «Salaküti palve».

Gavriila tahtis lasta jänest,
ja jänest laskiski Gavriila...

«Väga kena!» ütles heasüdamlik Napernikov. «Te ületate selles luuletuses Entihhi enda. Üht-teist oleks ainult vaja parandada. Esimene asi — rebige juurtega välja see «palve».»

«Ja jänes,» ütles konkurent.

«Mispärast jänes?» imestas Napernikov.

«Sellepärast, et praegu pole laskmise aeg.»

«Kuulsite, Trubetskoi, muutke jänes ka ära.»

Ümbertehtud kujul kandis poeem nimetust «Salaküti

õppetund», jänesed aga olid asendatud tikutajatega. Pärast selgus, et tikutajaid ka ei tohi suvel lasta. Lõplikul kujul kõlasid värsid järgmiselt:

Gavriila sihtis püssist lindu
ja saagiks linnu sai Gavriila ...
jne.

Pärast sööklas einestamist asus Ljapis uuesti tööle. Valged püksid välkusid koridoride hämaruses. Ta käis toimetusest toimetusse ja müütas mitmepalgelist Gavriilat.

«Kooperatiivsesse Flööti» anti Gavriila ära nimetuse all «Aiolose flööt».

Gavriila töötas leti taga,
häid flööte kaubastas Gavriila ...

Kohtlased paksust ajakirjast «Mets — nii nagu ta on» ostsid Ljapiselt väikese poeemi «Metsaserval». See algas nii:

Gavriila kõndis uhkes metsas,
suurt bambust raius seal Gavriila.

Kõige viimaks tegeles Gavriila sel päeval leivaküpsetami-sega. Talle leidus koht «Saiandustöötaja» toimetuses. Poeemil oli pikk ja nukker nimetus: «Leivast, toodangu kvaliteedist ja armsamast». Poeem oli pühendatud kellelegi salapärasele Hina Tšlekile. Algus oli eepiline nagu ikka:

[1] **Sõnademäng: ljapis tähendab vene keeles põrgukivi, ljapsus aga keelekomistust, lapsust.** TÕLK.

Gavriila teenis pagarina,
häid saiu küpsetas Gavriila ...

Pühendus kärbiti pärast delikaatset võitlust maha.

Kõige kurvem oli see, et Ljapisele ei antud kuskil raha. Ühed lubasid anda teisipäeval, teised — neljapäeval või reedel, kahe nädala pärast. Tuli minna raha otsima vaenlaste leej-i, sinna, kus Ljapise loomingut iialgi ei avaldatud.

Ljapis laskus viiendalt korruselt teisele ja astus «Sta-noki» sekretariaati. Oma õnnetuseks sattus ta otsekohe kokku kange töömehe Persidskiga.

«Aa!» hüüatas Persidski. «Ljapsus!» [3]

«Kuulge,» ütles Nikifor Ljapis häält madaldades, «andke

kolm rubla. «Gerassim ja Mumuu» on mulle terve pataka raha võlgu.»

«Viiskümmend kopikat ma teile annan. Oodake. Ma tulen silmapilk.»

Ja Persidski tuligi tagasi, tuues endaga kaasa tükki kümme «Stanoki» töötajaid. Algas üldine vestlus. «Noh, kuidas äri läks?» küsis Persidski. «Ma kirjutasin toreda luuletuse!»

«Gavriilast? Midagi talupoeglikku? «Gavriila hakkas vara kündma, Gavriila atra jumaldas»?»

«Gavriila pole midagi! See on ju haltuura!» kaitses ennast Ljapis. «Ma kirjutasin Kaukaasiast.»

«Aga kas te olete Kaukaasias käinud?»

«Kahe nädala pärast sõidan.»

«Ja te ei karda, Ljapsus? Seal on ju šaakalid!»

«See mind ei hirmuta! Kaukaasias pole nad ju mürgised!»

Selle vastuse peale läksid kõigil kõrvad kikki, «öelge, Ljapsus,» küsis Persidski, «missugused need šaakalid teie arvates on?»

«Ma ju tean, jätke mind rahule!» «No öelge siis, kui te teate!»

«Noh, niisugused .. . ussi moodi.»

«Jah, jah, teil on õigus, nagu alati. Eks ole, teie arvates saab peipsi tinti kirjutusmaterjalide kauplusest?»

«Ma pole seda kunagi rääkinud!» karjus Trubetskoi.

«Te ei rääkinud, te kirjutasite. Napernikov ütles mulle, et te tahtsite talle niisuguseid värsse sokutada «Gerassi-misse ja Mumuusse», just hagu küttide elust. Ljapsus, öelge ausalt, miks te kirjutate sellest, mida te elus pole näinud ja millest teil pole kõige vähematki ettekujutust? Miks teil luuletuses «Kanton» on penjuaar[4] muutunud ballikleidiks? Miks?!»

«Te olete väikekodanlane,» ütles Ljapis hooplevalt.

«Miks teil luuletuses «Ratsavõistlused Budjonnõi auhinnale» džoki tõmbab hobusel rinnuse kinni ja ronib siis kutsaripukki? Kas te olete kunagi rinnust näinud?»

«Olen.»

«No öelge siis, missugune ta on!»

«Jätke mind rahule. Te olete peast soe!»

[3] **Penjuaar — juuksurilina; ka hommikukleit.** TÕLK.

[4] **Penjuaar — juuksurilina; ka hommikukleit.** TÕLK.

«Aga kas te kutsaripukki olete näinud? Kas te ratsa-võistlustel olete olnud?»
«Ega tingimata pea igal pool olema!» karjus Ljapis. «Puškin kirjutas türgi luuletusi, ilma et ta kunagi oleks Türgimaal käinud.»
«Oo jaa, Erserum asub ju Tuula kubermangus.»
Ljapis ei saanud sarkasmist aru. Ta jätkas õhinal:
«Puškin kirjutas materjalide põhjal. Ta luges läbi Pugatšovi mässu ajaloo, pärast aga kirjutas. Mulle jutustas nendest ratsavõistlustest põhjalikult Entihh.»
Pärast seda virtuoosset kaitsekõnet vedas Persidski vastupunniva Ljapise kõrvaltuppa. Neile järgnes publik. Seal rippus seinal leinaraamis suur ajaleheväljalõige.
«Kas teie kirjutasite «Kaptenisillale» selle olukirjelduse?»
«Mina.»
«See on arvatavasti teie esimene katse proosa alal? õnnitlen teid! «Lained tormasid üle muuli ja langesid marulise domkratina 1 alla...» No tegite aga karuteene «Kaptenisillale»! See peab teid nüüd kaua meeles, Ljapis!»
«Milles asi seisab?»
«Asi seisab selles, et. . . Kas te teate, mis on domkrat?»
«No muidugi tean, jätke mind rahule ...»
«Kuidas te endale domkratti ette kujutate? Kirjeldage oma sõnadega.»
«See on niisugune... Ühe sõnaga langeb.»
«Domkrat langeb. Pange kõik tähele! Domkrat langeb maruliselt alla! Oodake, Lj apsus, ma toon teile kohe viiskümmend kopikat. Ärge teda minema laske!»
Kuid seegi kord jäi viiskümmend kopikat andmata. Persidski tõi teadete büroost Brockhausi kahekümne esimese köite — Domitiusest Jevreinovini. Domitzi — Meck-lenburg-Schwerini suurhertsogiriigis asuva kindluse — ning Dommeli -jy Belgias ja Hollandis voolava jõe — vahelt leitigi otsitav sõna.
«Kuulake! Domkrat (sks. k. Daumkraft) — üks masinaid suurte raskuste tõstmiseks. Tavaline lihtne d., mida kasutatakse tõldade jne. tõstmiseks, koosneb liikuvast hammaslatist, mida haarab vända abil pööratav hammas-ratas...» Ja nii edasi. Ja edasi: «John Dickson asetas
228
1879. a. nelja töölisega, kes tegutsesid nelja hüdraulilise d-ga, kohale obeliski, mis on tuntud «Kleopatra nõela» nimetuse all.» Ja sellel aparaadil on teie arvates omadus maruliselt alla langeda? Tähendab, Brockhaus ja Efron on viiskümmend aastat inimkonda petnud? Mispärast te haltuuratsete, selle asemel et õppida? Vastake!» «Mul on raha vaja.»
«Aga teil ei ole ju seda kunagi. Te ju ajate igavesest ajast igavesti viitkümmend kopikat taga.»
«Ma ostsin mööblit ja ajasin eelarve lõhki.»
«Ostsite vist küll palju mööblit? Teie haltuura eest makstakse teile just nii palju, kui see väärt on — kross!»
«Kena kross! Ma ostsin oksjonilt niisuguse tooli. ..»
«Kas ussi moodi?»
«Ei! Paleest! Aga mind tabas õnnetus. Eile tulin ma öösel koju .-. .»
«Kas Hina Tšleki juurest?» karjusid kõik juuresolijad ühest suust.
«Hina! .. . Hinast elan ma juba mis ajast saadik lahus. Ma tulin Majakovski dispuudilt. Astun tuppa. Aken on lahti. Ma tundsin kohe, et midagi on juhtunud.»

«Ai-ai-ai!» ütles Persidski, kattes näo kätega. «Ma tunnen, seltsimehed, et Ljapsuselt varastati tema parim šedöövr: «Gavriila oli kojamees, Gavriila kojameheks hakkas».»

«Laske mul rääkida lõpuni. Hämmastav huligaansus! Minu tuppa olid roninud mingisugused lurjused ja kogu toolikatte lõhki rebinud. Võib-olla keegi ehk laenaks viis rubla remondi peale?»

«Remondi jaoks koostage uus Gavriila. Ma võin teile isegi alguse ette öelda. Oodake, oodake .. . Kohe . . . Nõndaks: «Gavriila ostis turult tooli, tool juhtus kehv Gavrii-lale.» Kirjutage rutem üles. Seda võib kasudega maha müüa «Kummuti Häälele» . . . Oh, Trubetskoi, Trubetskoi! ... Muide, miks te olete Trubetskoi? Miks te ei võiks võtta endale parema varjunime? Näiteks Dolgoruki! Niki-for Dolgoruki! Või Nikifor Valois? Või veelgi parem: kodanik Nikifor Sumarokov-Elston? Kui teile juhtub ette hea mold, korraga kolm lugulaulu «Germumuule», siis on teil olukorrast hiilgav väljapääs. Üks jama kirjutatakse alla Sumarokovina, teine makulatuur Elstonina, kolmas aga Jussupovina ... Olete ikka küll üks haltuuratseja! ...»

1 Domkrat tähendab vene keeles tungrauda. Tõlk.

229

XXX peatükk «KOLUMBUSE» TEATRIS

Ippolit Matvejevitš muutus tasapisi pugejaks. Kui ta Ostapile otsa vaatas, omandasid tema silmad helesinise, sandarmimundri värvuse.

Ivanopulo toas oli nii palav, et Vorobjaninovi ärakuivanud toolid praksusid nagu puud kaminas. Suur kombinaator oli pannud helesinise kampsuni pea alla ja puhkas.

Ippolit Matvejevitš vahtis aknast välja. Kõveraid põiktänavaid pidi, möödudes tillukestest Moskva aedadest, sõitis vapiga tõld. Selle mustadel lakeeritud külgedel pee-geldusid vaheldumisi kummardusi tegevad jalakäijad, vaskkiivritega ratsakaardiväe ohvitserid, linnadaamid ja kohevad valged pilvekesed. Kabiaraudadega sillutist raiudes sõidutas;d hobused tõlla Ippolit Matvejevitšist mööda. Pettunult pöördus ta ära.

Tõllal oli MKM 5 vapp. Ta oli määratud prügiveoks ja tema laudküljed ei peegeldanud mitte midagi.

Pukis istus halli krässus habemega uhke vanamees. Kui Ippolit Matvejevitš oleks teadnud, et kutsar pole keegi muu kui krahv Aleksei Bulanov, kuulus husaar-eremiit, siis oleks ta vanameest vististi hõiganud, et vestelda temaga kaunitest möödunud aegadest.

Krahv Aleksei Bulanovil oli pea muresid täis. Hobustele piitsa andes mõtiskles ta nukralt bürokratismist, mis õõnestas mustuseveo allosakonda ja mille tõttu krahv polnud tervelt poole aasta jooksul kätte saanud eeskirjades ettenähtud põlle.

«Kuulge,» ütles suur kombinaator ootamatult, «kuidas teid lapsepõlves kutsuti?»

«Milleks teil seda tarvis teada on?»

«Niisama! Ma ei tea, kuidas teid nimetada. Vorobjani-noviks kutsuda on ära tüüdanud, aga Ippolit Matvejevit-šiks hüüda on liiga hapu. Kuidas teid siis kutsuti? Ipaks?»

«Kiisuks,» vastas Ippolit Matvejevitš muheldes.

«Kongeniaalne. Niisiis, Kiisu, vaadake palun, mis mul selia peal on. Valutab abaluude vahel.»

Ostap tõmbas oma kauboisärgi seljast. Kiisu Vorobjaninovi

---

[5] **MKM — Moskva Kommunaalmajana.** TÕLK.

230

pilkudele avanes provintsi Antinoosi lai selg — oivalise kujuga, kuid pisut mustavõitu.

«Ohoo,» ütles Ippolit Matvejevitš, «mingisugune punetus. »

Suure kombinaatori abaluude vahel sinetasid ja küütlesid naftavikerkaarena veidrate piirjoontega laigud.

«Ausõna, number kaheksa!» hüüdis Vorobjaninov. «Esimest korda elus näen ihu peal niisugust plekki.»

«Aga kas teist numbrit ei ole? küsis Ostap rahulikult.

«Nagu oleks P-täht.»

«Mul rohkem küsimusi ei ole. Kõik on selge. Neetud sulepea! Näete, Kiisu, kuidas ma kannatan, missuguseid hädaohtusid ma teie toolide pärast pean läbi elama. Need aritmeetilised märgid tegi mu seljale suur iselangev sulepea sulega number kaheksakümmend kuus. Olgu muuseas märgitud, et see neetud sulepea kukkus mulle selga just sel silmapilgul, kui ma oma käed toimetaja tooli sisikonda ajasin. Aga teie — teie ei saa ju millegagi hakkama. Kes ajas Iznurenkovi juures asja nii lörri, et mina pidin pärast teie eest rabelema? Oksjonist ma ei räägigi. Leidsite õige aja koerapulmaks! Teie vanaduses niisuguse asjaga õiendada on lihtsalt kahjulik! Hoidke oma tervist! ... Kas teid saab minuga võrrelda! Minu arvel on lesekese tool. Minu arvel on kaks Stšukini tooli. Iznurenkovi tooli tõin lõpuks ikkagi mina! Toimetuses ja Ljapise pool käisin mina! Kõigest üheainsa toolikesega jõudsite te võiduka lõpuni, ja sedagi meie püha vaenlase peapiiskopi abiga.»

Paljajalu tasa toas ringi kõndides jagas tehniline direktor alandlikule Kiisule õpetussõnu.

Oktoobrivaksali kaubahoovi viidud tool jäi endistviisi tumedaks plekiks kontsessioonialaste tööde hiilgavas plaanis. Neli tooli' «Kolumbuse» teatris kujutasid endast kindlat saaki. Kuid teater kavatseb loosimisaurikul «Skrjabin» Volgale ringreisile sõita ja annab täna hooaja viimase numbrina «Naisevõtu» esietenduse. On tarvis otsustada, kas jääda Moskvasse otsima Kalantševskaja väljaku avarustes kadunud tooli või sõita koos teatritrupiga ringreisile. Ostap kaldus viimase otsuse poole.

«Või läheme lahku?» küsis Ostap. «Mina sõidan teatriga, teie aga jääte siia ja jälgite kaubahoovi tooli.»

Kuid Kiisu pilgutas nii argpükslikult oma halle ripsmeid, et Ostap jättis selle jutu katki.

231

«Kahest jänesest,» ütles ta, «valitakse see, mis on rasvasem. Sõidame koos. Aga kulud tulevad kolossaalsed. Raha on tarvis. Minul on järel kuuskümmend rubla. Palju teil on? Ah, ma unustasin! Teie aastates maksab tütarlapse armastus ju nii palju! Otsustatud: täna läheme teatrisse «Naisevõtu» esietendusele. Ärge unustage frakki selga panna. Kui toolid on veel kohal ja neid pole sotsiaalkindlustuse võla katteks maha müüdud, sõidame juba homme välja. Pidage meeles, Vorobjaninov, et algab komöödia «Minu ämma aare» viimane vaatus. Läheneb finita la commedla Vorobjaninov! Ärge hingake, mu vana sõber! Joonduge rambi järgi! Oo, mu noorus! Oo, kulisside hõng! Kui palju mälestusi! Kui palju intriige! Kui palju annet ma ilmutasin omal ajal Hamleti osas! Ühesõnaga, istung jätkub!»

Kokkuhoiu mõttes mindi teatrisse jala. Polnud veel kuigi pime, kuid laternad heitsid juba oma sidrunkollast valgust. Kevad oli kõigi nähes suremas. Tolm ajas teda väljakuilt ära, palav tuul pressis teda põiktänavatesse. Eidekesed hellitasid seal kaunitari ning jõid

temaga õuedes ümmarguste laudade ääres teed. Kuid kevade elupäevad olid loetud — rahva hulka teda ei lastud. Aga ta ihkas ju nii kangesti Puškini mälestussamba juurde, kus jalutasid kirjude sonide, kitsaste pükste, šimmikingade ja ekstravagantsete lipsudega noormehed.

Lilla puudriga ülepuistatud näitsikud tsirkuleerisid Moskva Tarbijate Ühistute Liidu suurhoone ja kooperatiivi «Kommunaar» vahel (endise Filippovi ja endise Jelis-sejevi kaubamaja vahel). Näitsikute huultelt kõlas sõimu. Sel tunnil jäi jalakäijate samm aeglasemaks, kuid mitte ainult sellepärast, et Tve?äkaja muutus kitsaks. Moskva hobused polnud Stargorodi omadest paremad: nad tagusid samuti kapju sihilikult kõvasti-vastu sillutist. Jalgratturid lendasid hääletult «Noorte Pioneeride» staadionilt, esimeselt suurelt linnadevaheliselt matsilt. Jäätisemüüja veeretas oma rohelist kirstu, piiludes kartlikult militsionääri poole; kuid miilitsamees, kes oli aheldatud valgusfoori külge ja reguleeris tänavaliiklust, polnud ohtlik.

1 Ettekande lõpp. Tõlk.

Selles rüsinas liikusid kaks sõpra. Ahvatlusi tekkis igal sammul. Pisitillükestes toiduputkades praeti kogu tänava silmade all iga liiki šašlõkke. Palav ja terav suits tõusis heledasse taevasse, õllepoodidest, restoranidest ja kinost «Suur Tumm» kostis keelpillimuusikat. Trammipeatuse juures kriiskas valjuhääldaja.

Oli vaja rutata. Sõbrad astusid «Kolumbuse» teatri sumisevasse vestibüüli.

Vorobjaninov sööstis kassa juurde ja tegi kindlaks piletihinnad.

«Ikkagi väga kallis,» ütles ta. «Kuueteistkümnes rida maksab kolm rubla.»

«Kuidas ma küll vihkan neid väikekodanlasi, kohtlasi provintsionusid!» lausus Ostap. «Kuhu te ronisite? Kas te ei näe, et see on kassa?»

«Aga kuhu siis? Ilma piletita ju sisse ei lasta!»

«Kiisu, te olete labane inimene. Igas korralikus teatris on kaks aknakest. Kassaakna juurde lähevad ainult armunud ja rikkad pärijad. Ülejäänud kodanikud (neid, nagu te võite näha, on rõhuv enamik) pöörduvad teise ak-nakese kaudu otseselt administraatori poole.»

Ja tõesti, kassa juures seisis viis-kuus tagasihoidlikus riietuses inimest. Väga võimalik, et need olid rikkad pärijad või armunud. Administraatori aknakese juures valitses see-eest elevus. Seal seisis kirju saba. Noormehed sellise lõikega moodsates ülikondades, mida provintslane võib vaid unes näha, viibutasid enesekindlalt sedelikesi, mis nad olid saanud tuttavailt lavastajailt, näitlejailt, toimetustelt, teatrikostümeerijalt, miiiitsa rajooniülemalt ja teistelt teatriga tihedalt seotud inimestelt, nagu teatri-ja kinokriitikute assotsiatsiooni, ühingu «Vaeste Emade Pisarad», «Tsirkusealaste eksperimentide töökoja» kooli-nõukogu ja mingisuguse «Umslopogassi juures asuva For-tinbrassi» liikmetelt. Umbes kaheksa inimest seisis Esper Eklerovitšilt saadud sedelitega.

Ostap tungis, sabasse, tõukas fortinbraslased laiali ja hüüdes: «Mulle on tarvis ainult õiendit, te ju näete, et ma ei võfnud isegi kalosse jalast,» — trügis aknakese juurde ning vaatas sealt sisse.

Administraator töötas nagu laadija. Briljantselt helkiv higi niisutas tema rasvast nägu. Iga silmapilk häiris teda telefon, mis helises nagu Smolenski turgu läbiv tramm.

«Rutem,» hüüdis ta Ostapile, «teie sedel!»

«Kaks kohta,» ütles Ostap tasa, «parterisse.»

«Kellele?»

«Mulle!»
233
«Aga kes te olete, et ma pean teile kohad andma?» «Ma arvan, et te siiski tunnete mind.» «Ei tunne.»
Kuid tundmatu pilk oli nii puhas, nii selge, et administraatori käsi andis iseenesest Ostapile kaks kohta üheteistkümnendasse ritta.
«Käib ka igasuguseid,» ütles administraator õlgu kehitades. «Kes neid teab, kes nad sihukesed on! Võib-olla on ta Hariduse Rahvakomissariaadist? Tundub, et ma olen teda seal näinud. Kus ma teda nägin?»
Masinlikult välja andes pääsmeid õnnelikele teatri- ja kinokriitikuile, jätkas vaikseks jäänud Jakov Menelajevitš meenutamist, kus ta oli neid puhtaid silmi näinud.
Kui kõik pääsmed olid välja antud ja osa tulesid fuajees kustutatud, tuli Jakov Menelajevitšile meelde: neid puhtaid silmi, seda enesekindlat pilku oli ta näinud 1922. aastal Taganski vanglas, kui ta ise istus seal ühe tühise asja pärast.
Üheteistkümnendast reast, kus istusid kontsessionäärid, kostis naeru. Ostapile meeldis muusikaline sissejuhatus, mille esitasid orkestrandid pudelitel, Esmarchi kannudel, saksofonidel ja suurtel polgutrummidel. Flööt vilistas ja eesriie avanes, tekitades jahedat tuult.
Vorobjaninovi üllatuseks, kes oli harjunud «Naisevõtu» klassikalise interpretatsiooniga, ei olnud laval Podkoles-srnit. Lastes silmadel ringi käia, nägi Ippolit Matvejevitš kõigis päikese spektri põhivärvides võõbatud vineerist nelinurki, mis rippusid laest alla. Uksi ega siniseid mus-liinaknaid ei olnud. Mitmevärviliste nelinurkade all tantsisid suurtes mustast kartongist väljalõigatud kübarates daamikesed. Pudelimuusika oiged kutsusid lavale Podko-lessini, kes tungis jõugu hulka, ratsutades Stepanil. Pod-kolessin oli riietatud kammerhärra mundrisse. Ajades daamikesed laiali sõnadega, mida näidendis ei ole, karjus Podkolessin:
«Stepa-an!»
Sellega üheaegselt hüppas ta kõrvale ja tardus raskes poosis. Esmarchi kannud hakkasid tärisema.
«Stepa-a-n!!» kordas Podkolessin, tehes uue hüppe.
Et aga Stepan, kes kandis pantrinahka ja seisis sealsamas, ei vastanud, küsis Podkolessin traagiliselt:
«Miks sa siis vaikid nagu Rahvasteliit?»
234
«Ma hakkasin vist Chamberlaini kartma,» vastas Stepan pantrinahka sügades.
Tundus, et Stepan tõrjub Podkolessini kõrvale ja saab moderniseeritud näidendi peategelaseks.
«No kuidas on, kas rätsep frakki õmbleb?»
Hüpe. Löök Esmarchi kannude pihta. Stepan tegi pingutades tiritamme ja vastas selles asendis:
«Õmbleb!»
Orkester mängis maha popurrii «Tšio-Tšio-Sanist». Kogu selle aja seisis Stepan pea alaspidi. Tema nägu muutus punaseks.
«Aga kas rätsep ei pärinud,» küsis Podkolessin, «misjaoks härrale nii head kalevit tarvis on?»
Stepan, kes sel ajal istus juba orkestris ja embas dirigenti, vastas:

«Ei, ei pärinud. Ega ta pole mõni Inglise parlamendi liige!»
«Kas rätsep ei pärinud, et kas härra ei taha naist võtta?»
«Rätsep küsis, kas härra ei tahaks alimente maksta.»
Pärast seda kustus valgus, ja publik hakkas jalgu trampima. Ta trampis niikaua, kuni lavalt kostis Podkolessini hääl:
«Kodanikud! Ärge ärrituge! Valgus kustus tegevuse käigus. Seda nõuab lavakujundus.»
Publik alistus. Valgust ei tulnud pildi lõpuni. Pilkases pimeduses põrisesid trummid. Laternatega sammus mööda salk sõjaväelasi hotelli uksehoidjate vormis. Pärast, näh-tavasti kaamelil, sõitis ette Kotškarjov. Kõige selle üle võis otsustada järgmise dialoogi põhjal:
«Ptüi, kuidas sa mind ehmatasid! Ja sõidab veel kaameli seljas!»
«Ah sa märkasid seda pimedusest hoolimata?! Mina aga tahtsin sulle serveerida üllatust!»
Vaheajal lugesid kontsessionäärid afišši:

NAISEVÕTT
Tekst. — N. V. G o g o 1 Värsid — M. Seršeljafamov Kirjanduslik montaaž — I. Antiohiiski Muusikaline saade — H. Ivanov Lavastuse autor — Nik. Sestrin Lavakujundus — S i m b i j e v i t š-S i n d i j e v i t š. Valgustus — Platon Plaštšuk. Helikujundus — Galkin, Palkin,
235
Malkin, Tšalkin ja Zalkind. Grimm — KRULT-i töökoda. Parukad — Foma Kotšura. Mööbel — Baltasari-nim. Umslopogassi juures asuva Fortinbrassi puidutöökoji-d. Akrobaatikainstruktor — Zoržetta Tiraspolskihh. Hüdrauliline press — montöör Metšnikovi juhtimisel.
Afišš on laotud, murtud ja trükitud KRULT-i tööstuskoolis.
«Kas teile meeldib?» küsis Ippolit Matvejevitš aralt. «Aga teile?»
«Väga huvitav, ainult Stepan on kuidagi veider.»
«Aga mulle ei meeldinud,» ütles Ostap, «eriti see, et neil on mingisuguste Vogopassi töökodade mööbel. Kas nad pole ehk meie toole uuele stiilile kohandanud?»
Need kartused osutusid asjatuks. Juba teise vaatuse algul tõid silindrites neegrid kõik neli tooli lavale,
Kosjastseen kutsus esile publiku suurima huvi. Sel hetkel, kui Agafja Tihhonovna hakkas saali kohale tõmmatud traati mööda lavale laskuma, tegi H. Ivanovi metsik orkester sellist lärmi, et Agafja Tihhonovna oleks üksnes sellest pidanud publiku hulka kukkuma. Kuid Agafja oli laval tore. Ta oli ihukarva trikoos ja meeste kõvakübaras. Balansseerides rohelise päevavarjuga, millel oli pealkiri «Ma tahan Podkolessinit», sammus ta traadil, ja alt olid kõigile näha tema määrdunud tallad. Traadilt hüppas ta kohe toolile. Sel momendil tegid kõik neegrid, Podkolessin, baleriiniseelikuis Kotškarjov ja vagunisaat-ja-mundris kosjamoor tagurpidi salto. Siis puhkasid kõik viis minutit, mille varjamiseks kustutati uuesti valgus.
Kosilased olid väga naljakad, eriti Jaitšnitsa. Tema asemel toodi panniga lavale suur munaroog[6]. Meremehel oli seljas purjega mast.
Kaupmees Starikov karjus asjatult, et teda lämmatavad patent ja maksud. Ta ei meeldinud Agafja Tihhonov-nale. Agafja läks mehele Stepanile. Nad hakkasid vitsu-tama

---

[6] **Munaroog on vene keeles jaitšnitsa. TõZk.**

munarooga, mida neile serveeris toapoisiks muutunud Podkolessin. Kotškarjov ja Fjokla laulsid kupleesid Chamberlainist ja alimentidest, mida Inglise minister Saksamaalt välja pressib. Esmarchi kannudel mängiti lõ-pumarssi. Ja eesriie langes, lehvitades jahedat tuult.

«Ma olen etendusega rahul,» ütles Ostap, «toolid on terved. Kuid me ei tohi aega viita. Kui Agafja Tihhonovna iga päev hakkab neil kepsutama, siis pole nende eluiga kuigi pikk.»

236

Moodsates pintsakutes noormehed arutasid naerdes ja tõugeldes lava- ja helikujunduse peensusi.

«Noh, Kiisukene,» ütles Ostap, «teil on aeg tuttu minna. Homme tuleb varakult piletisappa asuda. Teater sõidab kell seitse õhtul kiirrongiga Nižnisse. Nii et võtke kaks kõva kohta Nižnini, Kurski raudteel. Pole viga, istume ära. Kõigest üksainus öö.»

Järgmisel päeval istus kcgu «Kolumbuse» teater Kurski vaksalis. Simbijevitš-Sindijevitš, kes oli tarvitusele võtnud abinõud, et lavakujundus läheks sellesama rongiga, võttis laua ääres einet. Leotanud õlles oma vuntse, küsis ta, täis ärevust, montöörilt:

«Ega hüdrauliline press tee peal katki lähe?»

«Küll on häda selle pressiga,» vastas Metšnikov, «ta töötab meil viis minutit, aga vedada tuleb teda terve suvi.»

«Kas sul «aegade prožektoriga» näidendis «Ideoloogiline pulber» kergem oli?»

«Muidugi kergem. Prožektor oli küll suurem, aga selle eest ei kartnud ta nii kangesti katkiminekut.»

Kõrvallauas istus Agafja Tihhonovna, tugevate keeg-likurikatena hiilgavate säärtega noor neiu. Tema ümber askeldas helikujundus — Galkin, Palkin, Malkin, Tšalkin ja Zalkind.

«Teil oli eile vale rütm,» kurtis Agafja Tihhonovna, «ma võin nii ju alla kukkuda.»

Helikujundus hakkas käratsema:

«Pole midagi parata! Kaks kannu läks katki!»

«Katsu praegu saada välismaist Esmarchi kannu!» karjus Galkin.

«Minge riiklikku arstiriistade kauplusse. Kraadiklaasigi ei saa osta, Esmarchi kannust rääkimata,» toetas Palkin.

«Kas te siis kraadiklaasidel ka mängite?» kohkus neiu.

«Kraadiklaasidel me ei mängi,» vastas Zalkind. «Aga nende neetud kannude pärast jääd haigeks ja tuleb temperatuuri mõõta.»

Lavastuse autor ja peanäitejuht Nik. Sestrin jalutas naisega perroonil. Podkolessin ja Kotškariov tegid kolm napsi ning lipitsesid teineteise võidu Zoržetta Tiraspols-kihhi ümber.

Kontsessionäärid, kes olid tulnud jaama kaks tundi enne rongi väljumist, tegid juba viiendat tuuri ümber vaksali-esise skvääri.

237

Ippolit Matvejevitšil käis pea ringi. Jaht toolidele jõudis otsustavasse staadiumi. Pikad varjud lamasid tuli-sekskõetud sillutisel. Märgadele, higistele nägudele kleepus tolmu. Vaksalihoone ette veeresid kalessid. Haises bensiini järele. Üüriautodest väljus reisijaid. Neile jooksid vastu päikese käes sätendavate ovaalsete plekknumbri-tega Jermak Timofejevitšid ja viisid kohvrid ära. Kaugete rännakute muusa haaras inimestel kõrist kinni.

«Noh, lähme meie ka,» ütles Ostap.
Ippolit Matvejevitš nõustus alandlikult. Äkki põrkas ta silmitsi kokku puusärgimeister Bezentšukiga.
«Bezentšuk!» hüüdis ta äärmise imestusega. «Kuidas sina siia sattusid?»
Bezentšuk võttis mütsi maha ja jäi rõõmust otse kangeks.
«Härra Vorobjaninov!» karjus ta. «Minu lugupidamine kallile külalisele!»
«Noh, kuidas käbarad käivad?» «Kehvasti,» vastas puusärgimeister. «Miks siis kehvasti?» «Klienti otsin. Klient ei tule.» «Kas «Nümf» lööb üle?»
«Temast nüüd asja! Kas tema saab minult üle lüüa? Ei ole surnuid. Pärast teie ämmakest viskas veel ainult «Pierre ja Konstantin» vedru välja.»
«Mis sa räägid? Kas tõesti suri ära?»
«Viskas vedru välja jah, Ippolit Matvejevitš. Oma tööpostil. Ajas meie apteekril Leopoldil habet ja kukkus sealsamas maha. Inimesed rääkisid, et sees läks midagi lõhki, aga mina arvan, et ta kadunukene hingas sellest apteekrist liiga palju rohulõhna sisse ja ei kannatanud välja.»
«Ai-ai-ai,» pomises Ippolit Matvejevitš. «Ai-ai-ai! Tähendab sina matsid ta maha?»
«Mina matsingi. Kes siis veel1? Kas «Nümf», sõitku ta seenele, teeb mõne puusärgi?»
«Tähendab said neist jagu?»
«Sain jagu. Ainult pärast andsid mulle naha peale. Äärepealt oleksid südame seest välja peksnud. Miilits päästis ära. Kaks päeva olin maas, arstisin ennast piiritusega.»
«Hõõrusid?»
«Meiesugustele ei aita hõõrumine midagi.»
«Aga mistarvis sa siia sõitsid?»
238
«Kaupa tõin.»
«Mis kaupa?»
«Oma kaupa. Tuttav vagunisaatja aitas ilma rahata postivagunis ära tuua. Tutvuse poolest.»
Ippolit Matvejevitš märkas alles nüüd, et neist eemal oli maas terve virn puusärke. Ühed olid tuttidega, teised ilma. Ühe neist tundis Ippolit Matvejevitš kohe ära, See oli suur tolmune tammepuust kirst Bezentšuki vaateaknalt.
«Kaheksa tükki,» ütles Bezentšuk enesega rahul olles. «Nagu kompvekid.»
«Aga kellele siin sinu kaupa tarvis on? Siin on kohalikke meistreidki küll.»
«Aga kripp?»
«Mis kripp?»
«Epideemia. Prussis rääkis mulle, et Moskvas möllab kripp, et surnutele ei jätku puusärke. Materjal on otsas. Nii ma siis otsustasingi oma äriasju parandada.»
Ostap, kes oli kogu seda jutuajamist huviga pealt kuulanud, segas vahele:
«Kuule, papi, gripp möllab ju Pariisis.»
«Pariisis?»
«Nojah! Sõida Pariisi. Seal alles teed äri! Viisa saamisega tuleb muidugi raskusi, aga sa, papi, ära kurvasta. Kui Briand'iga tuttavaks saad, võid kiiresti haljale oksale jõuda: hakkad Pariisi linnavalitsuse kirstumeistriks. Aga siin jätkub omagi puusärgitegijaid.»
Bezentšuk vaatas metsikult ringi. Tõepoolest, Prussise kinnitustele vaatamata väljakul laipu vedelemas ei olnud, inimesed püsisid reipalt jalul ja mõned neist isegi naersid.

Rong oli juba ammu kontsessionäärid, «Kolumbuse» teatri ja muu publiku ära viinud, Bezentšuk seisis aga ikka veel totralt oma puusärkide juures. Saabunud pimeduses põlesid tema silmad kustumatu kollase tulega.

KOLMAS JAGU MADAM PETUHHOVA AARE

XXXI peatükk NÕIDUSLIK ÖÖ VOLGAL

Volga Riikliku Jõelaevanduse randumissildadest vasakul, plakati all, millele oli maalitud «Kinnita rõngaste külge, hoia võret, ära riiva kaid», seisis suur kombinaator oma sõbra ja lähima abilise Kiisu Vorobianinoviga.

Sadama kohal plaksusid lipud tuules. Aurikukorstnaist paiskus lillkapsana käharat suitsu. Laaditi parajasti aurikut «Anton Rubinstein», mis seisis silla nr. 2 juures. Laadijate raudkonksud tungisid puuvillapallidesse, sadamasillal seisid rivis malmpotid, lebasid märgsoolased nahad, traadikerad, aknaklaasi kastid, vihusidumisnööri puntrad, veskikivid, kahevärvilised roidelised põllutöömasinad, puuhangud, kotiriidesse õmmeldud korvid varajaste murelitega, ja heeringatünnid.

«Skrjabinit» ei olnud. See tegi Ippolit Matvejevitši väga rahutuks.

«Mis te närveerite?» küsis Ostap. «Kujutlege, et «Skrjabin» on siin. Noh, kuidas te temale peale saate? Isegi siis, kui meil oleks raha pileti ostmiseks, ei tuleks sellest asjast midagi välja. See laev reisijaid peale ei võta.»

Ostap oli juba rongis jõudnud hüdraulilise pressi ülemaga, montöör Metšnikoviga, juttu ajada ja temalt kõik teada saada. Rahanduse Rahvakomissariaadi poolt renditud aurik «Skrjabin» pidi tegema reisi Nižni Novgorodist Tsaritsõni, peatudes igas sadamas ja korraldades võidu-laenu loosimisi. Selleks sõitis Moskvast välja terve asutus: loosimiskomisjon, kantselei, puhkpilliorkester, kinooperaa-tor, keskajalehtede korrespondendid ja «Kolumbuse» teater. Teater pidi reisil andma etendusi, mis populariseerik-sid riigilaenude ideed. Kuni Tsaritsõnini pidi teater olema loosimiskomisjoni täielikul ülalpidamisel, siis aga kavatses

ta oma kulu ja kirjadega Kaukaasias ning Krimmis ette võtta suure ringreisi «Naisevõtuga».

«Skrjabin» hilines. Teatati, et ta saabub remondikohalt, kus tehti viimaseid ettevalmistusi, alles õhtuks. Sellepärast lõi kogu Moskvast kohale sõitnud aparaat laevale minekut oodates sadamas endale laagri üles.

õrnad olendid kohvrite ja reisikottidega istusid traadi-keradel, valvates oma «Underwoode» ja piiludes kartlikult laadijate poole. Veskikivil oli leidnud endale ankrupaiga violetse hispaania habemega kodanik. Tema põlvedel oli kuhi emailsilte. Pealmiselt sildilt oleks uudishimulik võinud lugeda:

Vastastikuste arvelduste osakond

Kappidega kirjutuslauad ja muud, tagasihoidlikumad lauad seisid üksteise otsas. Kinnipitseeritud rahakapi juures kõndis tunnimees. «Stanoki» esindaja Persidski vaatles kaheksakordse suurendusvõimega «Zeissi» binokli abil aastalaada territooriumi.

Vastu voolu vingerdades lähenes aurik «Skrjabin». Tema reelingutele olid kinnitatud vineertahvlid tohutute viker-kaarevärviliste obligatsioonide kujutustega. Aurik hakkas möirgama, matkides mammutit, aga võib-olla ka mõnda teist elukat, kes eelajaloolisel epohhil asendas laevasireeni.

Rahandus- ja teatritegelaste laager lõi kihama. Linna-nõlvakutelt jooksid alla loosimiskomisjoni liikmed. Tolmupilves veeres laeva juurde ümmargune Platon Plaštšuk. Trahterist «Sild» jooksid välja Galkin, Palkin, Malkin, Tšalkin ja Zalkind. Laadijad punnisid juba rahakapi kallal. Akrobaatikainstruktor Žoržetta Tiraspolskihh jooksis sportlikul sammul laevatrepist üles. Simbijevitš-Sindije-vitš, kes oli mures lavakujunduse pärast, sirutas käsi kord linnakre.mli kõrgendike, kord kapteni poole, kes seisis komandosillal. Filmioperaator, kes hoidis aparaati kõrgel inimeste peade kohal, nõudis juba käigu peal, et talle laboratooriumi sisseseadmiseks neljakohaline kajut antaks.

Üldises segaduses trügis Ippolit Matvejevitš toolide juurde ja oli nii ähmi täis, et tahtis hakata ühte tooli kõrvale tirima.

«Jätke tool rahule!» karjus Ostap. «Kas te olete hulluks läinud? Ühe tooli võtame, aga ülejäänud on meile jääda-

241

vait kadunud. Te võiksite parem sellest mõelda, kuidas laevale pääseda.»

Mööda sadamasilda marssisid vaskpasunatega pillimehed. Nad vaatasid iälestusega saksofone, fleksotone, õllepudeleid ia Esmarchi kanne, milledega teatri heli-kuiundus oli relvastatud.

Loosirattad toodi kohale kinnises «Fondis». Need kujutasid endast keerulist vasest ja klaasist helkivat konstruktsiooni, mis koosnes kuuest keerlevast silindrist. Selle kohalemonteerimine alumisel tekil võttis, palju aega.

Trampimine ia sõim kestsid hilisõhtuni.

Loosimissaalis ehitati estraadi, taoti seintele plakateid ja loosungeid, asetati kohale pinke külalistele ning ühendati elektriiuhtmeid loosirataste<?a. Kiriutuslauad paigutati ahtrisse, tipomamslite kaiutist kostis naeru ja kiriutus-masinate klõbinat. Violetse hispaania habemega kahvatu mees kinnitas laeva ustele oma emailsilte:

Vastastikuste arvelduste osakond

Kaadriosakond

Üldkantselei

Masinajaoskond

Suurte siltide iuurde riputas hispaania habemega mees pisemad sildikesed:

Põhjuseta mitte siseneda

Kõrvalistel isikutel sisseminek keelatud

Igasuguseid teateid
annab registratuur

242

Esimese klassi salongi paigutati rahamärkide ja boonide[7]' näitus. See kutsus esile Galkini, Palkini, Malkini, Tšalkini ja Zalkindi meelepahatormi.

«Kus me siis lõunat sööme?» tundsid nad ärevust. «Aga kui hakkab vihma sadama?»

«Oi,» ütles Nik. Sestrin oma abilisele, «ma ei kannata välja! Mis sa arvad, Serjoža, kas me ei saaks hakkama ilma helikujunduseta?»

«Mis te nüüd, Nikolai Konstantinovitš! Näitlejad on rütmiga harjunud.»

Järsku tõusis uus kära. Viisik oli haisu ninna saanud, et lavastuse autor oli kõik neli tooli oma kajutisse tassinud.

.«Nii, nii,» ütles viisik irooniliselt, «meie peame harjutama vooditel istudes, neljal toolil hakkab aga istuma Nikolai Konstantinovitš oma naise Gustaga, kellel pole meie kollektiiviga midagi pistmist. Võib-olla tahame meie ka naistega reisida!»

Kaldalt vaatas tigedalt loosimisauriku poole suur kombinaator.

Kontsessionääride kõrvu jõudis uus kisa. «Miks te mulle seda varem ei öelnud?» karjus komis-joniliige.

«Kust mina võisin teada, et ta haigeks jääb.»

«See on kurat teab mis! Sõitke siis kunstitööliste ametiühingusse ja nõudke, et meile kiiresti kunstnik kohale saadetaks.»

«Kuhu ma sõidan? Praegu on kell juba kuus ... Asutus on ammu suletud. Ja pealegi sõidab laev poole tunni pärast välja.»

«Siis hakkate ise maalima. Teie võtsite endale vastutuse laeva dekoreerimise eest, nüüd olge lahke ja rabelge välja kuidas tahate.»

Ostap jooksis laevasillale, tõugates küünarnukkidega laiali laadijaid, preilikesi ja muidu uudishimulikke. Sissepääsu juures peeti ta kinni:

«Pääse!»

«Seltsimees!» kisendas Bender. «Teie! Teie! Paksuke! Kes kunstnikku otsib!»

Viie minuti pärast istus suur kombinaator ujuva loosi-misasutuse paksu majandusjuhataja valges kajutis ja pidas läbirääkimisi töötingimuste üle.

243

«Tähendab, seltsimees,» rääkis paksuke, «meie nõuame teilt järgmist: kunstipäraste plakatite ja siltide tegemine ja pannoo lõpetamine. Meie kunstnik hakkas seda tegema, kuid haigestus. Me jätsime ta siia haiglasse. Muidugi ka üldine järelevalve kunstilise külje üle. Kas te võite selle enda peale võtta? Muuseas ma hoiatan — tööd on palju.»

«Jah, ma võin selle enda peale võtta. Mul on tulnud niisugust tööd teha.»

«Ja te võite otsekohe meiega kaasa sõita?»

«See on raskevõitu, kuid ma püüan.»

Majandusjuhataja õlgadelt veeres suur ja raske kivi. Tundes lapselikku kergust, vaatas paksuke uuele kunstnikule särava pilguga otsa.

«Teie tingimused?» küsis Ostap jultunult. «Pidage silmas, et ma pole matusebüroo töötaja.»

---

[7] [7] **Boonid — ajutine, käibelt kadunud paberraha.. TÕLK.**

«Tükitöö. Maksame ametliku tariifi järgi.»
Ostap krimpsutas nägu, mis nõudis talt suurt pingutust.
«Kuid peale selle on prii söök ja omaette kajut,» tõttas paksuke juurde lisama.
«Noh, hea küll,» ütles Ostap ohates. «Olen nõus. Ainult et mul on kaasas veel poisike, assistent.»
«Vaat poisikese kohta ma küll ei tea midagi öelda. Poisikese jaoks pole krediiti antud. Aga omal arvel — palun. Elagu teie kajutis.»
«Olgu siis pealegi nõnda. Poisu on mul terane. Harjunud spartaliku eluviisiga.»
Ostap sai enda ja terase poisikese jaoks pääsme, pani kajutivõtme tasku ja läks tulisele laevalaele. Ta tundis võtit puudutades suurt rahuldust. See oli esimene juhtum tema tormilise elu jooksul, kus tal oli võti ja korter. Ainult raha ei olnud. Kuid see asus siinsamas, tema kõrval, toolides. Suur kombinaator surus käed taskutesse, jalutas reelingu äärde ega pannud kajdale jäänud Vorobjaninovi tähelegi.
Ippolit Matvejevitš tegi algul vaikides märke, pärast katsus isegi hüüda. Kuid Ostap oli kurt. Ta pööras kontsessiooni esimehele selja, jälgides tähelepanelikult hüdraulilise pressi laadungiruumi laskmise protseduuri.
Tehti viimaseid ettevalmistusi ärasõiduks. Agafja Tih-honovna, keda hüüti ka Müraks, jooksis kontsade klõbinal, kajutist ahtrisse, vaatas vette, jagas valjusti oma vaimustust balalaikavirtuoosi, tekitades sellega segadust loosimisasutuse auväärsete tegelaste ridades.
244
Aurik andis teise viie. Kohutav heli pani pilved liikuma. Päike muutus purpurpunaseks ja vajus silmapiiri taha. Ülallinnas süttisid lambid ja laternad. Potšajevski turul mängisid, võisteldes viimaste ostjate ees, oma kähisevaid lugusid grammofonid. Lärmist segane ja üksijäetud Ippolit Matvejevitš karjus midagi, kuid teda polnud kuulda. Vintsi ragin lämmatas kõik muud hääled.
Ostap Bender armastas efekte. Alles enne kolmandat vilet, kui Ippolit Matvejevitš enam ei kahelnud, et ta ori saatuse hooleks jäetud, märkas teda Ostap:
«Mis te seisate seal nagu arg kosilane? Ma arvasin, et te olete juba ammu laeval. Otsekohe võetakse trepp ära! Jookske rutem! Laske see kodanik läbi! Pääse on siin.»
Ippolit Matvejevitš jooksis peaaegu nuttes laevale.
«Kas see ongi teie poisike?» küsis majandusjuhataja kahtlustavalt.
«Mis sel poisul siis viga on?» küsis Ostap. «Kes ütleb, et see on plika, visaku minu pihta esimene kivi!» Paksuke läks mornilt minema.
«Noh, Kiisu,» ütles Ostap, «hommikul tuleb tööle hakata. Ma loodan, et te oskate värve segada. Ma tahtsin teile veel teatada, et mina olen kunstnik, VHUTEMAS-i[8] lõpetanu, teie aga olete minu abiline. Kui te arvate, et see pole nii, siis jookske nii ruttu kui võimalik kaldale tagasi.»
Ahtri alt purskus üles mustjasroheline vaht. Laev võpatas, vasktaldrikud lartsatasid kokku, flöödid, kornetid, tromboonid ja bassid alustasid toredat marssi ning linn kolis ennast pöörates ja balansseerides vasakule kaldale. Vabisedes seadis aurik nina pärivoolu ja kadus kiiresti pimedusse. Tagapool kukusid tähed, lambid ja mitmevärvilised sadamamärgid. Minut hiljem oli laev juba nii kaugel, et linnatuled näisid paigaletardunud raketisädeme-tena.

[8] 1 VHUTEMAS — Kõrgemad Kunstilis-tehnilised töökojad Moskvas. Tõlk.

Veel oli kuulda töötavate «Underwoodide» klõbinat, kuid loodus ja Volga jäid võitjaks. Kõiki «Skrjabini» reisijaid valdas hurm. Loosimiskomisjoni liikmed jõid mõnusas roidumuses teed. Esimesel ametiühingukomitee istungil, mis toimus laevaninas, valitses õrn rahu. Nii häälekas oli sooja õhtu hingus, nii pehmelt loksus vesi vastu laevakülgi, nii küresti lendasid laevast mööda kaldasilue-

245

tid, et ametiühingukomitee esimees, täiesti positiivne inimene, kes oli avanud suu kõneks töötingimustest ebatavalises olukorras, hakkas kõigile ja iseendalegi ootamatult laulma:

Aurulaev see sõitis Volga peal,
oh sa e-emakene Volga jõ-õgi. ..

Ülejäänud karmi iseloomuga koosolijad aga müristasid refrääni:
Si-irel õ-itseb
Resolutsioon ametiühingukomitee esimehe ettekande kohta jäigi kirjutamata. Kõlasid klaverihelid. Muusika-saate juht H. Ivanov meelitas instrumendist välja kõige lüürilisemaid noote. Balalaikavirtuoos keerles Murotška ümber, ja kuna ta ei leidnud armuavalduseks omaenda sõnu, siis pomises ta romansisõnu:

Veel ära lahku, tulvil tulist kirge!
Su suudlustest ma pole väsind veel.
Mäekurus koidupilved veel ei virgu
ja üksik täht meid valvab taevateel.

Reelingu külge klammerdunud Simbijevitš-Sindiievitš suunas oma pilgu taeva põhjatusse sügavusse. Sellega võrreldes tundus «Naisevõtu» lavakujundus talle selge si-gadusena. Tülgastusega vaatas ta oma käsi, mis olid nii agaralt osa võtnud klassikalise komöödia lavamoonutu-sest.
Suurima harduse hetkel alustasid ahtris aset võtnud Galkin, Palkin, Malkin, Tšalkin ja Zalkind oma apteegi-tarvete ja õllepudelite peksmist. Nad harjutasid. Kangastus haihtus silmapilkselt. Agafja Tihhonovna haigutas ja läks õhkavale virtuoosile tähelepanu pööramata magama. Ametiühingukomitee liikmete hulgas hakkas üldleping uuesti kõlapinda leidma, ja nad võtsid käsile resolutsiooni. Simbijevitš-Sindiievitš jõudis pärast kainet kaalumist otsusele, et «Naisevõtu» lavastus polegi nii halb. Pimedusest kostev ärritatud hääl kutsus 2oržetta Tiraspolskihhi näitejuhi juurde nõupidamisele. Külades haukusid koerad, õhtu muutus jahedaks.
Esimese klassi kajutis küsitles nahkdiivanil lesiv Ostap, vaadeldes mõtlikult rohelisest purjeriidest korkvööd, Ippolit Matvejevitši:
246
«Kas te oskate joonistada? Väga kahju. Mina kahjuks ka ei oska.»
Ta mõtles veidi aega ja jätkas:
«Aga kas te tähti maalida oskate? Ka ei oska? Päris räbal lugu! Me oleme ju kunstnikud! Noh, paar päeva saab ehk viilida, aga siis lüüakse meid välja. Nende paari päevaga peame me jõudma kõik ära teha, mis meil tarvis on. Olukord on muutunud

natuke keerulisemaks. Ma sain teada, et toolid on näitejuhi kajutis. Aga lõppude lõpuks pole seegi kuigi hirmus. Tähtis on see, et me oleme laeval. Selleks ajaks, kui meid välja visatakse, peavad kõik toolid olema läbi vaadatud. Täna on juba hilja. Näitejuht magab oma kajutis.»

XXXII peatükk ROOJANE PAAR

Inimesed alles magasid, kuid jõgi elas nagu päeval. Ujusid parved — tohutud palgiväljad neil asuvate onnidega. Väike tige puksiirlaev, mille rattakaitsele oli kaares maalitud nimi «Tormide valitseja», vedas enda järel kolme naftapargast. Pärivoolu kihutas kiire postiaurik «Krasnaja Latvija». «Skrjabin» möödus süvenduskarava-nist ja nakkas vöödilise ridvaga sügavust mõõtes joonistama kaart, pöörates nina vastuvoolu. . Aurikul hakati ärkama. Barmino sadama sillale lendas peenikese sidumisnööri külge kinnitatud kaalupomm. Selle nööri abil sikutasid sadamamadrused enda juurde jämeda randumisköie. Laevakruvid hakkasid pöörlema tagurpidi. Pool jõge kattus lainetava vahuga. «Skrjabin» hakkas järskudest kruvilöökidest värisema ja surus end kogu küljega vastu sadamasilda. Oli alles varahommik. Loosimisega otsustati alustada kell kümme.

Teenistus algas «Skrjabini» pardal just nõndasamuti, nagu see oleks sündinud kuival maal, täpselt kell üheksa. Keegi ei muutnud oma harjumusi. See, kes tavaliselt hilines tööle kaldal, hilines ka siin, ehkki ta magas asutuses endas. Rahanduse Rahvakomissariaadi rändav koosseis harjus uue elulaadiga võrdlemisi ruttu. Käskjalad pühkisid kajuteid sellesama ükskõiksusega, millega nad pühkisid kantseleisid Moskvas. Koristajad serveerisid teed ja

jooksid paberitega registratuurist kaadriosakonda, põrmugi imestamata selle üle, et registratuur asub laevaninas, kaadriosakond — ahtris. Vastastikuste arvelduste kajutist kostis arvelaudade kastanjetihelisid ja arvutusmasina loginat. Kapteniruumi ukse ees tehti kellelegi peapesu.

Suur kombinaator kõndis ülemisel tekil oma paljaid pakki kõrvetades ümber pika ja kitsa punase riide riba, maalides sellele loosungit, mille teksti ta iga silmapilk paberi järgi kontrollis:

«Kõik loosimisele! Igal töötajal peab olema taskus riigilaenu obligatsioon.»

Suur kombinaator püüdis kõigest väest, kuid talendi puudumine andis kõvasti tunda. Kiri ronis .alla, ia paistis, et riidetükk on lootusetult rikutud. Siis pööras Ostap poisikese Kiisu abiga riidel teise külje ja hakkas uuesti maalima. Nüüd oli ta ettevaatlikum. Enne kui tähti valmis plätserdada, tegi ta kriidise nööri abil riidele kaks paral-leeljoont ja asus siis sõnu meisterdama, kirudes ise vaikselt süütut Vorobjaninovi.

Ippolit Matvejevitš täitis kohusetundlikult jooksupoisi ülesandeid. Ta lippas alla tulise vee järele, sulatas liimi, puistas aevastades värvipulbrit potti ja vaatas nõudlikule kunstnikule pugevalt otsa. Kontsessionäärid viisid valminud ja kuivanud loosungi alla ning kinnitasid reelingu külge.

Paksuke, kes oli Ostapi tööle võtnud, jooksis kaldale ja vaatas sealt uue kunstniku tööd. Loosungi tähed olid erineva jämedusega ja kippusid külili. Kuid väljapääsu ei olnud, tuli leppida.

Puhkpilliorkester läks kaldale ja hakkas sütitavaid marsse puhuma. Muusikahelide peale jooksid kokku kõik Barmino lapsed, nende järel imiusid õunaaedadest ka mehed ja naised. Orkester mürtsus kogu aeg, kuni loosi-miskomisjoni liikmed kaldale läksid. Algas

miiting. Korobkovi teemaja trepilt kostsid esimesed sõnad ettekandest rahvusvahelise olukorra kohta.

Tegelased ise jälgisid koosolekut laevalt. Sealt olid näha trepist kartlikult eemalehoidvate eitede valged rätikud, oraatorit kuulavate meeste liikumatud kujud ja oraator ise, kes aeg-ajalt kätega vehkles. Pärast hakkas orkester mängima. Ta pööras otsad ümber ja liikus mängimist

248

katkestamata maabumissilla poole. Tema järel tulvas rahvasumm.

Loosimisaparaat heitis metoodiliselt välja arvude kombinatsioone. Rattad pöörlesid, hõigati välja numbreid, barminlased vahtisid ja kuulasid.

Hetkeks jooksis kohale Ostap. Nähes, et kõik laeva elanikud istuvad loosimissaalis, lippas ta uuesti tekile.

«Vorobjaninov,» sosistas ta, «teie jaoks on kiire ülesanne kunsti valdkonnast. Minge esimese klassi koridori ukse juurde ja seiske seal. Kui keegi läheneb, hakake valjusti laulma.»

Vanamees jäi kohmetuks.

«Mida ma siis laulaksin?»

«Igatahes mitte «Jumal, keisrit kaitse sa!». Midagi kirglikku: «Õunakest» või «Kaunitari südant». Aga ma hoiatan, kui te oma aariaga hiljaks jääte... See pole Eksperimentaalteater! Ma kisun teil pea otsast.»

Suur kombinaator lidus paljaid pakki välgutades kirsi-värvi paneelidega koridori. Sekundi vältel paistis koridori lõpus suures peeglis tema kuju. Ta luges uksesilti:

Nik. SESTRIN «Kolumbuse» teatri näitejuht

Peegel jäi tühjaks. Siis ilmus sinna jälle suure kombinaatori kuju, kes hoidis käes painutatud jalgadega tooli. Ta tormas mööda koridori, jõudis tekile, vahetas Ippolit Matvejevitšiga kiire pilgu ja viis tooli üles roolikambri taha. Klaasist putkas polnud kedagi. Ostap tassis tooli ahtrisse ja ütles õpetlikult:

«Tool jääb siia, kuni saabub öö. Ma mõtlesin kõik läbi. Siin ei käi peale meie peaaegu keegi. Katame tooli plakatitega kinni ja kui pimedaks läheb, siis tutvume rahulikult, tema sisuga.»

Minut hiljem oli tool juba vineeritahvlite ja punase riide alla maetud.

Ippolit Matvejevitši haaras uuesti kullapalavik.

«Miks me ei võiks teda oma kajutisse viia?» küsis ta läbematult. «Me avaksime ta otsekohe. Ja kui leiaksime briljandid, siis silmapilk kaldale ...»

«Aga kui me ei leia? Mis siis saab? Kuhu me ta paneme? Või viia ta kodanik Sestrinile tagasi ja öelda viisakalt: «Palume vabandust, me varastasime teilt tooli,

249

kuid ei leidnud kahjuks selies briljante, nii et võtke tä natuke rikutud kujul tagasi!» Kas teie teeksite niimoodi?»

Suurele kombinaatorile jäi õigus nagu alati. Ippolit Matvejevitš sai kohmetusest jagu alles hetkel, kui tekilt kostsid uvertüüri helid, mida kanti ette Esmarchi kannudel ja õllepudelitel.

Loosimisoperatsioonid olid selleks päevaks lõpetatud. Publik võttis kaldanõlvadel istet jä avaldas kõigi ootuste kiuste apteegi-neegriansamblile valju heakskiitu. Galkin, Palkin, Malkin, Tšalkin ja Zalkind vaatasid uhkelt ringi, nagu öeldes: «Näete nüüd! Aga teie kinnitasite, et laiad massid ei saa aru. Kunst on alati arusaadav!»

Seejärel esitasid artistid improviseeritud lavalt kerge vodevilli laulude ja tantsudega, milles jutustati, kuidas Vavila võitis viiskümmend tuhat ja mis sellest välja tuli. Näitlejad, kes olid kõrvale heitnud niksestrinliku konstruktivismi köidikud, mängisid lõbusalt, tantsisid energiliselt ja laulsid armsate häältega. Kallas oli täiesti rahul.

Teise numbrina esines balalaikavirtuoos. Kallas kattus naeratustega.

«Barõnja-barõnja,» meelitas virtuoos balalaikalt helisid, «sudarõnja-barõnja.»

Balalaika ei püsinud paigal. Ta lendas artisti selja taha, ja sealt kostis: «Kui on härra keti otsas, siis on härra kellata!» Balalaika lendas õhku ja laskis oma lühikese lennu vältel kuuldavale hulga kõige raskemaid variatsioone.

Jõudis kätte Žoržetta Tiraspolskihhi järjekord. Ta tõi endaga kaasa grupi sarafanides neidusid. Kontsert lõppes vene tantsudega.

Kuni «Skrjabin» teeleminekuks valmistus, kuni kapten läbi toru masina jaoskonnale käske jagas ja auriku katla-kolded vett soojendades lõõmas'id, läks puhkpilliorkester uuesti kaldale ja hakkas üldiseks rahuloluks tantsulugusid puhuma. Moodustusid maalilised grupid täis elu ja liikumist. Veerev päike saatis pehmet aprikoosivärvi valgust. Oli saabunud ideaalne aeg filmivõteteks. Ja tõepoolest — kajutist tuli haigutades välja operaator Põikan. Vorobja-ninov, kes oli juba harjunud kogu seltskonna jooksupoisi osaga, kandis ettevaatlikult tema filmikaamerat. Põikan astus reelingu juurde ja silmitses kallast. Seal tantsiti murul sõduripolkat. Poisid trampisid paljaste jalgadega nii kõvasti, nagu oleksid tahtnud meie planeeti lõhki

taguda. Tütarlapsed hõljusid. Astangutel ja allasõidukoh-tadel olid istet võtnud pealtvaatajad. Prantsuse filmigrupi «Avangard» operaator oleks siin tööd leidnud kolmeks päevaks. Kuid Põikan laskis oma rotisilmadel korra üle kalda käia, pööras aga kohe pilgu kõrvale, jooksis komisjoni esimehe juurde, seadis ta valge seina äärde, torkas talle raamatu pihku, palus mitte liigutada ja keerutas kaua ning sujuvalt kaameravänta. Siis viis ta piinlikkust tundva esimehe ahtrisse ja filmis teda loojangu taustal.

Kui need võtted olid tehtud, läks Põikan tähtsalt oma kajutisse ja lukustas ukse.

Jälle möirgas laevavile ning jälle põgenes päike kohkunult. Saabus teine öö. Aurik oli ärasõiduks valmis.

Ostap mõtles hirmuga järgmisele hommikule. Ta pidi papptahvlist välja lõikama obligatsioone külvava mehe kuju. See kunstialane katse polnud suurele kombinaatorile jõukohane. Kui ta tähtedega veel kuidagi hakkama sai, siis külvaja kunstipäraseks kujutamiseks polnud enam mingisuguseid ressursse.

«Pidage siis silmas,» hoiatas paksuke, «et Vasjukist peale alustame õhtusi loosimisi ja ilma pannoota ei saa me kuidagi läbi.»

«Palun olge rahulik,» lausus Ostap, kes ei lootnud enam järgmisele hommikule, vaid tänasele õhtule. «Pannoo teeme valmis.»

Saabus tuuline täherikas öö. Loosimis-noalaeva elanikkond uinus.

Magasid loosimiskomisjoni lõvid. Magasid kaadriosakonna tallekesed, raamatupidamise kitsed, vastastikuste arvelduste osakonna küülikud, helikujunduse hüäänid ja šaakalid ning masinakirjabüroo tuvikesed.

Ei maganud ainult üks roojane paar. Suur kombinaator väljus oma kajutist pärast keskööd. Talle järgnes ustava Kiisu hääletu vari. Nad tõusid ülemisele tekile ja hiilisid tasa vineeritahvliga kaetud tooli juurde. Ostap eemaldas ettevaatlikult katte, seadis tooli püsti, surus hambad kokku, käristas tangidega tooliriide lahti ja pistis käe polstri alla.

Tuul jooksis mööda ülemist tekki. Taevas virvendasid kergelt tähed. Sügaval jalge all loksus mustjas vesi..Kaldaid polnud näha. Ippolit Matvejevitš võbises.

«On!» ütles Ostap summutatud häälel.

251

Isa Fjodori kiri, mille ta kirjutas Bakuus möbleeritud tubades «Väärtus» oma naisele N. maakonnalinna

Minu armas, kallis Katja!

Iga tunniga jõuame me oma õnnele lähemale. Kirjutan Sulle möbleeritud tubades «Väärtus» pärast seda, kui olen kõik asjad joonde ajanud. Bakuu linn on väga suur. Rää-gitakse, et siin tehakse petrooleumi, aga sinna tuleb sõita elektrirongiga ja raha mul ei ole. See ilus linn on Kaspia mere ääres. See meri on tõesti väga suur. Palavus on siin hirmus. Ühe käe peal kannan palitut ja teise peal pintsakut, aga ikka on palav. Käed hauduvad ära. Kogu aeg joon teed. Ainult raha on peaaegu otsas. Aga pole miskit, tuvikene, Kateriina Aleksandrovna, varsti on meil raha külluses. Reisime igal pool ringi ja pärast jääme kenasti paigale Samaarasse, oma vabriku juurde, ja hakkame nalivkat jooma. Aga nüüd asjale lähemale.

Oma geograafilise asendi ja rahvaarvu poolest ületab Bakuu linn tunduvalt Rostovi linna. Kuid liiklemiselt jääb ta Harkovi linnast maha. Muulasi on siin rohkesti. Iseäranis palju on siin armeenlasi ja pärslasi. Siit, emake, ei ole Türgimaa kuigi kaugel. Ma olin turul ja nägin palju türgi asju ja salle. Tahtsin Sulle kingituseks osta muhameedlaste näokatte, ainult raha ei olnud. Ja ma mõtlesin, et kui me rikkaks saame (aga seda aega tuleb päevadega lugeda), siis võib ka muhameedlaste loori ära osta.

Oh, emake, ma unustasin Sulle kirjutada kahest hirmsast asjast, mis minuga Bakuu linnas juhtus: 1) ma pillasin Sinu pagarist venna pintsaku Kaspia merre ja 2) turul sülitas minu peale ühe küüruga kaamel. Need mõlemad sündmused panid mind väga imestama. Mispärast võimud lubavad läbisõitvate reisijate kallal niisuguseid sigadusi toime panna, seda enam, et mina kaamelit ei puutunud, vaid tahtsin talle isegi heameelt teha ja kõditasin teda õlekõrrekesega ninast. Aga pintsakut püüdsime hulga rahvaga ja saime ta hädavaevalt kätte, aga tema, ole lahke, oli ennast üleni petrooleumi täis imenud. Ma küll ei tea, mis ma Su pagarist vennale ütlen. Sa, tuvike, hoia esialgu keel hammaste taga. Kas Jevstignejev käib veel lõunat söömas?

Lugesin kirja läbi ja nägin, et oma asjast ei olegi jõudnud midagi kirjutada. Insener Bruns töötab tõesti «Azneftis».

252

Ainult et teda ei ole praegu Bakuus. Ta sõitis puhkusele Batumi linna. Tema perekonna alaline elukoht on Batumis. Ma rääkisin siin inimestega ja need räägivad, et Brunsil on tõesti kogu mööbel Batumis. Ta elab seal suvilas, Rohelisel Neemel — seal on niisugune suvituskoht (räägitakse, et kallis). Reis siit Batumi maksab 15 rubla kopikatega. Saada telegraafiga siia kakskümmend rubla,

Batumist telegrafeerin Sulle kõigest. Lase linnas jutt lahti, et ma viibin ikka veel Voronežis tädikese surivoodi juures.

Igavesti Sinu mees F e d j a.
Post scriptum: Selle aja sees, kui ma kirja postkasti viisin, varastati mul «Väärtuses» ära Sinu pagarist venna palitu. Ma olen hirmsas mures! Hea veel, et praegu on suvi. Ära vennale midagi räägi.

XXXIII peatükk PARADIISIST VÄLJAAJAMINE

Sel ajal kui ühed romaani kangelased olid veendunud selles, et aega on, arvasid teised, et aeg ei oota, aeg aga kulges oma tavalist rada. Moskva tolmuse mai järel tuli tolmune juuni. N. maakonnalinnas Staropanskaja väljaku ja seltsimees Gubernski nimelise tänava nurgal seisis juba teist nädalat auto Gos. nr. 1, mis oli tänavaaugus vigastada saanud, ning mattis kogu ümbruse aeg-ajalt metsikusse suitsupilve. Stargorodi vanglast tulid ükshaaval välia «Mõõga ja Saha» vandenõu häbistatud kangelased — neilt oli võetud allkiri, et nad Stargorodist ei lahku. Leskproua Gritsatsujeva (hõõguv naine, poeedi unistus) pöördus tagasi oma'koloniaalkaupade juurde ja sai trahvida viieteistkümne rublaga selle eest, et polnud riputanud nähtavale kohale seebi, pipra, sine ja muu pudi-padi hinnakirja — hajameelsus, mida avara südamega naisterahvale võib andestada!
«On!» kordas Ostap murduva häälega. «Võtke vastu!»
Ippolit Matvejevitš võttis värisevatesse kätesse karbikese. Ostap jätkas pimedas toolipõhja sorimist. Välgatas kaldamajakas. Veepinnale langes kuldne sambake ja ujus laevaga kaasa.
253
«Mis kuradi asi see on!» ütles Ostap. «Rohkem ei ole midagi!»
«E-e-ei või olla,» lalises Ippolit Matvejevitš. «Noh, vaadake siis ise!»
Vorobianinov laskus hinge kinni pidades põlvili ja toppis käe küünarnukini tooli põhja sisemusse. Ta tundis sõrmede vahel vedrude alumisi otsi. Muid kõvu esemeid ta ei leidnud. Toolist tõusis häiritud tolmu kuiva vastikut lehka.
«Ei ole?» küsis Ostap.
«Ei ole.»
Ostap haaras tooli ja viskas selle kaugele üle parda. Kuuldus raske laksatus. öisest rõskusest võpatades läksid kontsessionäärid kahtlusega südames oma kajutisse tagasi.
«Nii, sedamoodi,» ütles Bender. «Midagi me igatahes leidsime.»
Ippolit Matvejevitš võttis taskust karbikese ja vaatas seda totra pilguga.
«Andke siia! Mis te iõllitate!»
Karbike avati. Selle põhjas oli roheliseks tõmbunud vaskplaadike kirjag?.:

Selle tooliga alustab meister Gambs uut mööblipartiid. 1865. a. Sankt-Peterburg

Ostap luges teksti valjusti ette.
«Aga kus siis briljandid on?» küsis Ippolit Matvejevitš.
«Te olete imestamisväärselt taibukas, kallis tabureti-kütt! Briliante, nagu näete, ei ole.»
Vorobianinovi oli hale vaadata. Üsna pikaks kasvanud vuntsid liikusid, prilliklaasid olid ähmased. Näis. nagu peksaks ta meeleheites ennast vuntsidega vastu põski.

Suure kombinaatori jahe, kaine hääl avaldas oma tavalist maagilist mõju. Vorobjaninov surus käed vastu kulunud püksiõmblusi ja vaikis.

«Vaiki, kurbus, vaiki. Kiisu! Kunagi me naerame selle lolli kaheksanda tooli üle, milles leidus tobe plaadike. Pidage vastu. Laevas on veel kolm tooli — üheksakümmend üheksa šanssi sajast!»

Äärmiselt pettunud Ippolit Matvejevitši põsele tekkis

254

öösel vulkaanitaoline koeranael. Kõik kannatused, kõik ebaõnnestumised, kõik vaevad, mida briijantidejahil oli tulnud läbi elada, näisid olevat koondunud sellesse koeranaela, mis sillerdas nüüd pärlmutrina, ehapunana ja mere sinana.

«Kas te seda nimme tegite?» küsis Ostap.

Ippolit Matvejevitš ohkas konvulsiivselt ja läks värvide järele, pikk ja lookas nagu õngeritv. Algas pannoo maalimine. Kontsessionäärid töötasid ülemisel tekil.

Kätte jõudis kolmas reisipäev.

See algas väikese kokkupõrkega puhkpilliorkestri ja helikujunduse vahel harjutuskoha pärast.

Pärast hommikueinet liikusid üheaegselt kummaltki poolt ahtrisse tursked vaskpasunatega mehed ja kõhetud Esmarchi kannude rüütlid. Esimesena jõudis ahtripingile Galkin. Teisena jooksis kohale puhkpilliorkestri klarnet.

«Koht on kinni!» ütles Galkin süngelt.

«Kes ta kinni pani?» küsis klarnet kurjakuulutavalt.

«Mina, Galkin.»

«Ja kes veel?»

«Palkin, Malkin, Tšalkin ja Zalkind.»

«Kas teil Jolkinit ei ole? See on meie koht!»

Kummalegi lähenes abivägi. Vaskboamaona seisis kolmes keerus helikon — kõige vägevam masin orkestris. Kõikus kõrvaga sarnanev metsasarv. Täielikus lahingu-valmiduses seisid tromboonid. Tuhandekordselt säras neil turvistel päike. Helikujundus oli hoopis tuhmim ja armetum. Seal vilkus pudeliklaas ja läikisid kahvatud klistiiri-kannud; saksofon — puhkpilli jõle paroodia, tõelise pasuna äbarik nurisünnitis — oli hale nagu piibunosu.

«Klistiiripatalion pretendeerib meie kohtadele,* teatas riiukukk-klarrtet.

«Teie,» ütles Zalkind, püüdes leida kõige solvavamat väljendust, «teie olete konservatiivid muusika alal!»

«Ärge segage meil harjutamist!»

«Teie segate meid! Mida vähem te oma ööpottidel har-jutate, seda paremini välja tuleb.»

«Aga teie samovaridel kas harjuta või ära harjuta, ikka midagi välja ei tule.»

Jõudmata kokkuleppele, jäid mõlemad pooled kohale ja mängisid kangekaelselt kumbki oma lugu. Jõge mööda kandusid helid, mida võis tekitada vaid aeglaselt klaasi-

255

kiidudel roomav tramm. Puhkpillimehed mängisid Käki-salmi ihukaardiväepolgu marssi, helikujundus aga neegri-tantsu «Antiloop Zambesi allikatel». Skandaalile tegi lõpu loosimiskomisjoni esimehe isiklik vahelesegamine.

Kella üheteistkümneks oli grandioosne töö lõpetatud. Tagurpidi astudes viisid Ostap ja Vorobjaninov pannoo kaptenisillale. Nende ees jooksis käsi taeva poole sirutades

paksuke majandusjuhataja. Ühiste jõupingutustega seoti pannoo kaptenisilla käsipuude külge. See rippus nüüd reisijateteki kohal nagu ekraan. Poole tunniga viis elektrotehnik pannoo tagaküljele juhtmed ning monteeris sisse kolm elektrilampi. Jäi üle vaid pöörata lülitit.

Eespool, laevaninast paremal, paistsid juba Vasjuki linna tuled.

Majandusjuhataja oli pannoo valgustamise pidulikust sündmusest osa võtma kutsunud kogu laeva elanikkonna. Ippolit Matvejevitš ja suur kombinaator vaatasid kokkutulnuid ülalt, seistes valgustamata kunstiteose otste juures.

Iga laeval toimuvat sündmust pidas ujuv asutus oma südameasjaks. Masinakirjutajad, käskjalad, vastutavad töötajad, näitlejad, laevameeskond tunglesid, kaelad õieli, reisijatetekil.

«Las käia!» andis paksuke käskluse.

Pannoo muutus valgeks.

Ostap vaatas alla rahvahulgale. Roosa valgus langes nägudele.

Vaatajad hakkasid naerma. Siis saabus vaikus. Ja karm hääl küsis alt:

«Kus on majandusjuhataja?»

Hääl oli niivõrd autoriteetne, et majandusjuhataja trepiastmeid lugemata alla sööstis.

«Vaadake,» ütles hääl, «imetlege oma kätetööd!»

«Nüüd löövad meile sule sappa!» sosistas Ostap Ippolit Matvejevitšile.

Ja täpipealt nii sündiski — ülemisele tekile lendas nagu jahikull majandusjuhataja.

«Noh, kuidas pannoo on?» küsis Ostap jultunult. «Kas kõlbab?»

«Pange kolid kokku!» karjus majandusjuhataja. «Milleks niisugune rutt?»

«Pan-ge ko-lid kokku! Välja! Te lähete kohtu alla! Meie ülemus ei armasta naljatada!»

256

«Kihutage ta minema!» kõlas alt autoriteetne hääl.'

«Ei, räägime tõsiselt, kas teile pannoo ei meeldi? Kas see tõesti pole suurem asi?»

Mängu jätkata polnud mõtet. «Skrjabin» randus juba Vasjukis, ja laevalt võis näha sadamasillal tunglevate vas-juklaste jahmunud nägusid.

Raha maksmisest keelduti kategooriliselt. Asjade kokkupanekuks anti viis minutit aega.

«Käpard,» ütles Simbijevitš-Sindijevitš kompanjonidele, kui need lahkusid. «Te oleksite võinud lasta minul teha selle pannoo. Ma oleksin ta teinud nii, et ükski Meierhold poleks võistelda suutnud.»

Kontsessionäärid peatusid sadamas ja vaatasid üles. Mustas taevas säras pannoo.

«Mnjaa,» ütles Ostap, «pilt on üsna räbal. Plass!»

Tõrksa muula sabaga tehtud joonistus oleks Ostapi pannooga võrreldes paistnud muuseumiväärtusena. Obligatsioonide külvaja asemel oli Ostapi vallatu käsi maalinud mingisuguse puunoti, mille ülemises otsas oli suhkrupea ja käte asemel peened väädid.

Kontsessionääride taga oli tuledes särav ja muusikast helisev laev, ees aga, kõrgel kaldal, oli maakondliku südaöö pimedus, koerte haukumine ja kauge lõõtspill.

«Teen olukorrast kokkuvõtte,» ütles Ostap elurõõmsalt. «Passiva: mitte krossigi raha, kolm tooli sõidavad pärivett alla, pole öömaja ega ühtki lastekomisjoni talongi. Aktiva: tuhande üheksasaja kahekümne kuuendal aastal välia antud Volga reisijuht (see tuli laenata msjöö Simbijevitšilt tema kajutist). Defitsiidita bilanssi koostada on hirmus raske. Ööbida tuleb sadamas.»

Kontsessionäärid seadsid, end sisse sadamapinkidel. Viletsa petrooleumilaterna valgusel luges Ostap reisijuhist:

juhist:

«Parempoolel kõrgel kaldal asub Vasjuki linn. Siit transporditakse metsamaterjali, tõrva, riirt ja rognskit, siia aga veetakse laiatarbekaupu piirkonnale, mis asub raudteest 50 kilomeetrit eemal.

Linnas on 8 0 0 0 elarikku. riiklik paberivabrik 12 0 töölisega, väike malmivalutehas, õlle- ja nahavabrik. Õppeasutustest on siin peale üldhariduslike koolide veel metsatehnikum.»

«Olukord on palju tõsisem kui ma arvasin,» ütles Ostap. «Vasjuklastelt raha väljapumpamine näib mulle esialgu

257

lahendamatu ülesandena. Aga raha on meil tarvis vähemalt kolmkümmend rubla. Esiteks on meil tarvis süüa, teiseks aga loosimiskünale järele jõuda ja kolumblastega kuival maal, Tsaritsõnis kokku saada.»

Ippolit Matvejevitš tõmbas enda kerra nagu vana kõhn kõuts pärast kokkupõrget noorema võistlejaga — katuste, pööningute ja õhuakende keevaverelise valitsejaga.

Ostap jalutas samas ringi, nuputas ja kombineeris. Kella üheks öösel oli hiilgav plaan valmis. Bender tõmbas enese kompanjoni kõrvale sirgu ja uinus.

XXXIV peatükk PLANEETIDEVAHELINE MALEKONGRESS '

Juba hommikust peale käis Vasjukis ringi pikk kõhn kuldsete näpitsprillidega vanamees lühikestes, väga poris-tes, värviga määrdunud säärikutes. Ta kleepis käsitsiteh-tud kuulutusi:

22. juunil 1927. a. Klubi «Paberitööline» ruumes toimub loeng teemal «VILJAKAS AVANGUIDEE» ja

suurmeister O. Benderi

MALESIMULTAAN

160-nel laual

Kõigil kaasa võtta oma malelauad

Mängust osavõtt — 50 kop.

Sissepääs — 20 kop.

Algus täpselt kell 6 õhtul.

Administraator K. Michelson

Ka suurmeister ise ei raisanud aega. Ta üüris kolme rubla eest klubi ja ruttas siis malesektsiooni, mis millegipärast asus kohaliku hobusekasvatuse juhatuse koridoris.

Malesektsioonis istus ühe silmaga mees ja luges Spielha-geni romaani Pantelejevi väljaandes.

258

«Suurmeister O. Bender!» tutvustas ennast Ostap, võttes lauanurgal istet. «Annan teie juures simultaani.»

Vasjuki maletaja ainus silm läks nii suureks kui loodus seda üldse lubab.

«Üks silmapilk, seltsimees suurmeister!» hüüdis ühesilmaline. «Palun võtke istet. Ma tulen kohe.»

Ja ühesilmaline jooksis ära. Ostap silmitses malesektsiooni ruumi. Seintel rippusid traavlite fotod, laual aga lebas tolmunud kontoriraamat päistiitliga «Vasjuki male-sektsiooni saavutused 1925. aastal».

Ühesilmaline tuli tagasi tosina mitmesuguses vanuses kodanikuga. Üksteise järel astusid nad suurmeistri juurde, ütlesid oma nimed ja surusid aupaklikult kätt.

«Läbisõidul Kaasanisse,» rääkis Ostap katkendlikult. «Jah, jah! Simultaan toimub täna õhtul. Tulge. Kuid praegu, andke andeks, ei ole ma vormis: olen väsinud pärast Karlsbadi turniiri.»

Vasjuki maletajad kuulasid teda pojaliku armastusega. Ostap sattus hoogu. Ta tundis uute jõudude ja maleideede juurdevoolu.

«Te ei usu,» ütles ta, «kui kaugele on jõudnud maleline mõte. Kas te teate, et Lasker on appi võtnud alatud trikid, temaga on võimatu mängida. Ta lämmatab oma vastaseid sigarisuitsuga. Ta suitsetab sihilikult odavaid sigareid, et uits oleks vastikum. Malemaailm on ärevuses.»

Suurmeister läks üle kohalikele teemadele.

«Miks ei ole provintsis mingisugust mõtete mängu? Võ-ame näiteks teie malesektsiooni. Nii ongi tema nimetus: malesektsioon. Igav, tütarlapsed! Tõepoolest, miks te ei võiks teda nimetada kuidagi ilusamini, tõesti malelikult? See tõmbaks sektsiooni juurde ametiühinguliikmete massid. Te võiksite oma sektsiooni nimetuseks võtta näiteks «Nelja ratsu maleklubi» või «Punane lõppmäng» või «Kva-litee kaotus tempo võitmiseks». Oleks ilus! Ja kõlav!»

Ideel oli edu.

«Tõepoolest,» ütlesid vasiuklased, «miks mitte meie sektsiooni ümber nimetada «Nelja ratsu maleklubiks»?»

Kuna malesektsiooni büroo oli täies koosseisus kohal, organiseeris Ostap aujuhatajana minutilise istungi, kus sektsioon «Nelja ratsu maleklubiks» üksmeelselt ümber ristiti. Kasutades «Skrjabinil» saadud'õppetunde, maalis suurmeister omaenda käega papitahvlile kunstipärase sildi nelja ratsu ning vastava tekstiga.

259

See tähtis üritus ennustas malemõtte õitsengut Vasjukis.

«Male!» ütles Ostap. «Kas te ka teate, mis on male? Male viib edasi mitte ainult kultuuri, vaid ka majandust! Kas te teate, et teie «Nelja ratsu maleklubi» võib õigest otsast peale hakates Vasjuki linna täielikult ümber kujundada?»

Ostap polnud eilsest saadik ivagi hamba alla saanud. Sellepärast oli tema kõneanne ebatavaline.

«Jah,» hõiskas ta, «male rikastab riiki! Kui te minu projektiga nõusse jääte, siis hakkate te linnast sadamasse käima mööda marmortreppe! Vasjuki muutub kümne kubermangu keskuseks! Mis te varem olite kuulnud Semme-ringist? Mitte midagi! Aga nüüd on see linnake rikas ja kuulus ainult sellepärast, et seal organiseeriti rahvusvaheline turniir. Sellepärast ütlen ma: Vasjukis on tarvis korraldada rahvusvaheline maleturniir.»
«Kuidas?» karjusid kõik.

«Täiesti reaalne asi,» vastas suurmeister. «Minu isiklikud sidemed ja teie isetegevus on kõik, mida tarvis läheb Vasjuki rahvusvahelise turniiri organiseerimiseks. Mõtelge selle üle, kui ilusasti kõlab «Vasjuki 1927. aasta rahvusvaheline turniir». Jose-Raoul Capablanca, Emmanuel Laskeri, Aljohhini, Nimzovitši, Reti, Rubinsteini, Maroczy, Tar-raschi, Vidmari ja doktor Grigorjevi osavõtt on garanteeritud. Peale selle on garanteeritud ka minu osavõtt!»

«Aga raha!» oigasid vasjuklased. «Neile tuleb ju maksta raha! Palju tuhandeid! Kust me neid võtame?»

«Võimas orkaan on kõik arvesse võtnud,» ütles O. Ben-der. «Raha annavad korjandused.»

«Kes meil hakkab niisugust päörast raha maksma? Vasjuklased ...»

«Mis vasjuklased?! Vasjuklased raha maksma ei hakka. Nad hakkavad seda saa-ma! See kõik on ju äärmiselt lihtne. Turniirile, millest osa võtavad niisugused suured maailmameistrid, sõidavad kokku kõik maailma malehuvüised. Sajad tuhanded inimesed, suured rahamehed kihutavad Vas-jukisse Esiteks, jõetranspovt ei suuda sellist reisijate hulka ära vedada. Järelikult ehitab Teede Rahvakorüssariaat uue raudteemagistraali Moskva—Vasjuki. See on esimeseks. Teiseks —- võõrastemajad ja pilvelõhkujad külaliste maiutamiseks. Kolmandaks — põllumajandune arendamine tuhandekilomeetrilises raadiuses, sest külalisi on vaja varustada köögiviljaga, puuviljaga, kalamarjaga, šokolaa-dikompvekkidega. Palee, kus toimub turniir, — neljandaks.

260

Viiendaks — garaažide ehitamine külaliste autode jaoks. Turniiri sensatsiooniliste tagajärgede edasiandmiseks kogu maailmale tuleb ehitada ülivõimas raadiojaam. See on kuuendaks. Nüüd Moskva—Vasjuki raudteemagistraali kohta. Kahtlemata pole sellel niisugust läbilaskevõimet, et tuua Vasjukisse kõiki soovijaid. Siit tuleneb vajadus lennu-jaama «Suur Vasjuki» järele — postilennukite ja õhulaevade regulaarne väljumine kõigisse maailma otstesse, kaasa arvatud Los Angeles ja Melbourne.»

Vasjuki malehuviliste vaimusilma ees avanesid pimestavad perspektiivid. Klubiruum muutus avaramaks. Hobusekasvatuse pesa pehkinud seinad pudenesid laiali ja nende asemele kerkis sinitaevasse 33-korruseline klaasist male-palee. Igas saalis, igas toas ja isegi püssikuulina lendavais liftides istusid mõtteisse süvenenud inimesed ja mängisid malet inkrusteeritud malahhiitlaudadel. ..

Marmortrepid laskusid sinisesse Volgasse. Jõel seisid ookeaniaurikud. Köisraudteel sõitsid üles linna massiivsete lõugadega välismaalased, maleleedid, Austraaliast pärit olevad india kaitse austajad ja valgeis turbaneis hindud, kes pooldasid hispaania partiid, sakslased, prantslased, uusmeremaalased, Amasoonase basseini elanikud ning vasjuk-lasi kadestavad kaasmaalased Moskvast, Leningradist, Kiievist, Siberist ja Odessast.

Autod liikusid konveierina marmorhotellide vahel. Kuid järsku peatus kõik. Luksushotellist «Vabaettur» tuli välja maailmameister Jose-Raoul Capablanca. Daamid piirasid ta ümber. Militsionäär, kes oli riietatud spetsiaalsesse malemundrisse (ruudulised kalifeed ja lõkmetel odad), tervitas teda aupaklikult. Maailmameistri juurde astus väärikalt Vasjuki «Nelja ratsu maleklubi» ühe silmaga esimees.

Kahe malekorüfee vestluse, mis toimus inglise keeles, katkestas doktor Grigorjevi ja tulevase maailmameistri Aljohhini saabumine lennukil.

Tervitushüüded panid linna vappuma. Jose-Raoul Capablanca krimpsutas nägu. Ühesilmalise käeviipe peale lükati lennuki juurde marmortrepp. Doktor Grigorjev iooksis trepist alla, lehvitades tervituseks uut kaabut ja kommenteerides käigu peal Capablanca võimalikku viga tema eelseisvas matsis Aljohhiniga.

Järsku märgati silmapiiril musta täppi. See lähenes kiiresti ja kasvas, muutudes suureks smaragdseks langevarjuks.

261

Langevarjurõngas rippus nagu suur redis kohvriga mees.

«See on tema!» karjus ühesilmaline. «Hurraa! Hurraa! Hurraa! Ma tunnen ära suure malefilosoofi doktor Laskeri. Ainult tema üksi maailmas kannab selliseid rohelisi sokke.»

Jose-Raoul Capablanca y Granperra krimpsutas uuesti nägu.

Laskerile anti kärmesti marmortrepp, ja reibas eksmaailmameister, puhudes vasakult varrukalt tolmukübeme, mis sinna oli sattunud Sileesia kohal lendamise ajal, langes ühesilmalise embusse. Ühesilmaline võttis Laskeni^ talje ümbert kinni, viis ta maailmameistri juurde ja ütles:

«Leppige ära! Ma palun teid Vasjuki laiade masside nimel! Leppige ära!»

Jose-Raoul tõmbas sügavalt hinge ja ütles vana veterani kätt raputades:

«Ma olen alati kummardanud teie idee ees viia hispaania partiis oda b5-lt c4-le.»

«Hurraa!» hüüdis ühesilmaline. «Lihtsalt ja veenvalt, maailmameistri stiilis!»

Ja kogu kujuteldamatu rahvahulk toetas teda:

«Hurraa! Vivat! Bansai! Lihtsalt ja veenvalt, maailmameistri stiilis!!!»

Kiirrongid kihutasid kõigisse Vasjuki kaheteistküm-nesse vaksalisse, tuues kohale üha uusi malehuviliste hulki.

Taevas leegitses juba valgusreklaamidest, kui läbi linna tänavate valget hobust talutati. See oli ainus hobune, kes oli säilinud pärast Vasjuki transpordi mehhaniseerimist. Erimäärusega nimetati ta ümber ratsuks, ehkki ta oli kogu elu olnud tööhobune. Malekunsti kummardajad tervitasid teda, lehvitades palmiokste ja malelaudadega.

«Ärge muretsege,» ütles Ostap, «minu projekt tagab teie linnale tootlike jõudude ennekuulmatu õitsengu. Mõtelge, mis saab, kui turniir lõpeb ja kõik külalised ära sõidavad. Moskva elanikud, kes kannatavad korterikriisi käes, tormavad teie toredasse linna. Pealinn tuleb automaatselt üle Vasjukisse. Siia sõidab valitsus. Vasjuki nimetatakse ümber New Moskvaks, Moskva aga Vana-Vasjukiks. Leningradlased ja harkovlased kiristavad hambaid, aga nad ei saa midagi parata. New Moskva saab

Euroopa, varsti aga ka kogu maailma kõige elegantsemaks keskuseks.»

«Kogu maailma keskuseks!!!» oigasid vapustatud vas-juklased.

«Jah! Aga hiljem ka universumi keskuseks. Malemõte, mis on maakonnalinna muutnud maakera keskuseks, muutub rakendusteaduseks ja leiutab planeetidevahelise reisiühenduse viisid. Vasjukist lendavad signaalid Marsile, Jupiterile ja Neptuunile. Reisiühendus Veenusega muutub niisama kergeks nagu sõit Rõbinskist Jaroslavli. Siis aga, kes teab, võib-olla aasta kaheksa pärast toimub Vasjukis maailma ajaloos esimene planeetidevaheline ma-lekongress!»

Ostap pühkis oma õilsat laupa. Ta oli nii näljane, et oleks meelsasti kinni pistnud praetud maleratsu.

«Ja-a,» pressis endast välja ühesilmaline, vahtides hullumeelse pilguga tolmunud ruumi. «Aga kuidas seda ikkagi praktiliselt ellu viia, nii-öelda, baasi rajada?»

Koosolijad vahtisid põnevusega suurmeistrile otsa. i

«Ma kordan, et praktiliselt sõltub asi ainult teie isetegevusest. Kogu organiseerimistöö, ma kordan, võtan ma enda peale. Materiaalseid kulutusi ei ole mingisuguseid, kui mitte arvestada telegrammide saatmise kulu.»

Ühesilmaline ergutas oma kaaslasi.

«Noh?» küsis ta. «Mis te selle kohta ütlete?»

«Korraldame! Korraldame!» käratsesid vasjuklased.

«Palju siis neiks.. . telegrammideks raha tarvis on?»

«Naeruväärne summa,» ütles Ostap, «sada rubla.»

«Meil on kassas ainult kakskümmend üks rubla ja kuusteist kopikat. Me saame aru, seda on muidugi äärmiselt vähe...»

Kuid suurmeister osutus leplikuks organisaatoriks.
«Hea küll,» ütles ta, «andke siis kakskümmend rubla.»
«Kas sellest jätkub?» küsis ühesilmaline.
«Esimesteks telegrammideks jätkub. Pärast algavad annetused, ja meil pole raha kuhugi panna.»
Peites raha rohelise reisipintsaku taskusse, meenutas suurmeister koosolijaile oma loengut ja simultaani 160 laual, jättis armastusväärselt õhtuni hüvasti ja võttis kursi klubisse «Paberitööline», et seal Ippolit Matveje-vitšiga kokku saada.
«Ma olen näljane,» ütles Vorobjaninov murduva häälega.
263
Ta istus kassas, kuid polnud teeninud veel mitte ainsatki kopikat ega saanud osta naela leibagi. Rahalaeka aset täitis tal roheline traatkorvike. Keskmise jõukusega perekondades hoitakse sellistes korvikestes nuge ja kahvleid.
«Kuulge, Vorobjaninov,» hüüdis Ostap, «katkestage tunniks-poolteiseks kassaoperatsioonid! Lähme kuhugi ühiskondliku toitlustamise punkti einet võtma. Tee peal selgitan teile situatsiooni. Muide, te peaksite habet ajama, ja ennast puhastama. Teil on lihtsalt päti välimus. Suurmeistril ei tohi olla sääraseid kahtlasi tuttavaid.»
«Ma ei ole veel ühtki piletit müünud,» kaebas Ippolit Matvejevitš.
«Pole viga. Õhtuks tulevad. Linn ohverdas mulle juba kakskümmend rubla rahvusvahelise maleturniiri organiseerimiseks.»
«Misjaoks meil siis veel simultaani tarvis on?» sosistas administraator. «Nad võivad meile ju peksa anda. Aga kahekümne rublaga võime kohe praegu laevale istuda — «Karl Liebknecht» tuli pärivett sisse —, võime rahulikult Tsaritsõni sõita ja seal teatrilaeva oodata. Küllap seal ehk õnnestub toolid läbi puistata. Siis oleme rahamehed, ja kõik on meie päralt.»
«Tühja kõhuga ei tohi kõnelda, siis räägitakse rumalusi. See mõjub negatiivselt ajudele. Kahekümne rublaga jõuame võib-olla tõesti kohale . . . Aga missuguse raha eest me sööma hakkame? Vitamiine, kallis seltsimees aadli-pealik, ei anta ilma rahata kellelegi. Ekspansiivsetelt vasjuklastelt võib aga loengu ja simultaani eest veel rublat kolmkümmend välja pressida.»
«Peksa annavad!» ütles Vorobjaninov murelikult.
«Risk on muidugi olemas. Võivad tõesti läbi kolkida. Muide, mul on üks ideekene, rftis igal juhul vähemalt teie julgeoleku kindlustab. Aga sellest räägime pärastpoole. Esialgu lähme, maitseme kohalikke roogasid.»
Kell kuus õhtul astus söönud, raseeritud ja kölni veest lõhnav suurmeister klubi «.Paberitööline» kassasse.
Söönud ja raseeritud Vorobjaninov müütas südilt pileteid.
«Noh, kuidas on?» küsis suurmeister tasakesi.
«Sissepääsupileteid on müüdud kolmkümmend ja mänguks — kakskümmend,» vastas administraator.
«Kuusteist rubla. Vähe, vähe!»
264
«Mis te nüüd räägite, Bender, vaadake, missugune saba on väljas. Tingimata annavad peksa.»
«Selle peale ärge mõtelge. Nutate siis, kui kolkima hakkavad, aga seni ärge kohmitsege. Õppige kauplema!»

Tunni aja pärast oli kassas kolmkümmend viis rubla. Publik närvitses saalis.

«Pange luuk kinni! Andke raha siia!» käsutas Ostap. «Nüüd kuulake, mis ma teile ütlen. Siin on teile viis rubla, minge sadamasse, üürige paariks tunniks paat ja oodake k mind kaldal, aidast allpool. Õhtuks läheb paati tarvis. Minu pärast ärge muretsege. Ma olen täna vormis.»

Suurmeister astus saali. Ta käitus julgelt, sest teadis täpselt, et esimene käik e2-e4 ei ähvarda teda mitte mingisuguste komplikatsioonidega. Järgnevad käigud olid küll hoopis udused, kuid see suurt kombinaatorit ei häirinud. Tal oh. valmis kiire väljapääs isegi kõige lootusetuma partii puhul.

Suurmeister võeti vastu aplausiga. Väike klubisaal oli dekoreeritud mitmevärviliste lipukestega.

Nädal tagasi oli toimunud «Vetelpäästeühingu» õhtu, millest andis tunnistust ka seinal asuv loosung:

UPPUJATE
PÄÄSTMINE ON
UPPUJATE ENDI ASI

Ostap tegi kummarduse, sikutas naeu teenimatut aplausi tagasi tõr iudes käed ette ia astus lavale.

«Seltsimehed!» ütles ta imekauni häälega. «Seltsimehed ja sõbrad male alal. Minu tänase loengu teemaks on see, millest ma pidasin loengu, ia ma pean ütlema, et mitte ilma eduta, nädal ae?a tagasi Nižni Novgorodis. Minu loengu teemaks on viljakas avanguidee. Mida kuiutab endast, selts;mehed, avang ja mida kujutab endast, seltsimehed, idee? Avang, seltsimehed, on «Quasi tina fantasia*. Aga mida tähendab, seltsimehed, idee? Idee, seltsimehed, see on loogilisse malelisse vormi kätketud inimmõte. Isegi tühiste jõududega on võimalik valitseda kogu laua üle. Kõik oleneb igast üksikust indiviidist. Võtame näiteks selle blondi seltsimehe kolmandast reast. Oletame, et ta mängib hästi...»

Kolmandas reas istuv blond seltsimees punastas.

«Aga vaat see brünett seltsimees, oletame, mängib halvemini. »

Kõik pöörasid pead ja vaatasid ka brünetti.

«Mida me siis näeme, seltsimehed? Me näeme, et blond seltsimees mängib hästi, brünett seltsimees aga halvasti. Ja mitte mingisugused loengud ei muuda seda jõudude vahekorda, kui iga üksik indiviid ei treeni pidevalt kabe... see tähendab, ma tahtsin öelda malemängus . . . Aga nüüd, seltsimehed, jutustan ma teile mõned õpetlikud lood meie lugupeetud hüpermodernistide Capablanca, Laskeri ja doktor Grigorjevi praktikast.»

Ostap jutustas auditooriumile paar igivana anekdooti, mis ta juba lapsepõlves oli lugenud kuskilt ajakirjast, ja lõpetas sellega intermeediumi.

Loengu lühiduse üle tundsid kõik veidi imestust. Ja ühesilmaline ei pööranud oma ainukest silma suurmeistri jalanõudelt hetkekski kõrvale.

Kuid alanud simultaan pidurdas ühesilmalise kasvavaid kahtlusi. Koos kõigiga seadis ta laudu hobuserauakujuliselt üles. Üldse istus suurmeistri vastu mängima kolmkümmend maletajat. Paljud neist olid täielikult pea kaotanud ja piilusid iga minut maleõpikuisse, värskendades mälus keerulisi variante, mille abil nad lootsid suurmeistrile alistuda kas või pärast kahekümne teist käiku.

Ostap laskis pilgu käia üle «mustade» rivi, mis teda igast küljest ümbritses, ja suletud ukse ning asus kartmatult töö kallale. Ta astus ühesilmalise juurde, kes istus esimese laua taga, ja lükkas kuningaetturi väljalt e2 väljale ei.
Ühesilmaline haaras otsekohe oma kõrvadest kätega kinni ja hakkas pingeliselt mõtlema. Pealtvaatajate ridadest käis läbi sumin:
«Suurmeister mängis e2—e4.»
Ostap ei hellitanud oma vastaseid avangute rohkusega. Ülejäänud kahekümne üheksal laual sooritas ta sellesama operatsiooni: lükkas kuningaetturi e2-lt e4-le. Üksteise järel haarasid maleharrastajad juustest kinni ja hakkasid palavikuliselt mõtlema. Need, kes mängust osa ei võtnud, saatsid silmadega suurmeistrit. Linna ainuke fotoamatöör oli juba toolile roninud ja kavatses magneesiumi süüdata, kuid Ostap hakkas vihaselt kätega vehkima, katkestas oma liikumise laudade vahel ja hüüdis valjusti:
«Koristage fotograaf ära! Ta segab minu malelist mõtlemist!»
Endamisi otsustas ta:
266
«Mis. mõte on jätta oma foto sellesse armetusse linnakesse. Ma ei armasta miilitsaga tegemist teha.»
Publiku hukkamõistu väljendav sisistamine sundis fotograafi oma katseist loobuma. Rahva nördimus oli nii suur, et fotograaf aeti isegi ruumist välja.
Kolmandal käigul selgus, et suurmeister mängib ka-heksateistkümmend hispaania partiid. Ülejäänud kaheteistkümnes partiis kasutasid mustad ehkki vananenud, kuid üsna kindlat Philidori kaitset. Kui Ostap oleks teadnud, et ta mängib selliseid keerulisi avanguid ja satub sellise äraproovitud kaitse peale, oleks ta olnud äärmiselt üllatatud. Asi seisis selles, et suur kombinaator mängis malet teist korda elus.
Algul sattusid malesõbrad, ja esimesena nende hulgas ühesilmaline, paanikasse. Suurmeistri salakavalus oli ilmne.
Ebatavalise kergusega ja tingimata sisimas irvitades Vasjuki linna mahajäänud malesõprade üle, ohverdas suurmeister ettureid ning raskeid ja kergeid vigureid paremale ja vasakule. Loengul kompromiteeritud brünetile ohverdas ta isegi lipu. Brünett sattus paanikasse ja oleks tahtnud viibimata alistuda, kuid ainult tänu tahtejõu kohutavale pingutusele sundis ta ennast mängu jätkama.
Äike kärgatas selgest taevast juba viie minuti pärast.
«Matt!» kogeles surmani kohkunud brünett. «Teil on matt, seltsimees suurmeister.»
Ostap analüüsis seisu, nimetas häbiväärselt lippu kuningaks ja õnnitles brünetti armulikult võidu puhul. Malesõprade ridadest käis läbi sumin.
«Aeg on ära aurata,» mõtles Ostap, rahulikult laudade vahel jalutades ning hooletult malendeid lükates.
«Te käisite ratsuga valesti, seltsimees suurmeister,» ütles ühesilmaline arglikult, «ratsu nii ei käi.»
«Pardon, pardon, palun vabandust,» vastas suurmeister, «ma olen pärast loengut natuke väsinud.»
Järgmise kümne minuti jooksul kaotas suurmeister veel kümme partiid.
Paberitööliste klubi saalis kõlasid imestushüüded. Küpses konflikt. Ostap kaotas järjest viisteist partiid, varsti aga veel kolm. Oli jäänud ainult ühesilmaline. Partii algul oli ta hirmu tõttu teinud palju vigu ja juhtis nüüd suurte raskustega mängu võiduka lõpu poole. Ostap näppas, ilma

267

et ümberolijad oleksid märganud, laualt musta vankri ja pistis selle tasku.

Publik oli mängijate ümber tihedalt koos.

«Just praegu seisis siin minu vanker!» karjus ühesilmaline ümber vaadates. «Aga nüüd enam ei ole!»

«Kui ei ole, siis tähendab, ei olnudki!» vastas Ostap jämedalt.

«Kuidas ei olnud? Ma mäletan selgesti!» «Muidugi ei olnud!»

«Kuhu ta siis kadus? Kas te ta ära võitsite0» «Võitsin.»

«Kunas? Mitmenda käiguga?»

«Mis te mulle kärbseid pähe ajate oma vankriga! Kui te alistute, siis öelgegi nii!»

«Lubage, seltsimehed, mul on kõik käigud üles kirjutatud!»

«Kontor kirjutab.» ütles Ostap.

«See on häbematus!» röökis ühesilmaline. «Andke mu vanker tagasi.»

«Andke alla, andke alla, mis kassi ja hiire mäng see on!»

«Andke vanker tagasi!»

Nende sõnade juures haaras suurmeister, kes taipas, et viivitamine võrdub surmaga, pihutäie malendeid ja viskas need ühesilmalisele vastu pead.

«Seltsimehed!» kiunus ühesilmaline. «Vaadake kõik! Maletajat pekstakse!»

Vasjuki linna malesõbrad olid jahmunud.

Kallist aega kaotamata virutas Ostap malelauaga lambi puruks ning jooksis, saabunud pimeduses mitmele mehele vastu lõugu andes, tänavale. Vasjuki linna malesõbrad tormasid üksteise otsa komistades talle järele.

Õhtu oli kuuvalge. Ostap lendas mööda hõbelevat tänavat kergelt nagu ingel, tõugates ennast eemale patusest maapinnast. Et Vasjuki polnud universumi keskuseks veel saanud, tuli tal joosta mitte paleede, vaid väljastpoolt suletavate luukidega palkmajade vahel.

Tagapool kihutasid malesõbrad.

«Võtke suurmeister kinni!» ulgus ühesilmaline.

«Suli!» toetasid teda teised.

«Nannipunnid!» hammustas suurmeister vastu, andes jalgadele tuld.

«Karauul!» kisendasid solvatud maletajad.

268

Ostap sööstis sadamasse viivast trepist alla. Tal tuli maha joosta nelisada astet. Kuuendal vaheterrassil ootasid teda juba ees kaks malesõpra, kes olid siia tormanud o.se mcödä nõlvakut. Ostap vaatas ringi. Ülalt veeres penikarjana alla tihe parv Philidori kaitse austajaid. Taganemisteed ei onud. Sellepärast jooksis Ostap edasi.

«Ma teile tõbrastele, näitan!» röögatas ta vapraile luurajade, tormates viiendalt vaheterrassilt alla.

Ehmunud plastuunid hüppasid üle käsipuu ja veeresid kuhugi aukude ja järsakute pimedusse. Tee oli vaba.

«Võtke suurmeister kinni!» veeres kisalaviin ülalt alla.

Jälitajad jooksid, kolistades puutrepil nagu langevad keeglikuulid.

Kaldale jõudes pööras Ostap paremale, otsides silmadega oma ustava abilise paati.

Ippolit Matvejevitš istus idülliliselt paadis. Ostap langes raskelt pingile ja hakkas metsikult kaldast eemale sõudma. Minut hiljem lendasid paati kivid. Üks neist tabas Ippo-lit Matvejevitši. Vulkaanitaolisest koeranaelast natuke kõrgemal kasvas talle sinine muhk. Ippolit Matvejevitš peitis pea õlgade vahele ja hakkas niuksuma.

«Vaat kus mammapoeg! Mul oleks äärepealt pea otsast ära kistud, aga ma ei tee väljagi, olen elav ja lõbus pealegi. Aga kui arvestada veel viitkümmend rubla puhaskasu, siis selle ühe munakese eest teie peas on see küllaltki ilus honorar.»
Jälitajad, kes alles nüüd taipasid, et Vasjuki New Mosk-vaks muutmise plaan on kokku varisenud ja et suurmeister viib linnast ära viiskümmend Vasjuki kodanike vaevaga teenitud rubla, istusid selsamal ajal suuremasse paati ning sõudsid hirmsa sõjakisaga kompanjonidele järele. Paati oli trüginud inimest kolmkümmend. Kõik tahtsid isiklikult osa võtta omakohtust suurmeistri kallal. Ekspeditsiooni juhtis ühesilmaline. Tema ainuke silm säras öös nagu majakas.
«Võtke suurmeister kinni!» karjuti ülekoormatud paadist.
«Täiskäik edasi, Kiisu!» ütles Ostap. «Kui nad meile järele jõuavad, ei saa ma teie pensneede tervise eest vastutada.»
Mõlemad paadid kihutasid pärivoolu alla. Vahemaa nende vahel vähenes järjest. Ostap oli pingutusest nõrkemas.
269
«Ei pääse te, lontrused, kuskile!» karjuti suurest paadist.
Ostap ei vastanud: polnud aega. Aerud kerkisid tormakalt veest. Ojadena lendas vesi mässavate aerude alt ja sattus paati.
«Pressi!» sosistas Ostap iseendale.
Ippolit Matvejevitš oli hirmust suremas. Pargas triumfeeris. Tema kõrge kere läks juba kontsessionääride paa-dikesest vasakut kätt mööda, et suruda suurmeister vastu kallast. Kontsessionääre ootas hale saatus. Rõõm pargases oli nii suur, et kõik malesõbrad kogunesid parempoolsele pardale, selleks et paadikese kõrvale jõudes ülekaalukate jõududega roimarit-suurmeistrit rünnata.
«Hoidke prille, Kiisu!» hüüdis Ostap meeleheites, visates aerud käest. «Madin algab!»
«Härrased!» kisendas Ippolit Matvejevitš äkki kuke häälega. «Kas te tõesti tahate meid peksta?»
«Ja kuidas veel!» müristasid Vasjuki malesõbrad, olles valmis nende paati hüppama.
Kuid sel ajal toimus kõiki maailma ausaid maletajaid äärmiselt solvav sündmus. Pargas kaldus ootamatult paremale küljele ja vesi tungis sisse.
«Ettevaatust!» piiksatas ühesilmaline kapten.
Kuid oli juba hilja. Vasjuki drednoodi parempoolsele pardale oli kogunenud liiga palju malesõpru. Pargas, mille raskuskese oli ümber asetunud, ei hakanud kõikuma, vaid pöördus kõigi füüsika seaduste järgi kummuli.
Rahulikult jõelt kostis üldine hädakisa.
«Uuuu!» tõusis maletajate veniv ulgumine.
Tervelt kolmkümmend malesõpra leidsid end veest. Nad ujusid kiiresti veepinnale ja klammerdusid üksteise järel ümberläinud pargase külge. Viimasena haaras sellest kinni ühesilmaline.
«Nannipunnid!» karjus Ostap täis vaimustust. «Miks te siis ei kolgi suurmeistrit? Kui ma ei eksi, siis te tahtsite ju mind peksta?»
Ostap tegi ümber merehädaliste ringi.
«Te ju mõistate, Vasjuki indiviidid, et ma võiksin teid ükshaaval ära uputada, kuid ma kingin teile elu. Elage, kodanikud! Ärge ainult jumalapärast malet mängige! Te ju lihtsalt ei oska mängida! Olete ikka tõesti ühed nannipunnid. . . Ippolit Matvejevitš, sõidame edasi! Jumalaga, ühe

270

silmaga malesõbrad! Ma kardan küll, et Vasjukist ei saa universumi keskust. Ma ei usu, et malemeistrid sõidaksid selliste tobude juurde nagu teie isegi siis, kui mina neid paluksin. Jumalaga, tugevate male-elamuste armastajad! Elagu «Nelja ratsu maleklubi»!»

XXXV peatükk JT.

Hommik leidis kontsessionäärid Tšeboksarõ lähistel. Ostap tukkus rooli juures. Ippolit Matvejevitš liigutas uniselt aere. öö oli külm ja mõlemad judisesid. Idas puhkesid roosipungad. Ippolit Matvejevitši pensneed muutusid üha kirkamaks. Nende ovaalsed klaasid lõid sätendama. Seal peegeldusid kordamööda mõlemad kaldad. Vasakul kaldal seisev semafor paindus kaksiknõgusas klaasis kõveraks. Tšeboksarõ sinised kuplid ujusid nagu laevad. Lilleaed idas kasvas üha suuremaks. Roosipungad muutusid vulkaanideks ja hakkasid purskama kõige kaunimate kondiitrivärvide laavat. Linnukesed korraldasid vasakul kaldal suure ja lärmika skandaali. Pensneede kuldne loogake lõi leegitsema ja pimestas suurmeistrit. Päike tõusis.

Ostap avas silmad ja ringutas, kallutades paati ja ragis-tades konte.

«Tere hommikust, Kiisu!» ütles ta, lämbudes haigutusest. «Tulin kuulutama sulle päeva algust, tõuse, kullakene, tõuse ruttu! Juba maailm täis on päiksevalgust, linnud puudel Sädistavad juttu.»

«Sadam,» raporteeris Ippolit Matvejevitš.

Ostap tõmbas taskust reisijuhi ja hakkas seda sirvima.

«Kõige järgi otsustades on see Tšeboksarõ. Nii, nii...»

Juhime tähelepanu Tšeboksarõ linnale, mis asub väga ilusas kohas...

«Kiisu, on see koht tõesti nii ilus?» Käesoleval ajal on Tšeboksarõs 7702 elanikku. «Kiisu! Jätame õige selle briljantidejahi ja suurendame . Tšeboksarõ elanikkonda seitsme tuhande seitsmesaja nelja inimeseni. Mis te arvate? See oleks väga efektne.. .

271

Avame «Petlts cheveaux», ja see garanteerib meile alati suutäie leiba... Hea küll, vaatame edasi.»

1555. aastal rajatud linnas on säilinud mitu väga huvitavat kirikut. Peale Tšuvaši vabariigi administratiivasutuste on siin töölis-fakulteet, pareikool, pedagoogiline tehnikum, kaks teise astme kooli, muuseum, teaduslik ühing ja raamatukogu. Tšeboksarõ sadamas ja turul võib kohata tšuvašše ja tšeremisse, kes torkavad silma oma välimusega ...

Kuid veel enne, kui sõbrad lähenesid sadamale, kus võis näha tšuvašše ja tšeremisse, köitis nende tähelepanu paadi ees pärivoolu ujuv ese.

«Tool!» karjus Ostap. «Administraator! Meie tool ujub.»

Kompanjonid sõudsid tooli juurde. See kiikus, keerles, sukeldus ja kerkis uuesti veepinnale, eemaldudes kontsessionääride paadist. Vesi voolas vabalt tema lõhkikärista-tud kõhus.

See oli «Skrjabinil» lahtilõhutud tool, mis ujus nüüd aeglaselt Kaspia poole.

«Tere, sõber!» hõikas Ostap. «Me pole enam ammu teineteist näinud! Teate, Vorobjaninov, see tool meenutab mulle meie elu. Meiegi ujume pärivoolu. Meid uputa-

takse, kuid me ujume välja, ehkki me sellega vist küll kedagi ei rõõmusta. Keegi meid ei armasta, kui mitte arvestada kriminaalmiilitsat, kes meid ka ei armasta. Kellelgi pole meiega tegemist. Kui eile malesõpradel oleks õnnestunud meid ära uputada, oleks meist iärele jäänud ainult laipade ülevaatuse protokoll: «Mõlemad kehad lamavad jalgadega kagusse ja peadega loodesse Kehal on rebitud äärtega haavad, mis on nähtavasti tekitatud mingi nüri asjaga.» Malesõbrad oleksid meid arvatavasti peksnud malelaudadega. Need on teadagi nürivõitu asjad.... «Esimene laip kuulub umbes viiekümne viie aastasele mehele, kes on riietatud närusesse lüstriinpintsakusse, vanadesse pükstesse ja vanadesse saabastesse. Pintsaku taskus oli tunnistus kodanik Konrad Karlovitš Michel-soni nimele...» Vaadake, Kiisu, mis teist oleks kirjutatud. »

«Aga mis teist oleks kirjutatud?» küsis Vorobjaninov tigedalt.

«Oo! Minust oleks kirjutatud hoopis midagi muud. Minust oleks kirjutatud nii: «Teine laip kuulub umbes

kahekümne seitsme aastasele mehele. Ta armastas ja kannatas. Ta armastas raha, kuid kannatas selle vähesuse pärast. Tema sinkjasmustadest lokkidest raamitud kõrge laubaga pea on pööratud päikese poole. Tema elegantsed jalad, kinganumber nelikümmend kaks, on suunatud põhjavalguse poole. Seljas on tal plekkideta valged riided, rinnal pärlmutterinkrustatsioonidega kuldne harf ja romansi «Jää jumalaga , Uus küla» nood;d. Surnud noormees tegeles puunikerdustega, nagu selgub fraki taskust leitud tunnistusest nr. 86/1562, mis on välja antud 23. VIII 1924 artelli «Peegasus ia Parnass» poolt.» Ja mind, Kiisu, maetakse uhkelt, orkestri ja kõnedega, ja minu mälestussambale raiutakse kiri: «Siin puhkab tuntud sooiustehnik ia elupõletaja Ostap-Suleiman-Berta-Maria Bender-bei, kelle isa oli Türgi alam ja suri, ilma et ta oma pojale Ostap-Suleimanile oleks jätnud vähimatki pärandust. Kadunu ema oli krahvinna ja elas mittetöis-test tuludest »»

Niimoodi vesteldes põrkasid kontsessionäärid vastu Tšeboksarõ kallast.

Õhtul, olles suurendanud Vasjuki paadi mahamüümisega oma kap;tali viie rubla võrra, astusid sõbrad mootorlaevale «IMtski» ia sõitsid Tsaritsõni, lootes tee peal aeglasest, loosimisaurikust ette jõuda ja «Kolumbuse» truppi Tsaritsõnis kohata.

«SkHabin» 'õudis Tsaritsõni juuli algul. Sõbrad olid tal vastas, peites end sadamas kastide taha. Enne lossimist toimus laeval loosimine. Loositi välia suuri võite.

Toole tuli oodata tundi neli. Algul tulid laevalt maha kolumblased ia lcosimistegelased. Nende hulgas torkas silma Persidski särav nägu'.'

Kontsessionäärid kuulsid oma peidukohas, kuidas ta hüüdis:

«Jeh! Momentaanselt sõidan Moskvasse! Telegrammi saatsin juba ära! Ja teate millise? «Hõiskan koos teiega.» Las mõistatavad!»

Siis istus Persidski üüriautosse, olles seda enne igast küljest uurinud ja radiaatorit käega katsunud, ning sõitis minema, saadetuna ei tea mis põhjusel «hurraa»-hüüe-test.

Pärast seda, kui laevalt oli maha laaditud hüdrauliline press, hakati välja tassima «Kolumbuse» dekoratsioone. Toolid toodi välja siis, kui juba hämardus. Kolumblased

ronisid viide kahehobuse-kummvankrisse ja sõitsid lõbusalt käratsedes otse vaksalisse.

«Paistab, et nad siin mängima ei hakka,» ütles Ippolit Matvejevitš.

See pani Ostapi pead murdma.

«Tuleb sõita,» otsustas ta. «Aga missuguse rahaga? Hea küll, lähme vaksalisse, eks seal näeb, mis edasi saab.»

Vaksalis selgus, et teater sõidab Tihhoretskaja-Mineralnõje Vodõ kaudu Pjatigorskisse. Raha piisas kontsessionääridel ainult ühe pileti ostmiseks.
«Kas te jänest sõita oskate?» küsis Ostap Vorobjaninovilt.
«Ma proovin,» ütles Ippolit Matvejevitš arglikult.
«Kurat teiega! Ärge parem proovige! Ma annan teile veel üks kord andeks. Olgu nii, et jänest sõidan mina.»
Ippolit Matvejevitšile osteti pilet kõvaistmelisse plats-kaardita vagunisse, milles endine aadlipealik saabuski Põhja-Kaukaasia raudteel asuvasse Mineralnõje Vodõ jaama, mida kaunistasid rohelistes pottides oleandrid. Hoidudes rongist väljuvatest kolumblastest eemale, alustas ta Ostapi otsimist.
Teater oli juba ammu uutes kuurordivagunites Pjatigorskisse sõitnud, Ostap aga ei ilmunud nähtavale. Ta saabus alles õhtul ja leidis Vorobianinovi suures ärevuses.
«Kus te olite?» oigas aadlipealik. «Ma olen nii ära vaevatud!»
«Ah et teie olete ära vaevatud, kuigi sõitsite piletiga? Aga mina, tähendab, olen välia puhanud? Järelikult ei aetud mitte mind Tihhoretskajas teie rongi puhvrilt maha? Tähendab mitte mina ei istunud seal nagu tola kolm tundi, oodates tühjade narsaaniDudelitega kaubarongi? Te olete siga, kodanik aadlipealik! Kus teater on?»
«Pjatigorskis.»
«Sõidame! Ma tegin tee peal väikese šniti. Puhaskasu väljendub kolmes rublas. Seda on muidugi vähevõitu, kuid esimeseks narsaaniportsjoniks ja sõidupiletiks jätkub.»
Kuurordirong, mis kõlises nagu vanker, sõidutas rändurid viiekümne minutiga Pjatigorskisse. Kontsessionäärid möödusid Zmeikast ja Beštaust ning saabusid Mašuki jalamile.
274

XXXVI peatükk VAADE MALAHHIITLOMBILE

Oli pühapäeva õhtu. Kõik oli puhas ja pestud. Isegi põõsaid ja metsatukkasid täis kasvanud Mašuk näis olevat hoolsalt kammitud ja levitas mäevežetaali aroomi. „
Väikesel perroonil välkusid väga mitmesuguse kvaliteediga valged püksid: lõuendist, kuradinahast, kalmankist;-purjeriidest ja õrnast flanellist. Siin kanti juba sandaale ja apašisärke. Kontsessionäärid oma rasketes poristes jalanõudes, paksudes tolmustes pükstes, palavates vestides ja tuliseks köetud pintsakutes tundsid end võõrastena. Kogu selles rõõmsavärviliste sitskleitide mitmekesisuses, millega kuurordinäitsikud edvistasid, oli kõige heledam ja kõige elegantsem jaamaülema kostüüm.
Kõigi siiasõitnute imestuseks oli jaamaülemaks neiu. Tema kuldsed kiharad ei mahtunud kuidagi kahe valge paelaga ääristatud punapõhjalise mütsi alla. Seljas oli tal valge vormikuub ja valge seelik.
Meie rändurid imetlesid jaamaülemat, lugesid läbi äsja üleskleebitud afišid Pjatigorskis toimuvate «Kolumbuse» teatri külalisetenduste kohta, jõid ära kaks viiekopikalist klaasi narsaani ning sõitsid Vaksali—«Lilleaia» liini trammiga linna. Sissepääs «Lilleaeda» maksis kümme kopikat.
«Lilleaias» oli palju muusikat, palju lõbusat rahvast ja väga vähe lilli. Valges kõlakojas mängis sümfooniaorkester «Sääskede tantsu». Lermontovi galeriis müüdi narsaani. Narsaaniga kaubeldi kioskites ja kandelaudadelt.
Kellelgi polnud tegemist kahe räpase briljantide-kütiga.

«Ah, Kiisu,.» ütles Ostap, «me oleme võõrad sellel elu-peol.»
Esimese kuurordiöö veetsid kontsessionäärid narsaani-allika juures.
Alles siin, Pjatigorskis, kui «Kolumbuse» teater näitas hämmastunud linnaelanikele kolmandat korda oma «Nai-sevõttu», mõistsid kompanjonid oma aaretejahi täit raskust. Teatrisse tungida, nagu nad varem kavatsesid, oli võimatu. Kulisside taga ööbisid Galkin, Palkin, Malkin, Tšalkin ja Zalkind, kes veinidieedil olles ei saanud rahapuuduse tõttu võõrastemaja kasutada.
275
Aeg möödus, sõbrad olid jõupingutustest nõrkemas. Nad ööbisid Lermontovi duellikohal ja elatusid turistide-keskmike pagasi kandmisest.
Kuuendal päeval õnnestus Ostapil tuttavaks saada montöör Metšnikoviga, hüdraulilise pressi üiemaga. Metšnikov, kes rahapuudusel käis iga päev allika iuures narsaaniga pead parandamas, oli selleks aiaks väga raskesse olukorda sattunud ja müütas, nagu Ostap tähele pani, turul mõningaid teatrirekvisiite. Lõplik kokkulepe saavutati allikal hommikuse narsaanirituaali juures. Montöör Metšnikov nimetas Ostapi sõbrakeseks ning oli tehinguga nõus.
«Võib,» ütles ta, «seda võib alati, sõbrake. Meie mõlema rõõmuks, sõbrake.»
Ostap taipas kohe, et montöör on sel alal suur spets.
Läbirääkimisi pidavad pooled vaatasid teineteisele silma, kaisutasid, patsutasid teineteisele õlale ning naersid viisakalt.
«Noh,» ütles Ostap, «kogu kauba eest kümneline!» «Sõbrakene!» imestas montöör. «Te ajate mind vihale. Narsaan on mind juba ära piinanud.» «Palju te siis tahate?»
«Poolsada! See on kroonuvara! Ma olen ärapiinatud inimene.»
«Hea küli, võtke kakskümmend! Nõus? Ma näen juba teie silmadest, et te olete nõus.»
«Kokkulepe on poolte vastastikuse nõustumise resultaat.»
«Laulab hästi, koer,» sosistas Ostap Ippolit Matve-jevitšile kõrva. «Õppige!»
«Millal te siis toolid ära toote?» «Toolid raha vastu.»
«Seda võib,» ütles Ostap ilma prkemalt mõtlemata.
«Raha ette,» teatas montöör. «Hommikul raha, õhtul toolid või õhtul raha ja järgmisel hommikul toolid.»
«Aga vast teeme nii, et täna toolid ja homme raha?» üritas Ostap.
«Sõbrakene, ma olen ju ärapiinatud inimene. Süda ei võta niisuguseid tingimusi vastu.»
«Aga ma saan alles homme telegraafiga raha,» ütles Ostap.
«Siis räägimegi homme,» resümeeris põikpäine montöör.
276
«Seniks aga, sõbrake, rõõmsat istumist allika juures, mina lähen ära: mul on pressiga palju tegemist. Simbijevitš hoiab mul kõri pihus. Jaksu on vähe. Kes see paljast narsaanist elab?»
Ja säravast päike.sest valgustatud Metšnikov lahkus.
Ostap heitis Ippolit Matvejevitšile karmi pilgu.
«Aeg, mida meil oh,» ütles ta, «on raha, mida meil ei ole. Kiisu, me peame karjääri tegema. Sada viiskümmend tuhat rubla ja null null kopikat lebavad meie jalge ees. On tarvis ainult kakskümmend rubla, et see varandus meie omaks saaks. Siin ei tohi põlata ühtki vahendit. Kas käsi kullas või kere mullas. Valin kulla, ehkki see on kapitalismi igand.»
Ostap tegi mõtlikult Vorobjaninovi ümber ringi.

«Võtke pintsak maha, aadiipealik, ja kärmesti,» käskis ta ootamatult.
Ostap võttis imestunud Ippolit Matvejevitšilt pintsaku, viskas selle maha ja hakkas seda oma tolmuste kingadega tallama.
«Mis te teete?» ulus Vorobjaninov. «Ma kannan seda pintsakut viisteist aastat, ja ikka on ta nagu uus!»
«Ärge närveerige! Varsti ta enam ei ole nagu uus! Andke kaabu siia! Nüüd riputage pükstele tolmu ja niisutage neid narsaaniga. Kähku!»
Mõne minutiga muutus Ippolit Matvejevitš nii räpaseks, et jälk oli vaadata.
«Nüüd olete täiesti küps selleks, et ausa tööga raha teenida.»
«Mis ma siis pean tegema?» küsis Vorobjaninov nutuselt.
«Ma loodan, et te prantsuse keelt oskate?»
«Väga halvasti. Gümnaasiumi kursuse piirides.»
«Hm. .. Siis tuleb tegutseda neis piirides. Kas te suudate prantsuse keeles öelda: «Härrased, ma pole kuus päeva söönud.»?»
«Messieurs,» alustas Ippolit Matvejevitš kogeldes, «messieurs, hm, hm... je n'est, vist oli jah nii, je n'est mange pas.. . kuus, kuidas tan'd oligi: un, deux, trois, quatre, cinq ... six... six . . . jours. Tähendab, je n'est mange pas six jours.»
«No on teil aga hääldamine, Kiisu! Muide, mis sa kerjuselt nõuadki! Loomulikult ei räägi Euroopa-Venemaa
277
kerjus prantsuse keelt nii hästi nagu Millerand. Aga missugustes piirides te, Kiisuke, saksa keelt oskate?»
«Milleks mulle kõike seda tarvis läheb?» hüüdis Ippo-lit Matvejevitš.
«Selleks,» vastas Ostap kaalukalt, «et te lähete praegu «Lilleaia» värava ette, jääte varjulisse kohta seisma ja hakkate prantsuse, saksa ja vene keeles kerjama, rõhutades, et te olete endine Riigiduuma liige kadettide fraktsioonist. Kogu puhastulu läheb montöör Metšnikovile. Kas on arusaadav?»
Ippolit Matvejevitš oleks nagu ümber sündinud. Tema rind tõmbus kaardu otsekui Leningradi Paleesild, silmad pildusid tuld ja sõõrmeist paiskus, nagu Ostapile näis, tihedat suitsu. Vuntsid hakkasid pikkamisi kerkima.
«Ai-ai-ai,» ütles suur kombinaator põrmugi kohkumata. «Vaadake teda! See pole inimene, vaid mingi küürselg-sälg!»
«Iialgi,» ütles Ippolit Matvejevitš äkki kohurääkija häälega, «mitte iialgi ei ole Vorobjaninov veel kätt armu-anni järele välja sirutanud.»
«Siis sirutate välja jalad, vana tobu!» karjus Ostap. «Te pole kätt välja sirutanud?»
«Ei ole.»
«Kuidas teile meeldib selline alfonism? Kolm kuud elab minu kulul. Kolm kuud olen teda söötnud, jootnud ja kasvatanud, nüüd aga asub see alfons kolmandale positsioonile ja teatab, et ta. . . Noh! Aitab, seltsimees! Üks kahest: kas lähete jalamaid «Lilleaia» juurde ja toote õhtuks kümme rubla, või ma arvan teid kontsessionääride hulgast automaatselt välja. Loen viieni. Jah või ei? Üks...»
«Jah,» pomises aadlipealik.
«Sel juhul korrake oma sandilaulu.»
«Messieurs, je n'est mange pas six jours. Geben Sie mir bitte etwas Kopek aul dem Stäck Brot. Andke midagi endisele Riigiduuma saadikule.»
«Veel kord. Ja haledamalt!»

Ippolit Matvejevitš kordas.
«Noh, hea küll. Teil ei puudu kerjamistalent, see on teil juba veres. Minge siis! Kohtume keskööl allika juures. Pidage meeles, siin pole tegemist romantikaga, vaid õhtul lihtsalt antakse rohkem.»
278
«Aga teie,» küsis Ippolit Matvejevitš, «kuhu teie lähete?»
«Minu pärast ärge muretsege. Mina tegutsen nagu alati kõige raskemas kohas.» Sõbrad läksid lahku.
Ostap lippas kirjutusmaterjali poekesse, ostis viimase kümnekopikalise eest kviitungiraamatu ja istus ligi tund aega väljas kiviposti otsas, nummerdades lehti ja varustades neid allkirjaga.
«Kõigepealt süsteem,» pomises ta. «Iga ühiskondlik kopikas tuleb arvele võtta.»
Suur kombinaator liikus kiirel sammul mööda mägiteed ümber Mašuki, möödus sanatooriumidest ja puhkekodudest ning tuli välja kohta, kus toimus Lermontovi duell Martõnoviga.
Ostap, kellest sõitsid mööda autobussid ja kahehobuse-kalessid, jõudis lõpuks Provali 9 juurde.
Väike kaljusse raiutud galerii viis koonusetaolise kuristiku kaldale. Galerii lõppes rõdukesega, millel seistes võis Provali põhjas näha malahhiidivärvi vedelikuga haisvat lompi. Provali peetakse Pjatigorski vaatamisväärsuseks, päeva jooksul külastab seda suur hulk ekskursioone ja üksikuid turiste.
Ostap tegi kohe kindlaks, et Proval võib eelarvamusteta inimesele kenaks tuluallikaks saada.
«Imestamisväärt asi,» mõtiskles ta, «kuidas linn pole tänini taibanud Provali pääsemise eest kümnekopikalisi kasseerida. See on vist küll ainuke koht, kuhu pjatigorsk-lased turiste tasuta sisse lasevad. Ma hävitan selle häbipleki linna reputatsioonilt, ma parandan kahetsusväärse eksituse.»
Ja Ostap toimis nii, nagu talle dikteeris tema mõistus, terve instinkt ja väljakujunenud situatsioon.
Ta peatus Provali sissepääsu juures ja hüüdis aeg-ajalt, viibutades käes kviitungiraamatut:
«Kodanikud, ostke pileteid! Kümme kopikat! Lastel ja punaarmeelastel tasuta! Üliõpilastel viis 'kopikat! Neil, kes ametiühingu liikmed ei ole, kolmkümmend kopikat!»
Ostap tabas märki. Pjatigorsklased ise Provalis tavaliselt ei käi, nõukogude turisti käest kümme kopikat ükskõik
279
kuhu sissepeasemise eest välja pigistada pole aga mingi kunst. Kella viieks oli ta teeninud juba rublat kuus. Aitasid need, kes polnud ametiühingu liikmed — neid oli Pjatigorskis rohkesti. Kõik andsid kergesti oma kümne-kopikalise, üks punapõskne turist ütles isegi kassiiri silmates võidurõõmsalt oma naisele:
«Näed nüüd, Tanjuša! Mis ma sulle eile ütlesin? Aga sina rääkisid, et Provali sissepääsu eest pole vaja maksta. Kus sa sellega! Eks ole, seltsimees?»
«Täiesti õige,» kinnitas Ostap, «seda ei saa olla, et sissepääsu eest raha ei võeta. Ametiühingu liikmetel kümme kopikat ja neil, kes ametiühingu liikmed ei ole, kolmkümmend kopikat.»

---

[9] Proval — Kuristik. **Tõlk.**

Õhtu eel sõitis Provali juurde Harkovi militsionääride ekskursioon kahes kalessis. Ostap kohkus ia tahtis süütut turisti teeselda, kuid militsionäärid tunglesid nii arglikult suure kombinaatori ümber, et taganemisteed ei olnud. Ja Ostap hüüdis küllaltki kindla häälega:
«Ametiühingu liikmetel kümme kopikat. Kuna miilitsa esindajaid võib võrdsustada üliõpilaste ja lastega, siis tasuvad nad viis kopikat.»
Militsionäärid maksid, pärides delikaatselt, mis otstarbeks neid viiekopikalisi kasseeritakse.
«Provali kapitaalremondiks, et ta kokku ei variseks,» vastas Ostap Jultunult.
Sel a-ial kui suur kombinaator kaubitses osavalt malah-hiitlombile avaneva vaatega, seisis Ippolit Matveievitš häbist punasena ia kössi tõmbununa aka°1;sia all ning mäletses jalutajate poole vaatamata kolme kindlaksmääratud lauset.
«Messieurs, ie n'est mange pas . .. Geben Sie mir bitte . . . Andke midagi Riigiduuma saadikule. . .»
Ei saa öelda, et palujale oleks vähe antud, aga seda tehti kuidagi tusaselt. Kuid mänddes sõna «mange» puh+a pariisipärase hääldamisega ia liigutades südameid endise Riieiduuma liikme viletsa olukorraga, õnnestus tal koguda umbes kolm rubla vaske.
Kruus rudises jalutaiete jalgade all. Orkester mängis väikeste vaheaegadega Straussi. Brahmsi ja Griegi. Kirju jõuk veeres lobisedes vanast aadlipealikust mööda ia pöördus tagasi. Lermontcvi nähtamatu vari hõüus kodanike kohal, kes einelaua rõdul hapupiima lürpisid. Lõhnas kölni vee ja narsaanigaaside järgi.
280
«Andke endisele Riigiduuma liikmele,» pomises aadli-pealik.
«Öelge, kas te tõesti olite Riigiduuma liige?» kostis Ippolit Matvejevitši kõrva ääres. «Ja te käisite tõesti istungitel? Ah! Ah! Kõrgem klass!»
Ippolit Matvejevitš kergitas pead ja tardus. Tema ees keksles nagu varblane paksuke Avessalom Vladimirovitš Iznurenkov. Tal oli endise pruunika lodziriidest ülikonna asemel seljas valge pintsak ja jalas sätendavate täpikestega hallid püksid. Ta oli äärmiselt elav ja hüppas vahel maast viie verssoki kõrgusele. Iznurenkov ei tundnud Ippolit Matvejevitši ära ja jätkas tema ülekülvamist küsimustega.
«Öelge, kas te tõesti nägite Rodzjankot? Kas Puriškevitšil oli ikka tõesti pealagi paljas? Ah! Ah! Missugune teema! Kõrgem klass!»
Jätkates karglemist, pistis Iznurenkov jahmunud aadli-pealikule kolm rubla pihku ja lippas minema. Kuid veel kaua välkusid «Lilleaias» tema paksud sääred, ja nagu puude otsast oleks alla rabisenud:
«Ah! Ah! «Kaunitar, oh ära laula mulle neid gruusia laule vaid!» Ah! Ah! «Need laulud meenutavad kaldaid kaunimaid ja kaugemaid!» Kõrgem klass!»
Ippolit Matvejevitš seisis endiselt silmad maas. Aga ilmaaegu seisis ta nõnda. Tal jäi palju nägemata.
Pjatigorski muinasjutulises ööpimeduses jalutas pargiteedel ka Ellotška Stšukina, lohistades enda järel alandlikku Ernest Pavlovitši, kes oli temaga ära leppinud. Sõit mineraalvetele oli viimaseks akordiks tema r^kes heitluses Vanderbildi tütrega. Kõrk ameeriklanna oli hiljuti oma isikliku jahtlaevaga Sandwichi saartele lõbureisile sõitnud.
«Ho-hoo!» kõlas öövaikuses. «Jumalik, Ernestulja! Priima!»
Elektrilampidest valgustatud einelauas istus õrnahingeline näppaja Alchen oma abikaasa Sascheniga, kelle põski ehtis nagu varemgi keiserlik poolpõskhabe. Alchen

nosis häbelikult šašlõkki ja rüüpas peale kaheeüa veini nr. 2, Saschen aga ootas tellitud kalarooga, silitades oma põsk-habet.

Pärast 2. vanadekodu likvideerimist (maha oli müüdud kõik, kaasa arvatud isegi koka tualdenoormüts ja loosung «Hoolikalt toitu läbi närides abistad sa ühiskonda») otsustas

281

ta puhata ja veidi meelt lahutada. Saatus ise kaitses seda täissöönud suli. Ta kavatses päeval Provali sõita, kuid ei jõudnud. See päästis tema: Ostap oleks arglikult majandusjuhatajalt välja lüpsnud vähemalt rublat kolmkümmend.

Ippolit Matvejevitš jõudis allika juurde alles siis, kui muusikandid oma noodipulte kokku panid. Peopublik oli laiali minemas ja ainult armunud paarikesed nautisid veel intensiivselt «Lilleaia» kidurate alleede hõngu.

«Kui palju te ära tõite?» küsis Ostap, kui aiadlipealiku vimmas kuju allikale ilmus.

«Seitse rubla ja kakskümmend üheksa kopikat. Kolm rubla on paberit. Muu on vask ja natuke hõbedat.»

«Esimese külalisetenduse jaoks on see suurepärane teenistus! Vastutava töötaja päevapalk! Kiisu, te teete mu südame härdaks! Aga mind huvitab, kes see tola oli, kes teile kolm rubla andis? Te andsite vast sellest tagasi?»

«Iznurenkov andis!»

«Ei või olla! Avessalom! Oh sa kerakene! Vaata, kuhu on veerenud! Kas te temaga rääkisite kah? Ah, ta ei tundnud teid ära!»

«Ta küsis midagi Riigiduuma kohta! Naeris!»

«Näete nüüd, aadlipealik, kerjus olla polegi nii paha, eriti mõõduka hariduse ja nõrga hääle juures. Aga teie veel perutasite, mängisite salapitsatilordi! Noh, Kiisu, ega minagi lulli löönud. Viisteist rubla kopika pealt. Kokkuvõttes piisab.»

Järgmisel hommikul sai montöör raha ja tõi õhtul kaks tooli. Kolmandat tooli oli tema sõnade järgi võimatu kätte saada. Helikujundus mängis selle peal kaarte.

Suurema julgeoleku tagamiseks ronisid sõbrad peaaegu Mašuki tippu.

All lebas liikumatute tulede vajguses Pjatigorsk. Pjati-gorskist alamal tähistasid armetud tulukesed Gorjatševods-kaja raudteejaama. Silmapiiril paistis mägede tagant kahe paralleelse punktiirjoonena Kislovodsk.

Ostap vaatas tähistaeva poole ja võttis taskust tuttavad näpitstangid.

282

XXXVII peatükk ROHELINE NEEM

Insener Bruns istus Rohelisel Neemel oma suvila kivist rõdul suure palmi all, mille tärgeldatud lehed heitsid teravaid ja kitsaid varje tema raseeritud kuklale, tema valgele särgile ja kindraliproua Popova garnituurist pärit-olevale Gambsi toolile, millel insener lõunat oodates piinles.

Bruns ajas oma paksud, mahlakad huuled torru ja venitas ülemeeliku jõmpsika häälega: «Mu-u-ussik!» Suvila vaikis.

Inseneri ümber lipitses troopiline floora. Kaktused sirutasid tema poole oma okkalisi käpikuid. Draakonipuud kähistasid lehti. Banaanid ja saagopalmid peletasid tema paljalt pealaelt kärbseid. Rõdu ümber põimunud roosid langesid otse sandaalide ette.

Kuid kõik oli asjata. Bruns tahtis süüa. Ta vaatas ärritatult pärlmutrist lahte ja kauget Batumi neeme ning kutsus laulvalt:

«Mu-u-u-ussik! Mu-u-u-ussik!»
Niiskes subtroopilises õhus hääbus hääl kiiresti. Vastust ei tulnud. Bruns kujutas endale ette suurt, pruuni, säriseva rasvase koorikuga hane ja suutmata ennast ohjes hoida, ulus:
«Mussikü! Kas hanekene on valmis?!»
«Andrei Mihhailovita!» hüüdis naine toast. «Ära tee mind närviliseks!»
Insener ajas huuled harjunud kombel torru ja vastas viivitamatult: ,
«Mussik! Sul ei ole kahju oma vaesest mehekesest!»
«Ore vait, vana täitmatu!» vastati toast.
Kuid insener ei alistunud. Ta kavatses jätkata hane väljakutsumist, millega ta oli tagajärjetult tegelnud juba kaks tundi, kui ootamatu sahin sundis teda ümber pöörduma.
Mustjasrohelisest bambusvõsast tuli välja vana palmitsetud nööriga vöötatud sinises vene särgis ja kulunud triibulistes pükstes mees. Võõra heasüdamlikku nägu kattis salkus habe. Käes hoidis ta pintsakut.
Mees tuli lähemale ja küsis meeldival häälel:

«Kus siin elab insener Bruns?»
«Mina olen insener Bruns,» vastas haneprae manguja ootamatu bassiga. «Millega ma võin teid teenida?»
Mees langes sõnalausumata põlvili. See oli isa Fjodor.
«Te olete hulluks läinud!» imestas insener ja hüppas püsti. «Palun tõuske üles!»
«Ei tõuse,» vastas isa Fjodor, vaadates insenerile oma selge pilguga otsa.
«Tõuske üles!»
«Ei tõuse!»
Ja isa Fjodor hakkas ettevaatlikult, et valus ei oleks, peaga vastu kruusa kopsima.
«Mussik! Tule siia!» karjus ehmunud insener. «Tule vaata, mis siin sünnib. Tõuske üles, ma palun teid. Noh, ma palun teid!»
«Ei tõuse,» kordas isa Fjodor.
Rõdule jooksis Mussik, kes mehe intonatsioonides üsna peenelt orienteerus.
Märgates daami, ei tõusnud isa Fjodor püsti, vaid roomas naisele osavasti lähemale, puudutades laubaga põrandat ja elustas oma kiirkõnet.
«Teie peale, emake, teie peale, tuvike, panen ma oma lootuse.»
Insener Bruns läks näost punaseks, haaras palujal kaenla alt kinni ja püüdis teda üles tõsta, et teda jalgadele panna, kuid isa Fjodor oli kaval ja tõmbas jalad krõnksu. Nördinud Bruns tassis veidra külalise nurka ja pani ta vägisi toolile istuma (Gambsi toolile, mis polnud hoopiski Vorobjaninovi villast, vaid kindraliproua Popova saalist pärit).
«Ma ei julge,» pomises isa Fjodor, asetades põlvedele pagari pintsaku, mis haises petrooleumi järgi. «Ma ei julge kõrgete isikute juuresolekul istuda.»
Ja isa Fjodor tegi katset uuesti põlvili langeda.
Insener haaras kaeblikult hüüatades isa Fjodoril õlgadest kinni.
«Mussik,» ütles ta hingeldades, «räägi sina selle kodanikuga. Siin on mingisugune arusaamatus.» Mussik võttis kohe asjaliku tooni.
«Minu majas,» ütles ta karmilt, «palun jätta igasugune põlvitamine!»
«Tuvike!» ütles isa Fjodor heldinult. «Emake!»
«Ma pole teile mingi emake. Mis teil tarvis on?»

Papp patras midagi arusaamatut, kuid ilmselt meelitavat. Alles pärast pikki küsitlusi õnnestus neil aru saada, et ta palub kui erilist armulikkust, et nad müüksid talle kaheteistkümnest toolist koosneva garnituuri, millest ühel ta käesoleval silmapilgul istub.
Hämmastusest laskis insener käed isa Fjodori õlgade ümbert lahti ja viimane prantsatas jälle põlvili ning'hakkas inseneri kilpkonna moodi taga ajama.
«Mispärast peaksin ma teile oma toolid ära müüma?»' karjus insener, põigeldes isa Fjodori pikkade käte eest kõrvale. «Ükskõik kui kaua te ka põlvitaksite, ma ei suuda siiski midagi aru saada!»
«Need on ju minu toolid,» oigas isa Fjodor.
«See tähendab, kuidas teie toolid? Mis ajast nad teie omad on? Kas te olete peast segi läinud? Mussik, nüüd on mul kõik selge! Ta on nõdrameelne!»
«Minu omad,» kinnitas isa Fjodor alandlikult.
«Tähendab ma olen need teie arvates varastanud?» läks insener keema. «Varastanud? Kas sa kuuled, Mussik? See on mingi šantaaž!»
«Jumala nimel, ei!» sosistas isa Fjodor.
«Kui ma olen nad teilt varastanud, siis nõudke kohtuga ja ärge tehke minu majas tsirkust! Näed, Mussik, kui kaugele võib jultumus minna! Ei lasta inimese moodi lõunatki süüa!»
Ei, isa Fjodor ei taha «oma» toole kohtuga nõuda. Mitte iialgi. Ta teab, et insener Bruns pole temalt toole varastanud. Oh ei! Tal pole seda mõtteski olnud. Kuid need toolid kuulusid enne revolutsiooni siiski temale, isa Fjodorile, ja nad on lõpmatult kallid tema naisele, kes on praegu Voronežis suremas. Hoopiski mitte jultumusest, vaid ainult naise soovi täites uuris ta välja toolide asukoha ning julges Ümuda kodanik Brunsi ette. Isa Fjodor ei palu armuandi. Oh ei! Ta on küllalt jõukas (väike küünlavabrik Samaaras). Ta tahab vaid naise viimaseid minuteid kergendada vanade toolide ostmisega. Ta ei taha olla ihnus ja on valmis maksma kogu garnituuri eest rublat kakskümmend.
«Mis?» karius insener näost punetades. «Kakskümmend rubla? Toreda saaligarnituuri eest? Mussik! Kas kuulsid? Ta on siiski nõdrameelne! Jumala eest, nõdrameelne1»
«Ma ei ole nõdrameelne. Ma täidan ükspäinis oma naise soovi, kes mind on läkitanud ...»
285
«Oh kurat,» ütles insener. «Jälle hakkab roomama! Mussik! Ta roomab jälle!»
«Määrake siis hind,» soigus isa Fjodor, lüües ettevaatlikult peaga vastu araukaaria tüve.
«Ärge rikkuge puud, imelik inimene. Mussik, mulle näib, et ta ei olegi nõdrameelne. Inimesel, nagu näha, on naise haigusest lihtsalt närvid segi läinud. Kui õige müüa talle need toolid, ah? Jätab ehk rahule? Aga muidu taob endal veel pea lõhki!»
«Ja mille peal meie istuma hakkame?» küsis Mussik.
«Ostame uued.»
«Kahekümne rubla eest?»
«Oletame, et ma kahekümne eest neid ei müü. Oletame, et ma ei müü ka kahesaja eest. . . Aga kahesaja viiekümne eest ma müün.»
Vastuseks oli hirmus hoop peaga vastu draakonipuud.
«Tead, Mussik, see asi on mind juba ära tüüdanud.»
Insener astus resoluutselt isa Fjodori juurde ja hakkas talle oma ultimaatumit dikteerima:

«Esiteks minge palmist vähemalt kolm sammu eemale. Teiseks tõuske, otsekohe püsti. Kolmandaks müün ma mööbli ära kahesaja viiekümne rubla eest, mitte odavamalt. »

«Mitte ahnuse pärast,» laulis isa Fjodor, «vaid ükspäinis selleks, et täita oma haige naise palvet, kes mind on läkitanud. »

«Teate, kallis mees, minu naine on ka haige. Eks ole, Mussik, sul ei ole ju kopsud korras? Aga mina ei nõua sel põhjendusel, et te müüksite mulle .. . noh . . . oletame, oma pintsaku kolmekümne kopika eest.»

«Võtke niisama!» hüüdis isa Fjodor.

Insener lõi ärritatult käega ja ütles külmalt:

«Jätke oma vigurid. Mina teiega enam midagi arutama ei hakka. Toolid on minu poolt hinnatud kahesaja viiekümnele rublale, ja sellest ei jäta ma kopikatki alla.»

«Viiskümmend,» pakkus isa Fjodor.

«Mussik!» ütles insener. «Kutsu Bagration siia. Las ta saadab selle kodaniku väravast välja!»

«Mitte ahnuse pärast.. .»

«Bagration!»

Isa Fjodor põgenes hirmuga, insener aga läks söögi-tuppa ja asus haneprae kallale. Lemmiklind avaldas Brun-sile soodsat mõju. Insener hakkas rahunema.

286

Sel silmapilgul, kui Bruns kondi ümber suitsupaberit mässis ja hanekintsu oma roosa suu juurde tõstis, ilmus jälle akna alla isa Fjodori anuv nägu.

«Mitte ahnuse pärast,» ütles mahe hääl. «Viiskümmend viis rubla.»

Insener ei vaadanudki akna poole, vaid laskis lahti kohutava möirge. Isa Fjodor kadus.

Kogu päeva jooksul vilkus isa Fjodori kuju suvila nurkade juures. Kord jooksis ta välja krüptomeeriate varjust, kord ilmus ta nähtavale mandariinisalust, kord lendas ta läbi tagaõue ja kadus botaanikaaia suunas.

Insener hüüdis kogu päeva appi Mussikut, kaebas nõdrameelse vempude ja oma peavalu üle. Saabuvas pimeduses kõlas aeg-äjalt isa Fjodori hääl.

«Sada kolmkümmend kaheksa!» kisendas ta kuskilt taevast.

Ent minut hiljem kostis tema hääl juba Dumbassovi suvila poolt.

«Sada nelikümmend üks,» pakkus isa Fjodor. «Mitte ahnuse pärast, härra Bruns, vaid ükspäinis ...»

Lõpuks ei kannatanud insener enam välja, läks rõdule ja hakkas pimedusse vahtides rütmiliselt karjuma:

«Kurat teiega! Kakssada rubla! Jätke mind ainult rahule!»

Kostis häiritud bambuste sahinat, vaikset oigamist ja eemalduvaid samme. Siis jäi kõik vaikseks.

Lahepinnal vilkusid tähed. Isa Fjodorit jälitasid helendavad öömardikad, nad keerlesid tema pea ümber ja heitsid ta näole rohekat mürgist valgust.

«On aga tänapäeval sulisid siginenud,» pomises insener tuppa astudes.

Isa Fjodor aga kihutas samal ajal viimase autobussiga piki mereranda Batumi poole. Lehitsetava raamatu häält tehes jooksid tee kõrval kaldale kerged murdlained, tuul piitsutas nägu ja autopasunale vastas šaakalite näugumine.

Juba samal,õhtul saatis isa Fjodor N. linna oma naisele Kateriina Aleksandrovnale järgmise sisuga telegrammi:

Kauba leidsin saada telegraafiga kakssada kolmkümmend müü ära mis tahad Fedja

Kaks päeva luusis ta võidurõõmsalt Brunsi suvila ümber, tegi Mussikule eemalt kummardusi ja pani aegajalt troopilised avarused kajama hüüetega:

287

«Mitte ahnuse pärast, vaid ükspäinis oma abikaasa palvel, kes mind on läkitanud!»

Kolmandal päeval saabus raha koos ahastava telegrammiga:

Müüsin kõik ära, jäin ilma kopikata suudlen ja ootan Jevstignejev käib ikka lõunat söömas Katja

Isa Fjodor luges raha üle, lõi innukalt risti ette, üüris vankri ja sõitis Rohelisele Neemele.

Ilm oli sombune. Tuul ajas Türgi piirilt pilvi üles. Tšo-rohh suitses. Helesinine viirg taevaserval muutus järjest kitsamaks. Tõusis kuuepalline torm. Suplemine ja paatidel mereleminek oli keelatud. Batumi kohal valitses mürin ja undamine. Torm vapustas kaldaid.

Insener Brunsi suvila juurde jõudes käskis isa Fjodor paslikuga adžaarlasest voorimehel oodata ja läks mööbli järele.

«Ma tõin teile raha,» ütles isa Fjodor. «Vast jätate natuke alla?»

«Mussik!» oigas insener. «Ma ei suuda enam!»

«Mis te nüüd, ma tõin ju raha,» ütles isa Fjodor otsekui tõtates. «Kakssada rubla, nagu te ütlesite.»

«Mussik! Võta talt raha vastu! Anna talle toolid kätte. Ja tehku ta seda kiiremini. Mul on migreen!»

Kogu elu eesmärk oli saavutatud. Küünlavabrik Samaaras ronis ise pihku. Briljandid pudenesid taskusse nagu päevalilleseemned.

Kaksteist tooli laaditi üksteise otsa vankrile. Nad olid väga sarnased Vorobjaninovi omadega. Vahe oli ainult selles, et nende katteriideks polnud lilleline sits, vaid sinise-roosatriibuline rips.

Isa Fjodori kannatus oli katkemas. Hõlma alla, palmitsetud vöö vahele oli ta peitnud vaikese kirve. Isa Fjodor istus voorimehe kõrvale ja sõitis Batumi poole, hoides silmad toolidel. Ergud hobused sõidutasid isa Fjodori koos tema aardega alla, maanteele. Nad möödusid väikesest restoranist «Finaal», mille bambuslaudade ja lehtlate vahel luusis tuul, möödusid tunnelist, mis neelas parajasti naftarongi viimaseid tsisterne, möödusid fotograafist, kes sel süngel päeval oli oma tavalisest klientuurist ilma jäänud, ja sildist «Batumi botaanikaaed». Päris lainepiiri kohal aeglustasid hobused sammu. Kohas, kus tee puutus kokku kaldamassiividega, langes .isa Fjodorile soolaseid

288

pritsmeid. Kaldalt tagasipaisatud lained muutusid geisriteks, tõusid taeva poole ja langesid siis pikkamisi alla.

Murdlainete mürin ja plahvatused kütsid isa Fjodori mässava hinge veelgi tulisemaks. Tuulega võitlevad hobused lähenesid aeglaselt Mahhindžaurile. Kogu silmapiiri ulatuses vingusid ja kobrutasid sogased rohelised veed.

Kuni Batumini valendas murdlainete vaht nagu räpaka daamikese kleidi alt väljatolknev alusseeliku äär.

«Pea kinni!» karjus isa Fjodor äkki voorimehele. «Pea kinni, muhameedlane!»

Ja ta hakkas värisedes ning komistades toole tühjale kaldale maha laadima. Ükskõikne adžaarlane sai oma viie-rublase, tõmbas hobustele piitsa ja sõitis minema. Isa Fjodor aga, kui oli kindlaks teinud, et ümberringi kedagi ei ole, tassis toolid järsakult alla väikesele, veel kuivale plaažilapikesele ja võttis vöö vahelt kirve.

Ta kõhkles hetke, teadmata, missugusest toolist alustada. Siis astus ta nagu kuutõbine kolmanda tooli juurde ja virutas sellele kirvega metsiku hoobi vastu seljatuge. Tool kukkus ümber, kuid jäi terveks.

«Ahaa!» röögatas isa Fjodor. «Ma s-sulle näitan!»

Ning tormas sellele kallale nagu elusolendile. Ühe silmapilguga oli tool räbalaiks raiutud. Isa Fjodor ei kuulnud kirvehoope, mis tabasid puud, ripsi ja vedrusid. Tormi võimas möirgamine summutas nagu vilt kõik muud helid.

«Ahaa! Ahaa! Ahaa!» kordas isa Fjodor üksisõnu, raiudes kogu jõust.

Üksteise järel langesid toolid rivist välja. Isa Fjodori raev muutus aina ägedamaks. Ägedamaks läks ka torm. Mõned lained ulatusid otse isa Fjodori jalgade juurde.

Batumist kuni Sinopini valitses konutav müha. Meri mässas ja valas oma viha välja iga laevukese peale. Aurik «Lenin» lähenes oma kahe korstnaga tossutades ja ahtriga raskelt vees istudes Novorossiiskile. Torm keerutas Mustal "merel, paisates tuhandetonniseid lainekolosse Trape-sundi, Jalta, Odessa ja Konstantsa rannikule. Bosporuse ja Dardanellide vaikuse taga mürises Vahemeri. Gibraltari väina taga peksles vastu Euroopat Atlandi ookean. Kogu maakera ümber märatses vihaseks muutunud vesi.

Batumi rannal aga seisis isa Fjodor ja raius higist lee-mendades viimast tooli. Minuti pärast oli kõik lõppenud. Meeleheide valdas isa Fjodorit. Ta heitis sellele jalgade, seljatugede ja vedrude mäele, mille ta kokku oli kuhja-

289

nud, klaasistunud pilgu ja taganes. Vesi haaras teda jalgadest. Ta sööstis edasi ja viskus läbimärjana maanteele. Suur laine langes sellele kohale, kus äsja oli seisnud isa Fjodor, ja viis tagasi veeredes endaga viimseni kaasa kindraiiproua Popova lõhutud toolid. Isa Fjodor seda enam ei näinud. Ta vantsis kühmu tõmbunult ja märga rusikat rinnale surudes mööda maanteed.

Batumi jõudis ta nagu pime, midagi enda ümber nägemata. Tema seisukord oli äärmiselt õudne. Viis tuhat kilomeetrit kodunt eemal ja kakskümmend rubla taskus — nii oli absoluutselt võimatu koju jõuda.

Isa Fjodor möödus türgi turust, kus ideaalse sosinaga pakuti talle müüa Coty puudrit, siidsukki ja panderollita suhhumi tubakat; ta lomberdas vaksali juurde ja kadus pakikandjate jõugu hulka.

XXXVIII peatükk PILVEDE ALL

Kolm päeva pärast kontsessionääride ja montöör Metš-nikovi vahelist tehingut istus «Kolumbuse» teater Mah-hatškalad ja Bakuud läbivas rongis. Kõik need kolm päeva olid kontsessionäärid, kes polnud Mašukil lahtilõhutud kahe tooli sisuga rahule jäänud, oodanud Metšnikovilt kolmandat, viimast «Kolumbuse» tooli. Kuid narsaanist ärapiinatud montöör oli selle kahekümne rubla eest harilikku viina ostnud ja sellise seisundini jõudnud, et ta tuli panna rekvisiitide ruumi luku taha.

«Säh sulle nüüd tervisveed!» lausus Ostap, kuuldes teatri ärasõidust. «On ikka käpard see montöör. Aja siis veel teatritööta j atega asju!»

Ostap oli nüüd hoopis kärsitum kui varem. Šansid aarde ülesleidmiseks olid mõõtmatult "kasvanud.

«Vladikavkazi sõiduks on tarvis raha,» ütles Ostap. «Sealt sõidame autoga mööda Gruusia sõjateed Tiflisi. Võluvad panoraamid! Haaravad looduspildid! Jumalik mäestikuõhk! Ning kõigele finaaliks — sada viiskümmend tuhat rubla ja null null kopikat. On mõtet istungit jätkata!»

Kuid Mineralnõje Vodõst välja sõita polnudki nii kerge. Vorobjaninov osutus täiesti andetuks raudtee jäneseks, ja kuna tema katsetel rongile pääseda polnud edu, siis tuli

290

tal jällegi esineda «Lilleaias», seekord endise õpperingkonna kuraatorina. Tema saak oli aga üpris kasin: kahe-teistkümnetunnilise raske ja alandava töö eest ainult kaks rubla. Sellest summast piisas siiski sõiduks Vladikavkazini.

Beslanis aeti Ostap, kes sõitis ilma piletita, rongilt maha, ja suur kombinaator jooksis hirmsas vihas versta kolm rongile järele, ähvardades täiesti süütut Ippo-lit Matvejevitši rusikaga.

Pärast õnnestus Ostapil Kaukasuse mäeaheliku poole' veniva rongi trepile hüpata. Sellelt positsioonilt vaatles, ta suure huviga tema ees avanevat Kaukaasia mägede pano-raami.

Oli neljas hommikutund. Mäetipud helendasid tume-roosas päikesevalguses. Mäed Ostapile ei meeldinud.

«Liiga šikid,» ütles ta. «Metsik ilu. Idioodi fantaasia. Tarbetu kraam.»

Vladikavkazi vaksali ees ootas reisijaid «Zakavtoprom-torgi» suur lahtine autobuss, ja lahked inimesed ütlesid:

«Kes sõidab mööda Gruusia sõjateed, need viime linna maksuta.»

«Kuhu te lähete, Kiisu?» küsis Ostap. «Istume bussi! Las sõidutavad meid ilma rahata.»

Kuid «Zakavtopromtorgi» kontori juurde jõudes ei kiirustanud Ostap koha kinnipanekuga autobussis. Ippolit Matvejevitšiga elavalt vesteldes nautis ta vaadet pilve-dest ümbritsetud Stolovaja mäele ja leides, et mägi tõesti sarnaneb lauaga, hakkas kiiresti edasi minema.

Vladikavkazis tuli istuda mitu päeva. Kõik katsed hankida raha, et jätkata reisi mööda Gruusia sõjateed, lõppesid viljatult või andsid nii tühise summa, et sellest piisas ainult päevaseks elamiseks. Ei õnnestunud samuti kodanikelt kümnekopikaliste kasseerimine. Kaukasuse mäeahelik oli niivõrd kõrge ja nähtav, et selle näitamise eest raha võtta polnud kuidagi võimalik. Mäed paistsid silma peaaegu kõikjalt. Muid vaatamisväärsusi Vladikavkazis aga ei olnud. Mis puutub Terekisse, siis see voolas mööda «Treki» kohalt, kuhu sissepääsemise eest linn võttis raha ilma Ostapi abita. Almuste kogumine, millega tegeles Ippolit Matvejevitš, andis kahe päeva jooksul ainult kolmteist kopikat.

«Aitab,» ütles Ostap, «ainuke väljapääs on minna Tiflisi jala. Kakssada versta käime maha viie päevaga. Pole miskit, papi, võluvad mäestikuvaated, värske õhk! . .. Meil

291

on vaja raha leiva ja teevorsti jaoks. Te võite oma leksikoni täiendada mõne itaaliakeelse lausega, see on juba teie enda asi, aga õhtuks peate kokku kraapima vähemalt kaks rubla! Lõunat me täna ei söö, kallis seltsimees! Paraku! Väljavaated on sandid.. .»

Varahommikul ületasid kontsessionäärid Tereki silla, möödusid kasarmutest ja laskusid rohelisse orgu, kus kulges Gruusia sõjatee.

«Meil vedas, Kiisu,» ütles Ostap, «öösel tuli vihma ja meil pole vaja tolmu neelata. Hingake, aadlipealik, värsket õhku. Laulge! Tuletage meelde kaukaasia luuletusi. Olge nii, nagu peab olema! ...»

Kuid Ippolit Matvejevitš ei laulnud ega meenutanud luuletusi. Tee tõusis mäkke. Lageda taeva all veedetud ööd tuletasid endid meelde pistetega külje sees ja raskusega jalgades, teevorst aga tekitas piinavaid kõrvetisi. Ta sammus, kiskudes ennast üht külge pidi kõverasse ja pisut liibates vasakut jalga. Kaenlas oli tal Vladikavkazi aja-lehesse mässitud viienaelane leivapäts. •

Jälle tuli minna! Seekord Tiflisi, mööda maailma ilusaimat teed. Ippolit Matvejevitšile oli kõik ükstapuha. Ta ei vahtinud ringi nagu Ostap. Ta ei märganud Terekit, mis orupõhjas mürisema hakkas. Ja ainult päikese käes sätendavad lumised mäetipud meenutasid talle ähmaselt midagi: võib-olla briljantide sära, võib-olla ka meister Bezentšuki parimaid hõbedavärvilisi puusärke.

Pärast Baltat läks tee üle mäekuru, rippudes kitsa karniisina tumedate järskude kaljude kohal. Teespiraal tõusis üles, ja õhtul olid kontsessionäärid juba Larsi jaamas, tuhat meetrit merepinnast kõrgemal.

Nad ööbisid kehvas külakõrtsis tasuta ja said kumbki isegi klaasi piima, kuna nad peremeest ja selle külalisi olid kaarditrikkidega lõbustanttti.

Hommik oli nii imekaunis, et isegi Ippolit Matvejevitš, kes mägiõhust värskendust oli saanud, sammus südimalt kui eile. Kohe Larsi jaama taga tõusis Külgmäestiku grandioosne sein. Tereki org ahenes siin kitsaiks mäekurudeks. Maastik muutus üha süngemaks, kirjad kaljudel aga arvukamaks. Seal, kus kaljud on Tereki kokku surunud ja sillakaare pikkus on kõigest kümme sülda, nägid kontsessionäärid mäekuru kaljustel seintel nõnda palju kirju, et Ostap unustas Darjali kuru majesteetlikkuse ning hüüdis, püüdes Tereki mürinast ja oigamisest üle karjuda:

292

«Oo suured inimesed! Vaadake, aadlipealik! Kas näete? Pilvest pisut kõrgemal ja kotkast natuke madalamal! Kiri: «Kolja ja Mika, juuli 1914.» Unustamatu vaatepilt! Pöörake tähelepanu kunstilisele küljele! Iga täht on meetripikkune ja õlivärviga maalitud! Kus olete te nüüd, Kolja ja Mika?»

«Kiisu,» jätkas Ostap, «teeme õige oma nimed ka surematuks. Mängime Mikale ninanipsu. Mul on muuseas kriit kaasas. Jumala eest, ma ronin praegu üles ja kirjutan; «Siin olid Kiisu ja Oss.»»

Ja Ostap pani kaua mõtlemata vorstitagavara kaitse-puule, mis eraldas maanteed Tereki mässavast sügavusest, ning hakkas kalju otsa ronima.

Ippolit Matvejevitš jälgis algul suure kombinaatori teekonda, siis aga muutus hajameelseks, pöördus ümber ja hakkas silmitsema Tamaara lossi vundamenti, mis oli säilinud hobuse hambaga sarnaneval kaljul.

Selsamal ajal, kontsessionääridest kahe versta kaugusel, tuli Tiflisi poolt Darjali mäekurusse isa Fjodor. Ta marssis soldati taktsammu, käes pikk kõvera otsaga kepp, ja vaatas kindla tardunud pilguga otse ette.

Viimase raha eest oli ta pileti võtnud ja Tiflisi sõitnud ning läks nüüd kodumaale jala, toitudes vabatahtlikest annetustest. Krestovõi mäekuru (2345 meetrit üle merepinna) ületamisel hammustas teda kotkas. Isa Fjodor äigas jultunud linnule kepiga ja jätkas oma teekonda.

Ta sammus ja pomises pilvedes takerdudes:

«Mitte ahnuse pärast, vaid ükspäinis oma naise tahtmise peale, kes mind on läkitanud!»

Vaenlasi lahutav vahemaa vähenes. Käänates ümber terava kaljunurga, sattus isa Fjodor vastamisi kuldpens-needes vanamehega.

Mäekuru lõhestus isa Fjodori silmis kaheks. Tereki aastatuhandeid kestnud möirgamine vaikis.

Isa Fjodor tundis ära Vorobjaninovi. Pärast kohutavat ebaõnne Batumis, pärast seda, kui kõik lootused olid põrmuks varisenud, mõjus uus võimalus aarde kättesaamiseks isa Fjodorile ebatavalisel viisil.

Ta haaras Ippolit Matvejevitši kõhnast kõrisõlmest kinni ja karjus sõrmi kokku pigistades kähiseval häälel:

«Kuhu sa panid oma tapetud ämma varanduse?»

Ippolit Matvejevitš, kes midagi taolist ei teadnud oodata,

293

vaikis ja ajas silmad nii pungi, et need peaaegu prilliklaase puudutasid.

«Kõnele!» käsutas isa Fjodor. «Kahetse oma pattu, kurjategija!»

Vorobjaninov tundis, et hing on kinni jäämas.

Kuid nüüd nägi isa Fjodor, kellel võit oli juba peaaegu käes, kaljul hüplevat Benderit. Tehniline direktor laskus alla, karjudes täiest kõrist:

Vastu süngeid rahne purunedes keeb ja kohab lainemurd . ..

Suur hirm vallutas isa Fjodori. Masinlikult hoidis ta veel aadlipealikul kõrist kinni, kuid põlved hakkasid värisema.

«Aa, näe, kes siin on!» hüüdis Ostap sõbralikult. «Konkureeriv organisatsioon!»

Isa Fjodor ei hakanud aega viitma. Alludes tervele instinktile, haaras ta kontsessioonilise vorsti ja leiva ning pistis punuma.

«Andke talle, seltsimees Bender!» karjus maas lamav Ippolit Matvejevitš hingeldades.

«Võtke kinni! Pidage!»

Ostap vilistas ja hassetas.

«Halali-ii!» karjus ta isa Fjodorile järele kihutades. «Lahing püramiidide juures ehk Bender lõvijahil! Kuhu te ometi jooksete, klient? Ma võin teile pakkuda hästi läbi-puistatud tooli!»

Isa Fjodor ei kannatanud jälitamispiinu välja ja ronis täiesti püstloodis seisvale kaljule. Teda tõukasid tagant kurku tõusnud süda ja eriline, ainult argpükstele tuntud judin päkkades. Jalad ise klammerdusid graniidi külge ja viisid oma käskija üles,.

«U-u-uu!» karjus Ostap alt. «Võtke kinni!» «Ta viis meie toidutagavara ära!» kaebas Ippolit Matvejevitš Ostapi juurde joostes.

«Seisa!» möirgas Ostap. «Seisa, ma ütlen sulle!» Kuid see andis nõrkevale isa Fjodorile ainult jõudu juurde. Mõne hüppega oli ta kõige kõrgemast kirjast sülda kümme kõrgemal,

«Anna vorst tagasi!» ulus Ostap nagu hunt. «Anna vorst tagasi, lollpea! Sa saad kõik andeks!»

Isa Fjodor ei kuulnud enam midagi. Ta oli jõudnud tasasele kaljurünkale, mida ühegi inimese jalg enne teda polnud

294

puudutanud. Isa Fjodorit valdas õud. Ta taipas, et alla ronida ei õnnestu tal mitte mingil moel. Kalju laskus maanteele püstloodis, ja tagasiminekule polnud mõeldagi. Ta vaatas alla. Seal märatses Ostap ja mäekuru põhjas iäiklesid aadlipealiku kuldpensneed.

«Ma annan vorsti tagasi!» kisendas isa Fjodor. «Aidake mind siit maha!»

Vastuseks müristas Terek ja Tamaara lossist kostsid kirglikud huiked. Seal elasid öökullid.
«Võ-õtke mind maha!» karjus isa Fjodor kaeblikult.
Ta nägi kõiki kontsessionääride manöövreid. Nad jooksid kalju all ja sõimasid žestide järgi otsustades kõige koledamal kombel.
Tund aega hiljem nägi isa Fjodor, kes oli kõhuli heitnud ja pea üle kaljuserva ajanud, et Bender ja Vorobjaninov lähevad juba Krestovõi mäekuru poole.
Kiiresti saabus öö. Pilkases pimeduses ja põrgulärmis värises ja nuttis isa Fjodor päris pilvede all. Ta ei vajanud enam mingisuguseid maiseid aardeid. Ta ihkas ainult üht: alla, maapinnale.
Öösel ulus ta nii, et lämmatas vahetevahel Tereki möirgamise, hommikul aga kinnitas vorsti ja leivaga keha ning lagistas ^saatanlikult naerda all möödakihutavate autode peale. Ülejäänud osa päevast veetis ta mägesid ja valgusallikat päikest vaadeldes. Järgmisel ööl nägi ta kuninganna Tamaarat. Kuninganna lendas tema juurde oma lossist ja ütles koketeerides:
«Me saame naabriteks.»
«Emake!» ütles isa Fjodor tundeküllaselt. «Mitte ahnuse pärast...»
«Tean, tean,» lausus kuninganna. «Vaid ükspäinis oma naise tahtmise peale, kes sind on läkitanud.»
«Kust te seda teate?» imestas isa Fjodor.
«Küll ma juba tean. Te võiksite mulle külla tulla, naaber." Mängiksime kuutkümmend kuut! Mis te sellest arvate?»
Tamaara hakkas naerma ja lendas ära, heites öisesse taevasse tulesähvatusi.
Kolmandal päeval hakkas isa Fjodor lindudele jutlust pidama. Millegipärast tahtis ta neid luteri usku pöörata.
«Linnud,» ütles ta neile kõlava häälega, «tunnistage avalikult üles kõik oma patud ja kahetsege neid!»
Neljandal päeval näidati teda alt juba ekskursantidele.
295
«Paremal asub Tamaara ioss,» rääkisid kogenud ekskursioonijuhid, «vasakul aga seisab elav inimene, kuid millest ta elab ja kuidas ta sinna on sattunud, seda ei tea keegi.»
«On aga metsik rahvas!» imestasid ekskursandid. «Mägede lapsed!»
Pilved rändasid. Isa Fjodori kohal keerlesid kotkad. Kõige julgem neist varastas ära järelejäänud vorsti ja paiskas tiivalöögiga poolteist naela leiba vahutavasse Te-rekisse.
Isa Fjodor ähvardas kotkast sõrmega ning sosistas lapselikult särava naeratusega:

Kas on taeva linnul muret,
ei ta tööta, kuripatt.
Palgehigis lind ei punu
pesa jäävalt — püsivat.

Kotkas kõõritas isa Fjodori poole, hüüdis «kukeleegu» ja lendas ära.
«Oi, kotkake, kotkake, sa oled üks suur tõbras!»
Kümne päeva pärast tuli Vladikavkazist kohale tuletõrjemeeskond vajaliku varustusega ja tõi isa Fjodori kalju pealt alla.
Kui teda alla võeti, plaksutas ta käsi ja laulis võika häälega:

Maailma tsaaritariks s-sina s-saad,
mu s-surematu lennu igavene ar-rm!

Ja karm Kaukasus kordas tuhandehäälselt M. J. Lermontovi sõnu A. Rubinsteini viisi peal.

«Mitte ahnuse pärast,» ütles isa Fjodor tuletõrjepeali-kule, «vaid ükspäinis...»

Naeru lõkerdav vaimulik viidi tuletõrjevankriga hullumajja.

XXXIX peatükk MAAVÄRISEMINE

«Mis te arvate, aadlipealik,» küsis Ostap, kui kontsessionäärid Sioni asula juurde jõudsid, «kuidas selles kahe versta kõrgusel asuvas näruses paigas saaks raha teha?»

Ippolit Matvejevitš vaikis. Ainus tegevusala, millega

ta oleks võinud elatusvahendeid hankida, oli kerjamine, kuid siin, mägispiraalidel ja karniisidel polnud kelleltki midagi paluda.

Muide, ka siin eksisteeris kerjamine, kuid täiesti erisugune — alpipärane: iga asulast mööduva autobussi või sõiduauto juurde jooksid lapsed ja tantsisid liikuva auditooriumi ees mõne sammu nauuri lesginkal Pärast seda jooksid lapsed autole järele ja karjusid:

«Anna raha! Anna raha!»

Reisijad viskasid viiekopikalisi ja kihutasid üles Kres-tovõi mäekuru poole.

«Püha üritus,» ütles Ostap. «Kapitaalmahutusi ei nõua, tulud pole suured, kuid meie olukorras hinnatavad.»

Teisel reisipäeval kell kaks esitas Ippolit Matvejevitš suure kombinaatori juhatusel lendavaile reisijaile oma esimese tantsu. See sarnanes masurkaga, kuid Kaukaasia metsikust ilust küllastunud reisijad pidasid seda lesginkaks ja tasusid selle eest kolme viiekopikalisega. Järgmise masina ees, mis osutus Tiflisist Vladikavkazi sõitvaks autobussiks, tantsis ja kargles tehniline direktor ise.

«Anna raha! Anna raha!» karjus ta vihaselt.

Naervad reisijad tasusid tema hüpete eest heldelt. Ostap korjas teetolmust üles kolmkümmend kopikat. Kuid nüüd hakkasid Sioni lapsed konkurente kividega loopima. Päästes end tulistamise eest, suundusid teekäijad kiirmarsil lähimasse auuli, kus nad teenitud raha eest juustu ja leiba ostsid.

Sellise tegevusega veetsid kontsessionäärid oma päevad, ööd saatsid nad mööda mägihurtsikuis. Neljandal päeval jõudsid nad siksakilist maanteed kaudu Kaišauri orgu. Päike paistis palavasti, ja kompanjonide kondid, mis Krestovõi mäekurus olid külmast kangeks jäänud, sooje-nesid kiiresti:

Darjali kaljud, mäekuru hämarus ja külm asendusid sügava oru roheluse ning hubasusega. Rändurid läksid üle Aragva ja laskusid tihedasti asustatud orgu, kus valitses koduloomade ning söögipoolise küllus. Siin võis üht-teist kerjata, midagi teenida või lihtsalt näpata. See oli Taga-Kaukaasia.

Rõõmsamaks muutunud kontsessionäärid sammusid kiiremini.

Passanauris, palavas jõukas kahe võõrastemaja ja mitme kõrtsiga asulas, kerjasid sõbrad leiba ning heitsid

pikutama põõsastesse võõrastemaja «Prantsusmaa» juurde, kus oli aed ja kaks kettipandud karupoega. Kompanjonid nautisid soojust, maitsvat leiba ja teenitud puhkust.

Kuid nende puhkust häiris peagi autopasunate tuututamine, uute autokummide krabin maanteekillustikul ja rõõmsad hõiked. Sõbrad vaatasid välja. «Prantsusmaa» ette veeresid üksteise järel kolm uhiuut ühetüübilist autot. Masinad peatusid hääletult. Esimesest kargas välja Persidski. Tema järel tuli «Kohus ja elu-olu», kohendades tolmunud juukseid. Ja siis pudenesid kõigist autodest välja ajalehe «Stanok» autoklubi liikmed.

«Peatus!» hüüdis Persidski. «Peremees! Viisteist šaš-lõkki!»

Võõrastemajas hakkasid liikuma unised inimesed, kostis jalgupidi kööki veetava oina kisa.

«Kas te tunnete seda noormeest?» küsis Ostap. «See on ju reporter «Skrjabinilt», üks meie pannoo kritiseerijaid. Aga missuguse šikiga nad kõik saabusid! Mis see tähendab?»

Ostap lähenes šašlõkiõgijaile ja tervitas Persidskit elegantse kummardusega.

«Bonjour!» ütles reporter. «Kus ma olen teid näinud, kallis seltsimees? Ah jaa! Tuleb meelde. Kunstnik «Skrjabinilt»! Eks ole?»

Ostap surus käe südamele ja tegi aupakliku kummarduse.

«Lubage, lubage,» jätkas Persidski, kellel oli ehtrepor-terlik mälu. «Kas mitte teile ei tormanud Moskvas Sverd-lovi väljakul otsa voorimehe hobune?»

«Kuidas siis, kuidas siis! Ja teie tabava väljenduse järgi pääsesin ma kerge ehmatusega.»

«Aga millega te siin tegelete? Kas kunstiga?»

«Ei, ma olen siin ekskursioonil.'"

«Jalgsi?»

«Jalgsi. Asjatundjad väidavad, et Gruusia sõjateel autoga reisida on lihtsalt rumalus.»

«Mitte alati pole see rumalus, mu kallis, mitte alati! Meie näiteks ei sõida just rumalasti. Autod, nagu te näete, on omad. Ma toonitan: omad, kollektiivsed. Otseühendus Moskva—Tiflis. Bensiini läheb vaid krossi eest. Mugav ja kiire edasiliikumine. Pehmed vedrud. Euroopa!»

«Kust te selle kõik saite?» küsis Ostap kadedusega. «Kas võitsite sada tuhat või?»

«Sada just mitte, aga viiskümmend võitsime.» «Kaardimänguga?»

«Riigilaenu obligatsiooniga, mis kuulus autoklubile.» «Mnjaa,» ütles Ostap. «Ja selle rahaga te ostsitegi autod?»

«Nagu näete.»

«Nii, nii.. . Võib-olla läheb teil ehk tarvis juhti? Ma tean ühte noormeest. Viinavõtja ei ole.»

«Mis juhti?»

«Noh, niisugust... Üldine juhtimine, asjalikud nõuanded, näitlikud õppetunnid kompleksmeetodil. . . Kuidas oleks?»

«Ma mõistan teid. Ei, ei ole tarvis.» «Ei ole tarvis?»

«Ei. Kahjuks. Ja kunstnikku ka pole tarvis.» «Sel juhul andke kümme rubla.»

«Avdotjin,» ütles Persidski. «Ole hea, anna sellele kodanikule minu arvel kolm rubla. Allkirja pole vaja. See isik ei ole aruandekohustuslik.»

«Seda on äärmiselt vähe,» tähendas Ostap. «Kuid ma võtan vastu. Ma mõistan täiesti teie rasket olukorda. Muidugi, kui te oleksite võitnud sada tuhat, siis arvatavasti oleksite

te mulle laenanud tervelt viis rubla. Kuid te võitsite ju kõigest viiskümmend tuhat ja null null kopikat. Igal juhul — tänan!»

Bender võttis aupaklikult kaabu peast. Persidski võttis aupaklikult kaabu peast. Bender kummardas üliarmastus-väärselt. Persidski vastas armastusväärseima kummardusega. Bender lehvitas jumalagajätuks kätt. Persidski viipas rooli taga istudes käega. Kuid Persidski sõitis säravate kauguste poole suurepärases autos, lõbusate sõprade seltskonnas, suur kombinaator aga jäi tolmusele teele oma tobeda kompanjoniga.

«Kas te nägite seda hiilgust?» küsis Ostap Ippolit Mat-vejevitšilt.

«Kas «Zakavtopromtorg» või eraühistu «Mootor»?» küsis asjalikult Vorobjaninov, kes mõne teel oldud päevaga oli eeskujulikult tundma õppinud kõiki seda teed kasutavaid autotranspordi liike. «Ma kavatsesin minna nende juurde tantsima.»

«Te jääte varsti päris totraks, mu vaene sõber. Mis «Zakavtopromtorg» see on? Need inimesed, kas te kuulete, Kiisu, võit-sid viis-küm-mend tu-hat rubla! Te ise

nägite, Kiisuke, kui lõbusad nad oiid ja kui palju nad olid ostnud igasugust mehaanilist rämpsu! Kui meie oma raha kätte saame, siis kulutame seda hoopis ratsionaalsemalt. Eks ole?»

Sõbrad lahkusid Passanaurist suurte unistustega sellest, mida nad rahameesteks saades ostavad. Ippolit Mat-vejevitš kujutas endale elavalt ette uute sokkide ostmist ja välismaale sõitmist. Ostapi unistused olid ulatuslikumad. Tema projektid olid grandioossed: kord Sinise Niiluse tõkestamine tammiga, kord mängupõrgu avamine Riias, millel on filiaalid kõigis naabermaades.

Kolmandal päeval enne lõunat, kui selja taha olid jäänud igavad ja tolmused kohad — Ananur, Dušeti ja Tsil-kanõ —, jõudsid teekäijad Mtshetti, Gruusia üdsesse pealinna. Siit käänas Kura jõgi Tiflisi poole.

Õhtul möödusid nad ZAGES-ist — Zemo-Avtšali hüdroelektrijaamast. Klaas, vesi ja elekter helkisid mitme-värviliste tuledega. See kõik peegeldus ja väreles kiire-jooksulises Kuras.

Siin sõlmisid kontsessionäärid sõpruse talumehega, kes nad kaarikul Tiflisi tõi kella üheteistkümneks õhtul, just sel tunnil, kui Gruusia pealinna päevasest kuumusest vae-vatud elanikud tänavale tulevad, et õhtust jahedust nautida.

«Linnake pole halb,» ütle;- Ostap, kui nad Sota Rusta-veli prospektile jõudsid. «Teate, Kiisu ...»

Järsku tormas Ostap lauset pooleli jättes ühele kodanikule järele, sai selle kümne sammuga kätte ja hakkas temaga elavalt vestlema.

Ta tuli ruttu tagasi ja torkas Ippolit Matvejevitšile sõrmega kõhtu.

«Teate, kes see on?» sosistas ta kiiresti. «See on kodanik Kisljarski Odessa pagariarteliist «Moskva üarankad». Lähme tema juurde. Nüüd olete jälle, nii paradoksaalne kui see ka on, mõttehiiglane ja vene demokraatia isa. Ärge unustage põski pungi ajamast ja vuntse liigutamast. Need on, muide, juba üsna tublisti kasvanud. Ah, kurat võtaks! Milline juhus! Fortuuna! Kui ma teda praegu viiesaja rublaga ei lüpsa, siis sülitage mulle silmade vahele! Lähme! Lähme!»

Ja tõesti, kontsessionääridest veidi eemal seisis hirmust siniseks läinud näoga Kisljarski, toorsiidist ülikond seljas ja õlgkübar peas.

«Te olete juba arvatavasti tuttavad,» ütles Ostap sosinal. «See on imperaatorile lähedane isik, mõttehiiglane ja vene demokraatia isa. Ärge pöörake tähelepanu tema üli-konnale. See on konspiratsiooniks. Viige meid viibimata kuskile. Meil on tarvis rääkida.»

Kisljarski, kes oli sõitnud Kaukaasiasse, et puhata Star-gorodi vapustustest, oli täiesti murtud. Ajades mingisugust loba kringli- ja barankatootmise alal valitsevast' seisakust, pani Kisljarski oma kohutavad tuttavad hõbetatud kodarate ja astmelaudadega kalessi ning sõidutas nad Davidi mäele. Selle restoranmäe tippu sõideti köisraudteel. Tuhandeis tuledes särav Tiflis roomas pikkamisi alla põrguhauda. Vandenõulased tõusid peaaegu tähtede juurde.

Restoranilauad olid paigutatud otse murule. Tuhmilt kostsid kaukaasia orkestri helid ja pisike plika tantsis vanemate õnnelike pilkude saatel omal algatusel laudade vahel lesginkat.

«Käskige midagi serveerida,» soovitas Bender.

Kogenud Kisljarski käsul toodi veini, rohelist salatit ja soolast gruusia juustu.

«Ja midagi süüa,» ütles Ostap. «Kui te teaksite, kallis härra Kisljarski, mis meil Ippolit Matvejevitšiga on tulnud läbi elada, siis te imestaksite meie mehisuse üle.»

«Jällegi!» mõtles Kisljarski meeleheitel. «Jälle algavad mu kannatused. Ja miks ma ei sõitnud Krimmi! Henriet-tagi soovitas sinna sõita!»

Kuid ta tellis nurisemata kaks šašlõkki ja pööras oma teenistusvalmi näo Ostapi poole.

«Niisiis,» ütles Ostap ringi vaadates ja häält tasandades, «paari sõnaga. Meid jälgitakse juba kaks kuud, ja tõenäoliselt ootab meid homme konspiratiivkorteris varit-sussalk. Tuleb ennast tulistamisega päästa.»

Kisljarski põsed muutusid halliks.

«Me oleme rõõmsad,« jätkas Ostap, «et kohtasime selles ärevas olukorras ustavat kodumaa eest võitlejat.»

«Hm, jaa!» pigistas Ippolit Matvejevitš uhkelt läbi hammaste, meenutades, millise näljase kirega ta oli Sioni lähedal lesginkat tantsinud.

«Jah,» sosistas Ostap. «Me loodame teie abiga vaenlasi lüüa. Ma annan teile parabellumi.»

«Ei ole tarvis,» ütles Kisljarski kindlalt.

Järgmise minuti jooksul tegi börsikomitee esimees selgeks,

301

et tal pole kuidagi võimalik homsest lahingust osa võtta. Tal on väga kahju, kuid ta ei saa. Ta ei tunne sõja-asjandust. Sellepärast valitigi teda börsikomitee esimeheks. Ta on täiesti meeleheitel, kuid vene demokraatia isa elu päästmiseks (ta ise on vana oktobrist) on ta valmis osutama võimalikku finantsabi.

«Te olete isamaa ustav sõber!» ütles Ostap pühalikult, rüübates vürtsitatud šašlõkile peale magusat veini. «Viissada rubla võivad mõttehiiglase päästa.»

«öelge,» küsis Kisljarski kaeblikult, «kas kakssada rubla ei saa mõttehiiglast päästa?»

Ostap ei pidanud vastu ja virutas triumfeerivalt laua all Ippolit Matvejevitšile jalaga.

«Ma arvan,» ütles Ippolit Matvejevitš, «et siin pole sünnis kaubelda!»

Ta sai otsekohe vastu koiba obaduse, mis tähendas:

«Braavo, Kiisu, braavo! Vaat mis tähendab minu kool!»

Esimest korda elus kuulis Kisljarski mõttehiiglase häält. See asjaolu rabas teda nii, et ta jalamaid andis Ostapile viissada rubla. Siis maksis ta arve kinni ja lahkus peavalu pärast, jättes sõbrad laua äärde. Pool tundi hiljem saatis ta naisele Stargorodisse telegrammi:

Sõidan sinu nõuandel Krimmi pane igaks juhuks korv valmis

Pikka aega kestnud viletsus, mille käes Ostap Bender oli kannatanud, nõudis viibimatut kompensatsiooni. Sellepärast jõi suur kombinaator end selsamal õhtul restoran-mäel põhjalikult purju ja oleks teel võõrastemajja peaaegu köisraudtee vagunist välja kukkunud. Järgmisel päeval täitis ta oma ammuse unistuse: ostis elegantse tähnilise halli ülikonna. Uues ülikonnas oli palav, kuid ta kandis seda siiski, ise higist leemendades. Vorobjaninovile osteti valmisriiete ärist valge pikeeülikond ja tundmatu jahtklubi kuldtärniga meremehemüts. Selles riietuses sarnanes Ippolit Matvejevitš kaubalaevastiku amatööradmi-raliga. Tema rüht muutus sirgeks, kõnnak kindlaks.
«Ah!» ütles Bender. «Kõrgem klass! Kui ma oleksin naisterahvas, siis teeksin ma säärasele mehisele iludusele nagu teie tavalisest taksist kaheksa protsenti hinnaalandust. Ah! Ah! Niisuguse välimusega võib jalga keerutada! Kas te oskate jalga keerutada, Kiisu?»
«Seltsimees Bender,» küsis Vorobjaninov, «kuidas siis

tooliga jääb? Tarvis on välja uurida, kuidas teatriga lood on.»
«Ho-hoo!» naeris Ostap vastu, tantsides tooliga võõrastemaja «Orient» suures mauri stiilis numbritoas. «Ärge õpetage mind elama. Ma olen nüüd tige. Mul on raha. Kuid ma olen suuremeelne. Ma annan teile kakskümmend rubla ja kolm päeva linna paljaks riisumiseks! Ma.; olen nagu Suvorov! ... Riisuge linn paljaks, Kiisu! Lõbutsege!»
Ja Ostap hakkas puusi hööritades kiires tempos laulma:

Oh õhtukell, oh õhtukell,
sind kuuldes on mu meel nii hell.

Sõbrad pummeldasid selget päeva nägemata terve nädala. Vorobjaninovi admiralimunder kattus mitmevär-viliste veiniplekkidega, Ostapi ülikonnal aga sulasid nad kokku üheksainsaks suureks vikerkaarevärviliseks laiguks.
«Tervist!» ütles kaheksanda päeva hommikul Ostap, kellele purjuspäi oli tulnud idee lugeda ajalehte «Zarja Vostoka». «Kuulake, lakkekrants, mida targad inimesed ajalehtedes kirjutavad! Kuulake!

TEATRIKROONIKA Eile, 3. septembril, lõpetanud külalisetendused Tiflisis, sõitis külalisetendustele Jaltasse Moskva «Kolumbuse» teater. Teater kavatseb viibida Krimmis kuni Moskva talvise teatrihoo-aja alguseni.»

«Ahaa! Ma ütlesin teile!» lausus Vorobjaninov.
«Mida te mulle ütlesite!» sähvas Ostap pahaselt vastu.
Kuid siiski oli tal piinlik. Hea juhuse mahamagamine polnud temalegi meelepärane. Selle asemel et aaretejaht Tiflisis lõpetada, tuli nüüd veel Krimmi poolsaarele üle kolida. Ostap ei hakanud aega raiskama. Osteti piletid Bätumi ja pandi kinni kohad teises klassis aurikul «Pes-tel», mis pidi väljuma Batumist Odessasse 7. septembril kell 23 Moskva aja järgi.

ööl vastu üheteistkümnendat septembrit, kui «Pestel» ei saanud tormi tõttu Anapasse sisse sõita, vaid pidi avamerele pöörduma ning võttis kursi otse Jaltale, nägi Ippolit Matvejevitš und.

Ta nägi, et seisis admiralimundris oma Stargorodi maja rõdul ja teadis, et allseisev rahvahulk temalt midagi ootab. Suur kraana laskis tema jalgade ette mustakirju sea.

303

Tuli kojamees Tihhon, pintsak seljas, haaras seal tagu-mistest jalgadest kinni ja ütles:

«Äh, sõitku ta seenele! Kas siis «Nümfil» on kellegi kaup!»

Ippolit Matvejevitšile oli kätte sattunud puss. Ta lõi sellega seale külje sisse, ja suurest laiast haavast pudenesid välja ning hakkasid tsementpõrandal hüplema briljandid. Nad hüplesid ja klõbisesid järjest kõvemini. Lõpuks muutus nende müra talumatuks ning õudseks.

Ippolit Matvejevitš ärkas lainelöögist vastu illuminaa-torit.

Jaltasse jõuti vaikse ilmaga, rammestaval päikesepaistelisel hommikul. Merehaigusest toibunud aadlipealik uhkeldas laevaninas, vana-slaavi sidekirjaga laevakella juures. Lõbus Jalta oli piki kallast üles rivistanud oma tillukesed poekesed ja parvrestoranid. Sadamas seisid sametistmete kohal ilutsevate sakiliste lõuendist katustega kalessid ning «Krimmkurso» ja ühistu «Krimmi Autojuht» autod ja bussid. Telliskivikarva tütarlapsed vurritasid lahtisi päevavarje ning lehvitasid rätikuid.

Sõbrad astusid esimestena tulisele kaldapealsele. Kontsessionääre silmates puges vastu tulnute ja uudishimulike jõugust välja toorsiidist ülikonnas kodanik ning sammus kärmesti sadamavärava poole. Kuid oli juba hilja. Suure kombinaatori kütipilk tundis kohe ära toorsiidist ülikonnas kodaniku.

«Oodake, Vorobjaninov!» hõikas Ostap.

Ja ta sööstis nii kiiresti edasi, et sai toorsiidist ülikonnas mehe väravast kümne sammu kaugusel kätte. Ostap tuli silmapilk tagasi, käes sajarublaline.

«Rohkem ei andnud. Ma muuseas ei pressinudki eriti, sest muidu pole tal millegagi koju sõita.»

Ja tõepoolest, Kisljarski kihutas kohe selsamal tunnil autoga Sevastoopolisse ning sealt kolmandas klassis koju, Stargorodisse.

Kogu päeva veetsid kontsessionäärid võõrastemajas, istudes alasti põrandal ja joostes iga minut vannituppa duši alla. Kuid vesi oli nagu leige tee. Palavuse eest polnud pääsu. Näis, et kogu Jalta võib iga hetk ära sulada ja merre voolata.

Kella kaheksaks õhtul tõmbasid kompanjonid, needes kõiki maailma toole, tulised kamassid jalga ja läksid teatrisse.

304

Mängiti «Naisevõttu». Palavusest ärapiinatud Stepan oleks kätel seistes peaaegu kukkunud. Agaf ja Tihhonovna jooksis traadil, hoides higistes kätes päevavarju, millel oli pealkiri «Ma tahan Podkolessinit». Sel hetkel tahtis ta, samuti nagu kogu päeva jooksul ainult külma vett jääga.' Ka publik tahtis juua.Võib-olla selle tõttu, aga samuti ka seepärast, et tulist munarooga õgiva Stepani nägemine kutsus publikus esile jälestuse, etendus ei meeldinud.

Kontsessionäärid olid rahul — nende tool koos kolme uue toreda rokokootooliga oli kohal.

Sõbrad, kes olid end ühte looži ära peitnud, ootasid kannatlikult selle uskumatult pikaks veninud etenduse lõppu. Viimaks ometi läks publik laiali ja näitlejad jooksid end

jahutama. Teatrisse ei jäänud kedagi peale kontses-sioonilise ettevõtte osanike. Kõik elav jooksis tänavale, kauaoodatud jaheda vihma kätte.
«Minu järel, Kiisu,» käsutas Ostap. «Kui midagi peaks juhtuma, siis oleme provintslased, kes ei osanud teatrist välja minna.»
Nad ronisid lavale ja tuhnisid tikke süüdates, kuid siiski ennast vastu hüdraulilist pressi ära lüües kogu lava läbi.
Suur kombinaator jooksis trepist üles rekvisiitide ruumi.
«Tulge siia!» hõikas ta.
Vorobjaninov tormas kätega veheldes üles.
«Näete?» küsis Ostap tikku süüdates.
Pimedusest paistis Gambsi tooli nurk ja osa päevavarjust pealkirjaga «. .. tahan ...»
«Näete! Siin on meie tulevik, olevik ja minevik. Tõmmake, Kiisu, tikust tuld. Ma harutan ta kohe lahti.»
Ja Ostap pistis käe taskusse, et tööriista võtta.
«Sedapsi,» ütles ta kätt tooli poole sirutades. «Veel üks tikk, aadlipealik.»
Tikk süttis, ja juhtus veider lugu: tool kargas iseenesest kõrvale ja vajus üllatunud kontsessionääride silme all järsku läbi põranda.
«Mamma!» karjatas Ippolit Matvejevitš, lennates teise seina äärde, ehkki tal polnud selleks vähimatki tahtmist.
Kõlinal purunesid aknaklaasid, ja päevavari pealkirjaga «Ma tahan Podkolessinit» lendas tuulekeerisest haaratuna aknast välja mere poole. Ostap lamas vineeritahvlite all põrandal.
305
Kell näitas kaksteist ja neliteist minutit. See oli 1927. aasta Krimmi suure maavärisemise esimene tõuge.
Üheksapalline tõuge, mis sünnitas kogu poolsaarele loendamatuid kahjusid, kiskus kontsessionääride käest
«Seltsimees Bender! Mis see tähendab?» karjus Ippolit Matvejevitš koledas hirmus.
Ostap oli tasakaalust täiesti välja löödud: tema teele oli sattunud maavärisemine. See oli esimene selline juhtum tema rikkalikus praktikas.
«Mis see on?» ulgus Vorobjaninov.
Tänavalt kostis kisa, kõlin ja müdin.
«See on see, et meil on vaja kähku tänavale lipata, seni kui meile seinad pole selga kukkunud. Rutem! Rutem! Andke käsi, oinas!»
Ja nad tormasid väljapääsu poole. Nende üllatuseks oli lavalt põiktänavasse viiva ukse juures selili täiesti terve Gambsi tool. Lastes kuuldavale koera vingumise, klammerdus Ippolit Matvejevitš surmahaardega tooli külge.
«Andke tangid!» karjus ta Ostapile.
«Igavene idioot!» oigas Ostap. «Lagi võib kohe alla kukkuda, aga tema on lolliks läinud! Kiiremini tänavale!»
«Tangid!» röögatas aru kaotanud Ippolit Matvejevitš.
«Käige kuradile! Saage siis hukka koos oma tooliga! Aga mulle on oma elu kallis kui mälestus!»
Nende sõnadega sööstis Ostap ukse poole. Ippolit Matvejevitš niuksatas, haaras tooli ja jooksis Ostapile järele.

Niipea kui nad olid tänava keskele jõudnud, hakkas maa nende jalge all iiveldamapanevalt kõikuma, teatri katuselt sadas alla kive; sel kohal, kus kontsessionäärid hetk tagasi olid seisnud, lebasid hüdraulilise pressi jäänused.
«Noh, andke nüüd tool,» ütles Ostap külmavereliselt. «Ma näen, et te olete selle hoidmisest tüdinenud.»
«Ei anna!» kiunus Ippolit Matvejevitš.
«Mis see tähendab? Mäss laeval? Andke tool siia. Kas kuulete?»
«See on minu tool!» röögatas Vorobjaninov nii valjusti, et see käis üle kõikjalt kostvaist oietest, nutust ja raginast.
«Sel juhul võtke oma honorar, vana saabas!» Ja Ostap andis Vorobjaninovile raudraske kämblaga vastu kaela.
306
Selsamal silmapilgul kihutas põiktänavast läbi tuletõrje-voor tõrvikutega, ja nende vilkuvas valguses nägi Ippolit Matvejevitš Benderi näos nii kohutavat viha, et ta silmapilk alistus ja tooli ära andis.
«Noh, asi on korras,» ütles Ostap hinge tagasi tõmmates. «Mäss on maha surutud. Nüüd võtke tool ning järgnege mulle. Teie vastutate tema terveks jäämise eest. Isegi sel juhul, kui tuleb viiekümnepalline tõuge, peab tool alles olema! Kas saite aru?»
«Sain aru.»
Kogu öö hulkusid kontsessionäärid koos paanikasse sattunud inimeste salkadega ringi, julgemata nagu kõik teisedki majadesse minna, kartes uusi tõukeid.
Koidikul, kui hirm oli veidi vaibunud, valis Ostap välja kohakese, mille läheduses polnud varisemisohtlikke seinu ega inimesi, kes oleksid võinud neid segada, ja asus tooli lahkama.
Lahkamise tulemused rabasid mõlemaid kontsessionääre. Toolis polnud midagi! Ippolit Matvejevitš, kes öistest ja hommikustest vapustustest täiesti segi oli löödud, hakkas roti moodi naeru kõhistama.
Kuid samal hetkel käis kolmas tõuge, maapind avanes ja neelas esimese tõuke poolt armu leidnud, kuid inimeste poolt pahupidi pööratud Gambsi tooli, mille katteriide lillekesed naeratasid vastu tolmupilves tõusvale päikesele.
Ippolit Matvejevitš laskus neljakäpakile, pööras oma piinatud näo tuhmpunase päikeseketta poole ja hakkas ulguma. Seda kuuldes langes suur kombinaator minestusse. Ärgates nägi ta enda kõrval Vorobjaninovi lilladesse harjastesse kasvanud lõuga. Ka Ippolit Matvejevitš oli meelemärkuse kaotanud.
«Lõppude lõpuks,» ütles Ostap paraneva tüüfusehaige häälega, «on meil nüüd jäänud sada šanssi sajast. Viimane tool (sõna «tool» juures tuli Ippolit Matvejevitš meelemärkusele) kadus Oktoobrivaksali kaubahoovi, kuid ta ei vajunud ju sugugi maa alla. Milles siis asi seisab? Istung jätkub.»
Kuskil langesid mürinal tellised. Venivalt kisendas lae-vasireen.
307

XL peatükk AARE

Ühel vihmasel päeval oktoobri lõpus askeldas Ippolit Matvejevitš ilma pintsakuta, hõbetähekestega kuukarva vestis Ivanopulo toas. Ippolit Matvejevitš töötas aknalaual, sest toas päris lauda ei olnud. Suur kombinaator oli saanud suure kunstialase tellimuse — korteriühistutele aadresstahvlite valmistamise. Šablooni abil nende tahvlite maalimise oli

Ostap teinud ülesandeks Vorobjaninovile, ise aga oli ta ligi kuu aega, Moskvasse saabumisest saadik, keerelnud Oktoobrivaksali rajoonis, ajades pöörase energiaga viimase tooli jälgi, mis tingimata sisaldas madam Petuhhova briljante.

Laupa kortsutades maalis Ippolit Matvejevitš šablooni abil tahvleid. Pool aastat kestnud briljantidejahil oli ta kaotanud oma endised harjumused.

Öösiti viirastusid Ippolit Matvejevitšile koledate pannoodega ehitud mäeahelikud, tema silmade eest möödus pruune koibi siputav Iznurenkov, läksid ümber paadid, uppusid inimesed, taevast sadas telliskive ja lõhenenud maapind ajas näkku väävlisuitsu.

Ostap, kes iga päev Ippolit Matvejevitšiga koos oli, ei märganud temas mingeid erilisi muutusi. Kuid Ippolit Matvejevitš oli ebatavaliselt muutunud. Kõnnak polnud Ippolit Matvejevitšil enam endine, silmavaade oli metsik, pikaks kasvanud vuntsid ei seisnud enam maapinnaga paralleelselt, vaid peaaegu perpendikulaarselt nagu vanal kõutsil.

Ippolit Matvejevitš oli muutunud ka seesmiselt. Tema iseloomu olid tekkinud talle varem võõrad resoluutsuse ja julmuse jooned. Need uued .omadused olid tärganud temas järk-järgult kolme episoodi mõjul: imetaoline pääsemine Vasjuki malesõprade raskete rusikate alt, debüüt kerjamise alal Pjatigorski «Lilleaia» juures ja lõpuks maavärisemine, mis Ippolit Matvejevitšile polnud vähimatki viga teinud. Pärast seda hakkas ta kandma salaviha oma kompanjoni vastu.

Viimasel ajal piinasid Ippolit Matvejevitši väga tõsised kahtlused. Ta kartis, et Ostap puistab ise tooli läbi, võtab aarde endale ja sõidab minema, jättes ta saatuse hooleks. Oma kahtlusi väljendada ta ei julgenud, tundes

308

Ostapi rasket kätt ja paindumatut iseloomu. Istudes päevast päeva akna all ja puhastades vana hambulise habeme-noaga kuivanud tähti, vaevles Ippolit Matvejevitš kahtlusepiinades. Iga päev tundis ta hirmu, et Ostap ei tule enam tagasi, ning tema, endine aadlipealik, sureb Moskvas märja plangu ääres nälga.

Kuid Ostap tuli igal õhtul koju, olgugi ilma heade uudisteta. Tema energia ja elurõõm olid ammendamatud. Ta ei kaotanud hetkekski lootust.

Koridorist kuuldus sammude müdinat, keegi põrkas vastu rahakappi ning vineerist uks avanes kergelt nagu tuulest pööratud raamatuleht. Lävel seisis suur kombinaator. Ta oli üleni märg, tema põsed õhetasid nagu õunad. Ta hingas raskelt.

«Ippolit Matvejevitš!» karjus ta. «Kuulake, Ippolit Matvejevitš!»

Vorobjaninov imestas. Tehniline direktor polnud teda veel kunagi kutsunud ees- ja isanime järgi. Ning järsku ta taipas...

«Kas on?»

«Selles asi seisabki, et on. Ah, Kiisu, kurat teid võtaks!» «Ärge karjuge, kõik on kuulda.»

«Õigus, õigus, võivad kuulda,» sosistas Ostap kiiresti. «On, Kiisu, on, ja kui te tahate, võin ma teda teile otsekohe demonstreerida. Ta on raudteelaste klubis, uues klubis . .. Eile oli avamine... Kuidas ma leidsin? Lihtne asi? Ebatavaliselt raske asi! Geniaalne kombinatsioon, mis on hiilgavalt lõpule viidud! Antiikne seiklus! . . . Ühesõnaga, kõrgem klass!»

Ostap ei jõudnud ära oodata, kuni Ippolit Matvejevitš pintsaku selga tõmbab, vaid jooksis kohe koridori. Vorobjaninov ühines temaga trepil. Mõlemad tormasid, teineteist erutatult küsimustega üle puistates, mööda märgi tänavaid Kalantševskaja väljakule. Nad ei taibanud isegi trammile istuda.

«Te olete riides nagu kingsepp!» lobises Ostap rõõmsalt. «Kuidas see sobib, Kiisu? Teile on tarvis tärgeldatud pesu, siidsokke ja loomulikult ka silindrit. Teie näos on midagi õilsat! Tunnistage, kas te tõesti olite aadlipealik?»

Näidanud aadlipealikule tooli, mis seisis maleringi toas ja millel oli kõige tavalisema Gambsi tooli välimus, ehkki ta peitis endas loendamatuid väärtusi, vedas Ostap Vorob-janinovi

koridori. Seal polnud hingegi. Ostap astus akna juurde, mis polnud veel talveks kinni kleebitud, ja tõmbas mõlema raami riivid pesadest välja.

«Sellest aknast,» ütles ta, «pääseme hõlpsasti ja õrnalt ükskõik millisel tänase öö tunnil klubisse sisse. Pidage meeles, Kiisu, kolmas aken paraaduksest.»

Sõbrad hulkusid haridusosakonna esindajatena veel kaua klubis ringi ega suutnud küllalt imetleda suurepäraseid saale ja tube.

«Kui ma Vasjukis oleksin mänginud niisugusel toolil,» ütles Ostap, «siis ma poleks kaotanud ühtki partiid. Entusiasm poleks seda luoanud. Aga hakkame nüüd minema, taadikene, mul on kakskümmend viis särgi all hoitud rubla. Me peame õlut jooma ja enne öist visiiti veidi puhkama. Ega te õlut poiga, aadlipealik? Pole viga. Homme hakkate piiramatul hulgal sampust lakkuma.» r-Teel õllepoest Sivtsev Vražekini oli Bender hirmus ülemeelikus tujus ja nokkis möödaminejaid. Ta hoidis kergelt vintis Ippolit Matvejevitšil ümbert kinni ja rääkis õrnalt:

«Te olete äärmiselt sümpaatne vanake, Kiisu, kuid üle kümne protsendi ma teile ei anna. Jumala eest, ei anna. No milleks teile nii palju raha anda?»

«Kuidas milleks? Kuidas milleks?» läks Ippolit Matve-jevitš keema.

Ostap naeris puhtast südamest ja liibus põsega vastu kontsessioonikaaslase märga varrukat.

«No mis te ostate, Kiisu? No mida? Teil pole ju mingisugust fantaasiat. Jumala tõsi, viisteist tuhat teie ilusate silmade eest on küllalt... Te surete ju varsti ära, te olete ju vana. Teile pole üldse raha tarvis... Teate, Kiisu, ma vist ei anna teile midagi. See oleks kergemeelsus. Aga ma võtan teid, Kiisukene, endale sekretäriks. Ah? Nelikümmend rubla kuus. Minu lobi. Neli puhkepäeva.. . Ah? Peale selle veel spetsiaalriietus, jootraha, sotsiaalkindlustus.. . Ah? Kas mu ettepanek on teile vastuvõetav?»

Ippolit Matvejevitš rebis käe lahti ja ruttas Ostapist ette. Need naljad tegid ta hulluks.

Ostap jõudis Vorobjaninovile alles roosa majakese ukse juures järele.

«Kas te tõesti saite minu peale tigedaks?» küsis Ostap. «Ma ju naljatasul. Te saate oma kolm protsenti kätte. Jumala eest, kolmest protsendist teile jätkub, Kiisu.»

Ippolit Matvejevitš astus mornilt tuppa.

«Kuidas siis jääb, Kiisu?» tembutas Ostap. «Leppige kolme protsendiga! Jumala eest, leppige! Mõni teine lepiks kindlasti. Tuba osta pole teil vaja, sest Ivanopulo sõitis terveks aastaks Tveri. Aga vast ikka tulete mulle toapoisiks . .. Soe kohake.»

Nähes, et Ippolit Matvejevitšile millegagi elu sisse ajada ei saa, haigutas Ostap magusasti, sirutas end peaaegu laeni, tõmmates oma laia rinnakorvi õhku täis, ja ütles:

«Noh, sõbrake, hoidke taskud valmis. Klubisse lähme koidu eel. See on parim aeg. öövahid magavad ja näevad ilusaid unenägusid, mille eest neid sageli ilma ette teatamata vallandatakse. Aga niikaua, kullake, soovitan teil puhata.»

Ostap heitis kolmele Moskva eri linnajagudest kokku-korjatud toolile ja vadistas uinudes:

«Ehk tulete toapoisiks! . . . Kena teenistus .. . Minu lobi.. . Jootraha ... Noh, noh, ma naljatasul.. . Istung jätkub! Jää hakkas liikuma, härrad vannutatud mehed!»

Need olid suure kombinaatori viimased sõnad. Ta vajus muretusse unne, sügavasse ja värskendavasse, mida ei häirinud unenäod.

Ippolit Matvejevitš läks tänavale. Ta oli täis meeleheidet ja viha. Kuu kargles pilvemätastel. Märjad raudaiad läikisid, nagu oleksid nad rasvaga määritud. Gaasilater-nad, mida ümbritsesid veetolmust pärjad, heitsid ärevat valgust. «Kotka» õllepoest visati välja joobnud mees. See hakkas röökima. Ippolit Matvejevitš krimpsutas nägu ja läks kindlal sammul tagasi. Tal oli vaid üks soov: kõik kiiremini lõpetada.

Ippolit Matvejevitš astus tuppa, heitis magava Ostapi poole karmi pilgu, nühkis prilliklaasid puhtaks ja võttis aknalaualt habemenoa. Selle hambulisel teral paistsid veel kuivanud õlivärvi kübemed. Ta pani habemenoa tasku, möödus veel kord Ostapist, talle vaatamata, kuid tema hingamist kuuldes, ja leidis end koridorist. Koridor oli vaikne ja unine. Nähtavasti olid kõik juba magama heitnud. Koridori pilkases pimeduses tekkis Ippolit Matvejevitši näole kõige mürgisem naeratus, ja ta tundis, et nahk tema laubal hakkas liikuma. Et seda uut tunnet kontrollida, naeratas ta uuesti. Talle meenus äkki, et gümnaasiumis oskas õpilane Põhtejev-Kakuiev kõrvu liigutada.

Ippolit Matvejevitš läks trepile ja kuulatas tähelepanelikult.

311

Trepil polnud kedagi. Tänavalt kostis voorimehe hobuse kabjaraua kõikse — rõhutatult valjusid ja üksteisest eraldatavaid, nagu oleks arvelaua nuppe lükitud. Aadlipealik hiilis kassisammul tuppa tagasi, võttis Ostapi toolile riputatud pintsaku taskust kakskümmend viis rubla ja tangid, pani endale määrdunud admiralimütsi pähe ja kuulatas jälle.

Ostap magas vaikselt, ilma norskamata. Tema kõri ja kopsud töötasid ideaalselt, hingates korrapäraselt sisse ja välja. Tema vägev käsi rippus, puudutades põrandat. Ippo-lit Matvejevitš, tundes oma meelekohal pulsilööke, kääris ruttamata oma parema käe varruka kuni küünarnukini üles, mässis käe ümber vahvelkäteräti, taganes ukse juurde, tõmbas taskust habemenoa, mõõtis silmadega tuba ja keeras lülitit. Tuli kustus, kuid tuba päris pimedaks ei muutunud, seda valgustas tänavalaterna sinakas akvaa-riumivalgus.

«Seda parem,» pomises Ippolit Matvejevitš.

Ta lähenes peatsile, sirutas habemenuga hoidva käe endast kaugele, lõikas Ostapil ühe ropsuga kõri läbi, pannes sellesse liigutusse kogu jõu, ja hüppas seina äärde. Suur kombinaator laskis kuuldavale hääle, mida tekitab köögivalamu viimast veetilka sisse imedes. Ippolit Matve-jevitšil läks korda end verega mitte määrida. Pintsakuga kiviseina nühates hiilis ta helesinise ukse juurde ja vaatas veel hetkeks Ostapi poole. Selle keha tõmbus kaks korda looka ja vajus siis vastu toolide seljatugesid, Tänavavalgus ujus põrandale tekkinud mustas loigus.

«Mis loik see on?» mõtles Ippolit Matvejevitš. «Jah, jah, veri. . . Seltsimees Bender on surnud.»

Vorobjaninov võttis pisut veriseks saanud käteräti käe ümbert ära, viskas selle nurka, pani habemenoa ettevaatlikult põrandale ja lahkus, sulged«s tasa ukse.

Tänavale jõudes kortsutas Ippolit Matvejevitš kulmu, pöördus Kalantševskaja väljakule ning pomises: «Briljandid on kõik minu omad, ja sugugi mitte kuus protsenti!»

Raudteelaste klubi ees, paraaduksest kolmanda akna juures, Ippolit Matvejevitš peatus. Uue hoone peegliklaasist aknad näisid läheneva hommiku valguses pärlhallidena. Rõskes õhus kõlasid manöövrivedurite tuhmivõitu viled. Ippolit Matvejevitš ronis osavasti vundamendikar-niisile, tõukas akna lahti ja hüppas hääletult koridori.

Hõlpsasti orienteerudes klubi hallides koidueelsetes

312

saalides, läks Ippolit Matvejevitš malekabinetti ja astus, peaga seinal rippuvat Emmanuel Laskeri portreed riivates, tooli juurde. Ta ei kiirustanud. Tal polnud kuhugi kiiret. Keegi ei ajanud teda taga. Suurmeister O. Bender magas Sivtsev Vražeki roosas majakeses igavest und.

Ippolit Matvejevitš istus põrandale, haaras tooli oma kuivetute jalgade vahele ja hakkas hambaarsti külmaverelisusega tooli seest vasknaelu välja kiskuma, jätmata vahele ühtki naela. Kuuekümne teise naelaga oli tema töö lõpetatud. Inglise sits ja rogusk lebasid täiesti lahtiselt tooli polstril.

Maksis vaid neid kergitada, et näha vutlareid, vutla-rikesi ja karbikesi, mis on täis kalliskive.

«Otsekohe auto peale,» mõtles Ippolit Matvejevitš, kes suure kombinaatori koolis elutarkust oli õppinud, «vaksalisse. Ja Poola piirile. Mõne kivikese eest aidatakse mind teisele poole, seal aga ...»

Soovidas kiiremini näha, mis «teisel pool» temast saab, tõmbas Ippolit Matvejevitš toolilt sitsi ja roguski maha. Tema silmadele avanesid vedrud, suurepärased inglise vedrud, ja polster, väga hea polster, ennesõjaaegne, mida nüüd kuskil ei tehta. Kuid midagi muud toolis ei leidunud. Ippolit Matvejevitš soris masinlikult polstrit ja istus ter-velt pool tundi, tooli oma sitkete jalgade vahelt lahti laskmata ja totralt korrates:

«Miks siin siis midagi ei ole? See pole ju võimalik! See pole võimalik!»

Oli juba peaaegu valge, kui Vorobjaninov, jättes male-kabinetis kõik nii nagu oh ja unustades sinna tangid ning olematu jahtklubi kuldtärniga mütsi, raskelt ja väsinult läbi akna tänavale ronis, ilma et keegi teda märganud oleks.

«See pole võimalik,» kordas ta, minnes kvartali võrra kaugemale. «See pole võimalik!»

Ta tuli klubi juurde uuesti tagasi ning hakkas selle suurte akende all lonkima, ise kogu aeg pomisedes:

«See pole võimalik! See pole võimalik! See pole võimalik! »

Aeg-ajalt laskis ta kuuldavale karjatuse ja haaras hommikusest udust märja pea käte vahele. Meenutades öösel läbielatud sündmusi, raputas ta halle juuksesalke. Kadunud briljandid osutusid liiga tugevaks erutusvahendiks: ta oli viie minutiga raugastunud.

313

«Käivad siin kah igasugused,» kuulis Vorobjaninov oma kõrva juures.

Ta nägi presendist tööriietuses ja säärsaabastes öö-vahti. öövaht oli väga vana ja, nagu näis, heasüdamlik.

«Käivad ja käivad,» rääkis vanamees, keda öine üksindus oli ära tüüdanud, seltsi otsivalt. «Teie, seltsimees, tunnete ka asja vastu huvi. Ja õigus! Klubi on meil, võib ütelda, tõesti iseäralik.»

Ippolit Matvejevitš vaatas piinatud ilmel punapõsksele vanamehele otsa.

«Jah,» ütles vanamees, «iseäralik klubi. Teist nihukest ei ole kuskil.»

«Aga mis temas siis nii iseäralikku on?» küsis Ippolit Matvejevitš mõtteid koondades.

Taat heitis Vorobjaninovile rõõmsa pilgu. Paistis, et jutustus iseäralikust klubist talle endale meeldis, ja ta armastas seda korrata.

«Vaat asjalugu on nii,» alustas vanamees, «etanina olen siin juba kümnendat aastat öövaht, aga nihukest lugu ei ole veel juhtunud. Sa kuula, sõbrakene. Vaat asjalugu on nii, et siin oli ammuaega klubi, teada küll, mihuke, esimese veojaoskonna oma. Seda ma karauulisingi. Ei olnud midagi asi klubi.. . Kütsid, kütsid, aga midagi ei aidanud. Seltsimees Krassilnikov pressis mulle muudkui peale: «Kuhu sa need puud paned?» No ega ma neid puid ei söönud. Küll oli seltsimees Krassilnikov selle klubiga hädas: seal rõske, siin külm, muusikaringil ei ole ruumi ja teatrit mängida on selge vaev, näitlejasaksad külmast kanged. Viis aastat palusid uue klubi jaoks laenu, aga ma ei tea, mis seal välja tuli. Ametiühisuse komitee laenu ei kinnitanud. Aga kevadel ostis seltsimees Krassilnikov näitelava jaoks tooli, hea, pehme tooli...»

Ippolit Matvejevitš kuulas, kallutades end kogu kehaga öövahi poole. Ta oli minestusse l&ngemas. Vanamees aga, võbisedes rõõmsast naerust, jutustas, kuidas ta ükskord oli toolile roninud, et elektrilampi välja keerata, ja komistanud.

«Ma libastasin, kukkusin tooli pealt maha ja riie rebenes lahti. Ja ennäe: riide alt pudenevad välja helmekesed ja niidi taha' aetud valged pärlid.»

«Pärlid,» kordas Ippolit Matvejevitš.

«Pärlid!» hüüdis vanamees vaimustatult. «Ma vaatan, sõbrakene, edasi, ja seal on veel igasugu karbikesi. Ma ei

314

puutunud neid karbikesi sõrmeotsagagi. Läksin kohe seltsimees Krassilnikovi juurde ja rääkisin temale kõik ära. Komisjonile rääkisin pärast just sedasama. Mina neid karbikesi ei puutunud, mitte sõrmeotsagagi ei puutunud. Ja õigesti tegin, sõbrakene, sellepärast, et neis karbikestes olid kalliskivid, mis pursuid olid ära peitnud ...»

«Kus need kalliskivid siis on?» karjus aadlipealik.

«Kus, kus,» osatas vanamees. «Siin, sõbrakene, on vaja taipu. Näe, kus nad on!»

«Kus? Kus?»

«Näe, siin nad ongi!» hüüdis punapõskne vanamees saavutatud efekti üle rõõmu tundes. «Näe, siinsamas! Nühi prillid puhtaks! Uus klubi ehitati nendega üles, sõbrakene! Näed sa! Siin ta seisab, see klubi! Keskküte, kelladega malelauad, puhvet, teater, kalossidega sisse ei lasta!...»

Ippolit Matvejevitš kangestus ja laskis, ilma et ta oleks paigalt liikunud, pilgu üle karniiside käia.

Vaat kus ta siis on, see madam Petuhhova aare! Vaat kus ta on! Tervenisti! Kõik sada viiskümmend tuhat rubla ja null null kopikat, nagu armastas ütelda Ostap-Suleiman-Berta-Maria Bender.

Briljandid olid muutunud fassaadi klaasideks ja raud-betoonlagedeks; jahedad võimlemissaalid olid tehtud pärlitest. Teemantdiadeem oli muutunud pöördlavaga teatrisaaliks, rubiinkõrvarõngad olid kasvanud suurteks kroonlühtriteks, maokujulised smaragdidega kuldkäevõrud olid muutunud suurepäraseks raamatukoguks, pärlikee aga oli ümber kehastunud lastesõimeks, purilennukite töökojaks, malekabinetiks ja piljardiruumiks.

Aare oli alles, ta oli säilinud ja isegi suurenenud. Teda võis käega puudutada, kuid ära viia teda ei saanud. Ta oli üle läinud teiste inimeste teenistusse.

Ippolit Matvejevitš puudutas kätega maja graniiti. Selle külmus tungis talle otse südamesse.

Ja ta kisendas.

Tema kisa, hullumeelne, kirglik ja metsik — kuulist läbistatud emahundi kisa — lendas väljaku keskele, sööstis sealt silla alla, kuid hakkas siis ärkava suurlinna häältest igalt poolt tagasitõrjutuna hääbuma ning minut hiljem suri. Imeilus sügishommik veeres märgadelt katustelt Moskva tänavaile. Linn alustas orna igapäevast teekonda.

«KULDVASIKAS»

AUTORITELT

Meie kirjandusliku ühistöö kohta esitatakse meile harilikult täiesti põhjendatud, kuid üpris ühetaolisi küsimusi: «Kuidas te ometi kahekesi kirjutate?»

Algul me vastasime üksikasjaliselt, laskusime detailidesse, jutustasime isegi tõsisest tülist, mis meil oli tekkinud küsimuses, kas romaani «Kaksteist tooli» kangelane Ostap Bender ära tappa või ellu jätta. Me ei unustanud märkida, et kangelase saatuse otsustas loosivõtmine. Suhkrutoosi pandi kaks paberitükki, ühele neist oli väriseva käega

joonistatud pealuu ja kaks kanakonti. Välja tuli pealuu - ja poole tunni pärast oli suure kombinaatori saatus otsustatud. Tal lõigati habemenoaga kõri läbi.
Hiljem hakkasime vastama vähem üksikasjaliselt. Tülist me enam ei rääkinud. Veelgi hiljem loobusime detailidest. Ja lõpuks vastasime juba ilma vaimustuseta:
«Kuidas me kahekesi kirjutame? Lihtsalt kirjutamegi kahekesi. Nagu vennad Goncourt'id. Edmond jookseb mööda toimetusi ja Jules valvab käsikirja, et tuttavad ära ei varastaks.»
Äkki tuli selletaolistele küsimustele lõpp.
«Öelge,» küsis meilt keegi range kodanik nende seast, kes tunnustasid nõukogude võimu pisut hiljem kui Inglismaa ja natuke varem kui Kreeka, «öelge, miks te kirjutate naljakaIt? Mis nalja tohib teha rekonstrueerimisperioodil? Kas te olete hulluks läinud?»
Seejärel püüdis ta meile kaua ja tigedalt selgeks teha, et praegu on naer kahjulik.
«Naermine on patt!» ütles ta. «Jah, naerda ei tohi! Ka naeratada ei tohi! Kui ma vaatan seda uut elu, neid edusamme, siis ma ei taha naerda, vaid palvetada!»
«Kuid ega me ainult naera,» vaidlesime temale vastu.
319

«Meie eesmärk on satlir just nende inimeste pihta, kes rekonstrueerimisperioodist aru ei saa.»
«Satiir ei tohi olla naljakas,» lausus range seltsimees, võttis käevangu ühe kirjanikust käsitöölise-baptisti, keda ta sajaprotsendiliseks proletaarlaseks pidas, ja viis ta enda juurde koju.
Ta käskis tal kirjutada igavate sõnadega kuueköitelise romaani pealkirjaga: «Ei iial enam parasiite!»
See ei ole väljamõeldis. Välja oleks võinud mõelda ka midagi naljakamat.
Andke voli säärasele kodanikule-halleluujahüüdjale ja ta paneb isegi meestele parandžaa näo ette, ise aga puhub pasunal hommikust õhtuni hümne ja psalme ning arvab, et just nii on tarvis kaasa aidata sotsialismi ehitamisele.
Ja kogu see aeg, mil me «Kuldvasikat» kirjutasime, hõljus meil silme ees range kodaniku pale.
«Äkki tuleb see peatükk naljakas? Mida ütleb range kodanik?»
Ja lõppude lõpuks otsustasime:
a) kirjutada romaan võimalikult lõbusana,
b) kui range kodanik jälle ütleb, et satiir ei tohi naljakas olla, siis paluda vabariigi prokuröri võtta nimetatud kodanik kriminaalvastutusele paragrahvi põh jal, kus räägitakse põikpäisusest süütegu raskendavatel asjaoludel.

I. Ilf, I. Petrov

ESIMENE JAGU «ANTILOOBI» MEESKOND

Tänavat ületades vaata enne vasakule ja siis paremale. (Tänavaliikluse eeskirjad.)

I peatükk SELLEST, KUIDAS PANIKOVSKI KONVENTSIOONI RIKKUS

Jalakäijaid peab armastama.
Jalakäijad moodustavad suurema osa inImkonnast. Vähe sellest,- inimkonna parema osa. Jalakäijad lõid maailma. Nemad ehitasid üles linnad, püstitasid mitmekordsed majad, seadsid sisse kanalisatsiooni ja veevärgi, sillutasid tänavad ja valgustasid need elektrilampidega. Nemad kandsid kogu maailma kultuuri, leiutasid trükikunsti, mõtlesid välja püssirohu, ehitasid jõgedele sillad, dešifreerisid egiptuse hieroglüüfid, võtsid kasutusele habemeajamise masina, kaotasid orjakaubanduse ja tegid kindlaks, et sojaubadest võib valmistada ükssada neliteist maitsvat ja toitvat rooga.

Ja kui kõik oli valmis, kui meie planeet oli saanud võrdlemisikorraliku ilme, siis ilmusid autosõitjad.

Tuleb märkida, et ka auto leiutasid jalakäijad. Kuiõ autosõitjad unustasid selle kuidagi väga ruttu ära. Vagusaid ja arukaid jalakäijaid hakati lihtsalt alla ajama. Jalakäijate loodud tänavad läksid autosõitjate võimusesse; Sõiduteed tehti kaks korda laiemaks, kõnniteed jäid aga niisama kitsaks kui tubakapaki panderoll. Ja jalakäijad hakkasid end hirmuga vastu majaseinu suruma.

Suures linnas elavad jalakäijad lihtsalt märtrielu. Nende jaoks on loodud midagi transpordigeto taolist. Neid lubatakse üle tänava minna ainult ristteedel, see tähendab just neis kohtades, kus liiklemine on kõige suurem ja kus on kõige kergem katki rebida seda juuksekarva, mille otsas jalakäija elu harilikult ripub.

Meie suurel maal on tavaline auto, mis jalakäijate arvates oli mõeldud rahulikuks inimeste ja kaupade veaks, võtnud vennatapumürsu hirmuäratava kuju. Ta paiskab rivist välja niiametiühinguliikmeid kui ka nende lähe-

maid sugulasi. Kui jalakäijal mõnikord õnnestubki auto hõbenina eest kõrvale karata, sils trahvib teda liikluskatekismuse eeskirjade rikkumise eest miilits.

Üldse on jalakäijate autoriteet kõvasti langenud. Nemad, kes on andnud maailmale niisuguseid suurmehi, nagu Horatius, Boyle, Mariotte, Lobatševski, Gutenberg ja Anatole France peavad nüüd kõige labasemalt vigurdama, et oma olemasolu meelde tuletada. Armas jumal, ehkki sind sisuliselt. pole, kuigi sind tegelikult ei ole, mis oled sa küll jalakäijaga teinud!

Seal läheb Vladivostokist Moskvasse mööda Siberi trakti jalakäija, ühes käes lipp loosungiga «Korraldame ümber tekstiilitööliste elu» ja üle õla kepp, mille otsas tolknevad tagavarasandaalid firmamärgiga «Onu Vanja» ja ilma kaaneta plekkteekann. See on nõukogude jalakäija-kehakultuurlane, kes noorukina Vladivostokist teele asus ja kelle vanas eas päris Moskva väravate ees litsus puruks raske autokäru, mille numbrit ei jõutud üles märkida.

Või näiteks teine jalakäija, jalgsiliikluse euroopa mohikaanlane. Ta läheb jalgsi ümber maailma ja veeretab enda ees tünni. Meelsasti läheks ta niisama, ilma tünnita, kuid siis ei taipaks keegi, et ta on tõesti pikamaarändur, ja temast ei kirjutataks ajalehtedes. Tuleb kogu aeg tõugata enda ees neetud taarat ja pealegi (küll on häbi!) suurte kollaste tähtedega maalitud kirjaga, mis kiidab mootoriõli «Autojuhi unistus» võrratuid omadusi.
Niisugune on jalakäija degradeerumise tee. Ainult Vene väiksemates linnades austatakse ja armastatakse jalakäijaid. Seal on ta veel tänavate peremees, longib muretult sõiduteel ja ületab seda siira-viira mis tahes suunas.

Kodanik, peas valge põhjaga nokkmüts, mida kannavad enamasti suveaedade administraatorid ja konferansjeed, kuulus kahtlemata inimkonna suurema ja parema osa hulka. Ta liikus jalgsi mööda Arbatovi linna tänavaid ja silmitses ümbrust üleoleva uudishimuga. Käes oli tal väike kohver, millist kannavad ämmaemandad: Lõhnas artistimütsiga jalakäija nähtavasti midagi põrutavat ei leidnud.
Ta nägi poolteistkümmet helesinist, reseedarohelist ja valgeroosat kellatorni; talle torkas silma kirikukuplite luitunud kuldkate. Ametihoone kohal plagises lipp.

322

Provintsikremli valgete torniväravate juures jutlesid prantsuse keeles kaks saksikut vanamutti, kirusid nõukogude võimu ja tuletasid meelde armsaid tütreid. Kirikukeldrist õhkus külmust ja hapuksläinud veini lõhna. Seal hoiti nähtavasti kartuleid.
«Lunastajatempli keldris kartulid!» pomises jalakäija. Läbinud vineerist võiduvärava värske lubjaga maalitud loosungiga «Olgu tervitatud viies naiste ja neidude ring-konnakonverents», sattus ta pika allee algusse, mida, nimetati Noorte Talentide puiesteeks.
«Ei,» lausus ta kurvalt, «see ei ole Rio de Janeiro, see on hoopis midagi hullemat.»
Peaaegu kõigil Noorte Talentide puiestee pinkidel istusid üksiklased piigad, avatud raamatud käes. Lehestiku auklikud varjud langesid raamatulehekülgedele, paljastele küünarnukkidele, meeltliigutavatele juuksetukkadele. Kui jahedale alleele ilmus võõras inimene, algas pinkidel märgatav elavnemine. Neiud, peitnud näo Gladkovi, Elisa Orževško ja Seifullina raamatute taha, heitsid võõrale arglikke pilke. Ta möödus erutatud lugejatest paraadsammul ja jõudis täitevkomitee hoone ette - oma jalutuskäigu eesmärgile.
Sel hetkel sõitis nurga tagant välja voorimees. Selle kõrval käis kiirel sammul pikas tolstovkas meesterahvas, hoides kinni sõiduki tolmusest luitunud porilauast ja vehkides mahuka mapiga, millele oli pressitud sõna «Musique»: Ta püüdis sõitjale midagi ägedalt selgeks teha. Sõitja, rippuva banaanitaolise ninaga elatanud mees, pigistades põlvede vahel sumadani, näitas oma vestluskaaslasele vahetevahel trääsa. Vaidluse tuhinas on tema insenerimüts, mille rummul läikles roheline diivaniplüüš, ühele küljele vajunud. Mõlemad vaidlejad hääldasid sagedasti ja eriti valjult sõna «palk».
Varsti oli kuulda ka teisi sõnu. «Te vastutate selle eest, seltsimees Talmudovski!» hüüdis pikk, lükates tolstovkat kandva inseneri trääsa oma nina juurest eemale.
«Mina aga ütlen, et neil tingimustel teie juurde ükski korralik spetsialist ei tule,» vastas Talmudovski ja püüdis trääsa endisele kohale viia.
«Juba jälle palk? Teie suhtes tuleb üles tõsta ahnitsemise küsimus.»
«Palk on kõrvaline! Võin ka muidu töötada!» kisendas

323

insener, joonistades ärritatult trääsaga igasuguseid kõveraid. «Kui tahan, lähen hoopis pensionile. Pärisorjusega ma ei lepi. Ise kirjutavad igal pool «Vabadus, Võrdsus, Vendlus», mind aga tahavad säärases rotiaugus töötama sundida. »
Äkki lõpetas insener Talmudovski trääsa näitamise ja hakkas sõrmi kõverdama:
«Korter kui sealaut, teatrit ei ole, palk... Voorimees! Jaama!»
«Tpruu!» hüüdis pikk mees tolstovkas, kärsitult ette joostes ja hobuselpäitsetest kinni haarates. «Mina kui inseneride ja tehnikute sektsiooni sekretär... Kondrat Ivanovitš!

Tehas jääb ju ilma spetsialistideta... Kartke jumalat. Ühiskond seda ei kingi, insener Talmudovski!. . .

Mul on protokoll portfellis.»

Sektsiooni sekretär ajas jalad harki ja hakkas kärmelt oma «Musique» paelu lahti harutama. .

See ettevaatamatu samm otsustas vaidluse. Nähes, et tee on vaba, tõusis Talmudovski püsti ja kisendas täiest kõrist:

«Sõida jaama!»

«Kuhu? Kuhu?» karjus sekretär sõidukile järele joostes. «Teie, töörinde desertöör!»

«Musique» mapist lendasid välja maisipaberi lehed mingisuguste lillade resolutsioonidega «kuulati - otsustati».

Võõras, kes seda intsidenti huviga oli jälginud, seisis veel hetke tühjaksjäänud väljakul ja sõnas veendunud häälega:

«Ei, see ei ole Rio de Janeiro.»

Hetke pärast koputas ta juba täitevkomitee esimehe kabineti uksele.

«Keda te soovite?» küsis temalt sekretär ukse kõrvalasuva laua tagant. «Milleks teil on vaja esimehe juurde? «Mis asjus?»

Külastaja, kes nähtavasti peensusteni tundis valitsusmajandus- ja ühiskondlike organisatsioonide sekretäridega käitumise kombeid, ei hakanud kinnitama, et on saabunud kiires kroonuasjas.

«Isiklikes asjus,» ütles ta tuimalt ja pistis, sekretärile pilku heitmata, pea ukse vahelt sisse. «Kas võib?»

Ja lähenes vastust ootamata kirjutuslauale:

«Tere, te ei tunne mind vist ära?»

Esimees, mustasilmaline suure peaga tegelane sinises

pintsakus ja samavärvi pükstes, mille otsad olid «Skorohodi» kõrgete kontsadega saabastesse topitud, heitis külalisele kaunis hajameelse pilgu ja ütles, et ei tunne.

. «Kas tõesti ei tunne? Ometi leiavad paljud, et ma olen oma isaga hämmastamapanevalt sarnane.»

«Ka mina olen oma isa sarnane,» lausus esimees kannatamatult. «Mis teil vaja on, seltsimees?»

«Kogu asi on siin selles, missugune isa,» tähendas külaline kurvalt. «Ma olen leitnant Šmidti poeg.»

Esimees sattus segadusse ja ajas enese veidi püstakile. Tal tuli elavalt meelde revolutsioonilise leitnandi unustamatu kuju, kahvatu nägu, must pronksist lõvipeadega peleriin. Seni kui ta mõtteid kogus, et Musta mere kangerase pojale käesoleval juhul sobivat küsimust esitada, uuris külaline ostja asjatundliku pilguga kabineti sisustust.

Kunagi, tsaariajal, oli ametiasutuste sisustus täiesti ühetaoline. Oli välja arendatud eriline kroonumööbli sort: siledad laeniulatuvad kapid, kolmetollistest plankudest poleeritud istmetega puudiivanid, jämedate piljardijalgadega lauad ja tammepuust rinnatised, mis ametiruumi rahutust välisilmast eraldasid. Revolutsiooni järel oli see mööblisort peaaegu kadunud ja selle valmistamise saladus kaotsi läinud. Inimesed unustasid ära, kuidas on vaja sisustada ametiisikute ruume, ja teenistuskabinettidesse

tekkis esemeid, mida siiamaani oli peetud ainult erakorterite lahutamatuks osaks. Asutustesse ilmusid vedrupõhjaga advokaadidiivanid klaasriiuliga seitsmeportselanelevandi jaoks, mis pidid õnne tooma, püramiidriiulid ilunõude jaoks, etažeerid, lahtilükatavad tugitoolid reumahaigete jaoks ja helesinised jaapani vaasid. Arbatovi täitevkomitee esimehe.kabinetis olid endale peale hariliku kirjutuslaua koha leidnud kaks pehmet rebenenud roosa siidiga kaetud tumbat, triibuline kušett, atlassekraan Fudžijama ja õitsva kirsipuuga ning lohakalt valmistatud slaavi peegelkapp. . .

««Slaavi hümni» tüüpi kapp,» mõtles külaline. «Siit palju ei saa. Ei, see ei ole Rio de Janeiro.»

«Väga hea, et sisse astusite,» ütles lõpuks esimees. «Kindlasti Moskvast?»

«Jah, läbisõidul,» vastas külaline kušetti silmitsedes ja üha enam veendudes, et täitevkomitee rahaasjad on

halvad. Ta eelistas täitevkomiteesid, mis olid sisustatud uue rootsi mööbliga Leningradi puidutrustist.

Esimees pidi juba küsima, mis eesmärgil leitnant Smidti poeg Arbatovi saabus, kuid naeratas endalegi ootamatult haledasti ja lausus:

«Kirikud on meil suurepärased. Muinsuskaitse Peavalitsusest käidi juba kohal, kavatsevad restaureerida. Vabandage, kas te ise mäletate ka ülestõusu soomuslaeval «Otšakov»? »

«Väga uduselt,» vastas külaline. «Sel kangelaslikul ajal olin ma veel Eiga noor. Olin laps.»

«Vabandage, mis te nimi on?»

«Nikolai. Nikolai Smidt.»

«Aga isanime järgi?»

«Ah kui räbalasti!» mõtles külaline, kes oma isa nime ei teadnud.

«Jaa,» venitas ta, põige:des otsesest vastusest kõrvale, «nüüd ei tea pal!jud revolutsiooni kangelaste nimesid. Nepi-uim! Pole enam seda entusiasmi. Sattusin teie linna täiesti juhuslikult. Mul juhtus reisil äpardus. Jäin ilma kopikata,»

Esimees oli väga rõõmus teema muutumise üle. Talle näis häbiväärsena, et oli unustanud «Otšakovi» kangelase nime. «Tõepoolest,» mõtles ta hardalt külalise vaimustusest säravat nägu silmitsedes, «metsistud siin! Unustad suured sündmused.»

«Kuidas!' Ilma kopikata? Huvitav!»

«Muidugi, ma oleksin võinud mõne eraisiku poole pöörduda,» ütles külaline. «MuIle annab igaüks. Kuid te ju mõistate, poliitiliselt seisukohalt ei ole see päris sobiv. Revolutsionääri poeg ja palub raha eraettevõtjaIt, nepmanilt. . .»

Viimased sõnad lausus leitnandi poeg teatud ängistusega. Esimees, kuuldes uusi intonatsioone külalise hääles mõtles: «.Äkki on ta langetõbine? Siis tuleb temaga veel jändamist. »

«Väga hästi tegite, et eraisiku poole ei pöördunud,» lausus lõpuks hämmeldunud esimees.

Musta mere kangelase poeg asus kergelt, ilma pealekäimiseta, asja juurde. Ta palus viiskümmend rubla: Asutuse eelarvekitsastesse raamidesse surutud esimees võis

anda ainuit kaheksa rubla ja kolm lüunatalongi kooperätiivsööklasse «Endine kõhu sõber».
Kangelase poeg pistis raha ja talongid kantud hallitähnilise pintsaku taskusse ja juba tahtis roosalt .tumbalt üles tõusta, kui kabineti ukse taga kuuldus müdinat ja sekretäri keelavaid hüüdeid.
Uks läks hooga lahti ja lävele ilmus uus külaline.
«Kes on siin ülemus?» küsis ta raskelt hingates ja kel mide silmadega ringi vahtides.
«Mina, mis siis,» ütles esimees.
«Tere, esimees,» põrutas uustulnuk labidataolist kätt ulatades.«Saame tuttavaks. Leitnant Smidti poeg.»
«Kes?» küsis «linnapea» silmi pungitades.
«Suure ja unustamatu kangelase leitnant Smidti poeg,» kordas võõras. .
«Siin juba üks seltsimees istub - seltsimees Smiditi poeg, Nikolai Smidt.»
Ja segadusse sattunud esimees viitas esimesele külalisele, kelle nägu oli äkki unise ilme võtnud.

Kahe seikleja ellu oli saabunud väga täbar silmapilk. Tagasilhoidliku ja kergeuskliku täitevkomitee esimehe käes võis iga hetk välgatada pikk ja ebameeldiv Nemesise mõõk. Saatus andis ainult ühe sekundi selleks, et leida päästev kombinatsioon. Leitnant Šmidti teise poja silmis peegeldus hirm. Tema kuju, «Paraguai» suvesärgis, klapiga madruse pükstes ja valkjates puldankingades, mis alles hetke eest oli käre ja nurgeline, hakkas hajuma, kaotas oma hirmuäratavad kontuurid ega sisendanud enam üldse mitte min-gisugust lugupidamist. Esimehe näole ilmus õel naeratus.

Ja kui leitnandi teisele pojale hakkas paistma, et kõik on mokas ja esimehe kohutav viha kohe tema punapeale langeb, tuli roosalt tumbalt päästmine.
«Vasja!» hüüdis leitnant Šmidti esimene poeg ja hüppas püsti. «Minu vend! Kas tunned ära oma venna Kolja?»
Ja esimene poeg haaras tdse poja kaissu.
«Tunnen küll!» ütles Vasja, kes juba taipama hakkas. «Tunnen ära oma venna Kolja!»

Õnnelikku kohtumist tähistati seniste kärarikaste hüüatuste ja ebaharilikuIt jõuliste kaisutustega, et Musta mere revolutsionääri teine poeg vabanes neist valust kahvatu näoga. Koljast vend oli teda rõõmuga üsna kõvasti muljunud.

327

Teineteist kaisutades kõõritasid mõlemad vennad esimehe poole, kelle näolt ei kadunud äädikahapu ilme. Selle tõttu tuli päästvat kombinatsiooni aegaviitmatult edasi arendada ja täiendada koduelu detailidega ning uute, Partei Ajaloo Komisjonil kahe silma vahele jäänud üksikasjadega madruste ülestõusust 1905. aastal. Teineteisel käest kinni hoides istusid vennad kušetile ja laskusid esimehele lipitsevaid pilke heites mälestustesse.

«Milline imelik kohtumine!» hüüatas esimene poeg võltsilt, kutsudes pilguga esimeest perekondikust rõõmust osavõtma.
«Jaa,» lausus esimees jäise häälega. «Tuleb ette.»
Nähes, et esimees on ikka veel kahtluse küüsis, paitas esimene poeg venna punaseid setterilokke ja päris hellalt:
«Millal sa Mariupolist saabusid? Sa ju elasid seal vanaema juures?»
«Jah, elasin,» pomises leitnandi teine poeg. «Vanaema juures jah.»

«Miks sa mulle nii harva kirjutasid? Olin väga mures.»

«Oli palju tegemist,» vastas punapea süngelt. Ja kartes, et kärsitu vend pärima hakkab, millega ta tegeles (tegeles ta aga peamiselt sellega, et istus mitmesuguste autonoomsete vabariikide ja oblastite parandusmajades), haaras leitnant Šmidti teine poeg initsiatiivi enda kätte ja hakkas ise küsimusi esitama:

«Aga miks sina ei kirjutanud?»

«Mina kirjutasin,» vastas vend ootamatult, tundes, et olukord liiga lõbusaks muutub.

«Isegi tähtkirju saatsin.

Mul on ka postikviitungid olemas.»

Ta soris küljetaskus, kust tiris välja rohkesti vanu pabereid, kuid näitas neid millegipärast mitte vennale, vaid täitevkomitee esimehele, ja sellelegi ainult kaugelt.

Kui veider see ka ei olnud, ent paberite nägemine rahustas esimeest natuke, ja vennad, hakkasid elavamalt oma mälestusi sõeluma. Punapea, kes oli olukorraga täiesti ära harjunud, hakkas üsna arukalt, kuigi monotoonselt ümber jutustama suure tiraažiga brošüüri «Mäss Otšakovil» sisu. Vend kaunistas tema kuiva kirjeldust üksikasja dega, mis olid nii maalilised, et esimees, kes oli juba rahunenud, hakkas uuesti kõrvu kikki ajama.

Ent ta laskis siiski. vendadel rahuga minna, ja need jooksid suurt kergendust tundes tänavale.

Täitevkomitee maja nurga taga jäid nad seisma. «Teate, lapsepõlves,» ütles esimene poeg, «lapsepõlves lõin ma sääraseid nagu teie ragulkaga koha peal maha.»

«Miks?» küsis kuulsa isa teine poeg elavalt.

«Niisugused olid karmid eluseadused. Ehk lühemalt öeldes, elu dikteerib meile oma karme seadusi. Miks te kabinetti trügisite? Kas te ei näinud, et esimees ei ole üksi? »

«Ma mõtlesin. . .»

«Ohoo, teie mõtlesite? Mõnikord te tähendab mõtlete? Te olete mõtleja. Mis te nimi on, mõtleja? Spinoza? Jean Jacques Rousseau? Marcus Aurelius?»

Õiglastest süüdistustest mahasurutud punapea vaikis. «Hea küll, annan teile andeks. Elage. Nüüd aga saagem tuttavaks, Olgu kuidas on, oleme siiski vennad, sugulus kohustab. Minu nimi on Ostap Bender. Lubage küsida, kuidas on teie tõeline perekonnanimi.»

«Balaganov,» esitles end punapea, «Šuura Balaganov.»

«Elukutset ma ei päri,» ütles Bender viisakalt. «Aiman ise. Kindlasti midagi intellektuaalset? Mitu korda sel aastal karistatud olete?»

«Kaks,» vastas Balaganov vabalt.

«See on pahasti. Miks te müüte oma surematut hinge? Inimene ei tohi kohtu alla sattuda. See on labane tegevus. Ma mõtlen vargusi. Rääkimata juba sellest, et varastamine on patt - ema nähtavasti tutvustas teid lapsepõlves sellise doktriiniga —, pealegi on see sihitu jõu ja energia kulutamine.»

Ostap oleks veel kaua arendanud oma vaateid elule, kui teda ei oleks katkestanud Balaganov.

«Vaadake,» ütles Balaganov ja osutas käega Noorte Talentide puiestee rohelisse sügavusse. «Näete õlgkübaras meest?»

«Näen küll,» ulles Ostap üleolevalt. «Ja mis siis? Kas ta ei ole Borneo saare kuberner?»

«See on Panikovski,» ütles .Suura. «Leitnant Smidti poeg.»

Puiesteel, pühade pärnade varjus kõndis pisut küljetsi mitte enam noor kodanik. Näritud äärtega kõva õlgkübar oli tal viltu peas. Püksid olid tal nii lühikesed, et nende alt paistsid välja valged aluspüksipaelad. Kodaniku vurrude all helkis nagu paberossituli kuldhammas.

«Mis? Veel üks poeg?» imestas Ostap. «Asi läheb huvitavaks.»

Panikovski jõudis täitevkomitee hoone juurde ja tegi sissekäigu ees, ise sügavasti mõttes, midagi number kaheksa taolist, haaras mõlema käega kübarast ja seadis selle otse pähe, tõmbas pintsakusiilud sirgeks ning astus raskelt ohates sisse.

«Leitnandil on kolm poega,» tähendas Bender, «kaks tarka ja kolmas loll. Teda on tarvis hoiatada.»

«Pole vaja,» Ütles Balaganov, «teine kord teadku, kuidas rikkuda konventsiooni.»

«Mis konventsioon see niisugune on?»

«Oodake, pärast ütlen. Sisse läks, ometi läks sisse!»

«Ma olen kade inimene,» tunnistas Bender, «kuid siin ei ole tõesti midagi kadestada. Kas te olete kunagi näinud härjavõitlust? Lähme vaatame.»

Leitnant Smidti pojad, nad olid juba ära leppinud, tulid nurga tagant välja ja ruttasid esimehe kabineti akna alla.

Uduse, pesemata akna taga istus esimees ja kirjutas tõtates. Nagu kõigil kirjutavatel inimestel, oli tal nukker nägu. Äkki tõstis ta pea. Uks avanes ja tuppa astus Panikovski. Kübarat vastu määrdunud pihtsakut surudes jäi ta laua äärde seisma ja hakkas oma pakse ihuuli liigutama.

Äkki kargas esimees toolilt püsti, tema suu läks pärani lahti. Sõbrad kuulsid pikka karjatust.

Sõnadega «laseme jalga» tõmbas Ostap Balaganovit kuuesiilust. Nad jooksid puiesteele ja peitsid end puu taha.

«Võta müts, maha,» lausus Ostap, «paljastagem pea. Kohe kantakse välja surnukeha.»

Ta ei eksinud. Ei olnud veel esimehe hääl ja möirgamine vaibunud, kui täitevkomitee peauksele ilmusid kaks rässakat meest. Nad kandsid Panikovskit. üks hoidis kätest, teine jalgadest.

«Surnuks löödud,» kommenteeris Ostap, «tema põrm kanti välja sugulaste ja sõprade kätel.»

Kui mehed olid leitnant Smidti kolmanda, lollaka poja välistrepile tassinud, hakkasid nad teda taktis õõtsutama. Panikovski ise vaikis sinitaevast silmitsedes alistunult.

«Pärast lühikest ilmalikku matusetalitust...» alustas Ostap.

Samal hetkel said mehed Panikovskile paraja hoo ja inertsi sisse ning viskasid ta tänavale.

«. . . võttis muld surnukeha oma rüppe,» lõpetas Bender lause.

Panikovski plartsatas maha nagu kärnkonn. Kuid ta hüppas varsti püsti ja pani mööda Noorte Talentide puiesteed uskumatu kiirusega jooksma, hoidudes veelgi rohkem küljetsi kui varem.

«Noh, nüüd jutustage mulle,» lausus Ostap, «kuidas see ussike rikkus konventsiooni ja mis konventsioon see oli.»

II peatükk

LEITNANT SMIDTI KOLMKÜMMEND POEGA

Sekeldusrikas hommik lõppes. Bender ja Balaganov lahkusid täitevkomitee juurest ilma kokku rääkimata ja kiiresti. Mööda peatänavat veeti laialitõmmatud taluvankril pikka sinist rööbast. Tänav kõmas ja helas, nagu ei veaks kaluri puldanist tööriietes voorimees rööbast, vaid kõrvulukustavat muusikat. Päike aga valgustas näitlike õppevahendite magasini klaasvitriini, kus gloobuste, surnupealuude ja joodiku kirevavärvilise maksa kohal kaisutasid teineteist kaks luukeret. Templi- ja pitsatitöökoja kehval aknal võtsid kõige rohkem ruumi enda alla järgmised emaileeritud sildid kirjadega: «Lõunavaheaeg», «Lõunavaheaeg kella 2-3 päeval», «Suletud lõunavahe-ajaks», siis lihtsalt «Suletud», «Magasin suletud» ja lõpuks kõige olulisem must silt kuldtähtedega: «Suletud inventuuri tõttu». Nende lakooniliste tekstide järele valitses Arbatovi linnas nähtavasti väga suur nõudmine. Kõigile muudele elunähtustele reageeris templi- ja pitsatitöökoda ainult ühe sinise sildiga: «Valvekorra haigetalitaja».

Siis järgnesid üksteisele kolm puhkpillide, mandoliinide ja bassbalalaikade magasini. Punase kalinguriga ületõmmatud vitriiniastmetel sätendasid liiderlikuIt vaskpasunad. Eriti ilus oli basshelikon. See oli nii võimas ja soojendas end rõngassetõmbunult nii laisalt päikese käes, et teda oleks tulnud hoida mitte vitriinis, vaid pealinna loomaaias, kusagil elevandi ja boamao vahel, et puhkepäevadel vanemad viiksid tema juurde lapsi ja ütleksid: «Näe, lapsuke, see siiNon helikoni paviljon. Praegu helikon magab. Aga kui ta ärkab, siis hakkab kindlasti puhuma.» Ja lapsed vaataksid veidrat pasunat. silmad suured ja imeilusad.

Harilikul ajal oleks Ostap Bender tähelepanu pööranud

ka uutele balalaikadele, mis olid suured nagu väikesed tared, ja päikese kuumuse käes kaaldunud grammafaniplaatidele ning pioneeritrummidele, mis oma väljakutsuvate värvidega sisendasid mõtet — kuul on loll, tääk täitsamees —, kuid nüüd palnud tal selleks aega. Kõht oli tühi.

«Teie muidugi seisate praegu finantskuristiku äärel?» küsis ta Balaganovilt.

«Te mõtlete vist raha?» lausus Šuura. «Raha ei ole mul tõesti terve nädal aega olnud!»

«Lõpetate halvasti, noormees,» sõnas Ostap õpetlikuIt: «Finantskuristik on kõigist kuristikest kõige sügavam, langemine sellesse võib kesta kogu elu. Aga olgu, ärge nuk-rutsege. Tõin siiski oma noka vahel ära kolm lõunatalangi. Täitevkomitee esimees armus minusse esimesest pilgust.»

Kuid linna peamehe sellist lahkust ei läinud vendadel korda kasutada. Söökla «Endine kõhu sõber» uksel rippus suur tabalukk, mis oli kas roostes või tatrapudruga koos.

«Teadagi,» lausus Ostap kurvalt, «šnitslite inventuur, söökla on igaveseks suletud. Tuleb viia end erakaupmeestele lõhki kiskuda.»

«Erakaupmehed nõuavad sularaha,» väitis Balaganov kumeda häälega.

«Hea küll, ma ei piina teid rahkem. Esimees külvas mind üle kullavihmaga kaheksa rubla suuruses summas. Kuid pidage silmas, lugupeetud Šuura, muidu ma teid toita ei

kavatse. Nende vitamiinide eest, mis ma teile sisse söödan, nõuan teilt teatud hulgal pisiteeneid.»

Kuid erasektorit linnas ei olnud ja vennad pidid lõunastama kooperatiivi suveaias, kus olid välja pandud eri plakatid, mis teatasid kadanikele Arbatovi viimasest uudisest ühiskondliku toitlustamise alal:

ÕLUT MÜÜAKSE
AINULT AMETIÜHINGU LIIKMETELE.

«Lepime siis kvassiga,» ütles Balaganov. «Seda enam,» lisas Ostap, «et kvassi valmistab nõukogude võimule kaasatundvate eraettevõtjate kahalik artell. Nüüd aga jutustage, milles on süüdi kõrilõikaja Panikovski. Armastan jutustusi väikestest sulitempudest.»

Balaganov, söönud kõhu täis, heitis oma päästjale tänuliku pilgu ja alustas. Ta jutustas paar tundi, tuues esile harukardselt huvitavaid andmeid.

332

Kõigil inimtegevuse aladel reguleerivad tööjõu pakkumist ja nõudmist spetsiaalorganid. Näitleja sõidab Omskisse alles siis, kui on täpselt kindlaks teinud, et tema ampluaale - külm armuke või «laud on kaetud» - ei ole teisi pretendente. Raudteelaste eest kannavad hoalt nende oma «ametiühingu jaoskonnakomiteed», kes avaldavad ajalehtedes vastutulelikult teateid, et ilma tööta pagasiväljaandjatel ei maksa loota tööd saada Sõzrani-Vjazma raudtee piirides või et Kesk-Aasia raudtee vajab nelja naisläbikäiguvahti. Ekspert-kaubatundja paneb ajalehte kuulutuse ja kagu maa saab teada, et maailmas on olemas kümneaastase staažiga ekspert-kaubatundja, kes perekondlikel põhjustel vahetatb teenistuskoha Moskvas tööga provintsis.

Kõik allub reguleerimisele, kõik voolab puhastatud sängi mööda, sooritab oma ringkäigu täielikus kooskõlas seadusega ja selle kaitse all. Ja ainult üks eri liik petiseid, kes ennast leitnant Šmidti lasteks nimetasid, oli kaootilises olukorras. Anarhia õõnestas leitnandi laste korporatsiooni. Nad ei saanud oma elukutsest neid kasumeid, mida aleks nendele kahtlemata võinud tuua hetkeline tutvus administraatorite, majandusmeeste ja ühiskonnategelastega, enamasti imestamapanevalt kergeusklike inimestega.

Nurudes ja mangudes rändasid meie maad mööda Karl Marxi võItsid lapselapsed, Friedrich Engelsi olematud vennapajad, Lunatšarski vennad, CIara Zetkini onutütred või halvemal juhul kuulsa anarhisti vürst Kropotkini järeltulijad.

Minskist Beringi väinani ja Nahhitševanist Araksi ääres Franz Jasephi maani käivad täitevkamiteedes, väljuvad raudteejaamades ja sõidavad mures olles voorimeestel nende suurte inimeste sugulased. Nad tõttavad. Neil on palju. tegemist.

Ometi ületas üksvahe sugulaste pakkumine nõudmise ja sel omapärasel turul algas depressioon. Oli tunda reformide paratamatust. Järk-järgult hakkasid reguleerima Oma tegevust Karl Marxi lapselapsed, kropotkinlased, engelslased ja teised taolised, ainult leitnant Šmidti laste lopsakat korporatsiooni õõnestas kestev anarhia niisama nagu Poola seimi. Lapsed olid kokku juhtunud kuidagi toored, ahned, tõrksad ega lasknud üksteisel edukalt töötada.

333

Šura Balaganovile, leitnant Šmidti esiklapsele, tekitas säärane konjunktuur tõsist muret. Ikka sagedamini tuli tal kokkupõrkeid korporatsioonikaaslastega, kes olid täiesti

ära reostanud nii Ukraina viljakad alad kui ka Kaukaasia kuurordikõrgendikud, kus ta oli tulusalt töötama harjunud.

«Ja te hakkasite kasvavaid raskusi kartma?» küsis Ostap irooniliselt. Kuid Balaganov ei pannud irooniat tähele. Ta rüüpas oma lillakat kvassi ja jätkas jutustamist. . Sellest raskest olukorrast oli üks väljapääs — konverents. Konverentsi kokkukutsumise kallal töötas Balaganov terve talve. Ta pidas kirjavahetust konkurentidega, keda isiklikult tundis. Võõrastele andis kutseid edasi teel ettejuhtuvate Marxi lapselaste kaudu.. Ja 1928. aasta varakevadel kogunesid peaaegu kõik teadaolevad leitnant Smidti lapsed Moskvas Suhharevo torni juures asuvasse trahterisse. Kvoorum oli suur - selgus, et leitnant Šmidtil on kolmkümmend poega vanusega kaheksateistkümnestaastast kuni viiekümne kahe aastani ja neli tütart - kõik napakad, vanad ja inetud.

Lühikeses sissejuhatavas kõnes avaldas Balaganov lootust, et vennad leiavad ühise keele ja töötavad lõpuks välja konventsiooni, mille vajalikkust elu ise dikteeris.

Balaganovi projekti põhjal tuli kogu Vabariikide Liit jagada kokkutulnute arvu järgi kolmekümne neljaks eksplutatsioonipiirkonnaks. Iga piirkond antakse ühe lapse pikaajalisse kasutusse. Ühelgi korporatsiooni liikmel ei ole õigust teenistuse eesmärgil piire ületada ja võõrale territooriumile tungida.

Uute tööprintsiipide vastu ei vaielnud keegi, kui mitte arvestada Panikovskit, kes juba siis deklareeris, et ta saab läbi ka ilma konventsioonita. See-eest leidsid aset inetud stseenid maajagamisel. Kõrged lepinguosalised hakkasid kohe sõimlema ega nimetanud üksteist muidu kui vastavate täienditega.

Kogu vaidluse põhjuseks kujunes piirkondade jagamine. .
Keegi ei tahtnud võtta ülikoolilinnu. Kellelegi polnud vaja paljunäinud Moskvat, Leningradi ja Harkovit.

Väga halb reputatsioon oli ka kaugetel, liivasse uppunud piirkondadel. Neid tauniti sellepärast, et nad ei tunne leitnant Smidti isikut.

334

«Leidsite lolli!» kisendas Panikovski vinguva häälega.. «Andke mulle Kesk-Vene kõrgustlk, siis kirjutan konventsioonile alla.» . .

«Kuidas? Kogu kõrgustik?» päris Balaganov. «Võib-olla soovid veel pealekauba Melitopolit või Bobruiskit?»

«Sõna «Bobruisk» juures oli kuulda koosoleku valulist oiet. Kõik olid nõus kas või kohe Bobruiskisse sõitma. Bobruiskit peeti suurepäraseks, väga kultuurseks linnaks.

«Noh hea küll, kui mitte kogu Valdai kõrgustik,» käis ahne Panikovski peale, «siis kas või pool. Ma olen perekonnainimene, mul on koguni kaks perekonda.»
Kuid talle ei antud pooltki.
Kui oli kõvasti käratsetud, otsustati piirkonnad välja jagada loosimise teel lõigati kolmkümmend neli pabeririba ja igaühele neist kanti geograafiline nimetus. Viljarikas Kursk ja kahtlane Herson. Vähe läbitöötatud Minussinsk ja peaaegu lootusetu Ašhabad. Kiiev, Petrozavodsk ja Tšitaa - kõik vabariigid, kõik oblastid lebasid kellegi jänesenahast läkiläkis ja ootasid peremeest.
Loosimist saatsid lõbusad hõiked, tumedad oiged ja sõimusõnad.

Panikovski kuri saatus ei jätnud loosimise tulemusele oma mõju avaldamata. Talle sattusid Volgamaad.Ta ühines konventsiooniga, kuid vihast meeletuna.

«Ma sõidan,» karjus ta, «kuid hoiatan: kui minusse seal halvasti suhtutakse, rikun konventsiooni, lähen teise piirkonda üle!»

Balaganov, kellele oli sattunud kuldne Arbatovi piirkond. muutus ärevaks ja teatas juba ette, et ekspluatatsiaoninormide rikkumist ta ei salli.

Nii või teisiti. kuid asi aeti joonde ja leiltuant Smidti kolmkümmend poega ja neli tütart sõitsid kohe oma piirkondadesse tööle.

«Nägite ise, Bender, kuidas see madu konventsiooni rikkus,» lõpetas oma jutustuse Šuura Balaganov. «Juba ammu vingerdas ta minu piirkonnas, kuid siiamaani pole ma saanud teda tabada.»

Panikovski pahategu ei kutsunud esile Ostani hukkamõistu. nagu jutustaja lootis. Bender laskus toolil losakile ning iäi ükskõikselt enda ette vaatlema.

Restoraniaia kõrgele plangule olid joonistatud puud, need olid tiheda lehestikuga ja ühetasased nagu kooli lugemikus. Tõelisi puid aias ei olnudki, kuid seinalt langev

vari andis värskendavat jahedust ja rahuldas kodanikke täielikult. Kodanikud olid nähtavasti kõik ametiühingu liikmed, sest nad jõid ainult õlut, suupisteid ei tarvitatud.

Aia väravate juurde sõitis turtsudes, ja paugutades roheline auto, mille uksel ilutses valge kaarekujuline kiri «Hõissassa, head sõitu lasen ma!». Kirjast. natuke allpool olid üles märgitud selle lõbusa masina kasutamise tingimused. Kolm rubla tund. Otsa eest kokkuleppel. .. Sõitjaid autos ei olnud.

Aia külastajad hakkasid ärevalt sosistama. Autojuht vahtis minutit viis paluvalt läbi aiavõre, kaotas siis ilmselt lootuse sõit ja saamiseks ja hüüdis väljakutsuvalt: «Takso on vaba! Palun peale istuda!»

Kuid ükski kodanikest ei avaldanud soovi istuda autosse «Hõissassa, head sõitu lasen ma! ». Isegi autojuhi kutse mõjus neisse kuidagi imelikult. Nad jäid norutama ja püüdsid pilku kõrvale juhtida. Autojuht vangutas pead ja sõitis aeglaselt ära. Arbatovlased vaatasid talle kurvalt järele. Viie minuti pärast kihutas roheline auto aiast mööda juba vastassuunas. Autojuht hüples rooli taga ja karjus midagi segast. Auto oli endiselt tühi.

Ostap heitis pilgu masinale ja ütles:

«Teie, Balaganov, olete keigar. Ärge solvuge. Sellega tahan ma ainult täpselt ära määrata koha, mis teile päikese all kuulub.»

«Käige kuradile!» ütles Balaganov jõhkralt.

«Kas solvusite? Tähendab teie arvates leitnandi pojana esineda ei ole keigarlikkus?»

«Aga te ise olete ju ka leitnant Šmidti poeg!» hüüdis Balaganov.

«Te olete keigar,» kordas Ostap. «Ja keigari poeg. Ja teie lastest tulevad ka keigarid. Te olete poisike! See, mis juhtus täna hommikul, ei ole isegi episood, vaid lihtne juhus, kunstniku tuju. Džentelmen kümnerublalist otsimas! Selliste tillukeste šansside tagaajamine ei ole kooskõlas minu iseloomuga. Ja kas see on kellegi elukutse, andku jumal andeks! Leitnant Šmidti poeg! Noh hea küll,

aasta, kõige rohkemkaks. Aga mis edasi? Teie punased lokid tüütavad neid pikapeale ära ja teid hakatakse lihtsalt kloppima.»

«Mis siis teha?» Balaganov muutus rahutuks. «Kuidas oma igapäevast leiba teenida?»

«On tarvis mõtelda,» lausus Ostap karmilt. «Mind näi-

teks toidavad ideed. Täitevkomitee hapu rubla järele ma oma käppa ei siruta. Minu plaanid on laiemad. Ma näen, et te omakasupüüdmatult armastate raha. Öelge, milline summa teid rahuldab?».
«Viis tuhat,» vastas Balaganov kähku.
«Kuus?»
«Aastas.»
«Siis lähevad meie teed lahku. Mulle on vaja viissada tuhat. Ja võimalikult korraga, mitte osakaupa.»
«Võib-olla võtate ka osakaupa?» arvas Balaganov kättemaksuhimuliselt.
Ostap silmitses vestluskaaslast ja vastas täitsa tõsiselt:
«Võtaksin ka osakaupa. Kuid mulle on väga tarvis ühekorraga.»
Balaganov tahtis ka selle lause üle nalja heita, ent kui ta oli tõstnud pilgu Ostapile, jäi ta kohe vait. Tema ees istus selgepiiriline atleet, nägu selline, et löö või mündile. Tema tõmmukal kõril oli õrn valge arm. Silmist aga helkis hirmuäratavat lõbusust.
Balaganovil tekkis isegi tahtmine valveseisangut võtta. Ta oleks tahtnud kas või köhatada, nagu juhtub, kui keskmise vastutusega inimene vestleb kellegi kõrgemalseisva seltsimehega. Ja tõepoolest köhatanud, küsis ta kohmetult:
«Milleks teile nii palju raha. . . ja veel ühekorraga?»
«Üldse ma vajan rohkem,» Ütles Ostap, «viissada tuhat on minu miinimum, viissada tuhat täisväärtuslikku, orienteeruvat rubla. Tahan ära sõita, seltsimees Šuura, ja väga kaugele. Rio de Janeirosse.»
«On teil seal sugulasi?» küsis Balaganov.
«Näen ma sedamoodi välja, nagu mul peaks olema sugulasi? »
«Ei, ma ainult. . .»
«Mul ei ole sugulasi, seltsimees Šuura, olen üksi terves maailmas. Oli isa, Türgi riigi alam, kuid see suri ammu hirmsatesse krampidesse. Asi ei ole selles. Lapsest saadik ihkan Rio de Janeirosse. Teie muidugi ei tea, kus säärane linn asubki.»
Balaganov raputas nukralt pead. Maailma kultuurikolletest tundis ta peale Moskva ainult Kiievit, Melitopolit ja Žmerinkat. Ja üldse oli ta veel arvamusel, et Maa on lapergune. Ostap viskas lauale raamatust väljakistud lehe.

337

«See oh väljalõige «Väikesest nõukogude entsüklopeediast». Vaadake, mis siin on Rio de Janeiro kohta kirjutatud: «1360000 elanikku...» edasi «... rohkesti mulatte. . asub Atlandi ookeani avara lahe ääres.. ,» Niijah! «Kaupaderikkuse ja hoonete suurejoonelisuse poolest ei jää tema peatänavad maha maailma esimestest linnadest.» Kas oskate endale ette kujutada, Šuura? Ei jää maha! Mulatid, laht, kohvieksport, nii-öelda, isegi dumping, tšarleston nimega «Mu tütrekesel üks väige vigur» ja . , ,oh, mis seal rääkida! Näete ise, mis toimub. Poolteist miljonit inimest ja kõik valgetes pükstes. Pean siit ära sõitma. Mul ,on viimasel ajal nõukogude võimuga väga tõsiseid lahkhelisid tekkinud. Tema tahab sotsialismi ehitada. mina aga ei taha. Ma ei viitsi sotsialismi ehitada. On nüüd teile selge, miks vajan ma nii palju raha?»
«Aga kust te võtate viissada tuhat?» küsis Balaganov üsna vaikselt.
«Ükspuha kust,» vastas Ostap. «Ainult näidake mulle rikast inimest ja ma võtan talt raha ära.»

«Kuidas? Kas kavatsete tappa?» küsis Balaganov veelgi vaiksema häälega ja heitis pilgu naaberlaudadele, kus arbaatovlased tervituseks veiniklaase tõstsid.

«Teate mis,» ütles Ostap, «teil poleks tarvis olnud alla kirjutada niinimetatud Suhharevo konventsioonile. See vaimne pingutus on teie närvid nähtavasti segi ajanud. Te lähete otse silme all järjest rumalamaks. Pidage meeles, Ostap Bender ei ole kunagi kedagi tapnud. Teda tapeti - see leidis aset. Kuid ise on ta seaduse ees puhas. Ma ei ole muidugi ingel. Mul ei ole tiibu, kuid ma austan Kriminaalkoodeksit. See on minu nõrkus.»

«Kuidas te siis kavatsete inimeselt raha ära võtta?»

«Kuidas ma kavatsen võtta? Raha äravõtmine või näppamine varieerub vastavalt asjaoludele. Mul isiklikult on nelisada võrdlemisi ausat äravõtmise viisi. Kuid asi ei ole viisides Asi seisab selles, et praegu puuduvad rikkad inimesed. Ja see teeb minu olukorra kohutavaks. Mõni muidugi tormaks mõnda kaitsetusse riigiasutusse, kuid mul ei ole see kombeks. Teie iu teate minu lugupidamist Kriminaalkoodeksi vastu. Kollektiivi riisurut on kardetav. Andke mulle- rikas indiviid. Kuid teda, seda rikast indiviidi ei ole.»

«Miste räägite!» hüüdis Balaganov. «On isegi väga rikkaid.»

«Kas te tunnete kedagi?» küsis Ostap kohe. «Kas te võite mulle teatada ühegi nõukogude miljonäri nime ja aadressi? Neid ju peaks olema küll. Kui maal liigub ringi raha, siis peab olema ka neid, kellel seda palju on. Aga kuidas säärast tarka üles leida?»

Ostap isegi ohkas. Unistused rikkast indiviidist erutasid teda juba ammu.

«Kui meeldivon töötada legaalse miljonäriga põliste kapitalistlike traditsioonidega hästi organiseeritud kodanlikus riigis,» jätkas Ostap mõttesse süvenenult. «Seal on miljonär populaarne kuju. Tema aadress on kõigil teada. Ta elab üksikelamus, kusagil seal Rio de Janeiros. Lähed otse tema juurde vastuvõtule ja juba esikus, pärast esimesi tervitussõnu, võtad talt raha ära. Ja see kõik toimub, pange tähele, heaga ning viisakalt: «Halloo, sir, ärge erutuge. Pean teid natuke tülitama. All right. Valmis,» Ja kõik! Kultuur! Mis võib veel lihtsam olla? Džentelmen teeb džentelmenide seltskonnas väikest bisnessi. Pole vaja isegi lühtrisse tulistada. ka see on ülearune. Aga meil. . . oh jumal! . .. Millisel külmal maal me elame! Meil on ju kõik ära peidetud, kõik põranda alla viidud. Nõukogude miljonäri ei leia üles isegi Rahanduse Rahvakomissariaat oma ülivõimsa maksuaparaadiga. Aga mõni miljonär istub võib-olla praegugi selles niinimetatud suveaias naaberlaua taga ja joob neljakümnekopikalist õlut «TippTopp». See on ülekohus!»

«Te tähendab mõtlete kui leiduks selline salajane miljonär, siis?..» alustas Balaganov.

«Ärge jätkake. Tean, mis te öelda tahate. Ma ei mõtle seda. hoopiski mitte seda. Ma ei lämmata teda padjaga ega löö talle pähe läikivmusta nagaani päraga. Ja üldse ei juhtu midagi lolli. Kui ainult leiaksin indiviidi. Küll ma juba korraldaksin. et ta ise oma raha mulle kätte toob, helesinise äärega alustassil.»

«See oleks suurepärane!» Balaganov muigas usaldavaIt. «Viissada tuhat helesinise äärega alustassil.»

Ta tõusis püsti ja hakkas ümber laua tiirutama. Ta naksutas kahetsevalt keelt, peatus. avas suu, nagu tahaks midagi ütelda, istus midagi ütlemata maha ja tõusis uuesti püsti. Ostap jälgis Balaganovi evolutsioone päris ükskõikselt.

«Toob ise kätte?» küsis Balaganov äkki kähisema hakanud häälega. «Ja alustassil? Kui ta aga ei too? Ja kus on

see Rio de Janeiro? Kas kaugel? Ei või olla, et nad kõilk valgetes pükstes käiksid. Ärge uskuge seda, Bender. Viiesaja tuhandega võib ka meil hästi ära elada.»

«Päris kindlasti,» vastas Ostap lõbusalt, «ära elada võib ka siin. Kuid ärge ilma põhjuseta erutuge. Teil ju veel viitsada tuhandet ei ole.»

Balaganovi muretule, vagudeta laubale ilmus sügav korts. Ta vaatas Ostapile ebakindlalt otsa ja lausus:

«Tean üht niisugust miljonäri.»

Benderi nägu muutus momentaanselt tõsiseks. See võttis korraga karmid, justkui medali piirjooned.

«Minge oma jutuga,» ütles ta, «armuandi annan ma ainult laupäeviti, pole mõtet haliseda.»

«Ausõna; monsieur Bender. . .»

«Kuulge, Šuura, kui te kord juba lõplikult prantsuse keelele üle läksite, siis nimetage mind mitte monsieur'iks, vaid citoyen'iks, mis tähendab kodanikku. Muide, kuidas on teie miljonäri aadress?» .

«Ta elab Tšernomorskis.»

«Noh muidugi, seda ma arvasin.- Tšernomorsk. Seal nimetati isegi enne sõda kümne tuhandega inimest miljonäriks. Nüüd aga. . . võin endale ette kujutada! Ei, see on lora!»

«Ei ole, laske ma räägin. Seal on tõeline miljonär. Saage aru, Bender, mul oli hiljuti juhus istuda sealses eeluurimisvanglas . . .»

Kümne minuti pärast lahkusid piimavennad õllemüügiga kooperatiiviaiast. Suur kombinaator tundis end kirurgina, kellel seisab ees väga tõsine operatsioon. Kõik on valmis. Elektrikastrulites aurutatakse marlesid ja sidemeid, valges kitlis halastajaõde liigub tasa mööda kahhelkivipõrandat, läigib meditsiiniline portselan ja nikkel, haige lebab klaaslaual, silmad roidunult lakke suunatud, spetsiaalselt kuumaksköetud õhus on tunda saksa närimiskummi lõhna. Ettesirutatud kätega kirurg astub operatsioonilaua juurde, võtab .assistendilt steriliseeritud soome noa ja lausub haigele kuivalt: «Mis siis ikka, võtke burnus ära.»

«Mul juhtub alati nii,» ütles Bender silmi välgutades; «miljonilist asja tuleb hakata ajama kohutavas rahapuuduses. Kogu minu kapital, põhi-, käibe- ja tagavarakapi-

tal, koosneb viiest rublast. .. Kuidas te ütlesite selle põrandaaluse miljonäri nime olevat?»

«Koreiko,» vastas Balaganov.

«Õige jah, Koreiko. Ilus nimi. Ja teie kinnitate, et tema miljonitest keegi midagi ei tea.»

«Mitte keegi peale minu ja Pružanski. Kuid Pružanskil, nagu ütlesin, tuleb veel kolm aastat istuda. Kui te oleksite ainult näinud, kuidas ta kurvastas ja nuttis, kui ma vanglast välja tulin. Ta nähtavasti kahetses, sest mulle poleks vaja olnud Koreikost rääkida.»

«Sellest pole midagi, et ta teile seda rääkis. Ega ta sellepärast kurvastanud ega nutnud. Ta nähtavasti aimas, et te selle loo mulle edasi jutustate. See aga on vaesele Pružanskile tõeline laostumme. Selleks ajaks, kui Pružanski vanglast välja tuleb, leiab Koreiko lohutust veel ainult labasest vanasõnast: «Vaesus pole pahe».»

Ostap võttis mütsi peast, vehkis sellega õhus ja küsis:
«Kas mul on halle juukseid peas?»
«Ei ole!».
«Siis nad tulevad. Meil on ees suured lahingud. Ka teie lähete halliks, Balaganov.»
Äkki hakkas Balaganov lollilt naerma:
«Kuidas te ütlesite? Toob ise raha helesinise äärega alustassil ?»
«Mulle alustassil,» vastas Ostap, «teile aga taldrikul.»
«Aga kuidas jääb Rio de Janeiroga? Tahan ka valgeid pükse kanda.»
«Rio de Janeiro on minu lapsepõlve kristallpuhas unistus,» teatas suur kombinaator rangelt, «ärge seda oma käppadega puudutage. Asja juurde. Liinurid minu käsutusse. Vägedel lühima ajaga Tšernomorski linna jõuda. Vahiriietus. Puhuge marssi! Paraadi juhatan mina!»

III peatükk TEIE BENSIIN, MEIE IDEED

Aasta enne Panikovski poolt konventsiooni rikkumist ja võõrasse ekspluatatsioonijaoskonda tungimist ilmus Arbatovi linna tänavatele esimene auto. Autoasjandusele teerajajaks sai alltojuht Kozlevitš.
Rooliratta taha istus ta seepärast, et kavatses uut elu

alustada. Adam Kozlevitši endine elu polnud puhas. Tal oli kogu aeg kombeks VNFSV Kriminaalkoodeksit rikkuda, ja nimelt 162. paragrahvi, mis trakteerib võõra vara omastamisest (vargusest).

Sel paragrahvil on mitu punkti, kuid punkt «a» (vargus ilma mingisuguste tehniliste vahendite kasutamiseta) oli patusele Adamile võõras. See oli tema jaoks liiga primitiivne. Ka punkt «d», mis näeb ette viieaastase vabadusekaotuse, ei sobinud talle. Ta ei armastanud kaua vanglas istuda. Ja kuna teda lapsepõlvest peale oli huvitanud tehnika, andus ta kogu hingest punktile «c» (vaksalites, sadamates, aurikutel, vagunites ja võõrastemajades võõra vara salajane äraviimine, mis on toime pandud tehniliste vahendite kasutamisega või korduvalt või eelneval kokkuleppel teiste isikutega).

Ent Kozlevitšil ei vedanud. Teda tabati nii siis, mil ta kasutas armastatud tehnilisi vahendeid, kui ka siis, mil ta tegutses ilma nendeta. Teda tabati vaksalites, sadamates, aurikutel ja võõrastemajades. Ka vagunites jäi ta vahele. Ta saadi kätte isegi siis, kui ta täielikus meeleheites eelneval kokkuleppel teiste isikutega oma õnne katsuda püüdis.

Kui Adam Kozlevitš oli istunud üldkokkuvõttes umbes kolm aastat, tuli ta mõttele, et palju mugavam on tegelda vara avaliku kogumisega kui võõra vara salajase omastamisega. See mõte tõi tema mässulisele hingele rahu. Temast sai eeskujulik vahialune, ta kirjutas paljastavaid luuletusi vangla ajalehes «Päike tõuseb ja lä'eb looja» ning töötas usinalt parandusmaja mehaanikatöökojas. Pönitentsiaarsüsteem avaldas talle soodsat mõju. Adam Kazimirovitš Kozlevitš, nelikümmend kuus aastat vana, sündinud talupoja perekonnas Czestochowa maakonnas, vallaline, korduvalt karistatud, lahkus vanglast ausa inimesena.

Pärast kaheaastast töötamist ühes Moskva garaažis ostis ta juhuslikult vana autologu, mille turuleilmumist võis seletada vaid automuuseumi likvideerimisega.. Selle haruldase eksponaadi eest maksis Kozlevitš sada üheksakümmend rubla. Auto müümise, juures

tehti tingimuseks, et ühes autoga peab ta ostma ka rohelises potis kunstpalmi. Tuli osta ka palm. Palmiga sai ta kiiresti hakkama, kuid autoga tuli veel kaua jännata: turgudelt puuduvaid osi otsida, istmed restaureerida, uued elektriseadmed

panna, Remont lõppes auto värvimisega sisalikroheliseks. Auto marki keegi ei teadnud, kuid Adam Kazimirovitš kinnitas, et see on «Loren-Dietrich». Selle kinnituseks lõi ta auto radiaatori külge «Loren-Dietrichi» vaskplaadi. Jäi üle alustada erataksoäri, millest Kozlevitš oli unistanud juba ammu.

Samal päeval, kui ta kavatses oma lemmiku esmakordselt välja tuua ja autode seisukohale sõita, toimus kõigile erataksojuhtidele kurb sündmus. Moskvasse saabus sada kakskümmend väikest musta brauninguvärvilist taksiautot «Renault». Kozlevitš nendega konkureerida ei kavatsenud. Palmi andis ta ära voorimeeste teemajja «Versailles», ise sõitis tööle provintsi.

Arbatov, kus polnud veel autotransporti, hakkas autojuhile meeldima ja ta otsustas sinna alatiseks elama jääda.

Adam Kazimirovitši vaimusilma ette kerkis pilt, kuidas ta suure armastusega, lõbusalt ja peaasi ausalt oma autoga töötama hakkab. Ta kujutas ette, kuidas ta varasel külmal hommikul vaksali ees valvab ja Moskva rongi ootab. Pugenud punasesse lehmanahast tuluppi ja tõstnud laubale squred aviaatoriprillid, kostitab ta pakikandjaid lahkelt paberossidega. Kusagil tagapool tunglevad külmunud voorimehed. Nende silmad jooksevad külma tõttu vett ja nad saputavad oma pakse siniseid «seelikuid». Seal aga kostab jaamakella rahutukstegev helin. See on teadaanne. Rong saabub. Reisijad väljuvad vaksaliväljakule ja peatuvad rahulolevaid grimasse tehes auto juures Nad ei oodanud et Arbatovi-kolkasse. on tunginud juba üüriautod. Kozlevitš tuututab pasunat ja sõidutab reisijad Talupoja Majja.

Tööd jätkub kogu päevaks, kõik soovivad tema mehaanilist sõidukit kasutada. Kozlevitš ja tema ustav «Loren-Dietrich» on alalised osavõtjad kõigist linna pulmadest, ekskursioonidest ja pidustustest. Kuid kõige rohkem tööd on suvel. Pühanäeviti sõidavad Kozlevitši autol linnast välja terved perekonnad. Kõlab laste mõttetu kilkamine, tuul rebib salle ja linte. naised lõkerdavad lõbusalt perekonnaisad silmitsevad lugupidavalt autoiuhi nahkkuues selga ia pärivad kuidas on autoasjanduse lood Põhja Ameerika Ühendriikides. (Kas on muide õige, et Ford ostab iga päev endale uue auto?)
Sellisena maalis Kozlevitž endale ette oma uut ja tore-

dat elu Arbatovis. Kuid tegelikkus lükkas kiiresti ümber kujutluses ehitatud õhulossi koos kõigi tornide, tõstesildade, tuulelippude ja standardiga.   .
Esmajoones vedas alt raudteegraafik. Kiirrongid ja ekspressid sõitsid Arbatovist läbi ilma peatumata, võtsid sõidu pealt vastu saua ja heitsid maha kiirposti. Sega-kaubarongid käisid ainult kaks korda nädalas. Need vedasid enamasti kehva rahvast: talupoegade saadikuid palvekirjadega, kingseppi leivakottide ja liistudega. Säärased reisijad autot tavaliselt ei kasuta. Ekskursioone ja pidustusi ei olnud, pulma Kozlevitšit ei kutsutud. Arbatovis oli harjutud pulmasõitudeks voorimehi palkama, kes sellistel juhtudel hobuste

lakkadesse paberroose ja -krüsanteeme põimisid ning see; oli isameestele väga meele järele.

Kuid linnast väljasõite oli rohkesti. Need aga ei olnud hoopiski niisugused, nagu Adam Kazimirovitš oli ette kujutanud, polnud ei lapsi, ei lehvivaid salle ega lõbusat lõkerdamist.

Juba esimesel õhtul, mida valgustasid tuhmid petrooleumilaternad, tuli Adam Kazimirovitši juurde, kes kogu päeva oli viljatult Lunastaja-Kooperatiivi väljakul seisnud, neli meesterahvast. Kaua silmitsesid nad vaikides autot. Siis küsis üks neist, keegi küürakas, ebakindlalt:

«Kas kõik võivad peale istuda'?»

«Kõik,» vastas Kozlevitš, pannes imeks Arbatovi kodanike argust. «Viis rubla tunnis.»

Mehed hakkasid omavahel sosistama. Autojuhi kõrvu kostsid veidrad ohked ja sõnad: «Kas sõidame, seltsimehed, pärast istungit? Kas sobib? Rubla kakskümmend viis inimese pealt ei ole kallis. Miks ei sobi? . . .»

Ja esmakordselt võttis mahukas masin oma kalingurrüppe kamba arbaatovlasi. Mõne hetke olid reisijad vait, masendatuna kiirest sõidust, kuumast bensiinihaisust ja tuule vilistamisest. Pärast aga, ähmasest eelaimusest rõhutuna, hakkasid nad tasa laulu ümisema: «Kiiresti kaovad me elutee päevad». Kozlevitš lükkas sisse kolmanda käigu. Vilksatasid mööda konserveeritud toiduainete kioski sünged piirjooned ja auto jõudis lqgedale väljale, kuuvalgele traktile.

«Iga tund meid ju surmale lähemale viib,» venitasid sõitjad roidunult. Neil hakkas kahju iseendast, neil oli hale meel, et nad kunagi ei ole üliõpilased olnud. Refrääni laulsid nad valju häälega:

«Üks klaasike, üks väikene, tirlim-boml-bom, tirlim- bom-bom.»

«Pea kinni!» hüüdis äkki küürakas. «Sõidame tagasi! Süda ei anna rahu.»

Linnast võtsid sõitjad kaasa hulga valgeid pudeleid ja kellegi laiaõlgse naiskodaniku. Lagedal väljal löödi üles laager, võeti söögi alla viina, hiljem aga tantsiti ilma muusikata kokotipolkat.

Öistest seiklustest väsinud Kozlevitš tukkus kogu päeva autode seisukohal rooli taga. Õhtuks ilmus jälle kohale eilne seltskond, kes oli juba läbusas tujus; istuti autosse ja veedeti öö linna ümbruses. Kolmandal päeval kordus sama lugu. Lõbusa seltskonna öised peod küüraka eestvedamisel kestsid kaks nädalat järjest. Need auto lõbusõidud avaldasid Adam Kazimirovitši klientidele imelikku mõju; nende näod paistetasid üles ja valendasid pimedas nagu padjad. Küürakas, suur vorstijupp suus, oli nagu tõeline kodukäija.

Aeg-ajalt muutusid nad kärsituks ja puhkesid kõige paremas pidutujus nutma. ükskord tõi leidlik küürakas voorimehehobusel auto juurde koti riisi. Koidikul viidi riis külasse, vahetati seal puskari vastu ja sel päeval linna tagasi ei mindudki. Istuti heinasaadudel, joodi talumeestega sinasõprust. Öösel aga tehti lõkketuld ja nuteti eriti kaeblikult.

Järgmise päeva hallil hommikul suleti inventuuri tegemiseks raudteelaste kooperatiiv «Liinitööline», kus küürakas oli juhatajaks ning tema lõbusad kaaslased juhatuse ja kauplusekomisjoni liikmeteks. Revidentide kibedaks hämmastuseks ei leidnud nad kauplusest ei jahu ega pipart, ei pesuseepi ega -künasid; ei riidekaupu ega riisi. Riiulid, letid, kastid ja tünnid - kõik olid tühjad. Ainult kaupluse keskel sirutasid oma sääri lae poole hiiglasuured kollase kartongtallaga jahimehesaapad nr. 49 ja klaasputkas helkles

ähmaselt automaatkassa «Natsional», mille nikeldatud daamibüst oli üle külvatud mitmevärviliste rõhknaeltega. Kozlevitšile toodi koju kutse kohtu-uurija juurde: autojuhti kutsuti tunnistajaks «Liinitöölise» kooperatiivi asjus.
Küürakas ja tema sõbrad enam nägu ei näidanud ja roheline auto seisis kolm päeva ilma tööta.
Ilmusid uued sõitjad, kuid niisama nagu esimesedki, pimeduse katte all. Ka nemad algasid süütust lõbusõidust

345

linna taha, ent viinaisu tekkis neil kohe, kui masin oli vaevalt pool kilomeetrit maha sõitnud. Nähtavasti ei suutnud Arbatovi elanikud endale ette kujutada, kuidas võib autot kaine peaga kasutada, ja pidasid Kozlevitši autovankrit kõlvatuse pesaks, kus peab tingimata rõvedalt käituma, käratsema ja üldse kõigel minna laskma. Alles nüüd sai Kozlevitš aru, miks mehed päeval tema seisukohast mööda minnes üksteisele silma pilgutavad ja ebaviisakalt muigavad.
Kõik kujunes hoopis teisiti, kui Adam Kozlevitš oli oodanud. Öösiti kihutas ta süüdatud tuledega mööda ümbruse salusid, kuu:ates selja taga sõitjate purjus askeldamist ja kisa, päeval aga, surmani unine, istus kohtu-uurijate juures ja andis tunnistusi. Arbaatovlased armastasid millegipärast ainult riigi-, ühiskonna ja kooperatiivi rahadega lõbutseda. Ja jälle vajus Kozlevitš, tahtmatult Kriminaalkoodeksi sügavikku, kolmanda peatüki maailma, mis õpetlikult räägib ametialastest kuritegudest.
Algasid kohtuprotsessid. Süüdistuse peatunnistajaks oli iga kord Adam Kozlevitš, Tema tõetruud tunnistused lõid kohtualustel jalad alt, ja need, lämbudes ohetesse ja pisaratesse, tunnistasid kõik üles. Ta saatis hukka hulga asutusi. Tema viimase ohvrina langes oblasti kinoorganisatsiooni filiaal, kes väntas Arbatovis ajaloolist filmi «Stenka Razin ja vürstitar». Kogu filiaal pandi kuueks aastaks trellide taha ja üksnes juriidilist huvi pakkuv film anti asitõendite muuseumi, kus juba ees olid jahimehesaapad «Liinitöölise» kooperatiivist.
Krahh tuli pärast. Rohelist autot hakati kartma nagu katku. Kodanikud käisid kaugelt mööda Lunastaja-Kooperatiivi väljakust, kuhu Kozlevitš oli püstitanud triibulise tulba sildiga «Autobörs». Mitme kuu jooksul ei teeninud Adam. kopikatki ja elas säästudest, mis ta oli öiste sõitude ajal kõrvale pannud.
Siis läks ta välja ohvrite peale. Ta maalis autouksele valge ja enda arvates väga kaasakiskuva kirja «Hõissassa, head sõitu lasen ma!» ning alandas tunnihinda viielt rublalt kolmele. Kuid ka nüüd ei muutnud kodanikud oma taktikat. Aeglaselt sõitis autojuht mööda linna, sõitis asutuste juurde ja hüüdis akendesse:
«Ilm on nii ilus! Kas sõidame?»
Ametiisikud pistsid pea aknast välja ja vastasid kirjutusmasinate müra saatel:

346

«Sõida ise! Mõrtsukas!»
«Miks siis mõrtsukas?» küsis Kozlevitš, endal nutumaik suus.
«Oled jah mõrtsukas,» vastasid teenistujad, «kohtusse viid.»
«Te sõitke oma raha eest!» ägestus autojuht. «Oma raha eest.»

Nende sõnade juures vaatasid ametiisikud üksteisele humoristlikult otsa ja sulgesid akna. Autosõit oma raha eest näis neile lihtsalt rumalana.

«Hõissassa, head sõitu lasen ma!» omanik läks tülli kogu linnaga. Ta ei tervitanud kedagi, muutus närviliseks ja tigedaks. Nähes üht pikas balloonvarrukatega kaukaasia pluusis nõukogude teenistujat, lähenes ta sellele selja tagant ja hüüdis kibeda naeruga:

«Petised! Võtan ja toon teile kaela avaliku kohtuprotsessi! Saja üheksanda paragrahvi põhjal.»

Nõukogude teenistuja võpatas, kohendas indiferentselt oma vöörihma - see oli täis hõbenaaste, millega harilikult veohobuste rakmeid ehitakse, tegi näo, et hüüded ei käi tema kohta, ja kiirendas sammu. Kuid kättemaksuhimuline Kozlevitš sõitis ikka kõrval ja narritas vaenlast tasku-Kriminaalkoodeksi monotoonse ettelugemisega:

«Kui ametiisik omastab raha, väärtusi või muud vara, mis on tema käes tema ametiseisundi tõttu, siis karistatakse teda...» .

Nõukogude teenistuja pani aralt plehku, kauaaegsest kontoritaburetil istumisest lapiku tagumiku rappudes.

«. . . vabadusekaotusega,» hüüdis Kozlevitš talle järele, «kuni kolme aastani. »

Kuid kõik see pakkus talle ainult moraalset lohutust. Tema materiaalsed asjad olid halvad. Säästud olid lõpukorral. Oli vaja midagi ette võtta. Nii edasi elada enam ei saanud.

Sellises palavikulises seisundis istus Adam Kazimirovitš kord oma autos ja silmitses vastikustundega rumalat triibulist tulpa «Autobörs». Ta oli juba ähmaselt aru saanud, et ausast elust ei ole midagi välja tulnud, et automessias on ilmunud enne tähtaega ja kodanikud ei usu teda. Kozlevitš oli nii sügavalt oma kurbadesse mõtetesse vajunud, et ei märganudki kaht noormeest, kes juba hulk aega uudishimulikult tema masinat silmitsesid.

«Originaalne konstruktsioon,» ütles üks neist lõpuks.

347

«Autoasjanduse koidik. Vaadake, Balaganov, mida võib teha lihtsast Singeri õmblusmasinast! Väike ümbertegemine ja ongi valmis tore kolhoosi vihusiduja.»

«Käi minema,» sõnas Kozlevitš süngelt.

«Kuidas «käi minema»? Miks te siis oma peksumasinale sellise sildi panite: «Hõissassa, head sõitu lasen ma!»? Võib-olla me tahame sõbraga ametisõitu teha? Võib-olla me tahame temaga lõbusõitu ette võtta?»

Esmakordselt Arbatovi-perioodil ilmus naeratus meie autoasjanduse märtri näole. Ta hüppas masinast välja japani ägedalt turtsuva mootori kiiresti käima.

«Palun,» ütles ta, «kuhu?»

«Seekord mitte kuhugi,» lausus Balaganov, «pole raha! Ei ole midagi parata, seltsimees mehaanik, vaesed oleme.»

«Ikkagi-istu!» hüüdis Kozlevitš meeleheitele minnes. «Sõidutan tasuta. Jooma te ei hakka? Kuuvalgel alasti tantsima ei hakka? Hõissassa! Head sõitu lasen ma!»

«Mis siis ikka, külalislahkust tuleb kasutada,» ütles Ostap autojuhi kõrvale istudes. «Näen, et teil on hea iseloom. Kuid miks te arvate, et me peaksime alasti tantsima?»

«Siin leidub sihukesi,» vastas autojuht masinat peatänavale juhtides, «riiklikke kurjategijaid.»

Tal oli soov kellegagi oma muresid jagada. Kõige parem oleks neist rääkida hellale kortsuspõselisele emale. Ta oleks kaasa tundnud. Kuid madam Kozlevitš oli juba ammu surnud mure kätte, kui oli teada saanud, et tema poeg Adam on hakanud varga-retsidivisti kuulsust omandama. Ja autojuht jutustas uutele sõitjatele pika loo sellest, kuidas vallutati Arbatovi linn, mille varemete keskel rappus nüüd tema roheline auto.
«Kuhu sõita?» lõpetas Kozlevitš nukralt. «Kuhu soovite?»
Ostap viivitas vastusega, vaatas tähendusrikkalt oma punapäisele paarimehele ja ütles:
«Köigi teie hädade põhjuseks on see, et te olete tõeotsija. Te olete lihtsalt talleke, saamatu baptist. Kurb on autojuhtide hulgas näha sääraseid longuspäid. Teil on auto ja te ei tea, kuhu sõita. Meie lugu on halvem - meil ei ole autot. Kuid me teame, kuhu sõita. Kui tahate, sõidame koos.»
«Kuhu?» küsis autojuht.
«Tšernomorskisse,» ütles Ostap.. «Meil on seal ees väike

intiimasi. Ka teile leiduks tööd. Tšernomorskis peetakse lugu muinsusesemetest ja nad kasutavad meeleldi teie autot. Sõidame.»
Esialgu Adam Kazimirovitš muigas nagu lesk, keda elus enam miski ei huvita. Kuid Bender oskas veenda. Ta kirjeldas hämmeldunud autojuhile imeilusaid kaugusi ja vär
vis need kohe helesiniseks ja roosaks.
«Arbatovis aga ei ole teil kaotada midagi peale tagavaraahelate. Teel te nälga ei jää. Selle eest hoolitsen mina. Teie bensiin, meie ideed.»
Kozlevitš peatas auto ja lausus ikka veel vastu punnides:
«Bensiini on vähe.»
«Viiekümneks kilomeetriks jätkub?»
«Jätkub kaheksakümneks.»
«Siis on kõik korras. Ma juba ütlesin teile, et ideedest ja mõtetest mul puudu pole. Täpselt kuuekümne kilomeetri kaugusel ootab teid otse tee peal suur raudvaat lennukibensiiniga: Kas lennukibensiin teile meeldib?»
«Meeldib,» vastas Kozlevitš häbelikult.
Elu näis talle jälle kerge ja lõbus. Ta tahtis viivitamata Tšernomorskisse sõita.
«Ja selle bensiinivaadi,» lõpetas Ostap, «saate täitsa muidu. Veelgi rohkem. Teid palutakse, et te selle bensiini vastu võtaksite.»
«Milline bensiin?» sosistas Balaganov. «Mis joba te ajate? »
Ostap uuris tähtsalt piimavenna näole külvatud oranživärvilisi tedretähti ja lausus niisama tasakesti:
«Inimesed, kes ajalehte ei loe, on tarvis kohapeal moraalselt maha lasta. Teid jätan ellu üksnes sellepärast, et loodan teid ümber kasvatada.»
Ostap ei seletanud, milline side on ajalehtede lugemise ja suure bensiinivaadi vahel, mis teel ootamas.
«Kuulutan suure tähesõidu Arbatov-Tšernomorsk alanuks,» ütles Ostap pidulikult. «Tähesõidu komandöriks määran enda. Autojuhiks määratakse. . . kuidas teie nimi oli? Adam -Kozlevitš. Kodanik Balaganov kinnitatakse pardamehaanikuks, kellele pannakse teenri kohustused. Ainult teate mis, Kozlevitš, kiri «Hõissassa, head sõitu lasen ma!» tuleb üle värvida. Meie autole ei ole erilisi tunnusmärke vaja.»
Kahe tunni pärast veeres värske tumerohelise värvi-

laiguga auto garaažist aeglaselt välja, et sõita viimast korda Arbatovi linna tänaval. Kozlevitši silmis helkles lootus. Kozlevitši kõrval istus Balaganov. Ta hõõrus hoolikalt kaltsuga vaskosi, täitis usinalt temale antud pardamehaaniku kohustusi. Tähesõidu komandör oli siruli punakal istmel ja silmitses rahuldusega oma uusi alluvaid.
«Adam!» hüüdis ta mootorimürast üle karjudes. «Mis teie käru nimi on?»
««Loren-:Dietrich»,» vastas Kozlevitš.

«Mis nimi see ka on? Autol peab nagu sõjalaevalgi olema oma nimi. Teie «Loren-Dletrichit» iseloomustavad hea kiirus ja suursugune sale joon. Sellepärast teen ettepaneku anda autole nimeks «Gnuu-antiloop». Kes on selle vastu? Ühel häälel.»

Kõigi oma osade kilina-kolina saatel kihutas roheline «Antiloop» piki Noorte Talentide puiesteed ja lendas turuplatsile.

Seal avanes «Antiloobi» meeskonnale veider pilt. Turuplatsilt maantee suunas jooksis küürutõmbunult mees, kaenla all valge hani. Vasaku käega hoidis ta peas kõva õlgkübarat. Tema järel jooksis kisendades ja karjudes suur hulk inimesi. Põgeneja vaatas sageli üle õla tagasi, tema suursugusel näitlejanäol võis näha õuduseilmet.
«Panikovski lidub seal!» hüüdis Balaganov.
«Hanevarguse teine staadium,» tähendas Ostap jahedalt. «Kolmas staadium algab pärast süüdlase tabamist. Sellega käivad kaasas valusad matsakad.»

Kolmanda staadiumi lähenemist Panikovaki vististi juba aimas, ta: jooksis kõigest väest. Hirmuga ei lasknud ta hane lahti ja see ärritas tagaajajaid veelgi.

«Saja kuueteistkümnes paragrahv,» tsiteeris Kozlevitš peast. «Looma salajane ja ka avalik varastamine põllumajanduse ja karjandusega tegelevalt töötavalt elanikkonnalt.»

Balaganov pani laginal naerma. Teda lohutas mõte, et konventsioonirikkuja saab õiglase karistuse.
Auto lõikus läbi kisendava rahvahulga ja jõudis maanteele.
«Appi!» hüüdis Panikovski, kui «Antiloop» tema kõrvale jõudis.
«Ehk jumal aitab,» vastas Balaganov end üle autoääre kallutades.
Auto paiskas Panikovskile vaarikapunase tolmupilve.

«Võtke peale!» röökis Panikovski viimase jõuga, püüdes autost mitte maha jääda. «Ma olen täitsamees!»

Jälgijate hääled sulasid ainsaks pahaendeliseks kõminaiks.

«Võib-olla võtame selle mao peale?» küsis Ostap.

«Pole vaja,» sõnas Balaganov julmalt. «Teinekord teadku, kuidas konventsiooni rikkuda.»

Kuid Ostap oli oma otsuse juba teinud.

«Viska lind minema!» hüüdis ta Panikovskile ja lisas autojuhi poole pöördudes: «Aeglusta .käiku.»

Panikovski kuulas sõna. Hani tõusis solvunult maast üles, saputas tiibu ja läks linna tagasi, nagu poleks midagi juhtunud.

«Kobige peale,» pakkus Ostap, «kurat teid võtaks! Kuid see olgu viimane kord, muidu kisun käed juurtega välja.»

Kiiresti sibades haaras Panikovski autokerest kinni, kerkis siis kõhuli autoäärele, laskus masinasse nagu ujuja paati ning kukkus mansettidega klõbistades põrandale.

«Täiskäik,» kamandas Ostap. «Istung jätkub.»

Balaganov pigistas pasunat ja selle vasksest torust kõlasid vanamoodsad, lõbusad, äkitselt katkevad helid:

Mattšišš on ilus tants. Ta-ra-ta...
Mattšišš on ilus tants. Ta-ra-ta...

«Gnuu-antiloop» sööstis metsikute väljade vahele, ees ootas teda vaat lennukibensiini.

IV pea t ü k k TAVALINE SUMADAN

Kübarata, hallides purjeriidest pükstes, munga moodi paljale jalale tõmmatud nahksandaalides ja ilma kraeta valges särgis mees astus pead kummardades maja nr. 16 madalast jalgväravast välja. Sinkjatest kiviplaatidest kõnniteel jäi ta korraks seisatama ja pomises endamisi:

«Täna on reede. Tähendab jälle on vaja vaksalisse minna.»

Neid sõnu lausudes pöördus sandaalides mees :kiiresti ümber. Talle tundus, et tema selja taga seisab nuhi tsinklõustaga kodanik. Kuid Malaja Kassatelnaja tänav oli täiesti tühi.

Juunihotninik oli alles algamas. Akaatsiad võbisesid ja pillasid lamedatele kividele tinast külma kastet. Tänava linnud siristasid mingit lõbusat lugu. All, tänava lõpus majakatuste taga, helkles valumetallina raske meri. Noored koerad vahtisid nukralt ringi ja ronisid küünte krabisedes prügikastidele. Kojameeste tund oli juba möödas, piimanaiste tund pülnud veel alanud.

See oli hommikul kella viie ja kuue vahel, mil kojamehed olid oma okkaliste luudadega isu täis vehkinud ja koju läinud; linn ali helge, puhas ja vaikne nagu riigipank. Sellisel hetkel tahaks nutta ja uskuda, et hapupiim on viljaviinast tõepoolest kasulikum ja maitsvam, kuid oli juba kuulda kauget müra: linnalähedastest rongidest ronisid oma nõudega maha piimanaised. Kohe ruttavad nad linna ja alustavad koduperenaistega tagatreppidel tavalist jagelemist. Silmapilguks vilksatavad töölised ja kaovad tehaseväravate taha. Vabrikukorstnad paiskavad välja suitsu. Siis aga hakkavad öölaudadel tigedusest hüpeldes ja troikakuljuseid meenutades tilisema tuhanded äratuskellad (firma «Pavel Bure» omad tasemini, täppismehaanika trusti omad - kiledamalt) ja kõrgetelt neitsivooditelt kobivad unisest peast torisedes maha nõukogude teenistujad. Piimanaiste tund on lõppenud, algab ametiskäijate tund.

Kuid veel oli vara, teenistujad alles magasid oma kummipuude all. Sandaalides mees käis läbi kügu linna ega kohanud teel peaaegu kedagi. Ta kõndis akaatsiate all, mis Tšernomorskis täitsid mõningaid ühiskondlikke funktsioone: ühtedel rippusid sinised postkastid ametkonnavapiga - kirjaümbrik ja välgunool, teiste külge olid löödud plekk-kausid veega koerte jaoks.

Primorski vaksalisse jõudis sandaalides mees hetkel, kui piimanaised sealt väljumas olid. Ta lõi end mitu korda ära vastu nende raudnõusid, kuid jõudis siiski käsipakkide hüiuruumi ning esitas kviitungi. Pakkide väljaandja uuris kviitungit ebaloomulikult valjul ilmel, nagu see on moes ainult raudteel, ja viskas kviitungiesitajale kätte tema sumadani. Esitaja omakorda avas nahkse rahakoti, võttis sealt ühates välja kümnekopikase mündi ja pani selle pakiletile, mis oli tehtud kuuest küünarnukkidega siledaks poleeritud vanast rööpast.

Sandaalides mees pani sumadani jaamaesisel väljakul maha, vaatas hoolega igast küljest ja katsus isegi selle

läikivat portfellilukku. See üli puust kokku löödud ja kunstfiibriga kaetud tavaline kohver.

Just niisugustes lmlhvrites veavad nooremad meesreisijad niitsokke «Sketš», kaht tolstovkat, üht juuksehoidjat, sportpükse, brošüüri «Komsomoli ülesanded maal» ja kolme kõvakskeedetud ning puruksmuljutud muna. Peale selle on tingimata ühes nurgas veel ajalehesse «Ekonomiitšeskaja Žizn» keeratud musta pesu pamp. Vanemad reisijad hoiavad sellises sumadanis tervet ülikonda ja selle juurde veel «Odessa 100. aastapäeva» nime all tuntud ruudulislest. riidest pükse, rulltrakse, lapatsiga toatuhvleid, kolmekordse kölni vee pudelit ja valget marsei tekki. On tarvis mänkida, et ka sel puhul on ühes nurgas midagi, mis «Ekonomitšeskaja Žizni» on keeratud. Kuid tavaliselt ei ole see mustpesu, vaid kahvatu praetud kana.

Pealiskaudse ülevalatusega rahule jäänud, haaras sandaalides mees sumadani ja astus valgesse troopilisse trammivagunisse ning sõitis linna teise otsa – Idavaksali juurde. Seal alid tema sammud otse vastupidised nendele, mis ta alles äsja oli teinud Primorski vaksalis. Ta andis oma sumadani hoiule ja sai suurekasvuliselt pagasivastuvõtjalt kviitungi.

Kui sumadani peremees oli nende veidrate evolutsioonidega maha saanud, lahkus ta jaamast just sel ajal, mil kõige eeskujulikumad teenistujad tänavatele ilmusid. Ta astus nende ebakorrapäraste kolonnide sekka, ja nüüd kaotas tema ülikond igasuguse originaalsuse. Sandaalides mees oli teenistuja, peaaegu kõik Tšernomorski teenistujad aga riietusid kirjutamata moe järgi: üleskeeratud varrukatega päevasärk, kerged orvupüksid, neeedsamad sandaalid või puldankingad. Keegi ei kandnud kaabut ega nokkmütsi. Ainult harva puutus silma sonimüts, kõige sagedamini aga mustad püstiseisvad juuksekahlud, kuid veelgi sagedamini hiilgas nagu melon väljal päikesest põlenud paljas pealagi, millele nii väga oleks tahtnud keemilise pliiatsiga midagi kirjutada.

Asutust, kus sandaalides mees teenis, nimetati «Hercules» ja see asus endises võõrastemajas. Auriku vaskkäsipuudega pöörduks tõukas mehe suurde roosast marmorist vestibüüli. Allalastud liftis pailmes teadetebüroo.. Sealt vaatas välja naerev naisenägu. Sibanud inertsi. mõjul mõne sammu, seisatas tulija vana uksehoidja ees, kelle

mütsirummul ilutsesid kuldsed siksakid, ja küsis ulja häälega:
«Nüh, vana, kas on aeg käes krematooriumi minna?»

«Jah, kullake,» vastas uksehoidja lõbusalt naeratades, «meie nõukogude kolumbaariumi.» Ta isegi laiutas käsi. Tema heasüdamlik nägu väljendas täielikku valmisolekut kas või kohe ennast põletada lasta.

Tšernomorskisse kavatseti ehitada krematoorium koos vastava ruumiga urnide jaoks, see on kolumbaariumiga, ja säärane uuendatud kalmistu tekitas kodanikele millegi pärast väga suurt lõbu. Võib-olla ajasid neid naerma uued sõnad - krematoorium ja kolumbaarium -, võib-olla tegi neile suurt nalja mõte, et inimese võib ära põletada nagu puuhalu, kuid trammides ja tänavatel noriti ikka ja jälle vanameeste ja vanaeitede kallal: «Kuhu sa, vanaeit, trügid? Kas ruttad krematooriumi?» Või: «Laske vanamees ette, tal on aeg krematooriumi minna.» Ja imelik, tulematuste idee oli vanadele väga meeltmööda, nii et lõbusad naljad said nende täieliku heakskiidu osaliseks. Surmajutte, mida siiamaani oli peetud ebasobivateks ja ebaviisakateks, hakati Tšernomorskis koteerirna võrdselt aneikdootidega juutide ja kaukaaslaste elust ning need äratasid üldist huvi.

Teenistuja möödus kaarega trepijalamil asuvast alasti marmorkujust, kes ülestõstetud käes elektritörvikut hoidis, ja heitis pahase pilgu plakatile «Algab «Herculese» puhastamine. Maha vaikimise vandenõu ja üksteise varjamine!» ning tõusis teisele korrusele. Ta töötas finants- ja arveosakannas. Töö alguseni oli jäänud veel viisteist minutit, kuid laudade taga istusid juba Sahharkov. Dreifuss, Tezaimenitski, Muzõkant, Tševaževskaja, Kukuškind, Barissohlebski ja Lapidus-noorem. Puhastust nad ei kartnud. Seda olid nad karduvalt üksteisele kinnitanud, kuid viimasel ajal hakkasid nad millegipärast võimalikult vara tööle tulema. Neid vabu minuteid kasutades ajasid nad omavahel kärarikkalt juttu. Nende hääled kõmisesid tohutu suures saalis, kus omal ajal oli olnud võõrastemaja restoran. Seda meenutasid nikerdatud tammekessoonidega lagi ja maalitud seinad, kus kukerpallitasid õudselt irvitavad menaadid, najaadid ja drüaadid.

«Kas uudist olete kuulnud. Koreiko?» küsis tulijalt Lapidus-noorem. «Kas tõesti pole kuulnud? Nonnoh? Te kukute imestusest pikali.»

«Missugust uudist? . .. Tere, seltsimehed!» tervitas Koreiko, «Tere, Anna Vassiljevna!»

«Te ei suuda seda endale ette kujutada!» ütles Lapidus-noorem kõigega väga rahul olles. «Raamatupidaja Berlaga sattus hullumajja.»

«Mis te räägite? Berlaga? Kuid ta oli ju normaalne inimene!»

«Eilse päevani oli normaalne, tänasest päevast aga juba ebanormaalne,» astus vestlusse Borissohlebski. «See on tõsi. Mulle helistas tema naisevend. Berlagal on väga ohtlik psüühiline rike, kannanärvi häire.»

«Peab ainult imestama, et meil kõigil ei üle veel kannanärvi häiret,» tähendas pahaendeliselt vana Kukuškind; silmitsedes kaasteenijaid läbi ovaalsete nikkelraamidega prillide.

«Ärge kraaksuge,» ütles Tševaževskaja. «Alati teeb see meele kurvaks.»

«Berlagast on siiski kahju,» sönas Dreifuss, kui ta oma pöördtaburetil oli näoga seltskonna poole pöördunud.

Seltskond nõustus vaikides Dreifussiga. Lapidus-noorem üksinda muigas salapäraselt. Jutt läks üle vaimuhaigete käitumise teemale, hakati rääkima rnaniakkidest, jutustati mitu lugu kuulsatest hullumeelsetest.

«Minul,» hüüdis Sahharkav, «oli hullumeelne onu, kes pidas end üheaegselt Aabramiks, Iisakuks ja Jakobiks! Teate, millist kära ta tegi!»
«Peab ainult imestama,» ütles vana Kukuškind põriseval häälel, rahulikult pintsakuhõlmaga prille pühkides. «Peab ainult imestama, et me kõik ei pea ennast veel Aabramiks ja Iisakuks...» Vanamees hakkas nohisema.
«Ja Jakobiks?» ütles Sahharkav nöökamisi.
«Jah! Ka Jakobiks!» kisendas äkki Kukuškind «Ja Jakobiks! NimeIt Jakobiks! Elad niisugusel närvlisel ajal . . . Kui ma töötasin pangakontoris «Sikamorski ja Tsesarevitš», siis ei olnud mingit puhastust.»
Sõna «puhastus» juures Lapidus-noorem võoatas, võttis Kareikol käe alt kinni ja viis ta tohutu suure akna juurde. millel ilutses mitmevärvilistest klaasikildudest kokku seatud kahe gooti rüütli pilt.
«Berlaga kohta kõige huvitavamat uudist te veel ei teagi» sosistas ta. «Berlaga on terve nagu härg.»
«Mis? Tähendab ta ei olegi siis hullumajas?»
355

«Ei, on küll hullumajas.»
Lapiduse näole ilmus peen muie.
«Selles kogu trikk ongi. Ta hakkas puhastust kartma ja otsustas äreva aja seal lihtsalt äia istuda. Simuleerib vaimuhaiget. Praegu ta tõenäoliselt röögib ja lagistab naerda. Küll on aga osav sell! Ma olen isegi kade!»
«Tal ehk on vanematega mõni pahandus? Kaupmehed? Võõras element?»
«Õige, ta vanematega ei ole asi korras ja tal endal oli omavahel öeldes apteek Kes seda võis teada, et tuleb revolutsioon? Inimesed elasid kuidas said, kellel oli apteek, kellel isegi vabrik. Mina isiklikult ei näe selles midagi paha. Kes võis seda teada?»
«Tarvis oli teada, » lausus Koreiko külmalt.
«Seda ütlen minagi,» .haaras Lapidus sõnasabast kähku kinni. «Sääraste koht ei ole nõukogude asutuses.»
Ta vaatas, silmad suured, vilksamisi Koreikole ja läks oma laua juurde.
Kõik teenistujad olid juba saali kogunenud, sahtlitest olid kiiresti välja võetud elastsed metalljoonlauad, milledel läikles heeringahõbe, palmipuust nuppudega arve-lauad, paksud roosa- ja sinisejoonelised raamatud ja rohkesti muid suuri ja väikesi kantseleitarbeid. Tezoimenitski rebis kalendrist välja eilse lehe, algas uus päev, ja juba lõi üks teenistuja noored hambad pikka lambapasteediga võileiba.
Koreiko istus !ka oma laua taha. Toetanud päevitunud küüuarnukid lauale, hakkas ta kontokorrentraamatusse sissekandeid tegema.
Aleksandr Ivanovitš Koreiko, üks «Herculese» alamaid teenistujaid, oli viimastes noorusaastates mees - ta oli kolmkümmend kaheksa aastat vana. Tema punases; pit-sativärvi näos istusid nisukarva kulmud ja valged silmad. Inglise vurrud olid samuti värvilt küpse vilja sarnased. Tema nägu oleks olnud päris noor, kui seal poleks olnud jõhkraid jefreitorikortse, mis tema põski ja kaela katsid.
Töökohal käitus Aleksandr Ivanovitš üleajateenija sõdurina: ei targutanud, oli kohusetruu, töökas, leidlik ja tobedavõitu.

«Ta on kuidagi liiga arg,» ütles tema kohta finants- ja arveosakonna juhataja, «kuidagi ülearu alandliik, kuidagi ülearu ustav. Vaevalt on laenutellimine välja kuulutatud, kui ta juba oma kuupalka topib. Aga kogu tema palk on

kõigest nelikümmend kuus rubla. Tahaksin teada, kuidas ta selle rahaga ära elab. . .»

Aleksandr Ivanovitšil oli hämmastan1apanev omadus. Ta korrutas ja jagas peast väga kiiresti kolme- ja neljakohalisi suuri arve. Kuid see ei .päästnud Koreiikot tobeda- . võitu inimese reputatsioonist.

«Kuulge, Aleksandr Ivanovitš,» küsis naaber, «kui-palju on kaheksasada kolmkümmend kuus korda nelisada kakskümmend kolm?»

«Kolmsada viiskümmend kolm tuhat kuussada kakskümmend kaheksa,» vastas Koreiko üsna lühikese viivituse järel. .

Ja naaber ei kontrollinudki korrutuse saadust, sest ta teadis, et tobedavõitu Koreiko mitte kunagi ei eksi.

«Mõni teine oleks tema asemel karjääri teinud,» arvasid nii Sahharikov ja Dreifuss kui ka Tezoimenitski ja Muzõkant, nii Tševaževskaja ja Borissohlebski -kui ka Lapidus-noorem ja vana loll Kukuškind ning isegi hullumajja pagenud raamatupidaja Berlaga. «See aga on togu! Istub kogu eluaeg oma neljakümne kuue rubla peal. »

Aleksandr Ivanovitši kaasteenijad ning finants- ja arveosakonna ülem seltsimees Arnikov, ning mitte ainult tema, vaid ka Serna Mihhailovna, «Herculese» ülema seltsimees Polõhhajevi isiklik sekretär, - kõik nad oleksid muidugi äärmiselt hämmastunud, kui nad oleksid teada saanud, et Aleksandr Ivanovitš Koreiko, kõige alandlikum kontoritöötaja, alles tund aega tagasi tassis millegipärast ühest vaksalist teise sumadani, mille sisuks ei olnud «Odessa 100. aastapäeva» püksid ega kahvlatu kana ega ka mingid «Komsomoli ülesanded maal», vaid kümme miljonit rubla välisvaluuta ja Nõukogude rahamärkides.

1915. aastal oli linnakodanik Saša Koreiko kahekünne kolme aastane looder nende hulgast, keda seekord õigustatult erugümnasistideks nimetati. Reaalkooli ta ei lõpetanud, ühegi ametiga ei tegelnud, hulkus mööda bulvareid ja elas vanemate kulul. Sõjaväeteenistusest pääses ta onu tõttu, kes oli sõjaväeülema asjaajajaks, ja seepärast ei tundnud ta vähimatki hirmu, kuulates poolhullu ajalehemüüja hüüdeid:

«Viimased telegrammid! Meie väed tungivad peale! Tänatud olgu jumal! Palju surnuid ja haavatuid! Tänatud olgu jumal!»

Tol ajal kujutas Saša Koreiko endale tulevikku ette järgmisea: ta kõnnib tänaval - ja äkki leiab tsingipuruga ülekülvatud rentslist, päris seina äärest, kirsspruuni, sadulana kriuksuva rahakoti. Rahakotis on palju raha, kaks tuhat viissada rubla... Siis hakkab kõik väga hästi minema.

Ta kujutas endale väga sageli ette, kuidas ta raha leiab, ta isegi näis täpselt teadvat, kus see sünnib. Poltaava võidu tänaval etteulatuvast majaseinast moodustatud asfalteeritud nurgast, tsingipuruga rentslist. Seal ta lebab, nahkne heategija, natuke kuivanud akaatsiaõisi peal, laiakslitsutud koni kõrval. Saša -käis iga päev Poltaava võidu tänaval, kuid tema suureks imestuseks rahakotti ei olnud. Ta soris

gümnasistiratsapiitsaga prahti ja vahtis tuimalt paraadukse juures rippuvat emailsilti - «Maksuinspektor J. M. Soloveiski». Ja Saša vantsis ogaralt koju, viskus punasele plüüždiivanile pikali ja unistas rikkusest, südame- ja pulsilöögid kõrvus kumisemas. Pulsilöögid olid lühikesed, õelad, kärsitud.

Seitsmeteistkümnenda aasta revolutsioon ajas Koreiko plüüždiivanilt ära. Ta mõistis, et temast võib saada tundmatute inimeste õnnelik pärija. Ta aistis, et kogu maal on praegu ripakil väga palju peremeheta kulda, väärtasju, suurepärast mööblit, maale ja vaipu, kasukaid ja serviise. Ei tohi ainult õiget aega maha magada, vaja on sellele varale käsi peale panna.

Kuid ta oli siis veel noor ja rumal. Ta võttis endale suure korteri, mille omanik oli Prantsuse aurikul õnnelikult Konstantinoopoli sõitnud, ja asus sinna avalikult elama. Terve nädala harjutas ta ennast kadunud ärimehe võõra rikka eluga, jõi puhvetkapist leitud muskaati, hammustas peale normiheeringat, tassis turule mitmesuguseid iluasju ja ali väga üllatatud, kui ta areteeriti.

Viie kuu pärast tuli ta vanglast välja. Oma unistusest rtahameheks saada ta lahti ei öelnud, kuid taipas, et seda on vaja teha pimeduses, salamahti ja. tasahilju. Oli tarvis luua endale soliidne välimus, ja Aleksandr Ivanovitš leidis selle kõrgetes oranžsaabastes, põhjatutes sinistes ratsapükstes ja toiduainetega varustamise alal töötaja pikahõlmalises frentšis. .

Sel äreval ajal oli kõik inimkätega tehtu halvem kui varem: majad ei kaitsnud külma vastu, toit ei täitnud kõhtu, elekter süttis üksnes siis, kui tarvis oli desertööri-

dele ja bandiitidele suurt haarangut korraldada, veevärk andis vett ainult esimestele korrustele, trammid aga ei liikunud üldse. Ometi olid loodusjõud õelaid ja ohtlikeks muutunud: talved olid külmemad kui varem, tuul oli kõvem, ja külmetus, mis varem inimese kolmeks päevaks voodisse pani, tappis nüüd kolme päevaga sootuks ära. Ja ilma kindla tööta noormehed hulkusid mööda tänavaid, lauldes muretult laulu rahast, mis oli oma väärtuse kaotanud:

Uljalt puhvetisse astus,
kopikat ei olnud taskus,
vahetage mulle kümme miljonit...

Aleksandr Ivanavitš nägi rahutusega, kuidas raha, mille ta suurte kelmustükkidega kokku ajanud, muutub mitte millekski.

Tüüfus murdis inimesi tuhandete kaupa. Saša kauples laost varastatud medikamentidega. Ta teenis tüüfuse pealt viissada miljonit, kuid kurss muutis selle kuu ajaga viieks miljoniks. Suhkruga teenis ta miljardi. Kurss muutis selle raha pulbriks.

Sellel perioodil oli üks tema õnnestunumaid operatsioone Volgamaale saadetava toiduaineterongi kõrvaldamine. Koreiko oli rongi komandant. Rong väljus Poltaavast Samaarasse, kuid Samaarasse ta ei jõudnud, ja ka Poltaavasse tagasi ei tulnud. Ta läks teel jäljetult kaduma. Ühes temaga läks :kaduma ka Aleksandr Ivanovitš.

V peatükk MAA-ALUNE RIIK

Oranžsaapad ilmusid, kerkisid uuesti pinnale Moskvas 1922. aasta lõpul. Saabastest kõrgemal oli rohekas kuldse rebasenahkse voodriga pekešš. ülestõstetud lambanahkne krae, mis teiselt poolt sarnanes tepitud tekiga, kaitses külma eest uljast sevastoopoli poolpõskhabemega larhvi.

Peas oli Aleksandr Ivanovitšil suurepärane säbrune papaaha.

Moskvas sagisid tol ajal juba uued kristallklaasist laternatega autod, tänavail patseerisid kotikmütsides ja

sallkraega kasukates tõusikud. Moodi olid minemas teravaninalised gootistiilis kamassid ja kohvririhmade ja käepidemetega portfellid. Sõna «kodanik» hakkas välja tõrjuma harjunud sõna «seltstmees» ja mingid noormehed, kes olid kiiresti taibanud, milles nimelt elulõbud seisavad, tantsisid juba restoranides uansteppi «Dixi» ja isegi fokstrotti «päikselill». Linna täitsid uljaste kihutajate hüüded ja suures Välisasjade Rahvakomissariaadi majas õmbles rätsep Zurkevitš ööd-päevad läbi frakke välismaale sõittvatele Nõukogude diplomaatidele.

Aleksandr Ivanovitš vaatas imestusega, et tema riietus, mida provintsis peeti mehisuse ja rikkuse tunnuseks, on siin Moskvas jäänud vanaaja igandiiks ja iheidab selle omanikule ebasoodsat varju.

Kahe kuu pärast avati Sretenski puiesteel uus käitis sildiga «Tööstusartell «Revanš». Keemiatooted». Artelli käes oli kaks tuba. Esimeses toas rippus sotsialismi rajaja Friedrich Engelsi portree, mille all istus süütult naeratades halli-punasetriihulises inglise ülikonnas Koreiko ise. Kadunud olid oranžsaapad ja primitiivne poolpõskhabe. Aleksandr Ivanovitši põsed olid nüüd täiesti puhtaks aetud. Tagumine tuba eli tootmisruumiks määratud. Seal seisis kaks manomeetrite ja mõõduklaasidega tamme-vaati, üks - põrandal, teine vahekorrusel. Vaate ühendas peenike klistiirirtoru, mida mööda asjalikult vulksuv vedelik ühest vaadist teise voolas. Kui kogu vedelik oli üle-misest nõust alumisse voolanud, ilmus tootmisruumi poisike, viltsaapad jalas. Vanainimeslikult ohates võttis poiss ämbriga alumisest vaadist vett, tassis vahekorrusele ja valas ülemisse vaati. Selle keerulise tootmisprotsessiga lõpule jõudnud, läks ta end kontorisse soojendama, klistiiritorust aga oli jälle kuulda vulksumist: vedelik voolas oma tavalist teed - ülemisest reservuaarist alumisse.

Ka Aleksandr Ivanovitš ise ei teadnud täpselt, milliseid kemikaale artell «Revanš» toodab. Tal oli muudki teha kui kemikaalidega jännata. Tema tööpäev oli juba niigi tihendatud. Ta sõitis pangast panka ja mangus tootmise laiendamiseks laene. Sõlmis trustides lepinguid keemiatoodete hankimise peale ja sai toorainet kindlate hindade järgi. Ta sai ka laene. Väga palju aega kulus selleks, et müüa saadud tooraine kümnekordse hinna eest riiklikele tehastele edasi, rohkesti energiat neelasid valuutaoperat-

sioonid mustal turul, Plevna kangelaste mälestussamba jalamil.

Aasta möödumisel tekkis pankadel ja trustidel soov teada saada, kuivõrd viljakalt on mõjunud tööstusartelli «Revanš» arenemisele temale raha ja tooraine näol antud abi ja kas agar eraettevõtja ei vaja veel mingisugust toetust. Õpetlasehabemetega komisjoniliikmed sõitsid artelli «Revanš» ette kolmes kalessis. Tühjas kontoris uuris ko-misjoni esimees kaua Engelsi ükskõikset nägu ja koputas kepiga kuusepuust letile,

kutsudes kohale artelli juhtkonda ja liikmeid. Viimalks avanes tootmisruumi uks, ja komisjoni ette ilmus äranutetud silmadega poisike, ämber käes.

Jutuajamisest selle «Revanši» noore esindajaga selgus, et tootmine käib täie hooga ja et peremeest pole juba nädal aega näha. Tootmisruumis komisjon kaua ei viibinud. Vedelik, mis asjalikult vulksus klistiirisoolikas, tuletas oma maitselt, värvilt ja keemiliselt koosseisult meelde harilikku vett, mis ta ka tegelikult oli. Kui komisjoni esimees oli selle uskumatu fakti kindlaks teinud, ütles ta «hm» ja vaatas komisjoni liikmetele, kes samuti ütlesid «hm». Siis suunas esimees pilgu virilalt naeratades poisikesele ja küsis:
«Kui vana sa oled?»
«Kaksteist täis,» vastas see.
Poisike puhkes nii ägedalt nutma, et komisjoni liikmed tõugeldes tanavale pagesid, kalessidesse istusid ja täielikus segaduses ära sõitsid. Mis puutub artelli «Revanš», siis panga- -ja trustiraamatuis kanti kõik tema operatsioorlid «Kasumite ja kahjumite arve» sellesse ossa, mis sõnagagi ei meenuta kasumeid, vaid on täielikult pühendatud kahjumitele.

Selsamal päeval, mil komisjonil poisikesega «Revanši» kontoris paljutähendav jutuajamine oli, väljus Aleksandr Ivanovitš Koreiko otseühendusrongi magamisvagunist väikeses viinamarjavabariigis, kolme tuhande kilomeetri kaugusel Moskvast.

Ta avas võõrastemaja numbritoa akna ja nägi oaasi rajatud linna - bambusest veevärgiga ja viletsa savikindlusega. ltnna, mille kõrbepiiril kasvasid paplid ja mis oli täis aasialikku kära. .

Järgmisel päeval sai ta teada, et vabariik on hakanud elektrijaama ehitama. Ka sai ta teada, et rahast on kogu

361

aeg puudus ja ehitustööd, millest oleneb vabariigi tulevik, võivad seisma jääda.

Ning meie agar eraettevõtja otsustas vabariiki aidata. Ta ajas jälle jalga oranžsaapad, pani pähe tübeteika, haaras kõhuka portfelli kaenla alla ja seadis sammud ehitus-valitsusse.

Eriti lahkelt teda vastu ei võetud, kuid ta käitus üsna väärikalt, ei palunud midagi enesele ja rõhutas peamiselt seda, et mahajäänud ääremaade elektrifitseerimise idee on talle äärmiselt südamelähedane.

«Teil,» ütles ta, «ei jätku raha. Ma muretsen seda.»

Ta tegi ettepaneku organiseerida elektrijaama ehituse juurde tulutoov abiettevõte.

«Kõik on väga lihtne! Me hakkame müüma postkaarte ehituse vaadetega ja see annab ralha, mida ehitustöödeks nii vaja on. Pidage meeles: teilt midagi ei taheta, teile ainult antakse.»

Alelksandr Ivanovitš tegi peopesaga õhus resoluutse žesti, tema sõnad olid veenvad, projekt oli kindel ja kasulik. Taskus leping, mille järgi ta sai veerandi kõigist post-kaardiäri tuludest, hakkas Koreiko tööle.

Esmalt oli vaja käibevahendeid. Neid tuli võtta jaama ehitamiseks assigneeritud summadest. Muud raha vaba riigis ei olnud.

«Pole viga,» lohutas ta ehitajaid. «Ärge unustage: sellest silmapilgust peale hakkate ainult sisse kasseerima.»

Aleksandr Ivanovitš istus ratsahobusele, et inspekteerida mäelõhet, kus juba kerkisid tulevase jaama betoonrööptahukad, ja ainsast pilgust jätkus talle, 'et purpurkaljude

maalilist ilu hinnata. Tema järel saabusid pikkvankril mäelõhesse fotograafid. Nad seadsid ehituse juurde üles liigendite ja põlvedega statiivid. peitsid end mustade katete taha ja klõpsutasid hulga aega oma aparaate. Kui kõik oli juba üles võetud, puges üks fotograafidest katte alt välja ja lausus mõtlikult:

«Parem oleks muidugi olnud ehitada jaam veidi vasakule, kloostrivaremete taustale, seal on maastik hoopis maalilisem.»

Postkaartide trükkimiseks otsustati võimalikult kiiresti käima panna oma trükikoda. Raha võeti nagu esimeselgi korral ehitussummadest. Seepärast tuli ehitusel mõningad tööd seisma jätta. Kuid kõik lohutasid end sellega. et uue ettevõtte tulud võimaldavad kaotatud aega tasa teha.

362

Trükikoda otsustati ehitada sellesse samasse mäejõhesse, otse elektrijaama vastu. Varsti ilmusidki elektrijaama betoonrööptahukate lähedale trükikoja betoonrööptahukad. Järk-järgult rändasid tsemenditünnid, raudlatid, telliskivid ja kruus ühest mäelõhe servast teise. Siis kolisid suuremate sekeldusteta mäelõhe teise serva ka töölised - uuel ehitusel maksti rohkem.

Poole aasta pärast ilmusid kõigisse raudteejaamadesse triibulistes pükstes agendid. Nad müüsid postkaarte viinamarjavabariigi kaljuvaadetega, mille !keskel käisid grandioossed ehitustööd. Suveaedades, teatrites, kinodes, aurikutel ja kuurortides väntasid vagad preilid heategeva loterii klaastrumleid. Tühje pileteid loteriil ei olnud - iga pilet võitis elektrikaljude vaatega postkaardi.

Koreiko sõnad läksid täide - tulusid voolas kokku igalt poolt. Kuid Aleksandr Ivanovitš neid enda käest välja ei lasknud. Veerandi võttis ta endale lepingu põhjal, sama palju pistis tasku, viidates sellele, et kõigilt agentide karavanidelt ei ole veel aruandeid saabunud, ülejäänud summa aga kasutas heategeva kombinaadi laiendamiseks.

«Peab hea peremees olema,» ütles. ta vaikselt, «esmalt paneme ettevõttele jalad alla, siis ilmuvad ka tõelised tulud.»

Sel ajal kaevas elektrijaama ehituselt ära toodud ekskavaator «Marion» süvendit juba uue trükikojakorpuse jaoks. Elektrijaamas katkesid ehitustööd. Ehitusplats jäi inimtühjaks. Seal askeldasid ainult fotograafid ja vilkusid mustad katted.

Äri õitses ja Aleksandr Ivanovitš, kelle näolt ei lahkunud aus nõukogulik naeratus, hakkas trükkima kinonäitlejate portreesid.

Nagu ikka, nii ka nüüd ilmus ühel õhtul vappuval autol kohale täievoliline kontrollkomisjon, Aleksandr Ivanovitš ei hakanud palju aega viitma, ta heitis hüvastijätuks pilgu elektrijaama pragunenud alusmüürile, abiettevõtte grandioossele, valgusküllasele hoonele ja tegi sääred.

«Hm!» ütles komis ni esimees kepiga alusmüüri pragudes sorides. «Kus see elektrijaam siis on?»

Ta vaatas kolleegidele, kes omakorda ütlesid «hm».

Elektrijaama aga ei olnud.

Seevastu käis liöö täie hooga trükikojas. Särasid lillad lambid ja lehvitasid usinalt tiibu trükipressid. Kolm neist vorpisid ühevärvilisi mäelõhesid, neljandast, mitmevärvi-

trükimasinast, aga .lendasid nagu kaardid valemängija varrukast välja mustas paahnaskis paksu samovarimoluga Douglas Fairbanksi, veetleva Lya de Putti ja pungissilmse Manty Hanksi nime all tuntud meesiluduse pildid.

Pärast seda meeldejäävat õhtut kestsid kaua veel. näitlikud protsessid sealsamas mäelõhes lageda taeva all. Aleksandr Ivanovitš aga oli oma endisele kapitalile juurde lisanud pool miljonit rubla.

Tema lühikesed õelad pulsilöögid olid endiselt kärsitud. Ta tundis, et just nüüd, kui vana majandussüsteem ali kokku varisenud, uus aga alles kasvamas, võib kokku ajada suuri rikkusi. Kuid ta teadis ka, et avalik võitlus varanduse kogumiseks ei ole Nõukagudemaal mõeldav. Ja ta vaatas üleoleva muigega üksiklasi nepmaneid, kes ama viimseid päevi elasid siltide all:

«B. A. Leibedev. Kammvillatrusti toodete kauplus», «Brokaat. Kiriku- ja klubitarbed» või «H. Robinsoni ja M. Reede koloniaallkauplus».
Riikliku pressi surve all hakkas ragisema nii Lebedevi ja Reede kui ka muusikariistade võltsartelli «Õhtukellad» omanike rahanduslik baas.

Koreiko teadis, et nüüd on võimalik üksnes rangelt salajane maa-alune kaubandus: Talle olid kasuks kõik kriisid, mis noort majandust vapustasid. Talle tõi tulu kõik, millega riik kaotas. Ta puges igasse kaubalõhesse ja viis sealt kaasa oma sada tuhat. Ta kauples leivasaadustega, kaleviga, suhkruga, riidega - kõigega. Ja ta oli oma miljonitega üksi, täiesti üksi. Maa mitmesugustes osades töötasid tema kasuks suured ja väikesed lurjused, kuid nad ei teadnud, kelle kasuks nad töötavad. Koreiko tegutses üksnes variisikute kaudu. Ja tema üksi teadis, kui pikk on ahel, mida mööda raha tema tasku voolab.
Täpselt kell kaksteist lükkas Aleksandr Ivanavitš kontokorrentraamatu kõrvale ja hakkas einetama. Ta võttis sahtlist juba kaoritud toore naeri ja sõi selle vagusalt enda ette vaadates ära. Siis kugistas ta alla külma poalvedela muna. Külmad poolkeedetud munad on üsna maitsetud ja lõbus täitsamees ei söö neid kunagi. Kuid Aleksandr Ivanovitš lei söönud, vaid täitis :kõhtu. Ta ei einetanud, vaid sooritas vajaliku hulga rasvade, süsivesikute ja vitamiinide organismisse manustamise füsioloagilist protsessi.
Kõigi herkuleslaste hammikueinet kroonis tee, kuid

Aleksandr Ivanavitš jõi klaasi keedetud vett -suhkrut peale hammustades. Tee ärritab südant, Kareiko aga hoidis oma tervist.

Kümne miljoni omanik sarnanes poksijaga, kes kaine arvestusega oma võitu ette valmistab. Ta allub erirežiimile, ei joo ega suitseta, püüab erutusi vältida, t,reenib

ja heidab vara magama - kõik selleks, et määratud päe

val. õnneliku võitjana säravasse ringi astuda. Aleksandr Ivanovitš tahtis olla noor ja värske sel päeval, kui kõik vana juurde tagasi pöördub ja ta võib põranda alt välja tulla ning julgelt oma väliselt tavalise sumadani lahti teha. Et vana kord tagasi tuleb, selles ei kahelnud Koreiko iialgi. Ta hoidis end kapitalismi jaaks.

Ja et keegi tema teist ja peamisrt elu ei avastaks, elas ta vaeselt ning püüdis mitte ületada neljakümne kuue rublase palga piire, mida ta sai viletsa ja tüütu töö eest menaadide, drüaadide ja najaadidega kaunistatud finants ja arveosakonnas.

VI peatükk «GNUU-ANTILOOP»

Raheline autologu kolme petisega kihutas hüpeldes mööda tolmust teed.

Auto oli niisamuti loodusjõudude võimuses nagu ujuja, kes tormise ilmaga supleb. Ta kerkis ja vajus, hüples ja viskles rööbastes ja aukudes, mähkudes punakasse loojangueelsesse tolmu.

«Kuulge, tudeng,» pöördus Ostap uue reisija püole, kes oli juba hiljutisest vapustusest taibunud ja istus muretult komandöri kõrval, «kuidas te julgesirte rikkuda Suhharevo kanventsiooni, seda püha pakti, mis Rahvasteliidu tribunalis oli kinnitatud?»

Panikovski teeskles, et ta ei kuule, ja pööras selja.

«Ja üldse,» jätkas Ostap, «teie stiil ei üle puhas. Alles äsja olime vastiku stseeni tunnistajateks. Teid ajasid taga arbaatovlased, kellelt te olite hane üle löönud.»

«Viletsad ja .tühised inimesed!» mõmises Panikovski tigedaIt.

«Ah nii!» ütles Ostap. «Te vist peate ennast arstiks - aktivistiks?' Džentelmeniks? Siis kuulake: kui teile kui

tõelisele džentelmenile tuleb pähe mõte teha märkusi mansettidele, siis kirjutage kriidiga.»

«Miks?» küsis uus reisija ärritatult.

«Sest need on teil nii mustad. Arvatavasti pesemata?»

«Te olete vilets ja tühine inimene!» pareeris Panikovski tõtates.

«Ja seda te ütlete mulle, oma päästjale?» küsis Ostap mahedalt. «Adam Kazimirovitš, peatage hetkeks masin. Tänan teid. Šuura, kullake, taastage palun status quo.»

Balaganov ei teadnud, mis tähendab status quo. Kuid ta orienteerus intonatsioünile, millega neid sõnu hääldati. PõlastavaIt muiates haaras Balaganov Panikovskil kaenla alt kinni, tassis ta masinast välja ja asetas maanteele.

«Tudeng, minge nüüd tagasi Arbatovisse,» lausus Ostap rangelt, «seal ootavad teid kannatamatult hane peremehed. Meile pole jõhkardeid vaja. Oleme ise jõhkardid. Sõidame edasi. »

«Ma enam ei tee!» anus Panikovski. «Ma olen närviline!»

«Laskuge põlvili,» ütles Ostap. .

Panikovski langes nii ruttu põlvili, nagu oleks tal jalad alt löödud. .

«Tubli!» ütles Ostap. «Teie poos rahuldab mind. Te olete vastu võetud tingimisi kuni esimese distsipliinir1kkumiseni ja olete kohustatud kõiki teenima.»

«Gnuu-antilooop» võttis taltunud jõhkardi peale ja sõitis edasi, õõtsudes nagu surnuvanker.

Poole tunni pärast keeras auto suurele Novozaitsevi traktile ja sõitis kiirust vähendamata külla. Palkmaja juurde, mille katuselt kerkis ükslik ja kõver raadiomast, oli kogunenud inimesi. Nende hulgast astus energiliselt ette habemeta mees. Käes hoidis ta paberilehte.

«Seltsimehed,» hüüatas mees kurjaIt, «kuulutan piduliku istungi alanuks! Lubage, seltsimehed, pidada need kiiduavaldused.. .»

Nähtavasti tahtis ta hakata kõnet pidama ja vaatas juba paberilehele, kuid nähes, et masin ei peatu, jättis selle tegemata.

«Astume kõik Auto- ja Teedeühingusse!» hüüdis ta tõtlikult, heites pilgu kohakuti jõudnud Ostapile. «Atustame Nõukogude autode seeriaviisilist tootmist. Raudhobu asendab talupojakronu.»
Ja juba eemalduvale autole järele karjudes ja rahva-

hulga tervitusmürinat kattes, pahvatas ta välja viimase lüüsungi:
«Auto ei ole luksus, vaid liiklusvahend.»
Kõik antilooplased, välja arvatud Ostap, olid pidulikust
vastuvõtust natuke hämmeldunud. Millestki aru saamata nihelesid nad autos nagu varblasepojad pesas. Panikovski, kellele üldse ei meeldinud palju ausaid inimesi üheskoos näha, laskus kartlikult kükakile, nii et asula elanikud nägid ainult tema kübara räpast õlgkatust. Kuid Ostap oli täiesti rahulik. Ta kergitas valgepõhjalist nokkmütsi ja vastas tervitusele uhkete peanoogutustega paremale ja vasakule.
«Tehke teed paremaks!» hüüdis ta hüvastijätuks. «Merci vastuvõtu eest!»
Ja jälle oli auto suurt vaikset välja läbival valendaval teel.
«Kas nad meid taga ei aja?» küsis Panikovski murelikult.. «Miks nii palju rahvast? Mis seal juhtus?»
«Inimesed lihtsalt ei üle kunagi autot näinud,» ütles Balaganov. .
«Arvamuste vahetus jätkub,» tähendas Bender. «Sõna on autojuhil. Mis teie arvate, Adam Kazimirovitš?»
Autojuht jäi mõttesse, hirmutas tuututamisega minema rumalast peast teele jooksnud koera ja avaldas arvamust, et rahvas ali kokku tulnud kirikupüha puhul.
«Selliseid pühi,» selgitas «Antiloobi» juht, «on maainimestel palju.»
«Tjaa» lausus Ostap. «Nüüd näen selgesti, et olen sattunud ebakultuursete inimeste hulka, see tähendab kõrgema hariduseta paljasjalgsete seltskooda. Eh, lapsed, kallid leitnant Smidti lapsed, miks te ei looe ajalehti? Neid peab lugema. Nad külvavad üsna sageli arukuse, headuse, igavese seemet.»
Ostap tõmbas taskust «Izvestija» ja luges «Antiloobi» meeskonnale valju häälega ette sõnumi autode tähesõidust Moskva-Harkov-Moskva.
«Praegu,» pillas ta üleülevalt, «me viibime tähesõidu trassil umbes poolteistsada kilomeetrit juhtmasinast eespool. Loodan, et te olete juba aru saanud, millest ma räägin?»
«Antiloobi» alamväelased vaikisid. Panikovski tegi pintsakunööbid lahti ja sügas räpase siidlipsu alt paljast rinda.
«Te vist ei saanud aru? Mõnikord, nagu näha, ei aita

isegi ajalehtede higemine. Hea küll, seletan lähemalt, kuigi see mul kombeks ei ole. Esiteks: talupojad pidasid «Antiloopi» autode tähesõidu juhtmasinaks. Teiseks: me ei ütle sellest tiitlist lahti, veelgi enam - me pöördume kõigi asutuste ja isikute poole palvega osutada meile vajalikku kaasabi, rõhutades eriti, et meie auto on juhtmasin. Kolmandaks. Aga jätkub teile kahestki punktist. On täiesti selge, et me liigume mõne aja jooksul autovõidusõitjate ees, riisudes sellelt kultuurselt ürituselt koort ja muud manti.»

Suure kombinaatori kõne jättis sügava mulje. Kozlevitš heitis komandörile truudusest õhkuva pilgu. Balaganov silitas peopesadega oma punakaid juuksesalke ja puhkes naerma. Panikovski, aimates ohutut teenimisvõimalust, karjus «hurraa».

«Hea küll, jätkub emotsioonidest,» lausus Ostap. «Pimeduse saabumise tõttu kuulutan õhtu alanuks. Stopp!»

Auto peatus ja väsinud antilooplased astusid maha.

Küpsevast viljast kostis rohutirtsude õnnelikku viiuldamist. Reisimehed olid juba tee äärde ringis maha istunud, kuid vana «Antiloop» oli ikka veel rahutu: vahetevahel nagises iseenesest kere, teinekord kuuldus mootorist lühikest turtsatust.

Vilumatu Panikovski tegi nii suure lõkke, et paistis, nagu põleks terve küla. Leegid tormasid mühinal igasse külge. Sel ajal kui reisimehed võitlesid tulesambaga, sörkis Panikovski kummargil põllule, ning tuli tagasi, käes soe kõver kurk. Ostap tõmbas Panikovskil kurgi kärmesti käest ja ütles:

«Ärge söögist kultust tehke.»

Ja sõi kurgi ise ära. Õhtuks söödi vorsti, mida kokkuhoidlik Kozlevitš oli kodust kaasa võtnud, ja suiguti tähtede all magama.

«Noh.» ütles Ostap koidu ajal Kozlevitšile, «olge nüüd valmis. Niisugust päeva, nagu meil ees seisab, ei ole teie mehaaniline küna varem näinud ega näe ka hiljem.»

Balaganov kahmas silindrilise ämbri, mis kandis kirja «Arbatovi sünnitusmaja», ja jooksis jõe äärde vee järele.

Adam Kazimirovitš tõstis masina kapoti üles, kummardus vilet lüües mootori kohale Ja hakkas selle vasksoolikaies sorima.

Panikovski toetus seljaga autorattale ja vahtis nukrutsedes silmi pilgutamata horisondi kohale kerkivat jõhvik-

punast päikesesegmenti. Panikovski näol oli rohkesti kortse ja palju muid vahamehelikke pisiasju: kotikesi, pulseerivaid soonekesi ja punaseid plekke. Sellist nägu võib kohata ka inimestel, kes on elanud korralikku elu, omavad täiskasvanud lapsi, joovad hommikuti tervislikku «Tõru» kohvi ja kirjutavad asutuse seinalehes «Antikristuse» varjunime all.

«Kas jutustada teile, Panikovski, kuidas te surete?» ütles äkki Ostap.

Vanamees võpatas ja vaatas tagasi.

«Te surete nii. Ükskord, kui te jõuate tagasi võõrastemaja «Marseille» tühja, külma numbrituppa (kuskil maakonnalinnas, kuhu teid viib teie elukutse), tunnete ennast äkki halvasti. Teie jalg sureb ära. Te lamate puupingil näljasena ja ajamata habemega ning keegi teie juurde ei tule. Kellelgi ei üle teist kahju, Panikovski. Lapsi ei ole te sünnitanud kokkuhoiu mõttes, naised aga jätsite maha. Te vaevlete terve nädala. Teie agoonia tuleb õudne. Te vaagute kaua hinge ja see tüütab kõiki ära. Te ei ole veel täitsa surnud, kuid bürokraat, võõrastemaja juhataja, kirjutab juba kirja kommunaalmajanduse osakonnale tasuta kirstu saamiseks. . .Mis te ees- ja lsanimi an?»

«Mihhail Samuelevitš,» vastas hämmeldunud Panikovski. «. . . tasuta kirstu saamiseks kodanik M. S. Panikovskile. Muide, nutta pole vaja, paar aastat peate veel vastu. Nüüd asja juurde. On tarvis hoolitseda meie ürituse kultuurilise ja agitatsioonilise külje eest.»

Ostap tõi autost oma ämmaemandasakvuajaaži ja asetas selle murule.

«Minu parem käsi.» lausus suur kombinaatür pauna paksu vorstümmargust külge paisutades. «Siin on kõik, mis minu aastates ja stiiliga elegantsele kodanikule vaja võib minna.»

Bender kükitas sakvuajaaži kohale nagu hilna rändmustkunstmik oma imekoti kohale, ja hakkas üksteise järel välia laduma mitmesuguseid esemeid. Kõigepealt tõmbas ta välja punase käesideme, millele kuldniidiga oli tikitud sõna «Korraldaja». Siis ilmusid murule Kiievi linna vapiga miilitsamüts, kolm ühesuguse seljaga kaardipakki ja pakk ümmarguste sirelivärvi pitseritega dokumente.

Kogu «Gnuu-antiloobi» meeskond vaatas austusega sumadani. Sealt aga tuli lagedale iärjest uusi esemeid.

«Teie olete tuikesed,» ütles Ostap, «teie muidugi ei saa

369

kunagi aru, et minusugune aus nõukogulik palverändaja ei tule toime ilma arstikitlita.»
.

Peale kitli oli sumadanis ka stetoskoop.

«Ma ei ole kirurg,» tähendas Ostap. «Ma olen neuropatoloog, psühhiaater. Uurin oma patsientide hingesid. Ja millegipärast satuvad minu juurde alati väga rumalad hinged.»

Siis toodi päevavalgele: kurttummade aabits, heategevuslikud postkaardid, emailrinnamärgid ja kuulutus Benderi portreega, kus tal olid kottpüksid jalas ja turban peas. Kuulutusele oli kirjutatud:

Saa bus Preester (Kuulus Bombay brahmiin-jooga) Jõumehe poeg Rabindranath Tagore lemmik IOKANAAN MARUSIDZE

(Liiduvabariikide teeneline kunstnik)

Numbrid Sherlock Holmes'i eeskujul. India fakiir. Nähtamatu kana. Atlantise küünlad. Põrgutelk. Prohvet Saamuel vastab publiku küsimustele. Vaimude materialiseerimine ja elevantide jagamine. Piletid 50 kopikast 2 rublani.

Kuulutuse järel ilmus välja räpane, ärakäperdatud turban.

«Seda vigurit kasutan ma väga harva,» märkis Ostap. «Kujutage endale ette, preestri õnge lähevad kõige hõlpsamini sellised eesrindlikud inimesed nagu raudteeklubide juhatajad. Töö on kerge, kuid vastik. Mulle isiklikult on vastik Rabindranath Tagore lemmik olla. Prohvet Saamuelile aga antakse ühtesid ja neidsamu küsimusi: «Miks ei üle võid müügil?» või: «Ega te juut üle?»

Viimaks Ostap leidis selle, mida ütsis: lakitud plekkkarbi portselanikausikestes vesivärvidega ja kaks pintslit.

«Tähesõidu juhtmasinat on tarvis kaunistada kas või ühe loosungiga,» lausus Ostap.

Ja sellestsamast sumadanist väljatoodud kollakale bjassiriide ribale maalis ta trükitähtedega pruuni kirja:

VÕITLEME AUTODE TÄHESÕIDUGA TEEDEPUUDUSE JA LOHAKUSE VASTU!

370

Plakat kinnitati auto kohale kahe kepi külge. Kohe, kui masin liikuma hakkas, tõmbus plakat tuule survel pingule ja võttis niivõrd ulja ilme, et enam ei saanud kahtlust olla

vajaduses põrutada autode tähesõiduga teedepuuduse, lohakuse ja võib-olla ühtlasi ka bürokratismi pihta. «Antiloobi» reisijad lõid enese vurhvi. Balaganov tõmbas ka oma punaste juuste peale soni, mida alati taskus kandis.

Panikovski pööras mansetid pahupidi ja laskis need kaks sentimeetrit varrukast välja. Kozlevitš hoolitses rohkem masina kui enda eest. Ta pesi seda enne ärasõitu ja «Antiloobi» ebatasistel küljedel hakkas mänglema päike. Komandör ise kissitas lõbusalt silmi ja nöökis kaaslasi.

«Vasakul pardal küla!» hüüdis Balaganov, tõstes käe serviti silmeette. «Kas teeme peatuse?»

«Meie taga,» sõnas Ostap, «on viis esmaklassilist masinat. Nendega kohtumine ei kuulu meie plaanidesse. Meil on tarvis kiiremini koort riisuda. Seepärast määran peatuskohaks Udojevi linna. Seal peab meid muuseas ootama vaat kütust. Täiskäik, Kazimirovitš.»

«Kas tervitustele vastata?» päris Balaganov murelikult. «Vastata kummarduste ja. naeratustega. Suud palun mitte avada. Muidu patrate kurat teab mida.»

Küla tuli juhtmasinale tervitustega vastu. Kuid tavalisel külalislahkusel oli siin küllaltki imelik iseloom. Nähtavasti oüli külaühiskonda juba informeeritud, et keegi läbi sõidab, kuid ei teatud, kes sõidab ja mis eesmärgil. Seepärast olid igaks juhuks välja toodud kõik juhtlaused ja deviisid, mis mõne viimase aasta jooksul olid valmistatud.

Piki tänavat seisid koolilapsed mitmekaliibriliste vanamoeliste plakatitega: «Olgu tervitatud Ajaliiga ja selle asutaja kallis seltsimees Keržentsev», «Me ei karda kodanlaste kära, ütleme Curzonile ära», «Et lapsed võiksid õitseda, on tarvis sõimed rajada».

Peale selle oli hulganisti peamiselt kirikuslaavi tähtedega plakateid ühe ja sama tervitusega: «Tere tulemast!»

Reisimeestest vilksatas see kõik kiiresti mööda. Seekord nad lehvitasid julgesti kübaraid. Panikovski ei pidanud vastu, kargas keelust hoolimata püsti ning hüüdis segase, poliitiliselt kirjaoškamatu tervituse. Kuid mootorimürina ja rahva hüüete tõttu ei saanud keegi millestki aru.

«Hipp, ihipp, hurraa!» röökis Ostap.

Kozlevitš avas summutaja ja masin paiskas välja sinise

suitsulehvi, mis pani auto järel jooksvad koerad aevasstama.

«Kuidas on bensiiniga?» päris Ostap. «Kas Udojevini jätkub? Meil on sõita ainult kolmkümmend kilomeetrit. Seal saame kõike.»

«Peaks nagu jätkuma,» vastas Kozlevitš kõheldes.

«Pidage meeles,» lausus Ostap oma väele ranget pilku heites, «marodeerimist ma ei salli. Mitte mingeid seaduserikkumisi. Paraadi juhatan mina.»

Panikovski ja Balaganov solvusid.

«Kõik mis meil vaja, annavad udojevlased. ise. Kohe näete. Tehke soola-leiva jaoks kohad vabaks.»

Kolmkümmend kilomeetrit sõitis «Antiloop» maha poolteise tunniga. Viimasel kilomeetril hakkas Kozlevitš kibelema, vajutas mitmel korral gaasipedaalile ja vangutas masendatult pead. Kuid kõik jõupingutused ja ka Balaganovi hüüded ja nõõtamised olid asjatud. Adam Kazimirovitši hiilgav finiš äpardus bensiinipuuduse tõttu. Auto jäi

häbiväärselt seisma keset tänavat, vaprate tähesõitjate auks oikaspuuvanikutega ehitud kõnetoolist sada meetrit eemal.

Valjude hüüete saatel sööstis rahvas sajandite udust saabunud «Loren-Dietriohi» juurde. Reisimeeste õilsad otsmikud said otsekohe tunda kuulsuse okaskrooni. Kui nad olid masinast jõhkralt välja tiritud, hakati neid õhku loopima sellise ägedusega, .nagu oleksid nad uppunud ja neid oleks vaja iga hinna eest ellu äratada
Kozlevitš jäiautosse, kõik teised aga viidi kõnetooli juurde, kus plaani järgi oli ette nähtud kolmetunniline välkmiiting. Ostapi juurde trügis autojuhitüüpi noormees ja küsis:
«Kuidas teiste masinatega on?»
«Maha jäid,» vastas Ostap ükskõikselt. «Kummid, avariid, elanikkonna entusiasm. Kõik see peab kinni.»
«Kas teie oma on komandöriauto?» päris amatöörautojuht edasi. «Kas Kleptunov teie masinas sõidab?»
«Ma keelasin Kleptunovil edasisõitmise,» lausus Ostap pahameelega.
«Aga professor Pessotšnikov? «Packardi!»?»
««Packardi!».»
«Aga kirjanik Veera Kruts?» uudishimutses autojuhi mütsi kandev mees. Teda tahaks küll näha! Teda ja seltsimees Nežinskit. Kas tema ka koos teiega sõidab?»
372
«Teate,» ütles Ostap, «ma alen sõidust väsinud.»
«Kas teil on «Studebaker»?»
«Võite pidada meie autot «Studebakeriks»,» ütles Ostap tigedalt, «kuid siiamaani nimetati teda «Loren-Dietrichiks». Kas olete rahuldatud?»
Kuid amatöörautojuht ei olnud rahuldatud.
«Lubage,» hüüatas ta noortele inimestele omase kangekaelsusega, «kuid tähesõidust mingisugused «Loren-Dietrichid» osa ei võta! Lugesin ajalehest, et sõidab kaks «Packardit», kaks «Fiatti» ja üks «Studebaker».»
«Käige kuradile oma «Studebakeritega»!» põrutas Os'tap. «Kes see Studebaker on? On ta teie sugulane? On Studebaker teie isa? Mis te norite inimese kallal? Teile öeldakse vene keeles, et «Studebaker» asendati viimasel hetkel «Loren-Dietrichiga», tema aga seletab veel! «Studeba:ker»!»
Noormehe olid korraldajad juba ammu eemale tõrju nud, kuid Ostap vehkis veel kaua kätega ja porises:
«Asjatundjad! Maha tuleks lüüa säärased asjatundjad! Kust võetakse talle «Studebaker»!»
Autode tähesõidu vastuvõtmise komisjoni esimees mässis oma tervituskõne nii pikka kõrvallausete ahelasse, et ei suutnud sellest enne poolt tundi välja rabelda. Kogu selle aja ali tähesõidu komandör väga rahutu. Kõrgelt kõnetoolilt jälgis ta Balaganovi ja Panikovski kahtlast tegevust - need askeldasid liiga agaralt rahva hulgas.
Bender tegi neile hirmsaid gdmasse ja naelutgs leitnant Šmidti lapsed oma signalisatsiooniga lõpuks paigale.

«Mul on hea meel, seltsimehed,» tähendas Ostap oma kõnes, «autosireeniga Udojevi linna patriarhaalset vaikust rikkuda. Auto, seltsimehed, ei üle luksus, vaid liiklemisvahend. Raudhobu asendab talupojakronu. Hakkame seeriaviisiliselt tootma Nõukogude autosid. Võitleme autode tähesõiduga teedepuuduse ja lohakuse vastu. Lõpetan, seltsimehed. Pärast einet jätkame oma pikka teekonda.»

Seni kui vaikselt ümber kõnetooli seisev rahvas komandöri kõnet :kuulas, arendas Kozlevitš laiaulatuslikku tegevust. Ta täitis paagi bensiiniga, ja nagu Ostap oli ette ütelnud, väga kvaliteetse kaubaga, võttis piinlikkust tundmata ka tagavaraks kolm suurt nõutäit, vahetas kõigi nelja ratta sise- ja väliskummid, võttis kaasa pumba ja isegi tungraua. Seega laastas ta täielikult ära Udojevi
373

Auto- ja Teedeühingu osakonna põhi- ja ka operatsioonilao.
Materjale oli nüüd teekonnaks Tšernomorskisse piisavalt. Raha, tõsi küll, ei olnud. Kuid see komandörile muret ei teinud. Udojevis said reisimehed suurepärase lõunasöögi. «Taskuraha üle pole vaja muretseda,» ütles Ostap, «seda vedeleb tee peal ja me korjame seda vajaduse järgi.»

794. aastal asutatud iidset Udojevit j,a 1794. aastal asutatud Tšernomorskit eraldasid tuhat aastat ja tuhat kilomeetrit katteta ja kattega teed.

Selle tuhande aasta kesteloli Udojevi-Musta mere magistraalil sõitnud väga mitmesuguseid tüüpe.
Magistraalil liikusid Bütsantsi firmade kaupadega rändkaupmehed. Neile tuli mühisevast metsast vastu jõhker maamees Ööbik-röövel, karakullmüts peas. Kaubad võttis ta ära, kaupmehed aga pani taevakirja. Siin hulkusid maadevallutajad oma družiinadega, sõitsid maamehed, lonkisid laule ümisedes palverändurid.
Maa elu muutus ühes sajanditega. Muutus riietus, täiustusid relvad, suruti maha kartulimässud. Inimesed õppisid habet ajama. Tõusis õhku esimene õhupall. Leiutati raudsed kaksikud - aurik ja vedur. Hakkasid tuututama autod. Tee aga jäi samasuguseks nagu Ööbik-röövli ajal.
Konarlikuna, vulkaanilise poriga kaetuna või mürgise tolmuga otsekui lutikapulbriga ülepuistatuna vingerdab ta läbi külade ja linnade, kaudu vabrikute ja kolhooside,. vingerdab tuhandeverstase maona. Tee kõrval, kollendavas räpases rohus, vedelevad, vankrite luukered ja ärapiinatud, hingevaakuvad autod.
Emigrandile, keda on hulluks ajanud ajalehtede müümine Pariisi asfaltväljakutel. meenub Venemaa külavahetee kodumaa võluva peisaažina: losutab mudaloigus kuu, palvetavad valju häälega kilgid ja heliseb maamehe vankri külge seotud tühi plekkämber.
Kuid kuuvalgusele on juba antud teine ülesanne. Kuu võib väga hästi hiilata ka asfaltteedel. Autosireenid ja -pasunad asendavad maamehe ämbri sümfoonilise kõla. Kilke aga võib kuulata spetsiaalsetel kaitsealadel, sinna ehitatakse tribüünid, ja kodanikud, ette valmistatud mõne hallipäise kilgiuurija sissejuhatava sõnavõtuga, võivad tüdimuseni nautida kallite putukate laulu.

374

VII peatükk

MÕNUS KUULSUSE KOOREM.

Tähesõidu komandör, autojuht, pardamehaanik ja teener tundsid end väga hästi. Hommik oli jahe. Pärlendavas taevas eksles kahvatu päike. Rohus kisendas linnurämps.

Maanteelinnud kõndisid aeglaselt üle tee just autorataste ees. Stepiavarusest õhkus selliseid virgutavaid lõhnu, et kui Ostapi asemel oleks istunud autos mingi «Terasudara» rühma kuuluv talurahva kirjanik- keskmik, siis poleks see suutnud vastu panna, oleks astunud autost välja, istunud rohule ja hakanud siinsamas välimärkmiku lehtedele kirjutama uut jutustust, mis algab sõnadega: «Taliviljad higistasid magusasti. Päike tegi rinnuserihma. lahti ja puistas oma kiiri kogu maailmale. Vana Romualdõtš nuusutas jalanartse ja oli nagu arust ära.. .»
Kuid Ostap ja tema kaaslased olid kaugel poeetilistest meeleoludest. Juba päeva ja öö kihutasid nad autode tähesõidu ees. Neid võeti vastu muusika ja kõnedega. Ja lapsed lõid nende auks t.rummi. Täiskasvanud toitsid neid lõuna ja õhtusöökidega, varustasid aegsasti valmispandud autoosadega, ühes külas aga toodi neile soola-leiba nikerdatud tammepuust taldrikul, mis oli kaetud ristpistes väljaõmmeldud käterätiga. Sool-leib lebas masina põrandal, Panikovski jalge vahel. Ta näppis pätsi küljest tükikesi ja uuristas sellesse lõpuks hiireaugu. Siis viskas pirtsakas Ostap soola-leiva maanteele. Öö veetsid antilooplased külas, kus küla aktivistid nende eest hoolitsesid. Nad võtsid sealt kaasa suure püti keedetud piima ja magusa mälestuse kölni vee järele lõhnavast heinast, millel nad olid maganud.

«Piim ja heinad,» ütles Ostap, kui «Antiloop» koidikul külast lahkus, mis võib veel parem olla! Alati mõtled: «Küll jõuame. Elus on ees veel, palju piima ja heinu.» Te-gelikult aga ei näe kõike seda enam kunagi. Nii pidagegi

meeles: see oli parim öö meie elus, mu vaesed sõbrad. Teie aga ei märganudki seda.»

Kaaslased vahtisid Bender:it aukartlikult. Neid viis vaimustusse nendele alanud kerge elu.:

«Hea on ilmas elada!» lausus Balaganov. «Muudkui sõida, kõht täis. Küllap ootab meid ees õnn...»

«Kas olete selles päris kindel,» iküsis Ostap, «et maanteel ootab meid õnn? Võib-olla lehvitab isegi kärsitult tiibu? «Kus,» küsib ta, on admiral Balaganov? Kuhu ta nii kauaks on jäänud?» Te olete psühhopaat, Balaganov! Õnn ei oota kedagi. Ta hulgub mööda maad pikas valges riietuses ja laulab lastelaule: «Ameerika on alles maa, seal käib pidu ja jooming ilma suupisteta.. Kuid seda naiivset lapsukest on tarvis püüda, teda meelitada, tema eest hoolitseda. Teil aga, Balaganov, selle lapsukesega romaani ei tule. Te olete kaltsakas. Vaadake, kuidas te välja näete! Teie ülikonnas inimene ei saavuta kunagi õnne. Ja üldse on kogu «Antiloobi» meeskond jõledalt koostatud. Imelik, kuidas meid veel autode tähesõidust osavõtjateks peetakse!»

Ostap silmitses kahetsevaIt oma kaaslasi ja jätkas:

«Panikovski kübar ei meeldi mulle põrmugi. üldse on ta riietatud väljakutsuvalt luksuslikult. See kallihinnaline hammas, need aluspüksipaelad, see karvane rind lipsu all. Lihtsamalt on tarvis riietuda, Panikovski! Te olete auväärne vanamees. Teile sobib must kuub ja kastorkübar: Balaganovile lähevad ruuduline kauboisärk ja nahksäärekaitsed. Siis omandab ta kohe kehakultuuriga tegeleva üliõpilase välimuse. Nüüd aga sarnaneb ta joo-mise pärast lahtilastud kaubalaevastiku madrusega. Meie lugupeetud autojuhist ma ei räägi. Rasked saatuselöögid ei ole tal lasknud ametikohaselt riietuda. Kas te tõesti ei näe, kuidas tema hingelisele, kergelt õliga määrdunud näole sobiks nahkülikond ja must nahkmüts? Jah, lapsed, teil on tarvis ekipeeruda.»

«Raha ei ole,» sõnas Kozlevitš ümber pöördudes.
«Autojuhil on õigus,» vastas Ostap lahkelt. «Raha ei ole tõepoolest. Pole neid mündikesi, mida ma nii armastan.»

«Gnuu-antiloop» kihutas künkalt alla. Mõlemal pool autot keerlesid endist viisi aeglaselt põllud. Päris tee ääres istus suur punakas öökull, pea viltu ja kollased pimedad silmad pungis. «Antiloobi» kolinast häiritud, laiutas lind tiibu, tiirles masina kohal ja lendas peatselt minema, et oma igavaid öökuIliasju ajada. Midagi muud tähelepanuväärset teel ei toimunud.

Ostap tegi igaks juhuks korralduse koristada plakat, mis kutsus kodanikke autode tähesõidu nimel võitlema lo-
376
hakuse vastu. Seni kui Panikovski käsku täitis, jõudis «Antiloop» võõra masina juurde.
Veidi küljele kaldunud hall kinnine «Cadillac» seisis tee serval. Selle paksudelt lihvitud klaasidelt peegeldus KeskVene loodus puhtamana ja ilusamana kui tegelikkuses. Põlvedele laskunud autojuht võttis esirattalt kummi maha. Igavust tundes seisid tema juures kolm liivakarva reisipalitutes figuuri. .
«Kas õnnetus?» küsis Ostap viisalkalt mütsi kergitades. Autojuht näitas korraks oma pinguletõmmatud nägu ja süvenes sõnagi lausumata uuesti töösse.
Antilooplased ronisid oma rohelisest tarantassist välja. Kozlevitš käis kadedal pilgul mitu korda ümber suurepärase masina, kükitas autojuhi kõrvale j,a alustas temaga varsti erialalist juttu. Panikovski ja Balaganov silmitsesid lapseliku uudishimuga sõitjaid, kellest kahel oli väga üleolev välismaine ilme. Kolmas oli kaasmaalane, kui otsustada tema kummimantlist - kummitrusti toode - õhkuva uimastava kalossihaisu järgi.
«Kas õnnetus?» küsis Ostap, puudutades delikaatselt kaasmaalase mantli õlga ja suunates samal ajal mõtliku pilgu välismaalastele.
Kaasmaalane hakkas ärritatult seletama lõhkenud kummist, kuid tema pomin läks Ostapi kõrvadest mööda. Maanteel, sada kolmkümmend kilomeetdt lähemast ringkonna-keskusest eemal, keset Venemaad jalutasid oma auto juures kaks paksu välismaa tibukest. See ajas suure kombinaatori ärevile.
«Öelge, ega need kaks Rio de Janeirost ole?» küsis Ostap.
«Ei ole,» vastas kaasmaalane, «nad on Chicagost. Mina aga olen «Inturisti» tõlk.»
«Mida on neil teha siin metsikus muistses stepis , kus pole teid, kaugel Moskvast, balletist «Punane moon», antikvariaatidest ja kunstnik Repini kuulsast maalist «Ivan Groznõi tapab oma poja»? Arusaamatu! Miks te nad siia vedasite? »
«Käigu nad kuradile!» lausus tõlk murelikult. «Juba kolmandat päeva kihutame mööda külasid nagu meeletud. Täitsa ära on mu vaevanud. Välismaalastega on mui palju tegemist olnud, kuid sääraseid pole ma veel näinud,» ja ta lõi. käega oma punapõsksete teekaaslaste suunas. «Teised turistid on nagu turistid ikka, jooksevad mööda Mosk

377

vat, ostavad käsitöökauplustest puukarikaid. Need kaks on teistmoodi. Hakkasid mööda külasid sõitma.»
«See on tubli,» ütles Ostap. «Miljardäride laiad massid tutvuvad uue, nõukogude küla eluga.»

Chicago linna kodanikud jälgisid tähtsate nägudega auto parandamist. Nad kandsid hõbehalle kübaraid, tärgeldatud kõvakraesid ja punaseid läiketa kingi.

Tõlk heitis pahameelest tulvil pilgu Ostapile ja hüüatas:

«Kuidas siis! Või neile on uut küla tarvis! Nad ei vaja mitte küla, vaid külasamagonni.»

Kuuldes sõna «samagonn», mida tõlk hääldas erilise rõhuga, vahtisid džentelmenid ärevalt ringi ja hakkasid ka vestlejate juurde tulema.

«Näete nüüd!» ütles tõlk. «Ei suuda seda sõna kuuldes rahulikuks jääda.»

«Jah! Siin on tegemist mingi saladusega,» ütles Ostap, «või rikutud maitsega. Ma ei mõista, kuidas võib juua samagonni, kui meie kodumaal leidub suur valik õilsaid vägijooke. »

«Kõik on hoopis lihtsam, kui teie arvate,» lausus tõlk. «Nad otsivad hea samagormi valmistamise retsepti.»

«Noh siis on teada!» hüüdis Ostap. «Neil seal ju «kuiv seadus» maksmas. Kõik On selge. . . Saite retsepti? . . . Ah ei saanud? Nojah! Teinekord tulge kolme autoga! Selge ju - teid peetakse ülemusteks. Olen kindel, et te ei saagi retsepti.»

Tõlk hakkas välismaalaste üle kurtma: .

«Kujutage ette, käivad mulle aga peale; muudkui lao neile ette samagonni saladus. Kuid mina ei ole samagonniajaja. Ma olen haridustöötajate ametiühingu liige. Mul on Moskvas vana ema.»

«Kas te väga Moskva tagasi igatsete? Ema juurde?»

Tõlk ohkas kurvalt.

«Sel juhul istung jätkub,» sõnas Bender. «Palju teie šefid retsepti eest maksavad? Kas poolteistsada annavad?»

«Kakssadagi annavad,» sosistas tõlk. «Ons teil aga tõepoolest retsept?»

«Dikteerin selle teile ette kohe, see tähendab otsekohe pärast raha saamist. ükskõik millest soovite: kartulist, nisust, aprikoosidest, odrast, moorusmarjadest, tatrapudrust. Isegi harilikust taburetist võib samagonni ajada. Mõnele maitseb «taburetovka». Võib teha ka lihtsat rosina

või ploomiviina. ühesõnaga, mul on poolteistsada samagonniretsepti, võtke mida soovite.»

Ostapit esitleti ameeriklastele. Kaua heljusid õhus viisakalt kergitatavad kübarad. Siis mindi asja juurde.

Ameeriklased valisid nisusamagouni, mille lihtne valynista.misviis neile meeldis. Kaua kirjutati retsepti märkmikesse. Pealekauba preemiana andis Ostap Ameerika saadikutele veel näpunäiteid selle kohta, milline on parim kabinettsamagonniaparaadi konstruktsioon, nii et seda saab kõrvaliste pilkude eest hõlpsasti varjata kirjutuslaua kapis. Saadikud kinnitasid Ostapile, et ameerika tehnika juures ei tekita niisuguse aparaadi ehitamine mingeid raskusi. Ostap omakorda kinnitas ameeriklastele, et tema konstruktsiooniga aparaat annab päevas ämbritäie suurepärast aromaatset pervatši.

«Oo!» hüüatasid ameeriklased.

Seda nimetust olid nad juba kuulnud ühes Chicago lugupeetud perekonnas. .Ja seal anti «pervatsch'ile» suurepärased soovitused. Selle perekonna pea oli olnud omal ajal AmeerLka okupatsioonikorpusega Arhangelskis, joonud seal «pervatsch'i» ega suuda siiamaani unustada imelist. mõnu, mida ta sealjuures oli tundnud.

Väsinud turistide huulilt kõlas jõhker sõna «pervatš» õrnalt ja kaasakiskuvalt.

Ameeriklased andsid kauplemata kakssada rubla ja raputasid kaua Benderi kätt. Ka Panikovskil ja Balaganovil õnnestus kättpidi hüvasti jätta Atlandi-taguse vabariigi kodanikega, kes olid «kuivast seadusest» ära vaevatud. Tõlk musutas heastmeelest Ostapi kõva põske ja palus külla tulla, lisades, et vanal emal oleks selle üle väga hea meel. Kuid aadressi ta millegipärast ei jätnud.

Sõbraks saanud reisiseltskonnad asusid oma masinatesse. Kozlevitš tuututas hüvastijätuks signaalpasunat ja selle lõbusate helide saatel sööstsid autod teine teises suunas minema.

«Näete nüüd,» ütles Ostap, kui ameeriklaste auto oli tolmupilve kadunud, «kõik läks nii nagu rääkisin. Sõitsime. Teel vedeles raha. Võtsin selle üles. Vaadake, ta ei ole isegi tolmune.» .

Ja ta krõbistas rahapakki.

«Kiidelda pole õieti millegagi, kombinatsioon on lihtne. Kuid tähtis on korralikkus. ausus. Kakssada .rubla! Viie minutiga! Seadust ma ei rikkunud ja tegin isegi head.

«Antiloobi» meeskonnale muretsesin raha. Vanaleemale andsin tagasi tõlgist poja. Ja lõpuks kustutasin vaimset janu selle maa kodanikel, kellega meil on kaubanduslikud suhted.»

Hakkas kätte jõudma lõunaaeg. Ostap süvenes autoajakirjast väljarebitud tähesõidu kaarti ja teatas, et läheneb Lutšanski linn.

«Linnon väga väike,» ütles Bender, «see on halb. Mida väiksem linn, seda pikemad on tervituskõned. Toopärast palume linna lahketelt peremeesteIt esiteks lõunat ja alles teises järjekorras kõnesid. Vaheajal muretsen teile riidevarustust. Panikovski! Te hakkate oma kohustusi unustama. Pange plakat endisele kohale tagasi.»

Uljalt peatas pidulike finišite peale meistriks saanud Kozlevitš auto otse tribüüni ees. Bender piirdus sün lühikese tervituskõnega. Lepiti kokku, et miiting lükatakse edasi kella kahele. Tasuta lõunaga keha kinnitanud, seadsid automehed üliheas tujus sammud valmisriiete kaupluse poole. Neid ümbritsesid uudishimulikud. Auga kandsid antilooplased neile langenud mõnusat kuulsuse koormat. Nad sammusid kesef. tänavat, üksteisel käest kinni hoides ja taarudes, nagu madrused välismaa sadamas. Punapäine Balaganov, kes tõesti sarnanes noore pootsmaniga, alustas meremehelaulu.

«Meeste-, naiste- ja lasteriiete» magasini ehtis tohutu silt, mis võttis enda alla kogu kahekordse maja. Sildile oli maalitud kümneid figuure: kollanäolised kitsaste vurrudega meesterahvad, kärbinahast kasukad seljas, hõlmad lahti; naisterahvad, muhvid käes, lühijalgsed lapsed, madruseülilkonnad seljas; kommunistlikud noored, punased pearätid peas, ja sünged majandusmehed, puusadeni ulatuvad viltsaapad jalas.

Kogu selle hiilguse hävitas kaupluse uksele kleebitud väike paberileht:

PÜKSE PÕLE

«Noh, lihtsalt kole,» ütles Ostap kauplusse astudes, «kohe näha, et provints. Oleksid kirjutanud nagu Moskvas: «Pükse ei ole», siis oleks vähemalt viisakas ja korralik. Kodanikud läheksid rahulikult igaüks oma koju.»
Kauplusse automehed kauaks ei jäänud. Balaganovi

jaoks leidus seal suurte kollaste ruutudega kauboisärk ja aukudega stetsonikübar. Kozlevitšil tuli leppida lubatud nahkmütsi ja samasuguse kuuega, mis säras nagu pressitud kalamari. Kaua jännati Panikovskiga. Pikahõlmalisele pastorilkuuele ja pehmele kübarale, mis Benderi plaani järgi konventsioonirikkuja välimust õilistama pidid, tuli kohe kriips peale tõmmata. Kauplus võis pakkuda ainult tuletõrjemundrit: kuube kuldpumpadega lõkmetel, karvaseid poolvillaseid pükse ja sinise randiga mütsi. Panikovski keksis kaua kõveravõitu peegli ees.
«Ma ei mõista,» lausus Ostap, «.miks tuletõrjemunder teile ei meeldi? See on ikkagi parem kui maapaos elava kuninga ülikond, mida te praegu kannate. No keerake end siis ka, poeg! Tubli! Ausalt öeldes see sobib teile paremini kui minu poolt projekteeritud kuub ja kübar.
Tänavale väljuti uutes rõivastes.
«Mulle on vaja smokingit,» ütles Ostap, «kuid siin seda ei ole. Ootame paremaid aegu.»
Miitingu avas Ostap ülevas meeleolus, aimamata, milline äike «Antiloobi» reisijatele läheneb. Ta oli teravmeelne, jutustas reisinalju ja juudianekdoote ja võitis publilku erakordse poolehoiu. Kõne lõpu pühendas ta ammu küpsenud autoprobleemile.
«Auto,» hüüdis ta bassihäälega, «ei ole luksus, vaid. . .» Sel hetkel nägi ta, kuidas komisjoni esimees juurdejooksnud poisikese käest telegrammi vastu võttis.
Hääldades sõnu: «ei ole luksus, vaid liiklusvahend», kallutas Ostap vasakule ja heitis üle esimehe õla pilgu telegrammile. See, mida ta luges, pani vere tarretama. Ta oli arvanud, et aega on veel terve päev. Tema aju registreeris silmapilkselt mitmeid külasid ja linnu. kus «Antiloop» oli võõraid materjale ja vahendeid kasutanud.
Esimees liigutas alles vuntse, püüdes depešši sisusse tungida. Ostap aga, kes oli poole sõna pealt tribüünilt mahahüpanud, tungles juba rahva hulgas. «Antiloop» rohetas tänavanurgal. Reisijad istusid õnneks oma kohtadel ja ootasid igavust tundes hetke, mil Ostap käsib masinasse tassida linna annetused. See toimus tavaliselt pärast miitingut.
Lõpuks sai esimees telegrammi mõttest aru. Ta tõstis silmad ja nägi põgenevat komandöri. «Petised!» kisendas ta kaeblikul häälel.

Kogu öö oli ta tervituskõnet koostanud, vaeva näinud ja nüüd tundis ta, et tema autorienesearmastust on riivatud.
«Pidage nad kinni, mehed!»
Esimehe kisa ulatus antilooplaste kõrvu. Nad hakkasid närviliselt kibelema. Kozlevitš pani mootod käima ja oli ühe hüppega rooli taga. Masin kargas Ostapit ootamata paigast. Ähmiga antilooplased isegi ei taibanud, et jätavad ohtu oma komandöri.
«Pea!» hüüdis Ostap hiigelhüppeid tehes. «Kui kätte saan, lasen teid kõiki lahti!»
«Pea!» kisas esimees. .
«Pea, loll!» kisendas Balagariov Kozlevitšile. «Kas sa ei näe - šefi jätsime maha!»

Adam Kazimirovitš surus pedaalile, «Antiloop» ragises ja peatus. Komandör lendas kukerpalli masinasse meeleheitliku hüüdega: «Täiskäik!» Oma iseloomu mitmekesisusele ja külmaverelisusele vaatamata ei võinud ta sallida füüsilist arveteõiendamist. Pea kaotanud Kozlevitš võttis korraga kolmanda käigu, masin tegi hüppe ja lahtiläinud uksest kukkus välja Balaganov. Kõik see toimus silmapilkselt. Seni kui Kozlevitš uuesti pidurdas, langes kokkujooksnud rahva vari juba Balaganovile. Teda olid juba haaramas tugevad käed, kui «Antiloop» tagasikäiguga tema juurde jõudis ja komandöri raudne käsi Balaganovi kauboisärgist kinni haaras.

«Uuesti täiskäik!» röökis Ostap.

Nüüd mõistsid Lutšanski elanikud esmakordselt, millised eelised on mehaanilisel transpordil tavalise transpordiga võrreldes. Kõigi oma osadega täristades kihutas auto kiiresti minema, päästes õiglasest karistusest neli seaduserikkujat. .

Esimese kilomeetri sõitsid petised rängalt hingeldades. Ilu hindav Balaganov uuris taskupeeglist kukkumisel saadud punetavaid näokriimustusi. Panikovski värises oma tuletõrjemundris. Ta kartis komandöri kättemaksu. Ja see ei lasknud ennast oodata.

«See olite teie, kes ära tahtis sõita, enne kui ma peale jõudsin?» küsis komandör ähvardavalt.

«Jumala eest..» alustas Panikovski

«Ärge hakake ilmaasjata vabandama! Need on teie naljad. Tähendab, te olete peale kõige veel argpüks? Olen sattunud ühte kampa varga ja argpüksiga? Tubli! Te olete

degradeeritud. Seni olite minu silmis brandmeister. Nüüdsest peale olete lihtne müürilõhkuja.»

Ja Ostap rebis Panikovski punastelt lõkmetelt kuldpumbad pidulikult maha.

Pärast seda protseduuri tutvustas Ostap oma kaaslasi telegrammi sisuga:

«Asi on halb. Telegrammis kästi autode tähesõidu ees liikuv roheline masin kinni pidada. Tuleb kohe kuhugi kõrvale käänata. Aitab meile triumfidest, palmiokstest ja paastuõli peal valmistatud tasuta lõunatest. See idee on oma aja ära elanud. Käänata võime ainult Grjažski maanteele. Kuid selleni on veel kolm tundi sõitu. Olen kindel, et palavat Vastuvõttu valmistatakse ette kõigis lähemates asustatud punktides. Neetud telegraaf on igale poole oma traadipostid toppinud.»

Komandör ei eksinud.

Tee viis neid varsti linna juurde, mille nime antilooplased teada ei saanud, kuigi oleksid tahtnud, kas või selleks, et seda parajal ajal kõva sõnaga meelde tuletada. Linna piiril oli raske palk tee peale ette tõmmatud. «Antiloop» käänas kõrvale ja hakkas nagu pime kutsilkas ühest küljest teise jooksma, et ümbersõidu võimalust leida. Kuid seda ei olnud.

«Tagasi!» ütles väga tõsiseks muutunud Ostap.

Nüüd :kuulsid petised väga kauget mootorite sääselaulu. Nähtavasti olid need tõelised tähesõidu masinad. Tagasi minna ei saanud ja antilooplased sööstsid uuesti edasi.

Kozlevitš kortsutas kulmu ja juhtis masina kiirkäiguga otse palgi peale. ümberringi seisvad kodanikud kargasid katastroofi kartes hirmunult igasse külge laiali. Ent Kozlevitš aeglustas äkki käiku ja sõitis aeglaselt üle tõkke. Riiakalt kirusid jalakäijad sõitjaid, kui «Antiloop» linna läbis, kuid Ostap .isegi ei kõssanud.

Grjažski maanteele saabus «Antiloop» seni veel nähtamatute autode järjest kõveneva mürina saatel. Vaevalt jõudsid nad neetud magistraalilt kõrvale käänata ja masina algavas pimeduses künka taha peita, kui mootorite plahvatusi ja mürinat kuulsid ning juhtmasin

valgusesammastes paistma hakkas. Petised varjasid end teeäärses rohus ja, kaotanud ootamatult oma hariliku jultumuse, vahtisid vait olles neist möödasõitvat kolonni.
Pimestava valguse nooled kompasid teed. Pehmelt ragisesid masinad põrmuikstehtud antilooplastest mööda tõta

383
tes. Rataste alt tõusid tolmusambad. Huilgasid pikalt pasunad. Igasse külge tuhises tuul. Hetke pärast oli kõik kadunud ja ainult viimase masina rubiinlatern väreles ja hüples pimeduses.
Mööda lendas tõeline elu, rõõmsalt pasundades ja lakeeritud tiibade särades.
Seikluseotsijatele jäi maha ainult bensiinihais. Kaua istusid nad veel rohus, aevastades ja tolmu maha raputades.
«Jah,» ütles Ostap, «nüüd näen ise, et auto ei ole luksus, vaid liiklusvahend. Kas te neid ei kadesta, Balaganov? Mina kadestan.»

VIII peatükk ŽANRI KRIIS

Kell oli nelja peal, kui «Antiloop» peatus järsaku äärel. All nõos lebas tundmatu linn. See oli täpseteks osadeks lõigatud nagu tort. Linna kohal ujusid mitmevärvilised hommikuaurud. Autost väljunud antilooplastele viirastus vaevaltkuuldavat kärinat. ja nõrka vilinat. See oli nähtavasti kodanike norskamine. Hambuline mets ulatus linnani. Käärusid tehes langes tee järsakult alla.
«Paradiisiorg,» lausus Ostap. «Selliseid linnu on meeldiv röövida varahommikul, kui päike veel ei kõrveta. Väsid vähem.»
«Praegu ongi varahommik,» tähendas Panikovski komandörile lipitsevalt silma vaadates.
«Vait olla, kuldsuu!» hüüdis Ostap. «Küll on püsimatu vanamees! Naljast ei saa aru.»
«Mida «Antiloobiga» peale hakata?» päris Kozlevitš.
«Jah,» ütles Ostap, «linna selle rohelise paliga sõita ei või. Areteeritakse. Tuleb kasutada eesrindlikumate maade kogemusi. Rio de Janeiros näiteks värvitakse varastatud autod üle. Seda tehakse puhthumaansetel põhjustel – et endine omanik ei kurvastaks, kui näeb, et tema autos võõras inimene sõidab. «Antiloop» on hapu kuulsuse omandanud, vaja ta ümber ristida.»   .
Otsustati minna jalgsi linna ja muretseda värvi, autole aga leida kindel varjualune väljaspool linnapiiri.
Kiirel sammul astus Ostap piki järsakut kulgevat teed
384
ja nägi varsti viltuvajunud paikmaja; millle väikestest akendest helkis vastu jõesina. Maja taga oli kuur, mis näis «Antiloobi» varjamiseks sobivat.
Seni kui suur kombinaator mõtles, millisel ettekäändel kõige sobivam oleks majja tungida ja selle elanikega sõprust luua, avanes uks ja lävele hüppas auväärne härra mustade plekknööpidega soldatialuspükstes. Tema kahvatuid parafiinseid põski kattis korralik hall põskhabe. Möödunud sajandi lõpul oli selline nägu harilik nähtus. Tol ajal kasvatas enamik mehi oma näol selliseid kroonulikke, truualamlikke atribuute. Nüüd aga,

kui põskhabeme all ei olnud ei sinist mundrifrakki ega muareelindiga tsiviilordenit, samuti ka salanõuniku kuldtähtedega lõkmeid, tundus see nägu ebaloomulikuna.

«Oh issand,» pomises palkmaja elanik käsi tõusva päikese poole sirutades. «Issand jumal! Ikka needsamad unenäod! Needsamad unenäod!»

Seda häda kaevates hakkas vanamees nutma ja jalgu järele lohistades ümber maja jooksma. Kukk, kes sel hetkel oli kolmandat korda laulda kavatsenud ja selleks õue peale tulnud, sööstis eemale; ta tegi kiiruga mõne tõtliku sammu ja pillas isegi sule, kuid toibus varsti, lendas varbaiale ja teatas sellelt ohutult positsioonilt maailmale hommiku saabumisest. Kuid tema hääles oli tunda ärevust, . mida oli tekitanud maja peremehe ebaväärikas käitumine.

«Neetud unenäod,» kandus Ostapini vanamehe hääl.

Hämmeldunult silmitses Bender seda imelifkku inimest põskhabemega, mis praegu võib ehtida vahest ainult konservatooriumi uksehoidjat, kes varem on töötanud minis teeriumis.

Samal ajallõpetas ebatavaline härra oma ringi ja ilmus jälle läve juurde. Siin aeglustas ta saplmu ja kadus ukse taha sõnadega: «Lähen proovin veel kord.»

«Küll need vanamehed on armsad,» sosistas Ostap, «nendega ei tunne igavust. Tuleb oodata saladusliku proovi tulemusi. »

Ostapil ei tulnud kaua oodata. Varsti kostis majast haledat kisa ja vanamees ilmus lävele tagurpidi, nagu Boriss Godunov Mussorgski ooperi viimases vaatuses.

«Ära puutu minusse, ära puutu!» hüüatas ta šaljaapinliku intonatsiooniga hääles. «Ikka seesama unenägu! Oi-oi!»

Ta pöördus ümber ja hakkas komistades Ostapi poole tulema. Selgusele jõudes, et nüüd on paras aeg tegutseda,

astus suur kombinaator puu tagant välja ja kahmas põskhabemekandja oma võimsasse kaissu.

«Mis? Kes? Mida see tähendab?» karjatas kärsitu vanamees.. Mida?» .

Ostap laskis vanamehe oma kaisutusest lahti, haaras käe ja raputas seda südamlikult.

«Tunnen teile kaasa!» hüüatas ta.

«Kas see on tõsi?» küsis maja peremees end Benderi õla vastu surudes.

«Tõsi muidugi,» vastas Ostap. «Näen ka ise sageli unenägusid. »

«Missuguseid unenägusid te näete?»

«Mitmesuguseid. »

«Kuid milliseid siiski?» käis vanamees peale. .

«Noh, mitmesuguseid. Seda ja teist. Seda, millel ajalehes nimeks on «Kõikjalt ja kõigest» või «Maailmaekraan». Üleeile näiteks nägin unes mikaado matuseid, eile aga Suštševi tuletõrjekomando juubelit.»

«Oh jumal!» lausus vanamees. «Oh jumal! Kui õnnelik inimene te olete! Kui õnnelik! Aga öelge, kas te kunagi ei ole unes näinud kindralkuberneri või... näiteks ministrit?»

Bender ei hakanud vastu punnima.

«Olen,» ütles ta lõbusalt. «Kuidas muidu. Kindralkuberner. Möödunud reedel. Kogu öö nägin. Mul on veel meeles, et tema kõrval seisis mustriga kottpükstes politseimeister.»

«Ah, kui tore!» sõnas vanamees. «Aga ega te ole unes näinud ,armulist keisrit tema saabumisel Kostroma linna?»

«Kostromasse? Sedagi nägin. Oodake, millal see oli? . . . Nojah, selle aasta kolmandal veebruaril. Armuline keiser ja tema kõrval, seda mäletan hästi, seisis veel krahv Frederiks, kes, nagu teate, oli õueministriks.»

«Oh sa jumal!» erutus vanamees. «Mis me siin siis seisame? Palun astuge sisse. Vabandage, ega te sotsialist pole? Parteilane?»

«Noh, kuulge!» ütles Ostap heasüdamlikuIt. «Mis parteilane ma olen? Olen parteitu monarhist. Tsaari teener, soldatite isa. ühesõnaga, pistrikud, kotkastena lennake, muremõtted maha jätke. . .»

«Ehk soovite teed, jah, teed?» pomises vanamees Benderit ukse poole lükates.

Majas oli üks eeskojaga tuba. Seintel rippusid mundri-

kuubedes härrade portreed. Lökmete järgi otsustades teenisid need härrad omal ajal Haridusministeeriumi süsteemis. Voodi oli segamini ja näitas, et peremees veedab selles oma elu kõige rahutumaid tunde.

«Ja kas te juba kaua säärase anahoreedina elate?» päris Ostap.

«Kevadest peale,» vastas vanamees. «Mu perekonnanimi on Hvorobjov. Mõtlesin, et siin algab uus elu. Näete aga, mis välja tuli? Katsuge vaid sellest aru saada. . .»

Fjodor Nikititš Hvorobjov oli monarhist ja vihkas nõukogude võimu. See võim oli talle vastik Tema, kes kunagi oli õpperingkonna kuraator, pidi teenima nüüd Proletkuldi metodoloogia- ja pedagoogikasektori juhatajana. See oli talle jäle.

Oma teenistuse lõpuni ei teadnud ta, kuidas dešifreerida sõna «Proletkult» ja põlgas seda seepärast veelgi rohkem. Paljas kohaliku komitee liikmete, kaasteenijate ning metodoloogia- ja pedagoogikasektori külastajate nägemine tekitas temas vastikusvärinaid. Ta vihkas sõna «sektor». Võtku seda sektorit! Kunagi ei oleks Fjodor Nikititš, kes pidas lugu kõigest kaunist, sealhulgas ka geomeetriast, uskunud, et see suurepärane matemaatiline mõiste. mis tähistab ringist kahe raadiusega eraldatud osa, nii labaseks tehakse.

Töö juures ajasid Hvorobjovi marru paljudlki asjad: istungid, seinalehed, laenud. Kuid ka kodus ei saanud tema uhke hing rahu. Kodus olid samuti seinalehed, laenud, istungid. Tuttavad rääkisid üksnes asjadest. mis olid Hvorobjovi arvates matslikud: teenistusest, mida nad nimetasid palgaks, laste abistamise kuust ja näidendi «Soomusrong» sotsiaalsest tähtsusest.

Nõukogude korra eest ei pääsenud kusagile. Kui nukker Hvorobjov üksinda linna tänavail jalutas, siis ka siin kostsid jalutajate massist tüütavad fraasid:

«. . . Siis otsustasime ta juhatuse koosseisust välja arvata. . .» .

«. . . Nii ma ütlesingi: teie hinde-vaidekomisjoni otsuse peale võib edasi kaevata lepituskotta.»

Silmitsedes tusaselt plakateid, mis kutsusid kodanikke täitma viisaastakut nelja aastaga, osatas Hvorobjov ärritatult:

«Koosseisust välja arvata! Lepituskoda! Nelja aastaga! Matslik võim!»

Kui metodoloogia- ja pedagoogikasektor läks üle pidevale töönädalale ja puhta pühapäeva asemel said Hvorobjovi puhkepäevadeks mingid violetsed viiendad kuupäevad, muutus kõik nii jäledaks, et ta taotles endale pensioni ja asus elama linna kaugesse

serva. Ta tegi seda selleks, et pääseda uue võimu eest, mis oli vallutanud tema elu ja võtnud rahu.

Päevade kaupa istus monarhist-üksiklane järsaku äärel ja, vaadates linna, katsus mõelda ainult heale; palvejumalateenistustele mingi kõrge isiku nimepäeval, gümnaasiumieksamitele ja sugulastele, kes olid teeninud Haridusministeeriumi süsteemis. Kuid imelikult hüppasid tema mõtted kohe nõukogulikele ja halbadele asjadele.

«Mida küll praegu tehakse selles neetud Proletkuldis?» mõtles ta.

Proletkuldi järel meenusid talle hoopis pöörased episoodid:esimese mai ja oktoobridemonstratsioonid, loengute ja õllega perekonnaõhtud klubis, metodoloogiasektori pooleaasta eelarve.

«Nõukogude võim võttis mult kõik.» mõtiskles endine õppekonna kuraator, «auastmed; ordenid, austuse ja pangaarve. Ta muutis isegi mu mõtted. Ometi on olemas selline sfäär, kuhu bolševikud ei saa tungida. - inimesele jumalast saadetud unenäod. Öö toob mulle rahu. Unes näen seda. mis mul meeldib näha.»

Kohe esimesel sellele järgnenud ööl saatis jumal Fjodor Nikititšile õudse unenäo. Ta nägi unes, et istub asutuse koridoris. mida valgustab petrooleumilamp. Istub ja teab, et ta mõne minuti pärast juhatuse koosseisust valja arvatakse. Äkki avaneb rauduks jia ilmuvad välja teenistujad, hüüdes: «Hvorobjov tuleb tööle panna!» Ta tahab põgeneda, kuid ei saa.

Fjodor Nikititš ärkas keskööl. Ta palus jumalat, seletades talle, et nähtavasti on juhtunud kahetslisväärne eksitus ja unenägu. mis oli määratud vastutavale, võib-olla isegi parteilisele seltsimehele, on sattunud ebaõigesse kohta. Tema. Hvorobiov. oleks tahtnud näha tsaari väljumist Uspenski peakirikust.

Rahunenuna uinus ta uuesti, kuid jumaldatud monarhi palge asemel nägi ta kohaliku komitee esimeest seltsimees Suržikovi.

Ja nii külastasid iga öösi Fjodor Nikititšit tajumatu metoodilisusega ühed ja samad, järjekindlalt nõukogulikud

unenäod. Talle viirastusid: liilkmemaksad, seinalehed, sovhoos «Gigant», esimese vabrikköögi pidulik avamine, krematsioonisõprade ühingu esimees ja Nõukogude lendurite kuulsusrikkad lennuretked.

Monarhist lausa ulgus unes. Ta ei tahtnud näha krematsioonisõpru. Ta tahtis näha Riigiduuma äärmist parempoolset liiget Puriškevitšit, patriarh Tihhonit, Jalta polit-seiülemat Dumbadzet või vähemalt mingit lihtsat rahvakoolide inspektorit. Kuid midagi taolist ei olnud. Nõukogude kord tungis isegi monarhisti unenägudesse.

«Ikka needsamad unenäod!» lõpetas Hvorobjov nutuse häälega. «Neetud unenäod!»

«Teie lood on halvad,» lausus Ostap kaastundlikult. «Nagu räägitakse, olemine määrab teadvuse. Te elate Nõukogudemaal ja ka teie unenäod peavad olema nõukogulikud.»

«Mitte minutitki puhkust,» kurtis Hvorobjov. «Kas või natukegi. Olen juba kõigega nõus. Ärgu olgu Puriškevitš. Olgu kas või Miljukov. Ikkagi kõrgema haridusega inimene ja hingelt monarhist. Aga ei! Kõik need nõukogude valekristused.»

«Tulen teile appi,» ütles Ostap. «Olen ravinud sõpru ja tuttavaid Freudi järgi. Unenägu on tühiasi. Peamine on kõrvaldada unenäo põhjus. Peapõhjuseks on nõukogude võimu olemasolu. Kuid käesoleval momendil ma seda kõrvaldada ei saa. Mul lihtsalt ei ole

aega. Ma olen, kui teada soovite, sporditurist ja pean praegu natuke õrna autot parandqma, seepärast lubage teda teie kuuri ajada. Aga põhjuse suhtes ärge muretsege. Kõrvaldan selle tagasiteel. Las ma ainult lõpetan tähesõidu.»

Rasketest unenägudest hullunud monarhist andis lahkele ja kaastundlikule noormehele meelsasti loa - kasutagu aga lahkesti tema kuuri. Ta heitis särgile palitu, tõmbas kalossid paljastele jalgadele ja astus Ostapi kannul õue. .

«Nii et võib loota?» päris ta oma varase külalise kannul sibades. . .

«Ärge kartke,» sõnas komandör hooletult. «Kohe, kui nõukogude võimu enam pole, läheb teil jälle kergemaks. Küllap näete!» .

Poole tunni pärast oli «Antiloop» Hvorobjovi juures peidus. Teda jäid valvama Kozlevitš ja Panikovski. Bender läks Balaganovi saatel linna värvi tooma.

Päike paistis piimavendadele näkku, kui nad kesklinna poole kõndisid. Majakarniisidel jalutasid hallid tuvid.

Veega pritsitud puukõnniteed olid puhtad ja jahedad.

Puhta südametunnistusega inimesel on meeldiv väljuda sellisel hommikul majast, seisatada hetkeks väraval, võtta taskust tikutoos, millel on lennuk trääsaga propelleri asemel ja kiri «Vastus Curzonile», imetleda värsket paberossi pakki ja panna suits ette, hirmutades suitsuga minema kuldtressidega ehitud kõhuga mesilast.

Bender ja Balaganov sattusid hommiku, puhaste tänavate ja vagade tuvide mõju alla. Sel hetkel näis neile, et nende südametunnistust ei vaeva miski, et kõik neid armastavad, et nad on pruutidega kohtuma tõttavad peigmehed.

Äkki tõkestas vendade tee mees, kes kandis kokkupandavat molbertit ja poleeritud värvikasti. Tal oli nii elevil nägu, nagu oleks ta just praegu välja hüpanud põlevast majast ning jõudnud tule käest päästa ainult molberti ja kasti.

«Vabandage,» ütles ta kõlava häälega, «siit pidi natukese aja eest mööduma seltsimees Plotski-Potselujev. Kas te teda ei kobanud? Kas ta läks siit mööda?»

«Meie sihukesi kunagi ei kohta,» pahvatas Balaganov jõhkralt.

Kunstnik müksas Benderile rindu, ütles «pardon» ja tõttas edasi.

«Plotski-Potselujev?» torises suur kombinaatar, kes polnud veel einetanud. «Mul endal oli tuttav ämmaemand Gorgo-Meduusa, kuid ma ei teinud sellest kära, ei jooksnud mööda tänavat kisaga: «Kas te ei näinud siin tund aega tagasi naiskodanik Gorgo-Meduusat? Ta pidi siin jalutama.» Ole lahke! Plotski-Potselujev!»

Bender ei olnud oma tiraadi veel lõpetanud, kui talle otsa lendasid kaks meest, käes mustad molbertid ja poleeritud etüüdikaaned. Need olid täiesti erinevad inimesed.

Üks neist oli nähtavasti seisukohal, et kunstnik peab olema tingimata karvane ja oli nägu katvalt karvarohkuselt Navarra Henri otsene asetäitja NSV Liidus. Vurrud, lokid ja habe muutsid ta lameda näo väga elavaks. Teist ehtis paljaspea, mis oli libe ja sile nagu klaaskuppel.

«Kas seltsimees Plotskit...» hingeldas Navarra Henri asetäitja.

«Potselujevit,» lisas kuppe1.

«Ei näinud?» röökis Navarra Henri.
«Ta peab siin jalutama,» selgitas kuppel.
Bender lükkas kõrvale Balaganovi, kes tahtis juba sõimama hakata, ja lausus solvava viisakusega:
«Seltsimees Plotskit me ei näinud, ent kui nimetatud seltsimees teid ,tõesti huvitab, siis tõtake. Teda otsib keegi töötaja, välimuselt kunstnik-suurestükimees.»
Molbertitel komistades ja teineteist tõugates jooksid kunstnikud edasi. Samal hetkel kihutas nurga tagant välja voorimehetõld. Selles istus paks mees, kelle sinise tolstovka voltide all võis aimata higist kõhtu. Sõit ja üldilme tuletas meelde vanaaegset patenteeritud määrde reklaami, mis algas sõnadega: «Karvadega kaetud alasti keha mõjub eemaletõukavalt.» Paksu elukutset polnud raske kindlaks teha. Ta hoidis käes suurt statsionaarset molbertit. Voorimehe jalge ees lebas poleeritud kast, milles kahtlemata olid värvid.
«Hallo!» hüüdis Ostap. «Ega te Potselujevit otsi?»
«Just nii,» kinnitas rasvane kunstnik.Ostapile haledalt otsa vaadates.
«Rutake! Rutake! Rutake!» karjus Ostap. «Teist on ees juba kolm kunstnikku. Milles siin asi on? Mis lahti on?»
Kuid raudadega munakividel tümistades viis hobune kujutavate kunstide neljanda esindaja juba minema.
«Milline kultuurne linn!» sõnas Ostap.«Te nähtavasti märkasite, Balaganov, et neljast meile ettejuhtunud kodanikust olid kõik kunstnikud. Huvitav.»
Kui piimavennad rohu- ja värvikaupluse ees seisma jäid, sosistas Balaganov Ostapile:
«Kas teil piinliik ei ole?»
«Miks?» küsis Ostap.
«Et kavatsete värvi eest puhta rahaga maksta?»
«Ah sellest räägite,» ütles Ostap. «Tunnistan, on küll tõesti piinlik. Loll olukord muidugi. Kuid mis siis ikka teha? Ei saa ju joosta täitevkomiteesse Ja paluda sealt värvi «Lõokestepäeva» läbiviimiseks. Nemad annavad küll, kuid me kaotame terve päeva.»
Värvipulbrid purkides, klaassilindrites, kottides, tünnides ja rebenenud paberpakkides olid nõiduslikult kirevad nagu tsirkuses ning andsid rohu- ja värvikauplusele pidultku ilme.

391

Komandör ja pardamehaanik käitusid värve valides üsna norivalt:
«Must värv on liiga kurb,» ütles Ostap. «Ka roheline ei sobi: see on purunenud lootuste värv. Lilla - ei! Lillas masmas sõitku kriminaaljälituse ülem. Roosa on labane, helesinine banaaIne, punane liiga truualamlik. Tuleb «Antiloop» kollaseks värvida. Ere, kuid ilus.»
«Aga kes te olete? Kas kunstnikud?» küsis müüja. Kelle lõug oli kergelt kinnaveriga koos.
«Kunstnikud,» vastas Bender, «sõja- ja meremaalijad.»
«Siis olete valesse kohta sattunud,» ütles müüja letilt pakke ja purke ära pannes.
«Kuidas valesse kohta!» hüüatas Ostap. «Aga kuhu siis?»
«Üle tänava.»
Poesell viis sõbrad ukse juurde ja näitas käega silti üle tänava. Sellel oli pruun hobusepea ja mustade tähtedega helesinisel põhjal «Kaer ja heinad».

«Kõik on õige,» ütles Ostap, «koredad ja pehmed söödad. Kuid mis ühist on sel meiega, kunstnikega? Ma ei näe siin mingit seost.» .

Kuid seos oli olemas ja väga oluline. Ostap avastas selle juba poeselli seletuse alguses.

Linn oli alati armastanud maalikunsti ja neli kunstnikku, kes juba ammu siin elasid, asutasid rühma «Dialektiline molbertist». Nad maalisid vastutavate töötajate portreesid ja müüsid neid kohalikule kunstimuuseumile. Aja jooksul kahanes maalimata vastutavate töötajate arv tublisti ja see vähendas märksa dialektiliste molbertistide teenistust. Kuid see polnud veel kõige hullem. Kannatus aastad algasid siis, kui linna saabus uus kunstnik, Feofan Muhhin.

Tema esimene teos tekitas linnas suurt kära. See oli hotellitrusti juhataja portree. Feofan Muhhin jättis molbertistid kaugele seljataha. Hotellitrusti juhataja kujutamiseks ei olnud kasutatud ei õli- ega vesivärve, ei sütt ega temperat, ei pastelle ega guašši ja ka mitte tinapliiatsit. Ta pandi kokku kaerateradest. Ja kui kunstnik Muhhin maali voorimehel muuseumi viis, vahtis hobune rahutult tagasi ja muudkui hirnus.

Aja jooksul hakkas Muhhin kasutama ka muid kõrsvilju. Põrutav menu oli hirsi-, nisu- ja mooniteranest portreedel, julgetel maisi- ja kruubivisanditel, riisimaastikel ja hirsitangust natüürmortidel.

Nüüd töötas ta grupiportree kallal. Suur lõuend kujutas ringkonna plaanikomisjoni istungit. Seda maali valmistas Feofan ubadest ja hernestest. Kuid südamepõhjas jäi ta truuks kaerale, see tagas talle karjääri ja lõi jalad alt dialektilistel molbertistidel.

«Kaeraga on muidugi kõige mõistlikum!» hüüatas Ostap. «Rubens ja Raffael olid lollid - jändasid õlivärvidega. Ka meie oleme lollid, nagu Leonardo da Vinci. Andke meile kollast emailvärvi.»

Jutukale müüjale raha makstes päris Ostap:

«Ah jaa, kes see Plotski-Potselujev on? Meie, teate küll, ei ole siinsed ega pole asjaga kursis.»

«Seltsimees Potselujcv on tuntud keskusetöötaja, pärit meie linnast. Nüüd saabus Moskvast puhkusele.»

«Kõik on selge,» ütles Ostap. «Aitäh informatsiooni eest. Nägemiseni!»

Tänaval nägid piimavennad dialektilisi molbertiste. Kõik neli, nukrate ja väsinud nägudega nagu mustlased, seisid tänavaristil. Nende kõrval vedelesid püssidena püramiidi seatud molbertid. .

«Noh, vanad, kas lood on halvad?» uuris Ostap. «Lasksite Plotski-Potselujevi minema?»

«Jah,» oigasid kunstnikud. «Käte vahelt läks ära.»

«Kas Feofan lõi üle?» küsis Ostap head asjatundmist ilmutades.

«Juba maalib, haltuurategija,» vastas Navarra Henri asetäitja. «Kaeraga. Ütleb siiski, et läheb vanale maneerile tagasi. Kurdab, va jahukaupmees žanri kriisi üle.»

«Kus selle tegelinski ateljee asub?» huvitus Ostap. «Vaataksime korra sisse.»

Kunstnikud, kellel oli palju vaba aega, viisid meeleldi Ostapi ja Balaganovi Feofan Muhhini juurde. Feofan töötas oma aias, lageda taeva all. Tema ees taburetil istus seltsimees Plotski, ilmselt arglik inimene. Hinge kinni pidades vahtis ta kunstnikku, kes - nagu külvaja kolmetšervoonetsilisel paberrahal - külimitust peoga kaeru võttis ja

lõuendile viskas. Muhhin tõmbas kulmud kortsu. Teda segasid varblased. Julgelt lendasid nad maalile ja nokkisid sealt välja üksikuid detaile.

«Kui palju te selle maali eest saate?» päris Plotski häbelikult.

Feofan peatas pildumise, vaatas kriitiliselt oma teost ja vastas mõtlikult:

393

«Mis seal ikka! Muuseum oma kakssada viiskümmend rubla maksab ära.»

«Kallis küll.»

«Aga kaerad on ka tänavu kallid,» lausus Muhhin laulva häälega. «Katsu osta. Kaertel on hinda! »

«Noh, kuidas suviteraviljakülv edeneb?» päris Ostap pead läbi aiatara pistes. «Külvikampaania, nagu näen, kulgeb edulkalt. Sada protsenti! Kuid see kõik on tühiasi sellega võrreldes, mis ma Moskvas nägin. Seal tegi üks kunstnik maali juustest. Suure maali paljude kujudega ja, pange tähele, ideoloogiliseIt sihikindla maali, kuigi kunstnik kasutas parteitute juukseid, - see oli küll kurjast. Kuid, kordan, ideoloogiliseIt oli maal väga sihikindel.

Selle nimeks oli «Vanaisa Pahhom ja traktor õitsil». See oli niisugune tõrges maal, et lihtsalt ei teatud, mis temaga teha. Mõnikord tõusid maalil juuksed püsti. Aga ühel ilusal päeval läks ta täitsa halliks ning vanaisa Pahhomist ja tema traktorist ei jäänud järele jälgegi. Kuid kunstnik oli jõudnud idee eest kahmata poolteist tuhat. Nii et te ärge liiga uhkeks minge, seltsimees Muhhin! Kaer hakkab järsku idanema, teie maalid kõrsuma, te ise aga ei saa saaki koristada.»

Dialektilised mollbertistid mökitasid kaastundlikult. Kuid Feofan ei sattunud segadusse.«See on paradoks,» tähendas ta uuesti külvimanipulatsiooile alustades.

«Tubli,» ütles Ostap hüvasti jättes, «külvake arukat, head ja igavest seemet, küllap siis näeme! Hüvasti ka teie vanad. Loobuge oma õlivärvidest. Minge üle mutritest, vinkelrauast ja kruvidest mosaiigile. Mutritest portree! Suurepärane idee!»

Kogu päeva värvisid antilooplased oma autot. Õhtuks muutus ta tundmatuseni ja helkis kõigis munakollase varjundeis.

Järgmise päeva koidikul lahkus uuestisündinud «Antiloop» külalislahkest kuurist ja võttis kursi lõunasse. «Kahju, et peremehega el saanud hüvasti jätta. Kuid ta magas nii magusalt, et ei tahtnud teda äratada. Võib-olla ta nägi lõpuks und, millest nii kaua unistas: metropoliit Dvulogi õnnistamas Haridusministeeriumi tšinovnikuid Romanovite dünastia kolmesajanda aastapäeva puhul.»

Selsamal hetkel kostis selja tagant, palkmajast, Ostapile juba tuttav nutukisa.

394

«Ikka seesama unenägu!» kisendas vana Hvorobjov. «oh jumal küll!»

«Eksisin,» konstateeris Ostap. «Ta nähtavasti ei näinud unes metropoliit Dvulogit, vaid kirjandusliku rühma «Sepapada ja talutare» laiendatud pleenumit. Ent käigu. ta kuradile! Asjad kutsuvad meid Tšemomorskisse.

IX peatükk

JÄLLE ZANRI KRIIS

Millega inimesed küll ei tegele!
Paralleelselt suure maailmaga, milles elavad suured inimesed ja tehakse suuri asju, eksisteerib väike maailm väikeste inimestega ja väikeste asjadega. Suures maailmas on leiutatud diiselmootor, kirjutatud «Surnud hinged», ehitatud Dnepri hüdrojaam ja toime pandud lend ümber maailma. Väikeses maailmas on leiutatud laulev põis «uhtiuhti», kirjutatud lauluke «Telliskivid» ja konstrueeritud «täievolilise esindaja» lõikega püksid. Suures maailmas irmustab inimesi püüe inimkonnale head teha. Väike maailm on sellistest kõrgetest mateeriatest kaugel. Selle elanikel on üks püüe - nälga tundmata kuidagi ära elada.

Väikesed inimesed tõttavad suurtega sammu pidama. Neile on selge, et nad peavad ajaga kaasas käima ja et ainult siis võivad nad oma kaubale turgu leida. Nõukogude ajal, kui suures maailmas on loodud ideoloogilisi kantse, on väikeses maailmas märgata elavnemist. Kõik sipelgamaailma väikesed leiutused rajatakse «kommunistliku» ideoloogia graniitbaasile. «Uhti~uhti» põiel kujutatakse Chamberlaini, kes väga sarnaneb sellega, kuidas teda joonistatakse- «Izvestijas». Populaarses kolme refrääniga laulukeses arukas lukussepp, et saavutada naistöölise-komnoore armastust, täidab ja isegi ületab tootmls- ja finantsplaani. Ja seni kui suures maailmas käib äge diskussioon uue elu korraldamise küsimustes, on väikeses maailmas juba kõik valmis: lips «Lööktöölise unistus», tolstovkagladkovka, kipskuju «Suplev naiskolhoosnik» ja naiste korkkaenlaalused «Töömesilaste armastus».

Uued tuuled hakkasid puhuma pilt-, silp- ja tähtmõistatuste ning peitepiltide valdkonnas. Töö vana moodi ei ol-

nud enam moes. Otsustavalt hakkasid ajalehtede ja ajakirjade rubriikide «Puhkehetkeks» või «Liiguta ajukortse» sekretärid vastu võtma kaupa, millel puudus ideoloogia. Ja seni kui suur maa mürises, seni kui ehitati traktoritehaseid ja loodi grandicooseid teraviljavabrikuid, istus vana Sinitski, elukutseIt mõistatustemeister, oma toas ja koostas klaasistunud silmadega lakke vahtides silp mõistatust moodsale sõnade «industrialiseerirna». .

Sinitski oli vaikest kasvu mees nagu pöialpoiss. Selliseid pöialpoisse kujutasid maalrid harilikult vihmavarjukaupluste siltidel. Punaste mütsidega sildipöialpoisid teevad möödaminejaile sõbralikult silmi, nagu kutsuksid neid kiiresti ostma siidvihmavarju või hõbedase koerapeaga jalutuskeppi. Sinitski pikkkollakas habe laskus otse laua alla paberikorvi.
«Industrialiseerima,» pomises ta nukralt, liigutades vanu huuli, mis olid kahvatud justkui toored kotletid.
Ta jagas selle sõna harjumuspäraselt silpmõistatuse osadeks:
«Indus. Tri. Ali. See.»

Kõik oli suurepärane. Sinitski nägi juba vaimusilme ees uhket silpmõistatust, mis on tähendusrikas sisult, kergesti loetav ja raskesti lahendatav. Kahtlust tekitas ainult viimane osa - «rima».

«Mida see «rima» küll võiks tähendada?» pingutas vanamees ajusid. «Hea oleks, kui oleks «rikas»! Siis tuleks toredalt välja: industrialiseerikas.»

Kui ta oli pool tundi vaeva näinud, suutmata välja mõelda, kuidas kapriisse lõpuga talitada, otsustas Sinitski, et lõpp tuleb iseenesest, ja asus tööle. Ta kirjutas oma mõistatust puhtale paberilehele, mis oli välia rebilud raamatupidamise pearaamatust ja millele oli trükitud sõna «deebet».

Läbi rõdu valge klaasukse olid näha õitsvad akaatsiad, lapitud majakatused ja merepiiri terav sinine joon. Musta mere äärne keskpäev uputas linna kissellikuumusesse. Vanamees mõtles natuke ja pani paberile algusread:

Silp esimene jõge näitab,
sa Indiast ta leida võid.

«Sa Indiast ta leida võid,» lausus vanamees rahuldusega. Talle meeldis see, mis ta oli luuletanud, ainult raske

oli leida riimi sõnadele «leida võid» ja «jõge näitab». Mõistatustemeister kõndis mööda tuba ja näppis habet.
Äkki sähvatas:

Teist silpi aga siis saad täita,
kui vene keelest arvu tõid.

Ka «ali» ja «seega» õnnestus hõlpsasti hakkama saada.

Silp kolmas - turbanit ta kannab,
on Idas tema kodumaa.
Ja neljandat; kui jumal annab,
vaid asesõnust leiad sa.

Viimasest jõupingutusest väsinud Sinitski sirutus tooli seljatoele ja sulges silmad. Ta oli juba seitsmekümne aastane. Viiskümmend neist oli ta pilt- ja silpmõistatusi ning peitepilte koostanud. Aga mitte kunagi ei ole lugupeetud mõistatustemeistril olnud nii raske töötada kui nüüd. Ta on elust maha jäänud, poliitiliselt kirjaoskamaiu ja noo-redkunkurendid said tast kergesti jagu. Nad tõid toimetustesse sellise suurepärase ideoloogilise orientatsiooniga ülesandeid, et vanamees neid lugedes kadedusest nuttis. Kuidas oleks ta suutnud sammu pidada näiteks sellise ülesandega:

Ülesanne-arvmõistatus

Kolmes jaamas - Vorobjovo, Gratšovo ja Drozdovo – oli ühepalju teenistujaid. Drozdovo jaamas oli komnoori kuus korda vähem kui kahes teises kokku, Vorobjovo

jaamas aga oli 12 parteilast rohkem kui Gratšovo jaamas. Kuid selles viimases oli 6 parteitut rohkem kui esimeses kahes. Kui palju teenistujaid oli igas jaamas ja kui palju oli neis kollektiivides parteilasi ja komnoori?

Oma muremõtetest ärgates haaras vanamees uuesti paberilehe, millele oli trükitud sõna «deebet», kuid sel hetkel astus tuppa lühikeste märgade juustega tütarlaps, õlal must supeltrikoo.

Ta läks vaikides rõdule, riputas niiske trikoo kaitsevõrele, millelt värv oli maha tulemas, ja vaatas alla. Tütarlaps vaatas kehva õue, mida ta oli näinud juba palju aastaid, vaest õue, kus vedelesid purunenud kastid, hulkusid söetolmuga määrdunud kassid ja kus plekissepp suure

kolina saatel ämbrit parandas. Alumisel korrusel jutlesid koduperenaised oma raskest elust.

Neid jutte oli tütarlaps kuulnud korduvalt ja ka kasse tundis ta nimepidi, ka plekissepp, nagu talle näis, parandas juba mitu aastat järjest sedasama ämbrit. Sinitskaja tuli tuppa tagasi.

«Ideoloogia on ära kurnanud,» kuulis ta vanaisa pomisevat. «Aga millist ideoloogiat saab mõistatuste valdkonnas nõuda? Mõistatuste valdkond. . .»

Zosja heitis pilgu vanamehe varesejalgadele ja hüüatas kohe:

«Mida sa siin oled kirjutanud? Mida see tähendab? «Ja neljandat, kui jumal annab, vaid asesõnust leiad sa.» Miks jumal? Sa ütlesid ju ise, et toimetus ei võta nüüd vastu kirilikke väljendustega silpmõistatusi.» Sinitski jahmus. Kisendas: «Kus on jumal, kus? Seal ei tohi olla jumalat,» pani metallraamidega prillid värisevate kätega ninale ja haaras paberilehe. «On jah jumal,» lausus ta kurvalt. «Sattus sisse. . . Jälle lasksin mööda. Oh kui kahju! Ja hea riim läheb kaotsi.»

«Pane «jumala» asemel «saatus»,» ütles Zosja. Kuid hirmunud Sinitski keeldus «saatusest».«See on ka müstika. Tean .küll. Oh, mööda lasksin! Mis nüüd saab, Zosja?» Zosja vaatas üksikõikseIt vanaisale ja soovitas koostada uue silpmõistatuse.

«Nii või teisiti,» ütles ta, «sõna lõpuga «rima» sul välja ei tule. Mäletad, kuidas sa vaeva nägid sõnaga «termofikatsioon» ?»

«Kuidas siis,» elavnes vanamees, «panin veel neljandaks silbiks «kats» ja kirjutasin: «Neljandast, kui aega on, juudi nime kerge leida.» Ei võetud seda silpmõistatust vastu. Öeldi: «Nõrk, ei sobi.» Mööda lasksin!»Vanamees istus uuesti oma laua juurde ja hakkas koostama uut, ideoloogiliseit sihikindlat piltmõistatust. Kõige, pealt visandas ta pliiatsiga hane, kes hoidis nokas tähte «H», suurt ja rasket nagu raudtala. Töö läks ladusalt.

Zosja hakkas lõunaks lauda katma. Ta käis peegliklaasist illuminaatoritega puhveti ja laua vahet ning kandis nõusid. Tulid lagedale sangadeta portselantirin lilledega ja lilledeta taldrikud, kollasekstõmbunud kahvlid ja isegi kompotinõu, kuigi lõunaks mingit kompotti ei olnud.

Üldse käis Sinitskite käsi täbarasti. Pilt- ja silpmõistatused tõid majja rohkem ärevust kui raha. Ka koduste lõunatega, mida vana mõistatustemeister. tuttavatele kodanikele valmistas, olid lood halvad. Podvõsrotski ja Bomze sõitsid puhkusele, Stuljan abiellus kreeklannaga ja hakkas lõunatama kodus, Pobiruhhinit aga tabas puhastus teise

kategooria põhjal, ta kaotas erutuse tõttu isu ja loobus lõunatest. Nüüd käis ta mööda linna, peatas tuttavaid ja tõi kuuldavale ühe ja sama lause, mis oli täis varjatud sarkasmi: «Kas uudist teate? Mind tabas puhastus teise kategooria põhjal.» Ja mõned tuttavad vastasid kaastundlikult: «Jah, Marx ja Engels on pahandusi teinud!»Mõned aga ei vastanud midagi, heitsid Pobiruhhinile eksleva pilgu ja tõttasid portfelle vibutades mööda. Lõppude lõpuks oli kõigist kostilistest järele jäänud mnuIt üks, kuid seegi polnud nädal aega enam maksnud, viidates palga hilinemisele.

Pahameelega õlgu kehitades läks Zosja kööki, kui ta aga tagasi tuli, istus lõunalauas viimane kastiline - Aleksandr Ivanovitš Koreiko.

Vabal ajal ei olnud Aleksandr Ivanovitš Koreiko sugugi mitte arg või alandlik inimene. Kuid iialgi ei kadunud tema näolt valvas ilme. Ta uuris parajasti tähelepanelikult Sinitski uut piltmõistatust. Muude mõistatuslike joonistuste hulgas olid seal kott, mis puistas tähti «S», kuusk, mille tagant tõusis päike, ja heliredelil istuv varblane. Piltmõistatus lõppes ümberpööratud komaga.

«Seda piltmõistatust on raske lahendada,» ütles Sinitski ümber kostilise käies. «Teil tuleb selle kallal pead murda!»

«Jaa, jaa,» vastas Koreiko muiates, «ainult hani teeb mulle muret. Milleks küll selline hani? Ahaa! Käes! Valmis! «Võitluses saad sa oma õiguse»?» .

«Jaa,» venitas vanamees pettunult, «kuidas te nii kiiresti leidsite? Suured võimed. Kohe näha, et esimese järgu arveametnik. »

«Teise järgu,» parandas Koreiko. «Kuid milleks te selle piltmõistatuse koostasite? Kas ajakirjanduse jaoks?»

«Ajakirjanduse jaoks.»

«Ja täiesti asjata,» lausus Koreiko, heites uudishimulikke pilke boršile, millel rasva kuldmedalid ujusid. Selles boršis oli midagi teenelist, midagi allohvitserlikku. ««Võitluses saad sa oma õiguse» on esseeride loosung. Ei kõlba ajakirjanduse jaoks.»

«Oh mu jumal!» oigas vanamees. «Jumalaema! Jälle lasksin mööda! Kuuled, Zossenka? Mööda lasksin. Mis siis nüüd teha? »

Teised hakkasid vanameest rahustama. Kuidagi lõunatanud, tõusis ta viivitamatult lauast, korjas kokku nädala kestel koostatud mõistatused, pani pähe tohutu suure õlg-kübara ja ütles:

«Noh, Zossenka, lähen «Noorte Teatajasse». Kardan natuke algebroiidi pärast, kuid küllap ma sealt raha siiski muretsen. »

Komsomoli ajakirjas «Noorte Teataja» praagiti vanamehe asju sageli välja, teda noomiti mahajäämuse pärast, kuid liiga talle siiski ei tehtud, ja see ajakiri oli ainus koht,- kust vanamehele peenike rahaotsake nirises. Sinitski võttis kaasa silpmõistatuse, mis algas sõnadega: «Mu esimene silp on mere põhjas», kaks kolhoositeemalist lotogriifi ja ühe algebroiidi, milles väga keerulise korrutamise ja jagamisega tõestati nõukogude võimu eeliseid kõigi teiste võimudega võrreldes.

Kui mõistatustemeister oli lahkunud, jäi Aleksandr Ivanovitš süngelt Zosjat vahtima. Aleksandr Ivanovitš oli Sinitskite juures kostil seepärast, et lõunad olid seal odavad ja maitsvad. Peale selle pidas ta vankumatult kinni reeglist hetkekski mitte unustada, et ta on väike ametnik. Ta armastas rääkida, kui raske on imeväikese palgaga suures linnas ära

elada. Ent juba mõnda aega olid lõunate hind ja maitse tema jaoks kaotanud selle abstraktse ja näitliku iseloomu, mida ta neile omistas. Kui temalt oleks nõutud ja kui ta oleks seda võinud avalikult teha, siis oleks ta maksnud lõuna eest mitte kuuskümmend kopikat, nagu praegu, vaid kolm või isegi viis tuhat rubla.

Aleksandr Ivanovitš oli märter, kes ise end piinas finantsahelatega, kes keelas endal puutuda midagi, mis maksis üle viiekümne kopika, ja keda samal ajal ärritas teadmine, et kartusest kaotada miltoneid ei tohi ta avalikult kulutada sadat rubla. Kuid ta oli armunud täie otsusekindlusega, milleks on võimeline vaid tugev, karm ja lõputust ootamisest tige inimene.

Täna otsustas ta lõpuks Zosjale rääkida oma tundeist ja pakkuda oma kätt, mille pulss oli väike ja tige nagu tuhkrul, ja oma südant, mida pigistasid muinasjutulised ahelad.

«Jaa,» ütles ta, «nii on lood, Zosja Viktorovna.»

Seda öeldes võttis kodanik Koreiko laualt tuhatoosi

revolutsioonieelse loosungiga «Mees, ära oma naist vihasta» ja hakkas seda tähelepanelikult silmitsema.

Siin on vaja selgitada, et maailmas. ei ole sellist tütarlast, kes vähemalt nädal aega varem ei oleks teadlik ettevalmistatavast tunneteavaldusest. Sellepärast ohkas Zosja Viktorovna murelikult ja jäi peegli ette seisma. Zosjal oli selline sportlik välimus, mille viimastel aastatel on omandanud kõik ilusad tütarlapsed. Kui Zosja oli oma välimust kontroltinud, istus ta Aleksandr Ivanovitši vastu ja valmistus kuulama. Ent Aleksandr Ivanovitš ei öelnud midagi. Ta tundis ainult kaht osa: teenistuja ja põrandaaluse miljonäri osa. Kolmandast tal polnud aimugi..

«Kas uudist olete kuulnud?» päris Zosja. «Pobiruhhinit tabas puhastus.»

«Ka meil algas puhastus,» vastas Koreiko. «Lendavad paljud. Naiteks Lapidus-noorem. Ka Lapidus-vanem on paras. . .»

Siin märkas Koteiko, et ta esineb nagu vaene teenistuja. Uuesti valdas teda tinaraske mõtlikkus.

«Jaa-jah,» ütles ta, «elad üksikuna ega tea, mis on nauding.»

«Mida, mida ei tea?» elavnes Zosja.

«Ei tea, mis on naisterehva kiindumus,» tähendas Koreiko surutud häälega.

Zosjalt vastust saamata arendas ta oma mõtet edasi.

Ta on juba vana. See tähendab, ei ole just vana, aga ka mitte noor. Ja ei saa isegi ütelda, et ei ole noor, vaid lihtsalt aeg läheb, aastad mööduvad. Aasta aasta järel. Ning aja voolamine toob talle mitmesuguseid mõtteid. Abielust näiteks. Ärgu arvaku, et ta on keegi niisugune. Ta on üldiselt tubli. Täitsa vagune inimene. Talle on vaja kaasa tunda. Ja talle isegi näib, et teda võib armastada. Ta ei ole keigar nagu teised ega armasta tühje sõnu teha. Miks ei võiks mõni tütarlaps talle naiseks tulla?

Teinud oma tunded nii aras vormis avalikuks, heitis Aleksandr Ivanovitš Zosjale tigeda pilgu.

«Kas Lapidus-nooremat tõesti võib puhastus tabada?» küsis mõistatustemeistri pojatütar.

Ja hakkas vastust ootamata asja põhjalikumalt arutama.

Ta saab kõigest väga hästi aru. Aeg lendab tõesti kole .kiiresti. Alles hiljuti oli ta üheksateistkümne aastane, nüüd aga juba kahekümnerie. Aasta pärast aga kahe

401

kümne ühene. Ta ei ole kunagi mõelnud, et Aleksandr Ivanovitš on keegi niisugune. Vastuoksa, ta on olnud alati kindel, et Aleksandr Ivanovitš on tubli. Parem kui paljud teised. Ja muidugi palju väärt. Kuid just praegu loodab Zosja midagi, mida - seda ei tea ta isegi. Üldse, käesoleval momendil ta mehele minna ei saa. Ja mis nende elust väljagi tuleks? Temal on ideaalid. Aleksandr Ivanovitš :aga, kui rääkida ausalt ja avameelselt, saab kõigest nelikümmend kuus rubla palka kuus; Ja peale selle ta ei armasta veel Aleksandr Ivanovitši, see on aga ometi väga tähtis.

«Nelikümmend kuus rubla ei tähenda midagi!» ütles Aleksandr Ivanovitš äkki püsti tõustes hirmsa häälega.

«Mul... mulle. ..»

Rohkem ei öelnud ta midagi. Ta kohkus. Algas miljonäri osa ja see võis lõppeda üksnes hukatusega. Hirm oli nii suur, et ta hakkas isegi pomisema midagi selle kohta, et õnn ei ole rahas. Kuid sel hetkel kuuldus ukse tagant kellegi nohinat. Zosja jooksis koridori.

Seal seisis vanaisa oma suure kübaraga, millel sätendasid õlekiud. Ta ei julgenud sisse astuda. Murest oli ta habe harali nagu viht.
«Miks nii ruttu?» karjatas Zosja. «Mis on juhtunud?»
Vanamees tõstis pojatütre poole pisaraist märjad silmad.

Kohkunud Zosja võttis vanamehe teravanukilistest õlgadest kinni ja tiris ta ruttu tuppa. Pool tundi lebas Sinitski diivanil ja värises.
Pärast Suurt pealekäimist hakkas vanaisa jutustama.
Kõik läks toredasti. «Noorte Teataja» toimetusse jõudis ta ilma igasuguste seiklusteta. «Vaimsete harjutuste» osakonna juhataja võttis mõistatustemeistri väga lahkelt vastu. .

«Andis isegi kätt, Zossenka,» ohkas vanamees. ««Istuge,» ütleb, «seltsimees Sinitski!» Siis aga pani ta mind kõvasti jahmatama. Ta ütles: «Meie osakond likvideeritakse. Uus toimetaja ütleb, et meie lugejatel pole vaja vaimseid harjutusi, nad vajavad spetsiaalset kabeosakonda.»

«Mis siis teha?» küsin mina. «Ei midagi,» ütleb juhataja, «teie materjal ei lähe ja kõik.» Minu silpmõistatust aga kiitis ta väga. Päris Puškini värsid, ütles ta, eriti see koht: «Silp esimene jõge näitab, sa Indiast ta leida võid.»

402

Vana mõistatustemeister võbises veel kaua diivanil ja kurtis nõukogude ideoloogia pealetungi üle.
«Jälle draama!» hüüatas Zosja.
Zosja kahmas kübara ja Aleksandr Ivanovitš järgnes talle, kuigi mõistis, et seda poleks vaja olnud.
Tänaval võttis Zosja Koreikol käe alt kinni:
«Me jääme siiski sõpradeks. Eks ole?»

«Parem oleks, kui te mulle naiseks tuleksite,» torises Koreiko avameelselt.

Kunstmineraalvete päraniavatud puhvehtes tunglesid noormehed, kübarateta, valgete särkidega, käised üles keeratud. Riiulitel seisid sinised metallkraanidega sifoonid. Pöörlevatel alustel asetsevad pikad klaassilindrid siirupiga helkisid nagu apteegipurgid. Nukrate nägudega pärslased kuumutasid pannidel pähkleid ja vingusuits meelitas ligi jalutajaid.

«Kinno tahaks,» ütles Zosja kapriisselt. «Pähkleid tahaks, seltersit siirupiga.»

Zosja heaks oli Koreiko valmis kõigeks. Ta oleks isegi valmis pisut rikkuma oma konspiratsiooni ja kulutama viis rubla lõbustuste peale. Parajasti oli tal taskus lamedas plekist paberossikarbis «Kavkaz» kümme tuhat rubla paberraha, kahekümne viie tšervoonetsilistes. kupüürides. Aga kui ta isegi hulluks oleks läinud ja oleks julgenud näidata kas või üht paberraha, ei oleks seda ometi üheski kinos vahetada saanud. .

«Palk jääb hiljaks,» lausus ta täieliku meeleheitega, «seda makstakse äärmiselt ebatäpselt.»

Sel hetkel eraldus jalutajate summast noormees, suurepärased sandaalid paljastel jalgadel. Ta tervitas Zosjat käeviipega.

«Tervist, tervist,» ütles ta, «mul on kaks kontramarki kinosse. Kas tahate? Ainult kohe.»

Ja suurepärastes sandaalides noormees tõmbas Zosja kinno ähmäse sildiga «Kuhu lähed?», end. «Quo vadis?».

Sel ööl ametnikust miljonär kodus ei maganud. Hommikuni hulkus ta linna mööda, jõllitas nürimeelselt alasti imikute pilte fotograafide klaasvitriinides, sonkis bulvaril jalaga kruusa ja vahtis sadama tumedat sügavikku. Seal huiklesid tundmatud aurikud, kostsid militsionääride viled ja vilkus punane majakatuli.

«Neetud maa!» pomises Koreiko. «Maa, kus miljonär ei saa oma pruuti kinno viia.»

Nüüd näis Zosja talle juba pruudina.

Hommikuks jõudis unetust ööst kahvatu Aleksandr Ivanovitš agulisse. Bessaraabia tänaval kuulis ta autopasuna helisid. Hämmeldunult jäi ta seisma. Tema poole laskus mäelt kollane auto. Rooli taga kössitas nahkjopis väsinud juht. Tema kõrval tukkus laiaõlgne volask auklikus stetsonikübaras, pea longus. Tagaistmel lesisid veel kaks sõitjat: täies mundris tuletõrjuja ja atleetliku kehaehitusega meesterahvas valge põhjaga meremehemütsis.

«Tervitus esimesele Tšemomorski kodanikule!» hüüdis Ostap, kui masin traktorimürinal Koreikost mööda kihutas. «Kas sooje mereveevanne veel saab? Kas linnateater funktsioneerib? Kas Tšemomorsk on juba vabalinnaks kuulutatud?»

Vastust Ostap ei saanud. Kozlevitš avas summutaja ja «Antiloop» uputas esimese Tšemomorski kodaniku sinise suitsu pilve.

«Noh,» ütles Ostap ärganud Balaganovile, «istung jätkub. Tooge oma põrandaalune Rockefeller siia. Koorin ta kohe paljaks. Küll on ära tüüdanud need printsid ja kerjused! »

TEINE JAGU KAKS KOMBINAATORIT

X peatükk

TELEGRAMM VENDADELT KARAMAZOVITELT

Juba mõnda aega tundis põrandaalune miljonär, et keegi peab teda tähelepanelikult silmas. Esialgu ei olnud märgata midagi kindlat. Kadus ainult harjunud ja rahulik üksindustunne. Siis hakkasid ilmnema ähvardavama iseloomuga tunnused.

Ükskord, kui Koreiko tavalisel mõõdukal sammul ametisse läks, peatas teda just «Herculese» kõrval kuldhambaga häbematu kerjus. Oma järellohisevatele aluspüksi-paeltele astudes püüdis kerjus Aleksandr Ivanovitši käe ja lällutas:

«Anna üks miljon, anna üks miljon, anna üks miljon!» Seejärel ajas kerjus suust välja paksu räpase keele ja hakkas juba täielikku jama ajama. See oli harilik poologar kerjus, milliseid lõunapoolsetes linnades sageli kohata võib. Siiski läks Koreiko üles finants- ja arveosakonda pakitseva südamega.

Sellest kohtamisest peale algasid imelikud lood. Aleksandr Ivanovitš äratati kell kolm öösel üles. Toodi telegramm. Hommikujahedusest hambaid plõgistades rebis miljonär panderolli lahti ja luges:

«Kahvatu krahvinna lidub tiiki.»

«Milline krahvinna?» sosistas Koreiko, seistes koridoris ogaralt paljajalu. .

Kuid talle ei vastanud keegi. Postiljon oli lahkunud. Aiakeses kudrutasid armuvalus tuvid. Elanikud magasid. Aleksandr Ivanovitš keerutas näppude vahel halli blanketti. Aadress on õige. Perekonnanimi samuti.

«Malaja Kassatelnaja 16 Aleksandr Koreikole kahvatu krahvinna lidub tiiki.»

Aleksandr Ivanovitš ei saanud mõhkugi aru, kuid ta

närveeris nii tugevasti, et põletas telegrammi küünlatulel ära.

Samal päeval kell seitseteist. kolmkümmend tuli uus depešš.

«Istung jätkub koma miljon musi.»

Aleksandr Ivanovitš läks näost viha pärast valgeks ja rebis telegrammi tükkideks. Kuid juba selsamal ööl toodi veel kaks välktelegrammi:

Esimene:

«Laadige apelsinid tünnidesse vennad Karamazovid.» Ja teine:

«Jää hakkas liikuma punkt paraadi juhatan mina.» .

Siis juhtus Aleksandr Ivanovitšiga töö juures veider lugu. Korrutades Tševaževskaja palvel peast üheksatsada kaheksatkümmend viit kolmekümnega eksis ta ja andis vale korrutise, mida temaga kunagi elus polnud juhtunud. Kuid nüüd ei olnud tal mahti aritmeetiliste harjutustega tegelda. Teda ei jätnud rahule idiootsed telegrammid.

«Tünnidesse,» sosistas ta, suunates pilgu vanale Kukuškindile. «Vennad Karamazovid. Lihtsalt. mingi sigadus.»

Ta katsus end rahustada mõttega, et. need on mingisuguste sõbrameeste kenad naljad, kuid see versioon tuli kiiresti kõrvale heita. Sõpru tal ei olnud. Mis kaasteenijatesse puutub, siis need olid tõsised inimesed ja tegid nalja vaid üks kord aastas - esimesel

aprillil. Ja. ka sellel ülemeelikute naljade ja lõbusate müstifikatsioonide päeval opereerisid nad ainult ühe võllanaljaga: fabritseerisid kirjutusmasinal võltskäskkirja Kukuškindi vallandamise kohta ja sokutasid selle talle lauale. Ja iga kord seitsme aasta kestel haaras vanamees südame järele ja see tegi kõigile palju nalja. Peale selle ei olnud nad nii rikkad, et telegrammide peale raha raisata.

Pärast telegrammi, milles tundmatu kodanik teatas, et paraadi juhatab nimelt tema, mitte aga keegi teine, järgnes rahu. Aleksandr Ivanovitši ei tülitatud kolm päeva. Ta hakkas juba harjuma oma mõttega, et kõik juhtunu temasse sugugi ei puutu, kui saabus paks tähitud ristpaelasaadetis. Selles oli raamat pealkirjaga «Kapitalistlikud haid». Alapealkirjaks oli «Ameerika miljonäride elulood».

Muul ajal oleks Koreiko sellise lõbusa raamatukese ise ostnud, kuid nüüd läks ta nägu õudusest virilaks. Esi-

mene lause oli sinise pliiatsiga alla kriipsutatud ja kõlas järgmiselt:

«Kõik tänapäeva suured varandused on kokku aetud ebaausal teel.»

Igaks juhuks otsustas Aleksandr Ivanovitš, et ta jaama oma kallist kohvrit vaatama esialgu ei lähe. Ta oli väga ärevas meeleolus.

«Peaasi,» ütles Ostap võõrastemaja «Karlsbad» avaras numbritoas edasi-tagasi käies-, «tarvis on vastase leeris segadust tekitada. Vaenlane peab hingelise tasakaalu kaotama. Seda teha pole kuigi raske. Kõige rohkem kardavad inimesed lõppude lõpuks totrust. Ma ise olin kunagi üksiklane müstik ja jõudsin sellise seisundini, et mind võis hirmutada lihtsa soome pussiga. Ja-jah! Rohkem totrust. Olen kindel, et mu viimane telegramm «kõike kokku võttes» jättis meie kontrahendile vapustava mulje. Kõik see on superfosfaat, väetis. Närveerigu pealegi. Klienti tuleb harjutada mõttega, et tal tuleb raha ära anda. Teda tuleb moraalselt relvituks teha, tema reaktsioonilised omandi- instinktid maha suruda.»

Seda rääkides heitis Bender alluvaile range pilgu. Balaganov, Panikovski ja Kozlevitš istusid viisakalt oma punastes, narmaste ja tuttidega kaunistatud plüüžtugitoolides. Neil oli natuke kõhe. Neid ajas segadusse komandöri , lai eluviis —, kullatud lambrekäänid, eredates keemilistes värvitoonides veiklevad vaibad ja gravüür «Kristuse ilmumine rahvale». Nad ise peatusid koos «Antiloobiga» sissesõiduhoovis ja tulid võõrastemajja ainult instruktsioone saama.

«Panikovski,» küsis Ostap, «teile oli tehtud ülesandeks kohtuda täna meie kaitsealusega ja paluda temalt veel kord miljonit, saates seda palvet idiootliku irvitamisega?»

«Kohe, kui ta mind nägi, läks ta ära tänava teisele poolele,» vastas Panikovski enesega rahul olles.

«Nõndap's! Kõik klapib. Klient hakkab närveerima. Nüüd läheb ta ogaralt totruselt üle põhjuseta hirmule. Ma ei kahtle, et ta hüpleb öösiti voodis ja laliseb haledalt:

«Ema, ema!» Veel natuke, õige pisut, viimane hoop kämblaga ja ta on täiesti küps. Töinates ronib ta puhvetkappi ja toob sealt välja helesinise äärega taldriku..»

Ostap pilgutas silma Balaganovile. Balaganov pilgutas silma Panikovskile, Panikovski pilgutas silma Kozlevitšile

407

ja kuigi aus Kozlevitš millestki aru ei saanud, hakkas ka tema silmi pilgutama.

Veel kaua kestis võõrastemaja «Karlsbad» numbritoas sõbralik silmapilgutamine, millega käisid kaasas naeruturtsatused, keelelaksutused ja Isegi hüpatused punastes plüüžtugitoolides.

«Naljad jätta,» lausus Ostap. «Esialgu on rahataldrik Koreiko käes, kui seda üldse olemas on, seda võlutaldrikut.»

Siis saatis Bender Panikovski ja Kozievitši sissesõiduhoovi, käskides Antiloobi. sõidukorda seada.

«Noh, Šuura,» ütles ta Balaganoviga kahekesi jäädes, «telegramme pole enam vaja. Ettevalmistustööd võib pidada lõpetatuks. Algab aktiivne võitlus. Nüüd läheme vaatame kallihinnalist elukat teenistuskohuste täitmisel.»

Akaatsiate hõredasse varju hoidudes läbisid piimavennad linna pargi, kus purskkaevu jäme sammas tilkus vett nagu küünal steariini, möödusid mõnest peegelklaasidega õllebaarist ja peatusid Mehringi tänava nurgal. Punaste madrusenägudega lilleneiud ujutasid emailkaussides oma õrna kaupa. Päikesest kuumenenud asfalt särises jalge all. Helesiniste kahhelkividega kaetud piimasaalist väljusid mõned kodanikud ja pühkisid käigu peal keefiriga määrdunud huuli.

Ahvatlevalt särasid tüsedad ülekullatud puitkirjatähed, mis moodustasid sõna «Hercules». Pöördukse süllakõrgustel klaasidel tantsis päike. Ostap ja Balaganov astusid vestibüüli ja kadusid asju ajavate inimeste hulka. .

XI peatükk HERKULESLASED

Kuidas sageli vahelduvad ülemused püüdsidki võõrastemaja tunnuseid «Herculeses» kaotada, ei läinud see neil ometi korda. Kuidas majandusjuhatajad ka ei võõbanud üle vanu kirju, paistsid need kõikjalt läbi. Kord kargas kaubandusosakonnas välja sõna «Kabinetid», kord võis masinakirjabüroo mattklaasist uksel lugeda vesimärke «Valvekoristaja», kord tulid seintel lagedale kuldsed nimetissõrmed prantsuskeelse tekstiga «Daamidele». Võõrastemaja trügis esile.

408

Väiksemad ametnikud töötasid neljanda korruse rublastes tubades, kus omal ajal peatusid piiskopkonna kongressidele saabunud külapapid või varssavimoeliste vurrudega väiksemastaabilised kaubareisijad. Seal lehkas veel kaenlaaukude järele, olid alles ka roosad plekkpesunõud. puhtamates tubades, kus kord olid elanud piljardikuningad ja provintsinäitlejad, asusid sektsioonide juhatajad, nende abid ja majandusjuhataja. Need toad olid mugavamad: seinte ääres peeglitega riidekapid, põrand punakas linoleumkattes. Vannide ja alkoovidega luksustubades olid pesa leidnud ülemused. Valgetes vannides vedelesid toimikud, poolpimedates alkoovides aga rippusid diagrammid ja skeemid, kujutades näitlikuIt «Herculese» struktuuri ning tema sidemeid perifeeriaga. Neis tubades olid veel säilinud albid kullatud diivanid, vaibad ja marmorplaatidega öökapid. Mitmes alkoovis seisid isegi reformpõhjaga ja nikeIdatud nuppudega voodid. Ka neil vedelesid toimikud ja igasugune vajalik kirjavahetus. Nii oli väga mugav, paberid olid alati käepärast.

Ühes sellises toas, number viiendas, oli 1911. aastal peatunud tuntud kirjanik Leonid Andrejev. Seda teadsid kõik herkuleslased ja viiendal toal oli asutuses millegipärast halb kuulsus.

Kõigi vastutavate töötajatega, kes sinna olid oma kabineti sisse seadnud, oli kindlasti mingi õnnetus juhtunud. Enne kui viies number asjaga kurssi sai, oli ta juba vabastatud ja teisele tööle suunatud. Hästi, kui ilma noomituseta! Kuid juhtus ka, et noomitusega, selle avaldamisega ajakirjanduses, ja ka hullemini, mida on isegi ebameeldiv meenutada.

«Deemonlik number,» kinnitasid kannatadasaanud ühel häälel.

«Kes seda oleks võinud arvata?»

Ja kirjaniku, kohutava «Jutustuse seitsmest poodust» autori kaela hakkasid sadama kõige hirmsamad süüdistused, nagu oleks tema süüdlane selles, et sm. Lapšin võttis ametisse oma seitse vägilasvenda, et sm. Spravtšenko lootis pajukoore varumisel isevoolule, millega selle ka läbi kukutas, ja et sm. Indokitaiski kaotas hasartmängus 7384 rubla 03 kop. kroonu raha. Kuidas Indokitaiski ka ei keerutanud, kuidas ta vastavates instantsides ka ei püüdnud.
tõestada, et 03 kop. on läinud riigi kasuks, mitte kahjuks, ja et ta võib selle kohta süütust tõestavaid dokumente esitada, ei päästnud teda miski. Surnud kirjaniku

vaim jäi palveile kurdiks ja sügisõhtul viidi Indokitaiski istuma. See viies number oli tõepoolest kole.

«Herculese» peaülema sm. Polõhhajevi kabinet asub endises «talveaias», tema sekretäri Serna Mihhailovnat nähti ühtepuhku jooksmas terveksjäänud palmide ja sükomooripuude vahel. Seaisamas seisis vaarikapunase kaleviga kaetud pikk laud nagu jaamaperroon. Selle ümber toimusid sagedased ja pikad juhatuse istungid. Toas nr. 262, kus kunagi oli asunud väike puhvet, töötas nüüd «puhastuskomisjon», mis koosnes kaheksast välimuselt mitte millegagi väljapaistvast hallikate silmadega seltsimehest. Nad tulid tööle iga päev täpselt ühel ja samal ajal ning lugesid kogu aeg mingeid ametlikke pabereid.

Kui Ostap ja Balaganov trepist üles läksid, kolises ärevalt kell ja kohe kargasid kõigist tubadest välja teenistujad. Selle manöövri kiirus meenutas häiret laeval. Kuid see ei olnud häire, vaid vaheaeg hommikueineks. Mõned teenistujad tõttasid puhvetisse, et saada veel punase kalamarjaga võileibu. Teised aga patseerisid koridorides, võttes einet püstijalu.

Plaaniosakonnast väljus suursuguse välimusega teenistuja. Tema kahvatul lahkel näol rippus noor ümmargune habe. Käes oli tal külm kotlet, mille ta ikka 'ja jälle suu juurde tõstis, seda iga kord enne tähelepanelikult uurides.

Selles tegevuses pidi teda segama Balaganov, kes tahtis teada, millisel korrusel asub finants- ja arveosakond:
«Kas te ei näe, seltsimees, et ma einetan?» ütles teenistuja Balaganovile ja pööras nördinult selja.

Piimavendadele ta rohkem tähelepanu ei osutanud, vaid süvenes oma viimase kotletitüki vaatlemisse. Kui ta oli seda igast küljest kõige hoolikamalt silmitsenud ja hüvastijätuks isegi nuusutanud, saatis ta selle suhu, ajas rinna ette, pühkis pintsakult puru ja astus aeglasel sammul teise teenistuja juurde, kes oma osakonna ukse juures seisis.
«Noh,» küsis ta. ringi vaadates. «kudas käsi käib?»

«Ärge parem küsige, seltsimees Bomze,» vastas too ja lisas samuti ringi vaadates: «Kas see on kellegi elu? Ei mingit avarust individuaalsusele. Ikka üks ja sama, viisaastak nelja aastaga, viisaastak kolme aastaga.»

«Ja-jah,» sosistas Bomze, «lihtsalt kole! Olen teiega täiesti nõus. Just nimelt, ei mingit avarust individuaalsusele, ei mingeid stiimuleid, ei mingeid isiklikke perspek-

tiive. Minu abikaasa, nagu ise teate, on .küll koduperenaine, ent temagi ütleb, ei ole stiimuleid, ei ole isiklikke perspektiive.» .

Bomze ohkas ja seadis sammud teise teenistuja juurde. «Noh,» küsis ta nukralt naeratades, «kuidas käsi käib?» «Jah, näete ise,» lausus teenistuskaaslane, «täna hommikul saabusin komandeeringust. Õnnestus näha sovhoosi. Grandioosne. Teraviljavabrik! Te ei kujuta ette, kullake, mida tähendab viisaastak, mida tähendab kollektiivi tahe!»

«Eks ole, just sedasama ma alles ütlesin!» hüüatas. Bomze tuliselt. «Nimelt kollektiivi tahe! Viisaastak nelja, isegi kolme aastaga - see on alles stiimul, mis. . . Võtke lõpuks kas või mu naine. Koduperenaine - ja ka tema saab aru, mis tähtsus on industrialiseerimisel. Kurat võtaks, silme all kasvab uus elu!»

Kõrvale astudes kõngutas ta rõõmsalt pead. Hetke pärast hoidis ta juba kinni argliku Borissohlebski käisest ja rääkis:

«Teil on õigus, ka mina arvan nii! Milleks ehitada Magnitogorskeid, sovhoose, igasuguseid kombaine, kui ei ole isiklikku elu, kui surutakse maha individuaalsus?»

Järgmisel hetkel aga mulksus ta kume hääl juba trepil:

«Noh, just sedasama ütlesin ma alles Borissohlebskile, Pole mõtet igatseda individuaalsust, isiklikku elu, kui meie silme all kasvavad teraviljavabrikud, Magnitogorskid, igasugused kombainid, betoonisegamismasinad, kui kollektiiv. . .»

Vaheaja kestel jõudis vaimset suhtlemist armastav Bomze kümmekonna kaasteenijaga juttu puhuda. Iga jutuajamise mõtet võis määrata tema näoilme järgi - mure individuaalsuse mahasurumise pärast asendus seal kiiresti entusiasti helge naeratusega. Kuid millised ka ei olnud Bomzes mässavad tunded, ei kadunud tema näolt sünnipärane suursugusus. Ja kõik, alates ametiühingukomitee sihikindlatest seltsimeestest ja lõpetades poliitiliselt ebaküpse Kukuškindiga, pidasid Bomzet ausaks ja, peaasi, printsipiaalseks inimeseks. Muide, ta arvas ise endast sedasama.

Uus kellahelin, mis teatas vaheaja lõpust, viis teenistujad tubadesse tagasi. Töö algas uuesti.

Õieti öelda ei ole sõnadel «töö algas uuesti» mingit pist-

mist «Herculese» otsese tegevusega, mis põhikirja järgi seisis mitmesugustes kaubanduslikes operatsioonides metsa- ja saematerjalide alal. Viimasel aastal olid herkuleslased kõrvale heitnud iga mõtte igavatest palkidest, maksukäskudest, eksportseedritest ja muudest ebahuvitavatest asjadest ja andunud äärmiselt kaasakiskuvale tegevusele: nad võitlesid oma tööruumideeest, oma kalli võõrastemaja eest.

Kõik algas lühikesest kirjast, mille oli neile toonud presendist kirjakanderaamatu vahel kommunaalosakonna laisk kiirkäskjalg.

«Käesolevaga,» seisis kirjas, «tehakse teile ettepanek hiljemalt nädala jooksul vabastada end. võõrastemaja «Kairo» ruumid ja anda need koos kogu end. võõrastemaja inventariga hotellitrusti. käsutusse. Teile antakse end. aktsiaseltsi «Plekk ja Peekon» ruumid. Al u s: Linnanõukogu otsus 12/1929.»

Õhtul pandi see kiri elektrivalguses palmide ja sükomooripuude varjus istuva seltsimees Polõhhajevi nina alla lauale.

«Kuidas!» karjatas .«Herculese» ülem närviliselt. «Nad kirjutavad mulle «tehakse ettepanek»! Mulle, kes ma otse keskusele allun! Mis nad õige mõtlevad, ons nad seal ogaraks läinud? Ah?»

«Kuidas nad ei kirjutanud veel «kästakse»?» valas õli tulle Serna Mihhailovna. «Matsid!»

«See on lihtsalt anekdoot,» lausus Polõhhajev süngelt muiates.

Otsekohe dikteeriti kõige energilisema iseloomuga vastus. «Herculese» ülem ütles kategooriliselt, et ta ruume ei vabasta.

«Teinekord teavad, et ma pole neile öövaht ja selliseid «ettepanekuid» mulle kirjutada ei tohi,» pomises seltsimees Polõhhajev, tõmbas taskust oma faksiimilega kummi pitsati ja vajutas ärevuses oma nime tagurpidi alla.

Ja uuesti loivas laisk kiirkäskjalg, seekord «Herculese» oma, mööda päikesepaistelisi tänavaid, peatudes kvassipoodide ees, segades vahele kõigisse tänavaskandaalidesse ja vehkides meeleheitlikult kirjakanderaamatuga.

Herkuleslased arutasid tekkinud olukorda terve nädala. Teenistujad olid üksmeelselt arvamisel, et Polohhajev ei salli oma autoriteedi säärast õõnestamist.

«Teie ei tunne veel meie Polõhhajevit,» ütlesid finants-

ja arveosakonna teenistujad. «Ta on igast tulest läbi käinud. Temast palja otsusega jagu ei saada.»

Kohe pärast seda väljus seltsimees Bomze ülema kabinetist, käes valitud kaastööliste nimekiri. Ta käis osakonnast osakonda, kummardus nimekirjas märgitud isiku kõrva juurde ja sosistas salapäraselt:

«Väike piduõhtu. Kolm rubla nina pealt. Polõhhajevi ärasaatmine. »

«Kuidas?» kohkusid kaastöölised. «Kas Polõhhajev siis lahkub? Kas ta tagandatakse?»

«Oh ei! Ta sõidab nädalaks keskusse, et ruumide asja ajada. Vaadake, et te hiljaks ei jää. Täpselt kell kaheksa minu juurde.»

Ärasaatmine möödus väga lõbusalt. Kaastöölised vahtisid truult oma Polõhhajevit, kes istus, veiniklaas käes; löödi rütmiliselt käsi kokku ja lauldi:

«Joo põhjani, põhjani, joo põhjaIti, põhjani, joo põhjani, põhjani.»

Lauldi, kuni kallis ülem oli juba tühjendanud hea hulga veiniklaase ja kõrgeid sevastoopoli topkasid, mille järel ta omakorda võnkuva häälega laulu alustas: «Vanal Kaluuga maanteel neljakümne üheksandal verstal». Kuid keegi ei saanud teada, mis sel verstal juhtus, sest Polõhhajev hakkas kõigile ootamatult uut laulu laulma:

Linna trammil number neljal
turuplatsil hing läks välja.
Veavad, veavad surnukeha

niigadi-noogadi, mis seal teha!

Pärast Polõhhajevi ärasõitu tööviljakus «Herculeses» natuke langes. Naeruväärt oleks olnud täie jõuga töötada, teadmata, kas jääd nendesse ruumidesse või tuleb kõigi kantseleitarvetega «Plekki ja Peekonisse» kolida. Kuid veel naeruväärsem oleks olnud pärast Polõhhajevi tagasitulekut täie jõuga töötada. Ta saabus võidukilbil, nagu ütles Bomze, ruumid jäid «Herculesele» ja kaastöölised kulutasid töötunnid kommunaalosakonna üle irvitamisele.

Pikalilöödud kommunaalosakond palus ära anda kas või pesunõud ja reformpõhjaga voodid, kuid edust tiivustatud Polõhhajev ei vastanudki. Siis algas heitlus uue jõuga. Keskusse lendasid kaebused. Neid sõitis ümber lükkama Polõhhajev isiklikult. Järjest sagedamini kuuldus Bomze

korterist võidukat «joo põhjani» ja üha rohkem kaastöölisi lülitus võitlusse ruumide eest. Metsa- ja saematerjalid olid täiesti meelest läinud. Kui Polõhhajev viimaks oma laualt paberi leidis, mis eksportseedreid ja maksukäske puudutas, jahmus ta nii, et ei saanud kohe arugi, mida temalt tahetakse. Tal oli parajasti käsil erakordselt tähtis asi - ta meelitas oma juurde kaht eriti ohtlikku kommunaalosakonna meest, lubades nendele kõrgemat tasu.

«Teil veab,» ütles Ostap oma kaaslasele. «Te näete praegu naljakat etendust - Ostap Bender värskeid jälgi ajamas. Õppige! Väike varganägu nagu Panikovski, oleks kirjutanud Koreikole kirja: «Pange hoovis prügikasti alla kuussada rubla, muidu läheb teil räbalasti», selle alla oleks ta joonistanud risti, surnupealuu ja küünla. Sonja Kuldkäeke, kelle häid külgi ma sugugi ei, salga, oleks lõpuks appi võtnud hariliku pikanäpunõksu, mis oleks andnud talle poolteist tuhat rubla. Naisterahva asi. Ehk vaatame kornet Savinit. Väljapaistev aferist. Ta on igal alal oma võimeid proovinud. Mis tema oleks teinud? Oleks Bulgaaria tsaarina Koreiko korterisse läinud, majavalitsuses skandaali teinud ja kogu asja ära rikkunud. Mina aga, nagu näete, ei rutta. Me istume Tšernombtskis juba nädalapäevad, kuid alles täna lähen esimesele kohtamisele. Ahhaa, ongi finants- ja arvesaal! Noh, pardamehaanik, näidake mulle patsienti. Olete ju spetsialist Koreiko küsimuses.»

Nad astusid külastajaid ja suminat täis saali ja Balaganov viis Benderi nurka, kus kollase rinnatise taga istusid Tševaževskaja, Koreiko, Kukuškind ja Dreifuss. Balaganov tõstis juba käe, et miljonäri näidata, kui Ostap talle vihaselt sosistas:

«Karjuge veel täiest kõrist: «Seal ta on, see rahamees! Pidage ta kinni!» Rahu! Mõistatan ise. Milline neist neljast?»

Ostap istus jahedale marmorist aknalauale ja hakkas lapse moodi jalgu kõlgutades arutama:

«Tütarlaps langeb ära. Jäävad järele kolm: punase lehviga valgesilmne pugeja, metallprillidega vanaätt ja tõsise ilmega paks jõhkard. Vanaäti heidan nördinult kõrvale. Peale vati; millega ta on kinni toppinud oma karvased kõrvad, pole tal mingeid vääriasju. Jäävad järele kaks:

jõhkard ja valgesilmne pugeja. kes neist on Koreiko? Tuleb mõtelda.»

Ostap ajas kaela õieli ja hakkas neid võrdlema. Ta pea käändus ühe pealt teise peale nii kiiresti, nagu oleks ta tennisemängu jälginud ja pilguga iga palli saatnud.

«Teate, pardamehaanik,» ütles ta lõpuks, «paks jõhkard sobib põrandaaluse miljonäri osa jaoks rohkem kui valgesilmne pugeja. Pöörake tähelepanu ärevusele jõhkardi silmis. Ta istub nagu tulistel sütel, ei läbe oodata, ta tahab rutem koju joosta ja oma käpad tšervoonetsipakkidesse pista. Ainult tema on karaatide ja dollarite koguja. Kas te siis ei näe, et see rasvane lõust ei ole midagi muud kui demokraatlik kombinatsioon Shylocki, Ihnsa Rüütli ja Harpagoni nägudest? See, valgesilmne aga on lihtne null, nõukogude hiireke. Tal muidugi on ka oma varandus kaksteist rubla hoiukassas. Tema öiste unelmate piiriks on kroomnahast kraega bobrikpalitu. See ei ole Koreiko. See on hiir, kes...»

Kuid siin katkestas suure kombinaatori sädeleva kõne mehine hüüe, mis tuli finants- ja arvesaali sügavusest ja kuulus kahtlemata töötajale, kel on õigus karjuda:

«Seltsimees Koreiko! Kuhu jäid arvulised andmed selle kohta, kui palju kommunaalosakond meile võlgneb? Seltsimees Polõhhajev tahab ruttu kätte saada.»

Ostap tõukas Balaganovit jalaga. Kuid jõhkard kribistas sulega edasi. Tema nägu, rpis kandis Shylocki, Harpagoni ja Ihnsa Rüütli väga iseloomulikke jooni, ei muutunud. Seevastu punase larhviga valgesilmne blondiin, see null, see, nõukogude hiireke, keda tiivustas unistus nahkkraega palitust, ilmutas ebatavalist elavnemist. Ta kolistas agaralt lauasahtlitega, kahmas mingi paberi ja jooksis ruttu kutsuja juurde.

Suur kombinaator kääksatas ja vaatas uurivalt Balaganovile. Šuura pahyatas naerma.

«Jah,» ütles Ostap mõninga vaikimise järel. «See taldrikul raha ei too. Võib-olla ainult, kui ma väga palun. Lugupidamist vääriv objekt. Nüüd ruttu värske õhu kätte. Mu ajus sündis ahvatlev kombinatsioon. Täna õhtul katsume jumala abiga esmakordselt härra Koreiko udarat. Katsute teie, Šuura.»

XII peatükk HOMEROS, MILTON JA PANIKOVSKI

Instruktsioon oli väga lihtne:

1. Kodanik Koreikot tänaval juhuslikult kohata.
2. Teda mitte mingil juhul lüüa ja üldse füüsilist mõjutamist mitte kasutada.
3. Kõik, mis nimetatud kodaniku taskust leitakse, ära võtta.
4. Täitmisest ette kanda.

Suure kombinaatori juhendite harukordsest lihtsusest ja selgusest hoolimata alustasid Balaganov ja Panikovski ägedat vaidlust. Nad istusid parajasti linnapargi rohelisel pingil ja silmitsesid paljuütlevalt «Herculese» sissekäiku. Vaieldes nad ei märganud isegi seda, et tuul, mis purskkaevu tuletõrjejuga painutas, neile uduvihma peale puistas. Nad ainult väristasid pead, silmitsesid mõttetult puhast taevast ja vaidlesid.

Panikovski, kes kuumuse pärast paksu tuletõrjujakuue oli vahetanud mahapööratud kraega sitssärgi vastu, pidas end kõrgilt ülal. Ta oli väga uhke talle antud ülesande tõttu.

«Ainult vargus,» ütles ta.

«Ainult röövimine,» vaidles vastu Balaganov, kes samuti oli uhke komandöri usalduse üle.

«Te olete vilets ja tühine inimene,» ütles Panikovski, vastikusega vestluskaaslast silmitsedes.
«Aga teie olete sant,» tähendas Balaganov. «Praegu olen mina ülem!»

«Kes on ülem?»
«Mina olen ülem. Mulle anti ülesanne.»
«T.eile?»
«Mulle. »
«Sulle?»

«Aga kellele siis veel? Ega ometi sulle?»
Ja jutt siirdus valdkonda, millel saadud instruktsiooniga polnud midagi ühist. Petised läksid nii põlema, et hakkasid teineteise juttu katkestades isegi kätega vehklema ja hüüatama: «Kes sa nihuke oled?» Sellised ärplemised eelnevad harilikult suurele kaklusele, milles vastased viskavad mütsid maha, kutsuvad möödaminejaid tunnistajateks ja määrivad oma tüükalisi larhve pisaratega.
416

Ent kaklust ei tulnud. Kui oli jõudnud paras hetk esimese kõrvakiilu andmiseks, koristas Panikovski äkki käed ja tunnistas Balaganovit kui oma otsest ülemust.
Arvatavasti tuli tal meelde, et teda on nii sageli peksnud küll üksikisikud kui ka kollektiivid ja et tal on seejuures väga valus olnud. Saanud võimu tagasi, muutus Balaganov kohe leebeks.
«Miks mitte röövida?» ütles ta vähem pealekäivalt. «Kas see on siis nii raske? Koreiko kõnnib õhtul tänaval. Pimedus. Mina astun juurde vasakult. Teie paremalt. Mina tõukan teda vasakust küljest, teie paremast. See loll peatub ja ütleb mulle: «Huligaan!» - «Kes on huligaan?» küsin mina. Ka teie küsite, kes on huligaan, ja surute peale paremalt. Siis annan ma talle vastu lõugu. Ei, lüüa ei tohi!»
«Selles see asi ongi, et lüüa ei tohi,» ohkas Panikovski silmakirjatsedes. «Bender ei lubanud.»
«Jah, tean isegi. .. Nii või teisiti, mina haaran tal kätest, teie aga vaatate, mis tal on taskutes. Tema, nagu ikka, kisendab «miilits», aga siis ma talle. . . Ah sa kurat, lüüa ei tohi! Nii või teisiti, me läheme koju. Noh, kuidas plaan meeldib?»
Kuid Panikovski põikles otsesest vastusest kõrvale. Ta võttis Balaganovi käest nikerdatud kepi, millel nupu asemel oli hark, tõmbas liivale sirgjoone ja ütles:
«Vaadake. Esiteks, oodata õhtuni. Teiseks...»
Ja Panikovski vedas sirgjoone parempoolsest otsast üles lainelise perpendikulaari.
«Teiseks, ta võib täna õhtul lihtsalt välja mitte tulla. Aga isegi kui ta tuleb, siis . .»
Nüüd ühendas Panikovski kaks joont kolmandaga, nii et liivale tekkis midagi kolmnurga taolist, ja lõpetas:
«Kes teda teab? Äkki läheb ta jalutama suure seltskonnaga. Mis te arvate?»
Balaganov silmitses kolmnurka lugupidamisega. Panikovski argumendid teda eriti ei veennud, kuid kolmnurgas nägi Balaganov sellist tõetruud lootusetust, et ta lõi kõhklema. Seda märgates jätkas Panikovski:
«Sõitke Kiievisse!» ütles ta ootamatult. «Siis mõistate, et mul on õigus. Sõitke tingimata Kiievisse!»
«Mis see Kiiev asjasse puutub!» pomises Šuura. «Miks Kiievisse?»

«Sõitke Kiievisse ja küsige seal, mida tegi Panikovski enne revolutsiooni. Tingimata küsige!»

417

«Jätke mind rahule!» lausus Balaganov tusaselt.

«Ei, te ainult küsige!» nõudis Panikovski. «Sõitke ja küsige! Ja teile öeldakse, et enne revolutsiooni mängis Panikovski pimedat. Kui revolutsiooni poleks olnud, kas ma siis oleksin leitnant Smidti lapseks saanud, mis te arvate? Ma olin ju rikas mees. Mul oli perekond ja laual nikeldatud samovar. Aga mis mind ülal pidas? Sinised prillid ja kepp.»

Ta tõmbas taskust musta, hõbetähekestega kartongtoosi ja näitas oma siniseid prille.

«Nende prillidega,» ütles ta ja ohkas, «toitsin ma end mitu aastat. Läksin prillide ja kepiga Kreštšatikule ja palusin mõnd korralikku härrat aidata vaesel pimedal üle tänava minna. Härra võttis mul käe alt kinni ja aitas. Vastaspoolsel kõnniteel juba puudus tal kell - kui tal kell oli -, või siis rahatasku. Siis kandsid inimesed raha portmoneedes.»

«Miks te siis selle ameti maha jätsite?» päris Balaganov elavnedes.

«Revolutsioon tuli,» vastas endine pime. «Varem maksin Kreštšatiku ja Proreznoi tänava nurgal seisvale kardavoile viis rubla kuus ja keegi mind ei seganud. Kardavoi valvas isegi, et mulle juhuslikult liiga ei tehtaks. Tubli mees oli! Ta nimi oli Nebaba, Semjon Vassiljevitš. Hiljuti alles kohtasin teda. Ta on nüüd muusikakriitik. Kuid praegune aeg? Kas miilitsaga saab siis asju ajada? Ma pole hullemaid inimesi näinud. Nad on kõik ideelisteks, mingiteks kultuurtrāägeriteks muutunud. Ja näete nüüd, Balaganov, vanas eas pidin aferistiks hakkama. Kuid selle erakordse asja puhul tulevad mul vist prillid käiku panna. See on hoopis kindlam kui röövimine.»

Viie minuti pärast väljus avalikust väljakäigukohast, mille ümber oli istutatud tubakat ja piparmünti, siniseid prille kandev pime. Lõuga ette ajades ja enda ees tasapisi kepiga kopsides suundus ta pargiväravast 'välja. Tema kannul kõndis Balaganov. Panikovskit oli võimatu ära tunda. Õlgu tahapoole painutades ja jalgu ettevaatlikult kõnniteele asetades sammus ta piki majaseinu, koputas kepiga vaateakende kaitsepuid, komistas möödaminejatele ja möödus neist pead pööramata. Ta töötas nii kohusetruult, et ajas segi isegi pika järjekorra, mis algas posti juurest sildiga «Autobussi peatus». Agarat pimedat silmitsedes pidi Balaganov tõeliselt imestama.

418

Panikovski jätkas oma kurja nalja seni, kui Koreiko «Herculese» uksest väljus. Balaganov hakkas sagima. Algul läks ta. sündmuskohale liiga lähedale, siis jooksis sellest liiga kaugele. Ja alles pärast kõike seda leidis puuviljakioski juures sobiva vaatluspunkti. Ta suhu tekkis millegipärast vastik maitse, nagu oleks ta pool tundi tagasi vaskset ukselinki imenud. Ent nähes Panikovski evolutsiooni, ta rahunes.

Balaganov nägi, kuidas pime rinnaga miljonäri poole pöördus, kepiga tema jalgu kobas ja teda õlaga tõukas. Pärast seda vahetasid nad mõne sõna. Siis Koreiko naeratas, võttis pimedal käe alt kinni ja aitas tal sõiduteele astuda. Et näida tõelise pimedana, tagus Panikovski kepiga kõvasti vastu munakive ja ajas pea selga, nagu oleksid tal päitsed peas. Pimeda kõik liigutused olid nii puhtad ja täpsed, et Balaganov hakkas isegi kadedust tundma. Panikovski võttis oma kaaslasel keha ümbert kinni. Tema käsi libises mööda

Koreiko vasakut külge ja peatus sekundi murdosa jooksul ametnikust miljonäri purjeriidest tasku kohal.
«Nonoh,» sosistas Balaganov endamisi. «Lase käia, vana, lase käia!»
Kuid selsamal silmapilgul läigatasld klaasid, röökis ärevalt pasun, värises maa ja suur valge autobuss, vaevaga ratastele jäädes, pidurdas järsult keset sõiduteed. üheaegselt sellega kostsid kaks hüüet:
«Idioot! butobussi ei näe!» röökis Panikovski rataste eest kõrvale hüpates ja oma aitajat ninalt võetud prillidega ähvardades.
«Ta ei olegi pime!» hüüatas Koreiko hämmeldunult.

«Varganägu! »
Kõik mähkus sinisesse suitsu, autobuss sõitis edasi, ja kui bensiinieesriie oli lagunenud, nägi Balaganov, et Panikovskit ümbritseb väike rühm kodanikke. ümber võltspimeda algas mingi askeldamine. Balaganov tõttas lähemale. Panikovski näol eksles viril naeratus. Ta oli imelikult ükskõikne kõige toimuva vastu, kuigi ta üks kõrv oli niivõrd rubiinpunane, et see oleks pimedaski, punetanud ja selle valgel oleks võinud isegi fotoplaate ilmutada.
Kõikjalt kokkujooksnud inimeste vahelt läbi trügides sööstis Balaganov «Karlsbadi» võõrastemajja.
Suur kombinaator istus bambuslaua taga ja kirjutas.

«Panikovskit pekstakse!» karjatas Balaganov lävele ilmudes teatraalselt.
«Juba?» küsis Bender asjalikult. «Nii kähku.>'
«Panikovskit pekstakse)>> kordas punapäine Šuura meeleheitega, ««Herculese» juures.»
«Mis te röögite nagu jääkaru sooja ilmaga?» lausus Ostap karmilt. «Kas ammu pekstakse?»
«Oma viis minutit.» .
«Miks te kohe siis ei öelnud? On aga riiakas vanamees! Noh, lähme vaatama. Teel jutustate.»
Kui suur kombinaator sündmuskohale jõudis, siis Koreikot seal enam ei olnud, kuid Panikovski ümber lainetas suur rahvasumm, ummistades terve tänava. Kannatamatult tuututasid inimmassi ette seismajäänud autod. Ambulatooriumi aknaist vahtisid välja valgeis kitleis naissanitarid. Jooksid kõverate mõõksabadega koerad. Linnapargis lakkas purskamast fontään. Bender ohkas energiliselt ja tungis rahvamurdu.
«Pardon,» ütles ta, «veel kord pardon! Vabandage, maadam, kas teie kaotasite nurgal keedisetalongi? Jookske ruttu, see on veel seal. Kuulge, mehed, laske eksperdid läbi! Lase läbi, sinuga räägitakse, muidusööja!»
Niimoodi nuudi- ja präänikupoliitikat kasutades trügis Ostap rahvasumma sekka, kus vaevles Panikovski. Selleks ajaks oli konventsioonirikkujal ka teine kõrv õhetama löödud, ja selle valgusel võis samuti fotograafilisi töid teha. Komandöri nähes jäi Panikovski haledalt norgu.
«Kas see?» küsis Ostap kalgilt, tõugates Panikovskit selga.

«Seesama,» kinnitasid rõõmsalt arvukad tõearmastajad. «Oma silmadega nägime.»
Ostap kutsus kodanikke rahu säilitama, tõmbas taskust märkmiku, heitis pilgu Panikovskile ja lausus võimukalt:
«Palun tunnistajaid öelda oma nimed ja aadressid. Tunnistajad, palun!»

Oleks võinud arvata, et kodanikud, kes Panikovskl püüdmisel sellist aktiivsust ilmutasid, ei viivita kurjategija paljastamisega ja tunnistajaks hakkamisega. Kuid tegelikult, kuuldes sõna «tunnistajad», hakkasid tõearmastajad igavust tundma, agaralt ringi vahtima ja tagasi tõmbuma. Rahvasumma tekkisid tühimikud ja lehtrid. Mass lagunes silmanähtavalt.
«Kus siis tunnistajad on?» kordas Ostap.

Algas paanika. Küünarnukkidega töötades tõttasid tunnistajad minema ja minuti pärast oli tänaval jälle oma tavaline ilme. Autod sööstsid minema, ambulatooriumi aknad suleti, koerad hakkasid tähelepanelikult jalgtee postide aluseid uurima ja linnapargis tõusis narsaanikihinaga uuesti õhku purskkaevu juga.
Veendunud, et tänav on puhas ja et Panikovskit enam ei ähvarda oht, ütles suur kombinaator pahuralt:
«Andetu vanamees! Ilma talendita, hullumeelne! Tuli lagedale veel üks pime - Panikovski! Homeros, Milton ja Panikovski! Kena seltskond! Aga Balaganov? Madrus purustatud laevalt. Panikovskit pekstakse, Panikovskit pekstakse! Aga ise. . . Lähme parki. Küll ma teile purskkaevu juures näitan.» .
Purskkaevu juures ajas Balaganov kogu süü Panikovski kaela. Skandaalselt sissekukkunud pime viitas eluraskustes nõrgenenud närvidele ja teatas muuhulgas, et kõiges on süüdi Balaganov - kes on teatavasti vilets ja tühine inimene. Jälle hakkasid vennad nägelema ja kätega vehkima. Juba oli kuulda ühetoonilisi hüüdeid: «Kes sa nihuke oled! », juba veeres Panikovski silmist suur pisar, suure kakluse ennustaja, kuid suur kombinaator ütles «break» ja lahutas vastased nagu ringikohtunik.
«Poksima hakkate puhkepäevadel,» lausus ta. «Kena paar: Balaganov kukk-kaal, panikovski kanakaal! Kuid, härrad tšempionid, töötajaid teist ei saa nagu koerasabast sõela. See lõpeb halvasti. Vallandan teid, seda enam, et midagi sotsiaalselt väärtuslikku teis ei leidu.»
Panikovski ja Balaganov unustasid oma tüli ja hakkasid paluma ning kinnitama, et juba täna õhtul töötavad nad Koreiko maksku mis maksab läbi. Bender muigas ainult.
«Küll te näete,» ütles Balaganov, kelle hari oli juba punane. «Kallaletung tänaval. Ööpimeduse katte all. Õige, Mihhail Samuelevitš?»
«Ausõna, mehesõna,» toetas Panikovski. «Meie Šuu raga. . . olge rahulik! Teil on tegemist Panikovskiga.»
«See mind kurvastabki,» ütles Bender, «kuid palun...Kuidas te ütlesite? Ööpimeduse katte all? Seate end sisse öökatte all. Mõte on muidugi nigel. Ja ka elluviimine. kujuneb nähtavasti armetuks.»
Pärast mõnetunnilist tänaval valvamist tekkisid lõpuks kõik vajalikud tingimused: ööpimeduse kate ja patsient

ise, kes väljus tütarlapsega vana mõistatustemeistri majast. Tütarlaps plaani ei mahtunud. Esialgu tuli vaadata; kuhu nad lähevad, nad võtsid suuna mere äärde.
Madalal, jaheneva ranna kohal rippus kuum kuukild. Kaljudel istusid igaveses kaisutuses mustad basaltpaarikeste grupid. Meri sosistas hauani kestvast armastusest, tagasipöördumatust õnnest, südamevalust ja muudest sellistest mitteaktuaalsetest pisiasjadest. Täht vestles tähega Morse'i tähestiku abil, süttides ja kustudes. Prožektori

valgusvihk ühendas lahe kaldaid. Kui see kadus, püsis selle kohal veel kaua must sammas.

«Väsinud olen,» virises Panikovski, lonkides mööda järsakuid Aleksandr Ivanovitši ja tema daami järel. «Vana olen! Raske on!»

Ta komistas suslikuurgudele ja kukkus, langedes käpuli kuivale lehmakoogile. Ta ihkas tagasi sissesõiduhoovi, asjaliku Kozlevitši juurde, kellega oli nii meeldiv teed juua ja lobiseda.

Kuid just sel momendil, kui Panikovski oli otsustanud kindlalt koju minna, soovitades Balaganovil alustatud töö üksinda lõpule viia, lausuti eespool:

«Kui soe! Kas teie öösi ei suple, Aleksandr Ivanovitš? Noh, siis oodake siin. Kastan end ainult märjaks ja kohe tagasi.»

Kostis järsakult pudenevate kivikeste krigin, valge kleit kadus ja Koreiko jäi üksinda.

«Rutem!» sosistas Balaganov Panikovskil käest kinni kahmates. «Tähendab mina lähen vasakult, teie aga paremalt. Ainult kiiresti!»

«Vasakult lähen mina,» ütles konventsioonirikkuja aralt.

«Hea küll, hea küll, vasakult teie. Mina tõukan teda vasakust küljest, ei, paremast, teie aga surute peale vasakult.»

«Miks vasakult?».

«Säh sulle nüüd! Noh, paremalt. Tema ütleb: «Huligaan», teie aga vastate: «Kes on huligaan?»»

«Ei, esimesena vastake teie.»

«Hea küll! Räägin kõik Benderile ära! Lähme, lähme! Tähendab vasakult -teie. . .»

Ja vaprad leitnandipojad, ise meeleheitlikult värisedes, hakkasid Aleksandr Ivanovitši ründama.

Plaan läks uppi juba algusest peale. Selle asemel et

läheneda dispositsioonile paremalt ja tõugata miljonäri paremast küljest, jäi Balaganov paigale tammurna ja ütles ootamatult:

«Lubage tuld.»

«Ma ei suitseta,» vastas Koreiko külmalt.

«Nõndaks,» pomises ogaralt Šuura, heites pilgu Panikovskile. «Kas te ei tea, mis kell on?» «Kaheteistkümne ümber.»

«Kaksteist,» kordas Balaganov. «Hm... Poleks uskunudki.»

«Soe õhtu,» sõnas Panikovski lipitsedes.

Saabus paus, mille kestel tirtsud põrgulärmi tegid. Kuu muutus heledamaks ja selle valgel võis märgata Aleksandr lvanovitši hästiarenenud õlgu. Panikovski ei pidanud pingele vastu, astus Koreiko selja taha ja hüüatas peene häälega:

«Käed üles!»

«Mis?» jahmus Koreiko.

«Käed üles,» kordas Panikovski kohmetult. Otsekohe sai ta lühikese, väga valusa hoobi vastu õlga ja lendas pikali. Kui ta püsti tõusis, maadles Koreiko juba Balaganoviga. Mõlemad hingeldasid raskelt, nagu klaverit tassides. Alt oli kuulda näkinäeru ja veeplak-satusi.

«Miks te mind peksate?» ägises Balaganov. «Ma ju küsisin ainult, mis kell on! . . .»

«Küll ma sulle näitan, mis kell on!» sisistas Koreiko, pannes oma hoopidesse rikka inimese põlise vihavaenu riisuja vastu. .

Panikovski ronis neljakäpkil tapluskohale ja ajas selja tagant mõlemad käed herkuleslase taskutesse. Koreiko virutas talle jalaga, kuid oli juba hilja. Plekist paberossi karp «Kavkaz» rändas pahempoolsest taskust Panikovski kätte. Teisest taskust pudenesid välja paberid ja liikmeraamatud.

«Laseme jalga!» hüüdis Panikovski. kusagilt pimedusest. Viimase hoobi sai Balaganov selga.

Mõne minuti pärast nägi muljutud ja erutatud Aleksandr lvanovitš kõrgel enda kohal kaht sinakat kuuvarju.

Nad jooksid mäe harja mööda linna poole. Värske, joodist lõhnav Zosja tabas Aleksandr Ivanovitši veidra tegevuse pealt. Ta oli põlvili ja korjas rohust pabe-

reid, süüdates värisevate näppudega tikke. Ent enne kui Zosja küsida jõudis, milles asi, leidis ta juba kohvrikviitungi, kohver ise lebas käsipakkide hoiuruumis murelitega täidetud pillirookorvi ja baikariidest reisikoti vahel.

«Pillasin kogemata maha,» ütles ta hädiselt naeratades ja hoolega kviitungit peites.

Paberossikarp «Kavkaz» kümne tuhande rublaga, mida ta ei jõudnud kohvrisse panna, tuli talle meelde alles linna jõudes.

Sel ajal kui mererannal titaanlik võitlus toimus, otsustas Ostap Bender, et elu võõrastemajas kogu linna silme all ei mahu alustatud ürituse raamidesse ja annab talle mittevajaliku ofitsiaalsuse. Lugedes Tšernomorski õhtulehest kuulutust: «V. üür. üksik. int. poissm. il. tub. k. mug. ja vaat. mer.», ja kohe taibates, et see kuulutus tähendab - «Välja üürida üksikule intelligentsele poissmehele ilus tuba kõigi mugavustega ja vaatega merele», mõtles Ostap: «Praegu olen ma ilmselt poissmees. Alles hiljuti saatis Stargorodi perekonnaseisuaktide büroo mulle teate, et minu abielu kodanik Gritsatsujevaga on lahutatud tema avalduse põhjal ja et mulle antakse tagasi abielueelne nimi O. Bender. . Mis siis ikka, tuleb elada abielueelset elu. Olen poissmees, üksik ja intelligentne. Toa saan kindlasti mina.»

Suur kombinaator tõmbas jalga jahedad valged püksid ja läks kuulutuses märgitud tuba vaatama.

XIII pea t ü k k VASSISSUALI LOHHANKIN JA TEMA OSA VENE REVOLUTSIOONIS

Täpselt kell kuusteist nelikümmend kuulutas Vassissuali Lohhankin välja näljastreigi. Ta lamas vahariidega kaetud diivanil, nägu vastu kumerat seljatuge, ja sülitas kogu maailmale. Lamas traksides ja rohelistes sokkides, mida Tšernomorskis karpetkadeks nimetatakse.

Kui Lohhankin oli sellises asendis paarkümmend minutit nälginud, oigas ta korra ja keeras teise külje, et näha naist. Seejuures tegid rohelised karpetkad õhus väikese

kaare. Naine loopis värvilisse reisikotti oma vara: lõhnaõlipudelid, kummist massaažirulli, kaks sabaga kleiti ja ühe vana ilma sabata kleidi, klaasist poolkuuga kaunistatud viltkiivri, vaskpadrunid huulepumatiga ja trikoopüksid.
«Varvara!» pomises Lohhankin läbi nina. Naine vaikis raskelt hingeldades.
«Varvara! » kordas Vassissuali. «Kas sa tõesti lähed minu juurest ära Ptiburdukovi juurde?»
«Jah,» vastas naine. «Lähen ära. Nii on tarvis.»
«Kuid miks siis, miks?» küsis Lohhankin lehma kirglikkusega.
Murelikult paisusid tema niigi suured ninasõõrmed. Hakkas võbisema vaaraohabe.
«Seepärast, et ma teda armastan.»
«Aga mis minust saab?»
«Vassissuali! Ma ütlesin sulle juba eile. Ma ei armasta sind enam.»
«Kuid mina! Ma ju armastan sind, Varvara!»
«See on sinu isiklik asi, Vassissuali. Ma lähen Ptiburdukovi juurde. Nii on tarvis.»
«Ei!» hüüatas Lohhankin. «Nii ei ole tarvis! Üks inimene ei tohi ära minna, kui teine teda armastab!»
«Tohib küll,» ütles Varvara ärritatult taskupeeglisse vaadates. «Ja üldse lõpeta lollused, Vassissuali.»
«Siis jätkan näljastreiki!» karjatas õnnetu mees. «Nälgin seni, kui sa tagasi tuled. Päeva. Nädala. Terve aasta!»
Lohhankin pööras uuesti ümber ja surus lihava nina vastu libedat ja külma vahariiet.
«Lamangi nõnda traksides,» kostis diivanilt. «Laman, kuni suren. Ja kõiges olete süüdi sina ja insener Ptiburdukov.»
Naine jäi mõttesse, lükkas mahalangenud õlapaela valgele päevitamata õlale ja pani äkki kisama:
«Sa ei tohi Ptiburdukovist nõnda rääkida! Ta on sinust parem!»
Seda ei suutnud Lohhankin taluda.. Ta tuksatas nagu oleks teda läbinud elektrilaeng kogu tema keha pikkuses, traksidest kuni roheliste karpetkadeni.
«Lipakas oled sa, Varvara,» kiunus ta venivalt. «Lõbutüdruk oled sa!»
«Vassissuali, Sa oled loll!» vastas naine rahulikult.

«Sa emahunt,» jätkas Lohhankin sellessamas venivas toonis. «Sind põlgan ma. Sa armukese pärast hülgad minu. Ptiburdukovi urgu nüüd sa kaod ja sõnad sinu suust on ilged maod. Sa tolle tüübi juurde jooksed amelema, Sa viimne jätis, lits ja rongaema!»
Oma murest joobunud Lohhankin ei märganudki, et ta viiejalalistes jambides räägib, kuigi ise polnud kunagi luuletusi kirjutanud ega neid lugeda armastanud.
«Vassissuali! Lõpeta veiderdamine,» ütles rongaema kotisuud kinni sidudes. «Vaata, kuidas sa välja näed. Peseksidki end vähemalt. Ma lähen. Hüvasti, Vassissuali! Su leivakaardi jätan lauale.»
Varvara kahmas koti ja hakkas ukse poole minema. Nähes, et äraneedmine ei aidanud, kargas Lohhankin kärmesti diivanilt üles, jooksis laua juurde ja rebis tükkideks leivakaardi hüüdega «Appi!». Varvara ehmus. Talle viirastus näljast ära kuivanud mees, vaikinud pulsi ja külmade jalgadega.
«Mis sa tegid?» ütles ta. Katsu sa mul nälgida!

«Ikka nälgin! ». teatas Lohhankin kangekaelselt.
«See on rumal, Vassissuali! Siilus mässab individuaalsus.»
«Seeüle uhke olen ma,» vastas Lohhankin kahtlases jambitoonis. «Sina aga alahindad individuaalsuse ja intelligentsi tähtsust.»
«Kuid ühiskond mõistab su hukka.»
«Mõistku,» vastas VassIssuali resoluutselt ja laskus uuesti diivanile. Varvara viskas koti vaikides põrandale, võttis rutakalt peast õlgkübara ja, pomisedes: «raevunud isane», «türann», «eraomanik», tegi kiiruga baklažaanimarjaga võileiva. «Söö!» ütles ta võileiba mehe erepunaste huulte juurde tõstes. «Kuuled, Lohhankin? Jalamaid söö. Noh.»
«Jäta mind rahule,» ütles Lohhankin naise kätt eemale tõrjudes.
Kasutades seda, et nälgija oma suu silmapilguks avas, toppis Varvara võileiva osavalt avasse, mis oli tekkinud vaaraohabeme ja kärbitud moskva vurrude vahele. Kuid nälgija tõukas toidu tugeva keelehoobiga suust välja.
«Söö, lurjus!» hüüatas Varvara meeleheitlikult võileiba pakkudes. «Intelligent!»

Kuid Lohhankin pööras näo ära ja ümIses eitavalt. Mõne minuti pärast Varvara taandus, ta õhetas ja oli enese rohelise marjaga ära määrinud. Ta istus oma kotile ja hakkas külmi pisaraid valama.
Lohhankin pühkis habemelt sinna sattunud puru, heitis naisele ettevaatliku kõõrdpilgu ning jäi diivanile vaikselt lamama. Ta ei tahtnud Varvarast kuidagi lahkuda. Kõrvuti paljude puudustega oli Varvaral kaks olulist plussi: suur valge rind ja teenistus. Vassissuali ise ei olnud kunagi ega kusagil teeninud. Teenistus oleks tal takistanud vene intelligentsi tähtsusest mõtiskleda. Sellesse sotsiaalsesse kihti arvas ta ka enese. Lohhankini kestvad mõtisklused viisid alati meeldivale ja lähedasele teemale: «Vas-sissuali Lohhankin ja tema tähtsus», «Lohhankin ja vene liberalismi tragöödia», «Lohhankinja tema osa Vene revolutsioonis». Kõige selle üle oli kerge ja rahulik mõtteid mõlgutada, kõndida mööda tuba Varvara raha eest ostetud vilttuhvlites ja silmitseda armsat kappi, kus kirikukullana sätendasid Brockhausi entsüklopeedia köidete seljad. Kaua seisis Vassissuali kapi ees, tema silmad libisesid ühelt raamatuseljalt teisele. Tähtsuse järgi asusid seal rivis köitekunsti toredad mustereksemplarid:
Suur meditsiiniline entsüklopeedia, «Loomade elu», puudane köide «Mees ja naine», samuti ka Elisee Reclus' «Maa ja inimesed».
«Kõrvuti selle mõtete varaaidaga,» mõtiskles Vassissuali tõttamata, «muutud ka ise puhtamaks, kasvad kuidagi vaimselt.»
Sellele järeldusele jõudnud; hingatas ta rõõmsalt, tõmbas kapi alt välja merelaine ning vahu ja piiskade värvi köites 1899. aasta «Rodina», silmitses Inglise-Buuri sõja pilte, tundmatu daami kuulutust pealkirjaga «Nii suurendasin oma rinnaümbermõõtu kuue tolli võrra» ja muid huvitavaid lugusid.
Varvara lahkumisega oleks kadunud ka materiaalne baas, millele tugines mõtleva inimkonna kõrgeaulise esindaja heaolu.
Õhtul tuli nende poole Ptiburdukov. Ta ei julgenud kohe tuppa astuda ja tiirutas köögis pikkade tulekeeltega limpsivate priimuste ning risti-rästi ülestõmmatud nööride vahel, millel rippus kuiv sineplekkidega pesu. Korter hakkas elama. Paukusid uksed, vilksatasid varjud, hülgasid

elanike silmad ja kusagil ohati kirglikult: meesterahvas tuli.
Ptiburdukov võttis mütsi peast, silitas oma inseneri vurre ja võttis lõpuks julguse sisse astuda.

«Varja, lausus ta tuppa astudes paluvalt, «me ju leppisime kokku. . .»

«Vaata ja imesta, Sašuk!» pani Varvara kisama, võttis külalisel käest kinni ja tõukas teda diivani poole. «Siin ta on! Lesib! Isane! Alatu eraomanik! Tead, sellepärast et ma tema juurest ära tahan minna, kuulutas see pärisorjapidaja välja näljastreigi.

Ptiburdukovit nähes laskis nälgija kohe lendu viiejalgse rambi.

«Ptiburdukov, kuis põlgan sind,» kiunus ta. «Sa ära julge puutuda mu naist. Sa oled kaabakas ja närukael! Ja kuhu vead sa minu tiirast naist?!»

«Seltsimees Lohhankin,» ütles Ptiburdukov, haarates jahmunult vurrude järele.

«Nüüd lahku siit, sind vihkan hauani,» jätkas Vassissuali, õõtsudes nagu vana juut palve-ajal. «Täimuna sihuke ja ilge sell. Sa pole insener, vaid patistunud kaabakas ja sutenöör veel pealekauba ka!»

«Kas teil pole häbi, Vassissuali Andreitš,» ütles juba igavust tundev Ptiburdukov, «lihtsalt rumal. Mõtelge ometi, mis te teete? Viisaastaku teisel aastal.. .» ,

«Veel öelda julgeb ta, et rumal ma! Seesama täkk, kes minu naise röövis! Kao silmapilk, Ptiburdukov, või muidu suvatsen teil vastu kolu anda!»

«Haige inimene,» lausus Ptiburdukov, püüdes viisakuse raamidesse jääda.

Kuid Varvarale olid need raamid kitsad. Ta krahmas laualt kuivanud rohelise võileiva ja astus nälgija juurde.Lohhankin kaitses end sellise meeleheitega, nagu oleks teda kastreerida tahetud. Ptiburdukov keeras selja ja silmitses läbi akna valgetes küünaldes õitsvat hobukastanit. Selja tagant kostis Lohhankini vastikut mõminat ja Varvara hüüatusi: «Söö, alatu inimene! Söö, alatu inimene! Söö, feodaal!»

Ootamatust takistusest häiritud Varvara ei läinud järgmisel päeval tööle. Nälgija seisukord oli halb.

«Kõhus algasid juba pisted,» teatas ta rahulolevalt. «Edasi aga tuleb skorbuut alatoitluse pinnal, kukuvad välja juuksed ja hambad.»

Ptiburduköv tõi kohale sõjaväearstist venna. Kõrvaarsti. Lohhankini keret, kuulatas Ptiburdukov-teine tükk aega tema organite tööd niisuguse tähelepanuga, nagu kass suhkrutoosi roninud hiire liigutusi kuulatab. Läbivaatuse ajal silmitses Vassissuali pisarsilmil oma rinda, mis oli karvane nagu sügispalitu. Tal oli endast väga kahju. Pti-burdukov-teine vaatas Ptiburdukovile ja teatas, et dieet ei ole haigele vajalik. Süüa võib kõike. Näiteks suppi, kotlette, kompotti. Võib süüa ka leiba, aed- ja puuvilju. Kala ei ole keelatud. Suitsetada võib, mõõdukalt muidugi. Juua ei soovita, kuid isu tõstmiseks poleks paha viiaorganismi naps head portveini. Üldse sai doktor halvasti aru Lohhankinite hingedraamast. Suursuguselt lõõtsutades ja saabastega kobistades hakkas, ta ära minema, teatades hüvasti jättes, et haigel ei ole keelatud ka meres supelda ja jalgrattaga sõita.

Kuid haige ei kavatsenud võtta ei kompotti ega kala, ei kotlette ega muud ledvakõrvast. Ta ei läinud merre suplema, vaid lamas endiselt diivanil ja puistas kõigile räuskavaid jambe. Varvaral hakkas temast kahju. «Minu pärast nälgib,» mõtles ta uhkusega. «Milline kirg ometi. Kas Sašuk suudab nii armastada?» Ja ta heitis rahutuid pilke täissöönud

Sašukile, kelle ilme näitas, et armastusepiinad ei takista tal regulaarselt lõuna- ja õhtusööke tarvitamast. Ja ükskord isegi, kui Ptiburdukov toast väljus, nimetas Varvara Vassissualit «vaesekeseks». Sealjuures ilmus nälgija suu juurde jälle võileib ja jälle lükati see tagasi. «Veel pisut kannatust,» mõtles Lohhankin, «ja Ptiburdukov pühkigu minu Varvarast suu puhtaks.»
Rahuldusega kuulatas ta kõrvaltoast kostvaid hääli. «Ta sureb ilma minuta,» lausus Varvara, «meil tuleb oodata. Sa ju näed, et ma praegu ära minna ei saa.»
Öösi nägi Varvara õudset und. Suurest armastusest kuivetanud Vassissuali neelas sõjaväearsti saabaste valgeid kannuseid. See oli juba liig. Arsti näol oli alandlik ilme nagu lehmal, keda külavaras lüpsab. Kannused kõlisesid, hambad plagisesid. Varvara ärkas hirmust.
Jaapanlikult kollane päike paistis sisse, kulutades kogu oma jõu sellise pisiasja valgustamisele, nagu «Turandot'» kölni vee pudeli 1ihvitud kork. Vahariidega kaetud diivan oli tühi. Varvara pilk libises üle toa ja peatus Vassissualil. See seisis avatud puhvetkapi juures, selg voodi poole, ja matsutas valjusti. Kummargil asendis, kärsitu ja ablas,

tümpsis ta rohelises sokis jalaga ja laskis läbi nina kuuldavale vilistavaid ja lirtsuvaid helisid. Tühjendanud kõrge konservipurgi, tõstis ta ettevaatlikult supipoti kaant, pistis näpud külma borši ja tiris sealt välja lihatüki. Kui isegi nende abielu parematel aegadel oleks Varvara tabanud mehe niisuguselt teolt, ka siis oleks Vassissualil täbarasti läinud. Nüüd aga oli Vassissuali saatus otsustatud.
«Lohhankin!» hüüdis Varvara jubeda häälega.
Näljastreikija laskis ehmatusest lihatüki näpu vahelt lahti ja see kukkus platsatades tagasi potti, kust pntsis vastu kapsaliblesid ja porgandilõikusid. Haledalt kiunatades viskus Vassissuali diivanile. Varvara hakkas vaikides]a kiiresti riietuma.
«Varvara!» ütles Lohhankin nohinal. Kas sa tõesti minu juurest ära Ptiburdukovi juurde lähed?»
Vastust ei tulnud.
«Sa emahunt,» kuulutas Lohhankin kõhklevalt; «sind põlgan ma. Ptiburdukovi urgu nüüd sa kaod.»
Kuid oli juba hilja. Asjata virises Vassissuali armastusest ja näljasurmast. Varvara lahkus igaveseks, kandes käe otsas reisikotti värviliste pükste, viltkübara, ilupudelite ja muude naisteasjadega.
Ja Vassissuali Andrejevitši elus algas piinarikaste mõtiskluste ja moraalsete kannatuste periood. On inimesi, kes ei oska kannatada, sest neil ei kuku see kuidagi välja. Aga kui nad kannatavadki, siis katsuvad seda teha võimalikult kiiresti ja teistele märkamatult. Lohhankin aga kannatas avalikult, suurejooneliselt, ta jõi oma muret teeklaasidega ning joobus sellest. Suur kurvastus andis talle võimaluse ikka ja jälle mõtiskleda vene intelligentsi tähtsuse ja vene liberalismi tragöödia üle.
«Aga võib-olla peab see nii olema,» mõtles ta. «Võibolla on see lunastus ja ma tulen sellest välja puhastatuna? Kas ei ole see kõigi rahvamassist kõrgemal seisvate peene konstitutsiooniga inimeste saatus? Galilei, Miljukov, A. F. Koni. Jaa-ah, Varvaral on õigus, nii peab see olema!»

Vaimne depressioon ei takistanud tal siiski anda ajalehte kuulutust teise toa väljaüürimise kohta.

«See oleks mulle esialgu materiaalseks toeks,» otsustas Vassissuali ja laskus jälle udustesse kaalutlustesse ihupiinadest ja hinge kui kõige kauni allika tähtsusest.

Sellest tegevusest ei suutnud teda eemale kiskuda isegi naabrite tungivad palved - väljakäigus enda järel elekter kustutada. Hingeahastuses unustas Lohhankin seda teha ja see pahandas kokkuhoidlikke naabreid väga.

Suure kommunaalkorteri number kolm elanikke, Lohhankini naabreid, peeti aga kangekaelseteks inimesteks ja nad olid kogu majas kuulsad oma sagedaste skandaalide ja suurte intriigidega. Korter number kolmele pandi isegi nimeks «Kaarnaküla». Pikaajaline kooselu, oli neid inimesi karastanud ja nad ei teadnud, mis on hirm.

Korteritasakaal püsis üksikute elanike blokeerumisel. Mõnikord ühinesid kõik «Kaarnaküla» elanikud kellegi ühe üürniku vastu ja selle käsi käis siis täbarasti. Protsessimishimu tsentripetaaltung võttis temas võimust, kiskus juriskonsultide kantseleidesse, kandis tuulispasana läbi täissuitsetatud kohtukoridoride ja tõukas seltsimehelike rahvakohtute ette. Kaua eksles kangekaelne üürnik, jõudes tõeotsinguil üleliidulise esimehe seltsimees Kalinini endani. Ja oma surmani puistab üürnik juriidilisi termineid, niida ta on kogunud mitmesugustes ametiasutustes, ta ei ütle «vangistus», vaid «vabaduse kaotus», ei ütle «kuritegu», vaid «üleastumine». Ennast ei nimeta ta «selt-simees Žukoviks», nagu ta sündimisest saadik tegema peaks, vaid «kannatajaks pooleks». Kuid kõige sagedamini ja erilise naudinguga hääldab ta lauset «esitada hagi».
Ja tema elu, mis ennegi piima ja mett ei jooksnud, muutub juba täitsa näruseks.

Kaua enne Lohhankinite perekonnadraamat oli lendur Sevrjugov, kes oli ka oma õnnetuseks korteris number kolm elanud, Osoaviahimi kiire komandeeringuga Polaar-joone taha lennanud. Kogu maailm jälgis ärevusega Sevrjugovi lendu. Välismaine ekspeditsioon, kes oli poolusele lennanud, oli kadunuks jäänud ja Sevrjugov pidi selle üles otsima. Maailm elas lootusega lenduri edukale tegevusele. Omavahel pidasid ühendust kõigi mandrite raadiojaamad, meteoroloogid hoiatasid vaprat Sevrjugovit mag-netitormide eest, lühilainesaatjad täitsid eetri vilinaga ja poola ajaleht.
Välisministeeriumile lähedane «Kurier Poranny», nõudis juba poola suurendamist 1772. aasta piirideni. Terve kuu lendas Sevrjugov jääkõrbe kohal ja tema mootorimürinat oli kuulda kogu maailmas.

Lõpuks pani Sevrjugov toime selle, mis ajas Poola Välisministeeriumile lähedase ajalehe täielikku segadusse.

Ta leidis üles jääpankade vahele kadunud ekspeditsiooni, jõudis teatada selle täpse asukoha, kuid kadus siis äkki ise. See teade pani kogu maakera ahhetama. Sevrjugovi nimi kõlas kolmesaja kahekümnes keeles ja murrakus, kaasa arvatud mustanahaliste indiaanlaste keel, karusnahkades Sevrjugovi portree ilmus kõigis lehtedes. Jutuajamises ajakirjanduse esindajatega teatas Gabriele d'Annunzio, et ta lõpetas alles äsja uue romaani ja lendab kohe vaprat venelast otsima. Ilmus tšarleston «Mul poolusel oma kallikesega soe». Ja vanad Moskva haltuurategijad Uslõškin-Werter, Leonid Trepetovski ja Boriss Ammiakov, kes ammust ajast praktiseerisid kirjanduslikku dumpingut ja paiskasid oma

toodangut turule võileivahinnaga, kirjutasid juba revüü «Aga kas teil pole külm?». Ühesõnaga, meie planeet elas läbi suurejoonelist sensatsiooni.
Kuid veel suuremat sensatsiooni tekitas see teade korteris number kolm, Sidruni põiktänavas maja number kaheksa, mida me tunneme «Kaarnaküla» nime all.
«Otsa sai meie üürnik,» ütles rõõmsalt erukojamees Nikita Prjahhin priimuse kohal viltsaabast kuivatades. «Otsa sai, kullake. Ära lenda, ära lenda! Inimene peab käima, aga mitte lendama. Käima peab, käima.»
Ja ta pööras kahiseva tule kohal oma viltsaatast.
«Ära lendas oma jao, kollasilm,» pomises vanaeit, kelle nime keegi ei teadnud. Ta elas vahekorrusel köögi peal, ja kuigi kogu korteris oli elekter, põletas vanaeit enda juures ülal reflektoriga petrooleumilampi. Elektrit ta ei usaldanud. «Üks tuba on nüüd vabaks saanud, on elamispind!»
Vanaeit lausus esimesena selle sõna, mis juba ammu oli «Kaarnaküla» elanike südameid koormanud. Kaotsiläinud lenduri toast hakkasid rääkima kõik: nii endine mägivürst, nüüd idamaine tööinimene kodanik Gigienišvili kui ka Dunja, kel oli voodikoht tädi Paša toas, nii tädi Paša ise - turunaine ja suur joodik - kui ka Aleksandr Dmitrijevitš Suhhoveiko - minevikus tema keiserliku kõrguse õukonna kammerhärra, keda korterirahvas lihtsalt Mitritšiks kutsus, kui ka teised vähema tähtsusega üürnikud eesotsas vastutava üürniku Lucia Frantsevna Pferdiga.
«Mis siis ikka,» ütles Mitritš kuldprille seades, kui kõik elanikud olid kööki tulnud, «seltsimees on kadunud ja

nüüd on vaja jagama hakata. Mul näiteks on ammu õigus lisapinnale. »
«Milleks siis meesterahvale pinda vaja?» väitis vastu kaasüürnik Dunja. «Naisterahvale on pinda vaja. Harva juhtub seda elus, et meesterahvas äkki kaotsi läheb.»
Ja kaua veel keerles ta kokkutulnute vahel, tuues enda kasuks mitmesuguseid argumente ja rõhutades sõna «meesterahvas».
Igatahes olid elanikud ühel nõul, et tuba tuleb viivitamata üle võtta.
Selsamal päeval vapustas maailma uus sensatsioon.
Julge Sevrjugov leiti üles, Nižni Novgorod, Quebec ja Reikjavik kuulsid Sevrjugovi väljakutsesignaale. Ta istus murtud šassiiga kaheksakümne neljandal paralleelil. Eeter vappus teadetest: «Julge venelane tunneb end suurepäraselt», «Sevrjugov saadab raporti Osoaviahimi presiidiumile!», «Charles Lindbergh peab Sevrjugovit maailma suurimaks lenduriks», «Seitse jäälõhkujat läksid appi Sevrjugovile ja tema poolt leitud ekspeditsioonile». Nende teadete vahel avaldasid ajalehed mingite jääkamakate ja rannikute fotosid. Lõputa kostsid sõnad: «Sevrjugov, Nordkap, paralleel, Sevrjugov, Franz Josephi maa, Spitzbergen, Kingsbay, viltsaapad, kütus, Sevrjugov.»
Norumeel, mis selle teate puhul «Kaarnaküla» haaras, asendus peatselt rahuliku kindlusega. Jäälõhkujad liikusid edasi aeglaselt, vaevaga jäävälju purustades.
«Tuba ära võtta ja kõik,» ütles Nikita Prjahhin. «Pole tal häda seal jää peal midagi, aga siin on Dunjal näiteks kõik õigused. Pealegi ei ole kellelgi seaduse järgi õigust üle kahe kuu korterist ära olla.»
«Kas teil ei ole häbi, kodanik Prjahhin!» väitis vastu Varvara, tol ajal veel Lohhankina, vehkides «Izvestijaga».

«Ta on, ju kangelane. Ta on ju praegu kaheksakümne neljandal paralleelil!»
«Mis paralleelil,» reageeris Mitritš kumedalt. «Võibolla pole säärast paralleeli olemaski. Seda me veel ei tea. Gümnaasiumides pole me õppinud.»
Mitritš rääkis selget tõtt. Gümnaasiumis polnud ta õppinud. Ta oli lõpetanud Paažikorpuse.
«Saage ometi aru,» ägestus Varvara ajalehte kammerhärra nina alla toppides. «Siin on artikkel. Näete? pealkirja. «Keset jääpanku ja aisberge».»
«Aisbergid!» ironiseeris Mitritš. «Sellest me saame aru.

Juba kümme aastat ei lasta elada. Ikka Aisbergid, Vaisbergid, Aisenbergid, igasugused Rabinovitšid. Prjahhinil on õigus. Ära võtta ja kõik. Seda enam, et ka Lucia Frantsevna sedasama seadusekohta kinnitab.»
«Asjad trepile kanda, käigu nad kuradile!» hüüdis rinnahääli endine vürst, nüüd idamaine tööinimene kodanik Gigienišvili.
Varvaral pandi suu kiiresti kinni ja ta. jooksis mehele kaebama.
«Aga võib-olla peabki see nii olema,» vastas mees oma vaaraohabet püsti ajades. «Võib-olla kõlab hariliku maamehe Mitritši suust suur lihtlabane tõde. Pruugib vaid süveneda vene intelligentsi ossa, tema tähtsusesse.»
Sel tähtsaI päeval, kui jäälõhkujad lõpuks Sevrjugovi telgini jõudsid, murdis kodanik Gigienišvili Sevrjugovi ukse luku maha ja loopis koridori kogu kangelase vara, sealhulgas ka seinal rippuva punase propelleri, Tuppa asus elama Dunja ja võttis kohe kuus kaasüurnikku. Uuel elamispinnal kestis kogu öö pidu. Nikita.Prjahhin mängis lõõtsa ja kammerhärra Mitritš tantsis purjus tädi Pašaga «Kamarinskajat».
Kui Sevrjugovil oleks olnud vaid pisut vähem kuulsust sellest maailmakuulsusest, mis ta oli võitnud oma suurepäraste lendudega Arktika konal, poleks ta iialgi näinud oma tuba, teda oleks ära neelanud protsessimishimu tsentripetaaltung ja ta oleks end kuni surmani nimetanud mitte «vapraks Sevrjugoviks», mitte «jääkangelaseks», vaid «kannatajaks pooleks». Ent seekord võeti «Kaarnaküla» põhjalikult pihtide vahele. Tuba anti tagasi (Sevrjugov kolis varsti uude majja), uljas Gigienišvili aga istus omavoli eest neli kuud vanglas ja tuli sealt välja, tige nagu kurat.
Just tema tegi orvuksjäänud Lohhankinile esimese märkuse selle kohta, et väljakäigust lahkudes on vaja alati tuli ära kustutada. Sealjuures põlesid ta silmad tõesti nagu kuradil. Hajameelne Lohhankin ei hinnanud kodanik Gigienišvili demarši tähtsust ja magas seega maha selle konflikti alguse, mis põhjustas varsti kohutava, isegi sealses korteripraktikas enneolematu sündmuse.
Asi võttis järgmise pöörde. Vassissuali Andrejevitš jättis ühisruumis ikka ja jälle tule põlema. Kuidas ta võiski meeles pidada selliseid elu pisiasju, kui naine oli ära läinud, kui ta oli jäänud ilma kopikata, kui polnud veel

kindlaks tehtud vene intelligentsi mitmeküigset tähtsust? Kuidas võis ta arvata, et kaheksaküünlase lambi vilets pronksvalgusti naabrites sellise suure viha tekitab? Algul hoiatati teda korduvalt iga päev. Siis saadeti talle kiri, mille oli koostanud Mitritš ja millele olid alla kirjutanud kõik korterielanikud, Ja lõpuks lakati hoiatamast ega saadetud

enam ka kirju. Lohhankin ei taibanud toimuva tähtsust, kuid talle juba näis ähmaselt, et mingi ring on sulgumas.
Teisipäeva õhtul jooksis tema juurde tädi Paša tüdruk ja teatas ühe hingetõmbega:
«Nad ütlevad viimast korda, et te kustutaksite!»
Kuid juhtus nii, et Vassissuali Andrejevitš unustas jälle, ning lamp jäi ämblikuvõrku ja mustust valgustades kuritegelikult põlema. Korter ahhetas. Hetke pärast ilmus Lohhankini toa uksele kodanik Gigienišvili. Tal olid jalas sinised linasest puldanist saapad ja peas pruunist lambanahast müts. .
«Tulge.» ütles ta Vassissualit sõrmega kutsudes.
Siis krahmas ta Vassissualil kõvasti käest kinni, talutas teda läbi pimeda koridori. kus Vassissuali nukraks jäi ja isegi kergelt vastu punnida katsus, ja tõukas ta ühe hoobiga. kööki. Pesunööridest kinni haarates säilitas Lohhankin tasakaalu ja vahtis hirmunult ringi. Siin oli koos kogu korterirahvas. Vaikides seisis siin Lucia Frantsevna Pferd. Vastutava üürniku võimukat nägu katsid keemilised violettkortsukesed. Tema kõrval pliidil istus norguvajunult purjus tädi Paša. Muiates silmitses paljajalgne Nikita Prjahhin arastunud Lohhankinit. Vahekorruselt paistis eikellegi vanaeide pea. Dunja andis märku Mitritšile. See naeratas ja peitis midagi selja taha.
«Mis siin lahti on? Kas üldkoosolek või?» päris Vassissuali peenikese häälega.
«Ja -jah.» ütles Nikita Prjahhin Lohhankinile lähenedes. «Kõik saad kättp. Kohvi saad, kakaod saad! Pikali. . .» käratas ta järsku Vasissualile, talle kas viina- või tärpentini haisu näkku hingates.
«Mis mõttes pikali?» küsis Vasissuali värisema hakates.
«Ah, mis sihukesega veel rääkida!» ütles kodanik Gigienišvili. Ja hakkas kükakile laskudes Lohhankini taljet kobama. et trakse maha võtta.
«Appi!» sosistas Vassissuali, heites hullumeelse pilgu Lucia Frantsevnale.

«Tuli on tarvis alati ära kustutada!» vastas. kodanik Pferd karmilt.
«Ega me pursuid ole, et elektrienergiat raiskame,» lisas kammerhärra Mitritš midagi veeämbrisse kastes.
«Ma ei ole süüdi!» kiunatas Lohhankin, püüdes endise vürsti, idamaise tööinimese käte vahelt valja rabelda.
«Keegi pole süüdi!» pomises Nikita Prjahhin võbisevat üürnikku kinni hoides.
«Ma pole ju midagi teinud.» .
«Keegi pole midagi teinud.»
«Ma kannatan vaimse depressiooni all.»
«Kõik kannatavad.»
«Te ei tohi mind peksta. Ma olen verevaene.»
«Kõik on verevaesed.»
«Minu juurest läks naine ära!» ähkis Vassissuali.
«Kõigi juurest läks naine ära,» vastas Nikita Prjahhin.
«Lase käia, Nikituško!» lausus kammerhärra Mitritš agaralt, tirides lagedale märja ja sädeleva vitsakimbu. «Juttu ajades ei jõua me hommikuni valmis.»
Vassissuali Andrejevitš pandi kõhuli põrandale. Paljastusid piimvalged jalad. Gigienišvili võttis kõigest jõust hoogu ja vits tegi õhus viuhti.

«Ema!» hüüatas Vassissuali.
«Kõigil on ema!» ütles Nikita noomivalt, surudes Lohhankinit põlvega.
Siis jäi Vassissuali Lohhankin äkki vait.
«Aga võib-olla peabki see nii olema,» mõtles ta hoopidest võppudes ja Nikita tumedaid varbaküüsi silmitsedes. «Võib-olla peitub selles lunastus, puhastus, suur ohver...»
Ja niikaua kui teda nuheldi, niikaua kui Dunja häbelikult naeris, vanaeit aga vahekorruselt hüüatas: «At talle, põdurale, at talle, kullakesele», mõtles Vassissuali Andrejevitš pingsalt vene intelligentsi tähtsusest ja sellest, et ka Galilei kannatas tõe eest.
Viimasena haaras vitsad Mitritš.
«Las ma ka proovin,» ütles ta kätt sirutades. «Tõmban talle sellega mööda pehmeid kohti.»
Kuid kammerhärra vitsa Lohhankin maitsta ei saanud. Koputati köögiuksele. Dunja tõttas avama. («Kaarnaküla» paraaduks oli ammu kinni löödud, sest elanikud ei suutnud kuidagi otsustada, kes esimesena treppi peab pesema. Selsamal põhjusel oli kõvasti lukus ka vannituba.)

«Vasslssuali Anclre]evitš, teid küsib keegi võõras mees,» ütles Dunja, nagu poleks midagi erilist juhtunud.
Ja tõepoolest nägid kõik uksel valgetes džentelmenipükstes tundmatut meesterahvast. Vassissuali Andrejevitš kargas kähku üles, kohendas oma tualetti ja pöördus tarbetult naeratades sisseastunud Benderi poole.
«Ega ma teid ei seganud?» päris suur kombinaator silmi kissitades viisakalt.
«Jaa-ah,» lalises Lohhankin jalaga kaapides. «Olge lahked, mul oli siin, kuidas teile ütelda, natuke tegemist. . . Aga... näib, et olen juba vaba?»
Ja ta vahtis otsivalt ringi. Kuid köögis ei olnud enam kedagi peale tädi Paša, kes oli eksekutsiooni ajal pliidile magama jäänud. Laudpõrandal vedelesid üksikud vitsad ja kahe auguga valge pesunööp.
«Astuge minu poole.» kutsus Vassissuali.
«Aga vahest ma siiski segasin?» küsis Ostap Lohhankini esimesse tuppa astudes. «Ei? Noh, siis on hea. Tähendab teil on «V. üür. üks. in. p o i s s m. i!. tub. k. mug. Ja vaat. me r.? Ons ta tõepoolest «il.» ja «k. mug.»?»
«Tättsa õige,» elavnes Vassissuali. «Ilus tuba, kõigi mugavustega. Ja odavalt anda. Viiskümmend rubla kuus.»
«Kauplema ma ei hakka,» lausus Ostap viisakalt, «kuid naabrid. . Kuidas nemad?»
«Suurepärased inimesed,» vastas Vassissuali, «ning üldse kõik mugavused. Ja odav.»
«Kuid näib, et nad on siin sisse seadnud ihunuhtluse?»
«Ah. tühja,» ütles Lohhankin prohvetlikult. «Aga kes lõpuks teab? Võib-olla peabki see nii olema. Võib-olla peitub selles suur lihtlabane tõde.»
«Lihtlabane?» kordas Bender mõtlikult. «See on siis küll kodukootud, jämedakaeline ja vastupidav tõde. Nõndaks! Muuseas, öelge palun, mitmendast gümnaasiumi klassist teid halva edasijõudmise pärast minema kihutati?
Kas kuuendast?»
«Viiendast,» vastas Lohhankin.

«Kuldne klass. Krajevitši füüsikani te järelikult ei jõudnud? Ja sellest ajast olete üksnes intellektuaalset elu elanud. .Muide, mulle on see ükstapuha. Elage kuidas tahate. Homme kolin teie juurde.»
«Aga käsiraha?» küsis endine gümnasist.
«Te ei ole kirikus, teid ei peteta,» lausus suur kombinaator kaalukalt. «Saate ka käsiraha. Mõne aja pärast.»

XIV peatükk

ESIMENE KOHTUMINE

Peatselt oli Ostap jälle võõrastemajas «:KarIsbad». Enne kui ta oma tuppa jõudis, võis ta nautida! oma peegelpilti loendamatutes vestibüüli-, trepi- ja koridoripeeglites, millega säärased asutused end nii meelsasti kaunistavad.
Toas pani teda jahmuma seal valitsev - segadus. Punane plüüžtugitool lamas, tölbid jalad ülespidi, paljastades oma inetu džuutsisikonna. Poordidega sametlina oli laualt maha libisenud. Isegi maal «Kristuse ilmumine rahvale» oli viltu, kaotades sellisena suure osa oma õpetlikkusest, mis kunstnik sellesse oli pannud. Rõdult puhus sisse värske aurikutuul, sahistades voodile laialiloobitud rahamärkides. Nende keskel vedeles plekist paberossikarp «Kavkaz». Jalgadega sibades karvupidi koos püherdasid vaibal Panikovski ja Balaganov.

Suur kombinaator astus põlglikult üle kaklejate ja läks rõdule. All bulvaril sumisesid jalutajad, nende jalge all krigises kruus, mustade vahtrate kohal hõljus sümfooniaorkestri kompaktne hingus. Sadama pimedas sügavikus uhkeldas tuledes rauakõminal ehitatav külmhoone. Muuli taga möirgas nõudlikult nähtamatu aurik, paludes arva tavasti sadamasse laskmist.
Kui Ostap tuppa tagasi tuli, nägi ta, et piimavennad istuvad juba vastakuti põrandal ja pomisevad väsinult kätega vehkides: «Kes sa nihuke oled?»

«Kas läksite jagamisel riidu?» küsis Bender eesriiet alla lastes.

Panikovski ja Balaganov kargasid kähku püsti ja hakkasid jutustama. Kumbki pani kogu edu enda arvele, mustates teise tegusid. Neile piinlikud üksikasjad jätsid nad nagu kokku räägitult vahele, jutustades nende asemel rohkesti detaile, mis kujutasid nende tublidust ja kärmust soodsas valguses.
«Küllalt!» lausus Ostap. «Aitab palja pealaega vastu parketti tagumisest. Lahingu pilt on mulle selge. Te siis ütlete, et temaga oli kaasas tütarlaps? See on hea. Niisiis, väike ametnik kannab rumalast peast taskus... te nähtavasti lugesite juba üle? Kui palju sealon? Ohoo! Kümme tuhat! Härra Koreiko palk kahekümneaastase laitmatu teenistuse eest. Jumalate vaatemäng, nagu kirju-

tavad arukamad eesrindlased. Kuid ma vist segasin teid? Teil oli seal põrandal midagi käsil? Raha jagasite? Jätkake, jätkake, ma vaatan pealt.»
«Mina tahtsin ausalt,» ütles Balaganov voodilt raha korjates. «Õiglaselt. Kõigile ühepalju - igaühele kaks ja pool tuhat.»

Ta jagas raha nelja hunnikusse, astus tagasihoidlikult kõrvale ja ütles:
«Teile, mulle, talle ja Kozlevitšile.»
«Väga -hea,» tähendas Ostap. «Nüüd aga jagagu Pani:kovski, tal on nähtavasti eriarvamus.»
Eriarvamusele jäänud Panikovski asus väga agaralt asja kallale. Voodi kohale kummardudes matsutas ta oma lihavaid huuli, niisutas süljega näppusid ja tõstis rahapabereid lõputa ühest kohast teise, nagu oleks ta suurt kuningapasjanssi ladunud. Pärast kõiki vigureid ilmus tekile kolm kuhikut: üks suur, puhastest, uutest rahapaberitest, teine niisama suur, kuid räpasematest rahapaberitest, ja kolmas - pisike ja sootuks räpane.
«Meile teiega kummalegi neli tuhat,» ütles ta Benderile, «Balaganovile aga kaks. Ta pole kahtki ära teeninud.»
«Aga Kozlevitšile?» küsis Balaganov viha pärast silmi sulgedes.
«Mis eest Kozlevitšile?» vingus Panikovski. «See on ebaõiglane! Kes see Kozlevitš on, et temaga jagada? Ma ei tunne mingit Kozlevitšit.»
«Kas see on kõik?» küsis suur kombinaator.
«Kõik,» vastas Panikovski puhaste rahapaberitega pakilt silmi pööramata. «Mis Kozlevitš praegu asjasse puutub?»
«Nüüd aga jagan mina,» ütles Ostap peremehelikult.
Kiirustamata lükkas ta hunnikud kokku, pani raha plekk-karpi ja torkas selle valgete pükste taskusse.
«Kogu see raha,» lõpetas ta, «tagastatakse otsekohe kannatadasaanud kodanik Koreikole. Kuidas teile selline jagamisviis meeldib?»
«Ei, ei meeldi,» lipsas Panikovski suust.
«Jätke naljad, Bender,» ütles Balaganov vihaselt. «Tarvis on õiglaselt jagada.»
«Seda ei juhtu,» lausus Ostap kalgilt. «Ja üldse ei kavatse ma teiega sel kesköötunnil naljatada.». Panikovski lõi kokku oma lillakaid vanamehekäsi. Õudusega silmitses ta suurt kombinaatorit, läks nurka

ning vaikis. Sealt välkus aeg-ajalt siiski tema kuldhammas.

Balaganovi nägu läks äkki märjaks, nagu oleks see päikeses keenud.

«Milleks me siis töötasime?» ütles ta lõõtsutades. «Nõnda ei tohi! See on kuidas. . selgitage!»
«Teile, leitnandi lemmikpojale,» alustas Ostap viisakalt, «võin ma korrata ainult seda, mis ma Arbatovis ütlesin. Ma austan Kriminaalkoodeksit. Ma ei ole teeröövel, vaid ideeline koguja. Minu neljasaja ausa omastamisviisi hulka röövimine ei kuulu, see sinna kuidagi ei mahu. Ja peale selle ei tulnud me siia kümne tuhande pärast. Mulle on isiklikult vaja vähemalt viissada tuhat.»
«Miks te meid siis saatsite?» küsis Balaganov jahtudes. «Meie püüdsime kõigest väest.»

«Teiste sõnadega, te tahate küsida, mis plaan oli auväärsel komandöril, mis eesmärgil ta viimase operatsiooni ette võttis? Vastan sellele - jah, mul oli plaan. Asi on selles. . .»

Kuldhammas nurgas kustus. Panikovski võttis hoogu, laskis pea alla ja sööstis end unustades Ostapi kallale hüüdega: «Kes sa sihuke oled?» Kehahoiakut muutmata, pead

pööramata, virutas suur kombinaator marruläinud konventsioonirikkuja oma kautšukrusikaga endisele kohale tagasi ja jätkas:

«Asi seisab selles, Šuura, et see oli kontroll. Neljakümnerublase palgaga teenistuja taskus oli kümme tuhat rubla. See on natuke imelik ja suurendab meie šansse, laseb head patakat loota, nagu varganäod ja kelmid ütlevad. Viissada tuhat on kkdlasti hea patakas. Ja me saame selle nõnda. Tagastan Koreikole kümme tuhat ja ta võtab need vastu. Tahaksin näha inimest, kes kaotatud raha tagasi ei võta. Ja siin ongi tema lõpp. Teda hukutab ahnus. Ja kohe, kui ta on üles tunnistanud, et on rikas mees, saan ma tast paljaste kätega jagu. Targa inimesena mõistab ta, et osa on väiksem kui tervik, ja annab mulle selle osa kartusest kaotada kõik. Ja siin, Šuura, ilmub lavale tea tav äärega taldrik. . .»
«Õige!» hüüdis Balaganov.
Nurgas nuttis Panikovski.

«Andke mulle mu raha,» pudistas ta. «Ma olen väga vaene inimene! Ma ei ole aasta otsa saunas käinud. Ma olen vana. Tütarlapsed mipd ei armasta.»

«Pöörduge ÜlemaaHmse Seksuaalreformide Liiga poole,» lausus Bender. «Võib-olla saate sealt abi.»
«Keegi mind ei armasta,» jätkas Panikovski nuuksudes.
«Aga mis eest teid armastada? Sääraseid nagu teie tütarlapsed ei armasta. Nad armastavad noori loikameid, poliitiliselt kirjaoskajaid. Teie aga olete määratud surema. Ja keegi ei kirjuta teie kohta ajalehes: «Veel üks, kes langes tööpostil.» Ja hauale ei tule ilusate pärsia silmadega lesk. Ja pisarais lapsed ei küsi: «Isa, isa, kas sa meid kuuled?»»
«Ärge rääkige nõnda!» karjatas ärakohkunud Panikovski. «Elan teist kõigist kauem. Te ei tunne Panikovskit. Panikovski ostab ja müüb veel kõiki teid. Andke mu raha kätte.»
«Öelge parem, kas hakkate tööle või ei? Ma küsin viimast korda.»
«Hakkan,» vastas Panikovski aeglasi vanamehepisaraid kuivatades. .

Öö, öö, öö hõlmas kogu maa.
Tšernomorski sadamas pöörlesid kergelt kraanad, lasksid välislaevade sügavatesse trümmidesse oma terastrossid ja pöördusid uuesti, et lasta ettevaatliku kassiarmastusega sadamakaile männipuust kaste seadmetega Traktorostroi jaoks. Silikaaditehaste kõrgetest korstnatest tungis välja roosakat komeedituld. Lõõmasid Dneprostroi, Magnitogorski ja Volgalinna tähekogud. Põhjas tõusis Punase Putilovi täht ja tema järel süttis suur hulk esimese järgu tähti - vabrikuid, kombinaate, elektrijaamu, uusehitüsi. Säras kogu viisaastak, varjates oma helgiga vana, juba egiptlastele paistnud taevast.
Noormees oli kallimaga töölisklubisse kauaks istuma jäänud, ta süütas kärmelt viisaastaku elektrifitseeritud kaardi ja sosistas:
«Vaata seda punast tuld seal. Sinna ehitatakse Sibkombaini. Me sõidame sinna. Kas tahad?»
Ja käsi vabastades kihistas neiu vaikselt naerda.
Öö, öö, öö, nagu juba öeldud, oli hõlmanud kogu maa. Magas ja oigas monarhist Hvorobjov, nähes unes tohutu Suurt ametiühingupiletit. Rongis, ülemisel asemel, norskas

insener Talmudovski, kes oli teel Harkovist Rostovi, kuhu teda meelitas kõrge töötasu. Atlandi laiadel lainetel õõtsusid ameerika džentelmenid, taskus suurepärase nisu

441

samagonni retsept. Oma diivani vähkres Vassissuali Lohhankin ja hõõrus käega kannatadasaanud kehaosi. Asjata raiskas elektrit vana mõistatustemeister Sinitski, koostades ajakirja «Veevärgiasjandus» jaoks peitepilti: «Kus on pumbajaama ametiühingukomitee valimistele kogunenud tööliste ja teenistujate üldkoosoleku juhataja?» Sealjuures püüdis ta vaikne olla, et mitte Zosjat äratada. Polõhhajev oli voodis koos Serna Mihhailovnaga. Teised herkuleslased veetsid ärevat ööd mitmesugustes teistes linnaosades. Aleksandr Ivanovitš Koreiko ei saanud uinuda, sest teda vaevas mõte oma rikkusest. Kui seda rikkust poleks olnud, oleks ta rahulikult maganud. Mida Bender, Balaganov ja Panikovski tegid, see on juba teada. Ja üksnes Kozlevitši, «Gnuu-antiloobi» juhi ja omaniku kohta ei öelda praegu midagi, kuigi temaga oli juhtunud erakorraline poliitilise iseloomuga õnnetus.

Hommikul vara avas Bender oma ämmaemandasakvuajaaži, võttis sealt välja Kiievi linna vapiga miilitsamütsi, toppis selle tasku ja läks Aleksandr Ivanovitš Koreiko juurde. Teel nöökas ta piimanaisi, .sest nende kräbedate naiste tund oli juba saabunud, kuna teenistujate tund polnud veel alanud, ja ümises romanssi: «Ka esimese kohtumise rõõm mu vere külmaks jätab». Suur kombinaator ei olnud päris aus. Esimene kohtumine miljonärist ametnikuga erutas teda väga. Malaja Kassatelnaja tänava majja nr. 16 sisse astudes vajutas ta ametimütsi pähe ja koputas kulme kortsutades uksele.

Keset tuba seisis Aleksandr Ivanovitš. Ta kandis varrukateta võrksärki ja oli juba jõudnud jalga tõmmata alama ametniku püksid. Toasisustus oli silmatorkavalt vaene nagu revolutsioonieelsel ajal vaeslaste varjupaikades ja muudes säärastes organisatsioonides, mis olid keisrinna Maria Fjodorovna eestkoste all. Siin oli ainult kolm eset: laatsareti raudvoodi, köögikapp puupööraga, milliseid me näeme käimlate ees suvituskohtades, ja luitunud viini tool. Nurgas vedelesid mantlid ja nende keskel kaks suurt pommi, raskejõustiklase meelelahutus.

Militsionääri nähes astus Aleksandr Ivanovitš raskelt lähemale.

«Kas kodanik Koreiko?» küsis Ostap sädelevalt naeratades.

«Jah,» vastas Aleksandr Ivanovitš, väljendades samuti rõõmu võimuesindajaga kohtumise puhul.

442

.«Kas Aleksandr Ivanovitš?» uuris Ostap veelgi sädelevamalt naeratades.

«Täpselt,» kinnitas Koreiko, küttes oma rõõmu nii suureks kui võimalik. .

Pärast seda ei jäänud suurel kombinaatoril muud üle kui viini toolile istuda ja näole ebaloomulik naeratus manada. Kõike seda tehes silmitses ta Aleksandr Ivanovitši. Kuid miljonärist ametnik oli enese kokku võtnud ja kujutas enesest kurat teab mida: nii heldimust ja rõõmu kui ka vaimustust ja tumma jumaldamist. Ja kõike seda võimuesindajaga õnneliku kohtumise puhul.

Naeratuste ja tunnete rohkenemine meenutas helilooja Franz Liszti teosekäsikirja, kus esimesel leheküljel kästakse mängida «kiiresti», teisel «väga kiiresti», kolmandal «hoopis kiiremihi», neljandal «nii kiiresti kui võimalik» ja viiendal «veelgi kiiremini».

Nähes,.et Koreiko on jõudnud juba viienda leheküljeni ja edasine võistlus võimatu, asus Ostap asja juurde.

«Tulen teie juurde asja pärast,» lausus ta tõsiseks muutudes.
«Olge lahked,» tähendas Aleksandr Ivanovitš samuti pilve tõmbudes.
«Tahaksime teid rõõmustada.»
«Kuulan teid huviga.»
Bender ajas lõpmata nukralt käe tasku. Koreiko jälgis tema liigutusi juba täitsa matuselise näoga. Lagedale ilmus plekist paberossikarp «Kavkaz». Kuid imestushüüet, mida Ostap ootas, ei järgnenud. Põrandaalune miljonär vahtis karpi täieliku ükskõiksusega. Ostap võttis raha välja, luges selle hoolikalt üle ja ütles pakki
Aleksandr Ivanovitši ette lükates:
«Täpselt kümme tuhat. Andke, palun, allkiri raha vastuvõtmise kohta.»
«Eksite, seltsimees,» sõnas Koreiko väga vaikselt. «Mis kümme tuhat? Mis allkiri?»
«Kuidas mis? Teid ju eile rööviti?»
«Keegi pole mind röövinud.»
«Kuidas ei röövitud?» erutus Ostap. «Eile mere ääres. Teilt võeti ära kümme tuhat. Röövijad on areteeritud. Andke allkiri.»
«.Jumala eest, mind pole keegi röövinud,» ütles Koreiko, kelle näol vilksatas korraks nagu ere päikesekiir. «See on ilmselt eksitus.»

Oma lüüasaamise suurusest veel mitte aru saades läks suur kombinaator ebaviisakalt kärsituks, mida ta hiljem alati häbiga meelde tuletas. Ta käis peale, vihastas, pakkus Aleksandr Ivanovitšile vägisi raha ja kaotas üldse tasakaalu, nagu hiinlased ütlevad. Koreiko kehitas õlgu, naeratas lahkelt, kuid raha ei võtnud.
«Teid pole siis röövitudki?»
«Keegi pole mind röövinud.»
«Ja kümmet tuhandet pole teilt võetud?»
«Muidugi pole võetud. Ja mis te arvate, kuidas mul nii palju raha saaks olla?»
«Õige,» lausus Ostap jahtudes. «Kust väike ametnik nii palju raha võtab. . . Teil on siis kõik korras?»
«Kõik!» ütles miIjonär sarmika naeratusega.
«Ja ka kõht on korras?» küsis Ostap veelgi lipitsevamalt naeratades.
«Täielikult. Teate, ma olen väga terve inimene.»
«Ja rasked unenäodki ei vaeva teid?»
«Ei vaeva.»
Edasi läks naeratuste osas kõik täitsa nõnda nagu Lisztil, kiiresti, väga kiiresti, hoopis kiiremini, nii kiiresti kui võimalik ja isegi veel kiiremini. Hüvasti jätsid uued tuttavad nii, nagu oleksid nad armastusest teineteise vastu arust ära.
«Ärge miilitsamütsi unustage,» ütles Aleksandr Ivanovitš. «See jäi lauale.»
«Ärge vastu ööd tooreid tomateid sööge,» andis Ostap nõu, «et. kõhule mitte liiga teha.»
«Kõike head,» ütles Koreiko lõbusalt kummardades ja kraapjalga tehes. .
«Nägemiseni,» vastas Ostap. «Te olete huvitav inimene! Kõik on teil korras. Imelik, nii suurte rahadega - ja siiski vabaduses.»
Ja suur kombinaator kargas tänavale, näol ikka veel tarbetu naeratus. Ta läbis mitu kvartalit kiirsammul, unustades, et tal on peas Kiievi linna vapiga ametimüts, mis Tšernomorski linnas sugugi ei sobi. Ja alles siis, kui ta oli sattunud auväärsete

vanameeste keskele, kes ühiskondliku toitlustamise trusti söökla nr. 68 kaetud veranda vastas sumisesid, toibus ta ja hakkas rahulikult oma šansse kaaluma.
Seni kui ta hajameelselt edasi-tagasi kõndis ja oma

mõtteid mõlgutas, jätkasid vanamehed oma igapäevast tegevust.
Need olid meie aja kohta veidrad ja naljakad mehed. Peaaegu kõik nad kandsid valgeid pikeeveste ja laiaäärelisi õlgkübaraid. Mõnel oli isegi peas luitunud õigedest panamakübar. Muidugi oli igaühel kõhna kanakaela ümber tärgeldatud krae, mis oli juba vanadusest veidi kollakas. Siin, söökla nr. 68 juures, kus varem asus kuulus kohvik «Floriida», käisid koos sõjaeelse Tšernomorski ärimaailma riismed: kontoritest ilmajäänud maaklerid, komisjonitasudest ilmajäänud komisjonärid, viljaagendid, orgaraksläinud raamatupidajad ja muud hädavaresed. Kunagi olid nad siin käinud tehinguid sõlmimas. Nüüd aga kiskus neid siia päikesepaistelisse nurgakesse ammune harjumus ja vajadus oma vana keelt peksta. Iga päev lugesid nad Moskva «Pravdat», kohalikust ajakirjandusest nad lugu ei pidanud, ja kõike, mis maailmas sündis, pidasid nad Tšernomorski vabalinnaks kuulutamise prelüüdiks. Kunagi, vist sada aastat tagasi, oli Tšernomorsk tõesti vabalinn, ja see oli nii lõbus ja tulus aeg, et porto franco legend heitis veel nüüdki kuldset hiilgust helgesse nurgakesse kohvik «Floriida». juures.
«Kas desarmeerimiskonverentsi kohta lugesite?» pöördus üks pikeevest teise pikeevesti poole. «Krahv Bernsdorfi kõne.»
«Nupumees see Bernsdorff!» vastas küsitu sellisel toonil, nagu ta oleks veendunud selles oma kauaaegse tutvuse põhjal. «Aga kas lugesite, millise kõne pidas Snowden valijate koosolekul Birminghamis, selles konservatiivide tsitadellis?»
«Noh. mis sellest rääkida... Nupumees see Snowden! Kuulge, Valiadis,» pöördus ta kolmanda panamat kandva vanamehe poole. «Mis te Snowdeni kohta ütlete?»
«Ütlen teile avameelsdt,» vastas panama, «Snowdenile sõrme suhu ära pista. Mina isiklikult oma sõrme küll ei pistaks. »
Ja laskmata end vähimalgi määral segada sellest, et Snowden poleks ühegi hinna eest maailmas lubanud Valiadisel sõrmega oma suhu ronida, jätkas vanamees:
«Kuid mis te ka ei räägiks, ütlen teile avameelselt - nupumees on ka Chamberlain.»
Pikeevestid kehitasid õlgu. Nad ei eitanud, et nupumees

on ka Chamberlain. Kuid kõige rohkem lohutas neid Briand.
«Briand!» ütlesid nad tuliseit. «See on alles nupumees! Tema oma Pan-Euroopa projektiga...»
«Ütlen teile avameelselt, härra Funt,» sosistas Valiadis, «kõik on korras. Beneš nõustus juba Pan-Euroopaga. ent kas teate, mis tingimusel?»
Pikeevestid astusid üksteisele lähemale ja ajasid kanakaelad õieli.
«Tingimusel, et Tšernomorsk kuulutatakse vabalinnaks. Nupumees see Beneš. Neil on ju tarvis kellelegi oma põllutööriistu müüa? Meie hakkame ostma.»
Selle teate juures hakkasid, vanameeste silmad särama.
Neid oli juba aastaid vaevanud soov osta ja müüa.
«Nupumees see Briand!» ütlesid nad ohates. «Nupumees on ka Beneš.»

Kui Ostap oli mõtisklustest ärganud, nägi ta, et tema pintsakuhõlmast hoiab kõvasti kinni rasvase musta lindiga muljutud õlgkübaras vanamees. Tema haaklips oli viltu ja Ostapile jõllitas otsa vaskne kraenööp.

«Aga mina ütlen teile,» möirgaš vanamees suure kombinaatori kõrva, «et MacDonald selle õnge otsa ei lähe! Ta ei lähe selle õnge otsa! Kas kuulete?»

Ostap lükkas tulise tegelase endast eemale ja astus vanameeste summast välja.

«Nupumees see Hoover!» kostis talle järele. «Nupumees on ka Hindenburg.»

Selleks ajaks oli Ostapil juba otsus valmis. Ta soris mõttes läbi kõik nelisada ausat rahaomastamise viisi, ja kuigi nende hulgas oli selliseid pärle, nagu aktsiaselts Krimmi sõja ajal kullalaadungiga põhjaläinud laeva ülestõstmiseks voi suur vastlapidu kapitalivangide heaks, või kauplusesiltide mahavõtmise kontsessioon, ei sobinud neist antud situatsioonis ükski. Ning Ostap mõtles välja neljasaja esimese viisi.

«Ootamatu rünnakuga kindlust vallutada ei läinud korda,» mõlgutas ta. «Tuleb alustada korrapärast piiramist. Kõige peamine on kindlaks tehtud. Raha kaitsealusel on. Ja otsustades selle järgi, et ta silmagi pilgu tamata kümnest tuhandest loobus, väga palju raha. Nõndaks, kuna pooled ei ole kokku leppinud, siis istung jätkub.»

Ostap ostis koliase kõvakaaneiise saapapaeltega toimiku ja läks koju.

«Noh?» pärisid ihast piinatud Balaganav ja Panikovski ühel häälel.

Ostap astus vaikides bambuslauakese juurde, asetas toimiku enda ette lauale ja kirjutas sellele suurte tähtedega:

«Aleksandr Ivanovitš Koreiko. Alustatud 25. juunil 1930. Lõpetatud... 193.. .».

Benderi selja tagant uurisid toimikut vennad.

«Mis seal sees on?» küsis uudishimulik Panikovski.

«Oo!» ütles Ostap. «Seal sees on kõik: palmid, tütarlapsed, helesinised ekspressid, sinine meri, valge aurik, vähekantud smoking, jaapanlasest toapoiss, oma piljard, plaatinahambad, terved sokid, võis praetud lõunad ja, peaasi, mu väikesed sõbrad, kuulsus ja võim, mida annab raha.»

Ja ta avas hämmeldunud antilooplaste ees tühja toimiku.

XV peatükk SARVED JA SÕRAD

Elas kord ilmas üks vaene eraettevõtja. See oli küllaltki rikas mees - kino «Kapitoalium» vastas asetseva pudukaupluse omanik. Ta kauples muretult pesu, pitside, lipsude, nööpide ja muu pudi-padiga ning see oli tulus kaup. Kord õhtul tuli ta koju endast ära näoga. Vaikides läks ta puhvetkapi juurde, võttis sealt terve külma kana ja sõi selle, tuba mööda kõndides ära. Kui ta sellega valmis sai, avas ta uuesti puhvetkapi, tiris sealt välja täpselt poolekilose kraakovi vorsti rõnga, istus toolile ja sõi aeglaselt ära terve pool kilo, klaasistunud pilk ühte punkti suunatud, Kui ta, käe sirutas, et laualt kõvakskeedetud mune võtta, küsis naine ehmunult:

«Mis lahti on, Borja?»

«Õnnetus!» vastas ta kõvakskeedetud muna suhu toppides. «Mulle pandi kohutav maks peale. Sa ei suuda seda endale ette kujutada.»

«Miks sa siis nüüd nii palju sööd?»

«Mul on tarvis meelt lahutada,» vastas eraettevõtja.
«Mul on hirm.»

ja kogu öö kõndis eraettevõtja mööda oma tube, kus ainuüksi kappe oli kaheksa tükki, ja sõi. Ta pistis nahka kõik, mis kodus oli. Tal oli hirm.

Järgmisel päeval üüris ta pool kauplust kirjutustarvete äri alla. Nüüd olid ühes vitriinis lipsud ja traksid, - teises aga rippus kahe nööri otsas tohutu suur kollane pliiats.

Siis tulid veel halvemad ajad. Kauplusse tekkis kolmas osanik. See oli kellasseppmeister, kes lükkas pliiatsi eemale ja pani pool akent Psüühi kujutisega, kuid ilma minutiosutita pronkskella alla. Ja vaese pudukaupmehe vastas, kes juba kogu aja irooniliselt mu igas, istus peale eemaletõukava pliiatsimüüja veel silmakoopasse torgatud musta luubiga kellassepp.

Veel kaks korda külastasid pudukaupmeest häda ja õnnetus. Kauplusse kolisid veel veevärgimeister, kes otsekohe süütas mingi jootmispriimuse, ja üks hoopis veider kaupmees, kes otsustas, et just 1930. aastal pärast Kristuse sündimist hakkab ta Tšernomorski elanikele tärgeldatud kraesid müüma.

Kunagi uhke rahulik pudukaupluse silt sai vastiku ilme.

Pudukauplus Galantprom B. Kulturtriger	Mitmesuguste end. Pavel Bure firma kellade parandus Glazius-Šenker	Kantseleitarbed Kõik, mida vajab kunstnik ja nõukogude teenistuja Lev Sokolovski .	Torude, pesu-nõude ja klosettide remont M. N. Fanatjuk	Eriala: tärgeldatud kraed Karl Paviainen Leningradist

Hirmuga astusid ostjad ja tellijad kunagi meeldivalt lõhnavasse kauplusse. Kellassepp Glazius-Šenker, keda ümbritsesid rattakesed, näpitsprillid ja vedrud, istus kellade all, mille hulgas oli ka üks tornikell. Sageli ja teravalt kõlisesid kaupluses äratuskellad. Ruumi sügavuses trügisid kooliõpilased, kes nõudsid defitsiitseid vihikuid. Karl Paviainen, oodates tellijaid, lõikas kääridega ajaviiteks kraesid. Ja vaevalt jõudis lahke B. Kulturtriger ostjalt küsida: «Mis te soovite?», kui veevärgimeister Fanat-

juk lajatas haamriga vastu roostes toru, ja õhulistele pudukaupadele langes jootmislambi tahma.

Lõppude lõpuks varises veider eraettevõtjate kombinaat kokku. Karl Paviainen sõitis voorimehel teadmatusse, viies kaasa ajastule kontrastiks oleva kauba. Tema järel vajusid teadmatusse Pudukauplus ja Kantseleitarbed, mida taga ajasid ratsafinantsinspektorid. Fanatjuk hakkas jooma. Glazius-Šenker astus kellasseppade kollektiivi «Uus Aeg». Gofreeritud plekist aknakatted langesid kolinal alla. Kadus ka veider silt.

Kuid varsti kerkisid katted jälle üles ja endise eraettevõtjate kaupluse kohale ilmus korralik väike silt:

Sarvede ja Sõrgade Varumise Arbatovi Kontori Tšernomorski osakond

Logelev Tšernomorski kodanik oleks võinud asutusse pilku heites märgata, et letid ja riiulid on kadunud, põrand puhtaks pestud, keset ruumi seisavad kollased kontorilauad, seintel aga ripuvad harilikud, igas asutuses leiduvad plakatid, mis teevad teatavaks vastuvõtuaja ja käesurumise kahjulikkuse. Vastsündinud asutuse üldruumi lõikas kaheks barjäär, mis oli tehtud selleks, et külastajaid eemale hoida, kuigi neid veel ei olnud. Väikese laua juures, millel piiksuvalt oma saatuse üle kurtes tossas kollane samovar, istus kuldhambaga käskjalg. Teekruuse kuivatades laulis ta närviliselt:

Aeg on loll ja i-nimesed ru-malad,
aeg on loll ja ii-nimesed ru-malad,
ei e-nam keski u-su ju-malat.
Ei e-nam keski u-su ju-malat.

Barjääri taga jalutas punapäine mehevolask. Vahetevahel astus ta kirjutusmasina juurde, lõi jämeda paindumatu sõrmega klahvi pihta ja pahvatas naerma. Kontori kõige kaugemas osas, sildi all «Osakonnajuhataja», istus suur kombinaator, keda valgustas laualamp.
«Karlsbadi» võõrastemaja oli ammu maha jäetud. Kõik antilooplased peale Kozlevitši olid «Kaarnakülla» Vassissuali Lohhankini juurde kolinud, keda see äärmiselt

pahandas. Ta katsus isegi protesteerida, viidates sellele, et ta üüris toa mitte kolmele, vaid ühele inimesele - üksikule intelligentsele poissmehele. «Mon dieu, Vassissuali Anctreitš,» vastas Ostap muretult, «ärge asjata kurtke. Kõigist kolmest olen ju intelligentne mina üksinda, nii et tingimusest on kinni peetud.» Kui peremees ikka kurtmist jätkas, lausus Bender mõtlikult:«Mein Gott, kallis Vassissuali! Võib-olla seisabki selles suur tajupojatõde.» Lohhankin noris Ostapilt kakskümmend rubla ning jäi rahule. Panikovski ja Balaganov said «Kaarnakülas» oma inimesteks ja nende hääled kõlasid kindlalt korteri ühiskooris. Panikovskit juba isegi süüdistati selles, et ta endale öösiti võõrastest priimustest petrooleumi kallab. Mitritš kasutas seda juhust Ostapile mingi mürgise märkuse tegemiseks, mille peale suur kombinaator teda vaikides vastu rinda tõukas.

Sarvede ja Sõrgade Varumise Kontor asutati mitmel põhjusel .

«Juurdlus Koreiko asjas,» ütles Ostap, «võib palju aega võtta. Kui palju - seda teab jumal üksi. Aga kuna jumalat pole, siis ei tea seda keegi. Kohutav olukord! Võib-olla - aasta, kuid võib-olla - kuu. Igatahes me vajame legaalsust. On tarvis seguneda teenistujate reipa massiga. Kõike seda võimaldab kontor. Mind köidab juba ammu ükskõik milline administratiivne tegevus. Hingelt olen ma bürokraat ja tölplane. Me hakkame varuma midagi väga naljakat, näiteks teelusikaid, koeranumbreid või muukimisriistu. Või sarvi ja sõrgu. Suurepärane! Sarved ja sõrad kammi- ja suitsupitsitööstusele. Asutus mis asutus. Pealegi on mul sumadanis toredaid blankette igaks elujuhtumiks ja ümmargune niinimetatud mastikspitsat.»

Raha, millest Koreiko lahti ütles ja mida pedantne Ostap pidas võimalikuks sisse kasseerida, pandi panka uue asutuse jooksvale arvele. Kui Panikovski uuesti mässu tõstis

ja jagamist nõudis, määrati ta karistuseks inadalapalgalisele ja tema vabadustarmastava iseloomu jaoks alandavale käskjala ametikohale. Balaganov sai sõravoliniku vastutusrikka ametikoha palgaga üheksakümmend kaks rubla kuus. Turult osteti vana kirjutusmasin «Adler», millel puudus täht «o» ja seda tuli asendada tähega «ö». Sellepärast kõlas esimene kiri, mille Ostap kantseleitarvete kauplusele saatis, nõnda:

Käesöleva dökumendi tööja sm. Ppanikövski ön völitatud
Tšernömörski ösakönnale östma 130 (saja kölmekümne) rbl.
eest paberitööteid. jm. taölist. Östu tasub Arbatövi köntör,
Ö n l i s a tud. Lisa pöle.

«Küll on jumal alles lolli sõravoliniku meile saatnud!» vihastas Ostap. «Midagi ta ei oska. Ostis türgi aktsendiga masina. Mina olen siis ösakönnajuhataja? Te olete siga, Šuura, muud midagi!»
Kuid isegi veidra aktsendiga masin ei suutnud suure kombinaatori helget rõõmu tumestada. Uus tööpõld meeldis talle väga. Iga natukese aja tagant tuli ta kontorisse uute ostudega. Ta tõi selliseid keerulisi kantseleimasinaid ja -aparaate, et käskjalg ja volinik ainult ahhetasid.
Augulööjad, kopeerimispressid, vint-taburet ja kallis kirjutuslauagarnituur - mitme «talutarega» tindipott iga värvi tindi jaoks. Selle kunstiteose nimeks oli «Vaata maa poole», ja see maksis poolteistsada rubla. Kõige krooniks oli malmist raudteekomposter, mille Ostap reisijatevaksalist välja nõudis. Lõpuks tiris Bender kohale haralised põdrasarved. Ähkides ja oma madala palga üle kurtes lõi Panikovski need juhataja laua kohale seinale. Kõik edenes hästi ja isegi suurepäraselt. Plaanipärast tööd segas vaid auto ja selle kuulsusrikka juhi Adam Kozlevitši arusaamatu puudumine.
Kontori olemasolu kolmandal päeval ilmus esimene külastaja. Kõigi imestuseks oli see postiljon. Ta tõi kaheksa kirja, lobises käskjalg Panikovskiga maast ja ilmast ning lahkus. Kirjade seas oli kolm teadaannet, millega kontori esindajat kutsuti kiiresti nõupidamistele ja istungitele, kusjuures kõigis kolmes rõhutati, et ilmumine, on kohustuslik. Ülejäänud paberites nõudsid tundmatud, kuid nähtavasti kärmed asutused mitmes eksemplaris mitmesuguste andmete, eelarvete ja aruannete esitamist, ning seda jällegi kiires ja kohustuslikus korras.
«Mis see tähendab?» karjus Ostap. «Alles kolm päeva tagasi olin vaba mägiraisakotkas, lehvitasin tiibu kus tahtsin, nüüd aga, ole lahke, ilmumine kohustuslik! Selgub, et selles linnas on rohkesti neid, kellele on Ostap Benderit hädasti tarvis. Ja peale selle, kes kogu seda kirjavahetust sõpradega pidama hakkab? Tuleb kulutusi suurendada ja koosseise revideerida. On vaja asjatundlikku naisametnikku. Las istub paberite kallal.»

Kahe tunni -pärast sadas kaela uus häda. Kontorisse tuli maamees raske kotiga.
«Kes sarved vastu võtab?» päris ta koormat põrandale lastes.
Suur kombinaator kõõritas külastajat ja tema vara.
Need olid väikesed kõverad ja räpased sarved ning Ostap vahtis neid tülgastusega.
«Aga kas kaup on hea?» küsis osakonnajuhataja ettevaatlikult.

«Sa vaata ainult, mihuksed sarved!» ägestus maamees kollast sarve suure kombinaatori nina alla toppides. «Esimest sorti sarved. Vastavad konditsioonile.»
Konditsiooniline kaup tuli ära osta. Pärast jõi maamees Panikovskiga kaua teed ja jutustas talle maaelust, tekitades Ostapis ärritust, mida tunneb iga inimene, kes on kaotanud asjatult viisteist rubla.
«Kui Panikovski veel ühe sarvekandja sisse laseb,» ütles Ostap pärast külastaja lahkumist, «siis ajan ta siit minema. Vallandan päevapealt. Ja üldse tuleb meie riiklikule tegevusele lõpp teha. Aeg on asja kallale asuda.»
Osakonnajuhataja riputas klaasuksele sildi «Lõunavaheaeg», võttis kapist toimiku, milles pidi olema «sinine meri ja valge aurik», ning ütles käelabaga vastu toimikut lüües:
«Vaat siin on meie kontori töö. Praegu ei ole selles «toimikus» ühtki lehte, kuid me leiame otsad üles, kuigi Panikovski ja Balaganov tuleksid selleks Karakumi kõrbesse või kuhugi Krementšugi komandeerida, et juurdlusmaterjali otsida.»
Sel hetkel lõgises kontori uks. Klaasi taga tammus vanamees valge niidiga nõelutud panamas ja laias toorsiidist pintsakus, mille alt veel pikeevest paistis. Vanamees ajas oma kanakaela õieli ja surus suure kõrva vastu klaasi.
«Suletud, suletud!» hüüdis Ostap kärmesti. «Sõrgade varumine on ajutiselt katkestatud.»
Ent vanamees jätkas kätega märkide tegemist.
Kui Ostap ei oleks valge vestiga vanameest seekord sisse lasknud, siis oleks romaani magistraaljoon võib-olla teise suuna võtnud ja iialgi poleks juhtunud neid imelikke, sündmusi, millest tuli osa võtta nii suurel kombinaatoril ning tema närvilisel käskjalal ja muretul sõravolinikul kui ka paljudel teistel inimestel, sealhulgas kellelgi ida-

maa targal, vana mõistatustemeistri pojatütrel, tuntud ühiskonnategelasel, «Herculese» ülemal, samuti ka suurel hulgal Nõukogude ja välismaa kodanikel.
Ent Ostap tegi ukse lahti. Vanamees tuli nukralt naeratades teisele poole barjääri ja laskus toolile. Ta sulges silmad ja istus toolil, vaikides minutit viis. Oli kuulda ainult lühikesi vilinaid, mida tegi ta kahvatu nina. Kui kontori kaastöölised arvasid, et külastaja enam iialgi rääkima ei hakka, ja sosinal nõu pidasid, kuidas teda paremini tänavale visata, kergitas vanamees pruune silmalauge ja lausus madala häälega:
«Minu nimi on Funt! Funt!»
«Ja sellest teie arvates piisab, et lõunavaheajal suletud asutusse tungida?» naeris Bender lõbusalt.
«Te küll naerate,» vastas vanamees, «aga minu nimi on Funt. Ma olen üheksakümne aastane.»

«Mida te siis soovite?» küsis Ostap kannatust kaotama hakates.
Kuid kodanik Funt jäi jälle vait ja küllaltki kauaks.

«Teil on kontor,» ütles ta lõpuks.
«Ja-jah, kontor,» julgustas teda Ostap. «Edasi, rääkige edasi.»
Vanamees vaid silitas oma põlve.
«Kas näete neid pükse mu jalas?» lausus ta pärast pikka vaikimist. «Need on lihavõttepüksid. Varem panin nad jalga üksnes lihavõttepühadeks, nüüd aga kannan neid iga päev.»
Ja isegi siis, kui Panikovski talle õlale koputas, et sõnad takistuseta välja tuleksid, jäi Funt jälle vait. Sõnu häldas ta. ruttu, kuid tegi lausete vahel pause, mis mõnikord kestsid

kolm minutit. Inimestele, kes selle Fundi iseärasusega harjunud ei olnud, oli temaga jutuajamine täitsa võimatu. Ostap kavatses juba Fundil tärgeldatud kaelavõrust kinni võtta ja ust näidata, kui vanamees uuesti suu lahti tegi. Edasi muutus vestlus niivõrd põnevaks, et Ostapil tuli leppida Fundi jutuajamismaneeriga.
«Ega teil presidenti vaja ole?» päris Funt.
«Mis presidenti?» hüüatas Bender.
«Ametlikku! Ühesõnaga, asutuse juhatajat.»
«Ma ise olen juhataja.»

«Te siis kavatsete ise istuma minna? Miks te kohe ei öelnud? Mispärast te siis mulle kaks tundi kärbseid pähe ajate?»

453

Lihavõttepükstes vanamees sai kurjaks, kuid lausete vahelised pausid ei vähenenud.
.

«Mina olen Funt,» kordas ta märgatava rõhuga. «Ma olen üheksakümne aastane. Olen kogu elu teiste eest istunud. See on mu elukutse - kannatada teiste eest.»

«Ah nii, te olete vari-isik?»

«Jah,» lausus vanamees väärikalt pead kõngutades. «Ma olen sitzpresident Funt. Olen istunud alati. Istusin Aleksander Teise «Vabastaja» ajal, Aleksander Kolmanda «Rahutooja» ajal, Nikolai Teise «Verise» ajal.»

Ja vanamees kõverdas tsaare loetledes aeglaselt sõrmi.

«Kerenski ajal istusin ka. Sõjakommunismi ajal ma, tõsi küll, üldse ei istunud, sest äritsemine oli ära kaotatud, polnud tööd. Aga kui palju ma sellevastu nepi ajal istusin! Kui palju ma nepi ajal istusin! Need olid mu elu parimad päevad. Nelja aasta jooksul viibisin vabaduses mitte üle kolme kuu. Panin mehele pojatütre Golkonda Jevsejevna ja andsin talle kaasavaraks kontsertpianiino, hõbelinnu ja kaheksakümmend rubla kullas. Nüüd aga kõnnin ega tunne meie Tšernomorskit ära. Kuhu see kõik on jäänud? Kus on erakapital? Kus on Esimene Vastastikune Krediidiühing? Kus, küsin ma teilt, on Teine Vastastikune Krediidiühing? Kus on Usaldusühing? Kus on segakapitaliga aktsiakompaniid? Kuhu see kõik on jäänud? Sigadus!»

Selleks lühikeseks kõneks kulus suhteliselt vähe aega - pool tundi. Funti kuulates hakkas Panikovskil hale. Ta viis Balaganovi kõrvale ja sosistas lugupidavalt:

«Kohe näha, et endise aja inimene. Sihukesi on nüüd vähe ja varsti ei ole neid enam üldse.»

Ja ta ulatas vanamehele lahkelt kruusi magusat teed.

Ostap tiris vanamehe oma laua juurde, käskis kontori sulgeda ja hakkas igavest istujat, kes oli ohverdanud elu «oma sõprade» eest, kannatlikult küsitlema. Sitzpresident rääkis mõnuga. Kui ta ei oleks lausete vahel riii kaua puhanud, oleks võinud isegi ütelda, et ta kädistas vahetpidamata.

«Kas te tunnete kedagi Koreikot, Aleksandr Ivanovitši?» usutles Ostap, heites pilgu saapapaeltega toimikule.

«Ei tunne,» vastas vanamees. «Säherdust ei tunne.»

«Aga kas teil «Herculesega» tegemist on olnud?»

Sõna «Hercules» kuuldes sitzpresident liigahtas. Seda

liigahtust ei pannud Ostap, tähelegi, ent kui tema asemel oleks olnud ükskõik milline pikeevest kohvikust «Floriida», näiteks Valiadis, kes Funti juba ammust ajast tundis, oleks ta öelnud: «Funt läks põlema, ta oli lihtsalt endast väljas.»

Kuidas Funt ei peaks tundma «Herculest», kui viimased neli istumist olid just selle asutusega seotud! «Herculese» tiiva all tegutsesid mitu eraaktsiaseltsi. Oli näiteks selts «Intensivnik». Presidendiks kutsuti Funt. «Intensivnik» sai «Herculeselt» suure avansi, et varuda mingeid metsamaterjale - sitzpresident polnud kohustatud teadma, mida nimelt. Ja lõhkes kohe. Keegi krahmas raha, Funt aga istus pool aastat. Pärast «Intensivnikut» asutati usaldusühing «Töö-seeder», mille presidendiks sai loomulikult jällegi Funt. Endastki mõista võeti «Herculeselt» avanssi kvaliteetse seedri hankimiseks. Loomulikult tuli krahh, keegi rikastus, Funt aga teenis tasa presidendi palka - istus. Siis «Saetööstus» - «Hercules» avanss - krahh - keegi krahmas ...- Funt istus. Siis jälle: «Herculeselt» «Lõuna Metsatööstusele» avanss Fundile istumine - kellelegi rahapatakas.

«Kellele siis rahapatakad?» uuris Ostap vanamehe ümber kõndides. «Kes tegelikult asja juhtis?»

Vanamees imes kruusist vaikides teed ja kergitas vaevaga raskeid lauge. .

«Kes teda teab?» ütles ta kurvalt. «Fundi eest varjati kõike. Mina pidin ainult istuma, see oli minu elukutse. Istusin Aleksander Teise ajal ja Kolmanda ajal ja Nikolai

Aleksandrovitš Romanovi ajal ja Aleksandr Fjodorovitš Kerenski ajal. Ka nepi ajal, nii enne nepi ha r i p u n k t i kui ka hariPunktil ja pärast haripunkti. Nüüd aga olen ilma tööta ja pean viimaseid lihavõttepükse kandma. »

Kaua veel õngitses Ostap vanamehelt informatsiooni. Ta tegutses nagu kullaotsija, kes peab pesema tonnide viisi muda ja liiva, et põhjast mõnda kullatera leida. Ta müksas Funti õlaga, raputas ja isegi kõdistas teda kaenla alt. Pärast kõiki neid vigureid läks tal korda teada saada, et Fundi arvates peitus kõigi nende lõhkenud ühingute ja ühistute taga kahtlematamingi üks isik. Mis «Herculesse» puutub, siis tema kaudu lüpsti välja sadu tuhandeid.

«Igatahes,» lisas vana sitzpresident, «igatahes nupumees

oli see tundmatu inimene. Kas te Valiad:st tunnete? Valiadis sellele inimesele sõrme suhu ei pistaks.»

«Aga Briand'ile?» küsis Ostap muiates, meenutades pikeevestide koosolekut endise kohviku «Floriida» juures. «Kas Valiadis pistaks Briand'ile sõrme suhu? Mis te arvate?» .

«Ei mingi hinna eest!» vastas Funt. «Nupumees see Briand.»

Kolm minutit liigutas ta hääletuIt huuli, siis lisas:

«Nupumees on ka Hoover. Nupumees on ka Hindenburg. Kaks nupumeest need Hoover ja Hindenburg!»

Ostapit haaras hirm. Vanim pikeevest vajus kõrge poliitika rappa. Iga hetk võis ta hakata Kellogi paktist või Hispaania diktaatorist Primo de Riverast rääkima ja siis poleks ükski jõud teda sellest lugupeetud tegevusest eemaldada suutnud. Tema silmad võtsid juba idiootliku läike, kollaka tärgeldatud krae kohal hakkas võbisema kõrisõlm, ennustades uue lause sündi, kui Bender elektrilambi välja keeras ja selle põrandale viskas. Lamp purunes vintpüssilasu külma plaksuga. Ja üksnes see suutis sitzpresidendi tähelepanu rahvusvahelistest sündmustest kõrvale juhtida. Ostap kasutas selle kiiresti ära.

«Kuid kellegagi «Herculesest» te ikkagi kohtusite?» küsis ta. «Avansside asjus?»

«Minul oli tegemist ainult «Herculese» raamatupidaja Berlagaga. Ta oli nende teenistuses. Mina aga ei tea midagi. Minu eest varjati kõike. Mind oli inimestele vaja istumiseks. Istusin tsarismi ajal ja sotsialismi ajal ja hetmani ajal ja prantsuse okupatsiooni ajal. Nupumees see Briand! »
Rohkemat vanarneheIt välja pigistada ei saadud. Ent ka see, mis oli öeldud, andis võimaluse otsinguid alustada. .
«Siin on tunda Koreiko käppa,» mõtiskles Ostap.
Sarvede ja Sõrgade Varumise Arbatovi Kontori Tšernomorski osakonna juhataia istus laua taha ja kirjutas sitzpresident Fundi jutu paberile üles arutlused Valiadise ja Briand'i vahekorrast jättis ta vahele.
Põrandaaluse miljonäri kohta toimetatava põrandaaluse juurdluse esimene leht nummerdati, torgati vajalikes kohtades läbi ja pandi toimikusse.
«Noh, kuidas on, kas võtate presidendiks?»? päris vanamees oma nõelutud panamat pähe passides. «Näen, et teie kontorile on presidenti vaja. Ma teen odavaIt: vabaduses

sada kakskümmend rubla ja vanglas kakssada rubla kuus. Sada protsenti lisatasu tervisele tekitatava kahju eest.»
«Võib-olla võtamegi,» ütles Ostap. «Esitage meie sõravolinikule avaldus.»

XVI pea t ü k k JAHRBUCH FÜR PSYCHOANALYTIK

«Herculese» finants- ja arveosakonnas algas tööpäev nagu ikka täpselt kell üheksa. Kukuškind kergitas juba pintsakuhõlma, et pühkida sellesse oma prille ja ühtlasi kuulutada kaasteenijatele, et «Sikomorski ja Tsesarevitši» pangakontoris oli hoopis rahulikum töötada kui «Herculese» soodomas; Tezoimenitski pööras end oma vint-taburetil seina poole ja sirutas käe, et ära rebida kalendrilehte; Lapidus-noorem avas suu, et hammustada heeringapasteediga võileiba, kui avanes uks ja lävele ilmus ei keegi muu kui raamatupidaja Berlaga.
Viimase ootamatu ilmumine pani finants- ja arveosakonna töötajad kihama. Tezoimenitski libises oma vinttoolil, ja kalendrileht jäi kolme aasta jooksul võib-olla esi-mest korda rebimata. Lapidus-nooremal läks meelest võileiba hammustada ja ta liigutas tühjalt lõualuid. Dreifuss, Tševaževskaja ja Sahbarkov olid pööraselt hämmeldunud. Koreiko tõstis pead ja langetas jälle. Vana Kukuškind aga pani kähku prillid ette, jättes need kolmekümne teenistusaasta jooksul esimest korda pühkimata. Berlaga tegi, nagu poleks midagi märganud ja istus oma laua taha. Ta ei teinud väljagi Lapidus-noorema peenest muigest ja avas oma raamatud.
«Kuidas tervis on?» päris Lapidus. «Kas kannanärv on korras?»
«Kõik on möödas,» vastas Berlaga ega tõstnud pead. «Ma isegi ei usu, et inimesel on niisugune närv olemas.»
Lõunavaheajani kiheles kogu finants- ja arveosakond oma taburettidel ja padjakestel, piineldes uudishimust. Kui kõlas häirekell, tungisid nad kõik Berlaga juurde. Ent põgenik nende küsimustele ei vastanud. Ta viis kõrvale neli kõige kindlamat. Veendunud, et läheduses kedagi ülearust pole, hakkas ta neile jutustama oma ebatavalistest

seiklustest hullumajas. Ta illustreeris oma seletusi raamatupidajale omaste rohkete mõistulausete ja hüüatustega, mis siit on jutustuse ladususe huvides välja jäetud.

Raamatupidaja Berlaga jutustus sellest, mis temaga hullumajas juhtus: kõige rangema saladuskatte all teatavaks tehtud Borissohlebskile, Dreijussile, Sahharkovile ja Lapidus-nooremale.

Nagu juba öeldud, läks raamatupidaja Berlaga puhastuse kartusel hullumajja. Selles raviasutuses lootis ta ära oodata äreva aja ja tulla tagasi «Herculesesse», kui äike on vaikinud ja kaheksa hallikate silmadega seltsimeest naaberasutusse üle kolinud.
Kogu asja oli välja nuputanud tema naisevend. Ta oli muretsenud raamatu, milles kirjeldati vaimuhaigete kombeid ja harjumusi, ja pärast pikki vaidlusi valisid nad mitmesugustest kinnisideedest suurusehullustuse.
«Sul pole vaja teha midagi,» seletas naisevend. «Sa pead vaid kõigile kõrva karjuma: «Ma olen Napoleon!» või «Ma olen Emile Zola!» või «Muhamed!», kui tahad.»
«Ei tea, kas ma India asekuningas võin olla?» küsis Berlaga naisevenda uskuma jäädes.

«Võid küll. HullumeeIne võib kõik. Hakka siis India asekuningaks. »

Naisevend rääkis nii kindlalt, nagu oleks ta olnud vaimuhaigla noorem ordinaator. Tegelikult oli ta aga Riikliku Kirjastuse ettetellitavate luksusväljaannete levitamise agent, ja kunagisest kommertshiilgusest oli tal kastis alles vaid valge siidvoodriga viini kõvakübar.
Naisevend tõttas telefoni juurde, et haigevankrit välja kutsuda, uus India asekuningas aga võttis seljast tolstovka, rebis lõhki särgi ja valas endale igaks juhuks pähe pudeli parimat esimese klassi lillat kopeerimistinti. Siis heitis ta kõhuli põrandale. Kui sanitarid kohale jõudsid, hakkas ta möirgama:

«Ma ei ole keegi muu kui India asekuningas! Kus on mu ustavad naiibid, maharadžad, abrekid, kunakid, elevandid?»

Seda suurusehullustust kuulates vangutas naisevend kahtlaselt pead. Abrekid ja kunakid tema arvates India kuninga tegevussfääri ei kuulu. Kuid sanitarid ainult pühkisid märja rätikuga puhtaks raamatupidaja esimese sordi

tindiga määritud näo, haarasid ta oma võimsate käte vahele ja toppisid haiglaautosse. Paukusid lakkuksed, kõlas ärev meditsiinisireen ja auto viis asekuningas Berlaga tema uutesse valdustesse.
Teel vehkis haige kätega ning ajas jama, mõeldes ise kogu aeg hirmuga esimesele kohtamisele tõeliste hullumeelsetega. Tal oli hirm, et need hakkavad talle ülekohut tegema või isegi tapavad ära.
Haiglas valitses hoopis teine olukord, kui Berlaga oli kujutlenud. Pikas valges toas istusid diivanitel, lamasid voodites ja kõndisid. ringi helesinistes halattides haiged.
Berlaga pani tähele, et hullumeelsed üksteisega peaaegu ei räägi. Neil pole aega rääkida. Nad mõtlevad. Nad mõtlevad kogu aeg. Neil on rohkesti mõtteid, on tarvis midagi meelde tuletada, ja nimelt kõige tähtsamat, millest oleneb õnn. Kuid mõtted

valguvad neil laiali ja see kõige tähtsam lööb sabaga ja kaob ära. Ning jälle on tarvis kõik läbi mõtelda ja lõpuks aru saada, mis on juhtunud, miks nüüd kõik nii halvasti on, kuna varem kõik hästi oli.

Berlagast oli juba mitu korda mööda käinud kammimata ja õnnetu välimusega vaimuhaige. Sõrmedega lõuast kinni hoides sammus ta aina üht rada mööda akna juurest ukse juurde, ukse juurest akna juurde, siis jälle ukse juurde, jälle akna juurde. Ta vaeses peas pakitses nii palju mõtteid, et ta haaras peast käega kinni ja kiirendas samme.

«Ma olen India asekuningas!» hüüatas Berlaga, heites pilgu sanitarile.

Vaimuhaige isegi ei vaadanud raamatupidaja poole. Valuliselt nägu krimpsutades hakkas ta uuesti oma mõtteid koguma, mis Berlaga metsikust hüüdest olid laiali jooksnud. Sealsamas astus Berlaga juurde keegi madalakasvuline idioot, pani talle usaldavalt käe ümber piha ja ütles mõne sõna linnukeeli.

«Kuidas?» küsis kohkunud Berlaga alandlikult.

«Ene, bene, raba, kvmter, finter, saba,» hääldas uus tuttav selgelt.

Berlaga hüüatas «oi» ja astus idioodist eemale. Selle evolutsiooniga lähenes ta sidrunkollase paljaspeaga mehele, kes, heitnud pilgu raamatupidajale, pöördus kohe seina poole.

«Kus on mu maharadžad?» küsis sellelt Berlaga, tundes vajadust hullumeelse reputatsiooni säilitada.

459

Haige, kes oli palati kaugemas nurgas voodi! istunud, tõusis jalgadele, mis olid peened ja kollased nagu kirikuküünlad, ja karjatas ahastavalt:

«Laske mind vabadusse! Pampadesse!»

Nagu raamatupidaja hiljem kuulis, oli pampadesse kippuja vana maateaduseõpetaja, kelle poolt väljaantud õpikust noor Berlaga oli omal ajal lugenud tulemägedest, neemedest ja maakitsustest. Geograaf oli hulluks läinud täiesti ootamatult: kord oli ta mõlema poolkera kaarti vaatama jäänud ega leidnud Beringi väina. Kogu päeva uuris vana õpetaja kaarti. Kõik asjad olid oma kohal: Newfoundland ja Suessi kanal, Madagaskar ja Sandwichi saared koos pealinn Honoluluga ja isegi Popocatepetli tulemägi, kuid Beringi väina ei olnud. Ja vanamees kaotas kaarti uurides aru. Ta oli vaikne hullumeelne, kes kellelegi kurja ei teinud, kuid Berlaga kohkus hirmsasti. Karjatus ahistas ta hinge.

«Laske vabadusse! » jätkas geograaf karjumist. «Pampadesse!»

Tema teadis kõige paremini maailmas, mis on vabadus. Ta oli geograaf ja tundis selliseid avarusi, milledest tavalistel, igavate asjadega tegelevatel inimestel pole aimugi.

Ta kippus vabadusse, tahtis ratsutada higisel mustangil läbi pampa puhmaste.

Palatisse astus haledate sinisilmadega noor naisdoktor ja tuli otse Berlaga juurde.

«Kuidas te end, kullake, tunnete?» usutles ta, katsudes oma sooja käega raamatupidaja pulssi. «Teil on juba parem, eks ole?»

«Ma olen India asekuningas!» raporteeris Berlaga punastades. «Andke tagasi mu lemmikelevant!»

«See on maania,» lausus naisdoktor lahkelt. «Te olete haiglas, me ravime teid terveks.»

«Oo! Mu elevant!» hüüdis Berlaga väljakutsuvalt. «Kuid saage ometi aru,» lausus doktor veelgi lahkemalt. «Te ei ole asekuningas, see on maania, saage aru, maania!»

1 Autorite andmete põh ial ei olnud kaardil, mis vaeselt geograafilt aru võttis, tõepoolest Beringi väina. Väina puudumire oli tingitud kirjastuse «Raamat ja Poolus» tölplusest. Süüdlased said teenitud karistuse. Kirjastuse juhataja tagandati ja pandi madalamale kohale. teised pääsesid sellega, et said noomituse hoiatusega.

«Ei ole maania,» vaidles Berlaga, kes teadis, et kõigepealt on tarvis kangekaelne olla.
«Ikka maania!»
«Ei ole maania!»
«Maania! »
«Ei ole!»
Raamatupidaja teadis, kui raud on tuline, siis tarvis taguda. Ta müksas lahket doktorit ja laskis kuuldavale pika hädakisa, mis ajas ärevile kõik haiged, eriti lühikese idioodi, kes laskus põrandale ja ütles nuuksatades:
«En, den, truakatr, madmaselle Jourovatre.»
Ja Berlaga kuulis rahuldusega oma selja taga naisdoktori häält, mis oli määratud sanitarile:
«Vaja ta nende kolme juurde viia, muidu hirmutab ta meil kogu palati ära.»

Kaks kannatlikku sanitari viisid riiaka asekuninga väiksesse ebaõige käitumisega haigete palatisse, kus rahulikult lamasid kolm meest. Alles siin sai raamatupidaja aru, millised on tõelised hullumeeised. Külastajaid nähes ilmutasid haiged ebatavalist aktiivsust. Paks meesterahvas prantsatas voodilt maha, laskus kiiresti neljakäpukile, ajas õieli tagumiku, mis oli ümarik nagu mandoliin, ja hakkas katkendlikult haukuma ning haiglatuhvlites tagumiste jalgadega parketti kraapima. Teine mähkus tekisse ja karjatas: «Ka sina, Brutus, oled end bolševikele maha müünud!» See mees pidas end kahtlemata Caius Julius Caesariks. Vahetevahel muide pääses tema rahutus peas valla mõni kruvike ja ta hüüatas kõike sassi ajades: «Ma olen Heinrich Julius Zimmermann!»

«Minge minema! Ma olen alasti!» pani karjuma kolmas. «Ärge vaadake mind. Mul on piinlik. Ma olen alasti naine. »
Ometi oli ta vurrudega mees ja riides.
Sanitarid lahkusid. India asekuningat valdas säärane hirm, et ta enam ei mõelnudki nõuda lemmikelevandi, maharadžade, ustavate naiibide, samuti ka mõistatuslike abrekkide ja kunakkide tagasiandmist.
«Need teevad otsemaid lõpu peale,» mõtles ta lõdisedes.
Ja ta kahetses hirmsasti. et oli vaiksete palatis skandaali teinud. Praegu oleks nii hea istuda vaikse maateaduseõpetaja jalgade ees ja kuuiata lühikese idioodi õrna sosinat: «Ene, bene, raba, kvinter, finter, saba.» Midagi kohutavat siiski ei juhtunud. Koerinimene haugatas veel

mõne korra ja ronis torisedes, oma voodisse. Caius Julius heitis endalt teki, haigutas meeleheitlikult ja ringutas kogu keha. Vurrudega naine süütas piibu ja tubaka «Meie capitain» magus lõhn tõi rahu Berlaga mässavasse hinge.
«Ma olen India asekuningas,» teatas ta julgemaks saades.

«Pea suu, lurjus!» vastas selle peale laisalt Caius Julius. Ja lisas roomlase otsekohesusega: «Maha löön! Ära kägistan! »
See kõige vaprama keisri ja sõjamehe märkus kainestas põgenikku raamatupidajat. Ta ronis teki alla, hakkas oma ärevast elust nukralt mõtteid mõlgutama ja uinus.
Hommikul kuulis Berlaga läbi une veidrat juttu: «Küll saatsid meile hullu kaela. Nii hea oli kolmekesi ja äkki... Jända nüüd temaga! Võib juhtuda, et see neetud asekuningas meid kõiki puruks kisub.»
Hääle järgi tegi Berlaga kindlaks, et need sõnad kuulusid Caius Julius Caesarile. Mõne aja pärast silmi avades nägi ta, et teda vahib väga suure huviga koerinimene.
«Lõpp,» mõtles asekuningas, «nüüd ta hammustab!»
Kuid koerinimene lõi ootamatult käsi kokku ja küsis normaalse inimese häälega:
«Öelge, kas te pole Foma Berlaga poeg?»
«Olen küll,» vastas raamatupidaja, ent oma viga taibates möiratas kohe: «Andke õnnetule asekuningale tema truu elevant tagasi!»
«Vaadake mind,» ütles koerinimene. «Kas te toesti mind ära ei tunne?»
«Mihhail Aleksandrovitš!» hüüatas nägema hakanud raamatupidaja. «On see alles kohtamine!»
Ja asekuningas suudles südamlikuh koerinimest. Sealjuures kopsatasid nende laubad hooga kokku nagu piljardimunad. Mihhail Aleksandrovitši silmis läigatasid pisarad:
«Te ei olegi siis hullumeeIne,» küsis Berlaga. «Miks te siis lolli mängite?» .

«Aga miks teie lolli mängite? Naljatilk! Elevante anna talle! Üldse pean teile ütlema, kallis Berlaga, et asekuningas tublile hullumeelsele nagu ei sobi.»
«Naisevend arvas, et sobib,» nukrutses Berlaga.
«Võtke näiteks mind,» ütles Mihhail Aleksandrovitš, «peen mäng. Koerinimene. Skisofreerliline hullumeelsus pluss maniakaal-depressiivne psühhoos, ja sealjuures,

pange tähele, hämar hingeseisund. Kas arvate, et ma selleni kergesti jõudsin? Töötasin allikate kallal.. Kas te olete lugenud professor Bleileri raamatut «Autistlik mõtlemine»?»
«Ei,» vastas Berlaga asekuninga häälega, kellelt on ära võetud Sukapaela orden ja kes on tentsikuks degradeeritud.
«Härrased!» hüüatas Mihhail Aleksandrovitš. «Ta pole lugenud Bleileri raamatut! Ärge ometi kartke, tulge siia. Ta on niisamasugune kuningas nagu teie Caesar.»
Ebaõige käitumisega haigete väikese palati kaks ülejäänud kasvandikku astusid lähemale.
«Te pole Bleilerit lugenud?» küsis Caius Julius hämmeldunult. «Kuid, olge lahked, millise materjali põhjal te siis õppisite?» .
«Ta nähtavasti tellis saksa ajakirja «Jahrbuch für Psychoanalytik und Psychopathologik»,» oletas mittetäisväärtuslik vurrukandja.
Berlaga tundis end täissülitatuna. Asjatundjad aga puistasid nagu käisest tarku väljendusi psühhoanalüüsi teooria ja praktika vallast. Kõik olid ühel nõul, et Berlagal läheb täbarasti ja et peaarst Titanuškin, kelle tagasijõudmist komandeeringust iga päevoodati, paljastab ta viie minutiga. Sellest, et Titanuškini tagasijõudmine neid endid kurvaks teeb, nad ei rääkinud.
«Võib-olla saab maaniat muuta?» päris Berlaga arglikult. «Mis siis, kui ma Emile Zola'ks või Muhamediks hakkan? »

«Hilja,» lausus Caius Julius. «Haigusloos on juba kirja pandud, et te olete asekuningas, hullumeelne aga ei tohi oma maaniaid nagu sokke vahetada. Nüüd jääte kogu eluks asekuninga lolli olukorda. Me oleme siin juba nädala ja tunneme siinset korda.»
Tunni ajaga sai Berlaga kõigis üksikasjades teada oma palatinaabrite tõelised haiguslood.

Mihhail Aleksandrovitši ilmumine hullumaiia oli seletatav küllaltki lihtsate, argipäevaste asjadega. Ta oli olnud tuntud nepman, kes kogemata oli maksmata jätnud nelikümmend kolm. tuhat rubla tulumaksu. See ähvardas sunnitud sõiduga põhja, äriasjad aga nõudsid tungivalt Mihhail Aleksandrovitši viibimist Tšernomorskis. Duvanov, nii hüüti meest, kes mängis naist, oli nähtavasti väike kahjur, kes mitte ilma põhjuseta areteerimist kartis. Kuid

hoopis teistsugune oli Caius Julius Caesar, kes passi järgi oli endine vannutatud advokaat I. N. Starohamski.

Caius Julius Starohamski läks hullumajja üllastel ideelistel kaalutlustel.

«Nõukogude Venemaal on hullumaja ainus koht, kus normaalne inimene elada võib,» rääkis ta teki alla pugedes.

«Kõik muu on täielik seek. Ei, koos bolševikega palvetada ei saa. Parem juba elan siin, kõrvuti harilike hullumeelsetega. Need vähemalt ei ehita sotsialismi. Pealegi antakse siin süüa. Kuid seal, nende seegis on tarvis töötada. Mina nende sotsialismi eest töötama ei hakka. Lõpuks on mul siin isiklik vabadus. Südametunnistuse vabadus.. Sõnavabadus...»
Mööduvat sanitari nähes hüüatas Caius Julius Srarohamski kriiskavalt:

«Olgu tervitatud Asutav Kogu! Kõik foorumile! Ka sina, Brutus, oled enese vastutavatele töötajatele maha müünud!» Ja lisas Berlaga poole pöördudes: «Kas näete? karjun mida tahan. Aga proovige tänaval!»

Kogu päeva ja suure osa ööst tagusid neli ebaõige käitumisega haiget «kuutkümmend kuut» ilma kakekümne ja neljakümneta, kavalat mängu, mis nõuab enesevalitsust, taipu, hingepuhtust ja mõtteselgust.
Hommikul jõudis professor Titanuškin komandeeringust tagasi. Ta vaatas kiiresti läbi kõik neli ja käskis otsemaid nad haiglast välja visata. Ei aidanud ei Bleileri raamat ega hämar hingeseisund, millele lisandus maniakaal-depressiivne psühhoos, ega ka «Jahrbuch für Psychoanalytik und Psychopathologik». Professor Titanuškin simulante ei sallinud.

Ja nüüd läksid nad sörki läbi linna, tõukasid möödujaid küünarnukkidega. Kõige ees oli Caius Julius. Tema järel tõttasid meesnaine ja koerinimene. Kõige taga lonkis troonilt tõugatud asekuningas, needes naisevenda ja mõeldes õudusega, mis nüüd küll saab.

Kui Berlaga selle õpetliku loo jutustamise oli lõpetanud, heitis ta nukra pilgu esmaIt Borissohlebskile, siis Dreifussile, siis Sahharkovile ja lõpuks Lapidus-nooremale, kes koridori poolhämaruses näisid kaasatundvalt päid noogutavat.

«Näete nüüd, mida te oma fantaasiaga saavutasite,» lausus kõvasüdameline Lapidus-noorem. «Tahtsite pääseda ühest puhastusest, kuid sattusite teise. Nüüd võib teil

halvasti minna. Kui teid juba hullumajast välja puhastati, siis ka «Herculeses» te sellest kindlasti ei pääse.»

Borissohlebski, Dreifuss ja Sahharkov ei lausunud musta ega valget. Nad hakkasid midagi ütlemata aeglaselt pimedusse kaduma.
«Sõbrad!» hüüatas raamatupidaja nõrga häälega neile järele. «Kuhu te nüüd!»
Kuid sõbrad kihutasid juba kõigest väest, nende orvupüksid vilksatasid viimast korda trepil ja kadusid silmist.
«Inetu lugu, Berlaga,» lausus Lapidus jahedalt. «Ilmaaegu segasite mind oma räpastesse Nõukogude-vastastesse tempudesse. Adjöö!»
India asekuningas jäi üksi.
«Millega sa küll hakkama said, raamatupidaja Berlaga? Kus olid su silmad, raamatupidaja? Mida oleks ütelnud su isa Foma, kui ta oleks teada saanud, et tema poeg oli vanas eas asekuningaks hakanud? Ennäe, kuhu viisid sind su imelikud sidemed härra Fundiga, selle sega- ja ebapuhta kapitaliga aktsiaseltside presidendiga. Hirmus on mõtelda, mida oleks ütelnud vana Foma oma kalli poja kohta. Kuid juba ammu lamab Foma teisel kristlikul kalmistul, murtud tiivaga ingli all, ja ainult poisikesed, kes tulevad siia sireleid varastama, heidavad mõnikord ükskõikse pilgu hauakirjale: «Sinu teekond lõppes. Puhka, vaga, kõigile kallis F. Berlaga». Võib-olla ei oleks vanamees midagi ütelnud. Muidugi 'poleks ta midagi ütelnud, kuna ta ka ise vaga elu ei elanud. Oleks soovitanud lihtsalt ettevaatlikum olla ja mitte tõsistes asjades naisevennale loota. Ah, kurat teab, millega sa oled hakkama saanud, raamatupidaja Berlaga!»
Georg V India eksasevalitseia raskeid mõtisklusi katkestasid trepilt kostvad hüüded: «Berlaga! Kus ta on? Teda otsitakse. Ahaa, seal ta seisab! Palun, kodanik!»
Koridoris ilmus nähtavale sõravolinik. Kaardiväelase moodi kätega veheldes astus ta Berlaga juurde ja andis talle üle teate: «Sm. Berlaga. Käesolevaga soovitatkse otsekohe ilmuda, mõningatesse mömentidesse selguse toomiseks. »
Dokumendil oli Sarvede ja Sõrgade Varumise Arbatovi Kontori Tšernomorski osakonna stamp ja ümarpitser, mille sisust oleks olnud raske aru saada isegi siis, kui Berlaga oleks seda soovinud. Kuid põgenikku raamatupidajat

rõhusid talle kaela sadanud õnnetused nii tõsiselt, et ta sai vaid küsida:
«Kas koju võib helistada?»
«Mis seal enam helistada,» lausus sõrajuhataja tusaselt.

Kahe tunni pärast märkasid kino «Kapitaolium» juures esimese seansi algust ootavad ja igavusest ringivahtivad inimesed, et Sarvede Varumise Kontori uksest väljus mees ja eemaldus aeglaselt, käsi südamel. See ali raamatupidaja Berlaga. Esmalt vedas ta laisalt jalgu järel, siis aga hakkas järk-järgult kiirustama. Kui ta oli nurga taha jõudnud, lõi ta kiiresti risti ette ja pani ülepeakaela plagama. Varsti istus ta juba oma laua taga finants- ja arveosakonnas ja lehitses agaralt «pearaamatut». Arvud hüplesid ja keerlesid ta silme ees.
Suur kombinaatar lõi «Koreiko toimiku» kinni, heitis pilgu Fundile, kes istus uue sildi all: «Juhatuse president», ja ütles:
«Kui ma alles väga noor ja väga vaene olin, näitasin ma elu ülalpidamiseks Hersoni aastalaadal suurte rindadega paksu munka, seletades, et see on habemega naine, seletamatu looduseime, ent ka siis ei laskunud ma moraalselt nii madalale nagu see mühakas Berlaga.»

«Vilets ja tühi inimene,» kinnitas Panikovski teed pakkudes. Talle meeldis teadmine, et ilmas on temast veelgi tühisemaid inimesi.

«Berlaga pole nupumees,» teatas sitzpresident talle omase aeglusega. «MacDonald, see on nupumees. Tema klassirahu idee tööstuses. . .»

«Aitab küll,» ütles Bender. «Kord määrarne spetsiaalse istungi, et kindlaks teha teie seisukohti MacDonaldi ja teiste kodanlike tegelaste suhtes. Praegu pole mul aega. Berlaga pole tõesti nupumees, kuid ta teatas meile mõndagi iselõhkevate aktsiaseltside elust ja tegevusest.»

Suure kombinaatori meeleolu muutus peagi lõbusaks. Kõik edenes suurepäraselt. Haisvaid sarvi keegi enam ei toonud. Tšernomorski osakonna tööd võis pidada rahul-davaks, kuigi järjekordse postiga saabus kontorisse hunnik uusi kirju, tsirkulaare ja nõudmisi, ning Panikovski oli juba kaks korda tööbörsile jooksnud kontoripreilit otsima.

«Jaa~ah!» hüüatas äkki Ostap. «Kus on Kozlevitš? Kus oh «Antiloop»? Mis asutus see on ilma autota? Mul on

vaja istungile sõita, Kõik kutsuvad, ilma minuta ei saada elada. Kus Kozlevitš on?»
Panikovski keeras silmad kõrvale ja ütles ohates: «Kozlevitšiga on täbar lugu.»
«Kuidas täbar? Kas ta on purjus?»
«Hullem,» vastas Panikovski. «Me isegi kartsime teile ütelda. Ksjondsid hullutasid ta ära.»
Sealjuures vaatas käskjalg sõravolinikule otsa, ja mõlemad noogutasid kurvalt pead.

XVII Peatükk KADUNUD POEG TULEB TAGASI

Suur kombinaator ei sallinud ksjondse. Niisama eitavalt suhtus ta rabidesse, dalai-laamadesse, pappidesse, muezzinidesse, šamaanidesse ja teistesse usukultuse teenijatesse.

«Mul endal on kalduvus petta ja šantažeerida,» ütles ta. «Praegu näiteks tegelen suure summa väljapressimisega ühelt kangekaelselt kodanikult. Kuid ma ei ilusta oma kahtlast tegevust koorilaulu ja orelihüürgamisega ega ka rumalate palvetega ladina või kirikuslaavi keeles. Ja üldse eelistan ma töötada ilma viiruki ja astraalsete kurinateta. »

Kuulates Balaganovi ja Panikovski segast jutustust õelast saatusest, mis oli tabanud «Antiloobi» juhti, täitus Ostapi mehine süda vihast ja meelepahast.

Ksjondsid olid Adam Kozlevitši hinge õnge võtnud sissesõiduhoovis, kus saksa kahehobusefurgoonide ja moldaavia puuviljaveo vankrite hulgas sõnnikupudrus seisis ka «Antiloop». Ksjonds külastas sissesõiduhoovi, et katoliiklastest kolonistidega kõlbelisi vestlusi pidada. «Antiloopi» märgates tegi usukultuse teenija masina ümber tiiru. ja puudutas sõr:mega kummi. Ta tegi Kozlevitšiga juttu ja sai teada, et Adam Kazimirovitš on rooma-katoliku usku, kuid pole pihil käinud juba paarkümmend aastat. Ksjonds Kušakovski ütles: «Paha lugu, väga paha lugu, pan Kozlevitš,» ja lahkus, kergitades kahe käega oma, musta ametikuube ja hüpeldes üle vahutavate õlleloikude.

Teisel päeval, enne kukke ja koitu, kui voorimehed furgoonides Košara turule närvilisi väikespekulante vedasid,

toppides neid tükki viisteistkümmend igasse vankrisse,
ilmus ksjonds Kušakovski uuesti sis,sesõiduhoovi. Seekord saatis teda veel üks Ksjonds - Aloisius Morošek. Kušakovski teretas Adam Kazimirovitši, ksjonds Morošek uuris tähelepanelikult autot, torkis sõrmega kumme ja pigistas isegi pasunat, päästes valla matšišihelid. Pärast seda vahetasid ksjondsid pilgu, piirasid Kozlevitši kahelt poolt sisse ja hakkasid teda hullutama. Hullutasid teda terve päeva. Lõpetas Kušakovski, alustas Morošek. Morošek ei saanud veel peatuda, et laubalt higi pübkida, kui alustas jälle Kušakovski. Vahetevahel tõstis Kušakovski taeva poole kollase nimetissõrme, Morošek aga luges sel ajal palvehelmeid. Mõnikord luges palvehelmeid Kušakovski, taeva poole aga näitas Morošek. Mitu korda üritasid ksjondsid tasakesi ladina keeli laulda, ja juba esimese päeva õhtul hakkas, Adam Kazimirovitš neile kaasa ümisema. Sealjuures heitsid mõlemad paatrid asjalikke pilke masinale.
Mõne aja pärast märkas Panikovski «Antiloobi» omanikus muutust. Adam Kazimirovitš pomises mingeid segaseid sõnu taevariigist. Seda kinnitas ka Balaganov. Siis oli Adam Kazimirovitš vahetevahel hulk aega kadunud ja sõitis lõpuks hoovist hoopis ära.
«Miks te siis mulle, ette ei kandnud?» pahandas suur kombinaator.
Nad tahtsid küll ette kanda, kuid kartsid komandöri viha. Nad lootsid, et Kozlevitš võtab aru pähe ja tuleb tagasi. Kuid nüüd on igasugune lootus kadunud. Ksjondsid on ta lõplikult ära hullutanud. Alles eile olid nad saanud Kozlevitšiga juhuslikult kokku. Ta istunud katoliku kiriku ees autos. Nad ei saanud aga temaga raäkida. Kirikust astunud välja ksjonds Aloisius Morošek koos pitsides poisikesega.
«Kujutage ette, Bender,» ütles Suura, «need eputised istusid meie «Antiloopi», vaene Kozlevitš kahmas mütsi peast, poisike helistas kellukest, ja nad sõitsid ära. Kohe hale oli meie Adamit vaadata. Ega me enam oma «Antiloopi» näe.»
Suur kombinaator pani oma kaptenimütsi vaikides pähe ja astus ukse juurde.
«Funt,» ütles ta, «teie jääte kontorissel Sarvi ja sõrgu mitte mingil juhul vastu võtta. Kui post tuleb, visake korvi. Küll kontoripreili pärast sorteerib. Selge?»

Kui sitzpresident suu avas ja vastata kavatses (see juhtus täpselt viie minuti pärast), olid antilooplased juba kaugel. Protsessiooni eesotsas tormas hiigelsammudega komandör. Vahetevahel vaatas ta üle õla tagasi ja sisistas: «Ei hoidnud õrna KozJevitšit, melanhoolikud! Vallandan teid kõiki! Võtaks, küll seda musta ja valget vaimulikkonda!» Pardamehaanik kõndis vaikides, tehes näo, nagu ei käikski etteheited tema kohta. Panikovski hüples otsekui ahv, ässitades kätte maksma Kozlevitši röövijatele, kuigi ta südant rõhus suur külm konn. Ta kartis musti ksjondse, uskudes nende imeväesse.
Säärases järjekorras saabus sarvede ja sõrgade varumise osakond katoliku kiriku ette. Spiraalidest ja ristidest põirnitud raudvõre ees seisis tühi «Antiloop». Kirik oli tohutu suur. Ta lõikus taevasse, torkav ja terav nagu kurku, kinnijäänud kalaluu. Punane poleeritud tellis, kivikatused, flüügerid, tummad tugisambad ja ilusad, vihma eest niššidesse peitunud kivipuuslikud, kogu see valvel seisev soldatigootika vajus ühekorraga antilooplastele kaela. Nad tundsid end väga väikestena. Ostap ronis autosse, nuusutas ja ütles vastikustundega:

«Ptüi! Jälk! Meie «Antiloobil» on küünalde, korjanduskarpide ja ksjondsi saabaste hais küljes. Autoga talitustele sõita on muidugi toredam kui voorimehega. Ja veel ilma rahata! Aga ei,kallid batjuškad, meie talitused on tähtsamad! »

Nende, sõnadega astus Bender kirikuõue, läks kriidiga ruutudeks joonestatud asfaldil keksu mängivate laste vahelt läbi ja jõudis graniidist pangatreppi mööda –templi ukseni. Rehvirauaga rautatudmassiivse ukse ruutudesse olid paigutatud bareljeefpühakud, kes vahetasid õhumususid või näitasid käega, üks ühes, teine teises suunas - mõned tegelesid paksude raamatute lugemisega, millele kohusetruu nikerdaja oli isegi ladina tähed sisse lõiganud. Suur kombinaator katsus ust, kuid uks oli kinni. seest kostis mahedaid harmooniumihelisid.

«Hullutavad!» hüüdis Ostap trepist alla tulles. «Käib kõige ehtsam hullutamine! Mahedate mandoliinihelide saatel.»

«Ehk läheme ära?» küsis Panikovski kübarat käes veeretades.«Jumala tempel ikkagi. Ei ole ilus.»

Ostap jättis märkuse tähele panemata, astus «Antiloobi» juurde ja hakkas kannatamatult tuututama. Ta ei jätnud

enne nängimist; kui massiivse ukse tagant kostis võtmekõlin. Antilooplased ajasid pead õieli. Uks avanes sissepoole ja tammeruutudesse pandud lõbusad pühakud liuglesid aeglaselt kiriku sügavusse. Portaali pimedusest astus kõrgele ja helgele kirikuesisele Adam Kazimirovitš. Ta oli näost kahvatu. Tema konduktorivurrud olid niisked ja rip-pusid kurvalt alla. Käes hoidis ta palveraamatut. Kahelt poolt toetasid teda ksjondsid. Vasakult ksjonds Kušakovski, paremalt ksjonds Aloisius Morošek. Paatrite silmad läikisid õliselt.

«Hallo, Kozlevitš!» hüüdis Ostap alt. «Kas teid see veel ära tüüdanud ei ole?»

«Tere, Adam Kazimirovitš,» lausus Panikovski ülbelt, kuid puges siiski komandöri selja taha.

Balaganov tõstis tervituseks käe ja tegi grimassi, mis nähtavasti tähendas: «Adam, jäta oma naljad!»

«Antiloobi» juht astus sammu edasi, kuid tema hing, mida mõlemalt poolt nüpeldasid Kušakovski ja Morošeki läbitungivad pilgud, kippus tagasi. Ta heitis sõprädele nukra pilgu ja langetas silmad.

Algas suur võitlus autojuhi suretpatu hinge pärast. «Hei, teie keerubid ja seeravid!» ütles Ostap vaenlasi dispuudile kutsudes. «Jumalat ei ole olemas!»

«On küll,» vaidles ksjonds Aloisius Morošek, varjates oma kehaga Kozlevitšit.

«See on lihtsalt huligaansus,» pomises ksjonds Kušakovski.

«Ei ole olemas,» jätkas suur kombinaator. .«Ega pole kunagi olnud. See on meditsiiniline fakt.»

«Pean seda juttu ebasündsaks,» sõnas Kušakovski tigedalt.

«Aga kas auto ülelöömine on sünnis asi?» röökis taktitundetu Balaganov. «Adam! Nad lihtsalt tahavad «Antiloobi» üle lüüa.»

Seda kuuldes kergitas autojuht pead ja vaatas küsivalt ksjondsile otsa. Ksjondsid panid sagima ja katsusid siidsutaanide sahisedes Kozlevitšit tagasi viia. Kuid see ajas sõrad vastu.

«Kuidas siis jääb jumalaga?» käis suur kombinaator peale.

Ksjondsid olid sunpitud alustama diskussiooni. Lapsed jätsid ühel jalal keksimise ja tulid lähemale.
«Kuidas te saate kinnitada, et jumalat ei ole?» alustas

Aloisius Morošek üsna südamlikul häälel. «Kui kõik elava on loonud tema! . . .»
«Tean küll,» ütles Ostap. «Olen ise vana katoliiklane ja latinist. Puer, socer, vesper, gener, libu, miser, asper, tener. »
Need ladina keele erandid, mis Ostap oli eragümnaasiumi kolmandas klassis pähe tuupinud ja mis siiamaani mõttetult ta peas püsisid, avaldasid Kozlevitšile magnetilist mõju. Tema hing ühines kehaga ja selle-ühinemise tulemusena nihkus autojuht arglikult edasi.
«Mu poeg,» lausus Kušakovski, Ostapile vihaseid pilke heites, «te olete eksiteel, mu poeg. Jumala imeteod tunnistavad . . .»
«Ksjonds! Jätke lobisemine!» ütles suur kombinaator karmilt. «Olen ise imesid teinud. Alles neli aastat tagasi oli mul juhus ühes linnas mõni päev Jeesus Kristus olla. Ja kõik oli korras. Ma isegi toitsin viie leivaga mitu tuhat usklikku. Toitsin neid küll, kuid missugune trügimine seal oli! »
Dispuut jätkus endiselt veidral viisi}. Ostapi ebaveenvad, kuid lõbusad argumendid ayaldasid Kozlevitšile kõige elustavamat mõju. Autojuhi põskedele tekkis puna ja ta vurrud hakkasid järk-järgult ülespoole kerkima.
«Lase aga käia!» kostsid ergutavad hüüded võre spiraalide ja ristide tagant, kuhu oli juba suur hulk uudishimulikke kogunenud. «Räägi neile Rooma paavstist, ristisõdadest.»
Ostap rääkis ka paavstist. Ta naelutas häbiposti halva käitumise eest Alexander Borgia, tuletas asja eest, teist taga meelde Sarovi Serafimi ja tungis kõvasti kallale ink-visitsioonile, kes oli Galileid taga kiusanud. Ta läks nii hasarti, et ta suure teadlase piinamises süüdistas vahetult Kušakovskit ja Morošekki. See oli viimne tilk. Kui Adam Kozlevitš kuulis, milline hirmus õnnetus oli tabanud Galileid, pani ta palveraamatu kiiresti trepile ja langes Balaganovi lahtiste käte vahele nagu väravasse. Siinsamas õiendas Panikovski, silitades kadunud poja karedavõitu põski. Kostsid õnnelikud musud.
«Pan Kozlevitš!» eigasid ksjondsid. «Kuhu lähed, pan? Pööra oma meelt, pan!»
Kuid autode tähesõidu kangelased istusid juba masinasse.
«Näete nüüd,» hüüdis Ostap nukratele kjondsidele

komandörikohale istudes. «ütlesin ju teile, et jumalat ei ole olemas. Teaduslik fakt. Jumalaga, ksjondsid! Nägemiseni, paatrid!»

Rahvahulga kiiduhüüete saatel sõitis «Antiloop» minema, ning varsti kadusid silmist kiriku tuulelipud ja kivikatused. Rõõmu pärast peatusid antilooplased õllepoe ees.
«Aitäh teile, vennaksed,» ütles Kozlevitš rasket kannu käes hoides. «Pidin peaaegu hukka saama. Küll aga ksjondsid hullutasid mind. Eriti Kušakovski. Küll ta on kaval saatan! Kas usute, paastuma pani! Muidu, ütleb, ei saa taevariiki.»

«Taevariik!» sõnas Ostap. «Taevariik on nüüd tühjaks jäänud. Nüüd on teistsugune ajastu. Teine ajavahemik. Inglid kipuvad nüüd maa peale. Maa peal on hea, siin on

kommunaalteenused, siin on planetaarium, võib tähti vaadata ja usuvastast loengut kuulata.»

Kaheksanda kannu järel nõudis Kozlevitš üheksandat, tõstis selle kõrgele pea kohale, limpsas oma konduktori vurre ja küsis pidulikult:

«Kas jumal on?»

«Ei ole,» vastas Ostap.

«Ei ole? Siis terviseks!»

Nii ta pärast jõigi, sõnades iga uue kannu eel:

«Kas jumal on? Ei ole? Siis terviseks.»

Panikovski jõi teistega võrdselt, kuid jumala kohta ei lausunud ta sõnagi. Ta ei tahtnud sellisest vaidlusest osa võtta.

Kadunud poja ja «Antiloobi» tagasitulek andis Sarvede ja Sõrgade Varumise Arbatovi Kontori Tšernomorski osakönnale soliidse ilme, mls tal seni oli puudunud. Endisest viiest eraettevõtjast koosneva kombinaadi ukse ees seisis nüüd kogu aeg valveauto. Muidugi ei suutnud ta võistelda helesiniste «Buickide» ja pikakehaliste «Lincolnidega», isegi mitte Fordi tõldadega, kuid see oli siiski masin, auto, ekipaaž, mis, nagu Ostap ütles, kõigile oma puudustele vaatamata oli ometi võimeline mõnikord tänavail ilma hobuste abita liikuma.

Ostap töötas innuga. Kui ta oleks rakendanud oma jõu tegelikule sarvede ja sõrgade varumisele, siis võib arvata, et suitsupitsi- ja kammitööstused oleksid olnud toorainega varustatud vähemalt käesoleva sajandi lõpuni. Kuid kontori juhataja tegeles sootuks teiste asjadega.

Ostap jättis esialgu rahule Fundi ja Berlaga, kelle teated olid küll väga huvitavad, kuid otseselt Koreiko juurde veel ei viinud; ta kavatses asja huvides tutvust teha Zosja Sinitskajaga, et öösel akaatsia all kahe viisaka musu vahel uurida Aleksandr Ivanovitši küsimust - mitte niipalju tema kui tema rahaasjade küsimust. Kuid pikaajalised vaatlused, mida sõravolinik oli toimetanud, näitasid, et Zosja ja Koreiko vahel armastust ei ole ja et viimane tallab niisama tühja tuult.

«Kus ei ole armastust,» kommenteeris Ostap ohates, «seal rahast ei räägita. Jätame tüdruku kõrvale.»

Sel ajal, kui Koreiko muiates. meenutas miilitsamütsis suli, kes kolmandasordilise abitu šantaažikatsega oli esinenud, kihutas osakonnaülem kollase autoga mööda linna ringi; ta leidis suuri ja väikesi inimesi, keda miljonärist kontoriametnik oli ammu unustanud, kuid kes teda ennast hästi mäletasid. Mitu korda ajas Ostap juttu Moskvaga, kutsudes telefoni juurde tuttava eraettevõtja, ühe tuntud spetsialisti kommertssaladuste alal. Nüüd saabus kontorisse kirju ja telegramme, mis Ostap üldposti hulgast kiiresti välja võttis, jättes puutumata hulganisti saabuvad teated, nõudelehed sarvede peale ja noomitused sõrgade mitte küllalt energilise varumise eest. Mõnigi neist kirjadest ja telegrammidest läks kingapaeltega kinniseotud mappi.

Juuli lõpul pidi Ostap sõitma Kaukaasiasse komandeeringusse. Asi nõudis, et suur kombinaator pidi isiklikult seda väikest viinamarjavabariiki külastama.

Juhataja ärasõidu päeval juhtus osakonnas skandaalne lugu. Kolmekümne rublaga sadamasse pileti järele saadetud Panikovski tuli poole tunni pärast tagasi - purjus, ilma

piletita ja ilma rahata. Ta ei suutnud enda õigustamiseks midagi öelda, pööras ainult taskud pahupidi, mis tal otsekui piljardikotid rippuma jäid, ja kõkutas vahetpidamata naerda. Teda ajas naerma kõik: nii komandöri raev ja Balaganovi etteheitev pilk kui ka tema hoolde usaldatud samovar ja silmile vajutatud panamaga laua taga tukkuv Funt. Kui aga Panikovski pilgu pädrasarvedele, kontori aule ja uhkusele heitis, haaras teda niisugune naeruhoog, et ta varises põrandale ja uinus varsti, õnnelik naeratus violetsetel huultel.

«Nüüd on meil päris tõeline asutus,» ütles Ostap. «Meil on oma raiskaja, kes on ühtlasi joodik ja uksehoidja.

Need kaks tüüpi muudavad kõik meie algatused reaalseks.»

Ostapi äraolekui ilmusid mitu korda kontori akende a.kende alla Aloisius Morošek ja Kušakovski. Ksjondse nähes peitis Kozlevits enese asutuse kaugemasse soppi ara. Ksjondsid tegid ukse lahti, vaatasid sisse ja hüüdsid tasakesi:

«Pan Kozlevitš! Pan Kozlevitš! Kas taevase isa häält ei kuule? Pööra meelt, pan!»

Ksjonds Kušakovski näitas sõrmega taevasse, ksjonds Aloisius Morošek aga luges palvehelmeid. Kultuseteenijatele läks siis vastu Balaganov ja näitas neile vaikides tulipunast rusikat. Ja ksjondsid lahkusid «Antiloobile» nukraid pilke heites.

Ostap jõudis tagasi kahe nädala pärast. Teda oli vastu võtmas kogu asutus. Randuva auriku kõrgelt mustalt pardalt silmitses suur kombinaator lahkelt ja sõbralikult oma alluvaid. Temast õhkus tallenaha ja imereetia veini aroomi.

Peale kontoripreili, kes oli juba Ostapi ajal tööle võetud, istus Tšernomorski osakonnas kaks säärsaabastes noormeest. Need olid loomakasvatustehnikumist praktilist staaži täitma saadetud üliõpilased.

«Väga hea!» sõnas Ostap hapult. «Vahetus tuleb. Kuid minu juures, seltsimehed, tuleb tööd teda. Te muidugi teate, et sarved, see on karvaga või kõva sarvkihiga kaetud mügerikud, on pealuu lisandid ja esinevad peamiselt imetajatel. »

«Seda me teame,» ütlesid üliõpilased energiliselt, «meil on aga vaja praktika läbi teha.»

.

Üliõpilastest vabaneti keerukal ja küllalt kallil viisil. Suur kombinaator saatis nad Kalmõki steppidesse varumispunkte organiseerima. See läks kontorile maksma kuussada rubla, kuid muud väljapääsu ei olnud: üliõpilased poleks lasknud hästi edenevat asja lõpule viia.

Kui Panikovski teada sai, kui palju üliõpilased maksma läksid, viis ta Balaganovi kõrvale ja sosistas ärritatult:

«Mind aga komandeeringusse ei saadeta. Ka puhkust ei anta. Mul on tarvis Jessentukisse ravima sõita. Mul ei ole ka puhkepäevi olnud, eririietust pole antud. Ei, Šuura, mulle need tingimused ei sobi. Ja üldse, ma sain teada, et «Herculeses» on suuremad palgad. Lähen sinna käskjalaks. Ausõna lähen!»

Õhtul kutsus Ostap Berlaga jälle enda juurde.

«Põlvili!» käratas Ostap Nikolai Esimese. häälega, kui ta raamatupidajat nägi.

Ometi võttis jutuajamine sõbraliku tooni ja see kestis kaks tundi. Pärast seda andis Ostap käsu, et «Antiloop» oleks järgmisel hommikul «Herculese» ees.

XVIII peatükk MAAL JA MEREL

Seltsimees Skumbrijevitš ilmus plaažile, isiklik portfell käes. Portfelli külge oli kinnitatud hõbeplaat murtud nurgaga ja kõrge kursiivkirjaga, millest oli näha, et Jegor Skumbrijevitš oli juba «Herculeses» teenimise viie aasta juubelit pühitseda jõudnud.

Nägu oli tal puhas, otsekohene ja mehine, nagu habet ajaval inglasel reklaamplakatilt. Skumbrijevitš seisatas tahvli juures, kuhu kriidiga vee temperatuuri märgiti, ja läks jalgu kuumast liivast vaevaga välja tõstes mugavamat kohta otsima.

Suplejate laager oli rahvarohke. Laagri kerged «ehitused» kerkisid hommikul, et päikeseloojanguks kaduda, jättes liivale linnajäätmed: närbunud melonikoored, munakoored ja ajalehetükid, mis pärast tühjal rannal kogu öö salapärast elu elasid, millegi üle kõhistasid ja kaljude all lendlesid.

Skumbrijevitš astus edasi käterätikutest telgikeste, päevavarjude ja keppidele tõmmatud linade vahel. Nende all olid peidus supelseelikutes tütarlapsed. Mehed olid ka kostüümides, kuid mitte kõik. Mõned neist piirdusid vaid viigilehtedega, ja needki ei katnud piiblilikke kohti, vaid Tšernomorski džentelmenide ninu. Seda tehti selleks, et nahk ninalt maha ei tuleks. Niimoodi lesisid mehed kõige vabamates poosides. Kattes piibliliku koha käega, läksid nad vahetevahel vette, kastsid enese märjaks ja jooksid ruttu tagasi oma liivasse vajutatud asemetele, et mitte kaotada ühtki kuupsentimeetrit tervislikku päikesevanni.

Nende kodanike riietuse puudujäägi kattis kuhjaga sootuks teist laadi väljanägemisega džentelmen. Ta kandis nööpidega kroomkingi, visiitpükse, üleni kinninööbitud kuube, kraed, lipsu ja kellaketti ning samuti viltkübarat. Tihedad vurrud ja aknavatt kõrvades täiendasid selle ini-

mese väljanägemist. Tema kõrval oli liiva sees püsti klaasnupuga kepp.

Teda piinas palavus. Krae oli higist märg. Džentelmeni kaenlaalused olid kõrgahjulikult tulised: seal oleks võinud maaki sulatada. Kuid ta lamas endiselt liikumatult.

Igal plaažil maailmas võib kohata niisugust inimest. Kes ta niisugune on, miks ta siia on tulnud, miks lamab ta täies mundris - sellest ei ole midagi teada. Kuid sääraseid inimesi on, vähemalt üks igal plaažil. Võib-olla on need mõnede lollide salaseltsi liikmed või kunagi võimsa roosi- ja ristiordu riismed või siis poolhullud vanapoisid, - kes neid teab.

Jegor Skumbrijevitš võttis aset lollide seltsi liikme kõrval ja riietus kiiresti lahti. Alasti Skumbrijevitš erines silmatorkavalt riides Skumbrijevitšist. Inglase kuivavõitu pea, naiselikult valge, liuskjate õlgade ja laiade puusadega keha. Jegor astus vee äärde, proovis vett jalaga ja kiunatas. Seejärel pistis sisse teise jala ja kiunatas uuesti. Siis astus ta mõne sammu, toppis pöialdega kinni kõrvad, sulges nimetissõrmedega silmad, vajutas keskmistega kinni ninasõõrmed, laskis kuuldavale südantlõhestava hüüde ja sukeldus neli korda järjest. Alles siis hakkas ta kätega vehkides ujuma, iga käelöögi juures pead keerates. Ja madal laine võttis Jegor Skumbrijevitši – eeskujuliku herkuleslase ja silmapaistva ühiskonnategelase - oma rüppe. Viis minutit hiljem, kui väsinud

ühiskonnategelane oli enese selili keeranud ja ta ümar gloobusekujuline kõht merepinnal õõtsus, kostis plaaži kallalt järsakult «Antiloobi» signaal.

Autost astusid väija Ostap Bender, Balaganov ja raamatupidaja BerIaga, kelle näol peegeldus täielik alistumine. Kõik kolm laskusid alla ja hakkasid jultunult suplejate nägusid uurides kedagi otsima.

«Need on tema püksid,» lausus lõpuks Berlaga, peatudes mittemidagiaimava Skumbrijevitši riiete ees.. «Ta ujub kuskil kaugemal.»

«Küllalt!» hüüatas suur kombinaator. «Rohkem ma oodata ei kavatse. Tuleb tegutseda mitte ainult maal, vaid ka merel.»

Heitnud seljast ülikonna ja särgi, mille all olid supelpüksid, läks ta kätega veheldes vette. Suure kombinaatori rinnal ilutses sinine püssirohutätoveering, mis kujutas

Napoleoni, kulmnurkne kübar peas ja õllekann lühikeses käes.

«Balaganov!» hüüdis Ostap veest. «Võtke Berlaga riidest lahti ja valmistage ette. Teda võib-olla on tarvis.»

Ja suur kombinaator hakkas ujuma, lõigates vaskse õlaga külitsi laineid ja hoides kurssi põhjakirdesse, kus terendas Jegor Skumbrijevitši pärlmutterkõht.

Enne kui merele minna, tuli Ostapil kontinendil palju tööd teha. Magistraaljälg viis ta «Herculese» kuldtähtede alla ja ta veetis suurema osa ajast selles asutuses. Teda ei parmud enam imestama alkoovide ja pesukaussidega toad, rinnakujud ega siksakilise kuldpaelaga mütsi kandev uksehoidja, kes armastas targutada krematsioonist.

Berlaga segastest seletustest tõusis esile seltsimees Skumbrijevitši teatud määral vastutav kuju. Tema kasutada oli suur kahe aknaga numbrituba, milles varem peatusid välislaevade kaptenid, lõvitaltsutajad või rikkad Kiievi üliõpilased.

Toas helisesid sageli ja närviliselt telefonid, mõnikord eraldi, mõnikord mõlemad koos. Kuid keegi torusid hargilt ei võtnud. Veel sagedamini avanes uks, mille vahelt tikkus tuppa pügatud teenijapea, laskis silmadel hämmeldunult ringi käia ja kadus, et ruumi anda teisele peale, kuid pügamata, karmide salkudega peale või peale, mis oli paljas ja sinetas nagu sibul. Kuid ka sibulpea ei jäänud kauaks ukse vahele. Tuba oli tühi.

Kui uks sel päeval jälle avanes, võib-olla viiekümnendat korda, vaatas tuppa Bender. Nagu kõik teisedki, suunas ta pilgu vasakult paremale ja paremalt vasakule ja, nagu kõik teisedki, veendus, et seltsimees Skumbrijevitšit toas ei ole. Jõhkralt oma pahameelt väljendades käis suur kombinaator kõigis osakondades, sektsioonides, sektorites ja kabinettides, pärides, kas keegi on seltsimees Skumbrijevitšit näinud. Kõigis neiskohtades sai ta ühesuguse vastuse: «Just praegu oli Skumbrijevitš siin», «Just praegu, mõni minut tagasi lahkus Skumbrijevitš siit».

Ka poolvastutav töötaja Jegor kuulus nende teenistujate rohkearvulisse kilda, kes «just praegu olid siin» või «lahkusid minut tagasi siit». Mõned neist ei jõua kogu tööpäeva jooksul isegi oma kabineti ukseni. Täpselt kell üheksa, tuleb säärane inimene kõige paremate kavatsustega asutuse vestibüüli ja tõstab jala isegi esimesele trepiastmele. Teda ootavad ju suured teod. Ta on oma kabi-

netti planeerinud kaheksa tähtsat randevuud, kaks laiendatud ja ühe kitsa istungi. Kirjutuslaual on kuhi pabereid, mis viivitamata vastust nõuavad. Üldse on musttuhat asja ajada, ööpäevastki ei jätku. Ja poolvastutav või vastutav teenistuja tõstab jala reipalt trepi marmorastmele. Kuid teostada seda ei olegi nii kerge. «Seltsimees Parussinov, üks hetk,» kostab kudrutav hääl, «ma just tahtsin teiega ühe küsimuse üle nõu pidada.» Parussinovil võetakse õrnalt käe alt kinni ja ta viiakse vestibüüli nurka. Ja sellest momendist peale ongi vastutav või poolvastutav töötaja riigile kaotsi läinud - ta hakkab käest kätte käima. Vaevalt jõuab ta ühe küsimuse üle nõu pidada ja kolm sammu astuda, kui ta jälle kinni püütakse ja kuhugi viiakse, kas akna juurde või pimedasse koridori või mingisse kaugesse nurka, kuhu lohakas majandusjuhataja on tühje kaste laiali loopinud, talle püütakse midagi selgeks teha, temalt taotletakse midagi, käiakse millegi suhtes peale ja palutakse midagi kiires korras joonde ajada. Kella kolmeks päeval jõuab ta siiski trepi esimesele pöördele. Kella .viieks õnnestub tal isegi teisele korrusele tõusta. Kuna ta aga kolmandal korrusel töötab ja tööpäev on lõppenud, siis jookseb ta. ruttu alla ja lahkub, et kiireloomulisele ametkondadevahelisele nõupidamisele jõuda. Kabinetis aga undavad samal ajal telefonid, nurjuvad määratud randevuud, kirjad jäävad vastamata, kahele laiendatud ja ühele kitsale istungile kutsutud inimesed joovad ükskõikselt teed ja vatravad .korralagedusest trampides.

Jegor Skumbrijevitši juures tegi kõik need iseärasused eriti reljeefseks ühiskondlik töö, millele ta suure agarusega andus. Ta kasutas osavalt ja kasulikult ära selle vastastikuse ja igakülgse petmise, mis «Herculeses» oli kuidagi märkamatult sisse. juurdunud ja mis ühiskondliku koormuse nime kandis.

Herkuleslased istusid igal koosolekul, kuulates Skumbrijevitši solvavat plära, kolm tuhdi järjest.

Neil kõigil oli suur tahtmine Jegoril tema jämedatest koibadest kinni haarata ja ta parajalt kõrguselt aknast välja visata. Aeg-ajalt näis neile isegi, et ühiskondlikku tegevust üldse ei ole ja pole kunagi olnudki, kuigi nad teadsid, et «Herculese» seinte, taga on mingi teine, õige ühiskondlik elu. «Küll on elajas,» mõtlesid nad nukralt pliiatsite ja teelusikatega mängides, «äraneetud simulant!»

Kuid Skumbrijevitšile külge hakata, teda paljastada ei olnud neil jõudu. Jegor pidas õigeid kõnesid nõukogude üldsusest, kultuuritööst, ametiõppimisest ja isetegevus-ringidest. Kuid kõigi nende tuliste sõnade taga ei olnud midagi. Viisteist loodud poliitilist ning muusika- ja draamaringi koostasid juba kaks aastat oma perspektiivplaane. Vabatahtlike ühingute rakukesed, kelle eesmärgiks oli kaasa aidata lennuväe, keemiaalaste teadmiste, autoasjanduse, ratsaspordi, teedemajanduse arendamisele ning samuti suurriikliku šovinismi kiirele likvideerimisele, eksisteerisid üksnes ametiühingukomitee liikmete palavikulises kujutluses. Skumbrijevitš pidas oma eriliseks teeneks ametikooli asutamist, kuid seal käisid kogu aeg ümberkorraldamised, see aga tähendas selle täielikku tegevusetust. Kui Skumbrijevitš oleks olnud aus inimene, oleks ta arvatavasti ise öelnud, et kogu see töö on «miraaž». Ametiühingukomitees võttis see miraaž aruannete kuju, järgmises ametiühinguinstantsis ei tekitanud muusika- ja poliitikaringide olemasolu enam mingisugust kahtlust. Ametikooli kujutati seal suure kivimajana, kus seisavad koolipingid ja energiline õpetaja joonestab kriidiga tahvlile kõverat, mis näitab tööpuuduse kasvu Ühendriikides; vurrudega õpilased aga kasvavad poliitiliselt otse silmanähtavalt. Terve ühiskondliku tegevuse vulkaanikraatris, millesse

Skumbrijevitš oli «Herculese» surunud, tegutsesid vaid kaks tuldpurskavat punkti: seinaleht «Esimehe Hääl», mis ilmus kord kuus ja mida töö ajal tegid Skumbrijevitš ja Bomze, ja vineertahvel kirjaga «Jätsime joomise maha ja kutsume teisi ka», kuid selle all ei olnud ühtki nime.

Skumbrijevitši tagaajamine «Herculese» ruume mööda läks Benderile vastikuks. Suur kombinaator ei saanud kuulsat ühiskonnategelast kuidagi kätte. Ta libises ikka käest ära. Ametiühingukomitees oli ta äsja alles rääkinud telefoniga, membraan oli veel soe ja telefonitoru mustalt lakilt polnud kadunud tema udune hingeaur. Teises kohas aknalaual istus inimene, kellega ta nüüdsama oli rääkinud. Ühel korrusel nägi Ostap trepipeeglis justkui Skumbrijevitši peegelpilti. Ta sööstis juurde, kuid peegeloli kohe jälle tühi, selles peegeldus vaid aken kauge pilvega.

«Emake armas,miilits valvas!» hüüatas Ostap hinge tagasi tõmmates. «Missugune banaalne, kõigile vastikuks läinud bürokratism! Meie Tšernomorski osakonnas on ka

oma nõrku küigi, igasuguseid korratusi proovikojas, kuid niisugust nagu «Herculeses»... Mis sa arvad, Šuura?»

Sõravolinikul tuli nagu pumbast kuuldavale raske ohe. Nad olid jälle teise korruse jahedas koridoris, kus nad sel päeval olid olnud korda viisteist. Ja jälle, viieteist-kümnendat korda, möödusid nad Polõhhajevi kabineti ees seisvast puudiivanist.

Diivanil istus hommikust saadik Saksamaalt kalli raha eest väljakutsutud saksa spetsialist, insener Heinrich Maria Sause. Ta kandis tavalist euroopalikku ülikonda, ainult ukraina särk, millele oli õmmeldud zaporoožje muster, viitas sellele, et insener on viibinud paar nädalat Venemaal ja jõudnud juba käsitöökaupluses ära käia. Ta istus liikumatult, pea vastu diivani puust seljatuge surutud ja silmad suletud, nagu inimene, kellel hakatakse habet ajama. Võis arvata, et ta tukub. Kuid piimavennad, kes Skumbrijevitšit otsides olid temast mitu korda mööda jooksnud, panid tähele, et värvid kauge külalise liikumatuI näol lakkamatult vaheldusid. Kui insener tööpäeva alguses Polõhhajevi ukse ette positsioonile asus, oli ta nägu mõõdukalt punane. Iga tunniga Jõi see ikka rohkem lõkendama ja võttis eine ajaks postil,aki värvi. Kõige tõenäolisem on, et seltsimees Polõhhajev, keda oodati, oli selleks ajaks teisele trepipöördele jõudnud. Pärast vaheaega toimus värvide vaheldumine vastupidises suunas. Postilaki värv läks üle sarlakiplekkideks. Heinrich Maria hakkas kahvatama, ja keskpäevaks, kui «Herculese» ülem oli nähtavasti teisele korrusele jõqdnud, muutus välismaa spetsialisti nägu valgeks nagu tärklis. .

«Mis selle inimesega on?» sosistas Ostap Balaganovile.

«Missugune üleelamuste gamma!» .

Vaevalt oli ta seda öelnud, kui Heinrich Maria diivanilt püsti kargas ja tigedalt Polõhhajevi uksele vaatas, mille tagant telefoni asjatu helin kostis. «Wolokita!» kriiskas ta tiiskandiga, sööstis suure kombinaatori juurde ja hakkas teda kõigest jõust õlgadest raputama.

«Genosse Polõhhajev!» karjus ta Ostapi ees kareldes. «Genosse Polõhhajev!»

Ta tõmbas välja kella, toppis selle Balaganovi nina alla, kehitas õlgu ja tormas jälle Benderi kallale.

« Was machen sie?» küsis Ostap hämmeldunult, näidates teatavat tutvust saksa keelega. «Was wollen sie vaeselt külastajaIt?»

Kuid Heinrich Maria Sause ajas oma joru edasi. Hoides vasakut kätt endiselt Benderi õlal, tiris ta parema käega Balaganovit ja pidas neile pika kirgliku kõne, mille ajal Ostap kärsitult ringi vaatas, lootes Skumbrijevitšit tabada, sõravolinik aga vaikselt luksus, viisakalt käega suud sulgedes ja mõttetult välismaalase kingi silmitsedes.

Insener Heinrich Maria Sause oli alla kirjutanud kontrahtile, mis kindlustas talle aastase töö NSV Liidus, või, nagu täpsust armastav Heinrich ise ütles, kontsernis «Hercules». «Vaadake ette, härra Sause,» oli teda hoiatanud tuttav matemaatikadoktor Bernhard Herrngross, «oma raha eest sunnivad bolševikud teid alles tööd tegema.» Kuid Sause oli tähendanud, et tööd ta ei karda, et otsib juba ammu laia tegevusvälja oma teadmiste rakendamiseks metsamajanduse mehhaniseerimise alal.

Kui Skumbrijevitš Polõhhajevile välismaa spetsialisti saabumisest ette kandis, läks «Herculese» ülem oma palmide all põlema.

«Teda on kohe hädasti tarvis! Kus ta siis on?»

«Esialgu võõrastemajas. Las puhkab reisiväsimust.»

«Ei mingit puhkamist!» käratanud Polõhhajev. «Tema eest on nii palju raha makstud, valuutat! Juba homme, täpselt kell kümme, peab ta kohal olema.»

Viis minutit enne kümmet, naeratades mõtte juures, et talle nii lai tegevusväli avaneb, astus Heinrich Maria Sause kohvipruunide pükste välkudes Polõhhajevi kabinetti. Ülemat kohal ei olnud. Ta ei tulnud ka tunni ega kahe pärast. Heinrich muutus kärsituks. Teda lõbustanud ainult Skumbrijevitš, kes aeg-ajalt ilmus ja süütu naeratusega päris:

«Kas Genosse Polõhhajev ei ole siis veel tulnud? Imelik. »

Kaks tundi hiljem peatanud Skumbrijevitš koridoris einetava Bomze ja sosistanud talle:

«Ma ei tea kohe, mis teha. Polõhhajev kutsus sakslase hommikul kella kümneks kohale, ise aga sõitis ruumide asjas Moskvasse. Enne nädalat ta tagasi ei tule. Päästke hädast, Adolf Nikolajevitš! Mul on ühiskondlik töö kaelas, kuidagi ei suuda ametiõppimist ümber korraldada. Istuge sakslasega, viitke tema aega. Tema eest on ju raha makstud, valuutat.»

Nädalaga jõudis insener Sause, juhituna lahkest Adolf Nikolajevitšist, käia kolmes muuseumis, vaadata balletti

«Uinuv kaunitar» ja istuda kummekond tundi tema auks korraldatud pidulikul koosolekul. Pärast koosolekut toimus mitteametlik osa, kus valitud herkuleslastel väga lõbus olnud. Nad täristanud veiniklaase ja sevastoopoli topkasid ning röökinud Sause Poole pöördudes: «Joo põhjani!»

«Kallis Tille,» kirjutas insener oma mõrsjale Aachenisse, «juba kümme päeva elan Tšernomorskis, kuid kontsernis «Hercules» tööle asunud veel ei ole: Kardan, et need päevad lepingusummadest maha arvatakse.»

Ometi maksis kassiir viieteistkümnendal kuupäeval Sausele rohkem kui poole kuu palga.

«Kas teile ei tundu,» ütles Heinrich oma uuele sõbrale Bomzele, «et mulle ilma asjata raha makstakse? Ma ei tee ju mingit tööd.»

«Jätke, kolleeg, säärased sünged mõtted!» hüüatas Adolf Nikolajevitš. «Muide, kui tahate, võib teile minu kabinetti spetsiaalse laua tuua.»

Pärast seda kirjutas Sause oma mõrsjale, istudes oma spetsiaalse laua taga:
«Kulla kallike. Elan veidrat ja ebatavalist elu. Ma ei tee mitte midagi, raha aga makstakse täpselt lepingus ettenähtud tähtaegadel. Kõik see paneb mind hämmastama. Jutusta selIest meie sõbrale doktor Bernhard Herrngrossile. See huvitaks teda.»
Moskvast tagasi saabunud Polõhhajev, teada saades, et Sausel on juba oma laud, rõõmustas:
«See on tore!» ütles ta. «Skumbrijevitš viigu sakslane asjaga kurssi.»
Kuid Skumbrijevitš, kes oli andunud kogu oma kirega võimsa lõõtspillimängijate ringi organiseerimisele, jättis sakslase Adolf Nikolajevitši hoolde. Bomzele see ei meeldinud. Sakslane segas teda einetamisel ia üldse toppis oma nina sinna, kuhu vaja polnud, ning Bomze andis ta üle ekspluatatsiooniosakonnale. Kuna see osakond tol ajal oma tööd ümber korraldas, mis lõputus laudade ühest kohast teise tassimises seisis, siis sokutati Heinrich Maria finants- ja arveosakonda. Siin arvasid Arnikov, Dreifuss, Sahharkov, Koreiko ja Borissohlebski, kes saksa keelt ei osanud, et Sause on välismaa turist Argentiinast. ja selgitasid talle päevade viisi «Herculese» raamatupidamissüsteemi. Nad tegid seda žestidega nagu kurttummad.

Kuu aja pärast püüdis väga ärritatud Sause Skumbrijevitši einelauas kinni ja pistis karjuma:
«Ma ei taha muidu raha saada! Andke mulle tööd! Kui olukora ei parane, siis kaeban teie patroonile!»
Välismaa spetsialisti jutt Skumbrijevitšile ei meeldinud. Ta kutsus välja Bomze.
«Mis sakslasega lahti on?» küsis ta. «Miks ta märatseb?»
«Teate mis,» ütles Bomze, «minu arvates on ta lihtsalt susija. Jumala eest. Istub laua taga, keda kuraditki ei tee, saab tohutu hulga raha ja viriseb veel pealekauba.»
«Tõesti susija,» tähendas Skumbrijevitš, «ega ta asjata sakslane ole. Tema suhtes tuleb repressioone rakendada. Parajal ajal nimetan Polõhhajevile. Too paneb talle kohe päitsed pähe.»
Kuid Heinrich Maria otsustas ise Polõhhajevi juurde minna. Kuna «Herculese» ülem kuulus sääraste väljapaistvate töötajate hulka, kes «minut aega tagasi lahkusid» või «alles äsja siin olid», kujunes selle katse tagajärjeks vaid puudiivanil istumine ja plahvatus, mille ohvriks said leitnant Smidti süütud lapsed.
«Bürokratismus!» karjatas sakslane ja läks ärevuses üle raskele vene keelele.
Ostap võttis Euroopast saabunud külalisel vaikides käest kinni, viis ta seinal rippuva kaebustekasti juurde ja möirgas nagu kurdile:
«Siia! Mõistate? Kasti! Schreiben, schrieb, geschrieben. Kirjutada. Mõistate? Mina kirjutan, sina kirjutad, tema kirjutab. Mõistate? Meie, teie, nemad kirjutavad kaebusi ja panevad sellesse kasti. Panna! Pöördsõna panna. Meie, teie, nemad panevad kaebusi... Ja keegi ei võta neid välia. Välja võtta! Mina ei võta, sina ei võta. . .»
Äkki nägi suur kombinaator koridori lõpus Skumbrijevitši laiu puusi, katkestas grammatikatunni ja tõttas tabamatule ühiskonnategelasele järele.
«Ära anna alla, Saksamaa!» ergutas Balaganov sakslast ja sööstis sama rada.
Kuid Ostapi suureks meelehärmiks kadus Skumbrijevitš uuesti, otsekui oleks ta järsku dematerialiseerunud.

«See on juba müstika,» ütles Bender pead vangutades. «Inimene oli alles siin, kuid enam ei ole.»
Meeleheites hakkasid piimavennad järjest kõiki uksi avama. Kuid juba kolmandast toast kargas Balaganov välja nagu jääaugust. Ta nägu kiskus neuralgiliselt viltu.

«Pu-pu,» kogeles sõravolinik seinalt kaitset otsides. «Pu-pu!»
«Mis viga on, mu väike?» päris Bender. «Kas keegi tegi liiga?»
«Seal,» pomises Balaganov värisevat kätt välja sirutades.
Ostap avas ukse ja nägi musta puusärki.
Puusärk seisis kantseleilaual keset tuba. Ostap võttis kaptenimütsi peast ja astus kikivarvul puusärgi juurde. Balaganov jälgis hirmunult tema samme. Hetke pärast viipas Ostap Balaganovile ja näitas talle puusärgi külgedele maalitud suurt valget kirja.
«Kas näete, Suura, mis siia on kirjutatud?» ütles ta. ««Surm bürokratismile!» Ega te nüüd enam karda?»
See oli suurepärane agitatsioonipuusärk, mille herkuleslased suurtel pidupäevade tänavale viisid ja seda lauldes mööda linna kandsid. Harilikult kandsid puusärki Skumb-rijevitš, Bomze, Berlaga ja Polõhhajev ise kui demokraatlik mees, kes julgelt mitmesugustel rongkäikudel ja poliitkarnevalidel oma alluvate kõrval sammus. Skumbrijevitš pidas sellest puusärgist väga lugu ja leidis selle äärmiselt tähtsa olevat. Aeg-ajalt pani ta põlle ette ning hakkas puusärki uuesti üle värvirna ja bürokratismivastaseid loosungeid värskendama, tema kabinetis aga kõlisesid ja rõkkasid samal ajal telefonid ning kõige mitmekesisemad silmad heitsid ukseprao vahelt nukraid pilke tühja ruumi.
Jegori ei leitudki. Siksakpaelaga kaunistatud uksehoidja teatas Benderile, et seltsimees Skuinbrijevitš oli minuti eest siin ja väljus alles praegu, et minna Komandandipiaaži1e suplema. See, nagu ta rääkis, pidi teda tublisti värskendama.
Antilooplased võtsid igaks juhuks kaasa Berlaga, raputasid üles rooli taga tukkuva Kozlevitši ja sõitsid linnast välja.
Pole imestada, et kõigest eespool juhtunust ärritatud Ostap ei hakanud aega viitma, vaid läks Skumbrijevitšile vette järele. Tal polnud sugugi piinlik tähtsat juttu aktsia-seltside mustadest asjadest just Mustas meres ajada.
Balaganov täitis täpselt komandöri käsu. Ta võttis vagura Berlaga alasti, viis ta vee äärde, ning Berlagat mõlema käega taljest kinni hoides, jäi kannatlikult Ostapit ootama. Meres toimus nähtavasti väga tõsine jutuajamine. Ostap möirgas nagu merekuningas. Sõnadest polnud või-

malik aru. saada. Oli ainult näha, et Skumbrijevitš püüdis kaldale pääseda, kuid Ostap lõikas tal tee ära ja sundis teda ujuma avamere poole. Siis hääled kõvenesid ja kostis üksikuid sõnu: «Intensivnik!», «Aga kes võttis? Kas Rooma paavst?. .», «Mis see minusse puutub?..»
Kaldal tammus paljajalgne Berlaga, jättes märjale liivale indiaanlase jälgi. Lõpuks kostis merelt hüüe:

«Võib lasta!»
Balaganov laskis raamatupidaja merre. See hakkas käte ja jalgadega vett pekstes ebatavalise kiirusega ujuma nagu koer. Berlagat nähes sukeldus Jegor Skumbrijevitš ülepea vette.
Sõravolinik aga sirutas enese liivale pikali ja süütas paberossi. Oodata tuli tal paarkümmend minutit. Esimesena ujus tagasi Berlaga. Ta laskus kükakile, võttis püksi-taskust ninarätiku ja ütles nägu pühkides:
«Üles tunnistas meie Skumbrijevitš. Kui silm silma vastu pandi, ei kannatanud välja.»
«Tunnistas üles, madu?» päris Šuura heasüdamlikult. Ta võttis pöidla ja nimetissõrmega koni suust ning lõi keelega laksu. Tema suust lendas välja süljetomp, kiire ja pikk nagu torpeedo.
Ühel jalal kekseldes ja teist jalga püksisäärde ajades seletas Berlaga uduselt:
«Ma ei teinud seda tõe, vaid õiguse huvides.»
Teisena saabus suur kombinaator. Ta laskus hooga kõhuli ja põske vastu kuuma liiva surudes jäi veest välja roninud sinisekstõmbunud Skumbrijevitšit paljutähendavalt silmitsema. Siis võttis ta Balaganovilt mapi ja asus keelega pliiatsit niisutades toimikusse ränga tööga hangitud uusi andmeid kandma.
Hämmastav muutus oli toimunud Jegor Skumbrijevitšiga. Alles pool tundi tagasi oli laine ta oma sülle võtnud aktiivse ühiskonnategelasena, sihukese mehena, kelle kohta isegi ametiühingukomitee esimees seltsimees Niderlandjuk ütles: «Olgu kes tahes, kuid Skumbrijevitš alt ei vea.» Ometi vedas Skumbrijevitš alt. Ja mis teha! Madal suvine laine tõi imeilusa habet ajava inglase peaga naisekeha asemel kaldale mingi vormitu, sinepi ja mäerõikaga täidetud koti.
Sel ajalkui suur komblnaator merel piraati mängis, väljus «Herculesest» täiesti nõutu Heinrich Maria Sause, kes oli Polõhhajevi siiski kinn püüdnud, Tal oli temaga

485

tõsine jutuajamine olnud. Kummaliselt naeratades läks ta postkontorisse ja kirjutas seal klaasplaadiga kaetud puldi taga seistes Aachenisse oma pruudile kirja:
«Kallis tüdruk. Tõttan sulle rõõmsat uudist teatama. Lõpuks ometi saadab minu patroon Polõhhajev mu tootvale tööle. Kuid, kallis Tille, mind paneb hämmastama, et «Herculese» kontsernis nimetatakse seda päitsete pähe panemiseks. Mu uus sõber Bomze teatas, .et tootmistööle saadetakse mind karistuseks. Kas suudad seda endale ette kujutada? Ja kas suudab seda kunagi mõista meie tubli matemaatikadoktor Bernhard Herrngross?»

XIX peatükk UNIVERSAALNE TEMPEL

Järgmisel päeval kella kaheteistkümne paiku tekkis «Herculeses» kuuldus, et ülem on end kellegi külalisega oma palmisaalis luku taha pannud ega vasta juba kolm tundi ei Serna Mihhailovna koputamisele ega sisetelefoni helinatele. Herkuleslased ei teadnud, mis see tähendab.
Nad olid harjunud, et Polõhhajevit veetakse kogu päev käe alt kinni hoides mööda koridore, surutakse istuma aknalaudadele või tiritakse trepialusesse, kus otsustataksegi kõik küsimused. Tekkis selline oletus, et ülemus on välja rabelnud nende töötajate

kategooriast, kes «alles äsja väljusid» ja on liitunud «erakute» mõjuka rühmaga, kes juba hommikul vara poevad oma kabinetti, panevad ukse lukku, lülitavad telefoni välja ja koostavad niimoodi kogu maailma eest pakku pugenult kõige mitmekesisemaid ettekandeid.

Töö aga käis samal ajal edasi, paberid nõudsid allkirju, vastuseid ja resolutsioone. Serna Mihhailovna astus nördinult Polõhhajevi ukse juurde ning jäi kuulatama. Tema suurtes kõrvades õõtsusid kerged pärlmunakesed -kõrvarõngad.

«Pretsedenditu fakt,» lausus sekretär sügavmõtteliselt. «Kes see ometi on, kes tema juures istub?» küsis kölnivee ja kotlettide järele lehkav Bomze. «Võib-olla keegi inspektsioonist? »

«Oh ei, ütlesin juba teile, et tavaline külaline.»

«Ja Polõhhajev istub temaga juba kolm tundi?»

«Pretsedenditu fakt,» kordas Serna Mihhailovna. «Aga kuidas ma seda suppi nüüd söön?» arutas Bomze.

«Mulle on kiiresti Polõhhajevi resolutsiooni vaja. Koostasin üksikasjalise. ettekande selle kohta, et «Pleki ja peekoni» endised ruumid «Herculese» töötingimustele ei sobi. Ilma resolutsioonita ei saa.»

Serna Mihhailovnat piirasid igast küljest kaastöölised. Kõik nad hoidsid käes suuri ja väikesi pabereid. Serna Mihhailovna ootas veel tunni, kuid hääled ukse taga ei vaibunud, ja ta istus oma laua taha ning ütles vaguralt:

«Hea küll, seltsimehed. Tulge siis oma paberitega.» .

Ta võttis kapist pika puust kanduri, millel rippus tükki kolmkümmend kuus jämeda lakknupuga templit, ja asus vajalikke templeid pesadest osavalt välja võttes edasilükkamatuid pabereid vormistama.

Juba ammu ei kirjutanud «Herculese» ülem pabereid oma käega alla. Vajaduse korral tõmbas ta vestitaskust välja suure pitsati, hingas sellele korra ja vajutas tiitli kõrvale sirelivärvi faksiimile. See tööprotsess meeldis talle, ja viis isegi mõttele, - et poleks halb ka mõningaid kõige rohkem tarvisminevaid resolutsioone kummile kanda.

Nii tulid ilmale esimesed kautšukki valatud mõtteterad:

«Ei vaidle vastu. Polõhhajev.»

«Nõus. Polõhhajev.»

«Hiilgav mõte. Polõhhajev.»

«Ellu viia. Polõhhajev.»

Kui «Herculese» juhataja oli oma uut seadeldist praktikas proovinud, tuli ta järeldusele, et see lihtsustab märksa tema tööd ja vajab täiustamist ning edasiarendamist. Varsti pandi tööle uus partii kummitempleid. Seekord olid resolutsioonid sõnarohkemad:

«Käskkirjaga noomitus avaldada. Polõhhajev.»

«Märkus teha. Polõhhajev.»

«Perifeeriasse saata. Polõhhajev.»

«Ilma kompensatsioonita vallandada. Polõhhajev.»

Võitlus, mida «Herculese» ülem oli sunnitud kommunaalosakonnaga ruumide pärast pidama, inspireeris talle uusi standardtekste:

«Mina kommunaalosakonnale ei allu. Polõhhajev.»

«Ons nad seal hulluks läinud? Polõhhajev.»

«Ärge tööd segage: Polõhhajev.»

487

«Mina ei ole öövaht. Polõhhajev.»
«Võõrastemaja kuulub meile ja punkt. Polõhhajev.»
«Tunnen teie vempe. Polõhhajev.»
«Ei anna voodeid ega pesukausse. Polõhhajev,»
Seda seeriat telliti kolm komplekti. Ees seisis pikk võitlus ja ettenägelik ülem kartis täie tõsidusega, et ta ühe komplektiga toime ei tule.
Siis telliti komplekt resolutsioone «Herculese» sisetarvidusteks:
«Küsige Serna Mihhailovnatt. Polõhhajev.»
«Arge mulle kärbseid pähe ajage. Polõhhajev.»
«Tasa sõidad, kaugemale jõuad. Polõhhajev.»
«Käige kõik kus seda ja teist. Polõhhajev.»
Ülema loov mõte ei piirdunud muidugi ainult asja administratiivse küljega. Avara silmaringiga inimesena ei saanud ta mööda minna ka jooksva poliitika küsimustest. Ta tellis suurepärase universaalse stambi, mille teksti kallal ta mitu päeva vaeva oli näinud. See oli imetore kummist mõttesaavutus, mida Polõhhajev võis kohandada ükskõik millisele elujuhtumile. See andis. võimaluse viivitamata reageerida sündmustele ja vabastas ta peale selle veel vajadusest iga kord piinarikkaIt mõtelda. Stamp oli koostatud nii sobivalt, et ajakohase resolutsiooni saamiseks piisas vaid sellesse jäetud tühja rea täitmisest:

Vastuseks. . . . .
meie, herkuleslased, astume üles nagu üks mees sellega, et
a) tõstameasutuse kirjavahetuse kvaliteeti,
b) suurendame tööviljakust,

e) tugevdame võitlust bürokratismi; asjaajamisega venitamise, onupojapoliitika ja pugemise vastu,
d) likvideerime tööluusid ja sünnipäevade pidamise,
e) vähendame üldkulusid kalendrite ja portreede peale,
f) saavutame ametiühingulise aktiivsuse üldise kasvu,
g) loobume jõulude, lihavõtete, nelipühade, paastumaarjapäeva, kolmekuningapäeva, kurban-bairami, jom-kipura, ramasaani, puriimi ja teiste religioossete pühade pidamisest,
h) võitleme halastamatult tölpluse, huligaansuse, joomise, vastutamatuse, selgrootuse ja ebaloomulikkuse vastu,

i) astume sajaprotsendiliselt ühingu «Maha rutiin ooperilavalt» ridadesse,

488

j) läheme sajaprotsendiliselt üle sojaoale,
k) viime asjaajamise sajaprotsendiliselt üle ladina tähestikule ja teeme ka seda, mida edaspidi vaja tuleb.

Punkteeritud tühemiku täitis Polõhhajev isiklikult, vastavalt vajadusele, olenevalt käesoleva momendi nõuetest.

Järk-järgult läks Polõhhajev üha rohkem hasarti ja hakkas oma universaalset resolutsiooni ikka sagedamini käiku laskma. Asi läks niikaugele, et ta kasutas seda vastamiseks oma kaastööliste rünnakutele, sepitsustele ja ulakustele.

Näiteks: «Vastuseks raamatupidaja Kukuškindi häbematule ulakusele, kes nõudis talle ületunnitasu maksmist, astume. ..» Või: «Vastuseks kaastöölise Borissohlebski nurjatutele sepitsustele ja alatutele rünnakutele, kes palus erakorralist puhkust, astume. . .» - ja nii edasi.

Ja kõigele sellele tuli viivitamata vastata tõstmisega, suurendamisega, tugevdamisega, likvideerimisega, vähendamisega, üldise kasvuga, loobumisega, halastamatu võitlusega, sajaprotsendilise astumisega, sajaprotsendilise üleminekuga, sajaprotsendilise üleviimisega, samuti ka sellega, mida edaspidi vaja tuleb.

Alles pärast sellist peapesu Kukuškindile ja Borissohlebskile laskis ülem käiku lühikese kummist resolutsiooni: «Märkus teha. Polõhhajev» või «Perifeeriasse saata. Polõhhajev».

Kummist resolutsiooniga esmakordsel tutvumisel lasksid mõned herkuleslased pea longu. Neid kohutas punktide rohkus. Eriti viis neid segadusse punkt ladina tähestiku ja sajaprotsendilise astumise kohta ühingusse «Maha rutiin ooperilavalt!». Kõik läks siiski hästi. Tõsi küll, Skumbrijevitš sattus hoogu ja organiseeris peale mainitud ühingu veel ringi «Maha Hovanštšina!», kuid sellega kogu asi piirduski.

Sel ajal kui Polõhhajevi ukse taga häälte ventilaatorisumin edasi kestis, töötas väledalt ka Serna Mihhailovna. Kandur templitega - need olid reas kasvu järgi, alates kõige väiksemast: «Ei vaidle vastu. Polõhhajev» kuni kõige suuremani, universaalse templini - meenutas keerukat tsirkusepilli, millel valge kloun päikesega tagumikul kepikeste abil Bragi serenaadi mängib. Sekretär valis ligikaudu sisule vastava templi ja kandis selle paberile. Kõige

rohkem kasutas ta ettevaatlikku teksti: «Tasa sõidad, kaugemale jõuad», unustamata, et see on ülema lemmikresolutsioon.

Töö käis vahetpidamata. Kautšuk asendas suurepäraselt inimest. Kautšukist Polõhhajev ei olnud elavast Polõhhajevist küünevõrdki halvem.

Juba oli «Hercules» tühjaks jäämas ja paljajalgsed koristajad käisid räpaste ämbritega mööda koridori, juba lahkus viimane masinakirjutaja, kes oli veel tunniks tööle jäänud, et isiklikult ümber lüüa Jessenini värssi: «Vedades riimide kullatud roguskeid, tahan teile öelda õrnusi, loguskid», juba oli toolilt tõusnud ka Serna Mihhailovna, kes oli ootamisest tüdinud ja hakkas enne tänavaleminekut külmade sõrmedega põski masseerima, - kui Polõhhajevi kabineti uks pikkamisi avanes ja Ostap Bender sealt laisalt väljus. Ta heitis Serna Mihhailovnale unise pilgu ja lahkus kollast kingapaeltega mappi vibutades. Tema kannul ujus palmide ja sükomooride elustava varju alt välja ka Polõhhajev. Serna vaatas oma kõrgele sõbrale, ja laskus hääletult nelinurksele padjakesele, mis tema tooli kõvadust pehmendas. Kui hea, et kaastöölised olid juba koju läinud ega võinud sel hetkel oma ülemat näha! Tema vurrudes rippus helge pisar otsekui linnuke okstes. Polõhhajev pilgutas hämmastavalt kiiresti silmi ja hõõrus nii energiliselt käsi, nagu oleks ta tahtnud sealt tuld välja hõõruda, nagu teevad seda Okeaania metslased puupulkadega. Ta jooksis alandlikult naeratades ja kummardades Ostapile järele.

«Mis siis saab?» pomises ta kord ühest, kord teisest küljest Ostapile lähenedes. «Ega ma hukka saa? Öelge siis ometi, mu kullake, hõbedake, ega ma hukka saa? Võin ma kindel olla?»

Ta oleks tahtnud lisada, et tal on naine, lapsed, Serna, lapsed Serna ja veel ühe naisega, kes elab Rostovis Doni iääres, kuid ta kõrist tuli ,veel ainult kiunatus ja ta vaikis.

Nuuksuvalt kiunudes saatis ta Ostapi vestibüülini. Tühjaksjäänud hoones kohtasid nad ainult kaht inimest. Koridori lõpus seisis Jegor Skumbrijevitš. Suurt kombinaatarit nähes tõstis ta käe lõua juurde ja taganes niši. All trepil piilus elektritõrvikut kandva marmorneiu tagant raamatupidaja Berlaga. Ta tegi Ostapile orjaliku kummarduse ja lausus isegi: «Tere!», kuid Ostap jättis India asekuninga teretusele vastamata.

Väljapääsu juures haaras Polõhhajev Ostapi käisest ja sosistas:
«Ma pole midagi varjanud. Ausõna! Võin ma kindel olla? Eks ole?»

«Täieliku kindluse võib inimesele anda ainult kindlustuspoliis,» vastas Ostap samme aeglustamata. «Seda ütleb teile iga elukindlustusagent. Mulle isiklikult pole teid enam vaja. Riik ise hakkab teie vastu varsti huvi tundma.»

XX peatükk KOMANDÖR TANTSIB TANGOT

Väikeses kunstmineraalvete puhvetis, mille sildile olid maalitud sinised sifoonid, istusid valge laua taga Balaganov ja Panikovski. Sõravolinik näris vahveltoru, jälgides, et kreem teisest otsast välja ei veniks. Sellele jumalate roale rüüpas ta peale rohelise siirupiga «Värske hein» magusaks tehtud seltersit. Käskjalg jõi tervisele kasulikku keefiri. Tema ees oli juba kuus tühja pudelit. Täna oli kontoris uus asjaajaja Benderi poolt allakirjutatud palgalehe järgi palka maksnud ja sõbrad nautisid jahedust, mida õhkus puhveti itaalia kiviplaatidest, tulekindlast jääkapist, kus hoiti märga lambajuustu, tumedaks tõmbunud silindrilistest kihiseva veega balloonidest ja marmorletist. Tükk jääd oli kapist välja libisenud ja põrandale veeloigu tekitanud. Pärast väsitavat tänavapilti lühikeste varjude, kuumusest vaevatud möödujate ja janust hullunud koertega oli seda jäätükki mõnus vaadata.
«Kena linn on Tšernomorsk!» tähendas Panikovski huuli lakkudes. «Keefir on südamele väga hea.»

See teade tegi Balaganovile millegipärast nalja. Ta pigistas ettevaatamatult toruvahvlit ja sellest venis välja jäme kreemivorst, mille volinik hädavaevalt lennult kinni püüdis.
«Teate, Šuura,» jätkas Panikovski, «ma Benderit enam ei usalda. Ta justkui ei tee seda, mis vaja.»
«Nonoh!» ütles Balaganov ähvardavaIt. «Sinult ei küsita. »
«Jah tõsiselt. Ma pean Ostap Ibragimovitšist vägagi

lugu, ta on tubli mees! . .. Isegi Funt, - te teate, kuidas ma Fundist lugu pean - ütles Benderi kohta, et küll on nupumees. Kuid ma ütlen, Šuura, et Funt on eesel! Jumala eest, on alles loll! Lihtsalt vilets ja tühi inimene! Aga Benderi kohta ei ütle ma midagi. Ent see ja teine asi mulle ei meeldi. Teile, Šuura, räägin ma seda nagu sugulasele.»

Pärast viimast jutuajamist kriminaaljälituse subinspektoriga polnud keegi Balaganovit sugulaseks pidanud. Sellepärast kuulas ta rahuldusega ära käskjala sõnad ja andis talle kergemeelselt loa jätkata.

«Teate, Šuura,» sosistas Panikovski, «ma pean Benderist vägagi lugu, kuid siiski pean Ütlema: Bender on eesel.

Jumala eest, vilets ja tühi inimene!»

«Nonoh!» lausus Balaganov hoiatavalt.

«Milleks siin nonoh? Te ainult mõtelge, mis asja peale ta meie raha raiskab. Te tuletage meelde! Milleks vajame seda idiootlikku kontorit? Kui palju kulusid? Fundile üksinda maksame sada kakskümmend. Aga kontoripreili. Nüüd saadeti veel kaks subjekti, nägin, kui nad täna palgalehe järgi raha võtsid. Soomuspoisid! Milleks seda kõike vaja? Ta räägib, et see on vajalik legaalsuse huvides. Sülitan legaalsusele, kui see nii pöörast raha maksab. Aga kuuekümne viie rublased põdrasarved! Aga garnituur! Aga kõik need augulööjad!»

Panikovski tegi pintsakunööbid lahti, poolerublane manisk, mis tal kaelas oli, kerkis üles nagu pärgamendirull.

Kuid Panikovskil oh hoog sees Ja ta ei pööranud sellele tähelepanu.

«Jah, Šuura! Meie saame närust palka, tema aga supleb luksuses. Ja milleks ta, küsin ma, Kaukaasiasse sõitis?

Ütleb, et käis komandeeringus. Ei usu! Mina pole kohustatud kõike uskuma! Ja mina jooksin sadamasse talle piletit tooma. Pange tähele, esimese klassi piletit! See Nevski kergats ei või teises klassis sõita! Näete, kuhu läheb meie kümme tuhat! Ta peab kaugekõnesid, saadab kogu maailma välktelegramme. Kas teate, kui palju välktelegramm maksab? Nelikümmend kopikat sõna. Mina aga pean loobuma keefirist, mis mu tervist kosutab. Ma olen vana ja haige inimene. Ütlen teile otsekoheselt: ei ole nupumees see Bender.»

«Te ärge siiski nii palju õiendage,» tähendas Balaganov kõheldes. «Bender on teist inimese teinud. Tuletage

meelde, kuidas te Arbatovis jooksite, hani süles. Nüüd olete teenistuses, saate palka, olete ühiskonna liige.»

«Ma ei tahagi ühiskonna liige olla!» teatas äkki Panikovski ja lisas häält madaldades: «Teie Bender on idioot! Alustas seda idiootlikku juurdlust, samal ajal kui raha võib juba täna võtta paljaste kätega.»

Sõravolinik ei mõelnud enam kallile ülemusele, vaid nihkus nüüd Panikovskile lähemale. See aga, vajutades alla sõnakuulmatut maniskit, jutustas Balaganovile väga tõsisest eksperimendist, mille ta oli oma kulu ja kirjadega ette võtnud.

Tol päeval, kui suur kombinaator ja Balaganov olid Skumbrijevitšit taga ajanud, jätnud Panikovski kontori omavoliliselt vana Fundi hooleks, tunginud salaja Koreiko tuppa ja pannud seal peremehe äraolekut kasutades toime põhjaliku ülevaatuse. Mingit raha ta toast muidugi ei leidnud, kuid ta avastas midagi paremat - kaks väga suurt musta pommi, kumbki poolteist puuda raske.

«Teile, Šuura, ütlen ma nagu sugulasele. Avastasin nende pommide saladuse.»

Panikovski sai lõpuks kätte oma maniski rahutu tripi, kinnitas selle püksinööbi külge ja heitis Balaganovile võiduka pilgu.
«Mis saladus seal võib olla?» lausus sõravolinik pettunult. «Harilikud tõstepommid.»
«Te teate, Šuura,kuidas ma teist lugu pean,» ägestus Panikovski, «kuid te olete eesel. Need on kuldpommid! Mõistate? Puhtast kullast pommid! Iga pomm poolteist puuda. Kolm puuda puhast kulda, sain sellest kohe aru, justkui kae oleks silme eest langenud. Seisin nende pommide ees ja lausa rõkkasin naerust. Mihuke molkus on see Koreiko! Valas endale kullast pommid, värvis mustaks ja mõtleb, et keegi seda teada ei saa. Teile, Šuura, ütlen hagu sugulasele, kas ma oleksin teile sellest saladusest jutustanud, kui oleksin suutnud pommid üksinda ära tuua? Kuid ma olen vana ja haige inimene, pommid aga on rasked. Ja ma kutsun teid nagu sugulast. Ma pole Bender. Ma olen aumees!»
«Kui need polegi kullast?» küsis leitnandi lemmikpoeg, kes väga tahtis, et Panikovski tema kahtlused võimalikult kiirestihajutaks.
«Millest nad siis teie arvates on?» küsis konventsioonirikkuja irooniliselt.

«Jah,» ütles Balaganov punaseid ripsmeid pilgutades, «nüüd on asi mulle selge. Vaata ikka vanameest. Ole lahke, kõik tõi päevavalgele! Bender aga ei tee tõesti mis vaja: kirjutab pabereid, sõidab ringi. . . Anname osa siiski ka temale, oleme õiglased, ah?»
«Mille eest?» vaidles Panikovski. «Kõik jääb meile! Nüüd hakkame toredalt elama, Šuura. Panen endale kuldhambad suhu ja võtan naise, jumala eest. võtan naise, aumehe ausõna!»

Väärtuslikud pommid otsustati viivitamata ära tuua.

«Makske keefiri eest ära, Šuura,» ütles Panikovski, «pärast klaarime.»

Vandeseltslased väljusid puhvetist ja hakkasid päikesest pimestatuina linnas ringi käima. Neid rõhus kannatamatus. Nad seisid kaua linna viaduktidel ja vahtisid, kõhuga rinnatisele toetudes, ükskõikselt alla majakatustele, sadamasse laskuvatele tänavatele, kus autod ettevaatlikult nagu hobused alla sõitsid. Rasvased sadamavarblased toksisid nokaga sillutist, samal ajal kui igast väravaalusest jälgisid neid räpased kassid. Roostetanud katuste, pööninguakende ja antennide tagant paistis sinakas laht, kõigest väest tõttav kaater ja suure punatähega kollane aurikukorsten.

Aeg-ajalt kergitas Panikovski pead ja tegi arvutusi. Ta arvutas puudad ümber kilogrammideks, kilogrammid vanatestamentlikeks solotnikkudeks ja iga kord tuli välja säärane ahvatlev arv, et konventsioonirikkuja isegi õrnalt niutsatas.
Õhtul pärast kella kümmet loivasid piimavennad, kahe suure pommi raskuse all kõveras, Sarvede ja Sõrgade Varumise kontori suunas. Panikovski kandis oma pommi kahe käe otsas, kõhtu ette ajades ja rõõmsalt ähkides. Ta peatus sageli, asetas pommi kõnniteele ja pomises: «Naise võtan! Aumehe ausõna, naise võtan!» Tüüakas Balaganov hoidis pommi õlal. Vahel ei saanud Panikovski kuidagi ümber nurga keerata, sest pomm kiskus teda inertsi mõjul ikka edasi. Siis krahmas Balaganov Panikovskil vaba käega kraest kinni ja andis ta kehale vajaliku suuna.
Kontori ukse ees jäid nad seisma.
«Kohe saeme kumbki endale tüki,» ütles Panikovski ärevalt, «homme hommikul aga müüme ära. Mul on üks tuttav kellassepp, härra Biberham. Ta maksab täie hinna.

494

Mitte nagu Tšernomorski kaubastus, kus kunagi täit hinda ei maksta.»
Nüüd märkasid vandeseltslased äkki, et kontori roheliste eesriiete tagant paistab valgust.
«Kes seal küll sel kellaajal võiks olla?» imestas Balaganov lukuaugu juurde kummardudes.
Kirjutuslaua taga, mida küljelt tugev laualamp valgustas, istus Ostap Bender ja kirjutas õhinal.
«Kirjanik!» ütles Balaganov lõkerdades ja loovutas lukuaugu Panikovskile.
«Muidugi,» tähendas Panikovski, kui ta oma isu täis oli vaadanud. «Jälle kirjutab. Jumala eest, see vilets mees teeb mulle nalja. Ent kus me saagLna hakkame?»
Piimavennad tahtsid alguse tegemiseks juba homme hommikul kaks tükki kulda kellassepale ära müüa, sellepärast võtsid kumbki oma koorma ja kadusid pimedusse.
Samal ajal lõpetas suur kombinaator Aleksandr Ivanovitš Koreiko elulookirjeldust. Kõigilt viielt «talutarelt», mis moodustasid kirjutusgarnituuri «Vaata küla poole», olid pronkskatused ära võetud. Ostap torkas sulge kuhu juhtus, nihutas end ühtelugu ja liigutas laua all jalgu.
Ta nägu oli vaevatud nagu kaardimängijal, kes kogu öö on kaotanud ja alles koidikul lõpuks õige kaardi leidnud. Kogu öö ei läinud korda panka pidada; ei vedanud. Mängija vahetas laudu, katsus saatust ära petta ja vedamise kohta leida. Kuid kaart ei tahtnud kuidagi tulla. Kord võttis ta appi «piilumise», s. o. vaatas esimest kaarti ja hakkas siis teist kaarti selle tagant väga aeglaselt välja nihutama, kord pani kaardi laua äärele ja vahtis seda alt üles, kord seadis mõlemad kaardid nägupidi kokku ja avas need nagu raamatu, ühesõnaga, proovis kõike, mida inimesed teevad, kui neil mängus ei vea. Ei aidanud seegi. Kätte tulid suuremalt jaolt pildid: nöörvuntsidega soldatid, paberlilli nuusutavad emandad ja kojamehehabemega kuningad. Väga tihti sattusid kätte mustad ja punased kümnelised. Üldse jooksis säärane rämps, mida nimetatakse ametlikult «bakkaraks», mitteametlikult aga «pildipoeks». Ja alles siis, kui lühtrid on juba tuhmumas ja kustumas, kui siltide all «Magamine keelatud» norskavad kulunud kraedega hädavaresed, juhtub ime. Pangad hakkavad läbi minema, jõledad pildid ja kümned kaovad, hakkavad tulema kaheksad ja üheksad. Mängija ei torma enam saalis ringi, ei piilu kaarti, ei vahi seda alt üles. Ta

495

tunneb, et tal on õige kaart käes. Ja juba tunglevad õnneseene selja taga mangujad, rebivad teda õlast ja sosistavad meelitava häälega: «Onu Juura, andke kolm rubla!» Kuid tema, kahvatu ja uhke, pöörab kaarte julgelt ümber ja koorib oma partnereid, kostab hüüdeid: «Üheksanda laua ääres saab koht vabaks!» - «Amatöörid, saatke pool rubla nina pealt!» Ning valgete joonte ja kaartega märgitud roheline laud näib talle lõbusana ja rõõmsana otsekui jalgpalliväljak. .
Ostapile oli nüüd kõik arusaadav. Mängu oli tulnud pööre.
Kõik ebaselge sai selgeks. Trobikond nöörvurrude ja kuningahabemetega tegelasi, kellega Ostapil oli olnud pistmist ja kes olid kollasesse saapapaeltega mappi oma jäljed jätnud, valgusid äkki laiali, ja teisi eemale trügides tungis esiplaanile luitunud silmadega singilõust, mida täiendasid nisukarva kulmud ja sügavad kapralikortsud põskedel.

Ostap pani punkti, vajutas peale kirjapressi, mille nupp karupoega kujutas, ja hakkas dokumente toimikusse õmblema. Talle meeldis oma asju korras hoida. Mõnuga silmitses ta veel kord hästisilutud tunnistusi, telegramme ja mitmesuguseid õiendeid. Mapis oli isegi fotosid ja väljavõtteid arveraamatutest. Mapis oli kogu Aleksandr Koreiko elu, koos sellega muidugi ka palmid, tütarlapsed, sinine meri, valge aurik, helesinised ekspressid, peeglina läikivauto ja Rio de Janeiro, lahesügavusse peitunud imedelinn, kus elavad heasüdamlikud mulatid ja rõhuv enamus elanikke käib valgetes pükstes. Lõpuks oli suur kombinaator leidnud tolle indiviidi, kellest ta kogu eluaeg oli unistanud.. .

«Kahjuks pole kedagi, kes minu titaanlikku tööd hinnata oskaks,» lausus Ostap nukralt püsti tõustes ja mappi kinni sidudes. «Balaganov on tubli, kuid rumal. Panikovski on lihtsalt loll vanarnees. Kozlevitš aga tiibadeta ingel. Ta usub siiamaani, et me suitsupitsitööstuse jaoks sarvi varume. Kuid kus on mu sõbrad, mu naised, mu lapsed? Ainus lootus, et lugupeetud Aleksandr Ivanovitš lõpuks mu suurt tööd hindab ja mulle vaesekesele umbes viissada tuhat pihku pistab. Aga ei! Nüüd ma alla miljoni ei lepi, muidu heasüdamlikud mulatid mind lihtsalt enam ei austa.»

Ostap tuli laua tagant välja, võttis oma suurepärase

mapi ja hakkas tühjas kontoris edasi-tagasi mõtlikult kõndima, tegi ringi ümber türgi aktsendiga kirjutusmasina, raudteekompostri ning peaaegu puudutas peaga põdrasarvi. Valge arm Ostapi kõril lõi punetama. Järkjärgult muutusid suure kombinaatori liigutused aeglasernaks, tema jalad kreeka madruselt juhuslikult ostetud punastes kingades libisesid kõlatult mööda põrandat. Märkamatult hakkas ta liikuma külg ees. Parema käega surus ta õrnalt rinnale oma mappi nagu tütarlast, pahema käe aga sirutas ette. Linna kohal oli selgesti kuulda fortuuna ratta kampolikriginat. See peen muusika muutus äkki kergeks viiuliheliks... Ja ammuunustatud südamessetungiv meloodia pani helisema kõik Sarvede ja Sõrgade Varumise Arbatovi Kontori Tšernomorski osakonnas leiduvad esemed. Esimesena alustas samovar. Sellest kukkus ootamatult kandikule hõõguv süsi. Ja samovar hakkas laulma:

Seal kaugel kuumas Argentiinas
on sinitaevas, kuldsed liivad. . .

Suur kombinaator hakkas tangot tantsima. Tema nägu oli profiilis nagu medalilt lõigatud. Ta laskus ühele põl.vele, tõusis kIiresti püsti, tegi pöörde ja libises kergelt jalgu liigutades edasi. Ootamatutel pööretel lehvisid nähtamatud frakihõlmad.

Meloodiat jätkas juba türgi aktsendiga kirjutusmasin:

ön sinitaevas, kuldsed livad
ja naised nagu filmidivad.

Ja päevi näinud kohmakas malmkomposter õhkas möödunud aegu taga:

Ja naised nagu filmidiivad
kõik tantsivad seal tangot.

Ostap tantsis klassikalist provintsitangot, mida miniatuuride teatrites esitati paarkümmend aastat tagasi, kui raamatupidaja Berlaga kandis oma esimest kõvakübarat, Skumbrijevitš teenis linna politseiülema kantseleis, Polõhhajev andis eksamit esimese tsiviilauastme saamiseks, sitzpresident Funt aga oli alles ergas seitsmekümneaastane mees ja, istus koos teiste pikeevestidega kohvikus «Floriida», arutades seoses Itaalia-Türgi sõjaga Dardanellide sulgemise hirmsat fakti. Tol ajal veel värsked ja siledad

pikeevestid sõelusid kõiki selle aja, poliitikategelasi, «Nupumees see Enver-bei. Nupumees see Yuan Shi-kai. Nupumees on siiski ka Puriškevitš!» väitsid nad. Ja juba tookord kinnitasid nad, et nupumees see Briand, sest ka siis oli ta minister.

Ostap tantsis. Tema pea kohal sahisesid palmid ja lendlesid värvirikkad linnud. Ookeaniaurikute pardad hõõrusid Rio de Janeiro sadamakaid. Osavad brasiilia kaupmehed tegelesid kõigi silme all kohvidumpinguga ja kohalik noorsugu lõbustas enhast vabaõhurestoranides alkohoolsete jookidega.

«Paraadi juhatan mina!» hüüatas suur kombinaator.

Ta kustutas tule, väljus ja läks lühimat teed kaudu Malaja Kassatelnajale. Taevas hargnesid helgiheitjate kahvatud sirkeljalad, laskusid alla, lõikasid järsku ära tüki majast, tuues lagedale rõdu või arnautliku klaasgalerii ehmatusest kangestunud paarikesega. Nurga tagant tulid Ostapile õõtsudes ja roomikutega kolistades vastu kaks ümmarguse seenekübaraga tanki. Ratsaväelane kummardus sadulalt alla ja päris möödujailt, millist teed mööda on Vanaturule kõige lähem. Ühes kohas tõkestas Ostapi tee suurtükivägi. Ta lipsas kahe pi:ltarei vahelt läbi. Teises kohas naelutasid militsionäärid rutates hooviväravale musta kirjaga silti: «Gaasivarjend».

Ostap tõttas. Teda kihutas tagant argentiina tango. Ümbrusele tähelepanu pööramata astus ta Koreiko majja ja koputas tuttavale uksele.

«Kes seal on?» kostis põrandaaluse miljonäri hääl. «Telegramm!» vastas suur kombinaator ja tegi pimedusele silmi.

Uks avanes ja ta astus sisse, riivates mapiga uksepiita.

Koidu ajal istusid volinik ja käskjalg kaugel linna taga, järsakus.

Nad saagisid pomme. Malmitolm oli nende ninad mustaks määrinud. Panikovski kõrval maas vedeles manisk. Ta oli selle ära võtnud, sest see segas saagimist. Kaalupommide alla oli ettevaatlik konventsioonirikkuja laotanud ajalehe, et ükski väärismetalli terake asjata kaotsi ei läheks.

Vahetevahel heitsid piimavennad teineteisele tähtsa pilgu ja hakkasid uue jõuga saagima. Hommikuvaikuses

oli kuulda ainult suslikute sisinat ja kuumaks läinud saetera kriginat.

«Mis see siis on!» ütles järsku Balaganov ja katkestas töö. «Saen juba kolm tundi, kuid ikka veel ei ole ta kullast. »

Panikovski ei vastanud. Talle oli kõik juba selge ja viimase poole tunni jooksul liigutas ta ainult moepärast saagi.

«Mis siis ikka, saeme veel!» ütles punapäine Šuura reipalt.

«Muidugi on vaja saagida,» tähendas Panikovski, püüdes hirmsat kättemaksutundi edasi lükata.
Ta kattis näo käega ja vahtis läbi harali sõrmede Balaganovi rütmiliselt liikuvat laia selga.
«Midagi ei saa aru!» ütles Suura, kui ta oli kaalupommi lõpuni läbi saaginud ja selle nagu õuna kaheks pooleks lahutanud. «See pole kuld!»
«Saagige aga edasi,» lalises Panikovski.
Kuid Balaganov, kummaski käes malmist poolkera, hakkas aeglaselt konventsioonirikkuja poole astuma.
«Ei tohi selle rauaga mulle läheneda!» kiunus Panikovski eemale joostes. «Põlgan teid!»
Kuid Šuura võttis hoogu ja virutas pingutusest ägisedes pommitükiga intrigaani suunas.
Oma pea kohal pommi vilinat kuuldes heitis intrigaan pikali.
Voliniku heitlus käskjalaga oli lühike. Mõnuga tram pis vihaleaetud Balaganov esmalt jaluli maniskil, siis aga asus selle omaniku kallale. Šuura jagas hoope ja küsis:
«Kes mõtles välja need kaalupommid? Kes raiskas kroonu raha? Kes kirus Benderit?»
Leitnandi esimene poeg tuletas peale selle veel meelde Suhharevo konventsiooni rikkumist, mille eest Panikovski veel mõne täie lisaks sai.
«Maniski eest te veel vastutate!» vingus Panikovski õelalt ja varjas end küünarnukkidega. «Ärge unustage, et maniskit ma teile iialgi andeks ei anna! Nüüd selliseid maniskeid enam müügil ei ole!»
Lõpuks võttis Balaganov vastaselt ära igivana rahakoti kolmekümne kaheksa rublaga.
«See on sinu keefiri eest, madu!» ütles ta.
Tusaselt läksid nad linna tagasi.
Ees sammus vihaleaetud Šuura, tema järel aga vantsis üht jalga longates ja kõva häälega nuttes Panikbvski.

499

«Ma olen vaene ja onnetu vana inimene!» nuuksus ta. Maniski eest te veel vastutate. Andke mu raha tagasi»
«Küll sa mu käest saad!» lausus Šuura tagasi vaatamata. «Räägin kõik Benderile ära. Avantürist!»

XXI pea t ü k k «KAARNAKÜLA» LÕPP

Varvara Ptiburdukova oli õnnelik. Ta istus ümmarguse laua taga ja laskis silmadel üle oma majapidamise käia. Ptiburdukovide toas oli nii palju mööblit, et tühja kohta peaaegu polnudki. Kuid õnne jaoks oli küllalt ka sellest pinnast, mis vabaks oli jäänud. Lamp saatis valgusvihke akna taha, kus väreles haljas puuoksake otsekui daamipross. Laual lebasid küpsised, kompvekid ja marineeritud koha ümmarguses plekk-karbis. Elektriteekann koondas oma kõverpinnale kogu Ptiburdukovide pesa mugavuse. Teekannult peegeldusid voodi ja valged kardinad ja öökapp. Peegeldus ka Ptiburdukov ise, kes istus nööridega kaunistatud sinises pidžaamas teisel pool lauda naise vastas. Ka tema oli õnnelik. Paberossisuitsu läbi vurrude puhudes tegi ta vineerist mängusuvilale käimlat. Seda tööd tuli teha hoolega. Pidi välja saagima seinad, paigale panema längus katuse, valmis tegema sisustuse, klaasima akna ja kinnitama uksele mikroskoopilise haagi. Ptiburdukov pani sellesse kogu oma kire: ta pidas vineerisaagimist parimaks puhkuseks.

Kui insener oli lõpetanud oma töö, muheles ta rõõmsalt, patsutas naise paksu sooja selga ja tõmbas lähemale kohakonservi. Kuid samal hetkel koputati väga kõvasti ukse pihta, isegi lamp hakkas vilkuma ja teekann libises traataluselt maha.

«Kes küll nii hilja peaks tulema?» pomises Ptiburdukov ust avades.

Trepil seisis Vassissuali Lohhankin. Ta oli habemeni valgesse tekki mässitud ja selle alt paistsid ainult karvased jalad. Rinna kohal hoidis ta raamatut «Mees ja naine», mis oli paksus ja kullatud köites ja nägi välja nagu ikoon. Vassissuali silmad ekslesid sinna-tänna.

«Olge lahke,» lausus insener jahmunult ja astus sammu tagasi. «Varvara, mida see tähendab?»

«Ma teile tulin igaveseks ajaks,» vastas Lohhankin otsekui hauast kostva jambiga, «ja loodan ulualust leida teie käest. »

«Kuidas, ulualust?» lausus Ptiburdukov näost punetama hakates. «Mis te soovite, Vassissuali Andrejevitš?»

Ka Varvara jooksis trepikotta. .

«Sašuk! Vaata, ta on alasti!» kriiskas naine. «Mis sinuga lahti on, Vassissuali? Astu ometi sisse, astuge sisse.»

Paljajalgne Lohhankin astus üle läve ja hakkas tiirutama mööda tuba, pomisedes kogu aeg: . «Oh häda, oh õnnetus!» Ptiburdukovi peene tisleritöö tõmbas ta tekiservaga põrandale. Insener tõmbus nurka, tundes, et midagi head loota enam pole.

«Mis õnnetus siis on juhtunud?» päris Varvara. «Miks sul ainult tekk ümber on?»

«Ma teile tulin igaveseks ajaks,» kordas Lohhankin lehmahäälega. Ja trummeldas kollaka jalakannaga ärevalt vastu puhast poonitud põrandat.

«Mis jama sa ajad?» ründas Varvara oma endist meest. «Kasi koju ja maga ennast välja. Lahku siit! Mine koju!»

«Ei enam katust mul,» ütles Vassissuali värisedes. «Kõik põles maani maha. Vaid selle teki päästsin ma ja lemmikraamatu. Ent kui ma näen te silmis hinge külmust, siis lahkun silmapilk ja nean teid pealekauba.»

Nukralt tuikudes astus Vassissuali ukse poole. Kuid Varvara koos oma mehega hoidsid teda tagasi. Nad palusid andestust, ütlesid, et ei saanud kohe aru, milles asi on.

Algasid askeldused. Toodi lagedale Ptiburdukovi uus ülikond, pesu ja kingad.

.Sel ajal kui Lohhankin riietus, pidasid abikaasad koridoris nõu.

«Kuhu panna?» sosistas Varvara. «Ööbida ta meil ei saa, meil on üks tuba.»

«Sa paned mind imestama,» ütles heasüdamlik insener. «Inimesega juhtus õnnetus, sina aga mõtled ainult enda peale. »

Kui abikaasad tuppa tulid, istus paljakspõlenu laua taga ja sõi otse plekk-karbist kalakonservi. Peale selle oli riiulilt minema visatud kaks köidet «Materjalide tugevust» ja nende asemel ilutses kuldköites «Mees ja naine».

«Kas tõesti põles maha kogu maja?» päris Ptiburdukov kaastundlikult. «Hirmus lugu!»

«Ma arvan, võib-olla see nii peabki olema,» ütles Vassissuali pererahva õhtueinet lõpetades, «võib-olla tulen leekidest uue inimesena välja, ah?»

Ent uueks inimeseks ta ei saanud.
Kui kõik jutud olid räägitud, hakkasid Ptiburdukovid magama. heitma. Vassissualile tehti ase samale ülejäänud pinnale, millest alles tund aega tagasi pererahva õnne jaoks piisas. Aken pandi .kinni, tuli kustutati ja tuppa laskus öö. Paarkümmend minutit lamasid kõik vakka, keerasid aeg-ajalt teist külge ja ohkasid raskelt. Siis kostis põrandalt Lohhankini pikka sosinat:
«Varvara! Varvara! Kuule, Varvara!»
«Mis sa tahad?» küsis tema endine naine tusaselt.
«Miks lahkusid mu juurest sa, Varvara?»
Sellele põhimõttelisele küsimusele vastust saamata sosistas Vassissuali:
«Litakas oled sa, Varvara! Sa emahunt, sa emahunt, sind põlgan ma...»
Insener lamas vihast lämbudes ja käsi rusikasse pigistades liikumatult voodis.
«Kaarnakülas» algas tulekahju kell kaksteist õht.ul, sel:samal ajal, kui Ostap Bender tühjas kontoris tangot tantsis ja piimavennad Balaganov ja Panikovski kuldpommide raskuse all kummargil linnast välja ruttasid.
Pikas sündmusteahelas, mis eelnes tulekahjule kolmandas korteris, oli esimeseks lüliks ei kellegi vanaeit. Nagu teada, põletas ta oma kambris petrooleumi, sest elektri vastu ei olnud tal usaldust. Pärast Vassissuali Andrejevitšile antud keretäit polnud korteris enam ammu mingeid huvitavaid sündmusi olnud ja kammerhärra Mitritši kärsitu hing kannatas pealesunnitud tegevusetuse all. Ta mõtles kord vanaeide harjumuste üle hästi järele ja sattus segadusse.
«Põlema paneb vanaeit kogu korteri!» pomises ta. «Mida tal karta? Mu klaver üksi aga maksab paar tuhat.»
Kui Mitritš oli niisugusele järeldusele tulnup, kindlustas ta tulekahju vastu ära kogu oma liikuva vara. Nüüd oli ta rahulik ja vaatas ükskõikselt pealt; kui vanaeit üles oma :kambrisse suurt tolmust petrooleumipudelit tassis, seda nagu last kätel kandes. Esimesena sai Mitritši ettevaatlikust -sammust teada kodanik Gigienišvili ja tõlgitses seda kohe omamoodi. Ta astus koridoris Mitritši juurde, võttis :tal rinnust kinni ja lausus ähvardavalt:

«Kas tahad kogu korteri põlema panna? Kas tahad kindlustussummat kätte saada? Kas arvad, et Gigienišvili on loll? Gigienišvili saab kõigest aru.»
Ja kirgliku loomuga üürnik sõlmis selsamal päeval ise suure summa peale kindlustuslepingu. See teade ajas kogu «Kaarnaküla!» kananaha ihule. Lucia Frantsevna Pferd tuli kööki, silmad pungis.
«Nad panevad meid põlema, need lurjused. Tehke kuidas tahate, kodanikud, kuid mina lähen jalamaid oma vara kindlustama. Maha põleme niikuinii, saan siis vähemalt kindlustuspreemiagi. Mina nende pärast kerjama ei taha minna. »
Järgmisel päeval kindlustas ennast kogu korter, väljaarvatud Lohhankin ja ei kellegi vanaeit. Lohhankin luges «Rodinat» ega märganud midagi, vanaeidel aga polnud usku kindlustusse, nagu tal polnud usku elektrissegi. Nikita Prjahhin tõi koju sirelivärvi äärega kindlustuspoliisi ja silmitses kaua vastu valgust selle vesimärke.
«Riik siis, tähendab, toetab meid?» lausus .ta süngeIt. «Abistab elanikke? Aitäh! Nüüd, tähendab, kuidas tahame, nii ka teeme.»

Prjahhin peitis poliisi särgipõue ja läks oma tuppa. Tema sõnad tekitasid säärast hirmu, et sel ööl «Kaarnakülas» keegi ei maganud. Dunja sidus asju kimpu, teised kaasüürnikud läksid tuttavate juurde magama. Päeval valvasid kõik üksteise järele ja kandsid kodust tükkhaaval vara ära.

Kõik oli selge. Nende maja päevad olid loetud. Ta pidi kindlasti põlema minema. Ja kell kaksteist öösi läks ta tõesti kuuest kohast korraga põlema.

Majast, mis oli juba tuleleeke ja suitsu täis, kargas viimasena välja Lohhankin, valge tekk ümber. Ta röökis kõigest jõust: «Tuli lahti! Tuli lahti!», kuigi ta selle uudisega kedagi ei üllatanud. Kõik «Kaarnaküla» elanikud olid koos. Purjus Prjahhin istus oma raudkantidega kohvril. Mõttetult vahtis ta lõkendavaid aknaid ja kordas: «Kuidas tahame, nii ka teeme!» Gigienišvili nuusutas aeg-ajalt jälestusega oma käsi, mis haisesid petrooleumi iärele, ja pühkis neid pärast seda igakord113 pükste külge. Õhuaknast tungisid välja tulekeeled ja noolisid sädemeid puistates puukarniisi. Purunes ja kukkus klirinal tänavale esimene aken. Ei kellegi vanaeit ulgus hirmsa häälega.

«Nelikümmend .aastat ..seisis maja oma kohal,» seletas

Mitritš tähtsalt rahva hulgas ringi jalutades. «Iga võimu ajal seisis, hea maja oli. Aga nõukogude võimu ajal põles maha. Kurb fakt, kodanikud!»

«Kaarnaküla» naissoost elanikud olid ühes hunriikus ega pööranud tulelt silmi. Kõigist akendest justnagu s:uurtükitorudest lõid välja leegid. Äkki tuli kadus ja siis paistis, et pimedusse mattunud maja kargas otsekui suurtükk pärast lasku tagasi. Siis hüppas kollakaspunan€ pilv' jälle välja, valgustades pidulikult Sidruni põiktänavat. Hakkas palav. Maja ligidaloli juba võimatu seista ja seltskond kolis vastaspoolsele kõnniteele. Üksi Nikita Prjahhin tukkus keset sõiduteed kohvril istudes. Äkki kargas ta püsti, ise palja jalu ja kohutav.

«Öigeusklikud!» möirgas ta oma särki rebides. «Kodanikud!»

Ta jooksis külg ees tulest eemale, tungis inimestesumma ja hakkas arusaamatuid sõnu hüüdes käega põleva maja poole näitama. Inimestesumm sattus segadusse.

«Laps unustati tulle,» ütles õlgkübaras naine veendunult.

Nikita piirati ümber. Ta ajas käed vastu ja kippus maja juurde.

«Voodis!» röökis Prjahhin hullunult. «Laske lahti!»

Tema näolt veeresid alla tulepisarad. Ta äigas vastu pead Gigienišvilile, kes talle tee oli sulgenud, ja sööstis hoovi. Hetke pärast jooksis ta sealt redeliga välja. .

«Pidage ta kinni!» hüüatas õlgkübaras naine. «Ta põleb sisse! »

«Käi minema!» käratas Nikita Prjahhin redelit seina vastu seades ja noormehi, kes teda jalust haarata püüdsid, eemale tõugates. «Ma ei lase teda hukkuda. Süda põleb!» Jalgadega hoope jagades ronis ta üles teise korruse suitseva akna poole.

«Tagasi!» kisendati inimsummast. «Kuhu sa ronid? Põled sisse!»

«Voodis!» jätkusid Nikita hüüatused. «Terve hani, veerand ämbrit viljaviina. Kas siis seda võib lasta kaotsi minna, õigeusklikud kodanikud?»

Ootamatu väledusega haaras Prjahhin aknaservast ja kadus silmapilkselt aknaavasse - võimas õhuvool kiskus ta sisse. Ta viimased sõnad olid: «Kuidas tahame, nii ka teeme!» Põiktänav jäi vaikseks, seda katkestasid tuletõrje

voori kellahelin ja pasunahääled. Hoovi jooksid laiade siniste vöödega jäikades presentülikondades ronijad.
Varsti parast seda, kui Nikita Prjahhin oli toime pannud oma elus ainukese ja viimse kangelasteo, eraldus majast põlev äampalk ja prahvatas vastu maad. Ragisev katus langes sisse. Taevasse kerkis hiilgav tulesammas, nagu oleks majast pomm Kuule lastud.
Nii hukkus korter number kolm, mida ümberkaudsed «Kaarnakülaks» nimetasid.
Äkki kostis põiktänavas kabjaplagin. Tulekahjuhelgis kihutas voorimeheI insener Talmudovski. Ta põlvedel lebas silte täis kleebitud kohver. Istmelt üles hüpates kummar-dus insener voorimehe poole ja hüüdis:
«Sihukese palgaga mind siin kinni ei' pea! Kiiremini edasi!»
Samal hetkel kadus tema rasvane, tulest ja tuletõrje tõrvikutest valgustatud selg nurga taha.

XXII peatükk PARAADI JUHATAN MINA

«Ma olen suremas igavuse kätte,» lausus Ostap. «Ajasin teiega juttu ainult kaks tundi, kuid te olete mu nii ära tüüdanud, nagu oleksime eluaegsed tuttavad. Sellise tõrksa iseloomuga on Ameerikas hea miljonär olla, Meil peab miljonär vagur olema.»
«Te olete hull!» vastas Aleksandr Ivanovitš. .
«Solvata mind ei maksa,» tähendas Bender rahulikult. «Ma olen Türgi alama poeg ja järelikult janitšaride võsu. Kui te mind solvate, siis armu ma teile ei anna. Janitšarid ei halasta naiste ega laste ega, põrandaaluste nõukogude miljonäride peale.». .
«Lahkuge, kodanik!» lausus Koreiko «Herculese» bürokraadi häälega. «Kell on juba kolm, ma tahan magada, pean vara tööle minema.»
«Öige küll, unustasin!» hüüatas Ostap. «Te ei tohi tööle hiIineda. Võivad vallandada kahe nädala palga ettemaksmiseta. Kahe nädala palk on siiski kakskümmend kolm rubla! Teie kokkuhoiu juures võib sellega pool aastat ära
elada.»

«See pole teie asi. Jätke mind rahule. Kuulete? Käige minema! »
«Kuid see kokkuhoid saadab teid hukka. Teil on muidugi ohtlik oma miljoneid näidata. Kuid te lähete liiale. Kas olete mõelnud, mis teiega juhtub, kui lõpuks oma raha juurde pääsete? Karskus on ohtlik asi! Tundsin prantsuse keele õpetajat Ernestina Jossifovna Puankareed, kes ei joonud kogu eluaja viina. Ja mis temaga juhtus? Ühel peol kostitati teda napsu konjakiga. See meeldis talle, ta jõi ära terve pudeli ja läks sealsamas õhtusöögi ajal hulluks. Ning polnudki maailmas üht prantsuse keele õpetajat. Seesama võib juhtuda ka teiega.»
«Mida te, kurat võtaks, minust tahate?»
«Seda, mida mu lapsepõlvesõber Kolja Osten-Backen tahtis saada mu lapsepõlvesõbratarilt poola iluduselt Inga Zaiontsilt. Ta tahtis armastust. Ka mina tahan

armastust. Tahan, et teie, kodanik Koreiko, mind armastama hakkaksite ja oma poolehoiu täheks mulle üks miljon rubla annaksite.»
«Välja!» ütles Koreiko vaikse häälega.
«Näete nüüd, jälle unustasite, et ma janitšaride võsu olen.»
Nende sõnadega tõusis Ostap püsti. Nüüd seisid vestluskaaslased teineteise vastas. Koreiko nägu ennustas tormi, silmis välgatasid valged laineharjad. Suur kombinaator naeratas südamlikult, paljastades oma maisiteradena valgeid hambaid. Vaenlased olid päris laualambi lähedal ja seintele laskusid nende hiiglasuured varjud.
«Olen teile tuhat korda öelnud,» lausus Koreiko ägedust maha surudes, «et mul mingeid miljoneid ei ole ega pole olnud. Kas saite aru? Kas saite aru? Ja käige minema! Kaeban teie peale.»
«Kaebama ei lähe te minu peale iialgi,» ütles Ostap rõhutatult. «Lahkuda võin aga küll. Kuid enne kui ma Malaja KassateInaja tänavale jõuan; jooksete mulle nutuga järele, lakute mu janitšarikandu ja palute mind tagasi tulla.»
«Miks peaksin ma teid paluma?» .
«Palute küll. Nii see peabki olema, nagu mu sõber Vassissuali Lohhankin ütelda armastas, see on suur õige tõde. Vaadake!»
Suur kombinaator pani oma mapi lauale, ja selle kingapaelu aeglaselt lahti harutades teatas: .

«Lepime ainult kokku, et ei mingeid ekstsesse! Te ei tohi mind kägistada, te ei tohi aknast välja hüpata ja, peaasi, ärge rabandust saage. Kui teile tuleb pähe siinsamas äkki ära surra, siis panete mind sellega rumalasse olukorda. Hävib pikaajalise hooksa töö vili. Üldse peame natuke aru. Pole enam saladus, et te mind ei salli. Ma ei saavuta kunagi seda, mis Kolja Osten-Backen Inga Zaiontsilt, mu lapsepõlvesõbratarilt saavutas. Sellepärast ei hakka ma asjata ohkama ega ka teid kaisutama. Võite serenaadi lõppenuks pidada. Vaikinud on balalaikad, kandled ja kullatud hadid. Tulin teie juurde kui juriidiline isik juriidilise isiku juurde. Siin on kolme-nelja kilogrammine pakk. See on müüa ja hind on miljon rubla, seesama miljon, mida te ahnuse tõttu mulle kinkida ei taha. Ostke!»
Koreiko kummardas laua kohale ja luges mapilt: «Aleksandr Ivanovitš Koreiko. Alustatud 25. juunil 1930. Lõpetatud 10. augustil 1930.»
«Küll on jama!» ütles ta käsi laiutades. «Küll on häda! Kord tulite minu juurde mingi rahaga, nüüd mõtlesite välja toimiku. Lihtsalt naerma ajab.»
«Kuidas siis jääb, kas ostate?» käis suur kombinaator peale. «Hind ei ole kõrge. Kilogramm suurepäraseid andmeid maa-aluse äri vallast maksab kõigest kolmsada tu-hat.»
«Mis andmeid teil saab olla?» küsis Koreiko jõhkralt ja sirutas käe mapi poole.
«Kõige huvitavamaid,» vastas Ostap tema kätt viisakalt eemale lükates. «Andmed teie teise ja peamise elu kohta, mis hämmastavalt erineb teie esimesest elust, neljakümne kuue rublasest elust, «Herculese» elust. Teie esimene elu on kõigile tuntud. Kella kümnest neljani olete nõukogude võimu poolt. Kuid teie teisest elust, kella neljast kümneni, tean mina üksinda. Kas mõistate situatsiooni?»
Koreiko ei vastanud. Tema näo kapralikurdudele laskus vari.

«Ei,» ütles suur kombinaator otsustavalt, «teie esivanemaks ei ole ahv, nagu kõigil kodanikel, vaid lehm. Teil on väga aeglane taip, täpselt nagu sõralisel imetajal. Seda ütlen teile kui asjatundja sarvede ja sõrgade alal. Niisiis veel kord. Teil on minu andmetel oma seitse-kaheksa miljonit. Mapi hind on miljon. Kui te seda ei osta, viin selle kohe teise kohta. Seal ei anta mulle selle eest mitte kui midagi, mitte kopikatki. Kuid teie hukkute. Seda ütlen

teile kui juriidilme isik juriidilisele isikule. Mina jään samasuguseks vaeseks poeediks ja mitmenaisepidajaks nagu varemgi, kuid surmani lohutab mind mõte, et vabastasin ühiskonna suurest koonerist.»

«Näidake toimikut,» lausus Koreiko mõtlikult.

«Ärge närveerige,» tähendas Ostap mappi avades. «Paraadi juhatan mina. Omal ajal informeeriti teid sellest telegtaafi teel. Nüüd on paraad alanud,: ja nagu te näha võite, seda juhatan mina.»

Aleksandr Ivanovitš heitis pilgu toimiku esimesele lehele, nägi oma fotot, mis sellele oli kleebitud, muigas virilalt ja ütles:

«Ma ei saa kuidagi aru, mis te minust tahate? Kui vaatangi, siis paljast uudishimust.»

«Mina ka uudishimust,» kuulutas suur kombinaator. «Mis siis ikka, asugem asja juurde, lähtudes sellest lõppude lõpuks süütust tundest. Härrad vannutatud mehed, Aleksandr Ivanovitš Koreiko sündis... Muide, õnneliku lapsepõlve võib vahele jätta. Tollel helesinisel ajal Saša kommertsasjandusega veel ei tegelnud. Siis tuleb roosakas poisi-iga. Jätame vahele veel ühe lehe. Ongi käes noorus, elu algus. Siin võib juba peatuda. Uudishimust. Toimiku kuues leht...»

Ostap pööras ära kuuenda lehe ja luges ette seitsmenda, kaheksanda ja edasi, kaasa arvatud kaheteistkümnes.

«Niisiis, härrad vannutatud mehed, teie silme ees, olid äsja minu kaitsealuse esimesed suured šnitid, nagu kauplemine kroonu arstimitega nälja ja tüüfuse ajal ning samuti töö varustusealal, mille tulemusena läks kaduma nälgivale Volgamaale saadetud rongitäis toiduaineid. Kõik need faktid, härrad vannutatud mehed, huvitavad meid vaid palja uudishimu seisukohalt.»

Ostap kasutas kõneldes samasugust vastikut maneeri, mida kasutasid revolutsioonieelsed vannutatud advokaadid, kes, haaranud kinni mingisugusest sõnast, ei lasknud seda enam hambust ja vedasid, seda endaga kaasa suure protsessi lõpuni, kestku see või kümme päeva.

«Uudishimu äratab ka minu kaitsealuse ilmumine Moskvasse 1922. aastal. . .»

Aleksandr Ivanovitši nägu säilitas neutraalse ilme, kuid tema käed kobasid sihituIt lauda nagu pimedal.

«Härrad vannutatud mehed, lubage teile üks küsimus esitada. Uudishimust muidugi. Kui palju tulu võivad ini-

mesele anda kaks harilikku veega täidetud tünni? Kakskümmend rubla? Kolm rubla? Kaheksa kopikat? Ei, härrad vannutatud mehed! Aleksandr Ivanovitšile andsid nad nelisada tuhat kuldrubla ja null null kopikat. Tõsi küll, neil tünnidel oli paljuütlev nimi: «Tööstusartell «Revanš». Keemiatooted.» Ent lähme edasi. Lehed nelikümmend kaks

kuni viiskümmend kolm. Tegevuskoht - väike kergeusklik vabariik. Sinitaevas, kaamelid, oaasid ja tübeteikades keigarid. Minu kaitsealune aitab elektrijaama ehitada. Rõhutan - aitab. Vaadake tema nägu, härrad vannutatud mehed! . . .»

Hasartiläinud Ostap pöördus Aleksandr Ivanovitši poole ja näitas tema peale näpuga. Kuid õhus efektselt sujuvat kaart joonistada, nagu seda vannutatud advokaadid tegid, tal ei õnnestunud. Äkki haaras kaitsealune tal käest kinni ja hakkas seda väänama. Ühtlasi püüdis hr. kaitsealune teise käega hr. vannutatud advokaadi kõrist kinni kahmata. Umbes pool minutit murdsid vastased teineteist, ise pingutusest värisedes. Ostapi särk läks rinna eest lahti ja nähtavale tuli tätoveering. Napoleon hoidis ikka veel õllekannu käes, kuid oli nii punane, nagu oleks enese täitsa täis kaaninud.

«Ärge mu psüühikale survet avaldage!» lausus Ostap Koreikot eemale tõugates ja hinge tagasi tõmmates. «Nii ei saa asju ajada.»

«Reo! Reo!» sosistas Aleksandr Ivanovitš. «Küll on reo!»

Ta istus põrandale ja krimpsutas nägu valu pärast, mida janitšaride võsu talle oli teinud.

«Istung jätkub!» sõnas Ostap, nagu poleks midagi juhtunud. «Nagu näete, härrad vannutatud mehed, jää hakkab liikuma. Kaitsealune katsus mind tappa. Lapselikust uudishimust muidugi. Ta lihtsalt tahtis teada saada, mis mul sees on. Tõttan seda uudishimu rahuldama. Seal sees on üllas ja väga terve süda, suurepärased kopsud ja ühegi kivita maks. Palun see fakt protokolli kanda. Nüüd aga jätkame oma mängu, nagu ütles huumoriajakirja toimetaja järjekordset istungit avades ja rangelt oma kaastöölisi silmitsedes.»

Mäng ei meeldinud Aleksandr Ivanovitšile mitte sugugi. Komandeering, millest Ostap oli tagasi tulnud veini ja tallenaha järele lehates, oli toimikusse suuri jälgi jätnud. Seal olid tagaselja tehtud kohtuotsuse koopia, kalkale kopeeritud heategevuskombinaadi plaanid, väljavõt-

ted «Kasumite ja kahjumite arvest» ning samuti elektrilõhe ja kino kuningate fotod.

«Ja lõpuks, härrad vannutatud mehed, minu riiaka kaitsealuse tegevuse kolmas etapp - tagasihoidlik kantseleitöö «Herculeses» ühiskonna hüvanguks ja põrandaalune kaubandustegevus hinge hüvanguks. Paljast uudishimust märgime ära spekulatsioonid valuuta, karusnahkade, kalliskivide ja muude kompaktsete esimese järgu tarbeesemetega. Lõpuks peatume tervel real iselõhkevatel, värvirikaste, jultunult kooperatiivsete nimedega aktsiaseltsidel: «Intensivnik», «Töö-seeder», «Saetööstus» ja «Lõuna Metsatööstus». Kõiki neid käsutas mitte härra Funt, erakapitali vang, vaid minu sõber ja kaitsealune.»

Sealjuures viipas suurkombinaator jälle Koreiko poole käega ja joonistas õhus varemalt plaanitsetud efektse kaare.

Siis palus Ostap kujuteldavalt kohtult ülespuhutud väljendusi kasutades luba kohtualusele mõned küsimused esitada ja, viisakusepärast hetke oodanud, alustas:

«Kas kohtualune ajas mingeid mitteteenistuslikke asju herkuleslase Berlagaga? Ei ajanud. Öige! Kuid herkuleslase Skumbrijevitšiga? Samuti mitte: Tore! Kuid herkuleslase Polõhhajeviga?»

Miljonär-kontoriametnik vaikis,.

«Rohkem mul küsimusi ei ole. Oi-jah! Väsisin ära ja tahan süüa. Ütelge, Aleksandr Ivanovitš, ega teil külma kotletti hõlma all pole? Ei ole? Veider vaesus, eriti kui arvesse

võtta selle summa suurust, mis te Polõhhajevi abiga naiivsest «Herculesest» välja pumpasite. Vaadake Polõhhajevi oma käega kirjutatud seletusi. Herkuleslastest teadis ainult Polõhhajev, kes neljakümne kuue rublase kontoriametniku maski all peidus on. Kuid ka tema ei saanud õieti aru, kes te olete. Mina aga tean. Jah, härrad vannutatud mehed, minu kaitsealune on patune. See on tõestatud. Ometi aga julgen talle ketgemat karistust paluda, kuid ainult. sel tingimusel, et kaitsealune minult mapi ostab. Ma lõpetan.»

Suure kombinaatori kõne lõpul Aleksandr Ivanovitš rahunes. Ta surus käed kergete pükste taskusse ja astus akna juurde. Trammikellade helinal algas linnas juba uus päev.

Tänaval sammusid osoaviahimlased, vintpüssid lohakalt seljas otsekui kirkad. Tsinkplekist aknakarniisil kõndisid

tuvid, klõhistades oma pajuvitstena punaste jalgadega ja vääratades igal sammul. Aleksandr Ivanovitš kui kokkuhoidlik inimene kustutas laualambi ja ütles:

«Teie siis saatsitegi mulle neid idiootlikke telegramme?»

«Saatsin,» vastas Ostap. ««Laadige apelsinid tünnidesse vennad Karamazovid.» Eks ole hästi öeldud?»

«Rumalavõitu. »

«Kuid poolloll kerjus?» päris Ostap, tundes, et paraad on mõju avaldanud. «Eks olnud hea?»

«Poisikese temp! Ja raamat miljonäride kohta niisamuti. Aga kui te Kiievi militsionäärina minu poole tulite, mõistsin kohe, et väike suli olete. Kahjuks eksisin. Muidu poleks te keda kuraditki leidnud.»

«Jah, eksisite! Vahel eidelgi aru lühike, nagu ütles poola iludus Inga Zaionts kaks päeva pärast pulmi mu lapsepõlvesõbra Kolja Osten-Backeniga.»

«Hea küll, riisumine, see on veel arusaadav, kuid kaalupommid! Mispärast te mult pommid varastasite?»

«Millised pommid? Mingeid pomme pole ma varastanud.»

«Teil on lihtsalt piinlik üles tunnistada. Üldse olete hulga lollusi teinud.»

«Võimalik,» tähendas Ostap. «Ma ei ole ingel. Mul on puudusi. Ent hakkasin teiega juba lobisema. Mind ootavad mulatid. Kas lubate raha vastu võtta?»

«Ah raha!» lausus Koreiko. «Rahaga on täbar lugu. Mapp on hea, selle võib tõesti osta, kuid minu tulusid kokku võttes jätsite hoopis silmapaari vahele kulud ja otsesed kahjud. Miljon on absurdne arv.»

«Nägemiseni,» sõnas Ostap jahedalt, «ja jääge, palun, pooleks tunniks koju. Teie järele tullakse imetoreda võretatud tõllaga.»

«Nii asja ei aeta,» lausus Koreiko kaupmehe naeratusega.

«Võib-olla.» ohkas Ostap, «kuid nagu teate, ma ei ole finantsist. Olen vabakunstnik ja külm filosoof.»

«Mille eest te siis tahate raha saada? Mina teenisin, teie aga. . .»

«Ka mina töötasin ia sain pealegi kannatada. Pärast jutuajamisi Berlaga, Skumbriievitši ja Polõhhajeviqa kaotasin - usu inimsoosse. Kas usk inimsoosse ei maksa siis milionit rubla?»

«Maksab küll,» rahustas teda Aleksandr Ivanovitš.

«Kas lähme siis rahaaita?» küsis Ostap. «Muide, kus te oma sularaha hoiate? Võib arvata, et hoiukassas küll mitte?»
«Lähme!» vastas Koteiko. «Siis näete.»
«Võib-olla on see kaugel?» muretses Ostap. «Võin auto anda.»
Kuid miljonär loobus autost ja teatas, et minna pole kaugele ja et üldse pole ülearust hiilgust vaja. Ta laskis Benderi viisakalt ette, võttis laualt väikese, ajalehte mässitud paki ja väljus. Trepist laskudes ümises Ostap: «Seal kaugel kuumas Argentiinas. . .»

XXIII pea t ü k k

AUTOJUHI SÜDA

Tänaval võttis Ostap Aleksandr Ivanovitši käevangu ja mõlemad kombinaatorid hakkasid kiiresti vaksali poole sammuma.
«Te olete parem kui arvasin,» ütles Bender sõbralikult. «Nii on õige. Rahast on tarvis loobuda kergelt, oigamata.»
«Hea inimese jaoks pole miljonistki kahju,» vastas kontoriametnik midagi kuulatades.
Kui nad Mehringi tänavale keerasid, hakkas linna kohal undama sireen. Pikalt, lainetavalt ja kurvalt. Udusel ööl hakkab meremeestel sellist undamist kuulates kõhe tunne, ohtliku teenistuse tõttu tekib soov palgalisa paluda. Sireen undas edasi. Temaga liitusid maismaa viied ja muud sireenid, veetgi kaugemad ja kurvemad. Inimesed hakkasid äkki ruttama, nagu oleks paduvihm neid tabanud. Sealjuures kõik muigasid ja heitsid pilgu taevasse. Päevalilleseemnete müüjad, paksud vanaeided, jooksid, kõht ees, ja nende pillirookorvides pudeneva kauba keskel hüplesid klaasid. Põiki üle tänava tormas Adolf Nikolajevitš Bomze. Ta jõudis veel õnnelikult «Herculese»pöörduksest sisse hüpata. Mitut masti hobustel galopeeris mööda ratsamiilitsa rühm. Vilksatas Punase Risti auto. Tänav jäi korraga tühjaks. Ostap märkas, et kaugel eespool eraldus endisest «Floriida» kohvikust kari pikeeveste. Vehkides ajalehtede, õlg- ja panamakübaratega, sibasid vanamehed otse mööda sõiduteed. Nad polnud veel nurgani jõudnud, kui mürtsatas kõrvulukustav suurtüki-

pauk. Pikeevestid tõmbasid pea õlgade vahele, peatusid ja panid kohe tagasi. Nende toorsiidist pintsakute hõlmad olid pungil nagu purjed.
Pikeevestide käitumine ajas Ostapile naeru peale. Seni kui Ostap nende veidraid žeste ja hüppeid imetles, jõudis Aleksandr Ivanovitš kodust kaasavõetud paki lahti harutada.
«Nilbed vanamehed! Operetikoomikud!» ütles Ostap Koreiko poole pöördudes.
Kuid Koreikot polnud. Tema asemel jõllitas suurele kombinaatorile vastu jube larhv, mida täiendasid klaasist tuukrisilmad ja kummilont selle otsas ripneva khakivärvi plekksilindriga. Ostapi hämmeldus oli nii suur, et ta isegi hüpatas.
«Mis nali see on?» ütles ta ähvardavalt ja sirutas käe gaasimaski poole. «Kodanik kaitsealune, kutsun teid korrale.»

Kuid sel hetkel ümbritses teda juba terve trobikond niisamasugustes gaasimaskides inimesi ja võimatu oli kümmekonna ühesuguse kummilarhvi hulgast Koreikot ära tunda. Oma mappi hoides hakkas Ostap kohe koletiste jalgu silmitsema, ent vaevalt arvas ta Aleksandr Ivanovitši lesepükse ära tundvat, kui tal käe alt kinni võeti ja reibas hääl ütles: «Seltsimees! Te olete mürgitatud!»
«Kes on mürgitatud?» möirgas Ostap ennast lahti rebides. Laske lahti!»
«Seltsimees, teil on gaasimürgitus!» kordas sanitar lõbusalt. «Sattusite mürgitatud tsooni. Vaadake, siin on gaasipomm.»
Sõiduteel lebas tõesti kast, mis tihedat suitsu välja ajas. Kahtlased püksid olid juba kaugel. Nad vilksatasid viimast korda kahe suitsusamba vahel ja kadusid. Vaikides, kuid ägedalt, püüdis Ostap lahti rabelda. Teda hoidsid kinni juba kuus maski.

«Peale selle, seltsimees, olete killuga käest haavatud. Ärge pahandage, seltsimees! Näidake oma teadlikkust! Te ju näete, et on käimas manöövrid. Kohe seame teie haava ja kanname teid gaasivarjendisse.»

Suur kombinaator ei suutnud kuidagi mõista, et on asjatu igasugune vastupanu. Hasartmängija, kes oli koidu ajal õige kaardi saanud ja kogu lauda hämmastanud, mängis uudishimust juurdetõtanud noormehele kümne minu-

tiga kõik maha. Ta ei istu enam kahvatuna ja võidurõõmsana, tema ümber ei tungle enam mängijad, kes õnneraha norivad. Koju läheb ta jala. .

Ostapi juurde tõttas tütarlaps, kommunistlik noor, punane rist põllel. Ta tõi puldankotist lagedale sidemed ja vati, ning naeru tagasihoidmiseks kulme kortsutades mähkis suure kombinaatori varruka sidemesse. Halastajatöö tehtud, pahvatas tütarlaps naerma ja tõttas järgmise haavatu juurde, kes alistunult tema kätte oma jala andis. Ostap tiriti kanderaami juurde. Seal toimus uus heitlus, hüplesid londid, kuna sanitaarrühma juht püüdis valju lektorihäälega veel kord Ostapis teadlikkust ja muid kodanikuvoorusi äratada.

«Kullakesed!» pomises suur kombinaator, kui teda rihmadega kanderaamile seoti. «Teatage, kullakesed, mu kadunud isale, Türgi alamale, et tema kallis poeg, endine sarve- ja sõraspetsialist, langes kangelasena lahinguväljal.»

Lahinguväljal kannatadasaanu viimsed sõnad olid: «Puhake, lahingukotkad. Ööbik, ööbik, laululind...»

Siis hakkas kanderaam liikuma. Ostap vaikis ja suunas pilgu taevasse, kus läks lahti hirmus möll. Seal veeresid heledad suitsukerad, tihedad nagu süda. Tömpi nurka moodustades lendasid suures kõrguses läbipaistvad tselluloidlennukid. Neilt kostis tärinat, otsekui oleksid nad üksteisega raudniitidega seotud. Lühikestel vaheaegadel suurtükimürtsude vahel undasid jälle sireenid.

Ostap elas üle veel ühe alanduse. Teda kanti «Herculesest» mööda. Metsaasutuse nelja korruse akendest vaatasid välja teenistujad. Kogu finants- ja arveosakond seisis aknalaudadel. Lapidus-juunior hirmuias Kukuškindi, teeseldes, nagu tahaks ta teda alla tõugata. Berlaga tegi suured silmad ja kummardas kanderaamile. Teise korruse aknal seIsid palmide taustal teineteist kaisutades Pölõhhajev ja Skumbrijevitš. Seotud Ostapit märgates hakkasid nad sosistama ja lõid kiiresti akna kinni.

Sildi ees «Gaasivarjend nr. 34» pandi kanderaam maha, Ostapil aidati tõusta ja kuna ta jälle katsus lahti rabelda, pidi sanitaride vanem teda uuesti manitsema, et ta teadlikkust ilmutaks.

Gaasivarjend asus ühe elumaja klubis. See oli pikk ja valge keldriruum, mille lae all traatide otsas rippusid sõja- ja postilennukite mudelid. Klubi ühes otsas oli väike

514

lava, mille tagaseinale olid maalitud kaks sinist akent, kuu ja tähed ning pruun uks. Seina ääres, millelt võis lugeda kirja: «Sõda me ei taha, kuid vastulöögiks oleme valmis», hädaldasid pikeevestid, kes olid kogu karjana kinni nabitud. Laval kõndis rohelises frentšis lektor; ta heitis aeg-ajalt pahaseid pilke uksele, kust järjest uusi mürgitatute gruppe sisse toodi, ning rääkis sõjaväelise täpsusega:

«Oma toime iseloomu järgi jaotatakse sõjas kasutatavaid mürkaineid lämmatus- ja pisargaasideks, paiseid tekitavateks ja ärritusgaasideks jne. Pisargaasidest võime ära märkida kloorpikriini, broombensooli, broomatsetooni, klooratsetofenooni . . .»

Ostapi sünge pilk pöördus lektorilt kuulajatele. Noormehed vahtisid kõnelejale suhu või kirjutasid loengut vihikusse või askeldasid vintpüssiosadega tahvli juures. Teises reas istus üksikuna sportliku välimusega tütarlaps ja silmitses mõtlikult kuud lava tagaseinal.

«Kena tütarlaps,» mõtles Ostap. «Kahju, et aega pole. Millest ta võiks mõelda? Broombensoolist vaevalt küll. Oh häda! Veel täna hommikul oleksin võinud koos sellise tütarlapsega läbi murda kuhugi Okeaaniasse, Fidži või mingitele Elamuseltsi saartele või Rio de Jimeirosse.»

Mõte kaotatud Riole pani Ostapi varjendis ringi tormama.

Nelikümmend inimest pikeeveste olid põrutusest juba toibunud, kohendasid oma tärgeldatud kraesid ja vaidlesid ägedalt Pan-Euroopa, kolme suurriigi merekonverentsi ja gandismi üle.

«Kas olete kuulnud?» ütles üks vest teisele. «Gandhi saabus Dundee'sse.»

«Nupumees see Gandhi!» ohkas too. «Dundee on ka nupumees.»

Tekkis vaidlus. Ühed vestid väitsid, et Dundee on linn ega saa nupumees olla. Teised tõendasid hullumeelse kangekaelsusega just vastupidist. Lõpuks nõustusid kõik sellega, et Tšernomorsk kuulutatakse juba lähematel päevadel vabalinnaks.

Lektor kirtsutas uuesti nina, sest avanes uks ja ruumi astusid kolinal uued elanikud - Balaganov ja Panikovski. Gaasirünnak tabas neid öisest ekspeditsioonist tagasitulekul. Pärast tööd pommide kallal olid nad määrdunud nagu

515

üleannetud isakassid. Komandöri nähes lõid piimavennad silmad maha.

«Kus teie siis olite, kas peapiiskopi nimepäeval või?» küsis Ostap tusaselt.

Ta kartis küsimusi Koreiko kohta, seepärast kortsutas kurjalt kulme ja asus pealetungile.

«Noh, väänkaelad, mida te teinud olete?»

«Jumala eest,» ütles Balaganov kätt südamele pannes. «See oli Panikovski, kes kõik välja mõtles.»

«Panikovski!» ütles komandör karmilt.

«Mehe sõna, ausõna!» hüüatas konventsioonirikkuja. «Te ju teate, Bender, kuidas ma teid austan! Need on Balaganovi vembud.»

«Šuura!» lausus Ostap veelgi karmimalt.

«Ja teie usute teda!» ütles sõravolinik etteheitega. «Kas te tõesti usute, et ma ilma teie loata oleksin neid pomme võtnud? »

«Siis teie võtsitegi pommid?» möirgas Ostap. «Milleks?»

«Panikovski ütles, et need on kullast.»

Ostap heitis pilgu Panikovskile. Alles nüüd märkas ta, et Panikovski pintsaku all pole enam poolerublast maniskit ja et sealt vahib välja alasti rind. Sõnagi lausumata vajus suur kombinaator toolile. Ta vappus ja haaras kätega õhku. Siis tungisid tema kõrist välja vulkaanilised kärgatused, silmist purskasid pisarad ja gaasivarjendis kõlas kohutav naer. See naer näitas, kuivõrd väsitav oli olnud öö, kuivõrd suur pettumus oli tabanud teda Koreikoga peetud võitluses, mida piimavennad olid nii armetult parodeerinud. Pikeevestid võpatasid ning lektor hakkas veelgi valjemini ja selgemini sõjas kasutatavatest mürkainetest rääkima.

Naer torkis veel Ostapit tuhandete narsaaninõeltega, kuid juba tundis ta end varskena ja noorenenuna, nagu mees, kes on läbi teinud kõik juuksurimanipulatsioonid: sõpruse habemenoaga, tutvuse kääridega, kölni vee vihma ja isegi kulmude harjamise spetsiaalse harjakesega. Tema südames loksus juba läikiv ookeanilaine, ja Balaganovi küsimusele, kuidas asi edeneb, vastas ta, et kõik läheb suurepäraselt, kui mitte arvestada miljonäri ootamatut põgenemist teadmata kuhu.

Ostapi sõnadele ei pööranud piimavennad vajalikku tähelepanu. Neil oli hea meel, et pommidega nii kergelt läks.

«Vaadake, Bender,» ütles sõravolinik, «seda preilit seal. See on tema, kellega Koreiko alati jalutamas käis.»

«See on siis Zosja Sinitskaja?» hääldas Ostap rõhutatult. «See on juba tõepoolest - «keset ballisuminat ja äkki. . . »»

Ostap trügis lava juurde, peatas viisakalt kõneleja, sai temalt teada, et gaasivangistus kestab veel poolteist või kaks tundi, tänas ja istus samasse lava ette Zosja kõrvale. Mõne aja pärast tütarlaps ei vaadanud enam maalitud akent. Ebaviisakalt valjusti naerdes rebis ta Ostapi käest oma kammi. Mis suurde kombinaatorisse puutus, siis otsustades tema huulte liikumise järgi, ta kogu aeg aina rääkis. .

Gaasivarjendisse toodi insener Talmudovski. Ta kaitses end kahe sumadaniga. Tema punetav laup oli higist märg ja läikis nagu pannkook.

«Pole midagi parata, seltsimees!» ütles korraldaja.

«Manöövrid! Te sattusite mürgitatud tsooni.»

«Kuid ma sõitsin ju voorimehel!» ägestus insener. «Voori-me-hel! Ruttan teenistuse huvides vaksalisse. Öösel jäin rongile hiljaks. Kas nüüdki pean jälle hilinema?»

«Seltsimees, ilmutage teadlikkust!»

«Miks peaksin ma teadlik olema, kui ma voorimehel sõitsin!» pahandas Talmudovski.

Seda asjaolu rõhutas ta nii, nagu muudaks sõit voorimehei sõit ja puutumatuks ja võtaks kloorpikriinilt, broomatsetoonilt ja broombensoolilt nende mürgised omadused. Talmudovski oleks osoaviahimlastega vist veel kaua sõimelnud, kui gaasivarjendisse poleks astunud uus mürgitatu, kelle marliga mähitud pea järgi võis arvata, et kodanik oli ka haavata saanud. Uut külalist nähes jäi Talmudovski vakka ja lipsas väledalt pikeevestide sekka. Kuid marlisse mähitud mees oli inseneri korpulentset kuju juba märganud ja läks otse tema poole.

«Lõpuks ometi sain teid kätte, insener Talmudovski!» lausus ta kurjakuulutavalt. «Miks te lahkusite tehasest?»
Talmudovski väiksed metsseasilmad käisid otsivalt ringi. Jõudes veendumusele, et kuhugi põgeneda pole, istus ta oma sumadanidele ja süütas paberossi.
«Läksin tema juurde võõrastemajja,» jätkas marlisse mähitud mees valju häälega. «Seal aga öeldi: lahkus. Kuidas lahkus, küsin ma, kui ta alles eile saabus ja peab
kontrahi põhjal aasta töötama? Lahkus, öeldakse, kõigi

sumadanidega Kaasanisse. Mõtlesin juba, et kõik on mokas, hakka jälle spetsialisti otsima, aga näe, kätte sain: olge lahked, istub ja suitsetab. Te olete jooksik, insener Talmudovski! Te laostate meie tootmist!»
Insener kargas hüüdega: «Teie, ise laostate tootmist!» sumadanilt püsti, võttis uustulnukal ümber keha kinni ja viis ta ruumi. nurka, võristades talle midagi nagu porikärbes. Varsti kostsid nurgast lausekatkendid: «Niisuguse palgaga...» - «Minge ja otsige!» - «Aga komandeerimisrahad?» Marlisse mähitud mees jäi inseneri tusaselt vahtima.
Lektor oli juba näidanud, kuidas gaasimaski kasutada, ja lõpetas oma manitsused. Gaasivarjendi uksed olid juba avanenud ja pikeevestid jooksid üksteise sabas «Floriida» poole. Talmudovski oli oma jälitaja juba kõrvale lükanud ja tungis vabadusse, hüüdes kõigest kõrist voorimeest. Suur kombinaator aga lobises ikka veel Zosjaga.
«Milline femina!» ütles Balaganoviga tänavale astuv Panikovski armukadedalt. «Kui pommid ometi oleksid kullast olnud! Mehe sõna, ausõna, oleksin temaga abiellunud!»
Õnnetute pommide meenutamisel müksas Balaganov Panikovskit valusalt küünarnukiga. Ja täiesti õigel ajal. Gaasivarjendi uksele ilmus Ostap feminaga käevangus. Kaua jättis ta Zosjaga hüvasti talle õrnalt silma vaadates. Zosja naeratas viimast korda ja lahkus.
«Millest te temaga rääkisite?» päris Panikovski kahtlustavalt.

«Niisama maast ja ilmast,» vastas Ostap. «Nüüd aga, kuldrood, asja kallale! Peame kaitsealuse üles leidma.»
Panikovski saadeti «Herculesse», :Balaganov - Aleksandr Ivanovitši korterisse. Ostap ise ruttas vaksalitesse.
Kuid miljonärist kontoriametnik jäi kadunuks. «Herculeses» oli tema number tabelitahvlilt võtmata, korterisse polnud ta tagasi läinud ja gaasirünnaku ajal oli vaksalitest tervelt kaheksa pikamaarongi väljunud. Kuid Ostap muud ei oodanudki.

«Midagi hirmsat lõppude lõpuks lahti ei ole,» lausus ta mitte just lõbusalt. «Hiinas küll on vajalikku inimest raske leida: seal on nelisada miljonit elanikku. Meil aga on see väga kerge: kõigest sada kuuskümmend miljonit, kolm korda kergem kui Hiinas. Kui vaid raha on! Raha meil aga on.»

Kuid pangast väljus Ostap, kolmkümmend neli rubla näpu vahel.
«See on kõik, mis kümnest tuhandest järele on jäänud,» ütles ta seletamatu kurbusega. «Mina aga mõtlesin, et jooksval arvel on veel oma kuus-seitse tuhat. . . Kuidas see juhtus? Ikka oli nii lõbus, varusime sarvi ja sõrgu, elu oli joovastav, maakera pöörles spetsiaalselt meie rõõmuks - ja äkki... Mõistan! Tootmiskulud! Aparaat õgis kogu raha.»

Ta heitis piimavendadele etteheitva pilgu. Panikovski kehitas õlgu, justkui öeldes: «Te teate, Bender, kuidas ma teid austan! Olen alati öelnud, et te olete - eesel!» Balaganov silus hämmeldunult oma lokke ja küsis:
«Mida me siis tegema hakkame?»
«Kuidas mida!» hüüdis Ostap. «Aga Sarvede ja Sõrgade Varumise Kontor? Aga inventar? Kirjutuslauagarnituuri eest «Vaata maa poole» annab mis tahes asutus meelsasti sada rubla. Aga kirjutusmasin! Aga augulööja, põdrasarved, lauad, rinnatis, samovar! Kõik selle võib ära müüa. Lõpuks on meil, veel tagavaraks Panikovski kuldhammas. See muidugi on väiksem kui pommid, kuid siiski kullamolekul, väärismetall.»
Kontori juures sõbrad peatusid. Avatud ustest kostis komandeeringust saabunud loomakasvatustehnikumi üliõpilaste noori lõvihääli, Fundi unist pominat ja veel mingeid tundmatuid, ilmselt agronoomilise tämbriga bassi- ja baritoni.
«Siin on tegemist kuriteo koosseisuga!» möirgasid praktikandid. «Imestasime juba tookord. Kogu kampaania jooksul varuti kõigest kaksteist kilo mittesordilisi sarvi.»
«Te lähete kohtu alla!» müristasid bassid ja baritonid.
«Kus on osakonnajuhataja? Kus on sõravolinik?»
Balaganov hakkas lõdisema.
«Kontori! on lips läbi,» sosistas Ostap. «Meid pole siin enam vaja. Meie asume päikesepaistelisele teele, Funt aga viiakse punasesse telliskivimajja, mille akende ette on arhitekti veidra kapriisi tõttti jämedad trellid pandud.»
Osakonna eksjuhataja ei eksinud. Aujärjelt mahatõugatud inglid ei olnud kontorist veel kolme kvartali kauguselegi jõudnud, kui nad selja tagant voorimehetõlla põrinat kuulsid. Tõllas istus Funt. Teda oleks võinud heasüdamlikuks vanaisaks pidada, kes pärast pikka hoovõtmist abielus pojapoja juurde sõidab, kui astmelaual po-

leks seisnud militsionäär, kes vanameest tema okkalisest turjast kinni hoidis.
«Funt on alati istunud,» kuulsid antilooplased vanamehe kumedat häält, kui tõld neist mööda sõitis. «Funt istus Aleksander Teise «Vabastaja» ajal, Aleksander Kolmanda «Rahutooja» ajal, Nikolai Teise «Verise» ajal, Aleksandr Fjodorovitš Kerenski ajal. . .»
Kõiki neid tsaare ja vannutatud advokaate luges Funt oma sõrmedel. .
«Aga mida me nüüd tegema hakkame?» päris Balaganov.
«Palun mitte unustada, et te elate Ostap Benderiga ühel ajavahemikul,» ütles suur kombinaator kurvalt. «Palun meeles pidada, et temal on suurepärane sakvuajaaž, milles ei puudu midagi taskuraha hankimiseks. Läki koju, Lohhankini juurde.»
Sidruni põiktänavas ootas neid uus löök.
«Kuhu siis meie maja on jäänud?» hüüatas Ostap. «Alles eile õhtul oli siin maja?»
Kuid maja ei olnud, ei olnud ka «Kaarnaküla». Põlenud palkidel kõndis ainult kindlustusinspektor. Ta leidis tagahoovist petrooleumikannu, nuusutas ja vangutas kaht-levalt pead.
«Noh, aga nüüd?» küsis Balaganov kohkunult naeratades.
Suur kornbinaator ei vastanud. Teda rõhus sakvuajaažist ilmajäämine. Põles ära sumadan, milles oli hindu turban, oli müürilehti «Saabus preester», oli arstikittel, stetos-koop. Mida seal küll ei olnud!
«Niisiis,» sõnas lõpuks Ostap, «saatus mängib inimesega, inimene aga puhub pasunat.»

Nad lonkisid mööda tänavaid, kahvatud, pettunud, murest tülpinud. Möödaminejad tõukasid neid, nemad aga ei kõssanudki. Panikovski, kes oli juba pangas juhtunud äparduse ajal pea õlgade vahele tõmmanud, ei tõstnudki enam nina. Balaganov näppis oma punaseid lokke ja ohkas meelehärmist. Bender kõndis, pea maas, kõige taga ja õi masinlikuIt nurru: «Otsas on me lõbus päev, nüüd tulista, suaav.» Niisuguses meeleolus jõudsid nad sissesõiduhoovi. Hoovisopis varju all kollendas «Antilopp». Kõrtsitrepil istus Kozlevitš. Mõnuledes ja põski pungitades jõi ta tassist kuuma teed. Ta nägu oli punane kui savipott. Taloli hea olla.

«Adam!» ütles suur kornbinaator autojuhi ette seisma jäädes. «Meil ei ole enam midagi. Oleme kerjused, Adam! Võtke meid oma hoole alla! Muidu saame hukka.»

Kozlevitš tõusis. Komandör, alandlik ja kahvatu, seisis autojuhi ees paljastatud peaga. Adam Kazimirovitši heledad poolakasilmad läikisid pisaraist. Ta astus trepilt maha ja kaisutas üksteise järel kõiki antilooplasi.

«Takso on vaba!» lausus ta kaastundepisaraid neelates. «Palun istet võtta.»

«Kuid meil võib-olla tuleb sõita kaugele, väga kaugele,» sõnas Ostap. «Võib-olla maailma lõppu, võib-olla veelgi kaugemale. Mõelge järele!»

«Kuhu soovite!» vastas ustav Kozlevitš. «Takso on vaba!»

Nägu kätega kattes nuttis Panikovski ja sosistas:

«Milline süda! Aus, õilis süda! Milline süda!»

XXIV pea t ü k k ILM ON ARMASTUSEKS SOODNE

Kõik, mida suur kombinaator päevil pärast nende sissesõiduhoovi kolimist ette võttis, laitis Panikovski täiesti maha.

«Bender teeb meeletusi!» ütles ta Balaganovile. «Ta saadab meid hoopis hukka!»

Tõepoolest, selle asemel et katsuda viimase kolmekümne nelja rublaga võimalikult kaua läbi ajada ja seda ainult toidu ostmiseks kulutada, läks Ostap lillekauplusse ja ostis kolmekümne viie rubla eest peenrasuuruse väreleva roosikimbu. Rubla võttis ta Balaganovilt. Lillede vahele pani ta kirja: «Kas kuulete, kuidas tuksub mu suur süda?» Balaganov sai käsu lilled Zosja Sinitskajale viia.

«Mis te ometi teete?» ütles Balaganov lillekorviga vehkides. «Milleks selline šikk?»

«Nii on tarvis, Šuura, nii on tarvis,» vastas Ostap. «Midagi pole parata! Mul on suur süda. Nagu vasikal. Ja lõpuks pole tähtis raha. Ideed on tarvis.»

Siis istus Ostap «Antiloopi» ja palus Kozlevitšil ennast kuhugi linnast välja viia.

«Ma pean,» lausus ta, «üksinduses kõige sündinu üle filosofeerima ja tuleviku suhtes vajalikke prognoose tegema.»

Kogu päeva sõidutas ustav Adam suurt kombinaatorit mereäärsetel valgetel teedel. Neist vilksatasid mööda puhkekodud ja sanatooriumid, kus puhkajad tuhvleid lohistasid, puuhaamritega kroketimune veeretasid või võrkpalli tagusid. Telegraafitraadid undasid nagu tšellokeeled. Naissuvitajad kandsid turukottides siniseid baklažaane ja kõrvitsaid. Suplemast tulnud noormehed, taskurätid märgadel juustel, vaatasid naisterahvastele

jultunult silma ja loopisid komplimente, mida igal kahekümne viie aastasel tšernomorsklasel oli täielik komplekt. Kahe naise möödudes ütlesid noored tšernomorsklased nende kohta: «Oh kui kena on too äärmine!» Sealjuures lõkerdasid nad kõigest südamest. Neile tegi nalja, et naised ei saa kuidagi kindlaks teha, kellele neist kompliment oli määratud. Kui aga juhtus vastu tulema üksik naine, jäid naljahambad otsekui välgust rabatult seisma ja matsutasid armunuid mängides kaua huuli. Noor naine punastas ja jooksis siniseid baklažaane maha pillates teisele poole teed ja see kutsus naisteküttides esile homeerilise naeru.

Ostap lossutas «Antiloobi» kõvadel istmetel ja mõtles. Polõhhajevilt või Skumbrijevitšilt raha pumbata ei õnnestunud - herkuleslased olid puhkusele sõitnud. Hullumeelne Berlaga ei tulnud arvesse: temalt head lüpsi oodata pole. Ometi nõudsid Ostapi plaanid ja tema suur süda Tšernomorskis viibimist. Kui kaua, seda oleks tal endalgi praegu raske ütelda.

Tuttavat hauatagust häält kuuldes vaatas Ostap kõnniteele. Paplirea taga jalutas teineteise käevangus vanem abielupaar. Abikaasad olid nähtavasti randa minemas. Nende taga vantsis Lohhankin. Ta kandis naisterahva päevavarju ja korvi, millest paistis termospudel ja rippus välja supellina nurk.

«Varvara,» venitas ta. «Kuule, Varvara!»

«Mis sul viga, mu kirstunael?» küsis Ptiburdukova tagasi vaatamata.

«Sind omada ma tahaksin, Varvara! . . .»

«Küll on lurjus!» tähendas Ptiburdukov samuti tagasi vaatamata.

Ja veider perekond kadus «Antiloobi» tolmupilve. Kui tolm oli hajunud, silmas Bender mere ja lilleparteri taustal suurt klaasateljeed.

Laia trepi jalamil istusid määrdunud lõustadega kipsist lõvid. Ateljeest õhkus pirniessentsi rahutukstegevat lõhna.

Ostap nuusutas õhku ja palus Kozlevitšit peatuda. Ta väljus autost ja tõmbas uuesti ninasõõrmetesse elustavat essentsilõhna.

«Kuidas ma seda kohe ei taibanud!» pomises ta sissekäigu ees uidates.

Ta suunas pilgu sildile: «Tšernomorski Filmivabrik nr. 1 », silitas trepilõvi sooja lakka ja lausus «Golkonda» ning suundus tagasi sissesõiduhoovi.

Kogu öö istus ta aknalaua ääres ja kirjutas petrooleumilambi valgusel. Aknast sissetunginud tuul lehitses täiskirjutatud lehti. Kirjaniku ees avanes mitte just meeldiv pilt. Delikaatne kuu heitis valgust üsnagi viletsatele puuehitistele. Sissesõiduhoov hingas, liigutas ja korises unes.

Pimedates nurkades krõmpsutasid nähtamatud hobused. Pisispekulandid magasid oma vankritel, vilets kaup küljeall. Lahtipääsenud hobune hulkus ettevaatlikult üle aiste astudes ja ohelikku järele vedades mööda hoovi ja otsis vankritest otri. Ta tuli ka kirjaniku akna alla, pani pea aknalauale ja silmitses nukralt Benderit.

«Mine oma teed, hobu,» tähendas suur kombinaator. «Sinu pea seda 'ei võta!»

Koidu eel, kui sissesõiduhoov ärkas ja poisike veeämbriga vankrite vahel jooksis, hüüdes peenikese häälega:

«Kellel hoost joota vaja?», lõpetas Ostap oma kirjandi, võttis «Koreiko toimikust» puhta paberilehe ja maalis sellele pealkirja:

«Kaelas» Täismetraažiline film O. Benderi stsenaarium

Tšernomorski Filmivabrikus nr. 1 valitses niisugune tohuvabohu, mida esineb ainult hobuselaatadel ja nimelt sel hetkel, kui kogu laadarahvas taskuvarast taga ajab.
Sissekäigu juures istus komandant. Ta nõudis karmilt kõigilt sisseminejatelt läbipääsuluba, kui aga luba ei olnud, laskis läbi niisama. Sinistes barettides mehed põrkasid kokku tunkedes meestega, jooksid arvukaist treppidest üles ja kohe neidsamu treppe mööda alla. Vestibüülis tegid nad ringi, peatusid sekundiks, vahtisid tuimalt jalge ette maha ja panid uuesti niisuguse galopiga üles, nagu oleks neid märja piginööriga taga aetud. Ülepeakaela kihutasid mööda assistendid, konsultandid, eksperdid, administraatorid, režissöörid oma naisadjutantidega, valgusta-

jad, toimetajad-montažistid, elatanud stsenaristid, korrektorid ja malmpitsatihoidjad.
Ostap, kes filmivabrikus katsus alguloma tavalist sammu pidada, märkas peagi, et ta kuidagi ei suuda sellesse keerlevasse maailma lülituda. Keegi tema pärimistele ei vastanud, keegi ei peatunud.
«Tarvis vastase iseärasustega kohaneda,» lausus Ostap.
Ta hakkas ka pisitasa sörkima ja tundis end kohe kergemini. Tal õnnestus isegi kellegi naisadjutandiga paar sõna vahetada. Siis pani suur kombinaator kõigest väest jooksma ja märkas kohe, et ongi siin valitsevasse temposse lülitunud. Nii jooksis ta rind rinna kõrval kirjandusala juhatajaga.
«Stsenaarium!» hüüdis Ostap.
«Missugune?» küsis kirjandusala juhataja jooksu pealt. «Hea!» vastas Ostap poole keha võrra ette nihkudes. «Küsin teilt, milline? Kas tumm- või helifilm?» «Tumm.»
Paksudes sukkades jalgu kergelt ette visates möödus kirjandusala juhataja käänakul Ostapist ja hüüdis:
«Pole vaja!» .
«Kuidas nii - pole vaja?» küsis suur kombinaator rasket traavi lastes.
«Väga lihtsalt! Tummfilme enam ei tehta. Asuge helifilmide kallale.»
Mõlemad jäid silmapilguks seisma, vaatasid tardunult teineteisele otsa ja lidusid kumbki eri suunda. Viie minuti pärast jooksis aender käsikirjaga vehkides jälle parajas seltskonnas, kahe traaviva konsultandi vahel.
«Stsenaarium!» teatas Ostap raskelt hingeldades. Konsultandid pöördusid jooksutaktis koibi liigutades Ostapi poole:
«Milline stsenaarium?»
«Helifilmi jaoks.»
«Pole vaja,» vastasid konsultandid jooksu kiirustades. Suur kombinaator võttis vale jala ja kihutas neist veidi ette.
«Kuidas nii - pole vaja?»
«Pole vaja. Helifilme veel ei tehta.»
Pooletunnise kohusetruu traavi tulemusena sai Ostapile selgeks Tšernomorski Filmivabrikus nr. 1 valitsev täbar olukord. Täbar sellepärast, et tummfilme enam heli filmiajastu saabumise tõttu ei tehtud, helifilme aga ei valmis-

tatud tummfilmiajastu likvideerimisega seotud organisatsiooniliste lünkade pärast.

Tööpäeva haritipul, kui assistentide, konsultantide, ekspertide, administraatorite, režissööride, naisadjutantide, valgustajate, stsenaristide ja malmpitsatihoidjate jooks oli saavutanud omal ajal kuulsa «Krepõši» väleduse, levis kuuldus, et kuskil mingis toas istub mees, kes kiires kor ras helifilmide tootmiseks ettevalmistusi teeb. Ostap kargas jooksu pealt suurde kabinetti, peatus ja jahmus vaikusest. Laua taga istus küljetsi, paelaga kuldnäpitsprillid ees, beduiinihabemega väike mees. Ta oli kummargile laskunud ja kiskus vaevaga kinga jalast.

«Tere, seltsimees!» ütles Ostap valju häälega.

Kuid mees ei vastanud. Ta sai kinga jalast ja asus sellest liiva välja raputama.

«Tere!» kordas Ostap. «Tõin stsenaariumi!»

Beduijnihabemega mees pani aegamööda kinga jalga ja hakkas vaikides selle paelu siduma. Kui ta sellega lõpule oli jõudnud, asus ta oma paberite kallale, pigistas ühe silma kinni ja hakkas imepisikesi tähti maalima.

«Miks te vaikite?» röökis Bender niisuguse jõuga, et telefonitoru filmitegelase laual vastu kääksatas.

Siis alles tõstis tegelane pea, vaatas Ostapile ja ütles:

«Rääkige, palun, kõvemini. Ma ei kuule.»

«Kirjutage, mis te talle öelda tahate,» soovitas möödaruttav kirjus vestis konsultant. «Ta on kurt.»

Ostap istus laua äärde ja kirjutas paberitükile:

«Olete helifilmimees?»

«Jah,» vastas kurt.

«Tõin helifilmi stsenaariumi. Pealkiri «Kaelas», rahvalik tragöödia kuues jaos,» kirjutas Ostap kärmesti.

Kurt vaatas läbi kuldnäpitsate paberitükile ja ütles:

«Tore! Paneme teid kohe tööle. Meile on värskeid jõude vaja.»

«Aitan hea meelega kaasa. Kuidas avansiga lugu on?» kirjutas Bender. .

««Kaelas» on just see, mida me vajame!» ütles kurt. «Istuge siin, tulen kohe tagasi. Ainult kuhugi ärge minge. Täpselt minuti pärast olen tagasi.»

Kurt haaras täismetraažilise filini «Kaelas» stsenaariumi ja lipsas toast välja.

«Me võtame teid helifilmigruppi!» hüüdis ta juba ukse tagant. «Minuti pärast olen tagasi.»

Pärast seda istus Ostap kabinetis poolteist tundi, kuid kurt tagasi ei tulnud. Alles siis, kui Ostap trepile läks ja uuesti temposse lülitus, sai ta teada, et kurt on juba ammu autos minema sõitnud ja täna enam tagasi ei tule. Ja üldse ei tule ta siia enam tagasi, sest ta viidi ootamatult üle Umani veovoorimeeste hulgas kultuuritööd tegema. Kõige hirmsam oli see, et kurt oli kaasa viinud täismetraažilise filmi «Kaelas» stsenaariumi. Suur kombinaator lahkus tormajate ringist, istus pingile ja toetus sealsamas istuva šveitseri õlale.

«Võtke näiteks mind!» ütles järsku šveitser, arendades nähtavasti mingisugust teda ammu pitnavat mõtet. «Režissööriabi Terentjev käskis mul habeme ette kasvatada. Hakkad, ütleb, filmis, nime ma ei mäleta, Nebukatnetsarit või Balthasari mängima. Kasvatasingi, vaata, niisuguse patriarhihabeme! Aga mida ma nüüd sellega, selle habe-

mega, peale hakkan! Režissööriabi ütles: «Tummfilme enam ei tehta, helifilmis sa mängida ei saa, hääl on sul väga kole. Nii, ptüi, istungi habemega nagu sokk! Maha ajada kahju, kanda häbi. Sedapsi elangi.»

«Kas teil võtteid ka tehakse?» küsis Bender järk-järgult teadvusele tulles.

«Mis võtteid siin saab olla?» vastas habemega šveitser tähtsalt. «Mullu vändati tummfilm Rooma elust. Tänini käivad kohut kriminaalasja pärast.»

«Miks nad kõik jooksevad?» päris suur kombinaator trepile näidates.

«Ega meil kõik jooksegi,» tähendas šveitser. «Seltsimees Suprugov ei jookse. Asjalik inimene. Kogu aeg mõtlen habeme pärast tema juurde minna, küsida, kuidas habeme eest makstakse: kas palgalehe järgi või eraldi order. . .»

Kui Ostap oli sõna «order» kuulnud, läks ta Suprugovi juurde. Šveitser polnud luisanud. Suprugov ei traavinud mööda majakorruseid, ei kandnud alpi baretti, ei kandnud isegi välismaa golfipükse nagu pristavid. Teda oli isegi meeldiv vaadata.

Ta võttis suure kombinaatori jahedalt vastu.

«Mul on palju tööd,» ütles ta paabulinnu häälega. «Võin teile pühendada ainult kaks minutit.»

«Sellest jätkub täiesti,» alustas Ostap. «Minu stsenaarium «Kaelas». . .»

«Lühemalt,» lausus Suprugov.

«Stsenaarium «Kaelas». . .»

«Öelge ometi ükskord, mis teil vaja?»

«Kaelas». . .»

«Lühemalt. Kui palju teil saada on?»

«Keegi kurt. . .»

«Seltsimees! Kui te kohe ei ütle, kui palju teil saada on, siis palun lahkuge. Mul ei ole aega.»

«Üheksasada rubla,» pomises suur kombinaator. «Kolmsada!» teatas Suprugov kategooriliselt. «Võtke ja lahkuge. Ja pidage meeles, et varastasite mult asjata poolteist minutit.»

Laia hoogsa käekirjaga sirgeldas Suprugov raamatupidamisele tähekese, andis selle Ostapile ja haaras telefonitoru.

Raamatupidamisest väljudes toppis Ostap raha tasku ja lausus:

«Nebukatnetsaril on õigus. Siin on üksainus asjalik inimene ja see on - Suprugov.»

Tšernomorski Filmivabrikus nr. 1 oli sel ajal treppidel jooksmine, tiirlemine, kära ja lõkerdamine haripunktile jõudnud. Naisadjutandid lõkerdasid. Režissööriabid olid kohale tirinud musta kitse ja imetlesid tema fotogeensust. Konsultandid, eksperdid ja malmpitsatihoidjad sõnulesid ja kihistasid naerda. Luud käes, tormas mööda koristaja. Suurele kombinaatarile viirastus, et üks helesinistes pükstes assistentidest-aspirantidest tõusis inimsumma kohal äkki lendu, tegi tiiru ümber lühtri ja istus karniisile.

Sel hetkel hakkas lööma vestibüüli kell.

«Pimm!» lõi kell.

Tõusis selline kisa ja kära, et klaasateljee seinad vabisesid. Assistendid, konsultandid, eksperdid ja toimetajadmontažistid tormasid trepist alla. Välisukse ees tekkis ummik.

«Pimm! Põmm!»kõmistas kell.

Vaikus väljus nurkadest. Kadusid pitsatihoidjad, korrektorid, administraatorid ja naisadjutandid. Viimast korda vilksatas koristaja luud.

«Pimm!» lõi kell neljandat korda.

Ateljees ei olnud enam kedagi. Ainult ukse vahel rabeles kaeblikult ulgudes ja jalgadega marmorpõrandat kraapides keegi helesinistes pükstes assistent-aspirant, kes oli pintsaku taskut pidi vasklingi külge kinni jäänud.

Toöpäev oli lõppenud.

Mere ääres kalurikülas kiresid kuked.

Kui «Antiloobi» kassa oli Filmivabriku rahadega täienenud, kõvenes ka komandöri autoriteet, mis oli pärast Koreiko põgenemist mõnevõrra kahvatama hakanud. Panikovskile anti väike summa keefiri jaoks ja tõotati osta uued kuldhambad. Balaganovile ostis Ostap pintsaku ja pealekauba veel nahkrahakoti, mis krigises otsekui sadul. Kuigi kott oli tühi, tõmbas Šuura selle sageli välja ja uuris selle sisemust. Kozlevitš sai viiskümmend rubla bensiini ostmiseks.

Antilooplased elasid puhast, kõlblat, peaaegu maaelu.

Nad aitasid sissesõiduhoovi juhatajat korra majja loomisel ja said kurssi odra- ja hapukoorehindadega. Mõnikord läks Panikovski hoovi, avas tähtsalt kõige lähemal seisva hobuse lõuad, vaatas sellele suhu ja pomises: «Tubli täkk», kuigi tema ees seisis tubli mära.

Ainuüksi komandör oli päevad läbi kadunud; kui ta koju tuli, oli ta lõbus ja hajameelne. Ta istus sõprade juurde, kes räpasel klaasseintega galeriil teed jõid, pani punases kingas tugeva jala põlvele ja ütles leebelt:

«Kas elu on tõesti nii ilus, Panikovski, või näib mulle ainult nii?»

«Kus te siis ulasite?» päris konventsioonirikkuja kiivalt.

«Kuulge, vanamees! See tütarlaps pole teie jaoks,» Vastas Ostap.

Seda kuuldes hakkas Balaganov naerma ja vaatas uut rahakotti, Kozlevitš aga muheles oma konduktorivurrudesse. Ta oli juba korduvalt komandöri ja Zosjat mereäärsetel teedel sõidutanud.

Ilm oli armastuseks soodne. Pikeevestid kinnitasid, et niisugust augustit ei ole vabasadama aegadest peale olnud. Öö näitas puhast teleskoobitaevast, päev veeretas linna juurde värskendavaid merelaineid. Kojamehed kauplesid oma väravate ees triibuliste kloostriarbuusidega ja ostjad, arbuuse kõrva juurde asetades ja neid käte vahel pigistades, pingutasid kõigest jõust, et soovitud kriginat kuulda. Õhtuti tulid spordiväljakutelt higised ja õnnelikud jalgpallurid. Nende järel jooksid tolmu üles keerutades poisikesed. Nad näitasid sõrmega kuulsale väravavahile, mõni-

kord isegi tõstsid ta õlgadele ja kandsid teda lugupidamisega.

Ükskord õhtul teatas komandör «Antilobbi» meeskonnale, et homme seisab ees suur lõbusõit linnast välja, kus jagatakse ka kingitusi.

«Et meie lastehommikul on külaliseks üks tütarlaps,» lausus Ostap rõhuga, «paluksin härraseid-vabatahtlikke nägu pesta, ennast puhastada ja peaasi - sõidu ajal mitte roppusi rääkida.»

Panikovski läks hirmus ärevile, nurus komandörilt kolm rubla, käis saunas ning puhastas ja harjas ennast pärast kogu öö, nagu sõdur enne paraadi. Ta ärkas enne teisi ja kiirustas ka Kozlevitšit. Antilooplased vahtisid Panikovskit ega jõudnud imestada. Ta oli lõua siledaks ajanud ja ennast nii ära puuderdanud, et meenutas erusolevat konferansjeed. Ikka ja jälle silus ta oma pintsakut, suutes oma uues Oscar Wilde kraes vaevalt kaela pöörata.

Lõbusõidu ajal pidas Panikovski end ülal väga viisakalt. Kui teda Zosjaga tutvustati, tegi ta elegantse kummarduse, kuid kohmetus nii, et isegi puuder ta põskedel punaseks läks. Autos istudes peitis ta vasakut jalga, mille katkisest kingast vahtis välja varvas. Zosja oli punasega väljaõmmeldud valges kleidis. Antilooplased meeldisid talle väga. Teda pani naerma jämedakoeline Šuura Balaganov, kes ennast kogu tee «Sobinovi»-firma kammiga kammis. Vahetevahel uuristas ta sõrmega nina, mille järel ta tingimata taskuräti välja võttis ja endale sellega roidunult lehvitas. Adam Kazimirovitš õpetas Zosjat «Antiloopi» juhtima, ja võitis sellega tema poolehoiu. Natuke tegi teda rahutuks Panikovski. Zosja mõtles, et Panikovski ei räägi temaga uhkus e pärast. Kuid kõige sagedamini peatus Zosja pilk komandöri medalümmargusel näol.

Päikeseloojangul jagas Ostap välja lubatud kingitused. Kozlevitš sai kompassitaolise breloki, mis tema paksu hõbekellaga hästi sobis. Balaganovile kingiti kalingurköites «Deklamaaton, Panikovskile siniste lilledega roosa lips.

«Nüüd aga, kallid sõbrad,» ütles Bend~r, kui «Antiloop» oli linna tagasi jõudnud. «Meie Zosjaga jalutame veel natuke, teil aga on aeg koju minna, head ööd.»

Sissesõiduhoov oli juba uinunud ning Balaganov ja Kozlevitš nohistasid ninadega arpedžot, Panikovski aga, uus lips kaelas, hulkus vankrite vahel ja murdis tumma nukrusega käsi.

«Milline femina!» sosistas ta. «Armastan teda kui oma tütart!»

Ostap istus Zosjaga sel ajal antiikmuuseumi trepil. Asfaldiga sillutatud väljakul jalutasid kudrutavad ja naervad noored. Plataanirea taga särasid rahvusvahelise madrusteklubi aknad. Pehmetes kübarates välismaa madrused kõndisid kahe- ja kolmekaupa koos ning vahetasid omavahel lühikesi arusaamatuid lauseid.

«Miks te mind nii armastama hakkasite?» küsis Zosja Ostapi kätt puudutades.

«Te olete õrn ja imekaunis,» vastas komandör. «Te olete kõige parem maailmas.» Kaua istusid nad vaikides muuseumisammaste mustas varjus, mõeldes oma väikesele õnnele. Oli Soe ja pime nagu peopesade vahel.

«Kas mäletate, rääkisin teile kord Koreikost?» ütles Zosja äkki. «Tollest, kes mulle ettepaneku tegi.»

«Jah,» vastas Ostap hajameelselt.

«Ta on väga veider inimene,» jätkas Zosja. «Kas mäletate, kord jutustasin teile, kuivõrd ootamatult ta ära sõitis?»

«Jah,» ütles Ostap tähelepanelikumalt, «ta on väga veider inimene.»

«Kujutage endale ette, täna sain temalt kirja, väga veidra. . .»

«Kuidas?» hüüatas armunu püsti tõustes.

«Kas olete armukade?» päris Zosja kavalalt.

«Hm! Natukene! Mida see molkus teile siis kirjutab?»

«Ta pole sugugi molkus. Ta on lihtsalt vaene ja õnnetu inimene. Istuge, Ostap! Miks te püsti tõusite? Räägin tõsiselt, ma ei armasta teda üldse. Ta palub, mind enda juurde sõita. »

«Kuhu, öelge, kuhu?» karjatas Ostap. «Kus ta on?»

«Ei, teile ma ei ütle. Te olete armukade. Tapate ta veel ära.»

«Mis. te nüüd, Zosja!» sõnas komandör ettevaatlikult. «Lihtsalt huvitav teada, kus inimesed marjamaa leiavad.»

«Oo, ta on väga kaugel! Kirjutas, et ta on leidnud väga hea teenistuse, siin maksti talle vähe. Ta on nüüd Ida- magistraali ehitustöödel.»

«Kus kohas?»

«Ausõna, te olete liiga uudishimulik! Ei tohi selline Othello olla!»

Jumala eest, Zosja, te panete mind naerma. Kas olen ma siis vana lolli mauri sarnane? Tahaksin lihtsalt teada, millises Idamagistraali osas inimesed marjamaad leiavad.»

«Ütlen, kui tahate! Ta töötab tööarvestustabelipidajana Põhja ehituslaagris,» lausus tütarlaps vaguralt. «Kuid seda ainult nimetatakse laagriks. Tegelikult on see rong.

Aleksandr Ivanovitš kirjeldas seda väga huvitavalt. See rong paneb rööpaid maha. Mõistate? Ja liigub ise neid mööda edasi. Lõunast aga liigub talle vastu teine samasugune laager. Peatselt nad kohtuvad. Siis toimub pidulik rööbaste ühendamine. Kõik see toimub kõrbes, kirjutab ta, kaamelid. . . Eks ole huvitav?»

«Harukordselt huvitav,» ütles suur kombinaator sammaste vahel edasi-tagasi joostes. «Teate mis, Zosja, aeg on minna. Hilja juba. Ja külm. Ja üldse lähme!»

Ta aitas Zosjal tõusta, viis väljakule ja kohmetus siis.

«Kas te mind koju ei saadagi?» küsis tütarlaps eruta tult.

«Kuidas?» ütles Ostap. «Ah koju? Teate, ma. . .»

«Hästi,» sõnas Zosja kalgilt. «Nägemiseni! Ja ärge enam meile tulge. Kuulete?»

Kuid suur kombinaator ei kuulnud enam midagi. Alles järgmisele tänavanurgale jõudes jäi ta seisma.

«Õrn ja imekaunis tüdruk!» pomises ta.

Ostap keeras armsama juurde tagasi. Paar minutit jooksis ta mustendavate puude all. Siis peatus ta, võttis peast kaptenimütsi ja jäi ühe koha peal tammuma.

«Ei, see pole Rio de Janeiro!» ütles ta lõpuks.

Ta astus veel paar kõhklevat sammu, peatus jälle, pani mütsi pähe ja tormas ilma targutamata sissesõiduhoovi.

Samal ööl sõitis «Antiloop», laternatest kahvatut valgust heites, sissesõiduhoovi väravast välja. Unine Kozlevitš keeras raskelt rooliratast. Balaganov oli juba enne teeleasumist autos magama jäänud, Panikovski vidutas nukralt silmi ja lõdises öisest jahedusest. Tema näol paistis veel pidupuudri jälgi.

«Karneval on läbi!» hüüdis komandör, kui «Antiloop» raginal raudteesilla alt läbi sõitis. «Algab hall argipäev.»

Vana mõistatustemeistri toas aga nuuksus närtsinud roosikimbu juures õrn ja imekaunis tütarlaps.

XXV pea t ü k k KOLM TEED

«Antiloobi» tervis polnud .korras. Ta jäi seisma isegi väikestel tõusudel ja veeres tahtmatult tagasi. Mootorist kostis võõraid hääli ja korinat, nagu oleks kollase kapoti all kedagi kägistatud. Auto oli ülekoormatud. Peale meeskonna oli seal veel suur kütusetagavara. Kannudes ja pudelites, mis täitsid kõiki vabu kohti, vulksus bensiin. Kozlevitš vangutas pead, andis gaasi ja vaatas löödult Ostapile otsa.

«Adam,» ütles komandör, «te olete meie isa, meie teie lapsed. Kurss itta! Teil on suurepärane navigatsiooniriistapuu - kompass-brelokk. Ärge teelt kõrvale kalduge!»

Antilooplased sõitsid juba kolmandat päeva, kuid peale Ostapi ei teadnud keegi uue reisi lõppsihti. Panikovski silmitses nukralt sasist maisipõldu ja kokutas aralt:
«Mistarvis me jälle sõidame? Milleks seda kõike vaja? Tšernomorskis oli nii hea elada.»

Ja toredat feminat meenutades ohkas ta kramplikult. Peale selle tahtis ta süüa, süüa polnud aga midagi: raha oli otsas.

«Edasi!» vastas Ostap. «Ärge virisege, vanamees! Teid ootavad kuldhambad, paks lesknaine ja terve bassein keefiri. Balaganovile ostan madruseülikonna ja panen ta esimese astme kooli. Seal õpib ta lugema ja kirjutama, mis tema eas väga vajalik on. Kozlevitš, meie ustav Adam, aga saab uue auto. Millist te soovite, Adam Kazimirovitš? «Studebakerit»? «Lincolni»? «Roysi»? «Espano-Suizat» ?»

« «Izotta-Frascini»,» ütles Kozlevitš punastades.
«Hästi. Saate selle. Ta saab nimeks «Antiloop II» või «Antiloobi Tütar», nagu soovite. Nüüd aga pole mõtet meelt heita. Süüa ma teile muretsen. Tõsi küll, mu paun põles ära, kuid tulekindlad ideed on alles. Kui lugu juba päris täbaraks läheb, peatume mõnes õnnelikus linnas ja korraldame seal sevilla härjavõitluse. Panikovskist saab pikadoor. See üksi kutsub esile publiku haiglase huvi ja toob järelikult palju raha kokku.»
Auto veeres mööda laia teed, mida tähistasid traktorikannuste jäljed. Äkki autojuht pidurdas.
«Kuhu sõita?» päris ta. «Kolm teed.»
Reisijad väljusid autost, sirutasid kange.stunud jalgu ja

astusid mõne sammu edasi. Teelahkmel seisis längus kivisammas, millel kükitas tüse vares. Lapergune päike oli maisisasi taha vajumas. Balaganovi peenike vari küündis peaaegu silmapiirini. Maa hakkas pisut tumedaks tõmbuma ja esimene täht signaliseeris õigeaegselt, et on saabumas öö.

Antilooplaste ees oli kolm teed: asfalttee, kivitee ja külavahetee. Asfalttee kolletas veel päikesest, sinakas udu hõljus kivitee kohal, külavaheteel oli täiesti pime ja see kadus kohe samba taga põllu vahele. Ostap käratas varese peale, kes kohkus väga, kuid ära ei lennanud. Komandör sammus mõtlikult ristteel ja ütles:
«Avan vene vägilaste konverentsi! Kohal on: Ilja Muromets - Ostap Bender, Dobrõnja Nikititš - Balaganov ja Aljoša Popovitš - kõigist lugupeetud Mihhail Panikovski.»

Kozlevitš oli peatust kasutades oma prantsuse võtmega «Antiloobi» alla roninud ja teda sellepärast vägilaste hulka ei arvatud.

«Kallis Dobrõnja,» käsutas Ostap, «asuge, palun, paremale! Monsieur Popovitš, asuge oma kohale vasakul! Pange käsi laubale ja vaadake otse ette.»
«Mis nalja me teeme?» torises Aljoša Popovitš. «Ma olen näljane. Sõidame rutem kuhugi!»
«Häbi, Aljošenka,» lausus Ostap, «seiske nagu iidsele vägimehele kohane. Ja mõtisklege. Vaadake, kuidas Dobrõnja end ülal peab. Temast võib otsemaid bõliina kirjutada. Niisiis, vägilased, millist teed sõita? Missugusel neist vedeleb raha, mida me jooksvateks kuludeks vajame? Ma tean, Kozlevitš asuks asfaltteele, autojuhid armastavad häid teid. Kuid Adam on aus mees ja orienteerub elus halvasti. Vägimeestele pole asfalti vaja. See viib tõenäoliselt teraviljagiganti. Me kaome seal masinate mürasse ära. Mingi «Caterpillar» või kombain litsub meid veel lömaks. Kombaini all on igav surra. Ei, vägilased, asfaltteed me ei sõida.. Nüüd kivitee. Kozlevitš muidugi ei ütleks ka sellest ära. Kuid uskuge Ilja Murometsi - kivitee meile ei kõlba. Süüdistatagu meid pealegi mahajäämuses, kuid seda teed me ei sõida. Aiman kohtumist taktitute kolhoosnikutega ja muude eeskujulike kodanikega. Peale selle ei ole neil meie jaoks mahti. Nende ühistatud kõlvikutel hulguvad praegu arvukad kirjanikud ja muusikute brigaadid ning koguvad materjali agropoeemide ja aianduskantaatide

jaoks. Järele jääb külavahetee. kodanikud. vägilased! See on see iidne muinasjututee, millele «Antiloop» asub. Siin vene vaim! Siin vene hõng! Siin lendab veel hõõguv tuli-lind ja meie elukutsega inimestele langeb veel kuldsulgi sülle. Siin istub veel oma kirstudel kulak Kaštšei, kes ennast igaveseks pidas ja on nüüd õudusega veendunud, et tema lõpp on lähedal. Kuid meile teiega, vägilased, pudeneb tema käest ka üht-teist, eriti kui end talle rändmunkadena esitleme. Maanteetehnika seisukohalt on see muinasjututee vastik. Kuid meie jaoks teist teed ei ole. Adam! Sõidame!»
Kozlevitš juhtis auto nukralt külavaheteele, kus see hakkas kohe kringleid tegema, küllakile kippuma ja reisijaid kõrgele õhku loopima. Antilooplased haarasid üksteisest kinni, sajatasid läbi hammaste ja lõid põlved vastu kõvu nõusid ära.
«Ma tahan süüa! »oigas Panikovski. «Hanepraadi tahan! Milleks me Tšernomorskist ära tulime?»
Auto vingus, kui ta sügavast roopast välja ronis ja sinna jälle tagasi vajus.
«Pidage vastu, Adam!» hüüdis Bender. «Pidage maksku mis maksab vastu! Kohe, kui «Antilaop» meid Idamagistraalini viib, autasustame teda mõõkade ja lintidega kuld-kummidega! »
Kozlevitš ei kuulanud. Hullumeelsed hüpped kiskusid rooli tema käest ära. Panikovski vaevles edasi.
«Bender,» korises ta äkki, «te teate, kuidas ma teid austan, kuid te ei mõista mitte midagi! Te ei tea, mis on hani! Oh, kuidas ma seda lindu armastan! See on imetore, ras-vane lind, mehe sõna, ausõna. Hani! Bender! Tiivad! Kael! Koivad! Kas teate, Bender, kuidas ma hane püüan? Tapan ta nagu toreadoor - ühe hoobiga. See on ooper, kui ma hane püüan! «Carmen»!...»
«Teame küll,» ütles komandör, «Arbatovis nägime. Teist korda ma seda teha ei soovita.»
Panikovski jäi vait, ent juba hetke pärast, kui uus tõuge ta vastu Benderit virutas, kostis jälle temal palavikuline sosin:

«Bender! Ta jalutab tee peal. Hani! See imetore lind jalutab, mina aga teen näo, nagu ei puutuks see minusse. Ta tuleb lähemale. Kohe hakkab ta minu peale sisisema. Need linnud mõtlevad, et nad on kõigist tugevamad, ja see on nende nõrk külg. Bender! See on nende nõrk külg! . .»

Konventsioonirikkuja hakkas peaaegu laulma:

«Ta tungib mulle peale ja sisiseb nagu grammofon. Kuid mina pole argade killast, Bender. Mõni teine minu asemel oleks plagama pistnud, mina aga seisan ja ootan. Nüüd on ta siinsamas ja sirutab kaela, oma valge, kollase nokaga hanekaela. Ta tahab mind hammustada. Pange tähele, Bender, moraalne ülekaal on minu poolel. Mitte mina ei tungi talle kallale, vaid tema mulle. Ja siis, enesekaitseks, ma haa . . .»

Kuid Panikovski ei jõudnud oma kõnet lõpetada. Lajatas iiveldamapanevalt hirmus kärgatus ja antilooplased olid silmapilk kõige mitmekesisemates. Poosides otse tee peal maas. Balaganovi jalad paistsid kraavist. Suure kombinaatori kõhul oli bensiinikann. Panikovski, keda tõllavedru oli kergelt litsunud, oigas. Kozlevitš tõusis jalule ja astus tuikudes mõne sammu.

«Antiloopi» enam ei olnud. Teel vedeles näotu risuhunnik: silindrid, istmed, vedrud. Vasksed soolikad läikisid kuuvalgel. Lagunenud kere oli kraavi vajunud ja vedeles meelemärkusele tulnud Balaganovi kõrval. Kett roomas rööpas nagu rästik. Saabunud vaikuses kostis peent helinat ja kuskilt künkalt veeres kohale ratas, mille pahvakas oli üpris kaugele eemale paisanud. Ratas tegi viimase tiiru ja laskus pehmelt Kozlevitši jalge ette.

Alles siis sai autojuht aru, et kõik oNotsas. «Antiloop» hukkus. Adam Kazimirovitš istus maha ja haaras kätega peast kinni. Mõne hetke pärast puudutas komandör teda õlast ja ütles moonutatud häälega:

«Adam, hakkame minema.»

Kozlevitš tõusis ja laskus kohe jälle vanale kohale tagasi.

«Minema tuleb hakata,» kordas Ostap. ««AntiJoop» oli ustav auto, kuid maailmas on veel rohkesti autosid. Peagi võite ükskõik millise valida. Lähme, me peame ruttama. Tarvis kuskil ööbida, süüa, piletite jaoks raha muretseda. Sõita tuleb kaugele. Lähme pealegi, Kozlevitš! Elu on äpardustele vaatamata siiski tore. Kus Panikovski on? Kus see hanevaras on? Šuura! Toetage Adamit!»

Kozlevitšil võeti käe alt kinni. Ta tundis ennast ratsaväelasena, kes hooletuse läbi oli hukutanud hobuse. Talle näis, et kõik jalakäijad hakkavad nüüd tema üle naerma.

Pärast «Antiloobi» hukkumist läks elu kohe raskemaks. Ööbida tuli lagedal väljal.

Ostap jäi kohe tusaselt magama, uinusid Balaganov ja Kozlevitš, Panikovski aga istus kogu öö lõkke ääres ja lõdises.

Antilooplased ärkasid koidu ajal, kuid lähema külani jõudsid nad alles kell neli päeval. Kogu tee vantsis Panikovski kõige taga. Ta lonkas. Nälg andis tema silmadele kassiläike ja ta kurtis lakkamatult saatuse ja komandöri rumaluse üle.

Külas käskis Ostap meeskonnal Kolmandasse tänavasse ootama jääda ja sealt mitte kuhugi ära minna, ise aga läks Esimesse tänavasse külanõukogusse. Sealt tuli ta tagasi üsna kähku.

«Kõik on korras,» ütles ta lõbusaks muutunud häälega. «Kohe juhatatakse meile korter ja antakse lõunat. Pärast lõunat lesime mõnusalt heintel. Mäletate - piima ja heinu? Õhtul aga anname etenduse. Sain selle eest juba viisteist rubla. Raha on käes. Šuura! Teil tuleb «Deklamaatorist» midagi deklameerida, mina näitan usuvastaseid kaarditrikke, Panikovski aga. Kus Panikovski on? Kuhu ta jäi?»
«Alles äsja oli ta siin,» ütles Kozlevitš.
Roigastara tagant, mille ääres antilooplased seisid, kuuldus hane kaagutamist ja eide kisa, lendasid valged suled ja kargas tänavale Panikovski. Toreadoori käsi oli nähtavasti vääratanud ja ta oli enesekaitseks linnule vale löögi teinud. Panikovski järel jooksis puuhaluga veheldes perenaine.

«Vilets ja tühi naine!» röögatas Panikovski külast välja joostes.

«Küll on seanahavedaja!» hüüatas Ostap meelepaha varjamata. «See lurjus pani meie etenduse nahka. Paneme plehku, enne kui nad meilt viitteist rubla ära ei võta.»
Samal ajal jõudis maruvihane perenaine Panikovskile järele ja äigas talle haluga selga. Konventsioonirikkuja vajus maha, kuid kargas kohe püsti ja pani üleloomuliku kiirusega liduma. Kui perenaine oli selle kättemaksuakti toime pannud, pöördus ta rõõmsalt tagasi.
«Nüüd on meie näitlejakarjäär läbi,» ütles Ostap kiirel sammul külast lahkudes. «Lõunasöök, puhkus - kõik on otsas.»
Panikovski leidsid nad alles kolme kilomeetri kauguselt. Ta lamas teekraavis ja kaebles valju häälega. Ta oli väsimusest, hirmust ja valust kahvatu, tema rohked raugali-

kud punased plekid olid palgeilt kadunud. Ta oli nii hale, et komandör loobus kättemaksust, mis ta tema kallal oli kavatsenud toime panna.
«Rabas matsu raskemasti Popovitši turja pihta!» lausus Ostap temast möödudes.
Kõik vaatasid Panikovskit jälestusega. Jälle vantsis ta kolonni sabas, oiates ja halisedes:
«Oodake mind, ärge kiirustage. Ma olen vana, haige, mul on paha! . . . Hani! Koivad! Kael! Femina! . . . Viletsad ja tühised inimesed!...»
Kuid antilooplased olid vanamehe halisemisega nii harjunud, et ei pööranud sellele mingit tähelepanu. Nälg piitsutas neid tagant. Kunagi polnud neil maailmas nii kitsas ja ebamugavolnud. Tee venis lõputult ja Panikovski jäi ikka rohkem maha. Sõbrad laskusid juba kitsasse kollendavasse orgu, aga konventsioonirikkuja kuju must endas ikka veel kõrgendiku harjal roheka videvikutaeva taustal. .
«Vanamees on talumatuks muutunud,» ütles näljane Bender. «Tarvis temaga asjad klaariks teha. Minge, Šuura, ja tooge see simulant siia!»
Balaganov läks, süda täis, käsku täitma. Ent ennekui ta künkale jõudis, oli Panikovski kadunud.
«Midagi on juhtunud,» ütles Kozlevitš mõne aja pärast künkaharjale vaadates, kus Balaganov kätega signaliseeris.
Autojuht ja komandör läksid Balaganovile järele.
Konventsioonirikkuja lamas liikumatult keset teed otsekui puunukk. Lipsu roosa pael oli viltu üle rinna. Üks käsi oli kõveras selja all. Silmad vaatasid tuimalt taevasse. Panikovski oli surnud.
«Südamerabandus,» lausus Ostap, et midagi ütelda. «Võin ilma stetoskoobitagi kindlaks teha. Vaene vanamees!»

Ta pöördus ära. Balaganov ei saanud silmi kadunust lahti. Äkki virildus ta nägu ja suure vaevaga läks tal korda lausuda:

«Nüpeldasin teda veel pommide pärast. Ka enne seda sai temaga kakeldud.»

Kozlevitš meenutas hukkunud «Antiloopi», vaatas õudusega Panikovskit ja hakkas ladinakeelset palvet ümisema.

«Jätke, Adam!» ütles suur kombinaator. «Tean kõik,

mis te teha kavatsete. Pärast psaimi ütlete: «jumal on andnud ja jumal on võtnud», siis: «Kõik oleme jumala meelevalla all», pärast seda aga veel midagi mõttetut, nagu: «Ometi on tal nüüd kergem kui meil.» Kõike seda pole vaja, Adam Kazimirovitš. Meie ees seisab lihtne ülesanne: põrm tuleb mulda panna.»

Oli juba päris pime, kui konventsioonirikkujale viimane varjupaik leiti. See oli looduslik auk, mille vihm oli perpendikulaarselt püstitatud kiviplaadi otsa alla uuristanud. See plaat oli nähtavasti juba kaua tee ääres seisnud. Võib-olla ilutses sellel kunagi kiri: «Erumajor mõisnik Georgi Afanasjevitš Volk-Lissitski valdused», või oli see lihtsalt Potjomkini-aegne piirikivi, kuid see polnud ka tähtis. Panikovski asetati auku ja kraabiti talle keppidega mulda peale. Siis surusid antilooplased õlad vastu aegadest puretud plaati ja tõukasid selle pikali. Nüüd oli hauaküngas valmis, Tikutule valgel maalis Suur kombinaator plaadile telliskivitükiga epitaafi:

Siin puhkab
Mihhail Samuelevitš
Panikovski
ilma passita inimene

Ostap võttis peast oma kaptenimütsi ja ütles:

«Olin kadunu vastu sageli ülekohtune. Kuid kas kadunu oli vooruslik inimene? Ei, ta ei olnud vooruslik inimene. See oli endine pime, usurpaator ja hanevaras. Kogu oma jõu kulutas ta selleks, et ühiskonna arvel elada. Kuid ühiskond ei tahtnud, et ta tema arvel elaks. Seda vaadete vastuolu Mihhail Samuelevitš aga taluda ei suutnud, kuna tal oli äge iseloom. Sellepärast ta surigi. Kõik!»

Kozlevitš ja Balaganov ei olnud Ostapi hauakõnega rahul. Nad oleksid tahtnud, et suur kombinaator oleks rääkinud heategudest, mida kadunu ühiskonnale oli osutanud, tema abist vaestele, kadunu hellast hingest, lastearmastusest, samuti ka kõigest muust, mida iga kadunu arvele pannakse. Balaganov astus juba haua juurde, et ise seda kõike ütelda, kuid komandör pani mütsi pähe ja eemaldus kiirel sammul.

Kui antilooplaste armee riismed olid ületanud oru ja jõudnud uuele kõrgendikule, nägid nad kohe selle taga väikest raudteejaama.

«Ongi tsivilisatsiooni märgata,» lausus Ostap. «Võib-olla

on seal einelaud, saame süüa. Magame pinkidel. HommikuI edasi itta. Kuidas teie arvate?»

Autojuht ja pardamehaanik ei lausunud sõnagi. «Miks te vaikite nagu peigmehed?»

«Teate, Bender,» ütles Balaganov lõpuks, «mina ei sõida. Ärge pahandage, kuid mina ei usu. Ma ei tea, kuhu on tarvis sõita. Seal saame kõik hukka. Mina jään siia.»

«Mina tahtsin sedasama ütelda,» toetas teda Kozlevitš. «Kuidas soovite,» tähendas Ostap ootamatu jahedusega. Jaamas einelauda ei olnud. Põles petrooleumilamp. Reisijatesaalis

tukkusid kaks vanaeite oma kottidel. Kogu raudteepersonaloli laudperroonile väljunud ja vahtis ärevaIt semafori taha koidueelsesse pimedusse.
«Mis rong nüüd tuleb?» päris Ostap.
«Erirong,» vastas jaamaülem närviliselt, seades hõbepaeltega punast mütsi. «Peatub kaks minutit. Järgmine jaam ei anna luba.»
Siis kostis rongimürin, lõid undama traadid, mürina tagant tungisid esile hundisilmad ja lühike läikiv rong sööstis jaama. Helendasid pehmete vagunite laiad aknad, anti-loopIaste nina alt yeeresid möpda restoranvaguni lillevaasid ja veinipudelid, sõidu pealt hüppasid 'maha laternatega vagunisaatjad ja perrooni täitis momentaanselt lõbus vene- ja võõrkeelne jutuvada. Piki vaguneid rippusid okaspuuvanikud ja loosungid: «Olgu tervitatud kangelased - Idamagistraali ehitajad!»
Erirong külalistega sõitis uue raudtee avamisele.
Suur kombinaator kadus. Poole minuti pärast ilmus ta uuesti ja sosistas:
«Mina sõidan! Kuidas - ei tea, ent sõidan! Kas te kaasa ei taha tulla? Küsin viimast korda.»
«Ei taha,» ütles Balaganov.
«Ei sõida,» lausus Kozlevitš. «Mulle aitab.»
«Mis te nüüd tegema hakkate?»
«Mis mul ikka teha?» vastas Šuura. «Hakkan leitnant Smidti lapseks ja kõik.»
«Katsun «Antiloobi» uuesti kokku panna,» sõnas Adam Kazimirovitš haledalt. «Lähen vaatan, kuidas talle remonti teha.»
Ostap tahtis midagi ütelda, kuid pikk vile sulges ta suu. Ta kaisutas Balaganovit, silitas ta selga, suudles Kozlevitšit, lõi käega, ja jooksis rongi juurde, mille vagunid eesimest tõukest juba üksteise vastu põrkasid.

Kuid enne rongile jõudmist pöördus ta tagasi, surus Kozlevitšile pihku viisteist rubla, mis oli väljamüüdud etenduse eest saadud, ja hüppas liikuvale rongile.
Tagasi vaadates nägi ta sirelivärvi hämaruses kaht väikest raudteetammile roninud kuju. Balaganov pöördus leitnant Smidti laste rahutusse perre. Kozlevitš vantsis «Antiloobi» riismete juurde.

KOLMAS JAGU ERAISIK

XXVI peatükk ERIRONGI REISIJA

Moskva Rjazani vaksali asfalteeritud perrooni juures seisis lühike erirong. See koosnes ainult kuuest vagunist: pagasivagun, kus ei olnud pagasit, nagu on tavaliselt, seal hoiti jää peal toidutagavarasid, restoranvagun, kust vahtis välja valges kitlis kokk, ja valitsuse salongvagun. Ülejäänud kolm olid reisivagunid, ja nende triibuliste katetega diivanid olid määratud lööktööliste delegatsioonidele ning samuti välismaa ja Nõukogude korrespondentidele.

Rong pidi sõitma Idamagistraali ühendamisele.

Ees olipikk teekond. Lööklased toppisid vagunikotta

reisikorve, mille raudaasade küljes rippusid mustad tabalukud. Nõukogude ajakirjanikud jooksid perroonil lakeeritud vineerkastidega veheldes.

Välismaalased jälgisid pakikandjaid, kes nende kõhukaid nahksumadane, kohvreid ja kartonge tassisid, mis turismibüroode ja laevakompaniide mitmevärvilisi silte kandsid.

Reisijad olid endale juba raamatu ostnud, pealkirjaga «Idamagistraa1», mille kaanele oli raudteerööbast nuusutav kaamel joonistatud. Raamatut müüdi sealsamas pagasikärul. Selle autor, ajakirjanik Palamidov, oli kärust juba mitu korda mööda käinud ja iga kord kiivalt ostjaid silmitsenud. Teda peeti Magistraali ehitustööde asjatundjaks ja ta sõitis sinna kolmandat korda.

Ärasõiduaeg lähenes, kuid lahkumisstseenid ei meenutanud millegagi hariliku reisirongi ärasaatmist. Perroonil ei olnud vanamuttisid, keegi ei torganud aknast välja lapsukest, et ta heidaks viimase pilgu oma vanaisale. Endastki mõista ei olnud ka vanaisa, kelle ähmastes silmades peegeldub harilikult hirm raudtee tõmbetuulte pärast. Endastki mõista. polnud ka suudlusi. Lööktööliste delegat-

siooni tõid vaksalisse ametiühingutegelased, kes polnud jõudnud veel lahkumissuudluste küsimust läbi töötada.

Moskva korrespondente saatsid toimetuste töötajaa, kes niisugustel juhtudel olid harjunud ainult käepigistusega piirduma. Välismaa korrespondendid, kokku kolmkümmend inimest, sõitsid Magistraali avamisele täies koosseisus, oma naiste ja grammofonidega, nii et polnudki kedagi, kes neid oleks saatnud.

Vastavalt momendi tähtsusele rääkisid ekspeditsioonist osavõtjad harilikust valjemini, tõmbasid asjata välja märkmikke ja tegid saatjatele sellepärast etteheiteid, et viimased koos nendega niisugusele huvitavale reisile kaasa ei tule. Eriti kärarikas oli ajakirjanik Lavuasjan. HingeIt oli ta noor, kuid lokkide vahel hiilgas tal paljas pealagi otsekui kuu džunglis.

«Teid on vastik vaadata!» kisendas ta saatjatele. «Te ei suuda mõistagi, mis on Idamagistraal!»

Kui keevaverelise Lavuasjani käes poleks olnud suurt ruudulise vakstukattega kirjutusmasinat, siis ta võib-olla oleks mõnda sõpra löönudki, sest ta oli ajaleheinformatsiooni kirglik ja ustav jünger. Ta oleks juba praegu tahtnud oma toimetusele välktelegrammi saata, kuid polnud ainult millestki kirjutada.

Ametiühinguhäälekandja kaastööline Uhhudšanski oli enne teisi vaksalisse saabunud ja kõndis tõttamata piki rongi. Tal oli kaasas Semjonov-Tjan-Sanski teos «Turkestan - meie isamaa täieline geograafiline kirjeldus, vene inimeste käsiraamat ja reisijuht», mis oli ilmunud 1903. aastal. Ta peatus ühe või teise ärasõitjate ja saatjate rühma juures ning rääkis teatava satiirilise hääletooniga:

«Sõidate kaasa? Eks me näe!»

Või:

«Jääte maha? Eks me näe!»

Nii jõudis ta rongi veduri juurde, ajas pea selga ja vahtis raudruuna ning ütles lõpuks vedurijuhile: «Töötate? Eks me näe!»

Siis läks ta kupeesse, lõi lahti ametiühinguhäälekandja viimase numbri ja süvenes oma artiklisse «Parandada poekomisjonide tööd» alapealkirjaga «Komisjonid, ei korralda oma tööd küllaldaselt ümber». Artiklis oli ülevaade mingist istungist, ja autori suhtumist kirjeldatavasse sündmusse võis iseloomustada ühe lausega: «Peate istun-

git? Eks me näe!» Uhhudšanski luges ajalehte kuni rongi ärasõiduni. .

Üks saatjatest, roosa plüüšninaga ja sametmeelekohtadega mees, lausus ennustuse, mis kõiki koledasti hirmutas.

«Tean sääraseid reise küll,» ütles ta. «Olen ise reisinud. Teie tulevik on mulle teada. Siin on teid umbes sada inimest. üldkokkuvõttes kestab sõit terve kuu. Väikeses jaamakolkas jäävad kaks teie hulgast rongist maha, ilma raha ja dokumentideta, ja jõuavad teile järele alles nädala pärast, näljased ja räbalais. Kellelgi varastatakse kindlasti ära sumadan. Võib-olla Palamidovil või Lavuasjanil või ka Navrotskil. Kannatanu viriseb kogu tee ning norib naabritelt habemeajamispintslit. Pintsli annab ta alati mustalt tagasi, vahukausi aga kaotab ära. Üks reisija muidugi sureb ja kadunu sõbrad, selle asemel et liini ühendamisele sõita, peavad kalli põrmu Moskvasse tagasi tooma. Põrmu vedada on väga igav ja vastik. Peale selle algavad teel intriigid. Uskuge mind! Keegi, kas või toosama Palamidov või Uhhudšanski, saab hakkama ebaühiskondliku ülesastumisega. Teie peate tema üle kaua ja tusaselt kohut, tema aga püüab ennast karjete ja oietega puhtaks pesta. Ma tean kõik. Ära sõidate kaabudes ja sonides, tagasi tulete tübeteikades. Kõige rumalam teie hulgast ostab endale täieliku Buhhaara juudi riietuse: šaakalinahaga ääristatud sametmütsi ja paksust vatitekist õmmeldud halati. Õhtuti laulate vagunis kooris «Stenka Razinit», röögite nagu lollid: «Viskab ta siis parda taha, vahulisse lainesse.» Vähe sellest, isegi välismaalased hakkavad laulma: «Volga, Volga, emakene, notre mer Volga, meie ema Volga.»»

Lavuasjan läks marru ja ähvardas prohvetit kirjutusmasinaga.

«Te olete meie peale kade!» ütles ta. «Laulma me ei hakka! »

«Küll hakkate, vennikesed. See on paratamatu. Mul on kõik teada.»

«Ei hakka!»

«Hakkate. Ja kui te ausad inimesed olete, siis teatate mulle sellest otsekohe postkaardiga.»

Sel hetkel kostis allasurutud karje. Pagasivaguni katuselt kukkus alla fotoreporter Menšov. Ta oli sinna roninud selleks, et ärasõidu momenti pildistada. Mõne sekundi lamas Menšov perroonil fotoaparaati pea kohal hoides.

Siis tõusis ta püsti, Kontrollis hoolikalt katikut ja hakkas uuesti katusele ronima.

«Aina kukute?» küsis Uhhudšanski end aknast koos ajalehega välja sirutades.

«Mis kukkumine see ka on!» lausus fotoreporter üleolevalt. «Kui te oleksite näinud, kuidas ma Kultuuri ja Puhkepargis spiraalteelt alla lendasin!»

«Eks me näe,» tähendas ametiühinguhäälekandja esindaja ja kadus akna taha.

Katusele roninud ja ühele põlvele laskunud, jätkas Menšov oma tööd. Suure rahuldustundega silmitses teda norra kirjanik, kes oli oma asjad kupees juba riiulitele asetanud ja perroonile jalutama tulnud. Kirjanikul olid heledad lapsejuuksed ja suur

varjaaginina. Norralane oli Menšovi fotovahvusest niivõrd vaimustatud, et tundis vajadust kellegagi oma tundeid jagada. Kiirel sammul astus ta Trjohgorka lööklase-vanamehe juurde, torkas talle nimetissõrmega rinda ja hüüatas läbilõikava häälega:

«Teie!!»

Siis näitas ta oma rinnale ja hüüdis niisama läbilõikavalt:

«Mina!!»

Kõik temale tuntud venekeelsed sõnad niiviisi ära tarvitanud, naeratas kirjanik sõbralikult ja jooksis oma vaguni juurde, sest kõlas juba teine kell. Ka lööklane ruttas oma kohale. Menšov tuli katuselt maha. Viimased peanoogutused, viimased naeratused, möödaruttav musta sametkraega palitus följetonist. Kui rong juba viimasel pöörangul saba lehvitas, kargasid vaksali einelauast välja kaks venda - korrespondenti - Lev Rubaškin ja Jan Skameikin. Skameikinil oli hammaste vahel viini šnitsel. Noorte koertena galopeerides tormasid vennaksed mööda perrooni, sattusid õlisele maapinnale ja alles siin, liiprite vahel, taipasid, et rongile enam järele ei jõua.

Ehitustellinguis Moskvast välja tõtates hakkas rong kõrvulukustavalt müristama. Ta kolistas ratastega, lõkerdas sildade alt läbi sõites oma põrgulikku naeru, ja alles siis, kui ta oli suvituskohtade metsade vahele jõudnud, rahunes ja hakkas kiirust võtma. Tal tuli gloobusele küllaltki pikk kõverjoon vedada, mitmel korral klimaatilisi piire ületada, keskoblastite jahedusest kuuma kõrbesse tungida, paljudest suurtest ja väikestest linnadest mööda sõita ja Moskva ajast neli tundi ette jõuda.

Esimese päeva õhtul ilmus Nõukogude korrespondentide vagunisse kaks kapitalistliku maailma heeroldit: Austria vabamõtlejate ajalehe esindaja härra Heinrich ja ameeriklane Hiram Burman. Nad tulid tutvust tegema. Härra Heinrich oli väikest kasvu. Mister Hiram kandis keerdus servadega pehmet kaabut. Mõlemad rääkisid vene keelt küllaltki puhtalt ja vabalt. Mõnda aega seisid kõik vaikides ja üksteist huviga silmitsedes koridoris. Hoovõtuks alustati Kunstiteatrist. Heinrich kiitis teatrit, mister Burman aga tähendas põiklevalt, et teda kui sionisti huvitab NSV Liidus kõige rohkem juudiküsimus.

«Meil niisugust küsimust enam ei ole,» ütles Palamidov. «Kuidas saab juudiküsimust mitte olla?» imestas Hiram.

«Ei ole. Ei eksisteeri.»

Mister Burman sattus ärevusse. Kogu aeg oli ta oma ajalehes kirjutanud artikleid juudiküsimusest ja tal oleks olnud valus sellest küsimusest loobuda.

«Kuid juute ometi Venemaal on?» lausus ta ettevaatlikult.

«On küll,» vastas Palamidov.

«Siis on ka küsimus?»

«Ei ole. Juudid on, aga küsimust elole.»

Vaguni koridoris tekkinud pinevuse hajutas Uhhudšanski ilmumine. Ta suundus pesuruumi, käterätt kaelas.

«Ajate juttu?» sõnas ta rongi kiire sõidu tõttu tuikudes.

«Eks me näe!»

Kui ta puhtana ja reipana, veepiisad meelekohtadel, tagasi tuli, oli jälle terve koridor vaidlust täis. Kupeest olid väljunud Nõukogude ajakirjanikud, naabervagunist olid siia tulnud mõned lööklased, kohale olid ilmunud veel kaks välismaalast - itaalia korrespondent fašistliku rinnamärgiga, mis liktori vitsakimpu ja kirvest kujutas, ja saksa

professor-orientalist, kes VOKS'i kutsel pidustustele sõitis. Vaidluse rinne oli väga lai - sotsialismi ehitamisest NSV Liidus kuni Läänes moodi minevate meestebarettideni. Ja kõigis punktides, millised need ka ei olnud, tekkisid lahkhelid.

«Vaidlete? Eks me näe,» ütles Uhhudšanski oma ku peesse kadudes.

üldisest kärast võis eraldada ainult üksikuid lauseid.

«Kui nii,» ütles härra Heinrich, putiilovlasel Suvorovil vene särgist kinni võttes, «miks te siis kolmteist aastat ainult lobisete? Miks te ei korralda maailmarevolutsiooni,

millest te nii palju räägite? Järelikult te ei suuda? Siis jätke lobisemine!»

«Meie ei hakkagi teie juures revolutsiooni tegema! Ise teete.»

«Mina? Ei mina revolutsiooni tee.»

«Noh, siis tehakse ilma teieta ja teilt küsimata.»

Mister Hiram Burman toetus pressnahaga kaetud vaheseinale ja silmitses vaidlejaid üsna ükskõikselt. Juudi küsimus oli juba jutuajamise alguses kuhugi diskussiooni lõhesse kukkunud ja teised teemad ei äratanud tema südames mingeid emotsioone. Rühmast, kus saksa professor kiitis nõukogude abielu eeliseid kirikliku abieluga võrreldes, eraldus värsisepp-føljetonist, kelle varjunimeks oli Gargantua. Ta astus mõttessevajunud Hirami juurde ja hakkas talle midagi õhinal seletama. Hiram jäi kuulama, kuid veendus peagi, et ta ei saa millestki aru. Gargantua õiendas sealjuures kogu aeg Hirami tualeti kallal, parandas lipsusõlme, pühkis ära tolmukübeme, tegi nööpe lahti ja pani neid kinni, rääkis küllalt valjusti ja pealtnäha isegi arusaadavalt. Kuid tema hääldamises oli mingi tabamatu defekt, mis sõnad pudedaks muutis. Seda süvendas asjaolu, et Gargantua armastas rääkida ja nõudis pärast iga lauset kaasvestlejalt oma sõnadele kinnitust.

«Eks ole õige?» ütles ta, noogutades pead, otsekui tahaks ta oma suure tubli ninaga teri nokkida. «Eks ole tõsi?»

Ainult need sõnad olidki Gargantua kõnes arusaadavad. Kõik muu sulas kokku imelikuks veenvaks kõminaks.

Mister Burman jäi viisakuse pärast kõigega nõusse ja põgenes peatselt. Gargantuaga nõustusid kõik ja ta pidas ennast inimeseks, kes suudab igaühte ükskõik milles veenda.

«Näete nüüd,» ütles ta Palamidovile. «Teie ei oska inimestega rääkida. Mina aga veensin teda. Tõestasin talle praegu, et mingisugust juudiküsimust meil enam ei ole, ja ta nõustus minuga. Eks ole õige? Eks ole tõsi?»

Palamidov ei saanud millestki aru, noogutas pead ja jäi kuulama saksa orientalisti ja vagunisaatja jutuajamist. Vagunisaatja kippus juba ammu vestlusest osa võtma, kuid alles nüüd oli ta paraja kuulaja leidnud. Kui vagunisaatja oli kaasvestleja tiitli ja nime teada saanud, pani ta luua kõrvale ja alustas sujuvalt:

«Teie, kodanik professor, ei ole vististi kuulnud, et Kesk-Aasias on sihuke loom, kaamel. Selja peal on tal

kaks küüru. Ja muloli üks tuttav raudteelane, olete temast vististi kuulnud, seltsimees Dolžnostjuk, pagasi väljaandja. Istus ta kord selle kaameli selga küürude vahele ja lõi teda piitsaga. Kaamel juhtus tige olema ja hakkas teda küürudega pigistama, oleks peaaegu surnuks litsunud. Kuid Dolžn6stjuk jõudis õigel ajal maha hüpata. Kange poiss oli, vististi olete temast kuulnud? Siis ilastas kaamel tal kogu kuue ära, see aga oli just pesumajast toodud. . .»

Õhtune jutuajamine hakkas vaibuma. Kahe maailma kokkupõrge lõppes rahulikult. Tüli jäi kuidagi tulemata. Kahe süsteemi - kapitalistliku ja sotsiaiastliku süsteemi kooseksisteerimine erirongis pidi kestma tahes-tahtmata umbes kuu aega. Maailmarevolutsiooni vaenlane härra Heinrich jutustas vana reisianekdoodi ja siis läksid kõik restoranvagunisse õhtust sööma. Selleks tuli neil mööda logisevaid raudkilpe ühest vagunist teise minna ja tõmbetuule käes silmad kinni hoida. Restoranvagunis võttis reisiseltskond siiski eraldi istet. Siinsamas, õhtusöögi ajal, toimus ka jõudude ülevaatus. Välismaa, mida esindasid kogu maailma suurte ajalehtede ja telegraafiagentuuride korrespondendid, asus tseremoniaalselt vodka kallale ja vaatas õlidse viisakusega säärsaabastes loöklasi ja nõukogude ajakirjanikke, kelolid toatuhvlid jalas ning lipsu asemel ainult kraenööp.

Mitmesuguseid inimesi istus restoranvagunis: New Yorgi provintslane mister Burman ja Kanada tütarlaps, kes oli ookeani tagant saabunud alles tund aega enne erirongi väljasõitu ja sellepärast vangutas veelogaralt pead pikas metalltaldrikus kotleti kohal; Jaapani diplomaat ja veel teine jaapanlane, esimesest noorem; härra Heinrich, kelle kollased silmad millegipärast muhelesid; peene tennisepihaga noor Inglise diplomaat; saksa orientalist, kes oli väga kannatlikult ära kuulanud vagunisaatja jutustuse kahe küüruga veidrast loomast; ameerika majandusteadlane, tšehh ja poolakas; neli ameerika korrespondenti, sealhulgas Noorte Meeste Kristliku ühingu ajalehes kirjutav pastor; vanast hollandi nimega pioneeriperekonnast pärit sajaprotsendiline ameeriklanna, kes oli kuulsaks saanud sellega, et jäänud möödunud aastal Mineralnõje Vodõs rongist maha, varjas end reklaamitegemise eesmärgil mõnda aega jaamaeinelauas (see sündmus tekitas Ameerika ajakirjanduses suurt kära - kolm päeva avaldati intrigeerivate pealkirjadega artikleid: «Vanasse pere-

547

konda kuuluv tütarlaps Kaukaasia metsikute mägilaste käppade vahel» ja «Kas surm või lunaraha»), ja paljud teised. Ühed suhtusid kõigesse nõukogulikusse vaenulikult, teised lootsid asiaatide salapärast hinge kõige lühema ajaga ära mõistatada, kolmandad püüdsid ausameelselt välja selgitada, mis siis lõppude lõpuks Nõukogudemaal toimub. .

Nõukogude pool käratses oma laudade taga. Lööklased olid toidu paberi sees kaasa toonud ja jõid teed klaasidest, mis olid asetatud Krupp'i valgest metallist alustele. Jõukamad, ajakirjanikud, tellisid endale šnitsli, Lavuasjan aga, keda oli ootamatult tabanud slavinismi hoog, otsustas välismaalaste ees mitte häbisse jääda ja tellis neerud-sotee. Neere ta ei söönud, sest ei pidanud neist juba lapsest saadik lugu, kuid oli sellest hoolimata väga uhke ja heitis välismaalastele väljakutsuvaid pilke. Ka Nõukogude poolel oli mitmesuguseid inimesi. Siin oli Sormovo tööline, kelle oli reisima saatnud üldkoosolek, ja Volgalinna traktoritehase ehitaja, kes kümme aastat tagasi võitles Wrangeli vastu sellelsamal väljal, kus nüüd seisab traktorigigant, ja Serpuhhovi kangur, keda Idamagistraal huvitas sellepärast, et see pidi kiirendama puuvilla transporti tekstiilitööstuse rajoonidesse.

Siin istusid ka Leningradi metallitöölised ja Donbassi kaevurid, Ukraina vedurijuht ja delegatsiooni juht ise valges vene särgis, millel rippus võitluse eest emiiri vastu saadud medal, suur Buhhaara täht. Kuidas tennisepihaga diplomaat oleks imestanud, kui ta oleks teada saanud, et väike viisakas värsisepp Gargantua oli mitmesuguste

haidamakiatamanide käes kaheksa korda vangis olnud ja et mahnolased olid ta isegi üks kord maha lasknud, millest ta ei armastanud rääkida, sest talle olid jäänud ebameeldivad mälestused sellest, kuidas ta läbilastud õlaga ühishauast välja roninud.
Võib-olla oleks ka noorte meeste kristliku ühingu esindaja käega südame järele haaranud, kui ta oleks kindlaks teinud, et lõbus Palamidov oli olnud armee tribunali esimees, et Lavuasjan oli aialehele informatsiooni hankimiseks naisteriietuses baptistide koosolekule tunginud ja selle kohta pika usuvastase korrespondentsi kirjutanud, et ükski siinolevatest Nõukogude kodanikest ei ristinud oma lapsi ja et nende paganate hulgas on isegi neli kirjanikku.

548

Mitmesuguseid inimesi istus restoranvagunis.
Teisel päeval läksid plüüšprohveti sõnad täide. Kui rong kolina ja mürinaga Volga peal Sõznini silda ületas, alustasid erirongi reisijad ebameeldivate rinnahäältega laulu Volga vägilasest. Sealjuures püüdsid nad üksteisele mitte silma vaadata. Naabervagunis laulsid välismaalased, kes täpselt ei teadnud, kus ja mida laulda tuleb, vaimustusega «Korobotškat», kuid niisama veidra refrääniga: «Hei, uhnem!» Postkaarti plüüšninaga mehele keegi ei saatnud, piinlik oli. Iseloomu näitas Uhhudšanski üksinda. Ta ei laulnud koos teistega. Kui lauluuim oli vdlutanud rongi, vaikis tema üksinda, pigistades hambad kõvasti kokku - ja tehes näo, nagu loeks ta «Meie isamaa täielist geograafilist kirjeldust». Ta sai karmilt karistada. Musikaalne paroksüsm juhtus temaga öösi, kaugel teisel pool Samaarat. Kesköötunnil, kui ebatavalise rongi reisijad juba magasid, kostis Uhhudšanski kupeest võbisevat lauluhäält: «Kaljupank Volga ääres, mis sammalt on üleni täis». Reisitraditsioon jäi peale.
Veelgi hiljem, kui Uhhudšanski oli juba uinunud, avanes vaguni uks, hetkel kostis ratastemürinat, ja tühja valgesse koridori astus ringi vahtides Ostap Bender. Ta kõhkles hetke, siis aga lõi uniselt käega ja avas esimese ettejuhtuva kupee. Sinakas öölambivalguses magasid Gargantua, Uhhudšanski ja fotograaf Menšov. Neljas, ülemine ase oli tühi. Suur kombinaator pikka aru ei pidanud. Pärast raskeid eksirännakuid, parandamatuid kaotusi ja kahetunnilist vagunitrepil seismist tundis ta jalgades nõrkust ja ronis üles. Ülalt avanes tema silmadele imepärane nägemus - aknaesisel laual lebas valgelihaline keedetud kana, jalad otsekui aisad püsti.
«Asun Panikovski väärale teele,» sosistas Ostap.
Nende sõnadega võttis ta kana ja pani selle ilma leiva ja soolata nahka. Kondid peitis ta kõva linase riidega kaetud peatsirulli alla. Ta uinus õnnelikuna vaguniseinte krigina saatel, hingates sisse kordumatut raudtee värvilõhna.

549

XXVII peatükk «LUBAGE KAPITALI PALGASULASEL SISSE ASTUDA»

Öösi nägi Ostap unes Zosja nukrat ähmast nägu, pärast aga ilmus Panikovski. Konventsioonirikkuja kandis sulega kutsariikübarat ja ütles käsi murdes: «Bender! Bender! Te ei tea, mis on kana! Kana on imetore, rasvane lind!» Ostap ei saanud aru ja vihastas: «Mis kana? Teie eriala on ju hani!» Kuid Panikovski jäi oma sõnade juurde:

«Kana, kana, kana!»
Bender ärkas. Madalal pea kohal nägi ta lage, kummis nagu vanaema kirstukaan. Utse suure kombinaatori nina all rippus pagasivõrk. Kupees oli väga valge. Pooleldi alla lastud aknast tungis sisse Orenburgi stepi kuuma õhku.
«Kana!» kostis alt. «Kuhu mu kana on jäänud? Peale meie pole kupees mitte kedagi! Eks ole õige? Aga kelle jalad need on?»
Ostap pani käe silme ette, ent talle tuli kohe meelde, et seda oli teinud ka Panikovski, kui teda oli ähvardanud oht. Suur kombinaator võttis käe silme eest ära ja nägi oma lavatsi kõrgusel inimeste päid.
«Magate? Eks me näe,» ütles esimene pea,
«Öelge, kallis,» lausus teine heatahtlikult, «see olite teie, kes mu kana ära sõi? Eks ole õige? Eks ole tõsi?»
Fotoreporter Menšov istus all, mõlemad käed küünarnukini mustas fotograafikotis. Ta laadis kassette.
«Jah,» ütles Ostap tagasihoidlikult, «mina sõin ta ära.»
«Oh kui hea!» hüüdis Gargantua ootamatult. «Ei teadnudki enam, mis sellega peale hakata. Kole kuum, kana oleks võinud pahaks minna. Eks ole õige? Välja visata oleks ka kahju! Eks ole tõsi?»
«Endastki mõista,» ütles Ostap ettevaatlikult. «Mul on väga hea meel, et sain teile selle väikese teene osutada.»
«Millise ajalehe juurest te olete?» päris fotoreporter, naeratades võluvalt ja jätkates kotis kobamist. «Moskvas te peale ei tulnud.»
«Teie, nagu näen, olete fotograaf,» ütles Ostap otsesest vastusest kõrvale põigeldes. «Ma tundsin üht provintsi fotograafi, kes isegi konserve avas ainult punase valguse käes, kartes, et nad muidu riknevad.»
Menšov pahvatas naerma. Uue reisija hali meeldis talle.

Ja sel hommikul suurele kombinaatorile keegi enam libedaid küsimusi ei esitanud. Ta hüppas diivanilt alla, silitas oma põski, millele olid kolme päevaga röövliharjased kasvanud, ja heitis heasüdamlikule Gargantuale küsiva pilgu. Värsisepp-följetonist avas sumadani, võttis sealt haberneajamisriistad ja seletas neid Ostapile ulatades midagi väga pikalt, nokkides sealjuures nähtamatuid tõeteri ja nõudes iga hetk oma sõnadele kinnitust.
Seni kui Ostap habet ajas, ennast pesi ja puhastas, levitas rihmu täisriputatud Menšov kogu vagunis sõnumit, et nende kupees sõidab uus provintsikorrespondent, kes öösi lennukil rongile järele jõudnud ja Gargantua kana ära söönud. Kana lugu tekitas suurt elevust. Peaaegu kõik korrespondendid olid tee peale kodust toidukraami kaasa võtnud: kooke, kotlette, saiu ja kõvakskeedetud mune. Seda kraami ei söönud keegi. Korrespondendid eelistasid restoranis käia.
Ostap ei jõudnud oma tualettigi lõpetada, kui kupeesse ilmus paks pehmes pluusis kirjanik. Ta asetas Ostapi ette lauale kaksteist muna ja ütles:
«Sööge! Munad! Kui munad juba olemas on, siis peab ka keegi neid sööma?»
Seejärel vaatas kirjanik korraks aknast välja, heitis pilgu soolatüükais stepile ja sõnas nukralt:
«Kõrb on andetu asi! Kuid ta on olemas. Ja sinna pole midagi parata.»

Ta oli filosoof. Ostapi tänusõnad ära kuulanud, vangutas kirjanik pead ja läks oma kupeesse käsilolevat jutustust lõpetama. Täpse inimesena oli ta teinud kindla otsuse iga päev tingimata ühe jutustuse kirjutada. Seda otsust täitis ta klassi -parima õpilase korralikkusega. Teda nähtavasti innustas mõte, et kui paber on olemas, siis peab ju keegi sellele kirjutama.

Filosoofi eeskujule järgnesid ka teised reisijad. Navrotskt tõi purgitäie konserveeritud piprakaunu, Lavuasjan - kotlette ühes nende külge kleepunud ajaleheridadega, Sapegin - heeringa ja kooke ning Dnestrov klaasitäie õunakeedist. Tuli ka teisi, kuid Ostap katkestas vastuvõtu.

«Ma ei saa, mitte kuidagi ei saa, mu kallid sõbrad,» rääkis ta. «Tuled ühele vastu, siis on kõik kallal.»

Ajakirjanikud meeldisid talle väga. Ostap pidi juba heldima, kuid tema kõht oli nii täis, et ta polnud enam

suuteline mingiteks tundeväljendusteks. Suure vaevaga ronis ta oma diivanile ja magas peaaegu terve päeva.

Oli kolmas reisipäev. Reisijad piinlesid sündmusi oodates. Magistraal oli alles kaugel, midagi märkimisväärset ei juhtunud, kuid siiski heitsid pealesunnitud tegevusetusest kurnatud Moskva ajalehemehed üksteisele kahtlustavaid kõõrdpilke.

«Ehk on keegi midagi teada saanud ja selle kohta oma toimetusse välktelegrammi saatnud?»

Lavuasjan ei pidanud lõpuks vastu ja saatis telegrammi:

«Läbisime orenburgi punkt veduri korstnaist tõuseb suits punkt meeleolu hea koma delegaatide vagunis käib jutt ainult idamagistraalist punkt telegrafeerige instruktsioonid araali meri lavuasjan.»

Saladus tuli peagi ilmsiks ja juba järgmises jaamas tekkis telegraafiluugi ette järjekord. Kõik saatsid lühiteateid heast meeleolust ja vedurikorstnast, mis suitsu ajas.

Välismaalastel avanes lai tööpõld kohe pärast Orenburgi, kui nad nägid esimest kaamelit, esimest jurtat ja esimest kasahhi, teravatipuline karvane nahkmüts peas ja nuut käes. Pooljaamas, kus rong juhuslikult kauem seisis, oli vähemalt kakskümmend fotoaparaati kaameli larhvile sihitud. Käes olid eksootika, kõrbelaevad, vabad stepipojad ja muu romantiline värk.

Vanasse perekonda kuuluvameeriklanna väljus vagunist, tumedate klaasidega ümarad prillid ees. Päikesevalguse eest kaitses teda ka roheline päevavari. Hallipäine ameeriklane pildistas teda sellisena «Imo» käsikaameraga kaua aega. Algul seisis ta kaameli kõrval, siis tema ees ja lõpuks ta seljas küürude vahel; milledest nii soojalt oli jutustanud vagunisaatja. Väike ja õel Heinrich sõelus kolleegide keskel ja rääkis kõigile:

«Pidage teda silmas, muidu jääb ta juhuslikult jaama maha ja ameerika ajakirjanduses ilmub jälle sensatsioon: «Vapper naiskorrespondent hullunud kaameli jalge vahe!».»

Jaapani diplomaat seisis kasahhist kahe sammu kaugusel. Mõlemad silmitsesid vaikides teineteist. Neil olid täiesti ühesugused pisut lamedad näod, jäigad vurrud, kollane nahk ning veidi paistes pilukil silmad. Neid oleks võinud kaksikuteks pidada, kui mitte see, et kasahh kandis sitsriide ribaga vöötatud lambanahast kasukat, jaapanlane

aga halli londoni ülikonda, et kasahh õppis lugema alles möödunud aastal, jaapanlane aga lõpetas kakskümmend aastat tagasi kaks ülikooli - Tokios ja Pariisis. Diplomaat taganes sammu, kummardus fotoaparaadi kohale ja klõpsutas katikut. Kasahh purskas naerma, istus oma karvase hobuse selga ja ratsutas steppi.

Kuid juba järgmises jaamas tekkis romantilisse jutustusse uusi elemente. Jaamahoone taga vedelesid punased vaadid - kütuse raudtaara, valendas uus puuhoone, selle ees aga, veolindid maasse vajutatud, traktorite pikk rivi. Ristilaotud liiprivirnal seisis mustades tööpükstes ja viltides tütarlaps-traktorist. Siin said Nõukogude korrespondendid revanši. Fotoaparaate silmade kõrgusel hoides hakkasid nad tütarlapsele tasa lähenema. Kõige ees hiilis Menšov.

Hammaste vahel hoidis ta alumiiniumkassetti ja tema liigutused meenutasid laskurit, kes kummargil üle lageda stepi jookseb. Ent kui kaamel laskis ennast fotografeerida täiesti teadlikult, et tal on õigus kuulus olla, siis traktorist oli tagasihoidlikum. Pooltosinale ülesvõttele pidas ta rahulikult vastu, siis aga punastas ja läks ära. Fotograafid asusid traktorite kallale. Muide, silmapiiril paistis traktorite tagant kaamelikaravan. Kõik see - traktorid ja kaamelid - mahtus suurepäraselt fotole «Vana ja uus» või «Kes keda?».

Ostap ärkas päikeseloojangu eel. Rong kihutas endiselt kõrbes. Vaguni koridoris kõndis Lavuasjan ja õhutas. seltsimehi spetsiaalset rongilehte välja andma. Ta oli sellele isegi nime välja nuputanud: «Täie auruga».

«Pole see kellegi nimi!» ütles Ostap. «Kord nägin ühe tuletõrjekomando seinalehte, mille nimeks oli «Tule käest leekidesse». See nimi juba ütles midagi.»

«Teie olete elukutseline sulemees!» hüüdis Lavuasjan.

«Tunnistage üles, et te lihtsalt ei viitsi rongiüldsuse ruuporile kirjutada.» .

Suur kombinaator ei eitanud, et ta on elukutseline sulemees. Vajaduse korraloleks ta võinud kõhklemata öelda, millist ajalehte ta selles rongis esindab - «Tšernomorskaja Gazetat». Selleks muide ei olnud erilist vajadust, sest tegemist oli erirongiga, kus ei olnud nikeldatud tangidega tigedaid kontrolöre. Kuid Lavuasjan läks oma kirjutusmasinaga lööklaste vagunisse, kus tema ettepanek kõik ärevile ajas. Trjohgorka vanamees kirjutas juba

553

tindipliiatsiga artiklit, milles nõudis rongis- kogemuste vahetamise õhtut ja loengut kirjandusest. Otsiti karikaturisti. Navrotski mobiliseeriti organiseerima vastused ankeedile - milline rongis esindatud ettevõte on paremini tootmis- ja finantsplaani täitnud?

Gargantua, Menšovi, Uhhudšanski ja Benderi kupeesse kogunes õhtul rohkesti lehemehi. Istuti ligistikku, kuus meest diivanil. Ülemistelt diivaniteIt rippusid alla pead ja jalad. Ajakirjanikele, kes olid kogu päeva kuumuse käes vaevelnud, pakkus karge öö head karastust, rataste kolm päeva lakkamatuIt kestnud taktilöömine äratas sõbralikke tundeid. Räägiti Idamagistraalist, meenutati toimetajaid ja sekretäre, jutustati naljakatest prohmakatest ajalehtedes ja nöögati üheskoos Uhhudšanskit, kelle iseloomus puuduvat ajakirjanikusoon. Uhhudšanski ajas pea püsti ja vastas üleolevalt:

«Lobisete? Eks me näe!»

Keset lõbusat jutuvada ilmus- härra Heinrich.

«Lubage kapitali palgasulasel sisse astuda,» ütles ta reipalt.

Heinrich istus paksu kirjaniku põivedele, viimane kääksatas ja mõtles stoiliseIt: «Kui mul on põlved, siis peab ju keegi neil istuma? Seepärast ta istubki.»

«Noh, kuidas sotsialismi ehitamine läheb?» päris vabamõtlejate ajalehe esindaja jultunult.

Oli kombeks, et kõigi rongis viibivate välismaalastega räägiti väga viisakalt, nende nimele lisati «mister», «härra» või «senjöör», kuid vabamõtleiate ajalehe korrespondenti kutsuti lihtsalt Heinrichiks, teda peeti lobasuuks ega võetud tõsiselt. Sellepärast vastas Palamidov tema poolt esitatud küsimusele:

«Heinrich! Asjatu vaev! Hakkate jälle nõukogude võimu kiruma, see on igav ega huvita kedagi. Pealegi võime seda kuulataigalt sabasseisvalt õelalt vanamooriltki.»

«Hoopiski mitte,» ütles Heinrich. «Tahan jutustada piiblilugu Aadamast ja Eevast Kas lubate?»

«Kuulge, Heinrich, kuidas te nii hästi vene keelt räägite?» küsis Sapegin.

«Odessas õppisin, kui ma tuhande üheksasaja kaheksateistkümnendal aastal kindral von Beltzi okupatsiooniarmeega selles toredas linnas viibisin: Olin tookord leitnandi aukraadis. Von Beltzist olete. vististi kuulnud?»

«Oleme kuulnud,» lausus Palamidov. «Ja ka näinud:

teie von Beltz iamas iäbilastud peaga odessa sõjaväeringkonna juhataja lossi kullatud kabinetis. Ta laskis enese maha, kui kuulis, et teie isamaal oli revolutsioon toimunud.»

Sõna «revolutsioon» kuuldes ilmus härra Heinrichi näole ofitsiaalne naeratus ja ta ütles: «Kindral jäi vandetõotusele truuks.»

«Aga miks teie ennast maha ei lasknud, Heinrich?» küsiti ülemiseIt .lavatsilt. «Kuidas teie vandetõotusega jäi?»

«Noh, kuidas on, kas tahate piiblilugu kuulata või ei?» küsis vabamõtlejate ajalehe esindaja närviliselt.

Kuid teda piinati veel natuke aega küsimustega vandetõotuse kohta ja alles siis, kui ta juba päris solvunud oli ja ära minna tahtis, nõustuti teda kuulama.

Härra Heinrichi jutustus Aadamast ja Eevast

«Ükskord, härrased, elas Moskvas keegi noormees, kommunistlik noor. Aadam oli tema nimi. Ja sellessamas linnas elas noor neiu, kommunistlik noor Eeva. Ühel heal päeval läksid need noored inimesed jalutama Moskva paradiisiaeda - Kultuuri- ja Puhkeparki. Ma ei tea, millest nad seal rääkisid. Meil räägivad noored inimesed harilikult armastusest. Kuid teie Aadam ja Eeva olid marksistid ja rääkisid võib-olla maailmarevolutsioonist. Igatahes juhtus nii, et jalutades endises linnaaias, istusid nad puu alla rohule. Ma ei tea, mis puu see oli. Võib-olla oli see hea ja kurja tundmise puu. Kuid marksistid, nagu teate, müstikat ei armasta. Neile näis tõenäoliselt, et see on harilik pihlakas. Juttu ajades murdis Eeva puu küljest oksa ja kinkis selle Aadamale. Siis aga ilmus nagu maa alt mees, keda kujutlusvõimeta noored marksistid pargivalvuriks pidasid. Täiesti tõenäoliselt oli see aga tulemõõgaga ingel. Torisedes ja porisedes viis ingel Aadama ja Eeva kontotorisse, et aiamajandusele tekitatud kahju kohta protokolli koostada. See tühine argielu sündmus kiskus noorte inimeste tähelepanu kõrgest

poliitikast kõrvale ja Aadam nägi, et tema ees on õrn Eeva, Eeva märkas, et tema ees seisab mehine Aadam. Ja noored inimesed armusid teineteisesse. Kolme aasta pärast oli neil juba kaks poega.»

555

Selle kohani jõudes jäi härra Heinrich äkki vait, hakates pehmeid triibulisi mansette varrukasse toppima.
«Ja edasi?» küsis Lavuasjan.
«Edasi on niisama,» ütles Heinrich uhkelt. «Ühe poja nimi - on Kain, teise nimi Aabel, mõne aja pärast Kain tapab Aabeli, Aabramil sünnib Iisak, Iisakul Jakob, ja kogu piiblilugu algab otsast peale ning mitte mingisugune marksism ei suuda seda takistada. Kõik kovdub. Veeuputus, Noa oma kolme pojaga, Ram solvab Noad, Paabeli torn, mis kunagi valmis ei saa, härrased! Ja nii edasi. Midagi uut maailmas ei toimu. Nii et teie lärm uuest elust on asjatu.» .
Ja Heinrich laskus rahulolevalt seljakile, pigistades oma kitsa heeringaseljaga paksu ja heasüdamlikku kirjanikku.
«Kõik see oleks väga tore,» ütles Palamidov, «kui seda kinnitaksid tõendid. Kuid tõestada te midagi ei suuda. Te lihtsalt tahaksite, et see oleks nii. Imede uskumist teile keelata pole mõtet. Uskuge ja palvetage.»
«Aga kas teil on tõendid, et asi teisiti läheb?» hüüdis vabamõtlejate ajalehe esindaja.
«On küll,» vastas Palamidov. «Üht näete ülehomme, Idamagistraäli ühendamisel.»
«Juba jälle!» torises Heinrich. «Ülesehitustöö! Tehased! Viisaastak! Mis te topite mulle nina alla oma rauda? Hing on - tähtis! Kõik kordub. Nii kolmekümneaastane sõda kui ka saja-aastane sõda ja jälle põletatakse inimesi, kes julgevad ütelda, et maa on ümmargune. Ja jälle petetakse vaest Jakobit, sunnitakse teda seitse aastat ilma palgata töötama ja sokutatakse talle rinnaka Raheli asemel naiseks inetu lühinägelik Lea. Kõik kordub, kõik! Ka Igavene juut rändab endiselt mööda maailma. . .»
«Igavene juut ei rända enam!» ütles suur kombinaator ootamatult ja heitis koosolijatele lõbusa pilgu.
«Kas ka selle kohta võite kahe päeva pärast tõendid esitada?» kiunatas Heinrich.
«Kas või kohe,» vastas Ostap armastusväärselt. «Kui seltskond on nõus, siis ma jutustan, mis niinimetatud Igavese juudiga juhtus.»

Seltskond oli meeleldi nõus. Kõik valmistusid uue reisija jutustust kuulama. Uhhudšanski aga sõnas: «Jutustate? Eks me näe.»
Suur kombinaator alustas.

556

Ostap Benderi jutustus
Igavesest juudist

«Ma ei hakka teile meelde tuletama Igavese juudi pikka ja igavat lugu. Ütlen ainult, et umbes kaks tuhat aastat hulkus see labane vanamees mööda maailma, ei möllinud end võõrastemajades ja tüütas kodanikke, kurtes kõrgete raudteetariifide üle, mille pärast ta jala pidi käima. Teda nähti tuhandeid kordi. Ta viibis ajaloolisel istungil, kus Kolumbusel ei õnnestunud aru anda nende avansisummade kohta, mis ta Ameerika avastamiseks oli saanud. Päris noore mehena nägi ta Rooma põlemist. Poolteistsada

aastat elas ta Indias, kus ta joogasid oma visa hinge ja riiaka iseloomuga väga imestama pani. Ühesõnaga, vanamees oleks võinud palju huvitavat jutustada, kui ta iga sajandi lõpul memuaare oleks kirjutanud. Kuid Igavene juut oli kirjaoskamatu ja pealegi veel aukliku mäluga.

Alles hiljuti elas vanamees toredas Rio de Janeiro linnas, jõi karastavaid jooke, vahtis ookeaniaurikuid ja jalutas valgetes pükstes palmide all. Need püksid oli ta kaheksasada aastat tagasi ostnud Palestiinas ühelt rüütlilt, kes oli Issanda hauda vallutamas, ja need nägid välja otsekui uued. Äkki haaras vanameest rahutus. Tal tekkis igatsus Venemaa, Dnepri järele. Ta oli käinud igal pool: Reini ja Gangese ääres, Mississipi ja Jangtsekiangi ääres, Niigeri ja Volga ääres. Ainult Dnepri ääres polnud ta käinud. Ja olge lahked, oli kange tahtmine ka seda laia jõge qma silmaga vaadata.

Täpselt 1919. aastal tuli Igavene juut oma rüütlipükstes salaja üle Rumeenia piiri. Vist ei maksa rääkidagi, et kõhu ümber oli tal kaheksa paari siidsukki, sinnasamasse oli peidetud pudel pariisi lõhnaõli, mida üks Kišinjovi daam oli palunud oma Kiievi sugulastele viia. Tol tormisel ajal nimetati kõhu ümber salakauba vedamist «kompresside kandmiseks». See õpetati vanamehele Kišinjovis kähku selgeks. Kui Igavene juut, rohekas sassis habe ees, pärast ülesande täitmist Dnepri kaldale läks, astus ta juurde kollast ja helesinist värvi lampasside ja petljuuralase pagunitega mees ning päris karmilt:
«Kas juut?»
«Juut,» vastas vanamees.
«Tule kaasa,» kutsus lampassidega mees.

Ja viis ta kurenniatamani juurde.

«Juudi püüdsime kinni,» raporteeris ta Vanameest põlvega tõugates.
«Kas juut?» küsis ataman rõõmsa imestusega.
«Juut,» vastas rändur.

«Pange ta siis seina äärde,» lausus kurenniataman lahkelt.
«Kuid ma olen ju igavene!» hüüdis vanamees.

Kaks tuhat aastat oli ta kärsitult surma oodanud, kuid nüüd äkki tahtis elada.

«Vait, juudinägu!» hüüdis ataman rõõmsalt. «Raiuge, mehepojad! »
«Ja Igavese ränduri elul oli lõpp.»
«Ongi kõik, » lõpetas Ostap.

«Arvan, et teie, härra Heinrich, kui endine Austria armee leitnant, tunnete hästi oma sõprade petljuuralaste kombeid?» ütles Palamidov.

Heinrich ei vastanud sõnagi ja lahkus kupeest. Kõik mõtlesid, et ta solvus, kuid juba järgmisel päeval selgus, et ta oli Nõukogude ajakirjanike vagunist otse mister Hiram Burmani juurde läinud ja talle Igavese juudi loo neljakümne dollari eest maha müünud. Juba esimeses jaamas saatis too Ostap Benderi jutustuse telegraafi teel oma ajalehele.

XXVIII pea t ü k k

HIGINE INSPIRATSIOONILAINE

Neljanda reisipäeva hommikul käänas erirong itta. Hakkasid paistma lumised ahelikud - Himaalaja mäestiku harud. Mürinal veeres rong üle kunstlike rajatiste (sillad, kevadise vee äravoolu truubid jne.), heites mägiojadele väreleva varju. Erirong tõttas väledasti läbi paplisaludes linna ning jäi kauaks keerlema suure lumise mäe jalamile. Suutmata mäge ületada, läheneb ta sellele kord paremalt, kord vasakult, keeras tagasi, hingeldas, asus uuesti kaljusid ründama, hõõrus nende vastu oma tolmuseid rohelisi külgi, tegi igasuguseid kavalusi ja pääses lõpuks vabadusse. Pärast rataste tublit tööd peatus rong uljalt viimases jaamas enne Idamagistraali algust.
Imelise päikesevalguse vihkudes alumiiniumikarva mä-

gede taustal seisis noore rohu värvi vedur. See oli jaama tööliste kingitus uuele raudteele.

Küllaltki pika aja kestel oli meil pidu- ja aastapäevadeks tehtavate kingitustega asi korrast ära läinud. Harilikult tehti kingituseks kas väga väike, kassisuurune vedurimudel või, vastuoksa, telegraafiposti mõõtmetega meisel. Säärane väikeste asjade suurteks ja suurte asjade väikeseks muutmine nõudis palju vaeva, aega ja kulu.
Mitte millekski kõlblikud vedurid kogusid tolmu kantseleikappidel ja titaanlik meisel, mis toimetati kohale kahe veoautoga, roostetas mõttetult ja metsikult juubeliasutuse hoovis.

Kuid kapitaalremondist lööktöö korras väljalastud vedur OV oli täiesti normaalse. suurusega ja kõigest võis näha, et ka meisel, mida veduri remontimisel kahtlemata kasutati, oli olnud harilike mõõtmetega. Ilus kingitus rakendati otsemaid rongi ette ja «Ovetška», nagu OV-seeria vedureid raudteel nimetatakse, veeres Magistraali lõunapoolsesse otsa, Gornaja jaama poole. Veduri ees oli plakat «Rööpad kokku».

Täpselt kaks aastat tagasi pandi siin maha esimene sinakasmust, Uraali tehases valmistatud rööbas. Sellest ajast peale pildusid tehase valtspingid vahetpidamata ning järjest uusi rööbaste tulejooni. Magistraal nõudis neid ikka rohkem. Teineteisele vastu liikuvad ehituslaagrid korraldasid kõigele lisaks võistluse ja võtsid sellise tempo, et kõigil materjalihankijatel elu kibedaks läks.

Õhtu Gornaja jaamas, mida valgustasid roosad ja rohelised raketid, oli nii ilus, et päliselanikud, kui neid siin oleks olnud, oleksid muidugi öelnud, et niisugust õhtut nad ei mäleta. Õnneks Gornajas põliselanikke polnudki. 1928. aastal ei olnud seal ei põliselanikke ega maju, ei jaamahooneid ega rööbasteed. Ei olnud ka puust võiduväravat plagisevate loosungite ja lippudega, mille lähedale erirong peatuma jäi.

Sel ajal kui petrooleumihõõglampide valgusel miitingut peeti ja kogu elanikkond tribüüni juures tungles, keerles fotoreporter Menšov kahe aparaadi, statiivi ja magneesiumseadeldisega võiduvärava ees. Võiduvärav näis fotograafile sobivana, see oleks pildil hästi välja tulnud. Kuid sellest paarkümmend sammu kaugemal seisev rong oleks liiga väikeseks jäänud. Kui aga rongi juurest võte teha, jääks võiduvärav väikeseks. Sellistel juhtudel läks Muha-

med harilikult mäe juurde, sest ta sai väga hästi aru, et mägi tema juurde ei tule. Kuid Menšov tegi seda, mis talle kõige lihtsam näis. Ta palus rongi võiduvärava alla tuua niisamasugusel kergel toonil, millega trammis natuke ruumi palutakse teha. Peale selle tahtis ta, et veduri korstnast paksu valget auru tuleks. Veel nõudis ta, et vedurijuht aknast julgelt kaugusse vaataks ja sealjuures kätt katteks silmade kohal hoiaks. Raudteelased sattusid segadusse ja rahuldasid palve, arvates, et nii see peabki olema. Rong veeres kriginal võiduvärava alla, korstnast tuli nõutavat auru ja vedurijuht tegi aknast välja kummardades metsiku näo. Siis pani Menšov toime niisuguse magnee. siumiplahvatuse, et maa värises ja koerad ümberringi saja kilomeetri kaugusel haukuma pistsid. Pärast võtet tänas fotograaf raudteepersonali ja eemaldus kiiresti oma ku   peesse.

Hilja öösel sõitis rong juba Idamagistraalil. Kui sõitjad olid magama jäämas, ilmus vaguni koridori Menšov ja lausus kellegi poole pöördumata kurvalt:

«Veider lugu! Selgub, et ma selle neetud võiduvärava tühjale kassetile võtsin! Nii et välja ei tulnud midagi.»

«Pole viga,» vastas Lavuasjan kaastundlikult. «Tühi asi. Paluge vedurijuhti ja ta annab kohe tagasikäigu. Kolme tunni pärast olete jälle Gornajas ja teete uue võtte. Magistraali ühendamise aga võime päeva võrra edasi lükata.»

«Mida kurat sa enam võtad!» sõnas fotoreporter nukralt.

«Kogu magneesium on otsas, muidu oleks tulnud mõistagi tagasi sõita.»

Reis Idamagistraalil tegi suurele kombinaatorile palju rõõmu. Iga tunniga lähenes ta Põhja ehituslaagrile, kus elas Koreiko. Ostapile meeldisid ka erirongi reisijad. Nad olid noored, lõbusad inimesed, neis ei olnud seda bürokraatlikku ogarust, mis tema herkuleslastest tuttavaid iseloomustas. Täielikuks õnneks el jätkunud ainult raha. Kingitud toidukraami oli ta ära söönud, kuid vagunrestoranis oli sularaha tarvis. Algul, kui uued sõbrad Benderit lõunatama tirisid, kinnitas ta neile, et tal pole isu, kuid mõistis varsti, et nii elada ei saa. Mõnda aega jälgis ta Uhhudšanskit, kes veetis kogu päeva koridoris akna juures ja silmitses telegraafiposte ja traatidelt minemalendavaid linde. Sealjuures tõmbusid Uhhudšanski huuled satiirilisele muigele. Ta noogutas pead ja sosistas lindu

dele: «Lendate? Eks me näe!» Ostapi uudishimu jõudis

isegi nii kaugele, et ta. tutvus Uhhudšanski artikliga «Parandada poekomisjonide tööd». Seejärel uuris Bender imelikku ajakirjanikku veel. kord pealaest jalatallani, muheles kahjurõõmsalt ja sulgus kupeesse.Teda haaras tuttav jahikirg.

Kupeest väljus ta alles kolme tunni pärast, käes suur paberileht, mis oli jagatud lahtriteks nagu palgaleht.

«Kirjutate?» päris Uhhudšanski laisalt.

«Spetsiaalselt tele jaoks,» vastas suur kombinaator. «Teie, nagu ma näen, vaevlete kogu aeg loomingupiinades. Kirjutada on muidugi väga raske. Mina kui vana juhtkirjanik ja teie ametikaaslane võin seda kinnitada. Kuid ma leiutasin abinõu, mis päästab teid vajadusest inspiratsiooni laine ootusel higistada. Siin ta on. Võtke ja vaadake.»

Ja Ostap ulatas Uhhudšanskile paberilehe, millele oli kirjutatud:

PIDULIK KOMPLEKT

ASENDAMATU VAHEND JUUBELIARTIKLITE, KROONUPÜHA

FÖLJETONIDE NING SAMUTI PARAADLUULETUSTE, OODIDE JA TROPAARIONIDE KOOSTAMISEKS

I jagu. Sõnastik

Nimisõnad

1. Hüüded	2. Tööinimesed
3. Koit	4. Elu
5. Majakas	6.. Vead
7, Plagu (lipp)	8. Paal
9. Moolok	10. Käsilane
	11. Tund
12. Vaenlane 13. Samm 14. Laine 15; Liiv	16. Galopp 17. Ratsu 18. Süda
19. Minevik	

"Omadussõnad

1. Imperialistlik
2. Kapitalistlik
3. Ajalooline
4. Viimne
5. Industriaalne
6. Terasene
7. Raudne

Pöördsõnad

)1. Plinkima
2. Üles paiskama (paiskuma)
3. Esile tooma .
4. Punama
5. Lehvima
6. Teostama (teostuma)
7. Laulma
8. Laimama
9. Kiristama
10. Ähvardama

Ilukirj. epiteedid

1. õel
2. Hambaid kiristav

Muud lauseliikmed

1. üheksas
2. Kaheteistkümnes

3. Olgu!
4. Las!
5. Edasi!

(Hüüdsõnad, eessõnad, sidesõnad, komad, punktiirid, hüüu- ja
jutumärgid jms.)

M ä r kus. Koma pannakse «mis», «kes» ja «kui» ette. Punktiirid, hüüu- ja jutumärgid sinna, kus vähegi võimalik.

II jagu. Loominguline osa

(Koostatakse eranditult I jao sõnadest)

§ 1. Juhtkiri

Üheksas laine

Idamagistraal on raudne ratsu, kes terasese galopiga paiskab üles mineviku liiva ja teostab ajaloo sammu, toob esile laimava vaenlase järjekordse hammaste kiristamise, kellele juba paiskub üheksas laine, mis ähvardab kaheteistkümnenda tunniga, imperia-listliku Mooloki, selle kapitalistliku Paali käsilaste viimse tunniga, kuid vigadele vaatamata punagu ja samuti ka lehvigu plagud industrialiseerimise majakas, mis plingib tööinimeste hüüete saatel, kes südamete lauldes toovad esile uue elu koidu: edasi!

§ 2. Ilu k i r j. olu k i r j e 1 d u s - följeton

"Olgu!. ..

«Edasi!»
Ta plingib tööinimeste 'hüüete saatel.
Ta toob esile uue elu koidu...
Industrialiseerimise!
«Majakas!» .
Olgu üksikud vead. Olgu. Aga kuidas selle-eest punavad . .. kuidas tormavad... kuidas lehvivad... need plagud! Need lipud!... «Olgu -. kapitalismi Paal! Olgu - imperialismi Moolok! Olgu!» Kuid käsilaste peale juba paiskub:
«Viimne laine!»
«Üheksas tund!»
«Kaheteistkümnes Paal!»
Laimaku. Kiristagu hambaid. Toodagu esile õel hambaid kiristav vaenlane!

teostub ajalooline samm. Mineviku liiva paiskab üles terasene galopp.
See on «raudne» «ratsu»!...
See on:

«Ida! »
«Magistraal!»
«Südamed laulavad»...

§ 3. K u n s t i 1 i n e lu u 1 e t u s

A) Kolmeteistkümnes Paal

Laulavad südamed päevade kõmas,
plingib uue elu koidu majak.
Industriaalses kevadtormis kõvas
väriseb me vaenlane kui rajak.
Raudne ratsu edasi meid kannab,
läbistab etappe ajaloos,
töölisväele võimsalt indu annab
vigu paljastada üheskoos.
Lehvib õhus juba viimne tund,
punetab üheksas lainevall,
otsustav kaheteistkümnes tund
lööb teile, Moolok ja Paal!

B) Idamaine variant

Õitseb urjukk meie päevade kõmas,
uuest koidust väreleb kišlakk,
arõkkide keskel, alleede vilus,
uhkelt jalutab išakk. .

Aasia ornament

1. Urjukk (aprikoosid)
2. Arõkk (kanal) .
3. Išakk (eesel)
4, Pilaff (toit)
5. Bai (halb inimene)
6. Basmatš (halb inimene)
7. Saakal (loom)
8. Kišlakk (küla)
9, Piaal (tass)
10. Medrese (vaimulik kool)
.11. Itšiigid (jalatsid)
12. Saitan (kurat)
13. Arba (vanker)
14. Saitan-arba (Kesk-Aasia raudtee)
15. Sinu - minu ei saa aru } väljendused
16. Mala-mala

Lisa

I jao materjalide abil kirjutatakse II jao meetoditel ka: romaane, novelle, poeeme proosas, jutustusi, olupilte, ilukirj., reportaaže, kroonikat, epopöasid, näidendeid, poliitülevaateid, poliitpandimänge, raadiooratooriume jne.

Kui Uhhudšanski oli dokumendi sisu läbi vaadanud, läksid tema seni udused silmad elavamaks. Siiamaani oli ta elanud ülevaadetega mitmesugustest istungitest, nüüd avanesid talle ootamatult sätendavad stilistikakõrgustikud.

«Ja kõige eest kokku kakskümmend viis tugrikut, kakskümmend viis Mongoolia rubla,» ütles kärsitult nälja käes vaevlev suur kombinaator.

«Mongoolia raha mul ei ole,» sõnas ametiühinguhäälekandja kaastööline «Pidulikku komplekti» käest andmata.

Ostap nõustus vastu võtma harilikke rublasid, kutsus Gargantua, keda ta juba «vaderiks ja heategijaks» nimetas, ja läksid üheskoos restoranvagunisse. Talle toodi jääst ja elavhõbedast sätendav viinakarahvin, salat ja suur kotlet, raske nagu hobuseraud. Pärast viina, mis tal pea kergelt pöörlema pani, tegi suur kombinaator vaderile ja heategijale saladuse katte all teatavaks, et Põhja ehituslaagris loodab ta üles leida inimese, kes talle väikese summa võlgneb. Siis kutsub ta kõiki korrespondente pidutsema. Gargantua vastas sellele pika ja veenva kõnega, millest, nagu tavaliselt, oli võimatu ühtki sõna mõista. Ostap kutsus puhvetipidaja ning päris, kas tollel vahuviina on ja mitu pudelit, milliseid delikatesse veel on ja kui suurel hulgal, ning ütles, et kõiki neid andmeid on talle vaja sellepärast, et paari päeva pärast kavatseb ta oma ajakirjanikest kolleegidele banketi korraldada. Puhvetipidaja teatas, et teeb kõik, mis võimalik. .

«Vastavalt külalislahkuse seadustele,» lisas ta millegipärast veel juurde.

Sedamööda, kuidas lähenes Magistraali ühendamise koht, tuli järjest rohkem nähtavale rändkarjakasvatajaid. Nad laskusid küngastelt raudtee äärde, peas mütsid, mis sarnanesid hiina pagoodidega. Mürinal tormas erirong, pea ees, porfüürkaljude vahele, ületas uue kolmekaarelise silla, mille viimane kaar oli püstitatud alles eile; ja võttis hoogu kuulsa Kristallmäekuru vallutamiseks. Kuulsaks olid selle teinud Magistraali ehitajad, kes sooritasid kõik lõhkamis- ja rööbastepanekutööd kolme kuuga kaheksa asemel, mis oli plaanis ette nähtud. .

564

Vähehaaval hakkas rongi elu iJmet võtma. Välismaalased, kes olid Moskvast välja sõitnud, otsekui apteegi fajansist kõvakraed kaelas, rasked siidlipsud ees ja villasest riidest ülikonnad seljas, hakkasid ennast lahti koorima. Kuumus jäi võitjaks. Esimesena vahetas mundrit üks ameeriklane. Häbelikult naeru kõhistades väljus ta oma vagunist veidras riietuses. Ta kandis paksu tallaga kollaseid kingi, põlvsukki ja golfipükse, sarvprille ja ristpistetehnikas väljaõmmeldud viljavarumistüüpi vene särki. Mida kuumemaks läks, seda vähem välismaalasi jäi truuks euroopaliku riietuse ideele. Vene särgid, apašipluusid, kimonod, võrksärgid, tolstovkad, valetolstovkad ja pooltolstovkad, odessa sandaalid ja tuhvlid kujundasid kapitalistliku maailma ajakirjanduse töötajad täielikult ümber. Nad muutusid hämmastavalt sarnaseks põliste nõukogude teenistujatega,

ja nende hulgas oleks kangesti tahtnud puhastust läbi viia, välja uurida, mis nad enne 1917. aastat tegid, kas nad ehk bürokraadid ja tölplased ei ole ja kas nende sugulastega kõik, korras on.

Lippude ja pärgadega ehitud usin «Ovetška» tõi erirongi hilja öösi Gremjaštši Kljutši jaama, Magistraali ühendamise kohale. Kinooperaatorid süütasid rooma küünlad. Nende eredas valguses seisis ehitustööde ülem ja vaatas erutatult rongi. Vagunid olid valgustamata. Kõik magasid. Helendasid ainult valitsuse salongvaguni ruutaknad. Otsekohe avanes selle uks ja maha hüppas valitsuse liige.

Magistraali ülem astus sammu ette, tõstis käe mütsi äärde ja esines raportiga, mida oli oodanud kogu maa. Idamagistraal, mis ühendab Siberi Kesk-Aasiaga, ehitati valmis aasta enne tähtaega.

Kui formaalsused olid täidetud, raport esitatud ja vastu võetud, andsid kaks elatanud ja karmi meest teineteisele suud.

Kõik korrespondendid, nii Nõukogude kui ka välismaa omad, nii Lavuasjan, kes teel oli saatnud telegrammi vedurikorstnast tuleva suitsu kohta, kui ka Kanada tütarlaps, kes ookeani tagant ülepeakaela oli kohale tõtanud, - kõik magasid. Palamidov oli ainus, kes telegraafi otsides värsket teetammi tallas. Ta lootis, et kui välktelegramm otsemaid ära saata, siis ilmub see juba hommikuses numbris. Ja ta leidiski pimedast kõrbest rutuga kokkulöödud telegraafiputka.

«Tähtede säarale,» kirjutas ta piiiatsi peaie vihastades, «raporteeriti magistraali lõpuleviimisest punkt nägin pealt magistraali ülema ja valitsuse liikme ajaloolist suudlust palamidov.»

Telegrammi esimese osa toimetus avaldas, suudluse aga viskas välja. Toimetaja ütles, et valitsuse liikmel ei sobi suudelda.

XXIX peatükk GREMJAŠTSI KLJUTS

Kell oli 2 minutit 46 sekundit kuue peal, kui päike künkliku kõrbe kohale tõusis. Ostap ärkas minut aega hiljem. FotorepQrter Menšov" oli enese juba paunu ja rihmu täis riputanud. Soni oli tal tagurpidi pähe pandud, et nokk pildistamist ei segaks. Fotograafi! oli ees tähtis päev: Ostap lootis samuti tähtsale päevale ja hüppas vagunist maha, jõudmata ennast isegi pesta. Kollase mapi võttis ta kaasa.

Moskva, Siberi ja Kesk-Aasia külälistega saabunud rongid moodustasid pea- ja põiktänavaid. Rongid ümbritsesid tribüüni igast küljest. Vedurid sisisesid, valge aur varjas vahetevahel pika linasest riidest loosungi: «Magistraal on viisaastaku esiklaps.»

Kõik magasid alles ja lipud plagisesid tühjal tribüünil jaheda tuule käes, kui Ostap märkas, et künkliku maastiku selget silmapiiri tumestavad mingisugused tolmupilved. Igast suunast kerkisid küngaste tagant teravatipulised mütsid. Tuhanded ratsanikud tõttasid puusadulais istudes ja karvase id hobuseid nõõtades puust noole juurqe, mis asus sellessamas punktis, mis kaks aastat tagasi oli tulevaseks raudtee ühendamise kohaks määratud.

Rändkarj akasvataj ad' saabusid tervete auulide kaupa. Perekonnapead sõitsid ratsa, niisama ratsutasid ka naised, lapsed liikusid kolmekaupa oma hobustel ja isegi õelad ämmad ajasid tagant oma. ustav:aid ratsusid, neile kontsadega vastu kõhtu tagudes! Ratsanikegrupid keerutasid toImus ringi, kihutasid punaste lippude lehvides mööda välia, tõusid jalustes püsti, pöördusid küljetsi ja vahtisid

uudishimulikult tehnikaimesid. Imesid oli palju. - rongid, raudtee, filmioperaatorite askeldavad kujud, tühjal võrega piiratud kohalootamatult kerkinud söökla ja raa-

566

dioreproduktorid, milledest kostis virge hääl «üks, kaks, kolm, neli, viis, kuus» - kontrolliti raadioseadme valmisolekut. Kaks ehituslaagrit, kaks ehitusettevõtet ratastel, oma mjterjaliladude, sööklate, kantseleide, saunade ja tööliste korteritega, seisid teineteise vastas tribüüni ees ja neid lahutas vaid kakskümmend meetrit liipreid, mida polnud veel rööbastega ühendatud. Pannakse maha viimane rööbas ja lüüakse sisse viimane nael. Lõuna laagri ees rippus plakat: «Alt ära, Põhjalaager!», Põhja laagri ees - «Alt ära, Lõunalaager!»

Mõlema laagri töölised olid ühes kobaras koos. Nad nägid üksteist esmakordselt, kuigi teadsid üksteise olemasolust ega unustanud seda ehitustööde algusest peale, mil neid lahutasid poolteist tuhat kilomeetrit kõrbet, kaljusid, järvi ja jõgesid. Töövõistlus kiirendas kohtumist terve aasta võrra. Viimasel kuul pandi rööpaid päeval ja öösel. Nii Põhja- kui ka Lõunalaager püüdis teisest ette saada ja esimesena Gremjaštši Kljutši jõuda. Võitis Põhjalaager. Nüüd ajasid mõlema laagri ülemad - üks grafiitmustas tolstovkas ja teine valges vene särgis - noole juures rahulikult juttu, kusjuures Põhjalaagri ülema näole ilmus vahetevahel tahtmatult salakaval naeratus. Ta ruttas seda kustutama ja kiitis Lõunalaagrit, kuid varsti kergitas naeratus jälle tema päikese käes pleekinud vurre.

Ostap tõttas Põhjalaagri vagunite juurde, kuid laager oli tühi. Kõik selle elanikud olid tribüüni juurde läinud, mille ees juba pillimehed istusid. Kuumaksläinud metallsuuliste vastu oma huuli põletades mängisid nad avamängu.

Nõukogude ajakirjanikud olid aset võtnud tribüüni vasakul tiiva!. Lavuasjan kummardus üle rinnatise ja palus Menšovi temast teenistuskohustuste täitmisel pilt teha.

Kuid Menšovil oli muudki teha. Ta pildistas Magistraali lööklasi gruppidena ja üksikult, sundides liinitöölisi vasaratega vehkima ja mullatöölisi labidatele toetuma. Paremal tiival istusid välismaalased. Tribüüni treppide ees kontrollisid punaarmeelased kutseid. Ostapil kutset ei olnud. Rongi komandant oli neid välja andnud nimekirja järgi, kuid «Tšernomorskaja Gazeta» esindajat O. Benderit kirjas ei olnud. Asjata meelitas Gargantua suurt kombinaatorit üles tulema, hüüdes: «Eks ole õige? Eks ole tõsi?» Ostap raputas eitavalt pead ja seiras tribüüni, kus olid tihedalt koos nii päevakangelasi kui ka külalisi.

567

Esimeses reas istus rahulikult Põhja ehituslaagri tabelipidaja Aleksandr Koreiko. Kaitseks päikse eest oli ta pannud pähe ajalehest kolmnurkse kübara. Ta ajas üht kõrva õieli, et paremini kuulda esimest kõnelejat, kes juba mikrofoni juurde trügis.

«Aleksandr Ivanovitš!» hüüdis Ostap käsi suu äärde pannes.

Koreiko vaatas alla ja tõusis püsti. Muusikandid alustasid «Internatsionaali», kuid kröösus-tabelipidaja ei suutnud enam hümni tähelepanelikult kuulata. Suure kombinaatori naljakas kuju, kes viimaste rööbaste jaoks valmistatud teetammil jooksis, röövis talt otsekohe hingerahu. Ta heitis pilgu üle rahvasumma, kaalutledes, kuhu põgeneda. Kuid ümberringi oli kõrb.

Viisteist tuhat ratsanikku olid lakkamatult edasi-tagasi sõelunud, kümneid kordi külma veega jõge ületanud ja alles miitingu alguseks tribüüni taha ratsarivvi asunud. Mõned aga, kas häbelikud või uhked, terendasidki kogu, päeva künkatippudel, julgemata mühavale ja kohavale miitingule läheneda.

Magistraali ehitajad pühitsesid oma võitu kärarikkalt, lõbusalt, hüüete ja muusikaga ning lemmikute ja kangelaste õhkuloopimisega. Helisedes lendasid rööpad teetammile. Hetkega olid nad paigal ja töölised, kes olid miljoneid naelu liipritesse löönud, loovutasid viimaste naelte sisselöömise oma juhtidele.

«Vastavalt külalislahkuse seadustele,» nentis puhvetipidaja, kes koos kokkadega restoranvaguni katusel istus.

Punalipu ordeniga insener lükkas laia vihkaabu kuklasse, haaras pika varrega vasara ja virutas hädise näoga otse vastu maad. Seda operatsiooni saatis liinitööliste sõbralik naer; nende hulgas oli hiiglasi, kes naela ühe hoobiga sisse lõid. Kuid pehmed löögid vastu maad hakkasid peagi vahelduma heliga, mis tunnistas, et vasar mõnikord ka naelapead tabas. Vasarat viibutasid kraikomitee sekretär, valitsuse liikmed, Põhja- ja Lõunalaagri ülemad ning külalised. Kõige viimase naela lõi kõigest poole tunniga liiprisse ehitustööde ülem.

Algasid kõned. Iga kõne toimus kahes keeles - kasahhi, ja vene keeles.

«Seltsimehed,» lausus aeglaselt naelutaja-lööklane, püüdes mitte vaadata Punalipu ordenile, mis tema pluusile oli kinnitatud, «mis tehtud, see tehtud, ja palju siin rääkida

ei maksa. Kogu meie kollektiiv palub valitsust meid viivitamata uuele ehitusele saata. Me harjusime üksteisega koos töötama ja panime viimastel kuudel maha viis kilomeetrit r6öpaid päevas. Kohustume seda normi säilitama ja tõstma. Olgu tervitatud maailmarevolutsioon! Veel tahtsin ütelda, seltsimehed, et liiprite hulgas oli palju praaki, tuli minema visata. Seda asja on tarvis paremini korraldada. »

Korrespondentidel ei olnud enam põhjust sündmuste vaesuse üle kurta. Kirjutati üles kõnesid. Haarati kinni inseneridest ja nõuti neilt täpsete arvudega andmeid. Ümbrus oli kuum, tolmune ja asjalik. Miiting kõrbes tossas nagu määratu suur lõke. Lavuasjan kritseIdas kümme rida ja jooksis telegraafi, saatis ära välktelegrammi ja asus uuesti kirjutama. Uhhudšanski ei märkinud midagi üles ega saatnud ka telegramme. Taloli taskus «Pidulik komplekt», mis andis võimaluse viie minutiga koostada suurepärase Aasia ornamendiga korrespondentsi. Uhhudšanski tulevik oli kindlustatud. Sellepärast sõnas ta oma kolleegidele tavalisest kõrgema satiirilise tooniga hääles:
«Pingutate? Eks me näe!»
Ootamatult ilmusid nõukogude ajakirjanike looži Moskvas mahajäänud Lev Rubaškin ja Jan Skameikin. Neid oli peale võtnud lennuk, mis saabus raudtee ühendamise kohale varahommikul. Ta maandus Gremjaštši Kljutšist kümme kilomeetrit eemal asuva künka taga looduslikul lennuväljal, ja vennad-korrespondendid jõudsid sealt alles praegu jalgsi

pärale. Jalamaid, vaevalt tere öe1nud, haarasid Lev Rubaškin ja Jan Skameikin märkmikud ja asusid kaotatud aega tasa tegema.

Välismaalaste fotoaparaadid klõpsusid vahetpidamata. Kõrid kuivasid kõnedest ja päikesest. Ikka sagedamini heitsid koosolijad pilke alla külmale jõele, sööklale, kus katus heitis triibulisi varje, pikkadele pidulaudadele, mis olid täis rohelisi narsaanipudeleid. Sealsamas kõrval olid kioskid, kuhu miitingust osavõtjad aeg-ajalt jooma jooksid. Koreiko piinles janu käes, kuid võttis ennast kokku oma kolmnurkse ajalehepaberist lapsemütsi all. Eemalt narris teda suur kombinaator, tõstes pea kohale limonaadipudelit ja kollast kingapaeltega mappi.

Lauale, karahvini ja mikrofoni kõrvale, tõsteti pioneeri- tüdruk.

«Noh. tüdruk,» lausus ehitustööde ülem lõbusalt, «ütle meile, mis sa Idamagistraalist arvad,?»

Poleks ime olnud, kui tüdruk oleks äkki jalga vastu maad löönud ja alanud: «Seltsimehed! Lubage mul kokku võtta neid saavutusi, mi. . .» - ja nii edasi, sest meil on väga eeskujulikke lapsi, kes kurvastusväärse püüdlikkusega. kahetunniseid kõnesid peavad. Kuid Gremjaštši Kljutši pioneer haaras oma nõrkade kätega kohe härjal sarvist kinni ja hüüdis peene naljaka l!häälega:

«Olgu tervitatud viisaastak!»

Palamidov astus välismaa professori-majandusteadlase juurde, et temalt intervjuud saada.

«Ma olen vaimustuses,» ütles professor. «Kogu ülesehitustöö, mida ma NSV Liidus näinud olen, on grandioosne. Ma ei kahtle, et viisaastak täidetakse. Kirjutan veel sellest.»

Ta andis poole aasta pärast tõesti. välja raamatu, kus ta kahesajal leheküljel tõestas, et viisaastak täidetakse ettenähtud tähtaegadel ja et NSV Liidust saab üks võimsamaid industriaalmaid. Kahesaja esimesel leheküljel aga teatas professor, et just sel põhjusel tuleb Nõukogudemaa võimalikult kiiresti hävitada, muidu toob ta kaasa kapitalistliku ühiskonna loumuliku huku. Professor oli asjalikum mees kui lobisemishimuline Heinrich.

Künka tagant tõusis õhku valge lennuk. Kasahhid paiskusid igasse külge laiali. Lennuki suur vari vilksatas üle tribüüni ja tõttas hoogu võttes kõrbesse. Käratsedes ja nuute tõstes kihutasid kasahhid lennuki varjule järele. Filmioperaatorid väntasid ärevalt oma aparaate. Sagimist ja tolmu oli veelgi rohkem. Miiting lõppes.

«Teate mis, seltsimehed,» ütles Palamidov oma kolleegidega sööklasse rutates, «leppigem kokku - labasusi mitte kirjutada. »

«Labasused on vastikud!» toetas Lavuasjan. «Hirmsad.»

Teel sööklasse tegid korrespondendid üksmeelselt otsuse mitte kirjutada Uzun-Kulakist, mis tähendab Pikka Kõrva, mis omakorda tähendab stepitelegraafi. Sellest olid kirjutanud kõik, kes Idas ka ei käinud, ja seda oli juba võimatu lugeda. Mitte kirjutada olukirjeldusi pealkirjaga «Issõk-Kuli järve legend». Aitab idamaise maitsega labasustest! Tühjaksjäänud tribüünil, suitsukonide, kärisenud pa-

beritükkide ja kõrbest tuisanud liiva keskel istus Koreiko üksinda. Ta ei julgenud kuidagi alla minna.

«Tulge alla, Aleksandr Ivanovitš!» hüüdis Ostap. «Kosutage ennast! Lonks külma narsaani! Kuidas? Ei taha? Noh, haletsege siis mind vähemalt! Ma tahan süüa! Ära ma niikuinii ei lähe! Võib-olla tahate, et laulaksin teile Schuberti serenaadi «Kergel sammul tule, mu sõber kallis»? Võin ka seda!»

Kuid Koreiko ootama ei hakanud. Talle oli ka ilma serenaadita selge, et raha tuleb ära anda. Küürus ja igal trepiastmel peatudes, hakkas ta alla laskuma.

«Teil on kolmnurkne kübar?» nöökas Ostap. «Aga kus on teie hall mantel? Te ei usu, kui igav mul ilma teieta oli. Noh, tere, tere! Võib-olla musutame? Või lähme kohe varaaita, Leichtweissi koopasse, kus te oma tugrikuid hoiate! »

«Esmalt lõunatame,» ütles Koreiko, kelle keel oli janust kuiv ja kare otsekui raspel.

«Võib ka lõunatada. Seekord ainult ilma nõksudeta. Sansse ei ole teil muide mingisuguseid. Mu poisid on küngaste taga,» luiskas Ostap igaks juhuks.

Poisse meenutades muutus ta nukraks.

Lõuna serveeriti ehitajatele ja külalistele euraasia moodi. Kasahhid võtsid aset vaipadel, jalad istmiku all, nagu Idas kõigil kombeks, Läänes aga ainult rätsepatel. Kasahhid sõid valgetest kaussidest pilaffi ja jõid limonaadi peale. Eurooplased istusid laudade taga.

Palju vaeva, muret ja ärevust olid Magistraali ehitajad kahe tööaasta jooksul läbi elanud. Kuid ka paraadlõuna organiseerimine keset kõrbet tegi neile küllalt peavalu. Kaua arutati menüüd, nii aasialikku kui euroopalikku. Pika diskussiooni põhjustas alkohoolsete jookide küsimus. Mitu päeva sarnanes ehitustööde administratsioon Ühend-riikide üldsusega enne presidendivalimisi. Astusid kahevõitlusse kuiva ja märjaprobleemi pooldajad. Lõpuks võttis piirituse vastu sõna rakuke. Siis ujus pinnale uus asjaolu - välismaalased, diplomaadid, moskvalased! Kuidas neid peenemalt toita? On nad ju seal Londonis ja New Yorgis harjunud igasuguste kulinaarekstsessidega. Taškendist telliti kohale vana spetsialist Ivan Ossipovitš. Kunagi oli ta Moskvas kuulsa Martjanõtši juures ülemkelneriks olnud ja veeretas oma elupäevi lõpule ühiskondliku toitlustamise söökla juhatajana Kanaturul.

«Vaadake, Ivan Ossipovitš,» öeldi talle juhatuses, «et te alt ei vea. Välismaalased tulevad. Kõik peab olema soliidne, moodne.»

«Uskuge mind,» pomises vanamees pisarsilmil. «Missugustele inimestele ma olen serveerinud! Württembergi printsile olen serveerinud! Tasu pole mulle vaja makstagi. Kas ma siis elupäevade lõpul inimestele serveerimata jätan? Serveerin ära - ja suren!»

Ivan Ossipovitš närveeris köledasti. Kui ta kuulis lõplikku otsust piiritusest loobumise kohta, siis pidi ta peaaegu haigeks jääma, kuid Euroopat ilma lõunata jätta ei söandanud. Eelarvet, mis ta esitas, kärbiti tublisti, ja vanamees, pomisedes endale habemesse: «Serveerin ära ja suren», lisas kuuskümmend rubla oma taskust. Banketi päeval ilmus Ivan Ossipovitš kohale naftaliinfrakis. Miitingu ajal ta närveeris, silmitses päikest ja käratses rändkarjakasvatajatega, kes lihtsast uudishimust katsusid sööklasse ratsa sisse sõita. Vanamees vehkis neile salvrätikuga ja ütles värisevi hääli:

«Mine ära, Mamai, kas sa ei näe, mis siin tehakse! Oh jumal! Soust piquant läheb rikki. Ja. konsomee ei ole veel valmis!»

Suupisted olid juba laual. Kõik oli serveeritud väga toredalt ja suure oskusega. Tärgeldatud salvrätikud, või õied jää keskel klaastaldrikutel, heeringad, sibulavarred ja oliivilehed suus, lilled, isegi harilik must leib näis üsna representaablina.

Lõpuks istusid külalised lauda. Kõik olid tolmused, kuumusest õhetavad ja väga näljased. Ükski ei sarnanenud Württembergi printsiga. Ivan Ossipovitš tundis äkki õnnetuse lähenemist.

«Palun külalisi vabandada,» lausus ta peenelt. «Veel viis minutit ja võib peale hakata! Minu isiklik palve teile - ärge laual midagi enne lõunat puutuge, olgu kõik nii nagu kord ja kohus.»

Elegantselt tantsiskledes jooksis ta hetkeks kööki, kui ta aga paraadkalaga kandikul tagasi tuli, nägi ta hirmsat laua paljaksriisumise pilti. Ivan Ossipovitš peatus, sest see ei sarnanenud sugugi selle lõunatseremooniaga, mille ta oli välja töötanud. Tennisemängija taljega inglane sõi muretult võileiba, Heinrich, . kummargil laua kohal, rebis heeringa suust näpuga oliivilehti. Laual oli kõik segi. Külalised olid esimese nälja rahuldanud ja vahetasid muljeid.

572

«Mis see küll on?» küsis vanamees murdunud häälel. «Kuhu supp jäi, vana?» möirgas Heinrich, suu pungis.

Ivan Ossipovitš ei vastanud. Ta ainult äigas korra salvrätikuga ja läks minema. Kõik muu jättis ta oma alluvate hooleks.

Kui kombinaatorid laua äärde trügisid, pidas banaanitaolise ninaga paks mees esimest lauakõnet. Oma suureks hämmastuseks tundis Ostap temas ära insener Talmudovski.

«Jah! Meie oleme kangelased!» hüüatas Talmudovski narsaaniklaasi tõstes. «Tervitus meile, Magistraali ehitajatele! Kuid millised on meie töötingimused, kodanikud! Võtame näiteks palga. Ma ei vaidle, palk on Magistraalil parem kui mujal, kuid kultuursed mugavused! Teatrit ei ole! Kõrb! Mitte mingisugust kanalisatsiooni!... Ei, nii ma töötada ei saa!»

«Kes see on?» pärisid ehitajad üksteiselt. «Ega te ei tunne?»

Talmudovski aga tiris juba laua alt sumadane välja.

«Sülitan lepingule!» kriiskas ta väljapääsu poole minnes. «Ah? Kolimisraha tagasi? Ainult kohtuga, ainult kohtuga! »

Ja lõunatajaid sumadanidega tõugates möirgas ta «pardon» asemel raevukalt: «Ainult kohtuga!»

Hilja öösi sõitis ta juba mootordresiinil koos teemeistritega, kes ametiasjus Magistraali lõunapoolsesse otsa kihutasid. Talmudovski istus kaksiratsa sumadanidel ja selgitas meistritele põhjusi, miks aus spetsialist selles kolkas töötada ei saa. Nendega koos sõitis koju ülemkelner Ivan Ossipovitš. Suurest kurvastusest polnud ta frakkigi seljast võtnud. Ta oli kõvasti purjus.

«Barbarid!» hüüdis ta end vastu tuult välja sirutades ja Gremjaštši Kljutšl1e rusikat näidates. «Kogu serveering läks seapõrgu! . . . Anton Pavlovitšile, Württembergi printsile olen ma serveerinud! ... Jõuan koju ja suren! Küll siis neile Ivan Ossipovitš meelde tuleb. Kata, ütlevad, peolaud kaheksakümne neljale isikule. seapõrgu. Pole aga, kes seda teeks! Ei ole enam Ivan Ossipovitš Trikartovit! Ära suri! Läks paremasse maailma, kus ei ole valu, ei haigust ega ohkamist, vaid k.us on üks igavene elu. . . I-i-igavene mä-ä-ä-lestus!»

Sel ajal kui vanamees ennast mattis, plagisesid ta frakisabad tuule käes nagu vimplid.

573

Ostap, laskmata Koreikol kompotti lppetada, tõstis ta laua tagant üles ja vedas arveid klaarima. Madalat treppi mööda ronisid nad kaubavagunisse, kus oli Põhjalaagri kantselei, seal seisis ka tabelipidaja kokkupandav välivoodi. Sinna nad ennast lukutasid.
Pärast lõunasööki, kui erirongi reisijad puhkasid, et õhtuseks peoks jõudu koguda, tabas följetonist Gargantua, vennad-korrespondendid keelatud tegevuselt Lev Rubaškin ja Jan Skameikin läksid telegraafi, kummalgi kaasas paberileht. Ühel neist oli lühike teade:

«Kiire moskva stepitelegraaf mõttekriips uzun-kulak jutumärgid pikk-kõrv koma kandis auulidesse teate magistraali ühendamisest rubaškin.»

Teise paberilehe pealoli pikem tekst. Seal oli:

Issõk-Kuli järve legend

Vana karakalpakk Uhhum Buhhejev jutustas mulle selle legendi, mida ehib sajandite hingus. Kakssada tuhat nelisada kaheksakümmend viis täiskuud tagasi hakkas khaani noor naine, iludus Sumburun, kes oli välejalgne otsekui džeiran (mägilammas), palavalt armastama noort nukkerit Ai-Bulakki. Suur oli vana khaani meelehärm, kui ta teada sai, et palavalt armastatud naine on truudust murdnud. Vanamees palvetas kaksteist täiskuud, siis aga pitseeris iluduse pisarsilmil tünni, sidus selle külge puhtast kullast seitsmedžassosõnise (18-kilose) kangi ja heitis kallihinnalise kandami mägijärve. Sellest ajast saigi järv oma nimeks Issõk-Kul, mis tähendab «Iluduse süda on valmis truudust murdma» .

Jan Skameikin-Sarmatski (Poršen)

«Eks ole õige?» küsis Gargantua vendadelt äravõetud paberilehti näidates. «Eks ole tõsi?»
«Muidugi hirmus!» vastas Palamidov. «Kuidas te pärast seda, mis oli räägitud, julgesite legendi kirjutada? Teie arvates on Issõk-Kul tõlkes «Iluduse süda on valmis truudust murdma ja muutuma»? Võtaks teid! Kas võltskarakalpakk Uhhum Buhhejev teile ei luisanud? Kas ei kõla see nimi nii: «Ärge heitke järve noori iludusi, vaid visake sinna kergeusklikud korrespondendid, kes eksootika hukutava mõju alla satuvad»?»
Lastepluusiga kirjanik punastus. Tema taskuraamatus olid kirjas nii Uzun-Kulak kui ka kaks lõhnavat legendi, mida ilustas idarnaine ornament. .

574

«Minu arvates,» lausus ta «ei ole seiies midagi hirmsat. Kui Uzun-Kulak üldse olemas on, siis peab ju keegi sellest ka kirjutama?»
«Kuid sellest on ju juba tuhat korda kirjutatud!» ütles Lavuasjan.
«Uzun-Kulak on olemas,» ohkas kirjanik, «ja seda tuleb arvestada. »

XXX peatükk ALEKSANDR IBN- IVANOVITS

Kuumas ja pimedas kaubavagunis oli õhk raske ja paks nagu vanas saapas. Haises naha ja jalgade järele. Koreiko süütas kanduktorilaterna ja ronis voodi alla. Ostap istus tühjale makaronikastile ja vahtis teda mõtlikult. Mõlemad kombinaatorid olid võitlusest väsinud ja suhtusid mingi kroonuliku rahuga sündmusse, mida Koreiko oli väga kartnud ja Bender kogu elu aja oodanud. Võis koguni mulje- jääda, et lugu toimub kooperatiivkaupluses: ostja küsib peakatet ja müüja viskab laisalt letile karvase kivihalli soni. Talle on ükskõik, kas ostja soni ostab või mitte. Ja ka ostja ise ei tunne asja vastu kuigi suurt huvi ning küsib ainult moepärast: «Võib-olla on teisi?» Sellele järgneb harilikult vastus: «Võtke aga ära, muidu ei saa sedagi.» Ja mõlemad vaatavad teineteist täieliku ükskõiksusega. Koreiko oli kaua voodi all. Nähtavasti oli ta avanud sumadani kaane ja kobas selles pimesi.

«Hei, teie seal kuunaril!» hüüdis Ostap väsinud häälega. «Milline õnn, et te ei suitseta! Paluda paberassi teietaoliselt ihnuskoilt oleks lihtsalt kole. Te ei ulataks kunagi portsigari, kartes, et teilt ühe paberassi asemel kaks võetakse, vaid kobaksite kaua taskus, avades vaevaga karbi ja tõmmates sealt välja viletsa murdunud paberassi. Te olete paha inimene. Noh, miks te oma sumadani välja ei too!»

«Või veel!» pomises. Koreiko voodi all ähkides.
Võrdlus ihnuskoi suitsetajaga oli talle vastumeelt. Just sel hetkel tõmbas ta sumadanist pakse pakke välja. Ta küünarnukini palaid käsi kriimustas nikeldatud lukukeel. Et mugavam oleks, laskus ta selili ja jätkas tööd nagu kaevur ees. Voodikotist pudenes miljonärile silma aganaid ja muud põhupuru, mingit pulbrit ja viljaogasid.

«Küll on kole,» mõtles Aleksandr ivanovltš. «Kole ja õudne! Äkki kägistab ta mu ära ja võtab kogu raha? Väga lihtsalt! Lõikab tükkideks ja saadab väikse kiirusega mitmesugustesse linnadesse. Pea aga paneb kapsatünni hapnema.»

Koreikot haaras keldrikülmus. Hirmu pärast vaatas ta hetkeks voodi alt välja. Bender tukkus oma kastil, ta pea oli raudteelaterna kõrvale norgu vajunud.

«Kuid võib-olla teda ennast. . . väikse kiirusega,» mõtles Aleksandr Ivanovitš rahapakke välja tõmmates ja õudust tundes, «mitmesugustesse linnadesse? Täiesti konfidentsiaalselt. Ah?»

Ta vaatas jälle välja. Suur kombinaator ringutas ja haigutas metsikult nagu dogi. Siis võttis ta konduktorilaterna ja hakkas sellega vehkima, hüüdes ise:

«Hatsepetovka! Väljuge, kodanik! Oleme kohal! Unustasin muide hoopiski ütelda: võib-olla kavatsete mind tappa? Võtke teatavaks, et seda ma ei soovita. Ja pealegi on mind kord juba tapetud. Oli sihuke ogar vanamees, heast perekonnast, endine aadlipeamees, alias perekonnaseisuameti registraator Kiisu Vorobjaninov. Otsisime temaga osanikkudena saja viiekümne tuhande rubla suurust õnne. Ja just enne saadud summa jagamist tõmbas totakas peamees mul habemenoaga üle kõri. Oh, kui labane see oli, Koreiko! Labane ja valus! Kirurgid suutsid hädavaevalt mu noore elu päästa ja selle eest olen ma neile sügavalt tänulik.»

Lõpuks lükkas Koreiko rahapakid Ostapi jalge ette ja ronis voodi alt välja. Iga pakk oli korralikult valgesse paberisse keeratud ja nööriga kinni seotud.

«Üheksakümmend üheksa pakki,» lausus Koreiko nukralt. «Igaühes kümme tuhat. Kahekümne viie tšervoonetsilised. Võite kontrollimata jätta, mul on kõik nagu pangas.»
«Kuhu sajas pakk jäi?» küsis Ostap entusiasmiga.
«Kümme tuhat arvasin maha. Mererannal asetleidnud röövimise eest.»
«Noh, see on juba sigadus. See raha kulutati teie endi peale. Ärge olge formalist.»
Ohates andis Koreiko ära puuduva raha ja sai selle vastu oma elulookirjelduse kollases kingapaeltega seotud. mapis. Elulookirjelduse pani ta kohe põlema raudahjus, mille korsten läbis vaguni katuse. Ostap võttis sel ajal

kontrolliks ühe paki kätte, rebis ümbrise lahti; veendudes, et Koreiko polnud teda petnud, torkas. ta rahapaki tasku.
«Kus valuuta on?» noris suur kombinaator. «Kus on Mehhiko dollarid, Türgi liirid, kus on. naelad, ruupiad, peseetad, tsentaavod, Rumeenia leid, kus on piirimaade latid ja zlotid? Andke osagi valuutas!»
«Võtke vastu, mis antakse,» vastas Koreiko, kes ahju ees istus ja tules keerdu. tõmbuvaid dokumente silmitses. «Võtke vastu, muidu ei saa varsti sedagi. Valuutat mul ei ole.»
«Olengi miljonär!» hüüatas Ostap rõõmsa imestusega.
«Täide läksid idioodi unistused!»
Äkki jäi Ostap kurvaks. Teda hämmeldas, et kõik läks nii tavaliselt, talle näis veidrana, et maailm selsamal hetkel ei muutunud ja et mitte midagi, mitte kui midagi ümberringi ei toimunud. Ja kuigi ta teadis, et meie karmil ajastul pole ette nähtud ei salapäraseid koopaid, kullatünne ega Aladini imelampe, oli tal siiski millestki kahju. Tal hakkas otsekui natuke igav, nagu Roald Amundsenil, kui see; lennates õhulaeval «Norge», Põhjapooluse kohale jõudes, millest ta kogu eluaeg oli unistanud, ilma vaimustuseta oma kaaslastele ütles: «Olemegi kohal.» All olid jääpangad, lõhed, külmus, tühjus. Saladus on avastatud, eesmärk saavutatud,. teha pole enam midagi ja nüüd tuleb elukutset vahetada. Kuid kurbus on hetkeline, sest ees ootab kuulsus, au ja lugupidamine laulavad koorid; seisavad rivis valgetes peleriinides naisgümnasistid, nutavad vanaksjäänud emad, kelle pojadpolaaruurijad ekspeditsioonikaaslaste poolt ära söödi, kõlavad riigihümnid, lendavad raketid ja vana kuningas surub uurijat oma torkivate ordenite ja tähtede vastu.
Hetkeline nõrkus möödus. Ostap loopis pakid kotti, mille Aleksandr Ivanovitš talle lahkelt oli visanud, võttis koti kaenlasse ja veeretas kõrvale kaubavaguni raske ukse.
Pidu oli lõppemas. Kuldõngedena paiskusid taevasse raketid, püüdes sealt punaseid ja rohelisi kalakesi, külm tuli pritsis silmadesse, pöörlesid pürotehnilised päikesed. Telegraafiputka taga laudlaval mängiti rändkarjakasvatajatele näidendit. Mõned neist olid aset võtnud pinkidel, teised vaatasid etendust sadulas istudes. Sageli kostis hobuste hirnumist. Erirong oli valgustatud sabast peani. «Ah jah!» hüüatas Ostap. «Bankett restoranvagunis!

Unustasin ära! Milline rõõm! Lähme, Koreiko, kostitan teid, kostitan kõiki! Vastavalt külalislahkuse seadustele! Konjak sidruniga, klimbid linnulihast, frikandoo šampin-jonidega, vana ungari vein, värske ungari vein, šampanja! . . .»

«Frikandoo, frikandoo,» osatas Koreiko tigedalt. «Pärast aga pannakse istuma. Ma ei taha ennast afišeerida!»

«Annan teile paradiisliku õhtusöögi valgel laudlinal,»käis Ostap peale. «Lähme! Ja üldse jätke erakuelu, tõtake ära jooma oma osa alkohoolsetest jookidest, ära sööma oma kahtekümmend tuhandet kotletti. Muidu tormavad, kohale kõrvalised isikud ja panevad nahka kõik, mis kuulub teile. Sokutan teid erirongi, olen seal oma inimene, ja juba homme oleme suhteliselt kultuurses keskuses. Seal aga meie miljonitega. . . Aleksandr 1vanovitš! .. .»

Suur kombinaator tahtis otsemaid kõigile head teha, tahtis, et kõigil oleks lõbus. Teda rõhus Koreiko sünge nägu. Ja ta tõttas teda veenma. Ta oli nõus, et ennast afišeerida ei maksa, kuid milleks end näljaga piinata? Ostap isegi ei saanud päriselt aru, milleks temale lõbusat tabelipidajat vaja oli, kuid nüüd ei saanud ta enam pidama. Lõpuks hakkas ta isegi ähvardama:

«Nii jäätegi oma kohvrile istuma, ühel heal päeval aga ilmub surm ja tõmbab vikatiga. Mis? Kas pole see tore näitemäng? Tõtake, Aleks:mdr 1vanovitš, kotletid on .veel laual. Ärge olge puupea!»

Pärast miljoni kaotamist oli Koreiko järeleandlikum ja vastutulelikum.

«Või vahest siiski tuulutada ennast?» lausus ta kõhklevalt. «Sõita keskusesse? Kuid muidugi ilma šikita, ilma selle husaarluseta.»

«Mis husaarlust siin vaja on! Kaks arsti-aktivisti lähevad Moskvasse, et Kunstiteatrit külastada ja Kaunite Kunstide Muuseumis oma silmaga muumiat vaadata. Võtke kohver ja lähme.»

Miljonärid läksid rongi juurde. Ostap vehkis hooletult oma kotiga otsekui viirukipanniga. Aleksandr 1vanovitši näol oli kõige rumalam naeratus. Erirongi reisijad kõndisid edasi-tagasi, püüdes vagunitest mitte kaugele minna, sest vedurit haagiti juba ette. Pimeduses välkusid. korrespondentide valged püksid.

Kupee ülemisel, Ostapi lavatsil lamas lina all keegi tundmatu mees ja luges ajalehte.

«Koht vabaks,» lausus Ostap sõbralikus toonis. «Peremees tuli.»

«See on minu koht, seltsimees,» tähendas tundmatu. «Ma olen Lev Rubaškin.»

«Kuulge, Lev Rubaškin, ärge mul südant täis ajage, lahkuge siit.»

Suurt kombinaatorit kihutas võitlema Aleksandr Ivanovitši mitte midagi mõistev ilme.

«Küll on uudis,» ütles korrespondent kõrgilt. «Kes te õige olete?»

«Pole teie kuradi asi! Öeldi juba, et lahkuge! Tehke, et kaote!»

«Iga joodik,» alustas Rubaškin vinguva häälega, «hakkab siin huligaanitsema...»

Vaikides krahmas Ostap korrespondendi paljast jalast kinni. Rubaškini karjete peale jooksis kokku kogu vagun.

Koreiko hiilis igaks juhuks koridori.

«Kaklete?» päris Uhhudšanski. «Eks.me näe.»

Benderit, kes oli juba jõudnud Rubaškinile kotiga vastu pead anda, hoidsid käsist Gargantua ja paks lastepluusiga kirjanik.

«Näidaku pilet ette!» röökis suur kombinaator. «Näidaku platskaart ette!»

Päris alasti Rubaškin hüples lavatsilt lavatsile ja kutsus komandanti. Reaalsustunde kaotanud Ostap nõudis samuti ülemuse väljakutsumist. Skandaali tagajärjeks oli suur

pahandus. Rubaškin esitas nii pileti kui ka platskaardi ja nõudis siis traagilise häälega sedasama ka Benderilt..
«Ma ei esita seda põhimõtteliselt!» ütles Ostap sündmuskohalt lahkudes. «Sellised on mu põhimõtted.»
«Jänes!» kiunatas alasti koridori karanud Rubaškin. «Juhin teie tähelepanu sellele, seltsimees komandant, siin on tegemist jänesega!»
«Kus on jänes?» päris komandant, kelle silmis lõi lõkkele jahikirg. .
Hirmunult tribüüni serva taha peitu pugenud Aleksandr 1vanovitš puuris silmad pimedusse, kuid ei näinud õieti mida,gi. Rongi juures sõelusid mingid kujud, hüplesid paberossituled ja sealt oli kuulda hääli: «Olge lahked ja esitage!» - «Ütlen teile, et põhimõtteliselt!» - «Huligaansus!» - «Eks ole õige? Eks ole tõsi?» - «Keegi peab ju piletita sõitma?» Kolksatasid puhvritaldrikud, üsna

maad ligi tormas mühisedes pidurituul ja valgustatud vaguniaknad hakkasid liikuma. Ostap õiendas ikka veel, kuid temast veeresid juba mööda triibulised diivanid, pa-gasivõrgud, vagunisaatjad laternatega, restoranvaguni lillekimbud ja laepropellerid. Ära sõitis bankett šampanjaga, vana ja uue ungari veiniga. Käest läksid kotletid linnulihast ja kadusid öhe. Frikandoo, õrn frikandoo, millest Ostap nii tuliselt oli jutustanud, lahkus Gremjaštši Kljutšist. Aleksandr Ivanovitš astus lähemale:
«Nii ma seda ei jäta,» torises Ostap. «Nõukogude ajakirjanduse korrespondent kõrbesse maha jätta! Ajan jalule kogu üldsuse. Koreiko! Lahkume esimese kiirrongiga! Ostame ära kõik kohad rahvusvahelises vagunis!»
«Olge ikka,» lausus Koreiko, «kust seda kiirrongi võtta! Siit ei lähe mingeid ronge. Plaani järgi algab liiklus alles kahe kuu pärast.»
Ostap tõstis pead. Ta nägi abessiiniamusta taevast, metsikuid tähti ja taipas. Kuid Koreiko arglik vihje banketile andis talle uut jõudu.
«Künka taga on lennuk,» ütles Bender. «See, mis pidustustele tuli. Ta lahkub alles koidikul. Jõuame.»
Õigel ajal kohalejõudmiseks asusid miljonärid teele pikal kaamelisammul. Jalad uppusid liiva, põlesid rändkarjakasvatajate lõkked, sumadani ja koti tassimine ei olnud raske, kuid äärmiselt vastik. Kui nad Gremjaštši Kljutši poolt tulles künkale ronisid, jõudis sinna propellerimüras teiselt poolt koit. Künkalt alla läksid Bender ja Koreiko juba jooksul, kartes, et lennuk ilma nendeta ära lendab.
Lennuki katusekõrguste gofreeritud tiibade all kõndisid väikesed nahkmantleis mehaanikud. Aeglaselt pöörlesid kolm propellerit, asendades kõrbes puuduvat ventilat-siooni. Reisijatekabiini ruudukujuliste akende ees ripnesid plüüšnuppudega kardinad. Piloot, toetudes seljaga alumiiniumist astmele, sõi pirukat ja rüüpas pudelist narsaani.
«Oleme reisijad,» hüüdis Ostap hingeldades. «Kaks esimese klassi piletit!»
Keegi talle ei vastanud. Piloot viskas pudeli minema ja hakkas kätiskindaid kätte ajama.
«Kas kohti on?» kordas Ostap piloodi käest kinni kahmates.

«Reisijaid me peale ei võta,» ütles piloot trepikäsipuust kinni haarates. «See on erireis.»
«Ostan lennuki ära! »pahvatas suur kombinaator. «Keerake paberisse.»
«Eest ära!» hüüdis mehaanik piloodile järgnedes.
Propellerid lõid kiiresti pöörlema ja kadusid. Võbisedes ja vankudes pöördus lennuk vastu tuult. Õhuvoolud tõukasid miljonäre tagasi, künka poole. Ostapi peast lendas kaptenimüts ja veeres säärase kiirusega India poole, et tema saabumist Kalkutasse võis oodata hiljemalt kolme tunni pärast. Nii ta olekski Kalkuta peatänavale veerenud ja oma salapärase ilmumisega Intelligence Service'ile lähedaste ringkondade tähelepanu köitnud, kui lennuk poleks õhku tõusnud ja torm vaikinud. Õhus läigatas ta veel oma külgi ja kadus päikesevalgusse. Ostap jooksis mütsi järele, mis oli saksauulipõõsasse kinni jäänud, ja lausus:
«Transport läks käest. Raudteega sattusime tülli. Õhuteed on meile suletud. Jala? Nelisada kilomeetrit. See ei paku lõbu: Jääb üks tee - minna üle muhamedi usku ja asuda teele kaamelitel.»
Muhamedi usu suhtes Koreiko vaikis, kuid mõte kaamelitest talle meeldis. Restoranvaguni ja lennuki meeliköitev välimus oli kinnitanud temas soovi teha arsti-aktivisti lõbusõit, muidugi ilma husaarluseta, kuid ka mitte ilma teatava uljuseta. Magistraali ühendamisele saabunud auulid ei olnud veel lahkunud ja kaameleid õnnestus osta sealsamas Gremjaštši Kljutšis. Kõrbelaevad maksid sada kaheksakümmend rubla tükk.
«Nii odavqd!» sosistas Ostap. «Ostame viiskümmend kaamelit. Või koguni sada!»
«See on husaarlus,» ütles Aleksandr Ivanovitš mornilt.
«Mida nendega peale hakata? Aitab kahestki.»
Hüüete saatel seadsid kasahhid reisimehed küürude vahele, aitasid kinni siduda sumadani, koti ja teemoona - burdjukitäie kumõssi ja kaks oinast. Kaamelid tõusid esmalt tagajalgadele ja see pani miljonärid sügavalt kummarduma, siis aga esijalgadele, ja hakkasid piki Idamagistraali tammi sammuma. Nööri otsa seotud oinad sörkisid sabas, aeg-ajalt haavleid puistates ja südantlõhestavalt määgides. .
«Hei, šeik Koreiko!» hüüdis Ostap. «Aleksandr Ibn-Ivanovitš! Kas pole elu ilus?»

Šeik ei vastanud. Talle oli sattunud laisk kaamel ja ta peksis saksauulikepiga raevukalt selle paljast tagumikku.

XXXI peatükk BAGDAD

Seitse päeva vedasid kaamelid uusi šeike läbi kõrbe. Teekonna algul lõbutses Ostap kogu südamest. Kõik tegi talle, nalja: nii kaameliküürude vahel kõikuv Aleksandr Ibn-Ivanovitš ja vilets kõrbelaev, kes oma kohustustest kõrvale püüdis hiilida, kui ka kott miljoniga, millega lüües suur kombinaator kangekaelseid uinaid vahetevahel ergutas. Ennast nimetas Ostap kölonel Lawrence'iks.
«Ma olen emiir-dünamiit!» hüüdis ta kaameli kõrgel seljal õõtsudes. «Kui me kahe päeva pärast korralikku toitu ei saa, siis kihutan mässama mõned suguharud. Ausõna!

Nimetan enda prohveti volinikuks ja kuulutan välja püha sõja, džihaadi. Näiteks Taanile. Miks taanlased oma printsi Hamleti hulluks ajasid? Praeguses poliitilises olukorras rahuldab selline ettekääne isegi Rahvasteliitu. Jumala eest, ostan inglastelt miljoni eest vintpüsse, - neile meeldib suguharudele tulirelvi müüa, ja marss Taani peale. Saksamaa laseb läbi - reparatsioonide arvel. Kujutage endale ette suguharude sissetungi Kopenhaagenisse? Kõige ees valgel kaamelil mina. Oh! Panikovskit ei ole! Saaks taani hanesid süüa! . . :»

Ent mõne päeva pärast, kui oinastest jäid järele ainult nöörid ja kumõss oli kõik ära joodud, muutus emiir-dünamiit nukraks ning pomises melanhoolselt:

«Araabia kõrbes, kus leida on vaid. . . »

Mõlemad šeigid jäid väga kõhnaks, räbaldusid, läksid habemesse ja hakkasid sarnanema vaese kogukonna dervišitega.

«Veel natuke kannatust, Ibn-Koreiko, ja jõuamegi linna, mis ei jää maha Bagdadist. Lamedad katused, pärismaalaste orkestrid, idamaised restoranid, magusad veinid, legendaarsed piigad ja nelikümmend tuhat praevarrast kara, türgi, tatari, mesopotaamia ja odessa šašlõkiga. Ja kõige lõpuks raudtee.»

Kaheksandal päeval jõudsid teelised vana kalmistu juurde. Haudade poolringikujulised read ulatusid kivistu-

582

nud lainetena peaaegu silmapiirini. Surnuid siin maasse ei kaevatud. Nad pandi maha ja kaeti kividega. Surnute tuiskliivase linna kohal säras jubedust tekitav päike. Vana Ida lebas oma kuumades kirstudes.

Kombinaatorid andsid kaamelitele piitsa ja jõudsid peagi oaasi. Kaugelt ümberringi valvasid linna paplite rohelised tõrvikud, mis veega üleujutatud ruudulistelt riisipõldudelt vastu peegeldusid. Üksikutena seisid karagatšid, mis täpselt reprodutseerisid hiiglasuure puujalaga gloobuse kuju. Ilmusid nähtavale eeslid, seljas paksud halattides ratsanikud ja ristikheina seljatäied.

Koreiko ja Bender möödusid poodidest, kus müüdi rohelist tubakapulbrit ja haisvat šrapnellipeaga sarnanevat koonusseepi. Valgete tutthabemetega käsitöölised askeldasid vaskpleki kallal, keerates sellest kausse ja kitsa kaelaga anumaid. Kingsepad kuivatasid päikese käes väikesi tindiga värvitud nahku. Mošeede tumesinised, kollased ja helesinised kahlid kiirgasid vedelat klaasvalgust.

Ülejäänud osa ööpäevast magasid miljonärid raskelt ja tuimalt võõrastemajas, hommikul aga kümblesid valgetes vannides, ajasid habeme maha ja läksid linna.. Šeikide pilvitut meeleolu rikkus vajadus sumadani ja kotti kaasas tassida.

«Pean oma esimeseks kohuseks,» ütles Bender kiitlevalt, «tutvustada teid imekeldriga. Selle nimeks on «Kuu all». Olin siin oma viis aastat tagasi, pidasin loenguid võitlusest abortide vastu. Milline kelder! Poolpimedus, jahedus, peremees an Tiflisist, kohalik orkester, külm viin, tantsijannad tamburiinide ja tsimblitega. Vajume sinna terveks päevaks. Võib ju arstidel-aktivistidel oma miniatuurseid nõrkusi olla? Mina maksan. Kuldvasikas vastutab kõige eest.»

Ja suur kombinaator raputas oma kotti.

Kuid keldrit «Kuu all» enam ei olnud. Ostapi imestuseks ei olnud enam isegi seda tänavat, kus kõlasid keldri tamburiinid ja tsimblid. Selle asemel oli nüüd sirge euroopalik tänav, mille kogu pikkuses käisid üheaegsed ehitustööd. Plangud, alabastritolm,

veoautod, mis palavat õhku veelgi kuumendasid. Ostap silmitses hetke laiade akendega halle telliskivifassaade, müksas Koreikot ja ütles: «On veel üks koht, peremees on Bakuust.» Ja viis ta linna teise otsa. Kuid sealgi ei olnud enam värssides silti, mille oli koostanud Bakuu kõrtsmik ise:

Austa ennast,
austa meid,
austa Kaukaasiat,
külasta meid.

Selle asemel ilmus šeikide silme ette kartongplakat araabia ja vene tähtedega:

LINNA KAUNITE KUNSTIDE MUUSEUM

«Astume sisse,» lausus Ostap nukralt, «seal on vähemalt jahedam. Pealegi kuulub muuseumi külastamine arstide -aktivistide reisiprogrammi!»

Nad astusid suurde, kriidiga valgendatud tuppa, lasksid põrandale oma miljonid ja hõõrusid varrukaga hulga aega kuumendavaid laupu. Muuseumis oli ainult kaheksa eksponaati: mammuti hammas, mille noorele muuseumile oli kinkinud Taškendi linn, õlimaal «Lahing basmatšidega», kaks emiiri halatti, akvaarium kuldkalaga, vitriin kuivatatud rohutirtsuga, Kuznetsovi vabrikus toodetud portselankujuke ja lõpuks makett obeliskist, mille linn kavatses püstitada keskväljakule. Sealsamas, projekti jalamil, oli suur lintidega plekkpärg. Selle oli hiljuti toonud naabervabariigi eridelegatsioon, kuna aga obeliski veel ei olnud (selleks assigneeritud summad läksid sauna ehitamiseks, mis linnale sootuks vajalikum oli), siis asetas delegatsioon pärja pärast vastavaid kõnesid projektile.

Külastajate juurde astus kiirel sammul noormees, buhhaara samettübeteika paljaksaetud peas, ja küsis, ise kangesti närveerides, nagu oleks ta olnud kõige selle autor:

«Millised on teie muljed, seltsimehed?»

«Pole viga,» lausus Ostap.

Noormees oli muuseumi juhataja ja hakkas kohe rääkima raskustest, mida tema valulaps peab üle elama. Ei jätku krediite. Taškent andis ainult ühe hamba; pole kedagi, kes oma maa kunstilisi ja ajaloolisi väärtesemeid koguks. Spetsialisti ka ei saadeta.

«Oleks mul kolmsada rubla!» hüüatas juhataja. «Korraldaksin siin Louvre'i!»

«Kuulge, kas te hästi linna tunnete?» päris Ostap Aleksandr Ivanovitšile silma pilgutades. «Kas te võite meile mõningaid vaatamisväärsusi näidata? Tundsin teie linna, kuid ta on kuidagi muutunud.»

Juhatajale tegi see suurt heameelt. Hüüdes, et ta näi-

tab kõike isiklikult, pani ta muuseumi iukku ja viis miljonärid samale tänavale, kus nad pool tundi tagasi olid otsinud keldrit «Kuu all».

«Sotsialismi -nimeline prospekt!» ütles ta. alabastritolmu rahuldustundega sisse hingates. «Oh! Milline tore õhk! Mis siin veel aasta pärast on! Asfalt! Autobuss! Irrigat-

siooni Instituut! Troopika Instituut! Noh, kui Taškent ka siis teaduslikke jõude ei anna! . . . Teate, neil on nii palju mammutiluid, mulle aga saatsid kõigest ühe hamba, kuigi meie vabariigis selline teadusejanu valitseb.»
«Kas näete?» tähendas Koreiko Ostapile etteheitvalt otsa vaadates.
«Ja kas teate,» sosistas entusiast. «Mul on kuri kahtlus, et see ei olegi mammuti hammas. Nad sokutasid meile elevandi oma!»
«Aga kuis on teil lugu, noh, nihukeste kõrtsidega aasia laadis, timpaanide ja flöötidega?» päris suur kombinaator kärsitult.
«Need on oma aja ära elanud,» vastas noormees ükskõikselt. «Ammu juba oleks olnud aeg seda paiset ja epideemiate kollet hävitada. Kevadel lämmatasimegi viimase punkri. Nimeks oli «Kuu all».»
«Lämmatasite?» ahhetas KorAiko.
«Ausõna! Kuid selle eest avati vabrikköök. Euroopa toidud. Taldrikuid pestakse ja kuivatatakse elektriga. Kõhuhaiguste kõver langes järsult.»
«Mida küll ära tehakse!» hüüatas suur kombinaator nägu kätega kattes.
«Te pole veel midagi näinud,» ütles muuseumi juhataja häbelikult naeratades. «Lähme vabrikkööki lõunale.»
Nad istusid puldankattega siniseääreliste festoonidega voorimehetõlda ja asusid teele. Teel sundis lahke teejuht, miljonäre ikka ja jälle pead baldahhiini alt välja pistma, näidates neile juba valmisehitatud hooneid, ehitatavaid hooneid ja kohti, kuhu need alles ehitatakse. Koreiko jõllitas tigedalt Ostapit. Ostap keeras talle selja ja sõnas:
«Milline tore pärismaalaste turg! Bagdad!» «Seitsmeteistkümnendal hakkame ära koristama,» ütles noormees, «Siia tuleb haigla ja kooperatiivide keskus.»
«Ja teil pole kahju sellest eksootikast? See on ju Bagdad!»
«Väga ilus!» ohkas Koreiko.
Noormees vihastas:

«Teile, külalistele, ilus, meie aga peame siin elama.» Vabrikköögi kahhelseintega suures saalis laest rippuvate kärbsepaberite all sõid reisumehed kruubisuppi ja väikseid pruune' kotlette. Ostap päris, kuidas veiniga on, ent sai piduliku vastuse, et hiljuti avastati linna lähedal mineraalvee allikas, mis oma maitselt on kuulsast narsaanist parem. Tõestuseks nõuti pudel uut vett ja joodi see hauavaikuse saatel tühjaks.
«Kuis on aga lood prostitutsiooni kõveraga?» päris Aleksandr Ibn-Ivanovitš lootusevarjundiga hääles.
«On järsult langemas,» vastas vääramatu noormees.
«Oi, mida küll ära tehakse!» lausus Ostap võltsilt naeru kihistades.
Ent ta ei teadnud tõepoolest, mida tehakse. Kui lauast tõusti, selgus, et noormees oli juba kõigi eest maksnud. Ta ei nõustunud mingi hinna eest miljonäridelt raha võtma, veendes neid, et niikuinii saab ta ülehomme palka, seni aga saab ta kuidagi hakkama.
.
«Kuid lõbustused? Kuidas linn lõbutseb?» päris Ostap juba ilma ekstaasita.
«Timpaanid, tsimblid?»

«Te siis ei teagi!» imestas muuseumi juhataja. «Möödunud nädalal avati meil linna filharmoonia. Suur Bebeli ja Paganini-nimeline sümfooniline kvartett. Kohe sõidame sinna. Kuidas ma selle küll unustasin!»

Pärast seda, kui ta oli maksnud lõuna eest, oli eetilistel kaalutlustel võimatu filharmoonia külastamisest keelduda. Sealt väljudes lausus Aleksandr Ibn-Ivanovitš koja-mehe näälega:

«Linna fisharmoonia!»

Suur kombinaator punastas. .

Teel võõrastemajja peatas noormees järsku voorimehe, sundis miljonäre maha tulema, võttis neil käest kinni ja viis nad, ise suurest vaimustusest kikivarvule tõustes, võrkaiakesega piiratud väikse kivi juurde.

«Siia tuleb obelisk!» ütles ta tähtsa häälega. «Marksismi kolonn! »

Hüvasti jättes palus noormees sagedamini külla tulla. Heasüdamlik Ostap lubas seda tingimata teha, sest tal polevat kunagi nii rõõmsat päeva olnud kui täna.

«Mina lähen jaama,» ütles Koreiko, kui nad olid Benderiga kahekesi jäänud.

«Kas sõidame teise linna pummeldama?» küsis Ostap.

«Taškendis võib lõbusalt kolm päeva veeta.»

«Mulle aitab juba,» vastas Aieksandr Ivanovitš. «Lähen jaama sumadani hoiule andma, hakkan siin kusagil kontoriametnikuks. Jään kapitalismi ootama. Siis lõbutsengi.»

«Oodake siis pealegi,» ütles Ostap küllaltki jõhkralt.

«Mina sõidan minema. Tänane päev tähistas pahandavaid arusaamatusi, kohalikke liialdusi. Meie maal on kuldvasikaI siiski veel natuke võimu!»

Vaksali väljakul nägid nad erirongi korrespondentidega, kes pärast Magistraali ühendamist olid Kesk-Aasias ekskursiooni sooritamas. Nad olid ümber piiranud Uhhud-šanski. Piduliku komplekti omanik aina keerles kõigile oma oste näidates. Peas oli tal šaakalisabaga ääristatud sametmüts ja seljas vateeritud tekist õmmeldud halatt. Plüüšprohveti ennustused läksid järjest rohkem täide.

XXXII peatükk

SUURTE VÕIMALUSTE VÄRAVAD

Tol nukral ja helgel sügispäeval, kui aednikud Moskva skväärides lilli lõikavad ja neid lastele jagavad, magas leitnant Šmidti esimene poeg Šuura Balaganov Rjazani vaksali ootesaalis pingil. Ta lamas, pea puust käetoel. Kortsunud soni oli ninale tõmmatud. Kõigest oli näha, et «Antiloobi» pardamehaanik ja sõravolinik on õnnetu ning kerjuslikult vaene. Tema habemes põse külge oli tükk munakoort kleepunud. Puldankingad olid vormi ja värvi kaotanud ning tuletasid meelde moldaavia pastlaid. Kahevärvilise saali kõrge lae all lendlesid pääsukesed.

Suurte pesemata akende tagant paistsid blokeering, semaforid ja muud raudteemajanduses vajalikud värgid. Sagisid pakikandjad ja voogaski saali saabunud rongi suur elanikkond. Viimasena tuli perroonilt puhtas riides reisija. Avatud kerge

vihmamantli alt paistis kõige peenema kaleidoskoopilise ruudulise mustriga ülikond. Püksisääred langesid otsekui joana lakk-kingadele. Reisija välismaalase välimust täiendas pehme kübar, mis oli õige pisut otsmikui viltu. Pakikandja abi ta ei kasutanud ja kandis oma sumadani ise. Reisija sammus laisalt mööda tühja saali ja oleks kahtlemata vestibüüli sattunud, kui poleks äkki Balaganovi haledat kuju märganud. Ta pilutas silmi, astus lähemale ja silmitses natuke aega magajat. Siis kergitas

587

ta ettevaatlikult, kahe kinnastatud sõrmega, pardamehaaniku näololevat soni ja naeratas..
«Ärgake, krahv, teile on maa alt kutse!» ütles ta Balaganovit raputades.
Šuura tõusis istukile, äigas käega üle. silmade ja tundis alles siis reisija ära.
«Komandör!» karjatas ta.
«Ei, ei maksa,» tähendas Benderkätt kaitseks ette sirutades, «ärge mind kaisutage. Met olen nüüd uhke.»

Betlaganov keerles komandöri ümber. Ta ei tundnud teda kuidagi ära. Muutunud oli mitte ainult riietus. Ostap oli kõhnemaks jäänud, silmades hajameelne pilk, näol koloniaalpäevitus. .

«Pruun mis pruun!» hüüatas Balaganov rõõmsalt. «Küll on pruun!»

«Pruun jah,» lausus Bender väärikalt. «Vaadake pükse, Euroopa - «A»! Ja kas seda olete näinud? Mu vasaku käe nimetissõrmes on briljantsõrmus. Neli karaati. Kuid millised on teie saavutused? Kas ikka veel poega mängite?»
«Ah mis,» pomises Šuura, «ikka väikest viisi.»Einelauas tellis Ostap endale valget veini ja biskviite ning pardamehaanikule õlut ja võileibu.
«Öelge, Šuura, ausalt, kui palju oleks teile raha vaja, et õnnelikuks saada,?» küsis Ostap. «Võtke aga kõik kokku.»
«Sada rubla,» vastas Balaganov vorstiga võileiva söömist kahetsusega katkestades.

«Ei, te ei saanud minust aru. Mitte tänaseks päevaks, vaid üldse. Et õnnelikuks saada. Selge? Et teil oleks ilmas hea elada.»

Balaganov mõtles kaua, naeratas ar:glikult ja kuulutas lõpuks, et täielikuks õnneks on tal vaja kuus tuhat nelisada rubla ja et selle summaga on tal ilmas väga hea elada.
«Olgu pealegi,» lausus Ostap, «võtke viiskümmend tuhat.»

Ta avas põlvedel kandilise sakvuajaaži ja. ulatas Balaganovile viis nööriga kinniseotud valget pakki. Pardamehaaniku isu oli kui peoga pühitud. Ta katkestas söömise, peitis raha taskutesse ega võtnudki enam käsi taskust välja.
«Kas toodigi siis kätte taldrikul?» küsis ta vaimustatult.
«Taldrikul jah,» vastas Ostap ükskõikselt. «Helesinise äärega taldrikul. Hammaste vahel toodi ära. Liputati hulk

588

aega saba, enne kui nõustusin vastu võtma. Nüüd juhatan mina paraadi! Tunnen end väga hästi.» .
Viimased sõnad lausus ta ebakindlalt.
Paraadist, tõtt öelda, ei saanud asja, ja suur kombinaator valetas, kui ta seda ütles. Õigem oleks olnud üles tunnistada, et tal on kuidagi ebamugav, mida ta aga ei tahtnud teha.

Sellest ajast, kui ta lahkus Aleksandr Ivanovitšist käsipakkide hoiuruumi juures, kuhu põrandaalune miljonär oma kohvri hoiule andis, oli möödunud kuu aega.
Juba esimeses linnas, kuhu Ostap vallutaja lõbususega sisse sõitis, ei saanud ta võõrastemajas tuba.
«Võtke kui palju tahate!» ütles suur kombinaator üleolevalt.
«Pole midagi parata, kodanik,» vastas portjee. «Kogu mullateadlaste kongress tuli katsejaama vaatama. Kõik kohad on teaduse esindajatele reserveeritud.»
Portjee viisakas ilme väljendas lugupidamist kongressi vastu. Ostap oleks tahtnud kisendada, ettema on peremees, et teda tuleb austada ja temast on vaja lugu pidada, et tal on kotis miljon, kuid pidas targemaks vaikida ja astus tänavale väga ärritatud meeleolus.
Kogu päeva sõitis ta voorimehel mööda linna. Parimas restoranis ootas ta poolteist tundi, kuni mullateadlaste kongress, kes siin lõunal oli, lauast tõusis. Teatris toimus etendus sel päeval mullateadlastele, harilikele kodanikele pileteid ei müüdud. Pealegi ei oleks Ostapit kotiga saali lastud ja seda polnud kuhugi jätta. Et teaduse huvides mitte tänaval ööbida, sõitis miljonär samal õhtul ära, et rahvusvahelises vagunis end korralikult välja magada.
Hommikul tuli Bender maha suures Volga-äärses linnas.
Puudelt langes spiraalselt keereldes kollaseid läbipaistvaid lehti. Volgalt puhus külm tuul. Vabu tube polnud üheski võõrastemajas.
«Vahest kuu aja pärast,», vastasid kõheldes habemega ja ilma habemeta, vuntsidega ja lihtsalt paljaksaetud näoga administraatorid. «Enne kui elektritsentraalis kolmas agregaat kokku monteeritakse, ärge lootkegi. Kõik on väija antud spetsialistidefe. Ja pealegi käib komsomoli ringkonnakongress. Me ei saa teid kuidagi aidata.»
Samal ajal kui suur kombinaator portjeede kõrgete pultide taga seisis, sagisid hotellitreppidel insenerid, tehni-

kud, välismaa spetsialistid ja kommunistlikud noored - kongressi delegaadid.
Ja jälle veetis Ostap päeva voorimehel, oodates kärsitult kiirrongi, kus saaks ennast pesta, puhata ja ajalehte lugeda.
Suur kornbinaator veetis viisteist ööd mitmesugustes rongides, sõites linnast linna, sest vabu tube ei olnud kusagil. Ühes kohas püstitati kõrgahju, teises külmutushoonet, kolmandas tsingitehast. Kõik kohad olid täis tööga seotud inimesi. Neljandas kohas sattus Ostapi teele pioneeride kokkutulek, ja numbritoas, kus miljonär oleks võinud õhtu sõbratariga huvitavalt mööda saata, käratsesid lapsed. Linnast linna sõites muretses ta endale ühtteist, ostis sumadani miljoni jaoks, reisitarbeid ja riideid. Ostap mõtles juba ette võtta pikka reisi Vladivostokki, et veeta rahulikult kolm nädalat, mis sinna ja tagasi sõiduks kulub, ent tundis äkki, et kui ta otsemaid jalameheks ei hakka, sureb ta mingisse salapärasesse raudteehaigusse. Siis võttis ta appi vahendi, mis oli aidanud alati, kui ta veel tühjade taskute õnnelik omanik oli. Ta hakkas teise isikuna esinema, telegrafeerides ette, et saabub insener või arst-aktivist või tenor või kirjanik. Tema imestuseks leidus tube kõigile inimestele, kes asja pärast reisisid, ja Ostap toibus pisut rongides õõtsumisest. Ükskord tuli tal toa saamiseks isegi leitnant Smidti poega mängida. Pärast seda episoodi hakkasid suurt kombinaatarit muremõtted vaevama.

«Ja see ongi siis miljonäri elu!» mõtles ta kibedusega. «Kuhu jääb lugupidamine? Kuhu austus? Kuhu kuulsus? Kuhu võim?»

Isegi Euroopa - «A», millega. ta Balaganovi ees kiitles, - ülikond, kingad ja kübar - olid ostetud komisjonikauplusest ja oma suurepärasele kvaliteedile vaatamata oli neil üks puudus - need ei olnud omad, vaid olid võõrad, võõra seljast. Neid oli keegi juba kandnud, võib-olla küll tunni või minuti, kuid ikkagi olid nad teise seljas olnud. Ülekohtune oli ka see, et valitsus ei pööra mingit tähelepanu miljonäride viletsale olukorrale ja jaotab eluhüvesid plaani järgi. Ja üldse oli asi halb. Jaamaülem ei tõstnud kätt kõrva äärde, mida ta endistel aegadel iga viiekümnetuhandese kapitaliga kaupmehe ees oli teinud, linnaisad ei tulnud ennast võõrastemajja esitlema, ajakirjandus ei tõtanud intervjuud saama ja avaldas miljonä-

ride fotode asemel mingite löökIaste portreesid, kes ainult sada kakskümmend rubla kuus teenisid.

Ostap luges oma miljoni iga päev üle ja ikka jäi see miljoniks, välja arvatud vaid mingi tühine summa. Ta pingutas kõigest väest, lõunatas mitu korda pägvas, jõi kallimaid veme, andis röögatuid jootrahasid, ostis sõrmuse, jaapani vaasi ja kärbinahast kasuka. Kasukas ja vaas tuli kinkida koristajale, sest Ostap ei armastanud reisi peal pagasiga jännata. Pealegi võis ta vajaduse korral osta veel hulgaliselt kasukaid ja vaase. Kuu ajaga kulutas ta ära kõigest kuus tuhat.

Ei! Paraadist ei tulnud midagi välja, kuigi kõik oli oma kohal. Aegsasti saadeti välja liinurid, määratud ajaks saabusid väeosad, mängis orkester. Ent mitte temale ei vaadanud polgud, mitte temale ei hüüdnud nad hurraa, mitte temale ei löönud takti kapellmeister. Kuid Ostap ei andnud veel alla. Ta lootis kõvasti Moskva peale.

«Aga Rio de Janeiro,» küsis Balaganov õhinal. «Kas sõidame?»

«Kuradile käigu ta!» kirus Ostap ootamatu vihaga. «Kõik on väljamõeldis, pole mingit Rio de Janeirot, ka Ameerikat ei ole ja Euroopat samuti, mitte midagi ei ole. Ja üldse on viimaseks linnaks Šepetovka, mille vastu laksuvad Atlandi ookeani lained.»

«Küll on ajad!» ohkas Balaganov.

«Üks doktor seletas mulle selle ära,» jätkas Ostap, «välismaa on müüt hauatagusest elust. Kes sinna satub, see enam tagasi ei tule.»

«Otsekui tsirkus!» hüüatas Šuura, kes millestki polnud aru saanud. «Oh, kuidas ma nüüd oma elu sean! Vaene Panikovski! Ta rikkus küll konventsiooni, aga jumal temaga! Küll vanamees oleks rõõmustanud!»

«Teen ettepaneku austada kadunu mälestust püstitõusmisega,» ütles Bender.

Piimavennad tõusid püsti ja seisid vaikides minuti, vaadates maha, murtud biskviitidele ja poolikule võileivale.

Rusuva vaikuse katkestas Balaganov.

«Teate, mis Kozlevitš teeb?» lausus ta. «Otsekui tsirkus! Ta pani «Antiloobi» siiski kokku ja töötab Tšernomorskis. Saatis kirja. Siin see on. . .»

Pardamehaanik tõmbas sonist kirja.

«Tervist, Šuura,» kirjutas «Antiloobi» juht. «Kuidas elate? Kas olete ikka veel l. S. poeg? Mina elan hästi,

ainult raha ei ole, auto aga on pärast remonti kuidagi tujukas ja töötab kõigest ühe tunni päevas. Kogu aeg parandan teda, kõik jõu võtab ära. Sõitjad pahandavad. Võib-olla teie, kallis Šuura, saadaksite mulle õlivooliku, kas või vana. Siin ei saa turult üldsegi osta. Otsige Smolenski turult, sealt, kus vanu lukke ja võtmeid müüakse. Aga kui teil halvasti läheb, sõitke siia, kuidagi ikka läbi tuleme. Seisan Mehringi tänava nurgal, börsi ees. Kus O. B. nüüd on? Lugupidamisega teie Adam Kozlevitš. Unustasin. Minu juuresbörsil käisid ksjondsid, Kušakovski ja Morošek. Oli skandaal. A. K.»

«Jooksen kohe voolikut ostma,» lausus Balaganov murelikult.

«Pole vaja,» vastas Ostap. «Ostan talle uue auto. Sõidame «Grand Hotelli», reserveerisin seal telegraafi teel toa sümfooniaorkestri dirigendi nimele. Teid aga on tarvis riidesse panna, puhtaks pesta, teile kapitaalremont teha. Teie ees, Šuura, avanevad suurte võimaluste väravad.»

Nad väljusid Pritsimaja väljakule. Taksot ei olnud. Voorimehel sõita Ostap ei tahtnud.

«See on mineviku sõiduk,» ütles ta põlgusega, «sellel kaugele ei sõida. Pealegi elavad seal voodri all väikesed hiired.»

Tuli trammile istuda. Vagun oli puupüsti täis. See oli üks neid tülirohkeid vaguneid, mis tsirkuleerisid pealinnas. Tööeelsetel suure koormatusega ho:mmikutundidel hakkab mõni õel vanaeit trammis riidlema. Järk-järgult kistakse tülli kõik vaguni reisijad, isegi need, kes tulevad sinna pool tundi hiljem. Öel vanaeit on juba ammu maha läinud, keegi ei tea enam ka tüli põhjust, kuid riid ja sõimlemine jätkuvad ning sõnelusse astuvad järjest uued reisijad. Ja hilise ööni ei vaiki säärases vagunis sõimlemine.

Ärritatud reisijad lahutasid Balaganovi. Ostapist ja varsti tolknesid piimavennad rindade ja korvide vahele surutult teine teises .vaguni otsas. Ostap rippus rihma küljes, vaevaga rahvasummas oma kohvrit hoides, mida vool kogu aeg edasi kiskus.

Äkki kostis üle hariliku trammisõimlemise sealtpoolt, kus hõljus Balaganov, naisterahva karjatus:

«Paljaks varastati! Pidage kinni! Siin ta ongi!»

Kõik pöörasid pea. Uudishimust hingeldades hakkasid asjaarmastajad sündmuskohale trügima. Ostap nägi Balaganovi hämmeldunud nägu. Pardamehaanik ei taibanud

ise ka veel, mis oli juhtunud, keegi hoidis teda kõvasti kinni käest, millesse oli pigistatud väikese pronksketiga tilluke naisterahva käekott.

«Bandiit!» kisendas naisterahvas. «Kohe kui selja pöörasin, oh ta...»

Viiekümne tuhande omanik varastas käekoti, milles polnud muud kui kilpkonnaluust puudritoos, ametiühingupilet ja üks rubla seitsekümmend kopikat raha. Vagun peatus. Asjaarmastajad tirisid Balaganovit ukse poole.

Ostapist möödudes sosistas Šuura nukralt:

«Mis see küll tähendab? Võtsin masinlikult.»

«Ma sulle näitan masinlikult!» ütles pensneed kandev asjaarmastaja pardamehaanikule rahuldustundega mööda kaela virutades.

Aknast nägi Ostap, kuidas militsionäär kiirel sammul grupi juurde astus ja kurjategijaga mööda sõiduteed minema läks.

Suur kombinaator pööras selja.

XXXIII peatükk

INDIA KÜLALINE

«Grand Hotelli» nelinurksest kinnisest õuest kostis kööginõude kolinat, aurusisinat ja hüüdeid: «Kaks teed kuueteistkümnendasse!» Valgetes koridorides aga oli helge ja vaikne justkui elektrijaama jaotussaalis. Sajaviiekümnes numbritoas magas väljasõidult tagasisaabunud mullateadlaste kongress, kolmkümmend numbrituba oli eraldatud välismaa kommersantidele, kes olid sõitnud selgitama hella küsimust - kas saab Nõukogude Liiduga lõppude lõpuks tulusalt kaubelda või mitte, neljast toast koosnev luksuslik apartement oli kuulsa hindu poeedi ja filosoofi käes, sümfooniaorkestri dirigendile määratud väikeses numbritoas magas Ostap Bender.

Ta lamas riietes plüüštekil, miljoniga sumadan kõvasti süles. Öö jooksul oli suur kombinaator sisse hinganud kogu toas sisalduva hapniku, ja sellesse jäänud keemilisi elemente võis lämmastikuks nimetada ainult viisakuse pärast. Lehkas hapuksläinud veini, põrgukotlettide ja veel millegi äraräägimata ilge järele. Ostap oiatas ja keeras

teise külje. Sumadan kukkus põrandale. Ostap avas kähku silmad.

«Mis seal küll juhtus?» pomises ta nägu krimpsutades. «Husaarlus restoranisaalis! Ja paistab, et isegi mingi kavalergardlus! Ptüi! Käitusin nagu teise gildi kaupmees!

Oh mu jumal, ega ma ometi saalisolijaid solvanud? Üks loll lõugas seal: «Mullateadlased, püsti!» Keegi nuttis ja vannutas pärast, et südames on ka tema mullateadlane. Muidugi olin see mina! Aga kuidas seekõik juhtus? . . .»

Ja talle tuli meelde, et eile oli ta kavatsenud seisusekohast elu alustada, oli otsustanud ehitada endale mauri stiilis üksikelamu. Kogu hommik oli möödunud grandioossetes unistustes. Ta kujutles endale minarettidega maja, raidkuju-näoga šveitserit, väikest külalistuba, piljardituba ja mingit konverentsisaali. Nõukogu maaosakonnas öeldi talle, et krundi võib saada. Kuid ehituskontoris varises kõik kokku. Mürinal kukkus vastu maad kivilarhviga šveitser, lõi kõikuma kuldne konverentsisaal. ja varisesid kokku minaretid.
«Te olete eraisik?» päriti ehituskontoris miljonärilt.
«Jah,» vastas Ostap, «teravapiiriline individuaalsus.»
«Ehitame kahjuks ainult kollektiividele ja organisatsioonidele.»
«Kooperatiivsetele, ühiskondlikele ja majandusorganisatsioonidele?» päris Ostap tusaselt.
«Jah, nendele.» .
«Aga mina?»
«Teie ehitage ise.» .
«Seda küll, ent kust ma võtan kive, kremoone? Ja lõpuks põrandaliistu? »

«Muretsege kuidagi. Kuigi see on raske. Kõik kontingendid on juba tööstuse ja kooperatsiooni tellimuste järgi ära jaotatud.»
See tõenäoliselt saigi inetu öise husaarluse põhjuseks.
Lamades võttis Ostap märkmiku ja hakkas kokku võtma miljoni saamisest peale tehtud kulutusi. Esimesel leheküljel oli mälestusväärne sissekanne:

Kaamel, 180 rbl.
oinas. 30 rbl.
Kumõss. 1 rbl. 75 kop.
Kokku 211 rbl. 75 kop.
Parem, ei olnud ka see, mis edasi tuli. Kasukas, soust, raudteepilet, jälle soust, jälle pilet, kolm mustadeks päe-

vadeks ostetud turbanit, voorimehed, vaas ja muu tühi - tähi. Kui mitte arvestada Balaganovi viitkümmend tuhandet, mis talle õnne ei toonud, oli miljon peaaegu terve.

«Ei- lasta kapitalimahutusi teha!» pahandas Ostap. «Ei lasta! Või hakata intellektuaalset elu elama, nagu mu sõber Lohhankin? Lõppude lõpuks olen ma materiaalseid väärtusi juba kogunud, tarvis vähehaaval vaimseid väärtusi koguda. Tarvis viivitamata kindlaks teha, milles seisab elu mõte.»

Talle meenus, et võõrastemaja vestibüülis tunglesid päev läbi tütarlapsed, kes tahtsid sissesõitnud hindu filosoofiga hinge üle rääkida.

«Lähen hindu juurde,» otsustas. Ostap. «Saan lõpuks teada, milles asi on. See on küll alpus, kuid teist väljapääsu pole.» .

Sumadan käes, laskus Bender kortsunud ülikonnas, nagu ta oli, esimesele korrusele ja koputas suurmehe toa uksele. Ukse avas tõlk.

«Kas filosoof võtab vastu?» päris Ostap.

«Oleneb keda,» vastas tõlk viisakalt. «Te olete eraisik?»

«Ei, ei ole,» ütles suur kombinaator kohkunult. «Olen ühe kooperatiivse organisatsiooni esindaja.»

«Olete grupiga? Mitu inimest teid on? Õpetajal, teate, on raske üksikisikuid vastu võtta. Ta eelistab vestelda. . .»

«Kollektiiviga?» võttis sõnasabast kinni Ostap. «Kollektiiv volitaski mind lahendama üht tähtsat printsipiaalset küsimust elu mõtte kohta.»

Tõlk lahkus ja tuli viie minuti pärast tagasi. Ta lükkas eesriide kõrvale ja, ütles pidulikult: «Suvatsege sisse astuda, kooperatiivne organisatsioon, kes soovib teada, milles on elu mõte.»

Kõrge ja ebamugava nikerdatud korjuga tugitoolis istus pruunis sametmaritlis ja samasuguses torumütsis suur filosoof ja poeet. Ta nägu oli tommu ja õrn, silmad mustad otsekui alamporutšikul. Rinda kattis habe, valge ja lai nagu frakimanisk. Naisstenografist istus tema jalge ees. Kaks tõlki, hindu ja inglane, olid aset võtnud tema kõrval.

Ostapit sumadaniga nähes hakkas filosoof tugitoolis nihelema ja sosistas midagi rahutult tõlgile. Stenografist asus tõtlikult kirjutama, tõlk aga pöördus suure kombinaatori poole:

«Õpetaja soovib teada, kas külalise sumadanis ei ole laule ja saagasid ning kas külalisel ei ole kavatsust neid

valjusti ette lugeda, sest õpetajale on juba ette loetud palju laule ja saagasid ning ta ei saa neid rohkem kuulata.»

«Ütelge õpetajale, et saagasid ei ole,» vastas Ostap lugupidavalt.

Mustasilmne rauk läks veel rohkem ärevile ja näitas midagi elavalt rääkides näpuga sumadanile.

«Õpetaja küsib,» alustas tõlk, «kas külaline ei kavatse tema numbrituppa elama asuda, sest tema juurde vastuvõtule pole veel kunagi sumadaniga tuldud.»

Ja alles pärast seda, kui Ostap oli rahustanud tõlki, tõlk aga filosoofi, lõdvenes pinge ja algas vestlus.

«Enne kui vastata teie küsimusele elu mõtte kohta,» lausus tõlk, «soovib õpetaja rääkida paar sõna rahvahariduse korraldamisest Indias.»

«Öelge õpetajale edasi,» teatas Ostap, «et rahvahariduse probleem huvitab mind juba lapseeast peale.»

Filosoof sulges silmad ja asus tõttamata rääkima. Esimese tunni rääkis ta inglise, ja teise tunni bengaali keeles. Vahetevahel hakkas ta tasase meeldiva häälega laulma ja ükskord isegi tõusis püsti, kergitas mantlit ja tegi mõned tantsusammud, mis kujutasid nähtavasti Pendžabi koolilaste mänge. Siis ta istus jälle ja sulges silmad ning Ostap kuulas kaua aega tõlki. Esialgu noogutas Ostap viisakalt pead, siis vahtis uniselt aknasse ja hakkas lõpuks muuga tegelema - kõlistas taskus peenraha, silmitses naudinguga sõrmust ja tegi isegi üsna avalikult silmi kenakesele stenografistile, mille järel see pliiatsiga veelgi kiiremini kritseldama hakkas.

«Kuidas siis elu mõttega jääb!» päris miljonär parajal hetkel.

«Enne soovib õpetaja tutvustada külalist rohkete materjalidega, mis ta on kogunud NSV Liidus rahvahariduse korraldamisega tutvudes,» selgitas tõlk.

«Öelge tema kõrgeausussele edasi,» vastas Ostap, «et külalisel ei ole midagi selle vastu.»

Ja masinavärk hakkas uuesti liikuma. Õpetaja rääkis, laulis pioneerilaule, näitas seinalehte, mis talle olid kinkinud saja neljakümne kuuenda töökooli õpilased, ükskord isegi nuuksatas. Tõlgid pomisesid kahel häälel, stenografist kirjutas, Ostap aga puhastas hajameelselt küüsi.

Lõpuks köhatas Ostap valjusti.

«Teate mis,» ütles ta, «tõlkida pole enam vaja. «Hakkan

juba bengaali keelest aru saama. Siis aga, kui elu mõttest jutt tuleb, tõlkige.»

Kui filosoofile Ostapi tungivat soovi korrati, haaras mustasilmset rauka ärevus.

«Õpetaja ütleb,» teatastõlk, «et ta ise tuli teie suurele maale, et teada saada, milles on elu mõte. Ainult seal, kus rahvaharidus on nii kõrgel tasemel nagu teil, saab elu oma mõtte. Kollektiiv...»

«Nägemiseni,» lausus suur kombinaator kähku. «Öelge õpetajale, et külaline palub luba viivitamata lahkuda.»

Kuid filosoof laulis juba õrnal häälel «Budjonnõi marssi», mida ta oli õppinud nõukogude lastelt. Ja Ostap lahkus ilma loata.

«Krišna!» karjus suur kombinaator oma toas ringi joostes. Višnu! Mis maailmas küll sünnib? Kus peitub lihtne tõde? Aga võib-olla olen ma loll ega saa millestki aru, ja elu on lihtsalt möödas, rumalalt, süsteemitult? Tõeline hindu, olge lahked, teab meie avarast maast kõik, kuid mina raiun nagu India külaline ooperis ikka ühte ja sama: «Ei lugeda jõua ma teemante säravaid turu kiviväravais.» Küll on see kõik vastik!»

Sel päeval lõunatas Osta,p ilma viinata ja jättis sumadani esimest korda numbrituppa. Hiljem istus ta vaguralt aknalaual ja silmitses huviga möödujaid, kes hüppasid autobussi otsekui oravad. .

Öösel suur kombinaator ärkas äkitselt ja tõusis voodis istukile. Oli vaikne, ja ainult restoranist kostis läbi lukuaugu melanhoolne boston.

«Kuidas ma ometi ära unustasin!» tõreles ta endaga.

Pahvatas siis naerma, süütas tule ja kirjutas kärmesti telegrammi:

«Tšernomorsk. Zosja Sinitskaja. Seoses elu mõttega valmis armastuse tiivul Tšernomorski lendama, vastus välk- telegrammiga Moskva Grand Hotell Bender.»

Ta helistas ja nõudis, et see kohe välktelegrammina ära saadetaks.

Zosja ei vastanud. Vastust ei olnud ka teistele telegrammidele, mis olid koostatud sellessamas meeleheitlikus ja lüürilises toonis.

597

XXXIV Peatükk

SÕPRUS NOORTEGA

Rong oli teel Tšernomorskisse.

Esimene reisija võttis pintsaku seljast, riputas selle pakivõrgu vasknagisse, võttis jalast kingad, tõmbas enese kägarasse, nii et puudutas lõuaga põlvi, ja pani jalga lapatsiga toatuhvlid.

«Kas olete kuulnud lugu ühest Voroneži maamõõtjast, kes osutus Jaapani mikaado sugulaseks?» küsis ta juba ette naeratades.

Teine ja kolmas reisija nihkusid lähemale. Neljas reisija lamas juba ülemisel diivanil kareda, vabarnakarva teki all ja vaatas tusaselt pildiajakirja.

«Kas tõesti pole kuulnud? Üksvahe räägiti sellest palju. See oli tavaline maamõõtja - abielus, ühetoalise korteri omanik, sada kakskümmend rubla palka. Tema nimi oli Bigussov. Tavaline, täiesti silmatorkamatu inimene, ja kui teada tahate, siis omavahel öeldes isegi molkus. Tuli siis ükskord ametist, tema juures toas aga istus jaapanlane, sihukeses, omavahel öeldes, heas ülikonnas, prillid ees, ja, kui teada tahate, maonahast kingades, viimane moekarje. «Kas teie perekonnanimi on Bigussov?» küsis jaapanlane. «Jah,» ütles Bigussov.«Aga ees- ja isanimi?» - «See ja see,» vastas Bigussov. «Õige,» ütles jaapanlane, «sel juhul ehk olete nii lahke ja võtate tolstovka seljast - ma tahan teie alasti ülakeha näha.» - «Palun,» ütles Bigussov. Omavahel öeldes, kui teada tahate, jaapanlane ülakeha isegi ei vaadanud, vaid kukkus kohe sünnimärki otsima. Bigussovil oligi küljes sihuke sünnimärk. Jaapanlane uuris seda läbi suurendusklaasi, kahvatas ja ütles: «Õnnitlen teid, kodanik Bigussov, ja lubage teile üle anda pakk ning ümbrik.» Naine muidugi avas paki. Seal aga, kui teada tahate, oli laastude sees jaapani kahe teraga mõõk. «Milleks mulle mõõk?» päris maamõõtja. «Lugege kiri läbi. Seal on kõik ära seletatud. Te olete samurai.» Nuüd kahvatas ka Bigussav. Voronež, kui teada tahate, ei ole mingi suur keskus. Omavahel öeldes - samuraidesse suhtutakse seal kõige eitavamalt. Midagi aga pole parata. Bigussov võtab ümbriku, rebib ära neliteist vahapitsatit, avab kirja ja loeb läbi. Kuidas te arvate, mis seal oli? Selgus, et täpselt kolmkümmend kuus aastat tagasi viibis inkognito Vo-

roneži kubermangus üks Jaapani poolprints. Omavahel öeldes, kui teada tahate, tema kõrgusega läks sohki üks Voroneži tüdruk ja sai lapse-inkognito. Tema kõrgus tahtis isegi abielluda, kuid mikaado keelas selle šifreeritud telegrammiga ära. Poolprints pidi sõitma ära ja laps jäi sohilapseks. See oligi Bigussov. Nüüd paljude aastate pärast hakkas poolprints surema, kuid seaduslikke lapsi nagu kiuste pole, ei ole kellelegi pärandust jätta, ja peale selle kaob kuulus suguvõsa, see aga on jaapanlasele kõige kurvem nähtus. Siis tuligi Bigussov meelde. Küll aga kukkus mehele õnn sülle! Praegu olevat ta juba Jaapanis. Vanamees on surnud. Bigussov ise aga on nüüd prints, mikaado sugulane. Peale selle, omavahel öeldes, sai ta veel miljon jeeni sularahas. Miljon! Sihukesele lollile!»

«Kui mulle miljon rubla antaks!» lausus teine reisija jalgu kõIgutades. «Küll ma näitaksin, mida miljoniga teha võib!»

Ülemiste diivanite vahele ilmus neljanda reisija pea.

Ta uuris tähelepanelikult meest, kes täpselt teab, mida miljoniga teha võib, ja peitis end sõnagi lausumata jälle ajakirja taha.

«Jaa-jah,» ütles kolmas reisija, harutades lahti raudteepakendit kahe individuaalkuivikuga, «raharingluse alal juhtub mitmesuguseid asju. Ühel Moskva piigal suri Varssavis onu ja jättis talle miljonilise pärandi, tema aga ei teadnud sellest midagi. Kuid seal, välismaal, saadi hais ninna, ja juba kuu aja pärast ilmus Moskvasse üsna korraliku välimusega välismaalane. See kekard otsustas tüdrukuga abielluda, enne kui see oma pärandist teada saab. Tüdrukul aga oli Moskvas peigmees, ka üsna ilus noormees, töötas Mõõtude ja Kaalude Palatis. Tüdruk armastas teda väga ega tahtnud loomulikult teisega tegemist teha. Too aga, välismaalane, oli otsekui hulluks minemas, saatis tüdrukule lilli, kompvekke ja fildepärs-sukki. Selgus, et välismaa kekard ei tegutsenud oma riisikol, vaid esindas aktsiaseltsi, mis oli onu piranduse ekspluateerimiseks spetsiaalselt asutatud. Neil oli isegi põhikapital- kaheksateist tuhat zlotti. See nende volinik pidi maksku mis maksab tüdrukuga abielluma ja tema välismaale viima! Väga romantiline lugu! Kujutage ette voliniku olukorda! Milline vastutus! Ta võttis avanssi ega saa seda tasa teha selle nõukoguliku peigmehe pärast. Seal aga, Varssavis, on lahti hullumaja! Aktsionärid ootavad, aktsiad langevad.

599

Ühesõnaga, asi lõppes krahhiga. Tüdruk läks oma nõukogude peigmehele. Nii ta ei saanudki midagi teada.»

«Küll oli loll!» ütles teine reisija. «Oleks see miljon mulleantud! »

Ja hirmsas ärevuses krahmas ta naabri käest kuiviku ning sõi selle närviliselt ära.

Ülemise diivani elanik köhatas pahaselt. Kõnelus nähtavas'ti ei lasknud tal magada.

All hakati rääkima tasemini. Nüüd istusid reisijad tihedalt ligistikku, peadpidi koos ja sosistasid hingeldades:

«Hiljuti kuulutas Rahvusvaheline Punane Rist ajalehtedes, et otsitakse Ameerika sõduri Harry Kovaltšuki pärijaid. Kovaltšuk hukkus sõjas tuhande üheksasaja kaheksateistkümnendal aastal. Päranduse suurus oli miljon! . Oli küll vähem kui miljon, kuid tulid juurde protsendid. . . Ja kusagil Volõõnia kolkakülas... »

Ülemisel diivanil hakkas vabarnakarva tekk liikuma. Benderil oli vastik tunne. Teda olid ära tüüdanud kõik vagunid,. ülemised ja alumised diivanid, kogu see vappuv

reisimaailm. Ta oleks kerge südamega pool miljonit andnud, et magama jääda, kuid sosin all ei lakanud:

«. . . Kas teate, ühte Elamute Rentimise Osaühisusse ilmus eideke ja rääkis: «Leidsin oma keldrist poti, ei tea, mis potis on, olge nii head, vaadake ise järele.» Elamute Rentimise Osaühisuse juhatus avab poti ja seal olid India kuldruupiad, miljon ruupiat. ..»

«Küll oli loll! Leidis, kellele viia! Oleks see miljon mulle antud, küll ma . . .»

«Omavahel öeldes, kui teada tahate, raha paneb kõik rattad käima.»

«Aga ühes koopas Možaiski lähedal. . .»

Ülalt kostis oie, hukkuva indiviidi tõsine, tugev oie.

Hetkeks jutustajad kohmetasid, kuid nad olid nii võlutud neist ootamatuist rikkustest, mis olid voolanud Jaapani printside, Varssavi sugulaste või Ameerika sõdurite taskutest, et varsti jälle hakkasid üksteise põlvi pigistades pomisema:

«Kui puusärk avati, leiti omavahel öeldes miljon. . .»

Hommikul unesoojalt kuulis Ostap jällegi avatava eesriide sahinat ja häält:

«Miljon! Kas teate, terve miljon. . .»

See oli juba liig. Suur kombinaator vaatas raevukalt alla. Kuid eilseid reisijaid seal enam ei olnud. Nad olid

koidu ajal Harkovis maha läinud, jättes maha segiaetud asemed, tüki rasvast ruudulist paberit, kotleti- ja leivapuru ning nöörijupi. Akna juures seisev uus reisija riivas Ostapit silmanurgast ja jätkas oma kahe kaaslase poole pöördudes:

«Miljon tonni malmi. Aasta lõpuks. Komisjon leidis, et Koondis võib selle anda. Ja kõige naljakam on see, et Harkov kinnitas!»

Ostap ei leidnud selles midagi naljakat. Ometi pahvatasid uued reisijad kohe naerma. Sealjuures krigisesid kõigi kolme seljas kummimantlid, mida nad polnud veel ära võtta jõudnud.

«Mis Bubeško, Ivan Nikolajevitš, nüüd teeb?» küsis õhinal kõige noorem reisija. «Kütib vist kirvega kurgi?»

«Ei küti midagi. Sattus lolli olukorda. Küll sai nalja! Esmalt tükkis võitlema... teate küll Ivan Nikolajevitši karakterit. . . Kaheksasada kakskümmend viis tuhat tonni ja mitte ühtki tonni rohkem. Siis läks asi tõsiseks. Võimaluste vähendamine... Fakt! Kitsaskohtadele joondumine - fakt! Mees oleks pidanud kohe oma viga tunnistama. Aga ei! Auahnus! Mõtelda - suurtsugu aadel. Tunnista ja kõik! Tema aga hakkas osade kaupa. Otsustas autoriteeti säilitada. .Ja algaski muusika, dostojevštšina: «Ühelt poolt tunnistan, kuid teiselt poolt rõhutan.» Mis seal rõhutada, mis seal selgrootult põigelda! Meie Bubeško pidi veel ühe kirja kirjutama.»

Reisijad lagistasid naerda.

«Kuid sealgi ei lausunud ta oma oportunismist sõnagi. Hakkas aga kirjutama. Iga päev kiri. Tema jaoks tahetakse luua spetsiaalset osakonda: «Parandused ja reservatsioonid.» Ise teab, et on sisse kukkunud, tahab välja rabelda, kuid on enda nii kinni mässinud, et ei saa. Viimasel korral läks isegi nii kaugele, et kirjutas: «Nii ja nii. . . tunnistan viga, kuid pean käesolevat kirja ebaküllaldaseks.»

Ostap oli juba ammu pesema läinud, kuid uued reisijad naersid ikka veel. Kui ta tagasi tuli, oli kupee pühitud, diivanid alla lastud, ja vagunisaatja lahkus linade ja tekkide

sületäit lõuaga rinnale surudes. Noormehed, kes ei kartnud tõmbetuult, avasid akna ja kupees hüples ja kargles sügistuulotsekui kasti lukustatud merelaine.

Ostap viskas sumadani miljoniga võrku ja istus alla ning jäi sõbralikult silmitsema uusi naabreid, kes eriti agaralt rahvusvahelise vaguniga tutvusid. Nad vaatasid ..

sageli uksepeeglisse, kiigutasid end diivanil, proovisid selle vedrude ja serva tugevust, kiitsid poleeritud punast vooderdist ja vajutasid nuppe. Aeg-ajalt üks nendest kadus mõneks minutiks ja kui ta tagasi tuli, sosistas midagi seltsimeestele. Lõpuks ilmus uksele tütarlaps meesterahva bobrikpalitus ja võimlemiskingades, mille paelad olid muinaskreeka kombel ümber pahkluude seotud.

«Seltsimehed!» ütles ta resoluutselt. «See on sigadus. Me tahame ka luksuslikult sõita. Juba esimeses jaamas vahetame kohad.»

Benderi kaaslased hakkasid ähvardavalt käratsema.

«Pole midagi. Kõigil on samasugused õigused kui teilgi,» jätkas tütarlaps. «Me võtsime juba loosi. See langes Tarassovile, Parovitskile ja mulle. Kobige kolmandasse klassi.»

Tekkinud kärast sai Ostap aru, et sõitjad olid suviselt vabrikupraktikalt Tšernomorski tagasi pöörduvad polütehnikumi üliõpilased. Kõvas vagunis ei jätkunud kõigile kohti ja kolm piletit osteti rahvusvahelisse vagunisse, kusjuures hinnavahe jaotati kogu rühma peale.

Lõppude lõpuks jäi tütarlaps kupeesse ja kolm esimest noormeest taandusid hilinenud väärikusega. Nende asemele ilmusid kohe Tarassov ja Parovitski. Otsemaid hakkasid nad diivanitel hüplema ja nuppe vajutama. Tütarlaps hüples õhinal koos teistega. Polnud poolt tundigi möödunud, kui kupeesse trügis esimene kolmik. Teda kihutas tagant igatsus kaotatud luksuse järele. Kolmiku tagant paistsid veel kaks, häbelik naeratus huulil, ja siis veel üks, vuntsidega. Vuntsikandja pidi luksuslikult sõitma alles~järgmisel päeval, kuid ta ei suutnud oma järjekorda ära oodata. Tema ilmumine tekitas eriti suurt kära, mille peale vagunisaatja jalamaid kohale ilmus.

«Mida see tähendab, kodanikud,» ütles ta oma kroonuhäälega, «siin on ju terve kõkardikamp koos. Lahkuge. kohe, kes kõvast vagunist on. Muidu lähen rongijuhi juurde. »

Kõkardikamp kohmetus.

«Need on .meie külalised,» lausus tütarlaps hardudes. «Nad istuvad niisama.»

«Eeskirjad ei luba,» teatas vagunisaatja. «Lahkuge.»

Vuntsikandja taganes juba ukse poole, kui konflikti segas end vahele - suur kombinaator.

«Olge'nd ikka, papi,» ütles ta vagunisaatjale. «Reisijaid ilma erilise vajaduseta lintšida ei maksa. Milleks nii täp-

selt seadusetähest kinni hoida? Tarvis külalislahke olla. Teate küll, nagu Idamaal! Tulge, ma seletan teile kohe.»

Kui vagunisaatja oli koridoris Ostapiga jutud maha rääkinud, tulvas temast nii palju Idamaa vaimu, et ta ei mõelnudki enam kõkardikamba väljaajamisele, tõi neile ränkrasketes hoidjates üheksa klaasi teed ja kogu individuaalkuivikute tagavara. Ta ei võtnud isegi raha.

«Idamaa kombel,» ütles Ostap seltskonnale, «vastavalt külalislahkuse seadustele, nagu ütles keegi kulinaarsektori töötaja.»

Kõik see toimus nii kergelt ja lihtsalt, et seda teenet vastu võtmata jätta polnud viisakas. Krabisesid lahtiharutatavad kuivikupakid, Ostap kallas peremehena teed ja sai peagi sõbraks kõigi kaheksa mees- ja ühe naisüliõpilasega.

«Ammugi huvitab mind üldise, ühetaolise ja salajase hariduse probleem,» vatras ta lõbusalt. «Hiljuti vestlesin selle üle isegi hindu amatöörfilosoofiga. Väga õpetatud mees. Sest mida ta ka ei ütleks, kõik tema sõnad võetakse otsekohe heliplaadile. Kuna vanamees rääkida armastas, tal oli sihuke nõrkus, siis on neid plaate kogunenud umbes kaheksasada vagunit ja nüüd tehakse neist juba nööpe.»

Selle vaba improvisatsiooniga algust teinud, võttis suur kombinaator kuiviku.

«Sellel kuivikul,» ütles ta, «on luisuni ainult üks samm. Ja see samm on juba astutud.»

Selliste naljadega õlitatud sõprus arenes väga ruttu ja varsti laulis kogu kõkardikamp Ostapi juhatusel tšastuškat:

Peeter Suurel, paha asi
pole üldse sugulasi,
ainult hobune ja madu
- see on kõik, mis tema jagu.

Õhtuks tundis Ostap kõiki nimepidi ja oli. mõnega juba «sina» peal. Kuid palju sellest, mida rääkisid noored, ta ei mõistnud. Ta näis endale äkki hirmus vanana. Tema ümber istus noorus, veidike jõhkravõitu, sirgjooneline, kuidagi solvavalt avameelne. Ise ta oli kahekümneaastaselt teistsugune olnud. Ta tunnistas endale, et ta oli kahekümneaastaselt sootuks mitmekülgsem ja halvem olnud. Siis ta ei naernud, vaid ainult itsitas. Need aga naersid täiest kõrist.

«Mille üle see laialarhviline noorus küll rõõmuštab?»mõtles ta äkki ärritatult. «Ausõna, hakkan neid kadestama.»

Kuigi Ostap oli kahtlemata kogu kupee tähelepanu keskpunktis ja. tema jutt voolas peatamata, kuigi kupeekaaslased temasse väga hästisuhtusid, ei olnud siin ometi ei balaganovlikku jumaldamist, ei Panikovski araverelist allumist ega Kozlevitši truud armastust. Üliöpilastest õhkus publiku üleolekut konferansjeest. Publik kuulab frakis kodanikku, mõnikord naerab, aplodeerib talle laisalt, kuid lõppude lõpuks läheb koju, ja enam pole tal konferansjeega midagi ühist. Konferansjee aga läheb pärast etendust näitlejate klubisse, istub kurvalt kotleti juurde ja kurdab oma kolleegile Tööliskunstist, operetikoomikule, et publik teda ei mõista ja valitsus ei hinda. Koomik joob viina ja kurdab ka, et teda ei mõisteta. Mida seal mõistagi? Naljad on vanad, ka võtted on vanad ja ümber õppida on hilja. Näib, et kõik on selge.

Bubeško plaanivähendamise lugu jutustati nüüd juba teist korda, seekord spetsiaalselt Ostapile. Ta käis oma uute sõpradega kõvas vagunis, et veenda üliõpilast Liida Pissarevskajat neile külla tulema, ja pidas sealjuures sellise ilukõne, et häbelik Liida tuligi ja võttis osa nende üldisest kärast. Äkiline usaldus kasvas nii suureks, et õhtul, jalutades meesterahvapalitus tütarlapsega suure sõlmjaama perroonil, viis suur

kombinaator ta peaaegu semaforini, puistates endalegi ootamatult oma,südant üsna labaste väljendustega.

«Teate,» seletas ta, «paistis kuu, maastiku kuninganna. Me istusime antiikmuuseumi trepiastmetel, ja äkki tundsin, et armastan teda. Kuid ma pidin selsamal õhtul ära sõitma,.ja nii jäi asi katki. Ta nähtavasti solvus. Isegi kindlasti solvus.»

«Teid saadeti komandeeringusse?» küsis tütarlaps.

«Mnjaa! Oli justkui komandeering. Mitte päris komandeering, vaid kiire asi. Nüüd ma vaevlen. Suursuguselt ja rumalalt vaevlen.» .

«Sest pole midagi,» ütles tütarlaps, «lülitage oma energia ülejääk mingisse tööprotsessi. Saagige näiteks puid. Nüüd on olemas selline vool.»

Ostap lubas lülituda ja kuigi ta ei kujutlemid, kuidas saab Zosjat puusaagimisega asendada, tundis ta siiski suurt kergendust. Nad tulid vagunisse tagasi salapäraste nägu-

dega ja käisid pärast mitu korda koridoris sosistamas ühepoolsest armastusest ja uutest vooludest sel alal.

Kupees puges Ostap endiselt nahast välja, et seltskonnale meeldida. Ja saavutaski, et üliõpilased hakkasid teda kambajõmmiks pidama. Jõhkard Parovitski lajatas Ostapile kõigest jõust vastu õlga ja möirgas:

«Astu meie polütehnikumi. Jumala eest! Saad seitsekümmend viis rubla stipendiumi. Elad nagu kuninga kass. Meil on söökla, iga päev antakse liha. Pärast sõidame Uraali praktikale.»

«Ma lõpetasin juba ühe humanitaarse kõrgema õppeasutuse,» ütles suur kombinaator kähku.

«Kus sa praegu töötad?» päris Parovitski.

«Niisama, rahanduse alal.»

«Kas pangas teenid?»

Siis heitis Ostap üliõpilasele satiirilise pilgu ja ütles:

«Ei. Ma olen miljonär.»

See avaldus muidugi Benderit millekski ei kohustanud ja kõik oleks võinud naljaks pöörata, kuid Parovitski pahvatas niisuguse laginaga naerma, et suur kombinaator solvus. Teda haaras soov reisikaaslasi jahmatada, neis veel suuremat imetlust tekitada.

«Mitu miljonit teil siis on?» päris võimlemiskingades tütarlaps, õhutades teda lõbusat vastust andma.

«Üks,» lausus Ostap uhkusest kahvatuna.

«Vähevõitu nagu,» teatas vuntsikandja.

«Vähe jah!» hüüdsid kõik. .

«Mulle aitab,» ütles Bender pidulikult.

Nende sõnadega võttis ta oma sumadani, klõpsutas nikkellukke ja puistas kogu selle sisu diivanile. Rahapakid vajusid laialivalguvasse hunnikusse. Ostap käänas üht pakki, selle ümbrispaber rebenes plaksatades katki.

«Igas pakis on kümme tuhat. Ons sellest teile vähe? Miljon, on puudu vaid veidike peenraha. Kõik on omal kohal. Allkirjad, põhjavõrk ja vesimärgid.»

Üldise vaikuse saatel kraapis Ostap rahapakid sumadani tagasi ja viskas selle pagasivõrku liigutusega, mis Ostapi meelest oli üsna kuninglik. Ta istus uuesti diivanile, laskus seljatoele, ajas jalad lmali ja vahtis kõkardite kampa.

«Nagu näete, kannavad ka humanitaarteadused vilja,» ütles miljonär, kutsudes üliõpilasi koos endaga lõbutsema.
Need vaikisid, silmitsesid mitmesuguseid nuppe ja konkse kupee ornamentidega kaunistatud seintel.

«Elan kui jumal,» jätkas Ostap. «Või kui pooljumal, ent see on lõppude lõpuks üks ja sama.»
Suur komb.inaator ootas natuke, nihutas end rahutult ja hüüdis kõige sõbralikumaI toonil: «Miks te, maidad, norgu jäite?»
«Hea küll, mina hakkan minema,» ütles vuntsikandja pärast lühikest mõtlemist. «Lähen oma vagunisse, vaatan, mis seal tehakse.»
Ja kargas kupeest välja. .
«Imelik lugu, tore lugu,» tähendas Ostap. «Alles täna hommikul me ei olnud isegi tuttavad, nüüd aga paistab, nagu tunneksime üksteist juba kümme aastat. Millest see tuleb, kas fluidumid mõjuvad või?» .
«Kui palju me tee eest võlgneme?» küsis Parovitski. «Palju me ära jõime, seltsimehed? Kas üheksa või kümme klaasi? Peab vagunisaatjialt küsima. Olen kohe tagasi.»
Tema järel tõusid püsti veel neli inimest, keda oli haaranud soov aidata Parovitskit arvete klaarimisel.
«Vahest laulame midagi?» tegi Ostap ettepaneku. «Midagi mehist. Näiteks «Sergei, on papp, Sergei on papp!»
Kas tahate? Mul on imeilus Volga. bass.»
Ja vastust ootamata hakkas suur kombinaator tõtlikult laulma: «Tuli jõge mööda, tuli Kasankat mööda, hallkael pardike.» Kui saabus aeg refrääni kaasa laulda, vibutas Ostap kapellmeistrina kätt ja põrutas jalga, ent hirmuäratavat koorikõma ei järgnenud. Üksnes Liida Pissarevskaja piuksus häbelikkuse tõttu: «Sergei on papp, Sergei on papp!»; kuid jäi poole sõna pealt vait ja jooksis välja.
Sõprus lagunes lausa silme all. Peagi jäi kupeesse vaid heasüdamlik ja lahke võimlemiskingades tütarlaps. «Kuhu siis kõik jooksid?» küsis Bender.
«Tõsi jah,» sosistas tütarlaps. «Uurime järele.»
Ta tõttas vilkalt ukse poole, kuid õnnetu miljonär krahmas tal käest kinni.
«Ma tegin nalja,» pomises ta. «Olen tööinimene. Olen sümfooniaorkestri dirigent!... Olen leitnant Smidti poeg! . . . Mu isa oli Türgi alam. Uskuge mind!.. .»
«Laske lahti!» sosistas tütarlaps.
Suur kombinaator jäi üksinda.
Kupee vappus ja nagises. Lusikad tiirlesid tühjades klaasides, ja kogu klaasikari libises tükkhaaval laua ääre poole. Uksele ilmus vagunisaatja, surudes tekkide ja linade sületäit lõuaga vastu rinda.

XXXV peatükk TEDA ARMASTASID KODUPERENAISED, NAISKODU-TÖÖLISED, LESKNAISED JA ISEGI ÜKS NAINE HAMBATEHNIK

Tšernomorskis kolisesid katused ja tänavail uitas tõmbetuul. Linnale ootamatult pealelangenud kirdetuul tõrjus õrna naistesuve prügikastide, rentslite ja majanurkade varju. Seal vaakus ta hinge koltunud vahtralehtede ja
. puruksrebitud trammipiletite vahel. Jahedad krüsanteemid uppusid lilleneiude kaussides. N agisesid suletud kvassiputkade rohelised luugid. Tuvid kudrutasid «surra», «surra». Varblased soojendasid ennast kuuma sõnniku nokkimisega. Tšernomorski elanikud loovisid vastu tuult otsekui veohärjad, pea rinnal. Kõige halvem oli pikeevestidel. Tuul kiskus neil peast õlgkübaraid ja panamaid ning veeretas neid mööda parkettsillutist allamäge: bulvari poele. Vanamehed ajasid oma kaabusid taga hingeIdades ja pa-handades. Tuulekeerised kõnniteel tõukasid ka neid endid vahel nii tugevasti, et nad mõnel korral jõudsid ette oma peakatetest ja kogusid end alles keset väljakut seisva Katariina-aegse võimukandja pronkskuju märgade jal gade juures. .

«Antiloop» krigises oma seisukohal nagu laev::.lvrakk. .
Kui Kozlevitši masin varem lõbusat imestust tekitas, siis nüüd äratas ta haletsust: vasak tagumine tiib oli külge seotud nööriga, tubli osa tuuleklaasist oli asendatud vineeriga ja . katastroofi ajal kadumaläinud «matšišši» mängiva kummipasuna asemel rippus nööri otsas koosolekujuhataja nikeIdatud kelluke. Isegi rooliratas, millel lebasid Adam Kazimirovitši ausad käed, oli natuke viltu. Kõnniteel «An'tiloobi» kõrval seisis suur kombinaator. Küünarnukkidega masina pardale toetudes rääkis ta:

«Petsin teid, Adam! Ma ei saa teile kinkida ei «IzottaFrascinib> ega «Lincolni», ei «Buicki» ega .isegi mitte «Fordi». Ma ei saa uut masinat osta. Riik ei pea mind ostjaks. Olen eraisik. Ainus, mida saaks ajalehekuulutuse peale muretseda, on niisamasugune logu kui teie «Antiloop».» ..

«Ärge nüüd,» vaidles Kozlevitš, «minu «Loren-Dietrich» on väärt auto. Kui kusagilt saaks veel pruugitud õlivooliku, siis poleks mulle vaja mitte mingeid «Buicke».»

«Vooliku tõin,» ütles Ostap, «siin ta on. ja see on ainus, kulla Adam, millega teid transpordi mehhaniseerimisel aidata saan.»

Kozlevitšil oli vooliku üle väga hea meel, ta keerutas seda hulk aega käes ja hakkas sealsamas kohale seadma. Ostap müksas kellukest, mis laskis kuuldavale istungi kõlina, ja alustas õhinal:

«Kas uudist teate, Adam, iga kodanikku rõhub kahesaja neljateistkümne kilo raskune õhusammas!»

«Ei tea,» ütles Kozlevitš, «aga mis siis?»

«Kuidas mis! See on teaduslik meditsiiniline fakt. Ja mulle on see viimasel ajal raskeks läinud. Te vaid mõelge!

Kakssada neliteist kilo! Rõhuvad kogu ööpäeva, eriti öösiti.

Ma magan halvasti! Ah?»

«Ei midagi, ma kuulan,» vastas Kozlevitš leebelt.

«Tunnen end väga halvasti, Adam. Mul on liiga suur süda. »

«Antiloobi» juht nuuksatas. Ostap vatras edasi:

«Eile astus tänaval minu juurde eideke ja pakkus igavest priimusenõela müüa. Kas teate, Adam, ma ei ostnud. Mulle pole vaja igavest nõela, ma ei taha igavesti elada. Ma tahan

surra. Mul on küljes kõik armunu labased tunnused: isu- ja unepuudus ning maniakaalne värsside loomise kiusatus. Kuulake, mis ma eile öösi võbiseva elektrilambi valgel soperdasin: «Kui ime jäi see tund mul meele, kus nagu põgus nägemus sa, kaunis, ilmusid mu teele - kui puhta ilu geenius.» Hästi, eks ole? Andekalt? Ja alles koiduajal, kui said valmis viimased read, meenus mulle, et selle värsi kirjutas juba A. Puškin. Selline hoop klassiku käest! Ah?»
«Ei midagi, jätkake,» lausus Kozlevitš kaastundlikult. «Nii ma siis elangi,» jätkas Ostap värinaga hääles. «Mu keha on möllitud võõrastemajas «Kairo», hing aga mankeerib, isegi Rio de Janeirosse ei kipu ta. Siin aga lämmatab pealekauba veel õhusammas.»

«Aga kas tema juures käisite?» päris sirgjooneline Kozlevitš. «Zosja Viktorovna juures?»
«Ei lähegi,» vastas Ostap. «Olen uhke ja häbelik. Minus on ärganud janitšar. Saatsin sellele kõlvatule Moskvast kolmesaja viiekümne rubla eest telegramme ega saanud vastust isegi viiekümne kopika eest. Nii käiakse ümber minuga, keda armastasid koduperenaised, naiskodutöölised,

lesknaised ja isegi üks naine - hambatehnik. Ei, Adam, sinna ma ei lähe. Nägemiseni!»
Suur kombinaator läks võõrastemajasse, tiris voodi alt välja miljoniga sumadani, mis vedeles seal kõrvuti vanade saabastega. Ta jõllitas seda mõne aja üsna ogaralt, siis krahmas sel käepidemest, kinni ja läks välja. Tuul haaras Ostapil turjast ja vedas ta Mere puiesteele. Siin valitses tühjus, kedagi ei istunud valgetel pinkldel, mis suve jooksul olid armusõnu täis lõigatud. Majaka ümber ringi tehes väljus välisreidile jämedate ja sirgete mastidega kaubaaurik.
«Küllalt,» ütles Ostap, «kuldvasikas on mind ära tüüdanud. Võtku kes tahab. Mängigu miljonäri kui palju süda kutsub! »
Ta vaatas ringi ja nähes, et kedagi läheduses pole, viskas sumadani kruusahunnikule. «Palun,» pomises ta mustadele vahtratele ja tegi neile kraapsjalga.
Tagasi vaatamata eemaldus ta mööda alleed. Algul astus ta aeglaselt, jalutaja sammuga, siis ajas käed tasku, sest need hakkasid teda järsku segama, ja kiirendas sammu, et kõhklustest võitu saada. Ta sundis end. ümber nurga minema ja isegi laulu alustama, kuid tõttas juba hetke pärast tagasi. Sumadan oli endisel kohal. Kuid vastasküljest lähenes sellele kummargil ja käed ees üsna tavalise välimusega keskealine kodanik.
«Kuhu sa tükid?!» käratas Ostap juba kaugelt. «Küll ma sind õpetan võõraid sumadane rabama! Sekundikski ei saa silma pealt ära lasta! Küll on kord!»
Kodanik kehitas pahaselt õlgu ja taandus. Bender aga vantsis jälle, kuldvasikas käe otsas.
«Mis ma nüüd teen?» mõtiskles ta. «Kuidas talitada selle äraneetud patakaga, mis rikastab mind üksnes moraalsete piinadega? Kas ära põletada või?»
See mõte meeldis Ostapile väga.
«Minu numbritoas ongi kamin. Kaminas ära põletada!
See on suursugune! Nagu Kleopatra! Tulle! Pakk paki järel! Mis ma sellega jändan? Kuid ei, see oleks rumal. Raha põletamine on alpus! Husaarlus! Ent mis muud ma saan rahaga teha kui nepmani moodi õgida? Loll olukord! Muuseumijuhataja kgvatseb kolmesaja rublaga Louvre'i asutada, mingite veetransporditööliste mis tahes kollektiiv või draamakirjanike kooperatiivkorporatsioon võib mil-

joniga ehitada lameda katusega poolpilvelõhkuja, kus võiks vabaõhuloenguid pidada. Kuid Ostap Bender, janitšaride järeltulija, ei saa keda kuraditki teha! Näe, kuidas klass-hegemoon peale tungib miljonärile-üksikisikule!»

Mõtiskledes, mida miljoniga teha, tormas suur kombinaator piki alleesid, istus tsementrinnatisele ja jõllitas tigedalt lainemurdja taga õõtsuvat aurikut.

«Ei, tulekahjust tuleb loobuda. Raha põletamine on argpükslik ja inetu tegu. Peab välja mõtlema mingi efektse žesti. Või asutada õige Balaganovi-nimeline stipendium mittestatsionaarse raadiotehnikumi õpilastele? Osta viiskümmend tuhat hõbelusikat, valada neist Panikovski ratsakuju ja püstitada tema hauale? Inkrusteerida «Antiloop» pärlmutriga? Aga võib-olla. . .» .

Suur kombinaator hüppas rinnatiselt maha uue mõttega. Hetkegi viivitamata lahkus ta bulvarilt ja läks frontaal- ja külgtuulte survele mehiselt vastu pidades peapostkontorisse.

Seal õmmeldi sumadan tema palvel kotiriidesse ja seoti nööriga kinni. Sellest sai väliselt lihtne pakk, milliseid postkontor iga päev tuhandete kaupa vastu võtab ja millistes kodanikud oma sugulastele seapekki, moosi või õunu saadavad.

Ostap võttis keemilise pliiatsi, tõmbas sellega erksalt läbi õhu ja kirjutas:

Väärtsaadetis Rahanduse rahvakomissarile. Moskva

Ja kereka postiametniku käest prantsatas pakk kaubapallide, kottide ja kastide hunnikusse. Kviitungi1 tasku toppides nägi Ostap, et tema miljon veereb koos muude saadetistega naabersaali kärul, mida lükkab laisavõitu vanamees valgete välgunooltega lõkmetel.

«Istung jätkub,» ütles suur kumbinaator, «seekord ilma ogarate agraarlaste saadiku O. Benderita,»

Kaua seisis ta veel peapostkontori võlvi all, kord oma sammu heaks kiites, kord seda kahetsedes. Tuul puges Ostapi kummimantli alla. Tal hakkas külm. Tuli meelde, et teine kasukas jäigi ostmata, ja see tegi tuska.

Otse tema ees peatus hetkeks tütarlaps. See ajas pea õieli, vaatas peapostkontori kella kiirgavale numbrilauale ja astus edasi. Ta kandis karedat kleidist lühemat palitut ja sinist lastetutiga baretti. Parema käega hoidis ta palitu

hõlma, mida rebis tuul. Komandöri süda värahtas veel enne, kui ta Zosja ära tundis, ja ta tõttas talle mööda märgi kõnniteeplaate järele, säilitades tahtmatult teatud vahemaa tema ja enda vahel. Vahetevahel varjasid Zosjat möödujad, ja siis astus Ostap sõiduteele, silmitsedes Zosjat küljelt ja mõeldes läbi eelseisva vahekordade klaarimise teese.

Nurgal peatus tütarlaps pudupoe ees ja vaatas nööril rippuvaid pruune meesterahva sokke. Ostap jäi natuke eemal valvele.

Päris kõnnitee äärel vaidkõid ägedalt kaks meest, portfellid käes. Mõlemad kandsid sügispalituid, mille alt paistsid valged suvepüksid,

«Te läksite õigel ajal «Herculesest» ära. Ivan Pavlovitš,» ütles esimene portfelli rinnale surudes. «Seal käib praegu madin, puhastavad kui metsloomad.»

«Terve linn räägib sellest,» ohkas teine.
«Eile tabas puhastus Skumbrijevitšit,» ütles esimene mõnuga, «saal oli puupüsti rahvast täis. Algul läks kõik kultuurselt. Skumbrijevitš jutustas oma elulugu nii hästi, et kõik talle aplodeerisid. «Mina,» ütleb, «sündisin haamri ja alasi vahel.» Sellega tahtis ta rõhutada, et tema vanemad olid sepad. Siis aga küsis keegi koosolijaist: «Kuulge, ehk mäletate, kunagi oli siin kaubamaja «Skumbrijevitš ja
poeg. Rauakaubad»? Kas te too Skumbrijevitš pole?» Ja see loll võttis ja ütleskì: «Ma ei ole Skumbrijevitš, olen tema poeg.» Kujutlege, mis temast nüüd saab? Esimene kategooria on kindel.»
«Jah, seltsimees Vaintorg, kohtumõistjad on karmid. Ei tea, keda täna puhastus tabab?»
«Täna on tähtis päev! Täna on järjekorras Berlaga, kes hullumajast pääsu otsis. Siis Polõhhajev ise ja see madu Serna Mihhailovna, tema morganaatiline naine. Serna Mihhailovna ei andnud «Herculeses» kellelegi asu. Lähen täna sinna kaks tundi enne algust, muidu ei pääse sisse. Peale selle Bomze . . .»
Zosja läks edasi ja nii ei saanudki Ostap teada, mIs Adolf Nikolajevitš Bomzega juhtus. Kuid see ei huvitanud teda sugugi. Esimene lause jutu alustamiseks oli juba valmis.
Peagi jõudis komandör tütadapsele järele.
«Zosia,» ütles ta, «ma jõudsin kohale ja sellest faktist te ei pääse.»
See lause oli öeldud väga üleolevalt. Tütarlaps põrkas

tagasi ja suur kombinaator taipas, et oli vale tooni võtnud. Ta muutis intonatsiooni, ta rääkis ruttu ja palju, kurtis kõige üle, ütles, et noorus on möödunud sootuks teisiti kui poisieas ette kujutati, et elu on osutunud jõhkraks ja madalaks otsekui bassivõti.
«Teate, Zosja,» ütles, ta lõpuks, «iga inimest, isegi parteilast, rõhub kahesaja neljateistkümne kilone atmosfäärisammas. Kas teie pole seda märganud?»
Zosja ei vastanud.
Sel hetkel möödusid nad kinost «Kapitoolium». Ostap vaatas kiiresti kõrvale, sinna, kus suveloli asunud tema poolt asutatud kontor, ja laskis kuuldavale tasase hüüatuse. Üle kogu hoone sirutus lai silt:

Riiklik koondis. Sarved ja sõrad

Kõigist aknaist oli näha kirjutusmasinaid ja riigitegelaste portreesid. Sissekäigu juures seisis võidukalt muheldes jooksupoiss, hoopis teine mees kui Panikovski. Avatud väravasse sildiga «Ladu» veeresid kolmetonnised veoautod, ääreni täis konditsioonilisi sarvi ja sõrgu. Kõigest oli näha, et Ostapi sünnitis on õigele teele käänatud.
«Kae, kuidas klass-hegemoon peale tungib,» lausus Ostap nukralt, «isegi minu kergemeelse idee on ta oma roeede huvides ära kasutanud. Mind tõrjuti aga kõrvale, Zosja. Kas kuulete, mind tõrjuti kõrvale. Ma olen õnnetu.»
«Haletsusväärne armunu,» lausus Zosja esmakordselt Ostapi poole pöö'rdudes. .
«Jah,» vastas Ostap, «ma olen tüüpiline Jevgeni Onegin, alias rüütel, kelle nõukogude võim on ilma pärandita jätnud.»
«Küll on alles rüütel!»

«Ärge pahandage, Zosja. Võtke arvesse atmosfäärisammast. Mulle tundub isegi, et see rõhub mind märksa rohkem kui teisi kodanikke. See tuleb armastusest teie vastu. Ja peale selle ei ole ma ametiühingu liige. Sellest tuleb see ka.»
«Peale selle veel seepärast, et valetate rohkem kui teised kodanikud.»
«See ei ole vale. See on füüsika seadus. Ent võib olla polegi tegelikult mingit sammast, vaid see on paljalt minu fantaasia?»

Zosja peatus ja hakkas halli suka värvi kinnast käest tõmbama.
«Ma olen kolmekümne kolme aastane,» ütles Ostap kähku, «Jeesuse Kristuse iga. Kuid mida ma olen siiamaani ära teinud? Õpetust pole ma loonud, jüngrid mängisin maha, surnud Panikovskit üles pole äratanud, ja üksnes teie. . .»
«Hea küll siis, nägemiseni,» ütles Zosja. «Ma lähen sööklasse. »
«Tulen ka lõunat sööma,» teatas süur kombinaator, kui oli heitnud pilgu sildile: «Tšernomorski Riikliku Kujutavate Kunstide Akadeemia Vabrikukooli Toitude Musterõppekombinaat», «söön mingisugust selle akadeemia valvekorra musterkapsasuppi. Võib-olla läheb siis süda kergemaks.»
«Siin antakse süüa ainult ametiühingu liikmetele,» hoiatas Zosja.
«Siis istun niisama.»
Nad laskusid kolm astet allapoole. Musterõppekombinaadi teises otsas palmi rohelise katte all istus mustasilmne noormees ja uuris tähtsalt söögikaarti.
«Perikles!» hüüdis Zosja juba kaugelt. «Ostsin sulle kahekordse kannaga sokid. Saage tuttavaks. Femidi.»
«Femidi,» ütles noormees südamlikult Ostapi kätt surudes.
«Bender-Zadunaiski,» vastas jõhkralt suur kombinaator, kes kohe taipas, et on armastuspeole hiljaks jäänud ja et kahekordse kannaga sokid ei ole lihtsalt mingi võltsinvaliidide kooperatiivartelli toode, vaid teatav perekonnaseisuaktide büroos sanktsioneeritud õnneliku abielu sümbol.
«Kuidas! Te olete siis veel ka Zadunaiski?» päris Zosja lõbusalt.
«Jah, Zadunaiski. Ka teie ei ole ju enam ainult Sinitskaja? Sokkide järgi otsustades. . .»
«Olen Sinitskaja-Femidi.»
«Kakskümmend seitse päeva juba,» tähendas noormees käsi hõõrudes.
«Teie mees meeldib mulle,» ütles pärandist ilmajäetud rüütel.
«Mulle endale ka,» vastas Zosja kiivalt.
Sel ajal kui noorpaar lusikaid kõrgele tõstes ja teineteisele otsa vaadates laevastikuborši sõi, vaatas Ostap tusaselt seintele riputatud kultuurplakateid.. Ühel oli kiri:

«Söögi ajal ära juttu aja. See takistabkorrapärast maomahla eritumist». Teine oli koostatud värssides: «Juues puuviljajooke, süsivesikuid saate.» Teha polnud enam midagi. Tuli lahkuda, kuid teda segas teadmata kust ilmunud arglikkus.
«Selles laevastikuboršis,» pigistas Ostap läbi hammaste, «ujuvad laevahuku riismed.» Femidide abielupaar hakkas heasüdamlikult naerma. «Mis alal te õieti töötate?» päris Ostap noormehelt. «Töötan õieti raudteekunstnike kollektiivi sekretärina,» vastas Femidi. Suur kombinaator hakkas aeglaselt tõusma.

«Ahah, siis kollektiivi esindaja! Seda võis arvata! Kuid enam ma teid oma jutuga ei sega. See ei lase teil korrapäraselt eritada maomahla, mis on nii vajalik tervisele.»
Ta lahkus hüvasti jätmata, laudade nurki riivates ja sirgjoones ukse poole liikudes.
«Ära viidi tütarlaps!» pomises ta tänaval. «Otse latrist viidi ära. Femidis! Nemesis! Kollektiivi estndaja Femidi viis individuaalmiljonärilt ära. ..»
Alles nüüd tuli Benderile vapustäva selguse ja puhtusega meelde, et tal mingit miljonit ei olegi. Selle mõtte mõtles ta lõpuni juba jooksu peal, kui ta rabas kätega möödujaid nagu ujuja maailmarekordit purustades vett.
«Just nagu apostel Paulus,» sisistas ta üle linnaaia lillepeenarde hüpates. «Heategija, kuradinahk! Neetud mennoniit, seitsmendapäeva adventist! Lollakas! Kui nad on paki juba ära saatnud, poon enda üles! Säherdused tolstoilased tuleb maha lüüa!»
Suur kombinaator komistas kaks korda peapostkontori kahhelkividest põrandal, enne kui luugi juurde jõudis. Siin seisis väike karm ja vaikiv järjekord, Ostap tahtis kärsitusest juba pead luugist sisse pista, kuid järjekgrras esimesena seisev kodanik tõstis närviliselt küünarnuki ja tõrjus uustulnuka pisut tahapoole. Teine kodanik, keda esimene oleks justkui üles keeranud, tõstis ka küünarnukki, ja suur kombinaator sattus tõotatud luugist veel natuke kaugemale. Ja täielikus vaikuses tõusid ja vaiusid küünarnukid nii kaua, kui jultunud trügija oli õigel kohal - saba lõpus. .
«Ma ainult. . .» alustas Ostap.
Kuid ei lõpetanudki lauset. Sellest poleks kasu olnud.

Järjekord, hall, kivine, oli kindel kui kreeka faalanks. Igaüks teadis oma kohta ja oli valmis oma väikeste õiguste eest surema.
Alles neljakümne viie minuti pärast torkas Ostap pea postiluuki ja nõudis ägedalt oma postipakki. Ametnik andis kviitungi Ostapile ükskõiselt tagasi.
«Seltsimees, postipakke me tagasi ei anna.»
«Kuidas! Kas saatsite juba ära?» päris suur kombinaator väreleva häälega. «Andsin selle posti alles tund aega tagasi!»
«Seltsimees, postipakke me tagasi ei anna,» kordas postiametnik.
«Kuid see on ju minu pakk,» ütles Ostap leebelt. «Saage aru, minu pakk. Mina andsin selle posti, mina tahan seda tagasi võtta. Saage aru, ma unustasin purgi keedist maha.
Paradiisiõuntest. Väga palun teid. Onu solvub hirmsasti. Saage aru...»
«Seltsimees, postipakke me tagasi ei anna.»
Ostap vaatas abi otsides üle õla tagasi. Tema taga oli järjekord, vaikiv ja karm, kes tundis kõiki eeskirju, sealhulgas ka seda, et postipakke tagasi ei anta.
«Ainult purgi sissepanemiseks,» halises Ostap. «Paradiisiõunad. »
«Seltsimees, purk saatke eraldi postipakina,» lausus ametnik leebemaks muutudes. «See ei tee onule midagi.»
«Te ei tunne mu onu!» ütles Ostap õhinal. «Pealegi olen vaene üliõpilane ja mul ei ole raha. Palun teid kui aktivisti. »
«Vaadake ise, seltsimees,» ütles ametnik virilalt. «Kuidas seda nüüd otsida! Seal on kolm tonni postipakke.»
Nüüd pistis suur kombinaator nii haledalt tänitama, et sidetöötaja läks teise saali vaese üliõpilase postipakki otsima. Seni vaikinud järjekord tõstis kisa. Suurt kombinaatorit sõideldi igati postiseaduste mittetundmise pärast ja üks naiskodanik isegi näpistas teda.

«Kunagi ärge enam nii tehke,» ütles postiametnik karmilt Benderile tema sumadani kätte visates.
«Ei kunagi!» teatas komandör. «Üliõpilase ausõna!»
Tuule käes kriiksusid katused, õõtsusid laternad, mööda maad liikusid varjud, ja vihm lõikas läbi autolaternate projektsioonikiirtest.
«Aitab psühholoogilistest ekstsessidest,» lausus Bender rõõmsalt. «Aitab üleelamustest ja enesessesüvenemisest.

On aeg kodanlikku tööelu alustada. Rio de Janeirosse! Ostan istanduse ja teHin ahvina välja Balaganovi. Noppigu mulle seal banaane!»

XXXVI peatükk KULDVILLAKU ORDENI KAVALER

Imelik mees vantsis öösi Dnestri-äärsetel madalikel. Ta oli suur ja vormitult paks. Seljas oli tal ülestõstetud kapuutsiga pingul puldanmante!. Kõrkjapuhmaste ja haraliste viljapuude vahel kõndis imelik mees kikivarvul nagu magamistoas. Aeg-ajalt jäi ta seisma ja ohkas. Siis kostis mantli alt klirinat, mida teevad metallesemed, kui nad kokku põrkavad. Pärast seda jäi iga kord õhku kõlama peen ja harukordselt delikaatne heli. Ükskord komistas imelik mees märjale juurikaIe ja lendas kõhuli. Siis kõlas selline vali klirin, nagu oleks raudrüü parketile visatud. Ja kaua ei tõusnud imelik mees püsti, puurides silmadega pimedust.

Kohises märtsikuu öö. Puudelt langes platsudes täiskaaluliste apteegitilkadena vesi.
«Neetud vaagen!» sosistas mees.
Ta tõusis püsti ja jõudis ilma seiklusteta Dnestri äärde. Mees kergitas hõImu, ronis kaldalt alla ja jooksis sodisel jääl vahetevahel tasakaalu kaotades Rumeeniasse.
Suur kombinaator oli talve läbi ettevalmistusi teinud. Oli ostnud kokku Põhja-Ameerika dollareid, mida ehtisid valgete kiharatega presidentide portreed, kuldkelli ja -portsigare, laulatussõrmuseid, briljante ja muid väärtasju.
Nüüd oli tal kaasas seitseteist massiivset portsigari monogrammide, kotka ja graveeritud kirjadega:

«Vene-Karpaadi panga direktorile ja meie heategijale Jevsei Rudolfovitš Polufabrikandile tema hõbepulmadeks tänulikelt kaasteenijatelt.»

«Salanõunik M. I. Svjatotatskile revideerimise lõpu puhul Tšernomorski politseivalitsuse ametnikelt.»

Kuid kõige raskem oli portsigar pühendusega: «Hr. pristavile Aleksejevski jaoskonna tänulikelt juudisoost kaupmeestelt.» Pühenduse all oli noolest läbitud - lõkendav

emailsüda, mis pidi sümboliseerima kaupmeheseisusest juutide armastust härra pristavi vastu.
Taskutesse olid paela otsa aetud sõrmused ja käevõrud topitud. Seljal rippus kolmes reas tugevate nööride küljes kakskümmend kuldkella. Mõned neist tiksusid ärritavalt ja

Benderile tundus, nagu roomaksid putukad mööda selga. Kellade hulgas oli ka kinkeeksemplare, millest andis tunnistust kapslile graveeritud kiri: «Kallile pojale Serjoženka Kastrakile küpsuseksamite sooritamise päeva mälestuseks.» Sõna «küpsus» ette oli nõelaga kriibitud sõna «sugu». Seda olid nähtavasti teinud noore Kastraki sõbrad, niisamasugused kahemehed nagu tema isegi. Hulk aega kõhkles Ostap seda ebaviisakat kella silmitsedes, kuid ostis selle siiski lõpuks ära, sest ta oli kindlalt otsustanud kogu miljoni väärtasjadesse mahutada.

Üldse tuli talvel suurt vaeva näha. Briljante sai suur kombinaator ainult neljasaja tuhande eest; valuutat, sealhulgas mingisuguseid kahtlasi Poola ja Balkani rahasid, õnnestus tal hankida kõigest viiskümmend tuhat. Ülejäänud summa eest tuli raskemaid asju osta. Liikumisel tekitas erilisi raskusi kuldvaagen kõhul. Vaagen oli suur ja ovaaIne nagu aafrika hõimupealiku kilp ja kaalus kakskümmend naela. Komandöri vägeva kaela venitas kõveraks peapiiskopi raske rinnarist, millel oli kiri «Kiidetud olgu Isa, Poeg ja Püha Vaim.» Risti oli ta ostnud endiselt katedraali alamdiakonilt kodanik Samoobloženskilt. Risti kõrval rippus toredal lindil Kuldvillaku orden - väärismetalli valatud lammas. .

Selle ordeni oli Ostap välja kaubelnud veidralt vanamehelt, kes oli võib-olla suurvürst, võib-olla suurvürsti kammerteener. Vanamees pidas seda ülearu kalliks, viidates sellele, et selline orden on ainult mõnel inimesel maailmas ja enamasti kroonitud peadel.

«Kuldvillak,» pomises vanamees, «antakse ülima vapruse eest.»

«Mina olengi ülimalt vapper,» vastas Ostap. «Pealegi ostan lamba ainult seepärast, et see on kullast.»

Kuid komandör ei olnud päris aus. Orden oli talle kohe. meeldima hakanud ja ta otsustas selle Kuldvasika ordenina igaveseks endale jätta.

Hirmust tagaaetuna ja iga hetk vintpüssiglaksatust oodates jooksis Bender jõele, ja peatus. Teda rõhus kuld vaagen, rist, käevõrud. Mantlihõlmad olid läbimärjad ja

kaalusid mitu puuda. Oiates kiskus Ostap mantli seljast, viskas selle jääle ja ruttas edasi. Nüüd tuli nähtavale kasukas, suur, peaaegu ebaharilik kasukas, ja see oli kõige väärtuslikum ese Ostapi tualeti hulgas. Ta konstrueeris seda neli kuud, ehitas seda otsekui maja, tegi jooniseid, vedas kokku materjale. Kasukas oli kahekordne - seestpoolt katsid seda unikaalsed hõberebased, väljast ehtne kotik: Krae oli õmmeldud sooblitest. Imepärane kasukas oli see! Superkasukas tšintšiljanahast taskutega, mis olid täis topitud medaleid uppujate päästmise eest, kaelariste ja kuldsildu, hambaarstitehnika uusimaid saavutusi. Suure kombinaatori peas oli uhke müts. See ei olnud õieti müts, vaid saarmanahast tiaara.

Kogu see tore koorem pidi komandörile tagama kerge ja korratu elu sooja ookeani kaldal, lapsepõlve unistuste linnas, keset Rio de Janeiro rõdupalme ja kummipuid.

Kell kolm öösi astus janitšaride tõrges võsu võõrale piirikaldale. Ka siin oli pime, ka siin oli kevad ja okstelt langes tilku. Suur kombinaator pahvatas naerma.

«Nüüd mõned formaalsused vastutulelike Rumeenia bojaaridega ja tee on vaba. Arvan, et paar-kolm medalit uppujate päästmise eest teevad nende halli piirielu ilusamaks.»

Ta pöördus näoga Nõukogudemaa poole, sirutas jämeda kotikvarruka hajuvasse pimedusse ja pomises:

«Kõik peab vormikohane. olema. Vorm nr. 5 - hüvastijätt kodümaaga. Mis seal ikka, adjöö, suur isamaa! Mulle ei meeldi parim õpilane olla ja tähelepanu, korralikkuse ja käitumise eest hindeid saada. Ma olen eraisik ega ole kohustatud huvi tundma siloaukude, -tranžeede ja -tornide vastu. Mind millegipärast palju ei huvita inimese ingliks ja hoiukassa hoiustajaks sotsialistliku ümbertegemise probleem. Vastuoksa. Mind huvitavad üksikmiljpnäride isikusse hoolika suhtumise aktuaalsed probleemid...»

Isamaaga hüvastijätu vormi nr. 5 katkestas mitme relvastatud mehe ilmumine. Nendes tundis Bender ära Rumeenia piirivalvurid. Suur kombinaator tegi väärika kummarduse ja hääldas selgelt eriti selleks päheõpitud lauset:

«Trajasca Romania Mare!»

Ta vaatas lahkel pilgul piirivalvuritele, keda pool pimedas vaevalt näha oli.

«Olgu tervitatud suur Rumeenia!» kordas Ostap vene keeles. «Ma olen Moskva tšekaast põgenenud vana profes-

sor! Jumala eest, vaevalt sain tulema! Tervitan teie isikus...»

Üks piirivalvalvureist astus Ostapile sõna lausumata juurde ja tõmbas tal karusnahkse tiaara peast. Ostap sirutas käe oma peakatte järele, kuid piirivalvur lükkas selle endiselt vaikides eemale.

«Nonoh!» :ütles komandör leebelt. «Nonoh! Ärge käsi külge ajage! Kaeban teie peale Sfatul-Ceriisse, Suurde Huruldani! »

Sel ajal hakkas teine piirivalvur osavalt, vilunud armukese väledusega Ostapi suurt, peaaegu enneolematut kasukat lahti nööpima. Komandör katsus temast lahti rabelda. Äkki lendas kusagilt taskust välja ja veeres mööda maad eemale suur daamikäevõru.

«Bratelita!» kiunatas piirivalveohvitser, kel oli seljas koeranahast kraega lühike palitu, suured metallnööbid pungis tagumikul.

«Bratelita!» röögatasid teised Ostapile kallale tormates.

Kasukasse takerdudes kukkus suur kombinaator maha ja tundis kohe, et tal pükstest hinnalist vaagnat välja tiritakse. Kui Ostap püsti tõusis, nägi ta, kuidas ohvitser eba-inimlikult irvitades vaagnat kätel kaalus. Ostap krahmas sellest kinni ja kiskus vaagna ohvitseri käest ära, kuid sai kohe silmipimestava hoobi näkku. Sündmused arenesid kiiresti, otsekui lahinguväljal. Suurt kombinaatorit segas kasukas ja mõnda aega heitles ta vaenlastega põlvili, pildudes neid medalitega uppujate päästmise eest. Siis tundis ta äkki, kuidas ta koorem seletamatul kombel kergemaks läks ja see võimaldas tal anda vastasele mitu vägevat hoopi. Selgus, et tal oli seljast ära kistud sajatuhandeline kasukas. .

«Ah nii, siis nihuke on teie suhtumine!» vingus Ostap läbilõikavalt, ise metsikult ringi vahtides.

Ja puu najale toetudes virutas ta läikiva vaagna peale tungijate pihta. Järgmisel hetkel kisti tal Kuldvillaku orden kaelast ja komandör raputas pead nagu hobune. Siis tõstis ta kõrgele pea kohale peapiiskopi risti kiriaga «Kiidetud olgu Isa, Poeg ja Püha Vaim» ja kiljus hüsteeriliselt:

«Töötava rahva ekspluateerijad! Vereimejad! Kapitali sabarakud! Maod!» .

Sealjuures tilkus tal suust roosat ila. Ostap võitles oma

miljoni eest nagu gladiaator. Ta tõrjus vaenlasi eemale ja tõusis püsti, silmitsedes neid tuhmunud pilgul.

Teadvusele tuli ta jääl, nägu lõhki löödud, ühe saapaga, ilma kasukata, ilma graveeritud portsigarideta, ilma kellade kollektsioonita, ilma vaagnata, ilma valuutata, ilma risti ja briljantideta, ilma miljonita. Kõrgel kaldal seisis koeranahast kraega ohvitser ja vaatas alla Ostapile.

«Neetud Sigurantsa!» hüüdis Ostap paljast jalga tõstes. «Parasiidid!»

Ohvitser võttis püstoli aeglaselt välja ja tõmbas kuke vinna. Suur kombinaator nägi, et intervjuu on lõppenud. Kummargil lonkas ta tagasi Nõukogude kaldale.

Jõelt kerkis valget udu nagu paberossisuitsu. Rusikas kättavades nägi Bender peopesal lamedat metallnööpi, kellegi musta juuksetutti ja heitluses imekombel allesjäänud Kuldvillaku ordenit. Suur kombinaator vahtis tölbilt oma trofeesid ja oma rikkuse riismeid Ja sammus edasi, jääkonarustel libisedes ja valu pärast nägu krimpsutades.

Pikk ja tugev, kahuripauguna kõmisev kärgatus pani jääpinna kõikuma. Kõigest väest puhus soe tuul. Bender vaatas maha ja nägi jääl laia rohelist pragu. Jääplatoo, millel ta asus, lõi kõikuma ja hakkas nurgeti vette vajuma.

«Jää hakkas liikuma!» hüüatas suur kombinaator õudusega. «Jää hakkas liikuma, härrad vannutatud mehed!»

Ta hüppas ühelt jääpangalt teisele, rutates kõigest väest maale, millega nii kõrgilt oli tund aega tagasi hüvasti jätnud. Udu kerkis tähtsalt ja aeglaselt, ilmus välja lage madalik.

Kümne minuti pärast astus Nõukogude kaldale imelik mees, ilma mütsita ja ühe saapaga. Kellegi poole pöördumata ütles ta valju häälega: .

«Ovatsioone pole vaja. Krahv Monte Kristot minust ei saanud. Peab majavalitsejaks hakkama.»